PIRMOJI LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKA

LIETUVOS TSR MOKSLŲ
AKADEMIJA
Lietuvių kalbos ir literatūros
INSTITUTAS

PIRMOJI LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKA

1653
METAI

VALSTYBINĖ
POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS — 1957

M. DANIELIS KLEINII

GRAMMATICA
Litvanica
ET
COMPENDIUM
LITVANICO-GERMANICUM

cIↃ. IↃc. LIII. – M. DC. LIV.

ПЕРВАЯ ГРАММАТИКА ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА

На литовском языке

Vyr. redaktoriai:
Lietuvos TSR Mokslų Akademijos
akademikai prof. J. Balčikonis
ir prof. B. Larinas
Atsak. redaktorius filol. m. k. J. Kruopas

Redaktorius J. Kabelka
Dailininkas M. Bulaka
Techninis redaktorius A. Perevičius
Korektorės E. Vaitkūnienė ir I. Burnelytė

Leidinys Nr. 3556 Tiražas 5 000 egz.
Duota rinkti 1955.XII.19.
Pasirašyta spausdinti 1957.VI.11. LV 06847.
Popierius $82 \times 108/_{32}$ = 10,25 popier. lapo — 32,8 sp. l., 27,79 autor. l., 29,09 apsk. leid. lanko. 35 476 ženklai 1 sp. lanke. Kaina Rb 20,—

Spaudė valst. K. Požėlos v. sp. Kaune, Puškino g. 11. Užsakymo Nr. 5148.

PRATARMĖ

Seniausi rašytiniai kalbos paminklai yra vienas pagrindinių kalbos istorijos šaltinių. Lietuvių kalbos mokslui labai svarbios yra D. Kleino gramatikos: „Grammatica Litvanica“ (1653 m.) ir jos vokiška santrauka „Compendium Litvanico-Germanicum“ (1654 m.). Nors Kompendiumas yra Gramatikos santrauka, tačiau jame randame ir tokių dalykų, kurių arba visai nėra Gramatikoje, arba kurie čia teisingiau nušviečiami negu Gramatikoje. Dėl to Kompendiumas turi savarankišką reikšmę lietuvių gramatikos istorijoje, ir mes galime kalbėti apie D. Kleino Gramatiką ir Kompendiumą kaip apie dvi lietuvių kalbos gramatikas. Tai pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos, davusios esminius ano meto lietuvių kalbos gramatinės sandaros bruožus, užfiksavusios daug išnykusių arba baigiančių nykti kalbos faktų ir nustačiusios pastovesnes XVII a. literatūrinės kalbos normas.

D. Kleino gramatikų, labai svarbių kalbos istorijos šaltinių, iki mūsų dienų išliko vos keli egzemplioriai, kurių vienas („Grammatica Litvanica“) yra Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto bibliotekoje.

Seniai iškilo reikalas išleisti šių svarbių kalbos paminklų naują leidimą, kad jie būtų prieinami tyrinėtojams, dėstytojams ir aukštųjų mokyklų studentams. Tarybinės santvarkos metais, susidarius reikiamoms sąlygoms pradėti sistemingą lietuvių kalbos istorijos paminklų tyrinėjimą ir leidimą, trijų šimtų metų sukakčiai nuo pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos pasirodymo paminėti 1953 m.

Lietuvių kalbos ir literatūros instituto buvo pradėtas rengti naujas D. Kleino gramatikų leidimas. Prie šio darbo prisidėjo Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo u-to Lietuvių kalbos ir Klasikinės filologijos katedros. Rengiant pirmųjų lietuvių kalbos gramatikų naują leidimą, buvo stengiamasi išanalizuoti šias gramatikas, nustatyti jų sąsają su kitomis XVII a. ir vėlesnėmis gramatikomis, duoti tikslų jų vertimą, tam tikrus paaiškinimus, rodykles ir kt.

Visiems šiems darbams vadovavo Lietuvos TSR Mokslų Akademijos akademikai prof. J. Balčikonis ir prof. B. Larinas. D. Kleino Gramatiką iš lotynų kalbos išvertė asp. K. Eigminas, vertimą peržiūrėjo — vyr. dėstytojai J. Dumčius, B. Kazlauskas, L. Valkūnas. Kompendiumą išvertė E. Kraštinaitis. Paaiškinimus, rodykles ir kt. parengė ir leidinį redagavo Instituto darbuotojai V. Ambrazas, T. Buchienė, J. Kruopas, J. Sabaliauskas, J. Senkus, K. Ulvydas, A. Vidugiris ir kt.

Šiame D. Kleino „Grammatica Litvanica" ir „Compendium Litvanico-Germanicum" leidime duodami fotografuotiniai natūralaus dydžio abiejų gramatikų originalų tekstai, kurių fotokopijoms padaryti buvo paimtas Leningrado Valstybinėje Saltykovo-Ščedrino vardo bibliotekoje esantis egzempliorius (13.14.7.20-21).

Po fotografuotinio teksto duodami Gramatikos ir Kompendiumo vertimai. D. Kleinui dedikuoti S. Dacho ir K. Devicijaus lotyniški eilėraščiai išversti proza.

Paraštėse romėniškais skaitmenimis žymimi D. Kleino Gramatikos ir Kompendiumo pirmieji, nenumeruoti puslapiai, arabiškais — tolimesni numeruoti puslapiai; *a* raide puslapio numerio apačioje paženklinami originale klaidingai sunumeruoti puslapiai.

Vertimo tekste palikti kitų kalbų žodžiai ir lietuvių kalbos archaizmai yra paaiškinti laužtiniuose skliausteliuose. Tokiu būdu aiškinami ir įvairūs retesni, literatūrinėje kalboje nevartojami arba pakitusios reikšmės žodžiai. Paties D. Kleino duodami atskirų žodžių rašybos klaidų atitaisymai Gramatikos ir Kompendiumo vertimuose nukelti į išnašas.

Atskirai pridedamuose kai kurių D. Kleino vartojamų terminų ir vardų paaiškinimuose duodami dabartinės lie-

tuvių kalbos gramatikoje nevartojami terminai (XVI—XVII a. gramatiniai terminai, kitų kalbų gramatikos dalykai ir pan.) ir tekste sutinkamos pavardės bei vardai, susiję su kalbos mokslo, kultūros ar literatūros istorija. Pabaigoje yra pridėtos D. Kleino gramatikose vartojamų lietuviškų žodžių ir nagrinėjamų bei minimų dalykų rodyklės.

PIRMOSIOS SPAUSDINTOS LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKOS

(D. Kleino „Grammatica Litvanica... Regiomonti 1653“ ir jo „Compendium Litvanico-Germanicum... Königsberg 1654“)

1. Įvadinės pastabos

Tarybinė kalbotyra didelę reikšmę skiria įvairių nacionalinių kalbų istorijos tyrimui. Ir tai visiškai suprantama, nes bet kurios kalbos dabartinė struktūra tegali būti teisingai suprasta bei nušviesta tik tada, kai yra žinoma tos kalbos istorinė raida. „Gimtosios kalbos materija ir forma, — rašė F. Engelsas, — gali būti suprasta tik tada, kai pasekamas jos atsiradimas ir plėtojimasis, o tai negalima, jei nekreipiamas dėmesys, pirma, į išnykusias jos pačios formas ir, antra, į gyvas ir mirusias gimininges kalbas“[1].

Tiriant kurios nors kalbos istorinę raidą, nepaprastai svarbus šaltinis yra senieji tos kalbos rašto paminklai. Pastarieji neretai esti vienintelis ankstyvesniųjų epochų kalbos liudininkas, vienintelis tos ar kitos kalbos nueitojo kelio rodiklis. Rašto paminkluose geriau negu kur kitur atsispindi kalbos gramatinės sandaros ir pagrindinio žodyninio fondo — tų esmingiausių kalbos struktūros elementų — istorinis plėtojimasis, juose reljefiškiau iškyla įvairiausi kalbos žodyninės sudėties (leksikos) kitimo procesai.

Senųjų lietuvių rašto paminklų tarpe ypač reikšmingos šiuo atžvilgiu pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos: D. Kleino „Grammatica Litvanica... Regiomonti (1653)“ ir to paties autoriaus parengta šios gramatikos santrauka — „Compendium Litvanico-Germanicum... Königsberg (1654)“.

[1] К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения, т. XIV, стр. 327.

Šios gramatikos padėjo pamatus lietuvių kalbos gramatikos mokslo plėtojimuisi Rytų Prūsijoje, užfiksavo daugelį svarbių (dabar jau išnykusių arba išlikusių tik kur-ne-kur tarmėse) XVI—XVII a. lietuvių kalbos gramatinės sandaros faktų ir turėjo didelę įtaką vėlesniosioms lietuvių kalbos gramatikoms, pasirodžiusioms tiek Rytų Prūsijoje, tiek ir už jos ribų. Kai kurie tose Kleino gramatikose nustatyti medžiagos sisteminimo principai (pvz., daiktavardžių klasifikacija linksniuotėmis, veiksmažodžių skirstymas asmenuotėmis ir kt.) nenustojo savo vertės ir ligi mūsų dienų — jie daugiau ar mažiau atsispindi ir dabartinėse, tarybinių lituanistų parengtose mokyklinėse lietuvių kalbos gramatikose.

Tačiau pažymėtina, kad D. Kleino gramatikos nei buržuazijos valdymo metais, nei anksčiau nebuvo plačiau tyrinėtos ir tinkamai įvertintos. Be vieno specialaus straipsnio[1], skyriaus V. Falkenhano knygoje apie Bretkūną[2] ir prof. A. Becenbergerio pastabų jo veikale „Lietuvių kalbos istorijos bruožai“[3], apie D. Kleino gramatikas randame vien užuominas senesnėse (XVIII—XIX a.) lietuvių kalbos gramatikose[4] ir įvairiuose lingvistiniuose žurnaluose[5].

Tiktai tarybinės santvarkos sąlygomis buvo atkreiptas rimtas dėmesys į tuos didžiai reikšmingus lietuvių kalbos rašto paminklus.

2. D. Kleino gyvenimas ir istorinės jo gramatikų pasirodymo aplinkybės

Apie Danieliaus Kleino, pirmųjų spausdintų lietuvių kalbos gramatikų autoriaus, gyvenimą ir veiklą biografinių duomenų nedaug tėra išlikusių. Žinoma, kad jis gimė

---

[1] „Archivum Philologicum“, VII kn. Kaunas, 1938, 57—72 psl.

[2] V. Falkenhahn. Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer, Beiträge zur Kultur- und Kirchengeschichte Altpreussens. Königsberg (Pr.), 1941, 322 tt.

[3] Beiträge zur Geschichte der Litauischen Sprache. Göttingen, 1877, XXXI—XXXIII tt.

[4] Žr. G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik. Königsberg, 1791, IX, XI—XVI psl.; A. Schleicher. Litauische Grammatik. Prag, 1856, X—XI psl.

[5] Žr. „Archiv für slavische Philologie“. XXXIX t., Berlin, 1925. 54—55 psl.; „Tauta ir Žodis“, IV kn. Kaunas, 1926, 678 psl.

1609 m. gegužės 30 d. Tilžėje, kur mokėsi elektorinėje mokykloje. Paskui 1627—1636 m. studijavo Karaliaučiaus universitete, kurį baigė magistro laipsniu (pirmą kartą buvo imatrikuluotas 1623 m., o antrą — 1627 m.). Nuo 1637 m. jis kunigavo Tilžės lietuviškoje bažnyčioje ir mirė 1666 m. lapkričio 28 d.[1]. Jo stojimo į Karaliaučiaus universitetą dokumentuose buvo įrašyta: „D. Klein, Tilsensis. Borusus"[2], t. y. „D. Kleinas, tilžėnas. Prūsas". Todėl galimas daiktas, kad D. Kleinas buvo prūsų lietuvis, ir tik jo pavardė suvokietinta[3].

D. Kleinas buvo mokytas žmogus, įgijęs gerą filologinį išsilavinimą. Kaip rodo „Grammatica Litvanica", jis gerai mokėjo lietuvių kalbą ir, tur būt, ne menkiau vokiečių kalbą, kuria parašė tos gramatikos santrauką.

Išėjęs visą aukštojo mokslo kursą Karaliaučiaus universitete, D. Kleinas neblogai mokėjo lotynų, graikų ir hebrajų kalbas, ypač tų kalbų gramatikas. Mat, lotynų kalbos dėstymas XVIII a., kaip ir anksčiau, buvo visos mokymo sistemos pamatas. Jau pirmose mokyklos klasėse buvo einama Donato lotynų kalbos gramatika, kurią aukštesnėse klasėse pakeisdavo platesnis lotynų kalbos vadovėlis; lotynų kalbos dėstymas buvo tęsiamas ir universitetuose (tai rodo Karaliaučiaus 1591 m. paskaitų planas ir kiti dokumentai)[4]. Aukštesnėse mokyklų klasėse dažniausiai dar prisidėdavo ir graikų[5], o kartais ir hebrajų kalbos dėstymas[6]. Šių pastarųjų kalbų studijos buvo privalomos universiteto, ypač teologijos fakultetų, klausytojams.

---

[1] Žr. V. Falkenhahn, ten pat, 329 psl.; kituose šaltiniuose, pvz., V. Biržiška. Lietuvių bibliografija, I. Kaunas, 1924, 26 psl., nurodoma, kad D. Kleinas gimė 1610 m.

[2] G. Erler. Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg in Preussen. Leipzig, 1908, I, 271 psl.

[3] Plg. V. Biržiška. Lietuviškų knygų istorijos bruožai. Kaunas, 1929—1930, 48 psl.

[4] F. Paulsen. Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgange des Mittelalters bis zur Gegenwart mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht. Leipzig, 1885, 171 psl.

[5] Ten pat, 216 psl.

[6] Oehler. Hebräische Sprache, Encyklopädie des gesamten Erziehungs-und Unterrichtswesens, hrsg. von K. Schmid. Band III, 348 tt.

Kad D. Kleinas iš tikrųjų gerai mokėjo visas šias kalbas, tai rodo, be kita ko, ir dažni jo gramatikose lietuvių kalbos faktų palyginimai su lotynų, graikų bei hebrajų kalbų duomenimis[1]. Pažymėtina, kad tie palyginimai liečia paprastai nors ir nežymius, bet vis dėlto būdingus lotynų, graikų ir hebrajų kalbų bruožus.

Be minėtųjų kalbų, D. Kleinas daugiau ar mažiau buvo susipažinęs ir su lenkų, čekų bei prancūzų kalbomis. Tai rodo įvairios jo pastabos, randamos „Grammatica Litvanica" puslapiuose[2].

Taigi pirmųjų spausdintų lietuvių kalbos gramatikų autorius D. Kleinas mokėjo tris senąsias kalbas (lotynų, graikų, hebrajų), laisvai kalbėjo dviem naujosiomis (lietuvių ir vokiečių) kalbomis ir buvo kiek susipažinęs su trimis kitomis naujosiomis kalbomis (lenkų, čekų, prancūzų). Visa tai akivaizdžiausiai parodo didelę Kleino erudiciją, gerą jo filologinį pasirengimą, reikalingą dirbančiajam gramatikos srityje. Todėl ne be pagrindo savo giesmynų istorijoje G. Ostermejeris šitaip atsiliepė apie D. Kleiną: „Mokytas, pamaldus ir labai atsidėjęs lietuvių parapijų reikalams, bet per visą savo amžių daug vargo matęs žmogus, kurio stropumas ir sąžiningumas susilaukė nedėkingumo, kuris vargiai gali rasti sau lygų ir jo pavyduoliams bei persekiotojams darys amžiną gėdą"[3].

Be minėtų lietuvių kalbos gramatikų, D. Kleinas yra dar parengęs bei išspausdinęs 1666 m. lietuvišką giesmyną — „...Naujos Giesmjû Knygos... Karalauczuje... MDCLXVI" ir maldaknyges — „... Maldû Knygeles... Karalauczuje... MDCLXVI". Be to, rankraštyje yra likęs ir jo sudaryto vokiškai lietuviško žodyno nuorašas. Kai kurie kalbininkai Kleinui priskiria T. Lygmano nurašytą žodyną „Lexicon Lithuanicum in usum eorum conscriptum qui hujus ling-

---

[1] Žr. Grammatica Litvanica..., 162, 163, 145 psl. ir kt.

[2] Žr. ten pat, 4, 5, 8 tt.

[3] G. Ostermeyer. Erste Littauische Liedergeschichte. Königsberg, 1793, 35 psl.: „Ein gelehrter, frommer und für alle Littauische Gemeinden eifrig sorgender, aber auch bis an sein Lebensende sehr geplagter Mann, dessen Fleisz und Treue mit einem Undank belohnt wurde, der kaum seines gleichen hat, und seinen Neidern und Verfolgern zur unauslöschlichen Schande gereichet!"

vae nondum capaces sunt, sed fieri cupiunt"[1]. Taip pat buvo iškelta mintis, kad D. Kleinas taisęs J. Bretkūno Biblijos rankraščio ketvirtą tomą[2]. Šie klausimai šiuo metu dar nėra galutinai išaiškinti.

D. Kleino kalbinių raštų pasirodymas Rytų Prūsijoje nebuvo atsitiktinis dalykas. Kaip žinoma, ten jau nuo XVI a. vidurio daugiausia siauriems klasiniams Prūsų feodalų bei jiems atsidavusių religininkų interesams buvo pradėtos leisti lietuvių kalba protestantiškos knygos (M. Mažvydo, B. Vilento, J. Bretkūno, J. Rėzos ir kt.). Tomis knygomis buvo siekiama kuo plačiau paskleisti tenykščių lietuvių gyventojų tarpe protestantizmą — naują ideologinį Prūsų valdžios ginklą kovai prieš lietuvių valstiečių — baudžiauninkų judėjimą, ypač išsiplėtusį pirmoje XVI a. pusėje (1525 — 1528 m. išsiliejusį į platų sukilimą) ir spontaniškai tebesireiškusį vėliau.

Visokeriopai remdami protestantizmo propagandą lietuvių gyventojų tarpe, Prūsų kunigaikščiai turėjo rūpintis ir protestantų dvasininkų, mokančių lietuvių kalbą, parengimu. Dėl to iškilo reikalas išleisti vokiečių kunigams, siunčiamiems į lietuvių gyvenamus rajonus, lietuvių kalbos vadovėlį, gramatiką. Bene pirmasis ėmėsi tokio darbo Didžiųjų Rudupėnų kunigas Kristoforas Sapūnas (1589 — 1659), kuris, pasak G. Ostermejerio[3], jau apie 1643 m. buvo parašęs lietuvių kalbos gramatiką, bet kuri teišspausdinta Teofilio Šulco tik 1673 m.

Išspausdinti pirmąjį lietuvių kalbos vadovėlį tepavyko tik D. Kleinui, kuris, Prūsų valdžios pageidavimu, įteikė net tris rankraščius: lotyniškai parašytą lietuvių kalbos gramatiką, jos vokišką santrauką ir vokiškai lietuvišką žodyną[4]. Prūsų valdžia su šiais D. Kleino darbais, kaip ir su ankstesnėmis lietuviškomis protestantų knygomis, elgėsi labai atsargiai: pirmiausia juos atidavė peržiūrėti bei patikrinti įvairių vietų gerai lietuviškai mokantiems kuni-

---

[1] Žr. Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung... Göttingen, 1922, 50 t., 233 psl.; V. Falkenhahn, ten pat, 337 tt.
[2] V. Falkenhahn, ten pat, 322 tt.
[3] Žr. G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik..., X psl.
[4] Senieji lietuvių skaitymai. Kaunas, 1927, 299 psl.

gams. D. Kleino „Grammatica Litvanica“ prakalboje minimi šie jo darbų peržiūrėtojai: įsrutiškiai Kristoforas Sapūnas (1589—1659) ir Johanas Kleinas (mirė 1662), ragainiškiai Johanas Hurtelijus (mirė 1667) ir Fridrichas Pretorijus (1624—1695), klaipėdiškiai Johanas Lėmanas (1590—1664) ir Vilhelmas Martinijus (mirė 1671, pagal kitus šaltinius — 1704 m.[1]), Kristoforas Pretorijus (1626—1654)[2]. Visi šie peržiūrėtojai, kuriuos D. Kleinas vadina dideliais lietuvių kalbos žinovais („Viri lingvae Litvanicae peritiſzimi“), atidžiai išnagrinėję jo darbus, specialiai paskirtame susirinkime tarėsi su autorium, jį sustiprinę ir ypač daug prisidėję prie jo parengto lietuvių kalbos žodyno[3]. Gavusi, matyt, teigiamą D. Kleino gramatikų įvertinimą, Prūsų valdžia ir aprobavo jų leidimą. Dėl mums nežinomų priežasčių liko neišspausdintas tik minėtas D. Kleino žodynas.

3. D. Kleino gramatikų paskirtis bei pobūdis

D. Kleino gramatikų paskirtis išryškėja jau iš paties autoriaus pasisakymų tų gramatikų prakalbose. Antai, „Grammatica Litvanica“ prakalboje sakoma, kad gramatika labiausiai skiriama tam, „kad siekiantieji bažnyčios tarnybos ir norintieji tamsią liaudį mokyti gimtąja kalba... jos pagalba galėtų ją lengviau ir teisingiau įsisavinti. Prie to prisideda ir dievobaimingas sumanymas išversti Šventa Rašto knygas arba išverstąsias peržiūrėti, apie kurį, dievo malonės padedami, galvoja lietuviškų bažnyčių kunigai“[4].

Be to, rengdamas gramatiką, D. Kleinas sakosi turėjęs ir kitų tikslų, būtent, norėjęs atremti priekaištus tų (čia jis, greičiausia, turėjo galvoje to meto vokiečių šovinistus, neigusius lietuvių kalbos savarankiškumą), kurie tvirtinę, jog iš viso nesą galima parašyti lietuvių kalbos gramatikos, „su tikromis taisyklėmis bei dėsniais“, nes: 1) lietuvių kalba esanti maišyta ir netvarkinga, 2) jos vartosena nepastovi ir 3) esąs didelis lietuvių kalbos tarmių įvairumas[5]. Į visus

[1] M. Biržiška. Rinktiniai mūsų senovės raštai. Kaunas, 1927, 233 psl.
[2] Žr. Grammatica Litvanica..., Praefatio ad lectorem.
[3] Žr. ten pat.
[4] Žr. ten pat.
[5] Žr. ten pat.

šiuos priekaištus D. Kleinas iš tikrųjų ir duoda pakankamai argumentuotą pagal anuos laikus atsakymą, o konkrečiais pavyzdžiais įrodo jų nepagrįstumą. Ir pažymėtina, kad toks D. Kleino siekimas apginti daugelio paniekintos „barbarų kalbos" teises bei iškelti jos savarankiškumą aiškiausiai rodo ne tik jo meilę lietuvių kalbai, bet ir jo pažiūrų progresyvumą ano meto sąlygomis.

Jeigu D. Kleino „Grammatica Litvanica" buvo skiriama daugiausia tik kunigams bei teologijos studentams, norintiems būti kunigais lietuvių gyvenamose vietose, tai jo „Compendium Litvanico-Germanicum" turėjo atstoti praktinį lietuvių kalbos vadovėlį, reikalingą įvairiems vokiečių valdininkams, dirbusiems lietuvių tarpe. „Kadangi šią kalbą mokėti reikia ne vien studentams, kunigams ir kitiems mokytiems žmonėms lietuviškose vietose, — rašoma Kompendiumo prakalboje, — o ji gali būti naudinga ir tiems, kurie nėra ėję aukštųjų mokslų, bet su lietuviais bendrauja arba juos valdo ir teisia, tai aš jiems, iš dalies jų prašomas, sutikau gramatiką papildyti šiuo trumpu lietuvių kalbos vadovėliu, su pamokymais ir taisyklėmis vokiečių kalba"[1].

Tokia D. Kleino gramatikų paskirtis nulėmė ir tų gramatikų pobūdį: jos yra praktinės normatyvinės lietuvių kalbos gramatikos. Tai ypač ryškiai matyti iš Kompendiumo, kurio jau pati antraštė skelbia norminimo tendencijas („Trumpas ir visai aiškus lietuvių kalbos vadovas, kaip reikia teisingai lietuviškai skaityti, rašyti ir kalbėti") ir kurio prakalboje pažymima, kad skaitytojas galėsiąs iš jo sužinoti: 1) ką reiškiančios lietuviškos raidės ir kaip jos teisingai tartinos bei rašytinos, 2) kaip sudaryti iš raidžių bei skiemenų žodžiai turį būti linksniuojami ir asmenuojami ir 3) kaip žodžiai turį būti vienas su kitu jungiami, kad susidarytų vientisa kalba[2]. Savo „Grammatica Litvanica" prakalboje Kleinas irgi sakosi norįs duoti visų pirma „tikras taisykles", paremtas to krašto lietuvių kalbos vartosena bei pailiustruotas gausiais pavyzdžiais, ir dėl to sąmoningai nesileidžiąs į įvairius gramatinius apibendrinimus bei teorinius aiškinimus, nes manąs, jog pastaruosius besimokantieji jau žiną iš lotynų gramatikos[3].

[1] Compendium Litvanico-Germanicum..., Vorrede.
[2] Žr. ten pat.
[3] Žr. Grammatica Litvanica..., Praefatio ad lectorem.

Ir iš tikrųjų, veltui ieškotume D. Kleino gramatikose įvairių gramatinių kategorijų (pvz., kalbos ar sakinio dalių) apibrėžimų: jų beveik visai nėra. Daugiausia dėmesio autorius kreipė gramatikose į praktikos dalykus: į lietuvių kalbos rašybos, fonetikos, morfologijos ir sintaksės normų nustatymą. Visų pirma D. Kleinui rūpėjo suvienodinti ligi tol labai įvairavusi lietuvių rašyba. Todėl jis, savo gramatikose davęs 22 rašmenų raidyną, mėgino sudaryti ir tam tikras rašybos taisykles. Antai, jis pats nebuvo linkęs ir kitiems nepatarė vartoti vokiškojo triženklio rašmens *tsch*, o taip pat raidės *h*[1]. Iš kitos pusės, norėdamas grafiškai atskirti tam tikras morfologines lytis (pvz., *ā*- ir *ē*-kamienių vardažodžių vnsk. kilmininką nuo dgsk. vardininko ir kt.), jis įsivedė ir diakritinių ženklų (^,·). Bet reikia pastebėti, kad rašyboje ir pats D. Kleinas dar gerokai svyravo, ne visuomet nuosekliai prisilaikydavo savo rašybos dėsnių[2].

D. Kleino gramatikose duodamos fonetikos, morfologijos ir sintaksės normos, apskritai imant, yra pagrįstos Rytų Prūsijos aukštaičių vakariečių tarme, kuri, pasak autoriaus, esanti „geriausia ir tinkamiausia", be to, artimiausia „Kauno krašto" tarmei[3]. Nors D. Kleinas ir nepaaiškino, kodėl, būtent, ši, o ne kita, tarmė esanti „geriausia" ir kodėl ja rėmęs savo gramatikas, vis dėlto galima spręsti, kad daugiausia čia nulėmė tokios aplinkybės: 1) ankstyvesnioji rašytinė tradicija šios tarmės pagrindu (J. Bretkūno, J. Rėzos, iš dalies B. Vilento ir vėlesnieji M. Mažvydo raštai), 2) tos tarmės vyravimas Rytų Prūsijoje (aukštaičiai vakariečiai sudarė didžiausią to krašto lietuvių gyvenamojo ploto dalį) ir 3) paties autoriaus kilimas iš aukštaičių vakariečių ir jo darbavimasis šios tarmės atstovų tarpe.

Aukštaičių vakariečių tarmės pasirinkimas lietuvių kalbos gramatikų pagrindu, kaip ir teorinis nusistatymas gramatikoje apdoroti vieną kurią geriausią tarmę, buvo didžiai reikšmingas dalykas, ypač ano meto feodalinio susiskaldymo sąlygomis, kada nebuvo nusistojusių vieningesnių lietuvių li-

---

[1] Grammatica Litvanica..., 7, 11 psl.

[2] Plačiau apie rašybos ir kitas normas žr. „Archivum Philologicum", VII. Kaunas, 1938, 61 tt.

[3] Grammatica Litvanica..., Praefatio ad lectorem.

teratūrinės kalbos normų. Tai prisidėjo ne tik prie vieningesnių lietuvių literatūrinės kalbos normų nusistojimo Rytų Prūsijoje (po Kleino čia niekas nė neabejojo dėl tarmės pasirinkimo), bet ir prie aukštaičių vakariečių tarmės iškilimo į nacionalinės kalbos pagrindą Lietuvoje (XIX a.).

Taip pat pažymėtina, kad praktikos reikalui D. Kleinas nesitenkino vien tiktai davęs tam tikras normas, bet jis dažnai nukrypdavo ir į kai kurių lietuvių kalbos faktų palyginimą su kitomis, ypač lotynų ir graikų, kalbomis[1], be pagrindinių aukštaičių vakariečių tarmių lyčių, šalimais paminėdavo ir kitų lietuvių kalbos tarmių skirtybes[2], o kartais paliesdavo ir atskirų gramatinių kategorijų sudarymo, kilmės klausimus[3]. Dėl to Kleino gramatikos (ypač jo „Grammatica Litvanica“) kai kuriais atvejais lyg ir prašoka praktinių normatyvinių gramatikų ribas.

4. D. Kleino gramatikų šaltiniai

Medžiagą savo gramatikoms D. Kleinas sėmėsi tiek iš gyvosios lietuvių liaudies kalbos (tarmių), tiek ir iš to meto lietuviškųjų raštų. Kad jis rėmėsi liaudies kalbos duomenimis, ypač Prūsų lietuvių vartosena, tai rodo visų pirma jo paties pasisakymai lotyniškoje „Grammatica Litvanica“ prakalboje: „Būtent, taisyklių nerašiau neatsižvelgdamas į vartoseną, bet ją pirmiausia stebėjau, kaip reikiant patikrinau, ir tada, kai žodžių kaitymą bei jungimą vartosena visuotinai patvirtino, ant jos pamato pagaliau stačiau ir derinau taisykles“[4]. Ir iš tikrųjų, aprašydamas įvairius lietuvių kalbos faktus, D. Kleinas neretai nurodo ir jų skirtingus variantus tarmėse. Pavyzdžiui, jau ką tik minėtoje prakalboje jis pažymi, kad kėdainiečiai sako *žiames*, *atais*, *atait*, o kauniečiai — *ateit*, *ateis*, kad žemaičiai, kaip ir klaipėdiečiai, taria *žodei*, *žodems*, *ſaldiems*, *ſaldey*, o Prūsų bei Didžiosios Kunigaikštijos lietuviai — *žodźei*, *žodźems*,

---

[1] Žr. Grammatica Litvanica..., 145, 162, 163 psl. ir kt.

[2] Žr. ten pat, Praefatio ad lectorem; be to, 93, 106, 131 psl. ir kt.

[3] Pvz., „Grammatica Litvanica“ prieveiksmių skyriuje (138 psl.) D. Kleinas trumpai palietė prieveiksmių atsiradimą iš vardažodžių naudininko ir ablatyvo linksnių ir kt.

[4] Žr. Praefatio ad lectorem.

ſaldżems, ſaldżey, kad žemaičiai mėgsta kalbos trumpumą, būtent, nutraukia kai kurių vardų bei veiksmažodžių galūnes (sako: *tiems daiktams*, bet ne *tiemus daiktamus; wieźlibs, myls, kalb, kalbam*, o ne *wieźlibas, mielas, kalba, kalbame*) ir t. t.[1].

„Grammatica Litvanica" etimologijos dalyje (ypač I ir II skyriuje), aprašydamas lietuvių kalbos garsus ir jų pakitimus, D. Kleinas irgi labai dažnai nukrypsta į tarmes. Pvz., kalbėdamas apie balsio *a* variantus lietuvių kalboje, jis nurodo, kad klaipėdiečių tarmėje vietoje *żodis* sakoma *żądis*, vietoje *ſzlowinti — ſzlawinti* ir t. t.[2]; taigi čia Kleinas iškėlė būdingą žemaičiams klaipėdiškiams fonetikos reiškinį — senojo baltiškojo *ā* išlaikymą. Toliau tuose skyriuose D. Kleinas pastebi, kad vienur sakoma *ankſtibas*, kitur — *ankſtiwas, wieźlibas — wieźliwas*, kad kuršiuose *źéme* ištariamas kaip *ſemmē*[3], kad vilniečiai vietoje *e* (t. y. *ė*) taria *a* (pvz.: *garba, karalyſta, źiama, atajo*... vietoje *garbe, karalyſte, źéme, atejo*...), vietoje *a — u* (pvz.: *unkſti, unt*... vietoje *ankſti, ant*...), kad kauniečiai vienask. kilmininko ir daugisk. vardininko galūnės *o* yra linkę keisti į *a* (pvz., vietoje *tawo — tawa*, vietoje *liggos piktos — liggas piktas*) ir t. t.[4].

Nemaža įvairių tarminių lyčių randama ir D. Kleino gramatikų paradigmose bei jų pastabose, pvz.: *didźiam* ir *didėm* (G 34)[5], *didźieis* ir *dideis* (t. p.), *didźiame* ir *dideme* (t. p.), *auſimi* ir *auſe* (G 48), *graźu* ir *graźumi* (G 50), *graźieis* ir *graźumis* (G 51), *akimi* ir *akė* (K 28), *wadinćia* ir *wadinćiau* (G 93), *regėćia* ir *regėćiau* (G 109), *mokinćia* ir *mokinćiau* (K 58), *dżaugtis* ir *dżaugties* (G 87), *ėjau* ir *eijau* (G 121), *inraſzau* ir *ijraſzau* (G131), *myli* ir *myl* (K 72) ir t. t.

Visa tai akivaizdžiai rodo, kad gyvoji lietuvių liaudies kalba (tarmės) buvo vienas iš svarbiausių D. Kleino gramatikų šaltinių.

---

[1] Žr. Praefatio ad lectorem.
[2] Grammatica Litvanica..., 3, 18 psl.
[3] Ten pat..., 16, 19 psl.
[4] Ten pat, 17—19 psl.
[5] Čia ir visur kitur skliausteliuose ir be jų nurodyti skaitmenys žymi D. Kleino gramatikų puslapį: G — „Grammatica Litvanica", K — „Compendium Litvanico-Germanicum".

Kitas D. Kleino gramatikų šaltinis — tai to meto lietuviški raštai. Kad autorius rėmėsi ir raštais, tai matyti taip pat tiek iš jo paties prasitarimų, tiek ir iš jo pateiktų gramatikose pavyzdžių. Antai, savo „Grammatica Litvanica" etimologijos dalyje, kalbėdamas apie daugiskaitos vietininko galūnės įvairavimą, Kleinas sako, kad „dėl daugiskaitos vietos ablatyvų galūnės **lietuvių rašytojų** (mūsų pabraukta. — *T. B.* ir *J. P.*) tarpe nėra vieningos nuomonės. Vieni mano, kad jų galūnė turi būti *ſu*, kiti — *ſe*, treti— *ſa*"[1]. Kitoje vietoje jis vėl rašo: „Dėl trečiojo liepiamosios nuosakos asmens reikia pastebėti, kad jį **lietuvių rašytojai** (mūsų pabraukta. — *T. B.* ir *J. P.*) taria trejopai..."[2]. „Grammatica Litvanica" tekste duodami pavyzdžiai su aukštaičių rytiečių tarmės lytimis, kaip spėjo prof. A. Becenbergeris[3] ir paskui tą spėjimą patvirtino vėlesnieji tyrinėtojai[4], greičiausia, buvo Kleino paimti iš K. Širvydo „Punktų Sakymų" (I 1629, II 1644), kai kurie posakiai net pažodžiui nurašyti (pvz.: „...*ir tadu iſzwis Sunu żmogaus ataiunti ſu galyby didżiu ir Majeſtotu*", „*unt dungaus ir żiames bus żinklai*)[5].

Be K. Širvydo raštų, daugiausia Kleinas, be abejo, bus pasinaudojęs ano meto Rytų Prūsijos rašytojų (M. Mažvydo, B. Vilento, J. Bretkūno, J. Rėzos ir kt.) raštais, nes šie jam turėjo būti lengviau prieinami. Tačiau tiksliai nustatyti, kur ir kiek naudojosi pastaraisiais, yra sunku, nes, viena, tik prie kai kurių sintaksės skyriuose duodamų lietuviškos frazeologijos pavyzdžių pridėtos santrumpos, rodančios tos frazeologijos šaltinį (pvz.: Joh., Eph., Ps., Matth. ir t. t.), o, antra, to meto bažnytinių raštų, ypač evangelijų, vertimai nedaug kuo skiriasi vienas nuo kito; tai irgi daugeliu atvejų neleidžia galutinai spręsti, iš kurios, būtent, knygos paimtas tas ar kitas posakis. Tiesa, tie frazeologijos pavyz-

---

[1] Grammatica Litvanica..., 29 psl.

[2] Ten pat, 125 psl.

[3] Žr. A. Bezzenberger. Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache. Göttingen, 1877, 3 psl.

[4] Žr. Archiv für slavische Philologie, XXXIX t., Berlin, 1925, 54 psl.

[5] Plg. D. Kleino „Grammatica Litvanica...", Praefatio ad lectorem ir K. Širvydo „Punkty kazań..." I, W. Wilnie, 1629, 1 psl.

džiai, prie kurių pridėta santrumpa Ps, nekelia didesnių abejojimų: jie, greičiausia, paimti iš vienintelio tuo metu J. Bretkūno psalmyno vertimo, Jono Rėzos pataisyto bei išleisto Karaliaučiuje 1625 m. („Psalteras Dowido")[1], nes Kleino gramatikose minėta santrumpa pažymėta frazeologija arba visiškai sutampa su J. Bretkūno rankraščiu bei J. Rėzos spausdintu tekstu, arba nežymiai skiriasi nuo jų. Plg.:

D. Kleino gramatikos

1. *mana ákis wiſſados weizdi ant wieſpaties* (G 153)
2. ... *mékſtaſi tais / kurie jo bija* (K 158)
3. *mokys ji geráuſa kelia* (G 158)
4. ... *nėra nei wieno Kurs ger dara* (K 111)
5. *tai mana ſzirdies dzaukſmas bei linkſmibe* (G 148)
6. *weizdžiu tawęs* (G 152)

J. Bretkūno rankraštis[2]	J. Rėzos leidimas (nuorašas)
1. *Mana akis wiſsados weizd ant Wieſchpaties* (VI 41)	1. *Mana akis' wiſſadôs waiſdi ant Wieſchpaties* (50)[3]
2. ... *mekſtasi tais kurie bijosi io* (VI 255)	2. ... *mekſtaſſi tais, kurrie bijos jo* (254)
3. ... *ghį mokins wiſsu gieriauſi kela* (VI 40)	3. ... *Ghi mokins gerriauſi kelia* (50)
4. *Nera ne wieno Kurſai gera daritu* (VI 21)	4. ... *naera newieno, kuris gaer darritu* (31)
5. *Tatai butu mana ſchirdies dzaukſmas ir linkſmibe* (VI 105)	5. *Tattai butu mano ſchirdjes dziaukſmas, ir linkſmibe* (111)
6. *weiſdiu tawens* (VI 105)	6. ... *weisdziu tawęs* (111)

Kaip matyti iš šių tekstų palyginimo, D. Kleino frazeologijos pavyzdžiai yra artimesni J. Rėzos spausdintam leidiniui, todėl iš jo, reikia manyti, ir buvo tie pavyzdžiai paimti (Kleinui juos šiek tiek modifikavus).

Kiek sunkiau yra susekti konkretų šaltinį tų frazeologijos pavyzdžių, kurie paimti iš evangelijų vertimų ir pažymėti santrumpomis *Joh.*, *Matth.* ir pan. Mat, prieš Kleiną Rytų Prūsijoje buvo išspausdintas jau ne vienas lietuviškas

---

[1] Mūsų respublikoje tėra išlikęs tik prof. A. Becenbergerio nuorašas (VVU rankraščių skyrius).

[2] J. Bretkūno psalmių vertimas yra jo biblijos vertimo VI knygoje (rankraščio fotokopija VVU rankraščių skyriuje).

[3] Skliausteliuose čia nurodomi originalo puslapiai, sužymėti prof. A. Becenbergerio nuoraše.

evangelijų vertimas[1], kurių tekstai, kaip pastebėta, nedaug kuo tesiskiria (skiriasi dažniausiai kiek savo rašyba arba fonetika). Plg.:

D. Kleino gramatikos

1. *Géras médis gérą waiſu atneſz* (K 107)
2. *jeſkokite karalyſtės Diewo* (G 153)
3. *Jus nepażyſtat jo / aſz pażiiſtu ii* (G 154)
4. *iſzėjo ſamditu darbininku winijćon ſawon* (G 164)

B. Vilento „Euangelias bei Epiſtolas"

1. ... *gieras medis / giera waiſu atneſch* (104—105)
2. *Jeſchkoket pirm Karaliſtas Diewa* (120)
3. ... *a nepaſziſtate ió / Eſch paſziſtu ghy* (61)
4. ... *iſcheia iſch rita / ſamditu darbininkų ing Winicze ſawa* (40)

J. Bretkūno „Postilla"

1. ... *geras medis gera waiſiu neſch* (II 307)
2. *Jeſchkoket pirm karaliſtos Diewo* (II 597)
3. ... *a nepaſziſtat io / Aſch paſziſtu ghi* (I 319)
4. ... *iſcheia iſch rito / ſamditu darbininku ing Winicze ſawa*

Šių pavyzdžių palyginimas rodo, kad Kleinas juos bus paėmęs ar iš J. Bretkūno postilės, ar iš B. Vilento evangelijų vertimo. Panašus vaizdas gaunamas palyginus ir kitus, čia nepaminėtus, bet turinčius nuorodas, frazeologijos pavyzdžius Kleino gramatikose.

Apie neturinčius jokių nuorodų—santrumpų (o tokių yra Kleino gramatikose didžiulė dauguma) lietuviškos leksikos bei frazeologijos pavyzdžių šaltinius, suprantama, juo labiau negalima nieko spręsti. Šiuo atveju tegalima pasitenkinti tik bendro pobūdžio konstatavimu, kad visa Kleino gramatikose pateikta religinė leksika bei frazeologija autoriaus paimta iš biblijos, evangelijų ar kitų bažnytinių raštų vertimų.

5. D. Kleino gramatikų santykis su kitomis ano meto gramatikomis

Jeigu faktinę medžiagą, lietuvių kalbos pavyzdžius, D. Kleinas galėjo kaupti savo gramatikoms iš gyvosios lietuvių liau-

[1] Ligi šiol žinomi: B. Vilento „Euangelias bei Epiſtolas... Karalauczui 1579" ir J. Bretkūno „Postilla... Karaliauczuje 1591".

dies kalbos (tarmių) ir iš tuometinių lietuviškų raštų, tai tos medžiagos dorojimo būdą, metodą jis tegalėjo išsidirbti nusižiūrėjęs į kitas, anksčiau išleistas (tiek lietuvių, tiek ir kitų kalbų) gramatikas. Iš lietuvių kalbos gramatikų, parašytų prieš Kleiną, bibliografų (Alegambės ir kt.)[1] yra minima K. Širvydo „Clavis lingvae Litvanicae" (1630). Bet ar šioji buvo išspausdinta ir ar Kleinas ją turėjo po ranka rašydamas savąsias — sunku pasakyti, nes niekas ligi šiol nėra tos gramatikos aptikęs. Kiek anksčiau negu D. Kleino „Grammatica Litvanica" buvo parašyta ir minėto K. Sapūno lietuvių kalbos gramatika, kurią, trisdešimčiai metų praėjus, išleido T. Šulcas tokiu pavadinimu: „Compendium Gramaticae Lithvanicae Theophili Schultzens Past: Cattenov, Regiomonti: Typis Friderici Reüsneri: Ser. El. Br. Typogr. 1673"[2]. Tad kyla klausimas, ar D. Kleinas nebus pasinaudojęs šia savo pirmatako gramatika?

Keletą pastabų šiuo klausimu davė jau G. Ostermejeris, savo gramatikos įvadinėje dalyje trumpai apžvelgęs visas ligi jo pasirodžiusias Rytų Prūsijoje lietuvių kalbos gramatikas. Jis pažymėjo, kad Kleino ir Sapūno gramatikos ortografijos skyreliais maža tesiskiriančios viena nuo kitos. Tačiau tų gramatikų etimologijos skyriuose G. Ostermejeris rado jau daug esminių skirtumų tiek gramatinių kategorijų klasifikacijoje, tiek jų traktavime, tiek ir kalbinės medžiagos išdėstyme apskritai[3].

D. Kleino „Grammatica Litvanica..." ir K. Sapūno — T. Šulco „Compendium Gramaticae Lithvanicae..." palyginimas parodė, kad iš tikrųjų tos gramatikos turi nemaža ką bendro: sutampa arba labai panašios ne tik atskiros jų vietos, bet kartais net ir ištisi poskyriai. Tai, sakysim, akivaizdžiai matyti, palyginus jų poskyrius apie lietuvių kalbos tarmių fonetikos skirtybes:

---

[1] V. Biržiška. Lietuvių bibliografija, I, 21 psl.

[2] Šios gramatikos originalas yra Leningrado viešojoje Saltykovo-Ščedrino vardo bibliotekoje, o jos rotokopija — Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto rankraščių skyriuje.

[3] G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik... Königsberg, 1791, XII.

D. Kleinas (17)

1. Pro *a* habent Memelenses *e* / ut: *er* / *eſz* ego, pro *ar* / *aſz*; imitantur enim Latviscos seu Curetes, tanquam finitimos suos, qui dicunt, *es* ego, *täw* seu *töw* pro *aſz* / *taw*.
2. *a* in crasi mutant Wilnenses in *o* / ut: *pokim* coram, ante oculos, pro *po akim* / *notskiriu* non separo, pro *neatskiriu*. Et haec mutatio nostris quoque Litvanis non inusitata est.
3. Pro *a* passim apud Wilnenses occurrit *u* / ut: *Dungus* pro *Dangus* coelum, *unksti* pro *anksti* mane, *unt* pro *ant* super...

K. Sapūnas – T. Šulcas (4)

1) Pro *a* usurpant Curonizantes *e*; ut, pro *aſź eſź* ego; pro *ar* / *er* / *an*.
2) a Lithvaniae Regalis dialectus in contractione mutat in *o* / ut: *Notskirru* / pro *Neatskiriu* / Non separo. Haec mutatio et Prussiae Ducalis Dialectis non inusitata.
3) Pro *a* Lithvaniae Regalis dialectus capit *u*, ut: *dungus* / pro *dangus* / coelum. *Unksti* / pro *anksti* / mane. *unt* / pro *ant* / super..,

Arba vėl:

D. Kleinas (19)
De Contractione

Media litera ex ultima syllaba Nominum *as* et *is* finientium frequentissime abjicitur, et duae syllabae in unam contrahuntur, ut: *ſzwents* pro *ſzwentas* / *Pons* pro *Ponas* / Dominus...

K. Sapūnas – T. Šulcas (6)
De Contractione

1) Media litera ex ultima syllaba terminationis *as*, *is* frequentissime abjicitur, et ita duae syllabae in unam contrahuntur, ut: *Sźwents* pro *Sźwentas* sanctus *Pons* pro *Ponas* / Dominus...

Labai panašūs yra ir kai kurie kiti tų gramatikų poskyriai, pvz.:

D. Kleinas (65 tt.)
De Nominis Specie et Figura

Posseſziva, utpote à Substantivis tantum derivata sunt: *Tewainis* /, haeres à *Tewas* Pater; *namiśkis* domesticus à *namai* domus, *miesćionis* civis à *miestas* civitas, *kiemionis* paganus, à *kiemas* pagus, *Laukinikas* agricola, à *laukas* ager, *Karalauczonis* Regiomontanus, à *Karalaućius* Regiomontum, *Dantzkionis* Dantiscanus, à *Dantzkas* Dantiscum / *Tilżenas* Tilsensis à *Tilże* Tilsa...

K. Sapūnas – T. Šulcas (18 tt.)

De Divisione Nominis

Possesiva et quidem à Substantivis tantum sunt derivata, ut *Tiewainis*, à *Tiewas* Pater, *Namiszkis* / domesticus à *Namai* / Domus, *Miežczionis* Civis à *Miestas* / Civitas. *Laukininkas* agricola, à *Laukas* ager. *Karaliaućzonis* / Regiomontanus, à *Karaliauczius* Regiomontum. *Danckionis* / Dantiscanus, à *Danckas* Dantiscum. *Tilżenas* à *Tilże* Tilsa...

Panašiai sutampančių vietų randama ir daugiau D. Kleino ir K. Sapūno—T. Šulco gramatikose, pvz., Kleino „Grammatica Litvanica" skyrius „De Ablatione" (20) ir Sapūno—Šulco „De abjectione" (7); Kleino „De Accentibus" (21) ir Sapūno—Šulco „De voce constituta" (12 tt.); Kleino „De Anomalis seu Heteroclitis" (69 tt.) ir Sapūno—Šulco „De Anomalis" (32 tt.); Kleino „De Pronomine" (76) ir Sapūno—Šulco „De Pronomine" (35)[1]. Taip pat sutampa Kleino pastaba dėl 3-jo veiksmažodžių asmens (64) su analogine Sapūno—Šulco pastaba (40), Kleino pastaba dėl sudurtinių veiksmažodžių (130) su analogine Sapūno—Šulco pastaba (42); sintaksės skyriuje — Kleino pasisakymas dėl konstrukcijų *dūbių dūbes, balų balos* (146) su analoginiu Sapūno—Šulco pasisakymu (74) ir t. t.

Visi tie sutapimai, žinoma, negalėjo atsirasti atsitiktinai, nes gramatikose pateikti tokie pavyzdžiai, kuriuos lengvai būtų buvę galima pakeisti kitais (sakysim, vietoje „*balų balos*" vienas kuris iš tų gramatikų autorių galėjo duoti „*giesmių giesmė*", vietoje „*laukininkas*" — „*darbininkas*", „*ūkininkas*" ar kokį kitą skirtingą pavyzdį).

Tačiau, antra vertus, svarbu pažymėti tai, kad greta čia minėtų sutapimų tarp tų dviejų gramatikų yra daug ir esminių skirtumų. Visų pirma krinta į akis skirtinga jų struktūra: D. Kleino „Grammatica Litvanica" turi 2 pagrindines dalis (etimologiją ir sintaksę), o K. Sapūno—T. Šulco gramatika suskirstyta net į 8 dalis (I dalis skirta ortografijos dalykams, II ir VIII — prozodijai, III — vardažodžiui, IV — įvardžiui, V — veiksmažodžiui, VI — nekaitomosioms kalbos dalims ir VII — sintaksei). Kitaip jose suklasifikuoti vardai[2] į linksniuotes ir veiksmažodžiai į asmenuotes. Antai, Kleino gramatikoje išskiriamos penkios vardų linksniuotės, apimančios daiktavardžius, būdvardžius, iš dalies ir dalyvius[3], o Sapūno—Šulco gramatikoje — net aštuoniolika: 9 daiktavardžių (keturios vyr. giminės su galūnėmis *-as, -is / ys, -us,-uo* ir penkios moter. giminės su galūnėmis *-a, -ia, -ė, -i, -is*), 6 vyr. giminės būdvardžių (trys papras-

[1] Sutampa šių poskyrių pradžia.

[2] Čia ir kitur terminai *vardas* ir *vardažodis* vartojami ta pačia reikšme.

[3] Žr. Grammatica Litvanica, 30 tt.

tųjų su galūnėmis *-as, -is -us* ir trys įvardžiuotinių su galūnėmis *-asis -ysis, -usis*) ir 3 dalyvių (su galūnėmis *-qs, -ęs, -is*)[1]. D. Kleino gramatikoje išskiriamos trys veiksmažodžių asmenuotės, o Sapūno—Šulco tiktai dvi: taisyklingoji ir netaisyklingoji[2]. Pirmajai priskiriami visi tematiniai lietuvių kalbos veiksmažodžiai, o antrajai — atematiniai; be to, tematiniai savo ruoštu pagal es. 1. vnsk. pirmojo asmens galūnę suskaidomi dar į 4 tipus (I *-au*, pvz., *rašau*, II *-iu*, pvz., *ariu*, III *-ju*, pvz., *lieju*, IV *-u*, pvz., *randu*)[3]. Tuo tarpu Kleino gramatikoje tematiniai veiksmažodžiai skirstomi kitaip — pagal būtojo ir būsimojo laiko jungiamuosius balsius[4]. Skirtingai klasifikuojami tose gramatikose ir prieveiksmiai, jungtukai, jaustukai ir kt.[5]. Bet būdinga tai, kad Kleino duotoji veiksmažodžių klasifikacija asmenuotėmis bei vardažodžių skirstymas linksniuotėmis, kaip vėliau matysime, susilaukė daug pasekėjų, o Sapūnu—Šulcu daugiau rėmėsi tik G. Ostermejeris, susidarydamas savo linksniuočių sistemą[6].

Apskritai, skirtybių tarp Kleino ir Sapūno—Šulco gramatikų esama ir daugiau, ir tos skirtybės liečia su šių gramatikų struktūra susijusius dalykus (skirtingas medžiagos išdėstymas, skirtinga vardažodžių ir veiksmažodžių klasifikacija, nekaitomų kalbos dalių klasifikacija ir kt.). Visa tai rodo, kad tų gramatikų pamatai jų autorių buvo padėti savarankiškai, nepriklausomai vienas nuo kito, o anksčiau minėtieji sutapimai galėjo atsirasti vėliau, jau redaguojant tas gramatikas.

Lingvistinėje literatūroje savo laiku buvo pareikšta nuomonė, kad D. Kleino gramatika yra daug pasinaudojęs, daug ką iš jos tiesiog nurašęs K. Sapūnas[7]. Tačiau ši nuomonė nėra pakankamai pagrįsta, nes Sapūno—Šulco ir

[1] Žr. T. Schultz. Compendium Gramaticae Lithvanicae... NB I Typus Declinationis.
[2] Ten pat, 44 psl.
[3] Ten pat, 45 psl.
[4] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 88 tt.
[5] Plg. D. Klein. Grammatica Litvanica..., 34 tt., 141 tt. T. Schultz. Compendium Gramaticae Lithvanicae..., 64 tt., 71 tt.
[6] Žr. G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik, 20 tt.
[7] Žr. „Archiv für slavische Philologie". Berlin, 1925. XXXIX t., 54 psl.

Kleino gramatikos, kaip matėme, žymiai skiriasi viena nuo kitos savo struktūra. Sutampančios tų gramatikų vietos, greičiausia, atsirado dėl tų gramatikų autorių bendradarbiavimo. Mat, K. Sapūnas, kaip pažymėta, buvo Kleino gramatikų peržiūrėjimo kolegijos narys, kuris Kleino minimas pirmuoju tos kolegijos narių sąraše[1]. Apie kolegijos darbą Kleinas šitaip atsiliepė „Grammatica Litvanica" prakalboje: „Šie vyrai, dideli lietuvių kalbos žinovai, mūsų Šviesiausiojo Elektoriaus paliepti, ne tik namie atsidėję išnagrinėjo mano darbelius..., bet ir sušauktame susirinkime su manimi juos svarstė, palaikė mano sumanymą ir kai kur, ypač prie lietuvių kalbos leksikos, prisidėjo savo darbu"[2]. Taigi, reikia manyti, kad Sapūnas, kuris, tur būt, daugiau už visus kitus buvo pasidarbavęs lietuvių kalbos gramatikos srityje, aktyviai dalyvavo Kleino gramatikų aptarime: tiek žodžiu, tiek raštu suteikė pastarajam naudingų pastabų. Dėl to kaip tik ir galėjo atsirasti žymi dalis tų pirmųjų lietuvių kalbos gramatikų sutapimų bei panašumų. Be to, čia negalima išleisti iš akių ir tos aplinkybės, kad Sapūno Gramatika vis dėlto buvo parengta dešimčia metų anksčiau negu Kleino. Vadinasi, daugiau pagrindo teigti, jog ne Sapūnas bus pasinaudojęs Kleino gramatika, o atvirkščiai — Sapūno gramatikos rankraštis ar jo pastabos turėjusios kiek įtakos Kleino gramatikoms[3]. Žinoma, pastarosios savo ruožtu galėjo būti įtakingos jau po Sapūno mirties (1659) išleistam T. Šulco Kompendiumui: Šulcas galėjo pats šį-tą naujo pridėti, papildyti iš Kleino gramatikų Sapūno rankraštį (juoba, kad Kompendiumo antraštėje jis vis dėlto ryžosi įdėti savo pavardę!).

D. Kleino įtaką Sapūno—Šulco gramatikai rodo toks faktas. D. Kleino gramatikoje įvardžiuotiniai būdvardžiai nuosakiai vadinami terminu „adjectiva emphatica"[4], o Sapūno—Šulco Kompendiume šiems būdvardžiams žymėti vartojami terminai „adjectiva composita" ir

---

[1] Žr. D. Klein. Grammatica Litvanica..., Praefatio ad lectorem.

[2] Ten pat.

[3] Plg. V. Biržiška. Lietuvių bibliografija, I, 33 psl.

[4] Žr. D. Klein. Grammatica Litvanica..., 25, 27, 35 psl. ir kt.

„adjectiva emphatica (seu apodicta)“[1]. Čia svarbu tai, kad terminas „adjectiva composita“ pastarojoje sutinkamas tik ten, kur tiedvi gramatikos skiriasi (pvz., skyriuje apie būdvardžių linksniuotes[2], o terminas „adjectiva emphatica“ tik ten, kur Kleino ir Sapūno—Šulco tekstas visiškai sutampa (pvz., pastaboje dėl įvardžiuotinių būdvardžių minkštinimo[3]. Tai, reikia manyti, ir yra tos vietos, kur Šulcas bus pasinaudojęs Kleino „Grammatica Litvanica“.

Taigi, nors tarp Kleino ir Sapūno—Šulco gramatikų ir yra kai kurių sutapimų, tačiau iš esmės tos gramatikos yra nepriklausomos viena nuo kitos. O Kleinas, jeigu ir buvo susipažinęs su K. Sapūno gramatikos rankraščiu, tai vis dėlto juo kiek daugiau nepasinaudojo ir ėjo savarankišku keliu.

Amžininkai neabejodami pripažino D. Kleino pirmenybę lietuvių kalbos gramatikos srityje. Tai rodo pagal ano meto paprotį prie Sapūno — Šulco knygos pridėtas eilėraštis, kurį parašė Ernestas Dicelis, Valterkiemio kunigas: „Sofern /Herr Klein/ der Knecht des Herren Ruhm mag haben Den Tilsit hat erstarrt in frischen Sand gegraben Wirst du /der Andacht Licht/ auch Lobes würdig sein/. Denn Euer Arbeit samt dem Flei/z komt überein. Dein Arbeit ist nicht schlecht und billig zu erheben. In dem du kanst recht kurz zur Sprache Anla/z geben. Es bleibe Lobes werth/ des Künstlers Prei/z und Pracht, der dort den Ilias in eine Nu/z gemacht...“[4].

Paskutinysis citatos sakinys rodo, kad XVII a. Sapūno — Šulco gramatika buvo vertinama tiktai kaip trumpas vadovėlis, duodantis lietuvių kalbos gramatikos santrauką, o ne kaip darbas, lygiavertis D. Kleino gramatikai.

Dabar kyla klausimas: kokiomis ano meto kitų kalbų gramatikomis galėjo pasinaudoti D. Kleinas rengdamas savąsias? Toks klausimas iškyla ypač todėl, kad Kleinas, kaip matėme, buvo pirmųjų spausdintų lietuvių kalbos gramatikų autorius, laužęs pirmuosius ledus šioje srityje, o ankstyvesnėse gramatikose nustatyti gramatinės siste-

[1] Žr. T. Schultz. Compendium..., 17, 23, 28 psl. ir kt.
[2] Ten pat, NB I typus Declinationis.
[3] Ten pat, 28 psl.
[4] Žr. T. Schultz. Compendium..., 12—13 psl.

mos pamatai paprastai visuomet yra panaudojami vėlesniųjų gramatikų autorių.

Savo „Grammatica Litvanica" prakalboje D. Kleinas, pažymėjęs, kad visos kalbos turinčios gramatikos vadovėlius, pamini J. Klajaus parengtą vokiečių kalbos, N. Folkmaro ir J. Roterio — lenkų kalbos ir L. Benedikto — čekų kalbos gramatiką[1]. Kitose gramatikos vietose jis dar mini Gvaltperijaus graikų kalbos gramatiką[2] ir tuo metu plačiai pagarsėjusią Skaligerio knygą apie lotynų kalbą[3]. Dėl to jau aprioriškai būtų galima spręsti, kad Kleinas ne tik žinojo visas tas gramatikas, bet jomis daugiau ar mažiau ir pasinaudojo.

Ir iš tikrųjų, gilesnė D. Kleino gramatikų analizė parodo, kad jis, kaip ir kiti ano meto gramatikų autoriai[4], rėmėsi tradicine lotynų kalbos gramatikų schema. Antai, D. Kleino gramatika suskirstyta į dvi pagrindines dalis — etimologiją ir sintaksę, kaip ir daugelis XVII a. lotynų, graikų ir naujųjų kalbų gramatikų, pvz.: Finko—Helvigo[5], Gvaltperijaus,[6] Velerio,[7] Riterio[8] knygos. Šitokia gramatikos struk-

[1] Žr. D. Klein. Grammatica Litvanica, Praefatio ad lectorem: „... visų kalbų turime gramatikos vadovėlių... Vokiečių kalbos gramatiką seniai parašė Johanas Klajus, lenkų Nikalojus Folkmaras ir Jeremijus Roteris, čekų — Laurencijus Benediktas, Nemecky Brodo mokyklos rektorius".

[2] Žr. D. Klein. Grammatica Litvanica, 30 psl.

[3] Julii Caesaris Scaligeri viri clarissimi, De Causis linguae Latinae libri tredecim. Apud Petrum Santandreanum, 1597; D. Klein, ten pat, 7 ir 11 psl.

[4] Pvz., Klajus tiesiog nurodo, kad jis remiasi lotynų k. gramatika: „Kas neteisinga, sužinos tie, kurie perskaitys šiuos mūsų trumpus pamokymus, pritaikytus, kiek buvo galima, lotynų kalbos gramatikos taisyklėms" (žr. F. Weidling. Die deutsche Grammatik des Johannes Clajus... Strassburg, 1894, 4 psl.).

[5] Grammatica Latina... studio et opera Caspari Finckii et Christophori Helvici... Lipsiae, 1621.

[6] Grammatica Graeca, ex optimis quibusque Auctoribus collecta... auctore O. Gualtperio, S. Theolog. D., Editio Quarta. Marpurgi, 1611.

[7] Nova grammatica Graeca communis M. Jacobi Welleri Neukircho-Varisci... Lipsiae, 1635.

[8] Grammatica Germanica Nova, usui omnium aliarum nationum. Studio et opera M. Stephani Ritteri Grunbergensis Hessi P.L.C. Marpurgi... anno 1616; M. H. Jellinek. Geschichte der Neuhochdeutschen Grammatik von den Anfängen bis auf Adelung, Zweiter Halbband. Heidelberg, 1914, 5 psl.

tūra XVII a. įsigali šalia senojo gramatikos suskirstymo į keturias dalis — ortografiją, prozodiją, etimologiją ir sintaksę (ortografija — mokslas apie raides, jų klasifikaciją, skaitymą ir kaitą; prozodija — mokslas apie skiemenis, jų kiekybę ir kirčiavimą; etimologija — žodžių darybos ir kaitybos mokslas). Suskirstymas į keturias dalis būdingas Melanchtono[1], Renijaus[2], Klajaus ir kitoms gramatikoms. D. Kleino knygoje, kaip ir kitose tos pačios struktūros gramatikose, ortografijos ir prozodijos dalykai svarstomi pirmose etimologijos skyriaus atskaidose.

Sekdamas tradicine lotynų kalbos gramatika, D. Kleinas skiria 8 kalbos dalis: vardą, įvardį, veiksmažodį, dalyvį, prieveiksmį, prielinksnį, jungtuką ir jaustuką. Pastebėtina, kad ano meto graikų kalbos gramatikos neišskirdavo jaustuko, laikydamos jį prieveiksmiu, o graikų kalbos skirtis būdavo išskiriama į atskirą kalbos dalį[3].

Vardas D. Kleino knygoje, kaip ir ano meto lotynų ir graikų kalbų gramatikose, apima daiktavardį, būdvardį ir skaitvardį, kurie nagrinėjami kartu, nors ir žinomas jų suskirstymas į daiktavardžius ir būdvardžius, nors ir nurodomi kai kurie būdvardžio specifiniai ypatumai, pvz., laipsniavimas[4].

Kalbos dalys buvo nagrinėjamos pagal jų akcidencijas, prie kurių buvo priskiriamos tiek kalbos dalių gramatinės kategorijos (linksnis, laikas, nuosaka), tiek žodžių darybos dalykai, pavyzdžiui, sudurtinių ir išvestinių žodžių daryba (figura et species). Akcidencijos, atitinkančios mūsų išskiriamas gramatines kategorijas, nebuvo pakankamai diferencijuojamos. Pavyzdžiui, bendratis buvo laikoma veiksmažodžio nuosaka greta tiesioginės, tariamosios ir liepiamosios nuosakų[5]. Gramatinė reikšmė nebuvo pakankamai ryš-

[1] Philippi Melanchtonis Grammatica Latina jussu Sereniss. Saxoniae electoris etc. cum ex aliis, tum ex Jul. Caes. Scaligero, Petro Ramo, Nicod. Frischlino, Josepho Scaligero, Johanne Wankelio, Johanne Rhenio Recognita et locupletata. Witebergae, anno 1621.

[2] Grammatica Latina cum Paralipomenis... à M. Johanne Rhenio... Lipsiae, 1618.

[3] Gualtperius, ten pat, 13 psl.

[4] Finck—Helvig, ten pat, 39 tt.; Melanchton, ten pat, 13 tt.

[5] D. Klein, ten pat, 85 psl.; Finck—Helvig, ten pat, 177 psl.; Melanchton, ten pat, 136 psl.

kiai suprantama ir skiriama. Todėl, pavyzdžiui, asmuo daugelyje gramatikų buvo laikomas vardo ir įvardžio savybe[1].

Kuriomis lotynų kalbos gramatikomis D. Kleinas yra naudojęsis, nenurodyta, bet galima manyti jį pažinus jų daug, nes jis pats rašo: „... turime visų kalbų gramatikos vadovėlių: Rytų kalbų keletą, lotynų kalbos beveik nesuskaičiuojame“[2]. Tiksliai nustatyti, kuriomis lotynų kalbos gramatikomis D. Kleinas pasinaudojo, sunku, nes jos pagrindiniais bruožais sutampa. Galima tiktai manyti, kad D. Kleinui didesnę įtaką bus turėjusi Finko—Helvigo lotynų kalbos gramatika. Ši knyga buvo plačiai vartojama Vokietijos protestantų universitetuose ir mokyklose; tai rodo jos pakartotiniai leidimai dešimties metų būvyje (1610—1615—1621 m.) ir žymi jos įtaka daugeliui XVII a. vokiečių kalbos gramatikų[3]. Ji labiausiai iš visų ano meto lotynų kalbos gramatikų panaši į D. Kleino knygą medžiagos išdėstymo tvarka. Finko—Helvigo gramatikos etimologijos skyrius turi 28 poskyrius, D. Kleino — 25. Palyginimui galima nurodyti, jog Melanchtono gramatikoje 87 etimologijos poskyriai, o Renijaus knygoje taip pat labai smulkus šios dalies suskirstymas, bet poskyriai visai nenumeruojami. Būdinga ir tai, kad D. Kleino gramatikoje, lygiai kaip ir Finko—Helvigo knygoje, giminės akcidencija aptariama tuoj po linksniuočių, o po jos nagrinėjama vardų daryba ir netaisyklingieji vardai, kitos vardų akcidencijos (skaičius, asmuo, linksnis ir t. t.) aptariamos prieš linksniuotes. Melanchtono ir Renijaus gramatikose giminės (kaip ir skaičiaus, asmens, linksnio, laipsnio) kategorija nagrinėjama prieš linksniuotes, o po linksniuočių aptariami tiktai netaisyklingieji vardai ir vardų daryba. Daugelyje kitų gramatikų, pvz., N. Frišlino[4] lotynų kalbos, Krusijaus[5] ir Gvaltperijaus graikų kalbos gramatikose, visos vardų akcidencijos apta-

---

[1] D. Klein, ten pat, 28 psl.; Finck—Helvig, ten pat, 59 psl.; Rhenius, ten pat, 14 psl.

[2] D. Klein, ten pat, Praefatio ad lectorem.

[3] M. H. Jellinek, ten pat, 3 psl.

[4] Nicodemi Frischlini Grammatica Latina... Francforti ad Moenum... 1599.

[5] Martini Crusii Grammatica Graeca... I leidimas — Tybingae, 1562.

riamos po linksniuočių paradigmų. Finko—Helvigo gramatikos įtaką D. Kleino knygai ryškiausiai rodo vardų akcidencijų sąrašas, kuris visiškai sutampa šių autorių knygose. Finko—Helvigo gramatikoje pažymėta: „Vardas turi aštuonias akcidencijas: kokybę, skaičių, asmenį, linksnį, linksniuotę, giminę, pavidalą ir figūrą“[1]. Lygiai tokį pat vardų akcidencijų išskaičiavimą, prisilaikant tos pačios eilės, randame ir D. Kleino gramatikoje[2]. Čia svarbu pabrėžti tą faktą, kad vardų akcidencijos duodamos nevienodos ano meto gramatikose. Melanchtonas, pavyzdžiui, pateikia kiek kitas ir kitokia tvarka: laipsniavimas, giminė, skaičius, figūra, linksnis, linksniuotė, pavidalas[3]. Čia, kaip matome, minimas laipsniavimas, bet nėra kokybės ir asmens akcidencijų. N. Frišlino gramatika šiuo atžvilgiu irgi kiek skiriasi: „Kiek akcidencijų turi vardas? — Septynias. Asmuo, skaičius, linksnis, giminė, pavidalas, figūra ir linksniuotė“[4]. J. Renijus išskaičiuoja tokias vardų akcidencijas: pavidalas, figūra, asmuo, giminė, linksniuotė, skaičius, linksnis[5]. Kitose gramatikose jos vėl skirtingos, bet sutapimų su D. Kleino ir Finko—Helvigo gramatikomis nerasta.

Žinoma, būtų visai neteisinga manyti, kad Kleinas aklai sekęs Finku—Helvigu ar kuriuo nors kitu ano meto autorium. Naudodamasis įvairiomis savo meto gramatikomis, D. Kleinas labai gerai mokėjo iš jų pasirinkti, kas vertinga. Pavyzdžiui, kaip aukščiau minėta, XVII a. filologai daiktavardį, būdvardį ir skaitvardį laikė viena kalbos dalimi, būtent, vardu (nomen). Nuo to ypač nukentėdavo skaitvardis, kurio specifika likdavo dažnai visiškai neišryškinta. Tai pastebima ir Finko—Helvigo gramatikoje, kur skaitvardžių suskirstymas pateikiamas skyriuje, pavadintame „Kitų vardų skirtumų priedas“[6]. Čia skaitvardis nagrinėjamas kartu su homonimais ir sinonimais, nomina collectiva ir

---

[1] Finck—Helvig, ten pat, 39 psl.: „Nomini accidunt octo: qualitas, numerus, persona, casus, declinatio, genus, species et figura“.

[2] D. Klein, ten pat, 24 psl.

[3] M. H. Jellinek, ten pat, 1 psl.

[4] N. Frischlin, ten pat, 28 psl.

[5] J. Rhenius, ten pat, 23 psl.

[6] Finck—Helvig, ten pat, 145 psl.: „Appendix de nominum distinctionibus aliis“.

t. t. Melanchtono gramatikoje skaitvardžių klasifikacija įterpiama tarp išvestinių ir sudurtinių vardų[1], o D. Kleinas, nors ir neišskiria skaitvardžio į atskirą kalbos dalį, tačiau jo semantinius ir darybinius tipus nagrinėja atskiroje vietoje — vardų skyriaus gale („Skaitvardžių priede"[2]). Tokiu būdu skaitvardžio specifika D. Kleino knygoje išryškinama daug geriau negu Melanchtono ir Finko — Helvigo gramatikose. Iš XVI—XVII a. lotynų kalbos gramatikų tokį skaitvardžių išskyrimą teko pastebėti tiktai J. Renijaus darbe[3].

XVI—XVII a. gramatikos daugiausia parašytos klausimų — atsakymų forma, pvz., Melanchtono, Frišlino, Velerio, Gvaltperijaus, Folkmaro, Roterio ir kt. Tai klausimų — atsakymų formai pailiustruoti gali eiti ši Melanchtono gramatikos vieta: „Ar visi prielinksniai paprasti, ar yra taip pat ir išvestinių? ... — Yra išvestinių... prielinksnių, sudarytų iš vardų..., veiksmažodžių..., jų pačių..., prieveiksmių..., arba graikų kalbos prielinksnių. — Ar visi prielinksniai paprasti, ar yra taip pat sudurtinių? — Vienintelis *absque* sudurtinis. Visi likusieji — paprasti..."[4]. Tokį gramatinės medžiagos pateikimą, perimtą iš mokyklinės dėstymo praktikos, D. Kleinas visiškai teisingai atmeta, pastebėdamas, kad klausimai tik daugina puslapių skaičių[5]. Mums įprasta forma gramatika dėstoma tik keliose XVI—XVII a. knygose, pvz., Klajaus vokiečių kalbos ir Finko—Helvigo lotynų kalbos gramatikose.

Įdomu pastebėti, kad D. Kleinas kai kuriuos vertingus dalykus, kurių nėra lotynų ir graikų kalbų gramatikose (pvz., garsų klasifikaciją pagal artikuliacijos vietą į gerklinius, gomurinius, liežuvinius, dantinius ir lūpinius), perima iš hebrajų kalbos gramatikos[6]. Tik keliose bendrosiose trijų kalbų (graikų, lotynų, hebrajų) gramatikose garsų suskirs-

---

[1] Melanchton, ten pat, 108 psl.
[2] D. Klein, ten pat, 73 psl.: „Appendix de numeralibus".
[3] J. Rhenius, ten pat, 111 psl.
[4] Melanchton, ten pat, 233 psl.
[5] D. Klein, ten pat, Praefatio ad lectorem.
[6] Plg. J. Clajus. Elementa lingvae ebraeae. Witenbergae, 1581, 9 psl.; M. H. Jellinek, ten pat, 28 psl.

tymas pagal artikuliacijos vietą taikomas ne vien hebrajų, bet ir lotynų bei graikų kalboms[1].

Lotynų ir graikų kalbų gramatikų pažinimas padėjo D. Kleinui nustatyti lietuvių kalbos linksniuotes ir asmenuotes. Tai yra savaime suprantama, nes D. Kleinas, neturėdamas pirmtakų lietuvių kalbos gramatikos srityje, lietuvių kalbos duomenis lygino su lotynų ir graikų kalbų faktais, kurių klasifikaciją jis buvo įsisavinęs, studijuodamas ilgus metus šių kalbų gramatikas. Bet labai svarbu pažymėti, kad D. Kleinas kūrybiškai panaudojo lotynų ir graikų kalbų gramatikos taisykles, taikydamas jas lietuvių kalbai. Štai, pavyzdžiui, perimdamas iš lotynų kalbos gramatikos linksnių klasifikaciją, jis ir lietuvių kalboje skiria šešis linksnius: vardininką, kilmininką, naudininką, galininką, šauksmininką ir ablatyvą, bet visiškai teisingai atskleidžia lietuvių kalbos linksnių specifiką, nurodydamas, kad „lietuvių kalbos ablatyvas yra dvejopas: įnagio, pvz., *žodžiu*, ir vietos, pvz., *žodije*“[2]. Toliau visose paradigmose D. Kleinas teisingai išskiria įnagininko ir vietininko linksnius.

Kad D. Kleinas, nustatydamas lietuvių kalbos linksniuotes, bus rėmęsis Gvaltperijaus graikų kalbos gramatika, rodo toks jo pasisakymas: „Vardų linksniuotės, kaip graikų (pagal Gvaltperijų), taip ir lietuvių kalboje yra penkios, iš kurių keturios yra lygiaskiemenės ir viena, paskutinė — nelygiaskiemenė“[3].

Gvaltperijus nurodo, kad graikų kalboje yra dešimt linksniuočių, kurios suskirstytos į penkias paprastąsias ir penkias sutrauktines. Paprastosios linksniuotės savo ruožtu jo skirstomos į keturias lygiaskiemenes ir vieną nelygiaskiemenę. Lygiaskiemenėmis vadinamos tos, kurios visuose linksniuose turi po lygų skiemenų skaičių, o nelygiaskiemenė — netiesioginiuose linksniuose turi vienu skiemeniu daugiau negu vardininke. Paprastosios linksniuotės turi šitokias vardininko galūnes: I lygiaskiemenė — *-αϛ* ir *-ηϛ*, II lygiaskiemenė — *-α* ir *-η*, III lygiaskiemenė — *-οϛ* ir *-ον*, IV — *-ωϛ* ir *-ων*,

[1] Plg. Margaritae Philologicae Grammatica Generalis trium Linguarum Latinae, Graecae et Ebraeae Harmonica, edita Studio M. Andreae Reyher... Schleusingae... 1639.

[2] D. Klein, ten pat, 28 psl.

[3] D. Klein, ten pat, 30 psl.

V nelygiaskiemenė — daugelį įvairių balsinių ir priebalsinių galūnių (prie V linksniuotės priskiriami priebalsiniai kamienai)[1].

D. Kleinas neperkelia mechaniškai šitos sudėtingos graikų kalbos gramatikos linksniuočių sistemos į savo knygą, o paima tik tuos jos elementus, kurie jam padeda sukurti aiškią lietuvių kalbos linksniuočių sistemą. Jis ima tiktai graikų kalbos penkias paprastąsias linksniuotes ir išskiria lietuvių kalboje taip pat penkias linksniuotes:

Kleinas		Gvaltperijus
-as, -is, -ys	I lygiaskiemenė	-ας, -ης 2
-a, -i	II lygiaskiemenė	-α, -η
-ė, -is	III lygiaskiemenė	-ος, -ον
-us	IV lygiaskiemenė	-ως, -ων (lot. *-us, -u*)
Priebalsiniai kamienai	V nelygiaskiemenė	Priebalsiniai ka-mienai

Reikia pastebėti, kad prie III linksniuotės, turinčios pagal Gvaltperijų galūnes *-ος, -ον*, kurių nėra lietuvių kalboje, D. Kleinas priskiria daiktavardžius su galūnėmis *-ė, -is*; tad D. Kleino IV linksniuotė atitinka lotynų kalbos IV linksniuotę su galūnėmis *-us, -u*[3].

Kūrybiškai remdamasis graikų kalbos gramatika, D. Kleinas nustato ir lietuvių kalbos veiksmažodžių asmenuotes. Jis čia nenurodo savo šaltinių, bet iš visa ko galima spręsti, kad jis rėmėsi ta pačia Gvaltperijaus gramatika. Gvaltperijus pastebi, kad graikų kalboje yra trys asmenuotės: „Kiek yra veiksmažodžių asmenuočių? — Trys: baritoninių veiksmažodžių, cirkumfleksinių ir veiksmažodžių su galūne *-μι*“[4]. Toliau Gvaltperijus sumini šešis pirmosios asmenuotės tipus, išskirtus pagal esamojo ir kitų laikų šaknies galo priebalsius[5], ir tris antros asmenuotės tipus: 1) *-έω*, ώ, pvz.,

[1] Gualtperius, ten pat, 13 tt.

[2] Graikų *η* buvo tariama kaip *i* (plg. Gualtperius, ten pat, 1 psl.)

[3] Plg. Melanchton, ten pat, 49 psl.; Finck — Helvig, ten pat, 88 psl.

[4] Gualtperius, ten pat, 70 psl.

[5] Ten pat, 71 tt.

ποιέω, 2) -άω, -ῶ, pvz., βοάω, 3) -όω, -ῶ, pvz., χρυσόω[1]. Po to eina atematiniai veiksmažodžiai su -μι[2].

Kleinas duoda taip pat trijų asmenuočių schemą, kurią jis susieja su augmentu. Reikia pažymėti, kad graikų kalbos gramatika skiria dviejų rūšių augmentą: laiko augmentą (augmentum temporale), kuris nedaugina skiemenų skaičiaus (pvz., imperfektas veiksmažodžio ἄγω, yra ἦγον<ἔαγον), ir skiemens augmentą (augmentum syllabicum), kuris daugina skiemenų skaičių (pvz., φέρω — imperfektas ἔφερον)[3]. D. Kleinas skiemens augmento sąvoką lietuvių kalbos gramatikai pritaiko šitokiu būdu: augmentu jis pavadina jungiamąjį balsį, pasirodantį būsimajame laike, tokių lietuvių kalbos veiksmažodžių, kaip *žinoti, matyti, regėti* (*žinau — žin-o-siu, matau — mat-y-siu, regiu — reg-ė-siu*). Šio sufikso nėra esamajame laike, bet jis iš dalies išlaikomas ir būtajame laike, kuo jis kaip tik panašus į graikų kalbos būtųjų laikų augmentą ε (pvz., *žinau — žin-o-jau*). Be to, minėtieji lietuvių kalbos sufiksai su graikų kalbos augmentu sutampa ir tuo, kad prideda vieną skiemenį, palyginus su esamuoju laiku. Augmento termino taikymas ne vien graikų kalbos augmentui ἐ, bet ir kitiems papildomiems skiemenims veiksmažodžių sistemoje buvo įprastas reiškinys ano meto gramatikose. Sakysime, Klajus augmentu pavadina priešdėlį *ge-*, būdingą vokiečių kalbos antrajam dalyviui, pvz., *lesen — gelesen*[4].

D. Kleinas išskiria tokias asmenuotes lietuvių kalboje:
1) veiksmažodžių, neturinčių augmento, pvz., *vadinti*[5];
2) veiksmažodžių su augmentu; šios pastarosios skiriami trys tipai: a) veiksmažodžiai su augmentu *-ė-*, pvz., *regėti*, b) veiksmažodžiai su augmentu *-y-*, pvz., *sakyti*, c) veiksmažodžiai su augmentu *-o-*, pvz., *žinoti*[6];

---

[1] Ten pat, 114 tt.
[2] Ten pat, 174 tt.
[3] Ten pat, 78 psl.; Weller, ten pat, 93 psl.; Crusius, ten pat, 39 psl.
[4] Grammatica Germanicae lingvae, Ex optimis quibusque Autoribus collecta, opera et studio N. Johannis Claii, Herzberg. Editio septima. Lipsiae, 1625, 95 psl.
[5] D. Klein, ten pat, 91 psl.
[6] Ten pat, 105 tt.

	D. Kleinas	Gvaltperijus
II a)	*regėti (regėsiu, regėjau)*	ποιέω
II b)	*sakyti (sakysiu)*	βοάω
II c)	*žinoti (žinosiu, žinojau)*	χρυσόω

3) atematinių veiksmažodžių su galūne *-mi*, pvz., *duomi*[1]; pastaroji asmenuotė iš esmės atitinka Gvaltperijaus trečiąją veiksmažodžių asmenuotę su *-μι*.

Be lotynų ir graikų kalbų gramatikų, D. Kleinas pasinaudojo jo paties minimomis N. Folkmaro ir J. Roterio[2] lenkų kalbos gramatikomis. Tai ypač ryškiai matyti iš pirmojo „Grammatica Litvanica" poskyrio, kur aprašomas lietuvių kalbos garsų tarimas (Kleino žodžiais — „raidžių skaitymas"), plg.:

D. Kleinas	J. Roteris	N. Folkmaras
Si quis autem praeterea accurate scire vellet, ubinam, et quo cum discrimine *ć* aut *cz* scribendum sit, dicerem; quod *ć* adhiberi debeat:.. (3) ubi aliquanto mollius vox efferenda est, quam quidem *tſch* Germanicum requirit, ut: *ćeftis* honor, *lićina* larva, *mylińćio* amantis. *Cz* autem scribendum foret, ubi dictio aliqua durius pronunciatur, prorsus ut Germanicum *tsch*. Ex. grat. *czartas* Diabolus, *ſunczu* mitto, *czonai* hic. G 4 t.	Das *c* ist bei den Pohlen auch dreyerlei /Nemlich *c ć cz*... Das ander *ć* mit dem accentu, wird sonst in keiner Sprache gefunden /als nur in der Polnischen/ und wird cum sibilo, das ist / mit einem linden tschischen auſzgesprochen/ sänffter als das deutsche/ *tsch*... Das dritte *cź* /welches allezeit/ mit dem oben gepunctirten *ź* zusammengesetzet wird / das lieset doer spricht man eigentlich / so hart aus wie das deutsche *tsch*. J. Roterus. Schlüssel zur Polnischen und Teutschen Sprache, 4 psl.	*C* apud Polonos semper sibilat... Deinde notatur accentu, et sibilium mollem edit, ut: *wić / restis*... Tertio, quando z punctatum sibi adjunctum habet, asperum et durum sonat, quemadmodum *tsch* in vocabulo *Deutsch*, ut *klućz* / clavis... (N. Folkmaro gramatikos puslapiai nenumeruoti)

[1] D. Klein, ten pat, 105 tt.

[2] Compendium Linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantiscae collectum a Nicolao Volkmaro. Dantisci, 1640 (pirmasis leidimas — 1596 m.); Schlüssel zur Polnischen und Teutschen Sprache... Durch Jeremiam Roterum. Dantzig, 1646 (ankstyvesnis leidimas — 1616 m.).

L. ł. in quibusdam vocibus virgulâ transfixâ notatum imitari videtur Polonorum *ł*, quanquam Litvanis non ita commune est, ut Polonis, ut: *wałe* voluntas /*dałis* pars, *łofka* /*małone* gratia ... Ubi *ł* fere scribitur loco duplici *ł*, ut *galiu*/ quasi *galliu* etc.

[Quibusdam, praesertim peregrinis, haec litera pronunciatu difficilis esse videtur; verùm haut difficulter illam efferet, si quis superiorum dentium gingivas extremitate linguae molliter stringat, eamque duplicando quasi pronunciet.]

G 10

Das *ł* ist bey den Pohlen auch zweyerley / nemlich / *ł ł*...

Das ander, welches oben durchstrichen wird / das haben auch die Polen allein / ist andern Sprachen gantz unbekant / *gilt* fast so viel / alſz sonst zwey *ll*. Wenn man aber dieses *ł* recht auſzsprechen wil / muſz man im auſzsprechen / mit der Zunge hart an die oberzeene streichen / und das *ł* gleichsam gedoppelt auſzsprechen / alſz: *łoże*...

Ten pat, 8 psl.

L duplex est... Alterum virgulatum, quod aliis linguis ignotum, ideoque peregrinis prolatu difficile est. Facile autem reddetur, si superiores dentes extremitate linguae molliter feriantur, ut *leż* / mendacium...

Ten pat.

S / *ſ* / *s*... Quod Poloni circa hanc literam monent, videlicet, *s* mollius efferri, quàm quidem *ſz*, idem nos quoque hic monere possemus; quod nempe *ś* adhiberi debeat, ubi praesertim in fine alicujus syllabae, molliter et cum sibilo quodam efferendum est.

G. 11

Die *s* sind dreyerley / nemlich: *s*, *ś*, *ſz*...

Das ander mit dem accentu oder oberstricheln / wird auch cum sibilo, das ist / mit einem sanften tschischen auſzgesprochen / etwas stercker denn zwey *ss* / und linderer als im deutschen *sch* / auff die weise, wie oben das *č*. Alſz: *śianao* / *śćiána*...

Das dritte *ſz* / welches allezeit mit dem *z* zusammengesetzt wird / das wird eigentlich also / und nicht anders auſzgesprochen / als wie das deutsche *sch*, als *ſzáta*...

Ten pat, 10 psl.

S. duplicem sonum habet, vulgarem, ut *Sol*... Et proprium qui molliter sibilando effertur, et accentu supraposito indicatur, ut: *śila* / vis vel multum... Quando autem *z* assumit, tunc germanorum *sch* respondet, ut: *ſzáta* vestis...

Ten pat

Tertium *q* est cum virgulâ transversali... Vocatur *a* transfixum;

A triplex est... Tertium ab his plané diversum, et polonis pro-

et pronunciatione differt à Polonico *q* / quippe quod ferè ut *o* effertur; *ląką* pratum, *mąką* farina, quasi *lonka*/ *monka*.

G 3 t.

prium virgula transfigitur, et cum *n*, fere pronunciatur ut: *ląka* / pratum, *mąka* farina, germ. scriberetur *loncka* / *moncka*.

Ten pat

Apskritai, nors D. Kleinas, rengdamas lietuvių kalbos gramatikas, ir naudojosi ano meto kalbos mokslo pasiektais rezultatais, tačiau jais naudojosi kūrybiškai. Remdamasis gramatine tradicija, Kleinas daugiausia ėmė iš jos tik tai, kas buvo vertinga ir taikytina lietuvių kalbai. Jo gramatikose pasitaikančios klaidos bei netikslumai yra apspręsti visų pirma XVII a. kalbos mokslo lygio.

6. D. Kleino gramatikų tarpusavio sąryšis

Palietus D. Kleino gramatikų santykį su kitomis ano meto gramatikomis, pravartu dabar pažiūrėti, koks yra ryšys tarp tų pirmųjų spausdintų lietuvių kalbos gramatikų, parengtų to paties autoriaus, tik skirtingomis kalbomis; ar vieneriais metais vėliau pasirodžiusiame Kompendiume yra naujų dalykų, ar pastarasis tėra vien tik paprasta anksčiau išspausdintos „Grammatica Litvanica" santrauka?

Pirmiausia čia pastebėtina, kad Kompendiumas yra žymiai mažesnės apimties negu Gramatika (pastaroji turi 174 psl., o Kompendiumas tik 112 psl.). Jame visai praleisti skyriai apie nekaitomąsias kalbos dalis (prieveiksmius, prielinksnius, jungtukus), apie netaisyklinguosius vardus, vardų darybą, beasmenius veiksmažodžius, veiksmažodžių darybą. Kiti dalykai irgi nagrinėjami trumpiau negu Gramatikoje. Pvz., Kompendiumo ortografijos skyrelyje Kleinas aptaria tik raidžių skaitymą ir neklasifikuoja lietuvių kalbos garsų, nemini tarmių fonetinių skirtybių, kirčiavimo ir kitų klausimų, sunkiau suvokiamų žmonėms, nesimokiusiems senų klasikinių kalbų gramatikos. Iš kitos pusės, siekdamas palengvinti tokiems skaitytojams suprasti Kompendiume dėstomus dalykus, Kleinas neretai kitais žodžiais aiškina lotyniškuosius gramatinius terminus. Pvz., vardo skyriuje jis rašo, kad „vardas turi 8 akcidencijas", arba atsitikimus[1],

[1] D. Klein. Compendium Litvanico-Germanicum..., 11 psl.

kad būdvardį esą galima pavadinti pagalbiniu arba pridedamu prie daiktavardžio žodžiu[1] ir t. t.

Nors Kompendiumas yra D. Kleino Gramatikos santrauka, tačiau jis turi lietuvių gramatikos istorijoje savarankišką reikšmę, nes jame randame ir tokių dalykų, kurių arba visiškai nėra Gramatikoje, arba kurie teisingiau nušviečiami negu Gramatikoje. Pvz., Kompendiume vardo skyriuje šalia tokių įvardžiuotinių būdvardžių lyčių, kaip *gerasis*, *brangusis*, yra duodamos ir lytys *gerasysis*, *brangusysis*, kurios Kleino vadinamos labiau emfatinėmis (emphaticotera) ir skiriamos nuo įprastų įvardžiuotinių lyčių, jo vadinamų emfatiniais būdvardžiais (adjectiva emphatica)[2]. Lyčių su *-ysis* Gramatikoje nėra, nors jos, paties autoriaus teigimu, dažnokai girdimos vartosenoje[3].

Kai kurių naujų pastabų randame ir Kompendiume duotame lietuvių kalbos daiktavardžių aptarime. Pvz., Gramatikoje D. Kleinas pasitenkina nurodymu, kad *-iu*-kamieno daiktavardžiai, turintieji daugisk. vardininke galūnę — *-iai* ir t. t., yra netaisyklingieji[4], o Kompendiume jis nurodė ir to kamieno lyčių pasiskirstymą tarmėse: „Žodžiai *Karálus*, *Prietelus*, *Podžus*, *Kerdžus* daugelio lietuvių (o taip pat žemaičių) linksniuojami taisyklingai, nes jų ir daugiskaitos vardininke sakoma: *tie Karálus*, *trys Karálus*, *tie Podžus*, *tie Kerdžus* ir t. t., kitur, ypač Didžiojoj Lietuvoj ir Prūsuose, šios linksniuotės daugiskaita sutampa su pirmąja linksniuote: *Karalei*, *Podžei*, *Prietelei*... *Karálems*, *Podžems*, *Prietelems* ir t. t.“[5].

Panašiai Kompendiume Kleinas nurodo ir priebalsinio kamieno daiktavardžių daugisk. vardininko lyčių vartoseną tarmėse (apie tai jis neužsimena Gramatikoje): „Daugiskaitoje, ypač Žemaičiuose, sakoma ir *moteris*, *dukteris*, o Didžiojoj Lietuvoj priešingai — *Piemenes* vietoj *Piemenis*“[6]. Ši Kleino pastaba visai atitinka faktinę padėtį tiek dabartinėse žemaičių tarmėse, kur priebalsinių kamienų daugi-

---

[1] D. Klein. Compendium Litvanico-Germanicum..., 11 psl.
[2] Ten pat, 12 psl.
[3] Ten pat.
[4] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 52 psl.
[5] D. Klein. Compendium..., 31 psl.
[6] Ten pat, 34 psl.

skaita linksniuojama kaip *-i-* kamienių[1], tiek ir šiaurės rytų aukštaičių šnektose, kur dar išlikusios tokios priebalsinių kamienų daugisk. vardininko lytys, kaip *piemenes, debeses, seseres, dieveres* ir kt.[2].

Dėl priebalsinio kamieno daiktavardžių vienask. šauksmininko linksnio D. Kleino Gramatikoje šitaip rašoma: „Moteriškosios giminės šauksmininkas yra toks pat, kaip vardininkas, o vyriškosios giminės šauksmininkas turi galūnę *e*, pvz.: *Piemenie, ſzunnie* (tačiau taip pat sakoma ir *Piemů, akmů*)"[3]. Kompendiume ši mintis dar labiau patikslinama: čia nurodoma, kad šauksmininke galūnę *-ie* teturi tie V linksniuotės vyr. giminės daiktavardžiai, kurie žymi žmones ir gyvulius, o kitų šios linksniuotės daiktavardžių šauksmininkas sutampąs su vardininku, pvz.: *Mėnů, Wandů, Akmů...*[4].

Pastaba dėl žodžių *žvėris* ir *meška* giminės randama tiktai Kompendiume, kur nurodoma, jog tie žodžiai esą bendrosios giminės, „...nes teisingai sakoma *piktas* ir *pikta Zwėris*, tačiau daugiskaitoj vartojama tik vyriškoji giminė *pikti Zwėris*; *méška* yra vyriškosios giminės, jei tai reiškia patiną, ir moteriškosios, jei reiškia patelę"[5]. Ir pastebėtina, kad žemaičių salantiškių šnektoje žodžio *žvėris* vartosena sutinka su šia Kleino pateikta taisykle.

Naujų faktų bei apibendrinimų esama ir Kompendiumo veiksmažodžių skyriuje. Visų pirma pažymėtina, kad Kompendiume pateikta visa sangrąžinio veiksmažodžio paradigma, kurios nėra Gramatikoje[6]. Toliau, Kompendiume nurodoma, kad atematinių veiksmažodžių būtasis ir būsimasis laikas yra paimtas iš tematinių asmenuočių, o esamasis dažniausiai asmenuojamas kaip *důmi*, t. y. išlaiko atematinį asmenavimą[7]. Tokio apibendrinimo Gramatikoje irgi nėra; joje tenkinamasi vien nurodymu, jog tie laikai netaisyklingai sudaromi[8]. Įdomi, taip pat tiktai Kompendiume

---

[1] Žr. P. Jonikas. Pagramančio tarmė. Kaunas, 1939, 48 psl.
[2] Žr. V. Cicėnaitė. Rimšės tarmė (diplominis darbas). Vilnius, 1953, 50–52 psl.
[3] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 56 psl.
[4] D. Klein. Compendium..., 34 psl.
[5] Ten pat, 41 psl.
[6] Ten pat, 92 tt.
[7] Ten pat, 91 psl.
[8] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 120 psl.

randama ir dialektologinio pobūdžio pastaba: „[Vietoje šio veiksmažodžio *mokinnu* Didžiojoj Lietuvoj daugiau vartojamas veiksmažodis *mokiu*, būs. 1. *mókiſu*, būt. 1. *mókiau*, bendratis *mókiti*]“[1].

Sintaksės srityje Kompendiume irgi kai kurie dalykai yra kiek plačiau nusakyti. Pvz., Gramatikoje, aptardamas savybinių įvardžių vartoseną, autorius apsiribojo pastebėjimu, kad lietuviai dažnai vartoja „*Diewas mano* vietoje *mánas Diewas, tawo Tewas* vietoje *tawas Tewas*...“[2]. Tuo tarpu Kompendiume dėl tokios vartosenos jau plačiau pasisakoma: „Vokiečiai ir lotynai savybinius įvardžius *meus, a, um, tuus, tua, tuum... mein, dein, unſer, euer* derina su vardais gimine ir linksniu, o lietuviai vartoja kilmininką *mano, tawo, muſu, juſu* ir sako: *Tėwas mano, Sunus tawo*; daugisk. *muſu, juſu Téwas*... Vienaskaitos naudininkas ir galininkas pasakomas dar ir taip: *manam Tewui, tawam Sunui, Aſz maną waiką nuſunćiau.* Tačiau daugiskaitos kilmininkas *muſu, juſu* lieka visuose linksniuose nekaitomas“[3].

Pagaliau Kompendiume randame ir tokių lietuviškų lyčių bei posakių, apie kurių vartoseną Gramatikoje visiškai neužsimenama. Pvz., nurodyta, kad lietuvių kalboje esą galima pasakyti ir *aſz giwénu swiete, aſz dirbu kieme*, ir *aſz giwénu ant ſwieto, aſz dirbu ant kiemo* (t. y. galima vartoti arba ablatyvą, arba prielinksnines konstrukcijas), bet nesą galima sakyti *ant mieſto* vietoje *aſz giwénu mieſte*[4] ir t. t.

Apskritai, yra ir daugiau vietų, kur D. Kleino Kompendiumas nesutampa su jo Gramatika. Bet jau ir čia nurodytos pakankamai aiškiai rodo, kad Kopendiumas turi ir savarankišką, nepriklausomą nuo Gramatikos reikšmę lietuvių kalbos gramatikos istorijoje.

---

[1] D. Klein. Compendium..., 61 psl.
[2] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 147 psl.
[3] D. Klein. Compendium..., 104 psl.
[4] Ten pat, 109—110 psl.

7. D. Kleino gramatikų įtaka vėlesniosioms lietuvių kalbos gramatikoms

D. Kleino gramatikos buvo įtakingos vėlesniosioms, XVIII a. Rytų Prūsijoje išspausdintoms lietuvių kalbos gramatikoms. Tai pastebėjo jau ir ankstesnieji lietuvių kalbos tyrinėtojai. Antai, minėtas G. Ostermejeris nurodė, kad tiek F. Hakas, tiek Pov. Ruigys savo gramatikose sekė Kleinu, ir todėl jas vadino kompiliacinėmis[1]. A. Šleicheris savo gramatikos prakalboje taip pat pažymėjo, kad vėlesnieji lietuvių kalbos gramatikų autoriai iš esmės rėmėsi Kleinu[2].

Ir iš tikrųjų, gramatikų palyginimas rodo, kad visose XVIII a. Rytų Prūsijoje išleistose lietuvių kalbos gramatikose (Hako, Ruigio, Ostermejerio, Milkaus) pasikartoja tie patys pagrindiniai Kleino teiginiai. Tuo tarpu kiek anksčiau negu Kleino parašyta, bet 20 metų vėliau išspausdinta Sapūno — Šulco gramatika turėjo žymiai mažesnę įtaką lietuvių kalbos gramatinei tradicijai. Pvz., nė vienoje vėlesnėje lietuvių kalbos gramatikoje neatsispindi Sapūno—Šulco pateikta dešimties linksnių bei vienuolikos linksniuočių schema, o, priešingai, Hako, Ruigio ir Milkaus gramatikose duodama Kleino nustatytoji septynių linksnių ir penkių linksniuočių sistema.

Ryškiausiai D. Kleino įtaka matyti F. Hako gramatikoje „Anhang einer kurzgefa/zten Littauischen Grammatic", pridėtoje prie jo žodyno (Vocabularium Litthvanico-Germanicum et Germanico-Litthvanicum, Halle 1730). Hako gramatika iš esmės tėra tik trumpa Kleino „Grammatica Litvanica" santrauka, savo apimtimi bemaž prilygstanti Kleino Kompendiumui (pastarasis turi 112 psl., o Hako gramatika — 103 panašaus formato psl.). Kad Hakas bus pasinaudojęs Kleino „Grammatica Litvanica", o ne Kompendiumu, rodo visų pirma tai, jog Hako santraukoje yra paliesta daugelis tokių dalykų (pvz., lietuvių kalbos kirtis, netaisyklingieji lietuvių kalbos daiktavardžiai ir kt.), kurie randami Kleino Gramatikoje, bet kurių visai nėra jo Kompendiume. Nukrypimai nuo „Grammatica Litvanica" Hako

[1] Žr. G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik..., IV psl.
[2] Žr. A. Schleicher. Litauische Grammatik. Prag, 1856, X—XI psl.

santraukoje labai nežymūs, ir būdingesnieji iš jų yra šie: 1) Kleinas atematinius lietuvių kalbos veiksmažodžius išskiria į atskirą — III asmenuotę, o Hakas juos palieka prie I asmenuotės, prie kurios, sekdamas Kleinu, priskiria tiktai veiksmažodžius, neturinčius būtajame ir būsimajame laike priesagų *-e-* (*ė*), *-i-* (*y*), *-o-*; 2) Kleinas apžvelgia daiktavardžius ir būdvardžius viename skyriuje, o Hakas apie būdvardžius kalba atskirai, nors tas atribojimas dar ne visur nuosakiai išlaikomas (pvz., moteriškosios gim. būdvardžiai su galūne *-i*: *graži*, *teifi* Hako linksniuojami daiktavardžių skyriuje — ten, kur duodamos daiktavardžių su galūnėmis *-a*, *-ia* paradigmos); 3) dalyvių linksniavimo pavyzdžius Kleinas pateikia prie priebalsinio kamieno (V linksniuotės) daiktavardžių paradigmų, o Hakas jį nukelia į veiksmažodžių skyriaus galą; ir 4) prieveiksmių skyriuje Hakas duoda smulkesnę prieveiksmių klasifikaciją rūšimis negu Kleinas.

Visi šie nukrypimai kaip tik daugiausia ir atskiria Hako santrauką nuo Kleino „Grammatica Litvanica". Šiaip visur kitur Hakas seka Kleinu: tie patys arba labai maža tepakeisti įvairių gramatinių kategorijų bei taisyklių paaiškinimai, bemaž ta pati kalbos dalių klasifikacija, pagaliau netgi daugelis lietuviškų pavyzdžių tokie patys, kaip Kleino gramatikoje (pvz., *ponas*, *žodis*, *gieſmė*, *waiſus*, *mote*, *piemů*, *didis*, *dide* ir kt.).

Iš dalies tą pat galima pasakyti ir apie Povilo Ruigio gramatiką „Anfangsgründe einer Littauischen Grammatik" (Königsberg, 1747), kuri, nors kiek papildyta, vis dėlto savo struktūra daug kuo nesiskiria nuo Kleino gramatikų. Tiesa, jeigu Hakas, kaip teisingai pažymėjo G. Ostermejeris[1], svarbiausiuose dalykuose sekęs Kleinu, tai Pov. Ruigys beveik visur sekęs Haku, tik šį pastarąjį daug kur išplėsdamas (pvz., Ruigys nevengė plačiau aiškinti gramatikos terminų, įdėjo veiksmažodžių asmenavimo tabeles ir kt.). Skirdamasis nuo Kleino ir Hako, Pov. Ruigys savo gramatikoje iškėlė aikštėn bevardę būdvardžių giminę, o taip pat būtąjį dažninį laiką įtraukė į asmenavimo paradigmas (šį laiką jis vadina „Imperfectum", o būtąjį kartinį — „Perfectum").

[1] Žr. G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik... Königsberg, 1791, XIV tt.

D. Kleino gramatikos įtaką Ruigio darbui rodo tokie palyginimai:

D. Kleinas	Pov. Ruigys
Inter Adjectivum et Substantivum una alterave dictio, ut apud Latinos, eleganter aliqvando inseritur, ut: *ſzwentas Diewo żodis... wiſſi wiſſu żmonû griekai bus ſuditi...* Sic inter Adjectivum Pronominale et Substantivum eleganter aliud quoddam nomen, vel etiam Pronomen in casu recto ponitur, ut: *ſawa kaſgi naśta neſzoti turim...* G 145.	Zwischen einem Adjectivo und Substantivo wird gern der gegenwärtige Genetivus, oder ein anderes daseyendes Wort gesetzet. Z. E. *Sawo koźnas Náſzta neſzoti turrim... Wiſſi wiſſû Żmonu Griekai... Szwentas Diewo Żodis...* P. Ruhig. Anfangsgründe, 153 psl.
Nonnunqvam Infinitivi loco ponitur nomen cum praepositione, ut: *gátawas ira ant muſzimmo...* G 164	Der Infinitivus wird auch mit einem Nomine Substantivo verbali praecedente praepos. ant gegeben. Z. E. *Greits ésti ant Muſzimmo* für *muſzti...* Ten pat, 146 psl.
Ut apud Hebraeos unum verbum regit alterum ejusdem notionis in Infinitivo... ita etiam apud Litvanos; *girdête girdêjau... ſakyte ſakiau...* In negativis autem magis adhuc intenditur significatio, ut: *nėgirdėte negirdėjau.* [Ubi notandum, qvod ultima Infinitivi, quae regulariter deberet finire ti / euphoniae gratiâ mutetur in te / ut: *girdete* / pro *girdeti.*] G 163	Es wird der Infinitivus einem tempori finito ejusdem radicis emphatico, oder mit Verstärkung der gemeinen Bedeutung, besonders negative gerne wie im Hebräischen zugesetzt, so daſz das *i* ult. in *e* verändert wird. Z. E. *Sakyte ſakaù... girdėti girdėjau... negirdėte negirdėjau...* Ten pat, 146 psl.

Kiek originalesnė yra jau minėta G. Ostermejerio „Neue Littauische Grammatik“ (Königsberg 1791), kurioje, kaip jis pats pasisako, stengęsis kiek galėdamas populiariau, suprantamiau nusakyti savo pirmtakų suformuluotas lietuvių kalbos gramatikos taisykles ir pateikti ko daugiau lietuviškų pavyzdžių, kad tuo būdu jo gramatika būtų prieinamesnė praktiškai besimokantiems lietuvių kalbos[1]. G. Ostermejerio gramatika skiriasi nuo Kleino gramatikų

[1] G. Ostermeyer. Neue Littauische Grammatik..., XVI tt.

tuo, kad joje kitaip klasifikuojami vardai linksniuotėmis, veiksmažodžiai asmenuotėmis (išskiriamos 8 daiktavardžių ir 3 būdvardžių linksniuotės; veiksmažodžiai pagal bendraties kamiengalį — „augmentą" skirstomi į 4 asmenuotes), kad joje gerokai praplėstas sintaksės skyrius ir pridėtas naujas prozodijos (poetikos) skyrius, pagaliau, tuo, kad joje gausiau pateikta lietuviškų pavyzdžių (pvz., prie kiekvienos asmenuotės pridėti ilgoki tai asmenuotei priklausančių veiksmažodžių sąrašai ir t. t.). Tačiau, nepaisant šių skirtumų, ir Ostermejerio gramatikoje (ir ne tik rašybos srityje, ką pats prisipažįsta) ryški didelė Kleino gramatikos įtaka: daugelis gramatinių apibendrinimų visai nesiskiria arba labai mažai tesiskiria nuo kleiniškųjų.

G. Milkaus perspausdintoji ir nedaug kur tepakeistoji Pov. Ruigio gramatika, pavadinta „Anfangsgründe einer Littauischen Sprachlehre" (Königsberg 1800), suprantama, taip pat savo šaknimis glaudžiai susisiejusi su D. Kleino gramatikomis.

Apskritai, reikia pastebėti, kad XVIII a. Rytų Prūsijoje pasirodžiusiose lietuvių kalbos gramatikose esantieji kalbinės medžiagos išdėstymo skirtumai atsirado daugiausia todėl, jog per 80 — 140 metų tarpą, skiriantįjį tas gramatikas nuo Kleino, gerokai pažengė į priekį visas gramatikos mokslas. Antai, XVIII a. gramatikose jau atsisakoma vardų ir veiksmažodžių akcidencijų, daiktavardžiui nepriskiriama asmens kategorija, būdvardžiai atribojami nuo daiktavardžių ir t. t.

D. Kleino gramatikų įtaka neapsiribojo vien Rytų Prūsija: ji reiškėsi ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijoje. Kad čia Kleino gramatikos, ypač „Grammatica Litvanica", buvo taip pat žinomos ir įtakingos, rodo visų pirma Vilniaus Valstybinio universiteto bibliotekoje išlikusi anoniminės rankraštinės lietuvių kalbos gramatikos (Gramatices Litvanices) fotokopija[1]. Josios palyginimas su Kleino „Grammatica Litvanica" aiškiausiai rodo, kad ta anoniminė rankraštinė gramatika yra kurio nors XVII a. pabaigos — XVIII a. pradžios Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės atstovo su-

[1] Originalas buvo Čartoriskių bibliotekoje Krokuvoje (Nr. 2293), žr. V. Biržiška. Lietuvių bibliografija, IV d., II t. Kaunas, 1939, DVIII psl.

sidarytas Kleino gramatikos konspektas: jame pakartojami Kleino pavyzdžiai, beveik pažodžiui sutampa tekstas[1].

D. Kleino gramatikų įtaka Lietuvoje vėliau reiškėsi ir netiesiogiai — per Pov. Ruigio, G. Ostermejerio ir G. Milkaus darbus. Antai, Ks. Bohušas savo knygoje „O początkach narodu i języka litewskiego rozprawa" (Warszawa 1808) naudojosi Pov. Ruigio gramatika[2]. G. Ostermejerio ir G. Milkaus gramatikas mini ir S. Stanevičius perspausdintos anoniminės 1737 m. gramatikos („Universitetas Lingvarum Litvaniae") prakalboje. S. Daukantas savo laiškuose Fr. Kuršaičiui taip pat prašė D. Kleino ir Hartmejerio (tur būt, Ostermejerio) gramatikų[3]. Kleino gramatikas žinojo ir, galimas daiktas, jomis pasinaudojo ir K. Kasakauskis[4], kuris teigiamai atsiliepė apie jas, ir kai kurie kiti XIX a. pirmosios pusės bei vidurio lietuvių kalbos gramatikų autoriai.

Taigi, D. Kleino gramatikos turėjo didelę tiesioginę įtaką XVIII a. gramatikų autoriams, daug kur sekusiems D. Kleino pateikta gramatine sistema bei jo formulavimais.

Netiksliai D. Kleino gramatikose nusakyti dalykai, pvz., veiksmažodžio laikų sistema, įvardžių klasifikacija ir kt., atsiradę aklai sekant XVI—XVII a. lotynų kalbos gramatikomis, vėliau buvo atmesti.

D. Kleino gramatinės sistemos pagrindai nenustojo reikšmės ir vėliau, kai lietuvių kalba buvo pradėta tyrinėti lyginamuoju istoriniu metodu. Mat, D. Kleinas teisingai pastebėjo daugelį lietuvių kalbos specifinių reiškinių ir davė gana tikslią jų klasifikaciją. Kai kurie ir ne visai tikslūs D. Kleino gramatinės sistemos dalykai buvo labai patogūs praktikos reikalui, todėl juos išlaikė net žymusis XIX a. lietuvių kalbininkas Fr. Kuršaitis. Pavyzdžiui, pastarojo gramatikoje veiksmažodžių klasifikacija duodama

---

[1] Žr. J. Palionis. Keletas naujų duomenų lietuvių kalbos gramatikų istorijai. — VVU Istorijos-filologijos fakulteto Mokslo darbai, I t., 196—204 psl.

[2] Žr. „Archivum Philologicum", VI kn. Kaunas, 1937, 88 psl.

[3] Žr. jo laiškus „Tauta ir Žodis", VIII, 326 tt.

[4] Žr. jo „Grammatyka języka żmudzkiego... Kałbrieda leżuwio žiamaytiszko". Wilno, 1832, XI psl.

taip pat pagal būtojo ir būsimojo laiko kamiengalį. Jis rašo: „Norint palengvinti veiksmažodžių kaityboje iškylančių įvairumų apžvalgą apskritai ir ypač turint galvoje skaitytojus, kurie pripratę prie senosios gramatikos, man atrodė tikslinga išlaikyti keturias senąsias asmenuotes ir tiktai pagrįsti jų įvairavimus pagal dabartinius kalbos mokslo reikalavimus“[1].

D. Kleino nustatyta asmenuočių klasifikacija, kaip ir daiktavardžių skirstymas linksniuotėmis, paliko pėdsakus net ir ligi mūsų laikų: ji atsispindi ir dabartinėse gramatikose. Tiesa, dabar veiksmažodžiai skirstomi asmenuotėmis pagal esamojo laiko kamieną, tačiau į būtojo ir būsimojo laiko kamiengalius vistiek atsižvelgiame kaip į papildomus atskirų asmenuočių požymius[2].

Dabartinėse mokyklinėse lietuvių kalbos gramatikose duodama taip pat daiktavardžių klasifikacija į 5 linksniuotes bei tų linksniuočių išdėstymo tvarka bemaž tokia, kaip D. Kleino gramatikose. Skirtumas čia tik tas, kad *-ė-* kamieniai daiktavardžiai D. Kleino sujungti su *-i-* kamieniais į III linksniuotę, tuo tarpu dabartinėse gramatikose jie kartu su *-o-* kamieniais priskiriami II linksniuotei[3].

Taigi D. Kleino teisingai nustatyti dėsniai išliko gramatikose net per 300 metų. Tradiciniais siūlais „Grammatica Litvanica“ susisiekia su dabartinėmis lietuvių kalbos gramatikomis.

8. D. Kleino gramatikų kirčiavimas

D. Kleino gramatikos, šalia M. Daukšos darbų ir XVI a. hegzametro nuotrupų[4], yra vienas pirmųjų kirčiuotų lie-

---

[1] Fr. Kurschat. Grammatik der littauischen Sprache. Halle, 1876, 272 psl.: „Um die Übersicht der bei der Verbalflexion vorkommenden Verschiedenheiten überhaupt und besonders für diejenigen, welche sich an die alte Grammatik gewöhnt haben, zu erleichtern, schien es zweckmässig, die alten vier Conjugationen beizubehalten und nur deren Verschiedenheiten den gegenwärtigen Anforderungen der Sprachwissenschaft entsprechender zu begründen“.

[2] J. Žiugžda. Lietuvių kalbos gramatika. Kaunas, 1954 m., 143 psl.

[3] Ten pat, 55 tt.

[4] Filologu Biedrības Raksti, X, 9—12 psl.

tuvių kalbos paminklų. Todėl, tiriant šias gramatikas, reikia atkreipti dėmesį ir į jų kirčiavimą. Tiesa, kai kurios D. Kleino kirčiavimo sistemos ypatybės jau buvo iškeltos lingvistinėje literatūroje (pvz., cirkumflekso vartojimas kilmininkui žymėti, *-a-* ir *-ė-* kamienių vardų įnagininko rašymas su tašku ir kt.)[1]. Bet plačiau D. Kleino akcentologija ligi šiol dar netyrinėta.

Apie D. Kleino akcentologiją galime spręsti iš dviejų dalykų: 1) iš jo gramatikose pateikiamų žinių apie lietuvių kalbos kirčiavimą ir 2) iš jo kirčiuotų lietuvių kalbos žodžių. Antrasis šaltinis nėra visai patikimas, nes D. Kleino gramatikose, paties autoriaus nurodymu, yra likę korektūros klaidų[2]. Taigi remtis kirčiuotais teksto žodžiais reikia labai atsargiai.

Aprašydamas lietuvių kalbos kirčiavimo sistemą, D. Kleinas naudojosi ano meto senosios graikų kalbos gramatikomis. Tai rodo toks jo paties pasakymas: „Kirtis, kaip ir graikų, yra trejopas: akūtas, gravis ir cirkumfleksas“[3]. Graikų kalbos gramatikų įtakoje D. Kleinas smerkė ir cirkumflekso dėjimą trečiame nuo galo skiemenyje: „... cirkumflekso trečiame nuo galo skiemenyje neturi būti, todėl klaidingai rašoma: *regêtumbim*, *žinôtumbim*“[4].

Akūto ženklas D. Kleino yra vartojamas ne tik kirčiui žymėti, bet ir garsų *e* ir *a* kiekybei bei kokybei atskirti. Pastaroji akūto vartosena atsiradusi, greičiausiai, lenkų rašybos įtakoje, nes XVI—XVII a. lenkų kalbos gramatikose akūtas irgi vartojamas balsių kiekybei bei kokybei atskirti: „Das ander Polnische *á* /welches mit dem accentu oder länglichten strichlein oben bezeichnet wird/ das wird schon stärcker /auch mit mehrem auffthun des Mundes/ al/z das vorhergehende au/zgesprochen... Das ander (e. — *T. B.* ir *J. P.*) hat einen accentum uber sich stehen/ und wird um etwas subtiler als das erste au/zgesprochen...“[5].

---

[1] „Archivum Philologicum“, VII kn. Kaunas, 1938, 65 tt. F. Kurschat. Grammatik der littauischen Sprache. Halle, 1876, 61 psl.

[2] D. Klein. Grammatica Litvanica, Praefatio ad lectorem.

[3] Ten pat, 21 psl.

[4] Ten pat, 107 psl.

[5] J. Roterus. Schlussel zur Polnischen und Teutschen Sprache... Dantzig, 1646, 1 tt.

Nors D. Kleinas savo gramatikose yra pažymėjęs, kad lietuvių kalboje esą tokie pat trys kirčiai, kaip graikų kalboje, vis dėlto jo lietuvių kalbos kirčiavimo sistema nesutampa su graikiškąja. Tai matyti ir iš Kompendiumo įžangos, kur rašoma: „Ir malonus skaitytojas iš čia sužinos... kuriam tikslui gali derėti ant balsių *a, e, i, o, u* brūkšneliai ir taškeliai, kurie parodo, kad kirčiuojami turi būti tie skiemenys, virš kurių yra toksai taškelis arba brūkšnelis; skaitytojas taip pat sužinos apie *y*, visada tariamą ilgai, išskyrus tuos atvejus, kai kita balsė tame pačiame žodyje yra pažymėta tašku arba brūkšneliu, pvz., *mylėſu, mylėk, mylėti* ir t. t., kur kirtis krinta ant pažymėtos *e*. Tačiau kur nėra jokio panašaus ženklo, paprastai kirčiuojamos dvibalsės, pvz., žodžiuose *Diewas, wienas, dũna* ir t. t."[1]. Ši pastaba rodo, kad D. Kleinas diakritinius ženklus dėjo ant kirčiuotų skiemenų, bet, nutoldamas nuo graikų kalbos akcentologijos, nežymėjo jais kirčiuotų dvibalsių *ie, uo*. Antra vertus, iš šios ištraukos taip pat matyti, kad ne tiktai įprasti trys kirčio ženklai, bet ir taškas D. Kleino vartojamas kirčiui nurodyti. Dėl to jis smerkė rašymą *žėmėje, ėrytis, gėrybes*, nes pažymėtas tašku *e* nekirčiuojamas[2].

Gal ir *y* ilgojo rašymas yra tam tikras būdas kirčiui pažymėti. Plg.: „Jie (prieveiksmiai. — *T. B.* ir *J. P.*) palyginti su kitais žodžiais teisingai rašomi su *y* ilgąja. Tai daroma dėl kirčio, kurį daugumas jų turi paskutiniame skiemenyje, o taip pat norint atskirti nuo vardų, pvz.: *geray, piktay*..."[3].

Kuo skiriasi vienas nuo kito D. Kleino vartojami diakritiniai ženklai kirčiui žymėti? Tiksliai atsakyti į šį klausimą bus galima tik panagrinėjus XVI — XVII a. a. senosios graikų kalbos akcentologiją. Šiuo tarpu tegalima nurodyti tik tai, kad kirčio ženklai D. Kleino buvo vartojami kitaip negu dabartiniame lietuvių kalbos kirčiavime. Atskiri sutapimai priegaidžių žymėjime, apie kuriuos bus kalbama toliau, yra atsitiktinis dalykas.

Dažniausiai D. Kleino vartojamas kirčio ženklas yra akūtas, ypač dažnai dedamas ant raidžių *a* ir *e*. Čia juo žymima, be kirčio vietos, dar balsių kiekybė ir kokybė: *á*

---

[1] D. Klein. Compendium..., V psl.
[2] D. Klein. Grammatica Litvanica..., Praefatio ad lectorem.
[3] Ten pat, 9 psl.

žymi ilgą atvirą *a*, o *é* — ilgą atvirą *e*, skirtingą nuo *ė* siauro ir *ė* trumpo atviro.

Akūtas ant *o* ir *u* žymi, greičiausiai, tiktai kirčio vietą. Jis dedamas ant *u*, turinčio tiek tvirtapradę, tiek ir tvirtagalę priegaidę, pvz., *Kúdikis* K 42, 113, *úkis* K 42, be to, ir ant *u* trumpo, pvz.: *kúnigo* K 106, *búwo* K 68. Plg. taip pat *žmógui* G 22 ir *gerój̃i* G 25. Ant *i* akūtas pasitaiko labai retai: kirčiuotas *i* žodžio gale dažniau žymimas graviu, o ilgasis *y* — be kirčio ženklo. Apskritai, akūtas D. Kleino gramatikose turi dvejopą paskirtį — vienur jis vartojamas balsių kiekybei ir kokybei žymėti, o kitur — kaip kirčio ženklas kirčio vietai nurodyti.

Gravio ženklas, kaip ir senojoje graikų kalboje, dedamas tiktai žodžio gale, dažniau ant *i* ir *u*, rečiau ant *a*. Šiuo ženklu autorius norėjo ypač pabrėžti kirčio vietą. Pavyzdžiui, jis rašė: „Daug pirmojo ir antrojo asmens veiksmažodžių gale turi kirtį, kuris trečiame asmenyje atitraukiamas į priešpaskutinį, arba arčiausiai priešais esantį, skiemenį, pvz.: *regiù, regì, régi*; *kenčiù, kentì, kénčia*; *tikiù, tikì, tíki*; *žadù, žadì, žáda*; *ſakaú, ſakai, ſáko*; *praſzaù, praſzai, práſzo*; *žinnaù, žinnai, žinno*."[1]. Reikia manyti, kad gravis, padėtas galūnėje ant tvirtagalių priebalsių, pvz., *praſzaù, žinnaù*, taip pat žymi tik kirčio vietą, o ne priegaidę.

Cirkumfleksas (^) D. Kleino gramatikose vartojamas daugiausia tam tikroms morfologinėms kategorijoms, ypač veiksmažodžių jungiamiesiems balsiams ir vardų vienask. ir daugisk. kilmininkui, žymėti, pvz.: *girdêti* G 152, *mylêjo* K 72, *regêti* K 5, *jéskôti* G 23, *žinnôtu* G 115, *bijôjo* K 83 ir t. t., *akiês* K 28, *garbês* G 47a, *dienôs* G 44, *diewû* K 14, *lobiû* G 166, *liežuwiû* G 32, *balandžiû* K 16, *baźnyčiû* K 22, *jaunikiû* K 15, *baźnićiôs* G 146, *dûnôs* G 42, *motês* G 72 ir t. t. Čia cirkumfleksas yra lyg ir morfologinės kategorijos požymis. D. Kleino šiam atvejui taikyta taisyklė yra dirbtinė: „Cirkumfleksu žymimi: 1) daugiskaitos ir dviskaitos kilmininkų paskutiniai skiemenys, pvz.: *ſenû dienû, brangû daiktû*, ir daugelio moteriškos giminės vienask. kilmininkų galūnėmis *es* ir *os* paskutiniai skiemenys, pvz.: *gieſmês, dienôs*. Tuo jie atskiriami nuo daugiskaitos vardininkų, kuriuose kirtis yra priešpaskutiniame skiemenyje, kaip antai: *gieſmes*,

[1] D. Klein, ten pat, 107 psl.

dienos"[1]. Be to, iš pavyzdžių matyti, kad cirkumfleksu D. Kleino žymimi tiek tvirtapradės, tiek ir tvirtagalės priegaidės ilgieji kirčiuoti balsiai.

Cirkumfleksas D. Kleino gramatikose dedamas dar ir ant būdvardžių, turinčių kirčiuotą priesagą *-ôkas*, pvz.: *gerôkas* G 23, *ſaldôkus* G 66 ir t. t.; juo žymimas ir jaustukas *ô*, lydintis šauksmininko formas, be to, prieveiksmiai *wiſſadôs* G 23, *atgalôs*. Bet tokių pavyzdžių nedaug; svarbiausia cirkumflekso funkcija D. Kleino gramatikose yra nurodytų dviejų morfologinių kategorijų žymėjimas.

Morfologinę reikšmę D. Kleino gramatikose turi ne tiktai cirkumfleksas, bet tam tikrais atvejais ir taškas. Tai rodo tokia autoriaus pastaba: „Ablatyvas, kuris lotynų kalboje turi cirkumfleksą, pažymimas tašku, išryškinančiu paskutinį skiemenį ir atskiriančiu šį linksnį nuo vardininko su *a*, pvz.: *wienà dûnà*, *teiſė* — V. *teiſi*, *wiena dûna*"[2].

Kirčio vietos atžvilgiu D. Kleino pateikti lietuvių kalbos žodžiai beveik visur sutampa su aukštaičių vakariečių tarmės žodžiais. Išimtys yra kirčio atitraukimo atvejai kai kuriose lytyse, pvz.: *dúkterimi* K 32, *dángumi* K 30, *žmógumi* K 104, *úgnimi* K 109, *wándenimi* K 109, *áuſimi* G 48, *dángumis* K 30, *dúkterimis* K 33, *dánguje* K 30, *dúkterije* K 32, dvisk. *dúkterim*, *áuſiſa* G 48, *ákiſſa* K 28.

Kyla klausimas, ar D. Kleino gramatikose atsispindi priegaidės, visai ryškios Rytų Prūsijos lietuvių kalbos tarmėse, kuriomis remdamasis F. Kuršaitis vėlesniais laikais padėjo lietuvių kalbos akcentologijos pamatus?[3]

Kad priegaidės buvo skiriamos XVIII a. Rytų Prūsijos raštuose, tai pažymėjo jau F. Kuršaitis[4]. D. Kleino gramatikose randamos kai kurios pastabos ir ypač dvibalsių *au*, *ai* žymėjimas rodo, kad autorius jautė esant lietuvių kalboje priegaides, bet dar nesuprato jų esmės. Antai, aprašydamas dvibalsių *aũ*, *áu* ir *aĩ*, *ái* tarimą, D. Kleinas aiškina jų skirtybes balsio *a* kiekybe ir kokybe. Jis rašo: „Pirmoji *a*, kuri lietuviams yra labiausiai įprasta ir žinoma,

[1] D. Klein, ten pat, 22 – 23 psl.
[2] Ten pat, 45 psl.
[3] F. Kurschat. Beiträge zur Kunde der littauischen Sprache. Zweites Heft. Laut-und Tonlehre der littauischen Sprache. Königsberg, 1849.
[4] F. Kurschat, ten pat, 39 psl.

tariama kietai ir atvira, arba iššiota, burna... Jeigu tariama ilgiau ir atviriau, ... tai tada turi būti pažymėta kirčiu, arba kableliu, ypač prieš trumpąjį skiemenį, kaip antai: *wákaras, wáſara,* ... taip pat ir prieš *u*, su kuriuo sudaro dvibalsį, kaip antai: *káulas, kláuſu*, norint atskirti nuo *a* antrosios žodžiuose: *kláuſau, káulijůs*. Kai kuriuose žodžiuose *i* net prieš *a* reikia pažymėti kirčiu, arba kableliu, kaip antai: *dáiktas, báime, wáikščzoju* ... Daugelis po *a* atvirosios, arba kietosios, vietoj *u* labiau linkę rašyti *w*, pvz.: *awkſas, Sawle, mielawſas, lawkſu* ir kt. Bet, man rodos, nelabai dera balsę *u* laikyti priežastimi didesnio burnos pravėrimo, įvykstančio dėl balsės *á*, kuri ištariama praverta burna ir dėl to vadinama *á* atvirąja... Ir jei *u* būtų didesnio burnos pravėrimo priežastimi, tai kodėl tas pats neatsitinka po *a* minkštosios arba sutrauktosios žodžiuose *klausimas* [klausymas], *baudėjimas, apmaudas* ir t. t. Tačiau, kad tokios rūšies žodžius būtų galima skirti vieną nuo kito, *a* atvirąją prieš *u* reikia pažymėti kirčiu: *kláuſimas, áukſas*"[1].

Pridėtuose prie paaiškinimų D. Kleino pavyzdžiuose dešininiu kirčio ženklu pažymėti dvibalsiai neabejotinai yra tvirtapradės priegaidės, kaip, pvz.: *dáiktas, báimė, váikščioju, áuksas, Sáulė, mieláusias, láuksiu, kláusimas*. Visi nepažymėti kirčio ženklu žodžiai — *klausymas, klausau, kaulyjuos* (turintieji pagal D. Kleiną *a* antrąją) — yra tvirtagalės priegaidės.

Minėtos D. Kleino pastabos rodo, kad jis tikrai skyrė priegaides dvibalsiuose *áu, ái* ir *aũ, aĩ*, žymėdamas tvirtapradę priegaidę dešininiu kirčio ženklu (kaip tai daroma ir mūsų laikais), o tvirtagalę palikdamas nežymėtą. Tai patvirtina ir D. Kleino gramatikose sutinkami žodžiai su kirčiuotais dvibalsiais *au, ai*.

Visiškai suprantama, kodėl D. Kleinas skyrė priegaides kaip tik minėtuose dvibalsiuose; mat, Rytų Prūsijos lietuvių kalbos tarmėse čia priegaidės buvo ypatingai ryškios: esant tvirtapradei priegaidei, antras dvibalsio sandas silpnai girdimas, o kai kur ir visai išnykęs[2] (plg. pavardžių formas *Kuršatis, Grigatis* ir t. t.).

[1] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 2 tt.

[2] F. Kurschat. Grammatik der littauischen Sprache. Halle, 1876, 61 psl.; Litauische Dialektstudien. Leipzig 1930, XXX ir XXXVI psl.

Akūto ženklu D. Kleino gramatikose pažymėti šie tvirtapradės priegaidės žodžiai:

áugiwe G 61, *áugti* K 109, *užáuga* G 161, *áukle* G 61, *áukſas* G 12(2), 38, 145, 150, 172, K 3(2), 9 *áukſu* G 159, *áukſtas* G 24, *áukſtus* G 167, *áukſta* G 24, *áukſtinůs* K 53, *paſiáukſtinti* G 95, *paſiáukſtina* G 95, *nepaáukſtink* K 107, *nepaſiáukſtink* K 107, *prigáunu* G 98, *prigáuſu*, G 98, *gráudź* G 128, *gráude* G 128, *atgráude* G 170, *Karaláućius* G 62, *káulas* G 2, K 9, *káujůs* G 98, *káusůs* G 98, *kláuſimas* G 12, *kláuſaſi* G 128, *kláuſe (interrogaverunt)* G 157, *kláuſu* G 2, *atſikláuſti* G 170, *daſikláuſu* G 170, *kráuju (congero)* G 98, *kráuſu* G 98, *kráuſze* G 62, *láukti* G 151, *láukiu* G 96, 99, *láukia* G 96, *láukie (expectavit)*, G 96, 99, *láukieme* G 96, *láukſime* G 137, *neſuláukſime* G 145, *teláupſina* G 148, *láutis* G 153, *paláuſu* K 65, *Sáule* G 69, 173, K 9, *ſáugotis* G 153, *ſáugmi* G 119, *ſáugſi* G 119, *ſáugt* G 119, *apſáugmi* G 119, *apſáugſi* G 119, *nepaſmáugtu* G 154, *ſpjáuju* G 48, *ſpjáuſu* G 98, *ſpáudźiu* G 96, *ſpáudze* G 96, *ſpáudźeme* G 96, *spáudźete* G 96, *ſpáudźewa* G 96, *ſpáudźeta* G 96, *yſpáudźiu* G 9, *ſzáure* G 61.

Akūtą turi veiksmažodžiai su priesaga *-áuti*: *giráuju* G130, *karáuti* G 164, *karáuju*, G 97, 99, K 65, *karáuſu* G 97, *iſzkaráuti* G 170, *keláuju* G 97, K 65, *keláuſu* G 97, *pateikáuju* G 97, 130, K 65, *pateikáuſu* G 97, *prakaitáuju* G 97, K 65, *prakaitáuſu* G 97, *prarakáuju* G 97, *prarakáuſu* G 97, *ragáuju* G 97, K 65, *ragáuſu* G 97, *paragáuju* G 99, *tarnauju* G 97, K 65, *žináuju* G 97, K 65, *žináuſu* G 97; be to, dar šie aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai, dalyviai ir prieveiksmiai: *brangiáuſis* G 27, *brangiáuſi* G 27, *brangiáuſe* G 27, *brangiáuſia* G 27, *brangiáuſe* K 10, *brángiáuſia* K 10, *daugiáuſey* G 26, 136, 139, K 102, *didžiáuſias* G 27, *didžáuſu* G 160, *didžáuſe* G 14, *didžáuſe* G 14, 26(2), 27, *didžiáuſey* K 102, *galáuſey* G 142, 143, *geráuſas* G 150(2), K 9, *geráuſa* G 158, *geráuſey* G 26(2), K 102, *gražáuſey* G 139, *greićiáuſey* G 139, *małonáuſias* G 27, *małonáuſis* G 27, *małonáuſaſis* G 27, *małonáuſeſis* G 27, *małonáuſojo* G 27, *małonáuſia* G 27(2), *małonáuſe* G 27, *małonáuſi* G 27, *mažáuſey* G 136, 137, *mokyćiáuſas* G 133, *mokyćiáuſas* G 133, *papeikćiáuſas* G 133, *paſkiáuſas* G 27, *paſkućiáuſas* G 27, *paſkiáuſey* G 142, *pikćiáuſa* G 150, *pikćiáuſos* G 146, *ſzwenćiáuſias* G 27, *ſzwenczáuſeſis* G 27, *ſzwenczáuſaſis* G 27, *ſzwenczáuſojo* G 27. Akūtą turi taip pat tokie daiktavardžiai ir veiksmažodžiai: *báime* G 2, *dáik-*

tas G 2, 161, 166, *dáikto* G 36, *dáikta* G 36, *dáiktus* G 152, *dukteráite* G 65, *Jaunikáitis* G 151, *mergáite* G 66, *wáikſczoju* G 2, *żáidżu* K 62, *żáidi* K 62, *żáidżia* K 62, *żáidże* K 62, *żáidżeme* K 62, *żáidżewa* K 62.

Kirčio ženklu nepažymėti tokie tvirtagalės priegaidės dvibalsius turintieji žodžiai:

auśta (illucescit) G 127, *auśta* G 129, *auſz* G 127, *auſzo* G 127, *praauſzta (illucescit)* G 98, *praauſzo* G 98, *apbiaurinu* G 83a, *apſibiaurinu* G 83 a (2), *apbiaurinůs* G 83a, *apbiaurinůſi* G 83a, *daug* G 72(5), 136, 139, 150(3), 151(6), 154, 159, 167, K 102, 106(4), *nedaug* G 136, *daugiaus* G 7, 26(2), 136, 138, 139, 152, K 102, *daugio* G 72(2), K 106(2), *daugi* G 72, 136, *didżiaus* G 26(3), 139, K 102, *draude* G 99, *dżaukſmas* G 5, 12(3), 16, 148, *dżaugties* G 87, *dżaugtis* G 87, *dżaugtiſi* G 87, *apſidżaugti* G 169, *geraus* G 26(2), K 102, *gražiaus* G 139, *greičiaus* G 139, *jauſti* G 153, *kaulijůs* G 2, *klauſimas (auscultatio)* G 12, *kraujas* G 8, K 7(2), *laukas* G 65, *lauko* 134, *mažaus* G 136, *paukštis* G 64(2), K 17, *paukščio* K 17, 113, *paukščiui* K 17, *paukšti* K 17, *paukščiu* K 17, *paukštije* K 17, *paukšti* K 17, *paukščzem* K 17, *paukščzei* K 17, *paukščzems* K 17, *paukščzeis* K 17, *paukščiůſe* K 17, *paukščzei* K 17, *Sausis* G 61, *ſzaukti* G 159(2), K 109, *ſzaukia* K 109, *ſzaukie* G 96, *ſzaukieme* G 96, *ſzauke* G 160, *ſzaukſu* K 62, *antraip* G 137, *baidos* G 153, *gailis* G 155, *paſſigail* G 151, *gaiſzo* G 98, K 66, *gaiſzu* G 97, 101, *kaip* G 85, 137, 138(2), 139(7), 142(2), 162, 165(2), 174(3), K 108, *katraip* G 137, *kitaip* G 137, 142, *taip* G 136, 137(2), 138, 139, 174(2), *ſkaitomas* G 83a, K 82, *ſkaitoma* G 128, *waiſus* G 50, 52, *waiſaus* G 50, 154 K 107, *waiſui* G 50, *waiſų* G 50, *waiſu* K 107, *waiſumi* G 50, 52(2) *waiſum'* G 52, *waiſuje* G 50, 52, *waiſau* G 50, *waiſum* G 50, *waiſus* G 50, *waiſums* G 51, *waiſumis* G 51, 52 *waiſůſe* G 51, 52, *waiſus* G 51.

Korektūros klaidomis reikia laikyti tuos žodžius ir formas, kurių pirmojo sando ilgumas nustatytas jau minėtose D. Kleino pastabose, bet kurie tekste nepažymėti dešininiu kirčio ženklu, būtent: *auxas* G 12, *aukſą* G 38, *baimę* G 166, K 6, *daiktas* G 166, *daikta* G 146, *laukiem* G 153; būdvardžių ir prieveiksmių aukščiausias laipsnis (plg. D. Kleino pastabą dėl „*a* atvirosios arba kietosios" žodyje *mieliausias)*: *daugiauſey* G 26, *didżiauſey* G 26, 139, *ſzwenčiauſi* G 27.

Reikia manyti, kad korektūros klaidos yra kai kurių žodžių rašymas vienur su kirčio ženklu, kitur — be jo. Apie šių žodžių priegaidę leidžia spręsti Ruigių ir G. Milkaus žodynai bei gramatikos, kur, sekant D. Kleinu, tvirtapradės priegaidės dvibalsiai žymimi kirčio ženklu[1]. Pavyzdžiui, kai kurie žodžiai ir lytys, turintieji tvirtapradę priegaidę ir aukščiau minėtais atvejais pažymėti kirčio ženklu, kitur rašomi be jo: *aukštinůs* K 53, *paſiaukſtinu* K 53(2), *graudźia* G 148(2), *palauju* G 98, *palauſu* G 98, *ſpaudźiu* K 61, *ſpaudźe* G 96, *inſpaudźiu* G 9; veiksmažodžiai su priesaga *-auti*: *kełauju* G 161, *užuſiſwećiaut* G 173, *tarnauju* G 99, *tarnauſu* G 97, *wieśpatáujęs* G 131, *wieśpataujeme* G 131. Kartais kirčio ženklu žymimi tvirtagalės priegaidės žodžiai: *báidos* K 108, *káip* G 174.

Tokį įvairavimą kai kur galima paaiškinti dvejopu žodžio kirčiavimu, pvz., *ruſtáuju* G 97, *ruſtáuſu* G 97 šalia *ruſtauju* G 68. Pavyzdžiai, kuriuose *a* pažymėta kirčio ženklu, sutinka su P. Ruigio, G. Milkaus ir F. Kuršaičio žodynuose duotomis formomis, o tie, kuriuose *a* kirčio ženklu nepažymėta — su įprastesne lytimi *růstauju*. Lytyse *ſaugóſu* K 91, *ſaugotis* G 153, *ſaugoju* G 119, *ſaugoji* G 119, *ſaugoja* G 119, *nuſiſaugoti* G 153, šalia jau minėto *ſáugotis*, atsispindi Rytų Prūsijos lietuvių tarmėse randamas *saugóti* (P. Ruigys *ſáugoju*, G. Milkus *ſaugóju*, F. Kuršaitis *sáugoju* ir *saugóju*). Forma *laupſinu* G 10 atitinka P. Ruigio duodamą šio žodžio kirčiavimą *laupſìnti*[2].

Kai kur D. Kleino padėtas virš dvibalsio *au* akūtas žymi ne priegaidę, o tik kirčio vietą. Tai rodo žodžio *paukštis* kirčiavimas šioje pastaboje: „Tačiau tie (daiktavardžiai. — *T. B.* ir *J. P.*), kurių kirtis krinta ant vidurinio arba pirmo skiemens, paprastai yra vyriškosios giminės, pvz.: *páukštis, médis, úkis, Kúdikis, rúpeſtis*“[3]. Kitur žodis *paukštis* akūto neturi.

Sunku spręsti, ar korektūros klaidomis, ar ypatingu kirčiavimu reikia aiškinti šiuos atvejus: *dáiktai* G 159, 161 šalia *daiktai* G 18(2), *tarnaite* G 4, 48a *tarnaičiu* G 4, *Kuni-*

[1] Plg. P. F. Ruhig, Anfangsgründe einer Littauischen Grammatik. Königsberg, 1747, 11 psl.; Ch. G. Mielcke. Anfangsgründe einer Littauischen Sprachlehre. Königsberg, 1800, 11 psl.: „*ái, áu* in *gáuti, báime*, nur mit Berührung des *i* und *u* wie *á*.“

[2] P. F. Ruhig, ten pat, 81 tt.

[3] D. Klein. Compendium Litvanico-Germanicum, 42 psl.

gaikštis G 65, *gráus* G 128, *ſaugmi*, *ſaugſi*, *ſaugt* K 91 (šalia minėtų formų su tvirtaprade priegaide), *pjauju* G 14(2), *appiauſtit* G 169 *apipiauſtits* G 170 *apipiauſtimas* G 169, *áuſys* G 48 ir kai kurie kiti.

Galima manyti, kad D. Kleinas skyrė priegaides ne tik dvibalsiuose *au* ir *ai*, bet ir mišriuosiuose dvibalsiuose, kurių pirmąjį sandą sudaro *a* arba *e*. Kirčiuodamas mišriuosius dvibalsius, jis taip pat remiasi pirmojo sando ilgumu tvirtapradės priegaidės dvibalsiuose ir jo trumpumu tvirtagalės priegaidės dvibalsiuose. Pirmuoju atveju D. Kleinas balsį žymi akūtu, antruoju — visai nededa kirčio ženklo.

Mišriųjų dvibalsių kirčiavimo pavyzdžiai D. Kleino gramatikose neleidžia susidaryti visai aiškaus vaizdo, nes beveik visi tvirtagalės priegaidės kirčiuotieji dvibalsiai neturi kirčio ženklo; tvirtapradės priegaidės kirčiuotųjų dvibalsių nedidelė dalis paženklinti akūtu, o likusieji — nekirčiuoti. Iš viso tvirtapradės priegaidės kirčiuotųjų dvibalsių pavyzdžių yra nedaug.

Šie tvirtapradės priegaidės kirčiuoti mišrieji dvibalsiai D. Kleino gramatikose pažymėti akūtu:

Atpéncź G 136, *bárſu* G 96, *élnis* K 5, *gárbinu* G 98, K 56, 61, *gárbino* G 98, K 66 *gárbinau* K 105, *garbíſu* K 56, *gélbeti* G 6, 157, *gélbet* G 154, *gélbmi* G 157, K 108, *gélbek* G XXIV, 20, 155, *gélbk* G 20, *pagélbt* G 157, 166, *pagélbmi* G 157, K 108, *pagélbejo* G 157, *pagélbeja* K 108, *Gélbetojas* G 35, *Gélbetojis* G 35, 39, *gérſu* G 96, *kálnus* G 167, *Lénkai* G 61, *pagálbos* G 151, *paźándes* G 70, *pérnay* G 135, *paſénſtu* G 129, *pakélti* G 171, *ſándoros* G 159, *ſérgmi* G 119, *ſérgi* G 119, *ſérgt* G 119, *ſérgſi* G 119, *ſérgiu* G 119, *ſérgejau* K 91, *ſérgeſu* K 91, *apſérgmi* G 119, *apſérgſi* G 119, *apſérgt* G 153, *išſiſérgeti* G 153, *tánkiey* G 14, *témſta* G 128, 129, *wálgiſu* G 107, K 114, *wárginu* G 98, *wárgino* G 98, *źéntas* G 63, *źénts* G 63, *ketwérgis* G 75, *penkérgis* G 75, *ſzesérgis* G 75, *ſeptinérgis* G 75. Veiksmažodžiai su priešdėliu *per-*: *péreiti* G 158, *péreimi* G 117, *pérgaleti* G 172, *pérgirti* G 172, *pérgulditi* G 171, *périrti* G 171, *pérkalbeti* G 23, *pérkasti* G 171, *pérkielu* G 171, *pérkenſti* G 171, *pérmelſti* G 171, *pérraſziti* G 171, *péregek* G 23, *pérreik* G 172, *pérriſzu* G 172, *pérrittu* G 171, *pérſigerti* G 172, *pérſirgti* G 172, *pérſwęſti* G 176, *pérſweſti* G 172, *pérſzwieti* K 62, *pérſzwieću* K 62, *pérſzwećia* K 62, *pérſzwiecze* K 62, *pérwaikſczoti* G 158, *pérwerſti* G 171,

pérżengti G 171, *nepérżenk* G 154, *pérżinnoti* G 23, *pérżinoti* G 172.

Veiksmažodžiuose su priešdėliu *per-* padėto akūto negalima laikyti neabejotinu priegaidės žymėjimo įrodymu. Čia akūtas gali žymėti vien tik kirčio vietą, kaip rodo ši D. Kleino pastaba: „Prielinksnis *per* sudėtiniame žodyje kirtį iš kitų skiemenų atitraukia į save, kaip antai: *pérregek* iš *regėk*, *pérkalbėti* iš *kalbėti*, *pérraſzyti* iš *raſzyti*, *pérżinnoti* iš *żinnóti*“[1].

Šie tvirtapradės priegaidės kirčiuoti mišrieji dvibalsiai D. Kleino gramatikose nepažymėti kirčio ženklu:

Angelas G 61, *Angela* G 38, *Angelu* G 38, *arkliui* G 14, *barſu* K 65, *beržas* G 62, *brangumi* G 52, *brangu* G 145, K 12, *darba* K 112, *garbinti* G 20, K 101, *garbint'* G 20, *garbinau* K 56, *garbinanczo* K 101, *garbinanczam* K 101, *garbindamas* K 101, *garbindams* K 101(2), *kalno* G 167, *ſandora* G 139, *Sergmi* K 91, *ſergſi* K 91, *ſergt* K 91, *ſerg* G 119, *ſtengiu* G 102, *ſtengſu* G 102, *ſtengiûs* K 64, *ſtengſûs* K 64, *walgiti* G 68, *wałgau* G 107, K 114, *walgia* G 14, *walgydawau* G 129, *Walgomas* K 82, *walgimas* G 68, *wandenio* G 151, *Welnas* G 21, *wengiu* G 99, 102, K 64, *wengie* G 89, *wengſu* G 102, K 64, *żenklas* G 18.

Žodžius, kurių kirčiavimas įvairuoja (t. y. tuos, kuriuos D. Kleinas vienur žymi akūtu, o kitur — ne), galima būtų laikyti korektūros klaidomis, tuo labiau, kad jie P. Ruigio ir G. Milkaus pažymėti akūtu, o F. Kuršaičio laikomi tvirtapradės priegaidės lytimis. Reikia pasakyti, kad ir likusius žodžius minėti autoriai žymi akūtu. Žodžio *ſérgetis* akūtą pabrėžia pats D. Kleinas[2].

Šie tvirtagalės priegaidės kirčiuoti mišrieji dvibalsiai D. Kleino gramatikose nepažymėti kirčio ženklu:

Alpſu G 101, K 63, *ant* G XV, 17, 60, 61, 152, 153, 156(4), 158, 160(2), 164(2), 167(3), 174(2), K 108, 109, 110(2), *antras* G 74(5), K 44(5), *aplenkti* G 158, *ar* G 17, 137, 142, 143, 162(2), *artimas* G 68, *bałandis* K 16, *bałandżio* K 16, *bałandżui* K 16, *bałandį* K 16, *ô bałandi* K 16, *bałandżu* K 16, *bałandije* K 16, *bałandżem* K 16, *bałandżei* K 16, *bałandżems* K 16, *bałandżeis* K 16, *bałandżiûſe* K 16, *bengſu* G 102, K 64, *ber-*

[1] D. Klein. Grammatica Litvanica..., 23 psl.
[2] Ten pat, Praefatio ad lectorem.

ſu G 96, K 65, *dabar* G 135, K 111, *dalgio* K 10, *dalgia* K 10, *dangui* K 30, *dengia* G 99, *denge* K 66, *dengſu* G 102, K 64, *kalba* G XVII(2), 67, 84, 111, 128, 148(2), 168, K 54, 77, *kalb'* G XVII, K 54, *kalbame* G 84 111, *kalbam* G XVII, 84, *kalbawa* G 111, *kalbancio* G 56, *kalbancíam* G 56, *kalbantį* G 56, *kalbancíu* G 56, 57, *kalbancíame* G 56, *kalbantiems* G 57, *kalbantiemus* G 57, *kalbantiems* G 57, *kalbancíus* G 57, *kalbancíeis* G 57, *kalbancíúſe* G 57, *kalbanti* G 56, 57, *kalbancios* G 56, 57(2), *kalbancíei* G 56, *kalbancię* G 56, *kalbancíoje* G 56, *ô kalbanti* G 56, *kalbancíom* G 57, *kalbancíoms* G 57, *kalbancíomis* G 57, *kalbancíe* G 56, *kalbancze* G 176, *kalbanczes* G 176, *kalbancíes* G 57, *kalbancíojo* G 60, *kalbant* G 163(2), *kaltas* G 150, *kartais* G 136, *kerdźus* G 52, K 31, 32, *kencia* G 14, *kencze* G 14, 95, 96(2), 168, K 101, 114, *kenczeme* G 96, 131, *kenczem* K 101, *kenczete* G 96, *kenczeme* G 96, *kenczete* G 96, *kente* G 99, *kenczemas* G 131, *kerſzijem* G131, *kerſzijęs* G 131, *aplenkti* G 158, *nuſilenkti* G 153, *pralenkti* G 172, *menka* G 146, *nużengti* G 171, *pasiremti* G 159, *penkios* G 73, *penktas* G 74, K 44(2), *penkta* K 44, *penkiets* G 75, *ramtis* G 37(2), 64, *ramćio* G 37(2), 160, *ramćiui* G 37, *ramtį* G 37, *ramtije* G 37, *ô ramti* G 37, *ramćiei* G 37, 38, *ramćiems* G 37, *ramczems* G 175, *ramćieis* G 38, *ramczeis* G 175, *ramćiúſe* G 38, *rankai* K 21, *ranką* K 21, *rankoj* K 13, *rankos* K 22(2), *rankom* K 114, *rankoms* K 22, *rankomis* G 159, *ô rankos* K 22, *ſmarkiey* G 136, *ſzen* G 20, 134, *tampa* G 126(3), *tampame* G 126, *tampate* G 126, *tampawa* G 126, *tampata* G 126, *tetampa* G 126(3), *tarp* G 140, 146, 150(3), 167(2), K 111, *tarti* G 95, *tarſu* G 95, *ten* K 34, *walgis* G 146, *walgio* G 14, *warda* G 147(4), 148, *werkti* G 152, *werkie* G 98, *werkiem* G 98, *werke* K66, *wertas* G 150.

Išimtys: *kęncze* G 147, *kęnczemas* K 101, *pęnktas* G 74, *rankoje* K 13, 21, *rankomis* K 22, *rankoſa* K 22, *ſmértis* G XXIII, 72(2), *ſmérćio* G 72, *ſmérties* G 72, *ſzáls* G 128, *tęms* G 128, *tęn* G 134. Kad *kęncźiu* G111 yra aiški korektūros klaida, tai rodo anksčiau minėta D. Kleino pastaba dėl veiksmažodžių esamojo laiko pirmojo asmens kirčiavimo; o žodyje *kęncia* G 107 akūtas, kaip matyti iš konteksto, žymi kirčio vietą. Korektūros klaida yra taip pat *ſmértis*[1].

[1] Ten pat, Praefatio ad lectorem.

Surašyti pavyzdžiai rodo, kad D. Kleinas skyrė priegaides kirčiuotuose dvibalsiuose *au* ir *ai* bei mišriuosiuose dvibalsiuose, kurių pirmas sandas yra *a* ar *e*.

D. Kleino kirčiavimo sistema rėmėsi vėlesnieji Rytų Prūsijos lietuvių kalbos gramatikų ir žodynų sudarinėtojai. F. Hako, P. Ruigio ir Ch. Milkaus žodynuose, teikiančiuose gausią medžiagą Rytų Prūsijos aukštaičių vakariečių tarmei tirti, prisilaikoma D. Kleino nustatytų lietuvių kalbos kirčiavimo taisyklių. Tai matyti tiek iš tų autorių gramatikų kirčiavimo skyrių, tiek ir iš žodynų medžiagos. Todėl D. Kleino gramatikos yra labai reikšmingi paminklai ne tik XVII—XVIII a. a. lietuvių kalbos kirčiui ir priegaidei pažinti, bet ir istorinei lietuvių kalbos akcentologijai.

9. D. Kleino gramatikos — reikšmingi lietuvių kalbos istorijos paminklai

D. Kleino gramatikos yra didžiai reikšmingos lietuvių kalbos istorijoje ne tik dėl to, kad buvo pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos ir kad jos buvo labai įtakingos daugeliui vėlesniųjų gramatikų, bet ypač todėl, kad iš jų, kaip iš apibendrintų, susistemintų lietuvių kalbos gramatinės sandaros bei fonetikos faktų rinkinių, ryškiau negu iš bet kurių kitų rašto paminklų matyti būdingosios XVI—XVII a. lietuvių kalbos gramatinės bei fonetinės sistemos ypatybės, matyti, kiek tos epochos fonetikos, morfologijos, iš dalies sintaksės ir žodyno lytys skiriasi nuo dabartinių.

Antai, fonetikos srityje įdomus yra senojo baltiškojo *ā* (išvirtusio vėliau į *o*) atsispindėjimas D. Kleino gramatikose. Pirmoje lietuviškoje knygoje, M. Mažvydo Katekizme (1547), turinčiame žemaičių tarmės ypatybių, tas senasis *ā* dar vyrauja, pvz.: *bralei* 8, 4[1], *maksla* 8, 6, *žadis* 8, 13, *malanei* 8, 14, *makikiet* 8, 15 ir t. t. Chr. Stango apskaičiavimu, šiame katekizme *ā* yra pavartotas žodžių šaknyje bei antrinėse galūnėse 610 kartų, *o* — tik 25 kartus[2]. Vėlesniuose Mažvydo raštuose (Giesmes Chrikszczo-

[1] Pirmasis skaitmuo žymi knygos puslapį, o antrasis — eilutę (pagal 1922 m. fotografuotinį leidinį).

[2] Chr. S. Stang. Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas. Oslo, 1929, 40 psl.

niskas... I, 1566; II, 1570; Paraphrasis... 1589 ir kt.) senasis *ā* kaskart vis rečiau sutinkamas: beveik nuosakiai vartojama *malonei* 156,11 *szodis* 153, 4, *szmogus* 153, 12 ir t. t. B. Vilento ir J. Bretkūno raštuose (antroji XVI a. pusė) *ā* taip pat retas reiškinys. D. Kleino gramatikose senojo *ā* nykimo procesas irgi akivaizdžiai matyti — jose vyrauja lytys su *o*, pvz.: *malone* G 15, *moteriški* G 146, *ſzlowinti* G 3, *ſinnoti* G 23, *ſodis* G 13, *ſmónes* K 31, *mokinti* K 60 ir t. t.; lytys su *ā* sutinkamos tik autoriaus pateiktuose iliustracijai žemaičių klaipėdiškių tarmės pavyzdžiuose: *panas* G 3, K 4, *ſzlawinti* G 3, *ſadis* G 18 ir kt. Visa tai rodo, kad senasis baltiškasis *ā* aukštaičių vakariečių tarmėje jau XVII a. išvirto į *o*, tuo tarpu žemaičiuos klaipėdiškiuos jis ir toliau buvo vartojamas[1].

Ypač daug D. Kleino gramatikose randame morfologinių lyčių, nebūdingų dabartinei lietuvių kalbai. Pvz., šiose gramatikose užfiksuotos nesutrumpėjusios vyriškos giminės būdvardžių, įvardžių ir dalyvių vienask. naudininko formos su galūne *-mui*: *didźiamui* G 34, K 19, *mielamui* G 33, *jamui* G 80, *tamui* G 80, K 49, *widutinniamui* G 34..., o taip pat nesutrumpėjusios daugisk. naudininko formos su *-mus*: *ſmonemus* G 52, *geriemus* G 40, K 18, *jiemus* G 79, *kalbantiemus* G 57, *giwénantiemus* K 35 ir t. t. Bet pastebėtina, kad Kleino pateiktos senosios pilnosios naudininko lytys pagrečiui su naujosiomis — sutrumpėjusiomis; be to, pastarosios paradigmose duotos pirmoje vietoje, pvz.: *mielam* ir *mielamui* G 33, *geriems* ir *geriemus* K 18, *tiems* ir *tiemus* G 81, K 49 ir t. t. Todėl galima spręsti, kad XVII a. buvo jau plačiau vartojamos trumposios naudininko lytys, ilgainiui visai išstūmusios senąsias su *-mui*, *-mus*.

D. Kleino gramatikose gana dažnai sutinkami ir postpoziciniai vietininkai: vidaus einamasis (iliatyvas) su postpozicija (polinksniu) *-na*: *danguna* G 167, *namůſna* G 135..., pašalio einamasis (aliatyvas) su postpozicija *-pi*: *maneſp* G 77, K 1, *muſump* G 77, *baźnicioſp* G 29... ir pašalio esamasis (adesyvas) su postpozicija *-pi*: *manip*

---

[1] Senasis *a* klaipėdiškiuose išliko iki paskutiniųjų laikų; be to, jį išlaikė ir kai kurios aukštaičių rytiečių šnektos (vadinamieji žadininkai bei žalininkai).

G 76, *juſip* G 77, *diewiep* G 161 ir t. t. Šių vietininkų gausu visuose XVI—XVII a. lietuviškuose raštuose, kur jie ėjo dažniausiai atskirų linksnių funkcijas. Dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje postpoziciniai vietininkai, išskyrus iliatyvą, kuris dar kartkarčiais pavartojamas kai kuriuose literatūrinės kalbos stiliuose (pvz., grožinės literatūros, periodinės spaudos), jau retai tesutinkami, be to, jie paprastai eina prieveiksmiais (plg. *vakarop*, *galop*, *velniop* ir kt.)[1].

Iš D. Kleino gramatikose randamų skyrių apie skaitvardžius galima šį tą spręsti ir apie šios kategorijos plėtojimąsi lietuvių kalboje apskritai. Pvz., D. Kleino duodamos tokios senos kelintinių skaitvardžių (nuo 11 ligi 20) lytys, kaip: *liekas* G 74, K 44 „vienuoliktas“, *antras liekas* ir *liekas antras* t. p. „dvyliktas“, *trećias liekas* ir *liekas trećias* t. p. „tryliktas“ ir t. t., o greta su šiomis ir sutrauktinės *antraliekas*, *trećialiekas*, *ketwiraliekas* ir kt. Visa tai rodo, kad tuo metu kelintinius skaitvardžius sudariusios žodžių grupės (skaitvardis + būdvardis *liekas* ∠ *likti*) buvo apylaisvės samplaikos ir kad jų vietoje jau ėmė rastis sutrauktiniai žodžiai.

D. Kleino gramatikose ištisai pateikiamos ir atematinių (priebalsinio kamieno) veiksmažodžių *dûmi* „duodu“, *eimi* „einu“ ir *eſmi* „esu“ asmenavimo paradigmos, kurių pastabose nurodomi dar tokie šio tipo veiksmažodžiai: *miegmi* G 120, *giedmi* t. p., *prademmi* t. p., *liekmi* K 91, *raumi* t. p., *ſergmi* t. p. ir kt. Kleinas pažymi, kad kai kurie atematiniai veiksmažodžiai esamajame laike šalia lyčių su *-mi* turi ir tematines (balsines) galūnes, pvz.: *ſergmi—ſergiu* G 119, *ſaugmi — saugoju* t. p., *giemi — giedu* K 91. Tokia pastaba duoda pagrindą manyti, kad XVII a. tematinės veiksmažodžių formos pagrečiui buvo vartojamos su atematinėmis, kurios tolydžio ėmė užleisti vietą pirmosioms. Apskritai, Kleino gramatikų skyriai apie atematinius veiksmažodžius kalbos istorijos požiūriu yra labai įdomūs ir reikšmingi; reikšmingi ypač todėl, kad vėlesnėse XVIII a. gramatikose tie veiksmažodžiai smulkiau nenagrinėjami, o dabartinėje

[1] Aliatyvai, kaip gyvi linksniai, dabar dar sutinkami kai kuriose Vilniaus krašto dzūkų salelėse (apie Gervėčius, Zietelą ir kitur).

lietuvių kalboje jie jau visiškai išnyko (išskyrus tik kai kurias reliktines formas, pvz.: *esti*, *sniegti*, *miegti* ir kt.).

Atkreipia dėmesį taip pat dažnas D. Kleino gramatikose tariamosios nuosakos lyčių su formantu *-b-* vartojimas, pvz.: *regėtumbei*, *regėtumbiwa*, *regėtumbita*, *regėtumbime*, *regėtumbite* G 109, *mokintumbei*, *mokintumbiwa*, *mokintumbita*, *mokintumbime*, *mokintumbite* K 58 ir t. t. Dabartinėje lietuvių kalboje tokios lytys beveik visai nesutinkamos[1], tuo tarpu XVI — XVII a. lietuviškuose raštuose jos, galima sakyti, mirgėte mirga. Tačiau būdinga, kad jų paplitimas anuo metu nebuvo visuotinis: gausiau jų randame Rytų Prūsijos raštuose, kuriuose vyravo žemaičių ar aukštaičių vakariečių dialektas, kiek mažiau — vidurio aukštaičio M. Daukšos darbuose (pvz., jo Postilėje) ir visiškai neaptinkame aukštaičių rytiečių tarmės atstovo K. Širvydo raštuose („Punktay sakimu"). Todėl būtų galima prileisti mintį, kad kai kuriose rytų Lietuvos srityse tariamosios nuosakos lytys su formantu *-b-* XVII a. buvo arba labai retas reiškinys, arba ir visai nevartojamos. Bet išimtį čia sudaro anoniminis 1605 m. rytiečių katekizmas, kuriame (gal būt, M. Daukšos katekizmo įtakoje?) retkarčiais pasitaiko tokių lyčių, pvz.: *vſzmintumbime* 20, *ingitúmbime* 43, *tarnautumbime* 72...[2].

Sintaksės srityje Kleino gramatikose yra įdomi pastaba apie prielinksnių *iki* ir *po* vartoseną su naudininko linksniu, pvz.: *ik ſzei dienai* G 168, *ik waiku waikams* t. p., *po trim dienoms* G 169. Dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje prielinksnis *iki* reikalauja kilmininko, o *po* valdo kilmininką, galininką ir įnagininką. Tiktai sustingusiuose posakiuose, k. a.: *iki valiai*, *po dešinei*, *po kaĩrei* ir kt., tie prielinksniai eina su naudininku. Tuo tarpu iš Kleino duodamų pavyzdžių galima spręsti, kad prielinksniai *iki* ir *po* su naudininku tuo metu buvo dar kiek plačiau vartojami (bent Kleino, t. y. prūsų aukštaičių vakariečių, tarmėje).

D. Kleino darbuose randame ir kitų įdomių literatūrinės lietuvių kalbos vystymosi duomenų. Pavyzdžiui, jungtu-

---

[1] Tik Dūkšto—Linkmenų apylinkėse sutinkama lyčių su formantu-b-.

[2] Žr. E. Sittig, Der polnische Katechismus des Ledezma und die litauischen Katechismen des Daukſza und des Anonymus vom Jahre 1605. Göttingen, 1929.

ko *kaip* vartojimo atvejų įvairumas rodo, kad XVII a. prijungiamojo sakinio struktūra dar toli gražu nebuvo nusistojusi. Gramatikose duodamuose pavyzdžiuose atskiri jungtukai yra daugiareikšmiai ir jų vartosena nediferencijuota. Tai matyti iš šių sakinių: *bijaus kaip (kad) negalėsi tai ištaisyti* G 174. *Kaip Adomas pūlęs buwo (pamete weidą Diewo* G 139. *Kaip pakajus butu ant žemes* G 174. Paskutiniame sakinyje, D. Kleino nuomone, žodį *kaip* galima pakeisti *kada* ar *jeib*.

Taip pat pažymėtina, kad D. Kleinas šalia daugelio grynai lietuviškų posakių kai kur pavartoja ir verstines konstrukcijas, pvz.: *Diewu nusitikiu* G 159 ir *ant Diewo nusitikieti* G 160; *kam dera* ir *ant ko dera* G 156; *atmenu žodžiu* ir *žodžius kožnas ant to tur atminti* G 152 ir t. t. Šie faktai rodo kitų kalbų sintaksinių konstrukcijų įsigalėjimą ano meto bažnytiniuose raštuose, nes net toks puikus lietuvių kalbos žinovas, kaip D. Kleinas, nesmerkė šių nelietuviškų posakių vartojimo.

Tuo būdu jau ši trumpa D. Kleino gramatikose sutinkamų senesniųjų lietuvių kalbos lyčių apžvalga akivaizdžiai rodo, kad D. Kleino gramatikos yra labai reikšmingi šaltiniai XVI – XVII a. lietuvių bendratautinės kalbos struktūrai pažinti.

T. Buchienė, J. Palionis

GRAMMATICA LITVANICA

fotografuotinis tekstas

GRAMMATICA

Litvanica

Mandato & Autoritate

SERENISSIMI ELECTORIS
BRANDENBURGICI

adornata,

& prævià Cenſurâ

primùm

in lucem edita

à

M. DANIELE Klein/

Paſtore Tilſ. Litv.

Præmiſſa eſt ad Lectorem Præfatio
non minùs utilis, quàm neceſſaria.

Cic. de Clar. Orat.

Nihil ſimul eſt & inventum & perfectum.

REGIOMONTI,

Typis & ſumptibus JOHANNIS REUSNERI,

ANNO χριστογονίας CIↃ. IↃC. LIII.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO WILHELMO,

MARCHIONI BRANDENBURGICO, S. R. I. ARCHICAMERARIO, ET PRINCIPI ELECTORI, Magdeburgi, Pruſſiæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeranorum, Caſſubiorum, Vandalorum, Croſnæ & Carnoviæ in Sileſia Duci; Burggrabio Noribergenſi, Principi Mindæ & Halberſtadii; Comiti Marcæ & Ravensbergi, Domino Ravenſteini, &c.

PRINCIPI & DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

QVæ Tuo, SERENISSIME ET POTENTISSIME SEPTEMVIR, auguſtiſſimo inter cæteras quàm plures ſubjacet Imperio Terra Pruſſica, tribus potiſſimum pro triplici Incolarum gente gaudet lingvis, Germanicâ videlicet, Polonicâ, & Litvanicâ: Qvæ omnes magno in ea vigent uſu, adeò ut diviſa ſit Terra hæc in *Germanos, Polonos & Litvanos*; Germanosq; dicere poſſemo *Occidentales*, Polonos *Meridionales*, Litvanos verò *Septentrionales* & partem *Orientales* Incolas.

Sereniſſima Capita magnam lingvarum iſtarum, Polonicæ cumprimis & Litvanicæ, utpote minùs excultarum omni tempore habuerunt rationem, qvo qvisq; Incolarum ſuo idiomate & ſacras audire conciones, & privatas publicasqve ritè percipere poſſet informationes. Qvem in finem *Celſiſſimus Princeps* DN. DN. GEORGIUS FRIDERICUS beatiſſimæ memoriæ poſt fundatam â DIVO ALBERTO, *Primo* Pruſſiæ nunqvam ſatis laudato PRINCIPE, Academiam Regiomontanam tres inſuper conſtituit *Scholas Provinciales*; *Salfeldenſem* pro Germanis, *Lüccenſem* pro Polonis, & noſtram *Tilſenſem* pro Litvanis, ut illæ non tantùm, ceu aliæ Scholæ, pietatis ar-

tiumqve forent ſeminaria, ſed cum Latina Sarmaticæ qvoq́;, Polonica ſc. & Litvanica, lingvæ rectè in iisdem docerentur & exercerentur: qvô exinde, ceu eqvo Trojano prodirent, qvi Eccleſiis Polonicis & Litvanicis magno cũ emolumento olim præfici poſſent.

Excelſiſſimæ Veſtræ Serenitatis νῦν ἐν ἁγίοις PARENS *Sereniſſimus qvondam Elector* DN. DN. GEORGIUS WILHELMUS Majorum ſuorum pietate & virtutibus nihil inferior paucis abhinc annis laudatiſſimam & verè Paternam pro gente Litvanica ſuſceperat curam; dum per Magnificos qvosdam ſupremi ſui Regiminis Conſiliarios, ceu delegatos, adhibitis duobus ex Miniſterio, Viſitatores & Commiſſarios Rebus Eccleſiaſticis, ut & Scholaſticis optimè proſpexit, confecto inprimis *Receſſu Generali*, qvô inter cætera qvàm plurima Eccleſiarum Litvanicarum ſalutem & incrementum concernentia demandavit ſapientiſſimè: ut omnium primò libri aliqvi à lingvæ Litvanicæ bene gnaris Paſtoribus ſcriberentur & ederentur, qvibus Studioſi hujus lingvæ, ceu convenientibus adminiculis, ad certam aliqvam & ſolidam ejus cognitionem pervenirent, eâq́; acqviſitâ majori cum fructu populum ſimplicem elogia divina aliqvando docere poſſent.

Sic

Sic enim Verba Receſſus habent, tit. von den Hülffmitteln/ etc. Nach dem auch wenig in den Littauſchen Aemptern ſeyn/ die ihre Kinder/ ſo der Littauſchen Sprache erfahren/ zum Studio Theologico halten/ daß ſie heut oder morgen zu Pfarr- und Schuldienſten könten gebrauchet werden/ und ſich dagegen andere aus den Deutſchen Oertern dieſes Landes Preuſſen/ oder auch aus Deutſchland des Heil. Röm. Reichs auff ſolche Sprache aus Noht begeben und befleiſſigen müſſen/ und aber gar wenig und ſchlechte adminicula oder Hülffmittel an gedruckten Sachen dazu haben/ damit ſie ſolche Sprache recht fundamentaliter und feliciter in kurtzer Zeit und mit geringer Mühe lernen könten; So ſol es hiemit allen und jeden Pfarrern dieſes Ampts/ und ſonderlich denen/ ſo der Littauſchen Sprachen recht kündig und mächtig/ aufferleget und anbefohlen ſeyn/ daß ſie etwas/ ſo zur gründlichen Wiſſenſchafft ſolcher Sprache gehöret/ elaboriren und eheſtes verfertigen; Und ſonderlich anfangs eine kurtze Grammaticam, und was dazu gehörig/ item ein Vocabular-Buch oder Dictionarium der meiſten unnd ſchwereſten Littauſchen Wörter/ und was denſelben mehr anhängig iſt/ auskommen laſſen/ etc. Darnach wird auch befunden/ daß faſt wenig und keine Exemplaria von den Littauſchen Catechiſmus und Geſangbüchern

zu

zu Kauff mehr verhanden/ und auch das Geſang-buch nach dem deutſchen nicht complet und voll-kommen / ſondern viel Geſänge darinnen man-geln / etc. So ſol es den Pfarrern auch hiemit demandiret und anbefohlen ſeyn/ daß ſie ſolche Geſänge nebſt der Grammatic in der reviſion des Newen Teſtaments mit ſollen produciren und ex-hibiren/ damit ſie auch zugleich könten überſehen und zum Druck übergeben werden.

Præterea ne ob exiguum valdè numerum Studioſorum, qvi ſtudia ſua eò dirigunt, ut Ec-cleſiis Litvanicis (fortean, qvod illarum Mi-niſtri abjectiſſimo à plerisq;, nullo etiam ſuo merito, habentur loco) olim præeſſe velint, Eccleſia detrimentum aliqvod irreparabile pateretur, conſultum eſſe duxit Receſſus iſte, ut Tilſæ in Schola Provinciali Præceptor qvi-dam Lingvæ Litvanicæ peritiſſimus aleretur. Adſcribam ipſamet ejus verba: Wenn auch ſolte eine geſchwinde Peſte/da Gott in Gnaden für ſey / einfallen/ und etliche der jetzigen Littauſchen Prediger nach Gottes Willen wegnehmen/würde es umb die Kirche Gottes des Orts einen ſehr elen-den Zuſtand gewinnen/weil nur 4. Schulmeiſter/ ſo Studioſi, im gantzen Ampt Inſterburg ſind/und nur ein einiger Littauſcher Studioſus auff der Aca-demia zu Königsberg iſt/ die man hernacher zu ſolchen

ſolchen Aemptern auffn Nohtfall gebrauchen könte: Als wil die hohe Nothturfft erfordern/daß man beyzeiten auff ſolche Leute zu erziehen bedacht ſey/ und nicht warte/biß der Fall geſchehen; indem die Prediger alle ſterblich/ und jhrer etliche ſchon zum ziemlichen Alter gelanget ſind. Were derowegen auch wol zu rahten/ daß zur Tilſit in der Churfl. Schule ein abſonderlicher/ der Littauſchen Sprache recht kündiger und ſehr wolerfahrner/ geübter Præceptor oder Collega gehalten würde/ der zwantzig/ oder dreyſſig/oder auch wol mehr Knaben in der Littauſchen Sprache von Pfarrer/Bürger oder gebohrnen Littauſchen Kindern fundamentaliter informirte/damit dieſelbe hernacher ins Stipendium nach Königsberg gebracht/und nützlich künfftiger Zeit gebrauchet werden könten. Solte man aber ſolchen getrewen wolgemeinten Raht nicht in acht nehmen/ würde man es hernacher ſo bald nicht zu endern/als zubeklagen haben.

Hoc promulgato Receſſu Electorali nil equidem magis in votis habui, qvàm ut alius qvispiam Paſtorum laborioſiſſimũ iſtud munus, ratione librorum partim conficiendorum, partim revidendorum in ſe ſuſcepiſſet, ſuſceptumq́; abſolviſſet; aſt cum nec ego, nec alii mecum, ut ut communi voto expetitum fuerit, expectando id conſecuti ſimus; tandem roga-

rogatu, hortatuq; vicinorum, maximè Memelenſium Dnn. Paſtorum adductus laborem huncce meis imponi humeris paſſus ſum, ne juventus Studioſa, ne dum Eccleſia, ſuo defraudaretur bono.

Qvamvis autem rem novam, cujus nec veſtigia qvidem unqvam reperta fuêre, primùm invenire, æqvè difficile mihi videretur, ac ſi Siſyphi ſaxum volvere deberem; veruntamen improbus labor omnia vicit. Abſolutum itaqve per DEI gratiam laborem, qvi eſt Grammatica Litvanica, unà cum ab infinitis mendis repurgato, novisq; hymnis qvàm plurimis adaucto Eccleſiaſticarum Cantionum libello, Supremo *Sereniſſimæ Veſtræ Celſitudinis* in hoc Ducatu Pruſſiæ *Regimini* debitâ cum animi ſubmiſſione obtuli, inſtitutumq; meum humilimè expoſui: qvò nimirum libelli iſti qvorũdam Verbi Miniſtrorum exqviſitisſimâ lingvæ Litvanicæ cognitione imbutorum cenſuræ, & poſtmodum typis committerentur.

Petito huic meo cum annueretur benignè, deſignatus eſt conventus Tilſæ in ædibus Autoris, qvô Viri docti taliq; cognitione imbuti bina modò recenſita opuſcula mea non leviter & per tranſennam qvaſi aſpexerunt, ſed intentis oculis ſolicitè omnia examinarũt, qvæqve

qve monenda fuerunt, monuerunt dexterrimè, cuncta mecum dirigentes in Eccleſiarum juventutisq; Studioſæ commodum atq; uſum. Qvem noſtrum exantlatum laborem ſcopumqve unanimem dicti Dnni. Paſtores *Supremo Excelſiſſimæ Veſtræ Serenitat. Regimini* ſubjectiſſimâ ſuâ Relatione fuſius expoſuerunt, dignaqve judicarunt hæc mea qvaliacunque opuſcula, qvò typis exſcriberentur, & publicè extarent plurium uſui deſideratiſſimo.

Reſcripſerunt proinde *Celſiſſimo Veſtræ Serenitatis Nomine* Supremi Dnni. Conſiliarii ad tenuitatem meam, gratioſè demandantes, ut publici juris bina iſta opuſcula facerem, id qvod etiam, qvanqvam voto noſtro & aliorum expectatione, ob typi defectum, temporumq; difficultatem, aliqvantò ſeriùs, à me factum eſt.

At verò cogitanti varièq; animo volventi, cuinam *primitias haſce Grammaticales* potiſſimùm, conſecrarem, memoriam mihi refricabat conſvetudo illa populi DEI in Vet. Inſtrumento, qvi ex divino mandato omnes *primitias*, ſive eſſent de frumento, ſive de oleo & muſto Levit. 23, ſive etiam de melle, 2. Chron. 31. ipſi DEO offerre & conſecrare jubebantur, eo ipſo admoniti, non ex ſolo manuum opere, ſed

ſed potiûs ex DEI gratia & benedictione ejusmodi fructu provenire; pro qvibus qvoq; tàm largus *Dator* & *Collator* ante omnia eſſet gratâ mente agnoſcendus & celebrandus. Qvâ conſvetudine, qvippe qvæ apud ipſos qvoq; Ethnicos invaluit, ut conſtat ex Theocrit. Eidyll. 7. Ovid. lib. 10. metamorph. Plinio lib. 18. cap. 1. &c. ego etiam adductus fluctuantem obfirmavi animum, ut *Excelſiſſimæ Veſtræ Serenitati* haſce primitias dicarem, conſecrarem; cum *Ejus* mandato laborem iſtum aggreſſus, *Ejus* qvoq; Autoritate Summâ publicæ luci expoſuerim, qvod *Electoralia Reſcripta* pluribus docere poſſent.

Ad *Autorem* itaq; tàm *Divinum*, à qvo profectæ & conceſſæ ſunt ejusmodi primitiæ, ut redeant, æqviſſimum eſſe, judicabit mecum qvivis. Et certè ingratitudinis notam haut ſubterfugerem, ſi ad alium uſuras transferrem, qvàm à qvo mutuum.

Accipe ergò, ELECTOR POTENTISSIME, haſce laborum meorum primitias, *Grammaticen novam* unà cum annexo *Compendio Germanico*, ut & *Lexico Litvanico*, qvæ

qvæ ad pedes *Serenisſimæ Veſtræ Celſitud.* ſubjectiſſimè depono. Accipe gratioſo vultu & Clementiæ dextrâ hoc qvicqvid eſt *ſacrificii*, qvod à me devotisſimè offertur. Vilisſimum eqvidem aſpectu ſuo, ad Sacra tamen interiora exoptatisſimum præparabit aditum; qvippe fundamento hocce poſito reliqvi libri Litvanici omnes, ipſa qvoqve *Biblia Sacra* æqvâ jam lance penſitari, pervideri, aut etiam de novo transferri & confici poterunt ſine eâ, qvam hûc usqve timuére plures, hallucinatione.

Alter qvoq; *finis*, qvò Principiis iſtis Grammaticalibus Juventus in Provinciali Schola Tilſenſi ad certam, ſolidamqve lingvæ hujus cognitionem erudiri poſſit, hoc ipſo obtinebitur. *Sereniſſima Veſtra Celſitudo*, qvam ad ſalutem ſuorum, famamqve Nominis immortalem natam non ignoramus, pro avita ſua pietate & ſapientia, qvam admiratione ſolâ veneramur, noverit, quid factu fuerit optimum.

Ego hiſce primordiis *Serenitatis Veſtræ gratiæ, favori & promotioni* me, meosqve humilli-

millimè commendo: *Cælum* autem ardentibus fatigare votis nunqvam deſtiterim, ut *Excelſiſſima Veſtra Serenitas*, cujus ſalute & incolumitate ſalus & incolumitas Patriæ noſtræ unicè nititur, vivat diutiſſimè, regat felicisſimè, Sereniſſimumqve Nomen ſuum ad ſeros Nepotes ſuos (qvibus TU ALTISSIME Sereniſſimam hancce Domum Brandeburgicam tandem beare velis!) propaget exoptatiſſimè. ITA FIAT! Tilſæ 6. Calendarum Octobr. Anno 1653.

Potentiſſim. Veſtr. Serenitat.

Subjectiſſimâ & devotiſſimâ
mente colens

M. Daniel Klein.

PRÆFATIO
AD LECTOREM
cum salute.

Sſto Tibi, Lector Benevole, *Grammaticen noſtram Litvanicam, qva novitate ſuâ diverſa in qvorundam animis creare videtur judicia; imò contra qvam jam pridem varia objecerunt plures, de qvorum objectionibus nonnullis Tecum priùs diſſeram, qvàm de inſtituto Grammatices noſtra Te informem.*

Gemina potiſſimum eorum Objectio *eſt:* Prima; *GrammaticenLitvanicam, qva certis ſuis Regulis & Præceptis conſtet, ſcribi non poſſe.* Rationes *illorum ſunt: (1) qvod lingva hæc ſit mixta & confuſa lingva 2. Uſus ejus incertus (3) Dialecti varia. Ad ſingulas brevibus reſpondeo*

Ad I. Concedo qvidem; Lingvam Litvanicam purè non fluere, ſed liqvore aliarum lingvarum permixtam eſſe, attamẽ confuſionis eam argui poſſe, nego. Qvamvis enim plures ſint dictiones, qva origine partim Græca, partim Latina, omnium autem maximè Polonicæ; exinde tamen non ſequitur, lingvam hanc adeò confuſam eſſe, ut nullis Grammaticalibus Regulis, Declinationibus & Conjugationibus definiri qveat, aut non eſſe talem, qva, ut aliæ lingvæ, certo ſuo gaudeat idiomate. Veluti non ſequitur: In Latina lingva multa, imo plura qvàm in Litvanica, reperiuntur vocabula origine Græca; ergò Latina lingva eſt confuſa & non idiomatica lingva. Ecqvis enim ignorat, Latinos bellenizare, Polonos Germanizare? ſic facilè credes, Litvanos & bellenizare & plurimùm polonizare, utpote cui genti confines ſunt, cum qvâ

qvâ commercia qvoq; habent frequentiſſima. Attamen ſuâ civitate illa, qvæ à Græcis, qvæq; à Polonis mutuati ſunt, donarunt, ſuisq; flexionibus & regulis accommodarunt. E. g. à Græco θεὸς *Deus eſt Litvanicum* Diews/ *ab* οἶκος *domus* ukis/ *à* στέγος *tectum* Stogas/ *à* νυξ νυκτὸς *nox* Naktis/ *à* πλήθω *Fut.* πλήσω *impleo,* pildau/pildíſu/*&c. Verba* δῶμι *do,* εἶμι *eo, imitatur Litvani & qvoad terminationem & qvoad magnâ ex parte flexionem. Dicunt enim* dûmi/dûſu/dûti/ eimi/eiſu/eiti/ *vide integra themata pag. 117. & ſeqq. A Polonico* grzech/ *eſt Litvanicum* griekas *peccatum à* grzeßnick *eſt* grießnikas *peccator, à* pokornie/ pakarnas *humilis, à* ſkarb/ ſkarbas *theſaurus, à* ſtol ſtálas *menſa, à* Zákon Zokanas *lex, & ſic plura alia. Veluti Latini à* χαρακτὴρ *habent Chriſtus, à* χαρακτὴρ *character, à* πατὴρ *pater, à* μητὴρ *mater à* θεὸς *Deus, &c. Exinde tamen nullam adhuc deprehendi confuſionem, ſed omnes voces, tùm Nomina, tùm Verba, ipſæ qvoq; particulæ taliter comparatæ ſunt, ût ad certas flexiones, ſpecies & ſignificationes convenienti ordine & conſtanti analogia redigi poßint.*

II. Uſum *qvod attinet, fateor, illum pro diverſitate loci & incolarum diverſimodum eſſe, tùm ratione pronunciationis, tùm etiam ratione generis & terminationis. Sic vox* gíwata *vita, ratione penultimæ ſyllabæ, ab aliis producitur, ab aliis corripitur, ab aliis redditur* ǯiwátas *à polonico* żywot; *Rectius* gíwénimas *aut per ſyncopen* gíwéníms *à* gíwénti *vivere. Sic germanicam vocem ein* Brunn/ *hîc loci, & in Samogitia vocant* ßullinė/ *cujus Genitivus eſt* ßullinės *Fœm. Alii in magno Ducatu Litvaniæ, & qvi huic confines ſunt,*

ſunt, terminant hanc vocem in ys *Maſculini Generis: Dicunt enim* ſullínys/ *Genit.* ſullínio. *Sic* uppe *Gen.* uppes/ *Fœm. Genere effertur ab his, ab illis in Maſculino* uppis *Gen.* uppio. *Noſtrates cum Samogitis dicunt* penígai *pecunia; alij in Litvania majore* pi-nígai/ *&c. Verùm nec inde rectè infertur, Grammaticam ſcribi non poſſe. Do inſtantiam: Latinis eadem vox dicitur & palumbes & palumbus & palumba apud Martialem & Propertium. Sic Germani eandem vocem ſcribunt & proferunt* kräe/ *alias* kräye/ *alias* krähe/ *&c. Ergò Latini & Germani non habent certam lingvam, aut eorum lingva non poteſt certis Regulis & Præceptis Grammaticalibus definiri? Imò hunc in finem traduntur Præcepta Grammaticalia, qvo varietas ſermonis agnoſcatur, & ſi qva ſint dubia vagaq, voces, ſub certa ſigna revocentur, nec liberum ſit unicuiq, vocibus, earundemq, terminationibus, pro arbitrio ludere.*

III. Dialectorum varietatem *concedimus. Alia enim eſt Dialectus* Curonorum, *alia* Samogitarum & Memelenſium, *alia* Litvanorum *Magni Ducatus; qva tamen poſtrema iterum variat pro diverſitate loci. Illi enim Incolæ, qvi* in tractu Wilnenſi *habitant, ferè ut Auſtriaci, Bavari &c. in Germania lingvæ duritiem ſectantur; Dicunt enim* unt dungaus ir ziames bus zínklai/ *pro* ant dangaus ir zémes bus zén-klai/ Jr tadu iſzwis Sunu zmogaus ataiunti debeſy ſu galyby didziu ir Maieſtotu *pro,* Jr tada iſzwis Sunu zmogaus atenti debeſy ſu galybe dide ir majeſtotu/ *Luc 21. Ab illis recedunt alii in tractu* Kedaynenſi, *magis autem in* Caunenſi. *Hi enim ad noſtram Dialectum propius accedunt,*

dunt, Kedaynenſes quidem retinent illas voces, ʒiames/ atais/ataít/ *Caunenſes autem etiam in iisdem vocibus aſperitatem reſpuunt, & nobiscum dicunt,* ateít/ateis/ *præterquam quod* ʒiame *ſcribunt cum* ia; *quam ſcriptionẽ tamẽ ne nos quidem improbare poſſumus, cum diphthongus* ia *ferè ut* e *ſecundum pronuncietur, prout de valore diphth. impropr. in Gram. p. 13. docemus. Hanc Caunenſium Dialectum ſequimur in Ducatu Pruſſiæ, utpote omnium optimam & commodiſſimam; Inſterburgenſes tamen illi, qui ferè in finibus majoris Litvaniæ habitant, non nihil declinantes ad ejus partis Litvaniæ linguam quædam ab iſtis mutuati ſunt præſertim* o *in Genit. Sing. 1. Declinationis; & in tertia perſona Prateriti 1. Conjugationis, quemadmodum etiam* ʒiame/ʒialas *ſcribunt. Nos in Grammatica noſtra retinemus quidem illam terminationem Genit. ut & terminationem quorundam Præteritorum in* o/ *ad differentiam Genitivi in Nominibus, & tertiæ perſonæ Præſentis in Verbis; attamen fatemur in noſtro diſtrictu ut & Ragnetenſi, & partem quoq; Inſterburgenſi terminationem* a *eſſe communiorem.*

A Dialecto VVilnenſium multùm, à Caunenſium verò noſtraq; Dialecto parùm recedunt Samogitæ. *Hi enim ut finitimi Curonorum, ipſorum quoq; Memelenſium, linguæ hujus mollitiem amant; Ideoq; voces, quæ duritiem quandam ſpirant, magis adhuc emolliunt. E. g. cum nos ſecuti Litvanos Magni Duc. ſcribimus,* tie ʒodʒei/ tiems ſaldʒems ʒodʒems *&c. proferunt illi has dictiones ſine aſpera illa conſonante* ʒ *& dicunt* tie ʒodei/ tiems ſaldiems ʒodems. *Sic dicunt* ſaldey *pro noſtro* ſaldʒey/ ʒwaiʒdu *pro* ʒwaiʒdʒiu

dżíu / *&c. Præterea amant quoq; brevitatem ſermonis. Non enim ut Litvani Magn. Duc. producunt & protrahunt voces dicendo ;* tiemus daiktamus pradedantis / *ſed* tiems daiktams ptadedant. *Porrò abbreviant, aut contrahunt qvoq; terminationes qvorundam Nominum & Verborum, ferè ut Attici apud Græcos. E. g.* Jßganitoj' / Atpirktoj' *pro* Jßganitoje / Atpirktoje / ßwents / wieżlibs / myls / *&c. pro* ßwentas / wieżlibas / mielas / *ſic* kalb' *pro* kalba / kalbam / *pro* kalbame / kalbejom *pro* kalbejome. *Qvanqvam nec nobis ipſis inuſitata ſit ſyncope illa,* ßwents / wieżlibs / *ut & abjectio ultimarum vocalium, præſertim in 1. Conjug. ubi itidem dicimus,* wadin / graudin / ſodin / *&c. Imò in ſecunda qvoq; Conjug. Verborum augmentum* e *in Futuro habentium, ut* rêg *pro* régi / myl *pro* myli / kalb *pro* kalba / krut *pro* krutta; *& in Infinitivis,* wadint / graudint / kalbet / ſakyt.

Cum hac verò Samogitica Dialecto omninò convenit Dialectus Memelenſium, qvi itidem dicunt żodei / żodems / ſaldems / kartems / ſaldey / *&c. prout circa Dialectos in Grammatica pluribus monemq. Ubi qvidem Samogiticæ Dialecti nulla facta eſt mentio, aſſi ex modò dictis illam qvoq; dignoſcere poteris. Curoni ut Incolæ & Samogitis & Memelenſibus vicini talem habent Dialectum, qvæ omninò ad mollitiem flectitur.*

Si autem Dialectos illas cum noſtra Germanica lingvæ conferre vellemus, dicerem : Dialectum Wilnenſium omninò reſpondere Dialecto Germanorum in Bavaria, Auſtria, Sileſia ; Dialectum verò Caunenſium & diſtrictuum Ducatus Pruſſiæ, Inſterburgenſis, Ragnetenſis, noſtri

stri quoq; ut plurimùm Tilsensis, respondere Dialecto Misnico Saxonum; Samogitarum & Memelensium Dialecto Saxoniæ inferioris, Dialectum verò Curonorum, Dialecto Inferioris Germaniæ, seu Belgij. Sed de his, si Deus vitam concesserit, fortean alibi ex professo, & pluribus. Licet autem tot sint Dialecti hujus linguæ παραλογισμὸς tamen est taliter argumentantium: Cujus linguæ variæ dantur Dialecti, de hac certa quædam Præcepta Grammaticalia scribi nequeunt. Subsumo: Græcæ linguæ plures dãtur Dialecti; Est enim Dialectus Attica, Jonica, Dorica, Æolica, ut notum, Ergò. Excolamus unam aliquam Dialectum, quæ communissima, omniumque optima esse censetur, qualem modò indigitavimus. De hac tradamus Præcepta & Regulas, ita tamen ut cæterarum quoq; fiat mentio, quò illæ ab hac discerni possint. Id quod faciunt Græci in suis Grammaticis; quorum quidam Dialectos statim præceptis subjecerunt, sicut nos in nostra Litvanica Grammatica, alij autem peculiari libello Grammaticis annexerunt. Et hæc dicta sunt de prima objectione.

„ Altera *eorum* Objectio *talis est: Quid opus est Gram-*
„ *maticis institutionibus, quandoquidem hæc lingua, ut*
„ *aliæ, solo usu faciliùs & feliciùs addisci potest?*

Brevibus ad hanc respondeo, cum extra difficultatem sit. Non equidem inficias eo, usu hujus linguæ cognitionem acquiri posse; attamen cum usus variet, & diversimodè loquantur plures Litvani, etiam in eodem districtu, adeò ut vix aliquid certi solo usu consequi valeas; annon meliùs ad Præcepta Grammaticalia recurrendum, ut illa tibi sint cynosura & lydius quasi lapis, quô quid rectè, aut minus rectè dictum, scriptumve sit, examinare

queas

queas, tuq; certior fias, utrum approbandum? Imò ex illis quoq; qui inter optimos Litvanos verſantur, & linguæ huic operam navant, rariſſimum invenies, qui absq; Verborum, non rarò quoq; ſenſus mutilatione, animi ſui ſenſa proloqui poſſit. Præterea qvamvis indigenæ uſu linguam hanc diſcant facilè, non pari tamen facilitate addiſcent extranei, aut qvibus non datur familiaris cum gente Litvanica converſatio. In horum potiſſimum gratiam ejusmodi Præcepta conſignata ſunt, ut illorum adminiculo, omnium maximè, qvi ad munus qvoddam Eccleſiaſticum adſpirant, rudemq; plebem nativo ſermone olim erudire cupiunt, ad linguæ hujus ſolidam cognitionem rectiùs & faciliùs pervenirent. Accedit inſuper conatus ille pius, quô S. Bibliorum verſionem, aut verſorum reviſionem, Dei auxiliante gratiâ meditantur Eccleſiarum Litvanicarum Paſtores, cui labori maximè neceſſario atq; utiliſſimo via biſce Præceptis optimè ſternitur. Siqvidem Verborum intelligentia & concinna ſtructura rerum cognitionem & tractationē præcedat neceſſe eſt; & qvantum in verbis erratur, tantum etiam de rebus ipſis amittitur, *ad oculum nobis monſtrante Verſione Bibliorum vulgatâ Latinâ.*

In illis priùs conveniat inter nos, & tum facilior & felicior, ſine ſcopulorum alliſione, aut ullo naufragii metu futura erit in illo Oceano navigatio.

Qvid? qvod in omnibus lingvis habeamus Grammaticas inſtitutiones; in Orientali non paucas, in Latinâ ferè innumeras. In Germanica olim ſcripſit Johannes Claius, in Polonica Nicolaus Volkmarus & Jeremias Roterus, in Bohemica M. Laurentius Benedictus Schola Teuto-Brodenſis Rector; qvæ tamen lingvæ poſteriores

uſu addiſci poſſent. Quare nos qvoq; eodem non uteremur jure, lingvam iſtam, qvam barbaram & confuſam dixêre plures, artificioſis præceptis excolendo, ut tandem aliqvando cœno iſto, qvô tam diu conſperſa jacuit, emundaretur, communiq; gaiuderet nitore?

Hiſce præmiſſis jam de Grammatices noſtræ inſtituto & methodo *Tecum, Candide Lector, communicabo. In hac adornanda eò viribus omnibus allaboravi, ut Tibi exhiberem:* (1) veritatem in Præceptis. *Non enim Præcepta ante uſum conſcripſi, ſed uſum priùs ſpectavi, accuratè examinavi, & ubi uſus flexiones aut conſtructiones vocum conſtanter approbavit, tùm demum ſuper hoc fundamento Præcepta ſtruxi & concinnavi.* (2) brevitatem in methodo. *Abſtinui enim à Qvæſtionum, Definitionumq; aliis ſolitâ multitudine, cùm illæ paginas tantùm complerent, hæ autem ut ſupervacaneæ proponerentur; præſupponimus, enim lingvæ hujus Studioſos eas jam antea ex Latinis Grammaticis didiciſſe & noſſe. Res autem ipſas, qvæq; ad idiotiſmum hujus lingvæ propriè ſpectant, ſuccinctè, eâ qvâ fieri potuit brevitate, tractavimus.* (3) perſpicuitatem in exemplis, *adeò ut ferè nihil aſſeruerim, ubi exempla non eſſent addita.* Exempla enim Præceptorum ſunt anima & vita & faciliùs per exempla diſcitur, *ut Ariſtoteles ait in Probl. ſect. 18. Et in Poet. dicit idem Philoſophus:* Exemplis utimur in dicendo, ut faciliùs intelligatur, qvod dicitur.

Non tamen eo fine hæc recenſeo, ac ſi hunc meum Grammaticalem libellum ceu abſolutum & perfectiſſimum Tibi Lector benevole venditem; noſti enim qvod primus glaciem hâc meâ opellâ frangam, primusq; ſit labor, qvi lucem publicam aſpiciat. Nulla autem res conſum-

ſummata eſt, dum incipit & in omni negotio longè ſemperâ perfecto fuêre exordia, *ut Seneca inquit nat. Q. lib. 6. Nec ego cuiqvam hoc meo conatu palmam volo præreptam, nec laudibus virorum in hac lingva exercitatiſſimorum tenebras hiſce affundo; neq; animus mihi unqvam fuit, exiguum laborem hunc Juventuti aut aliis obtrudere. In propatulo enim eſt, qvemadmodum bina mea opuſcula, Grammaticen videlicet & S. Cantionum libellum unà cum Electorali Reſcripto adjam denominandos (loci reſpectu citra ullius prajudicium) Dominos Paſtores miſerim, videlicet:*

Inſterburgenſes, *Dn. Chriſtophorum Sappun. Paſtorem* in Groß Rudduppenen/ *& Dn. Johannem* Klein/ *Paſtorem Cattinov.*

Ragnetenſes, *Dn. Johannem Hurtelium, Paſtorem Ragneti, & Dn. Fridericum Pratorium Paſtorem Zillenſem.*

Memelenſes; *Dn. Johannem Lehmannum Paſtorem Memela & Dn. Wilhelmum Martinium, Paſtorem Werdenenſem.*

Viri hi, lingva Litvanica peritiſſimi ad Mandatum Sereniſſimi noſtri Electoris *non domi ſaltem dicta opuſcula mea accurato ſtudio pervolverunt, (id qvod etiam præſtitit Rev. Dn. Chriſtophorus Pratorius.* Paſtor in urbe Regiomont. Litvanicus, *ſuasq; notas, qvia collationi ob impedimenta graviſſima intereſſe non potuit, Collegio transmiſit.) ſed & in conventu inſtituto de illis mecũ contulerunt, meq; in inſtituto meo confirmarunt, in nonnullis etiam qvoad λέξιν præſertim Litvanicam operas ſuas contulerũt; qvorũ exinde Nomina immortali laude veneror.*

Attamen ne ſic qvidem malevolorum livorem, &

con-

convitia effugere poſſumus. Sunt enim qui arreptâ virgulâ cenſoriâ de noſtris laboribus adeò temerè judicant, ut quicquid ipſimet non intelligunt, ſupercilioſâ tamen fronte contemnant & rejiciant; Ignorantia ſiquidem plerumq́; comitem habet cõtemtum, ut Virtus invidiam; *alij tantum ſibi ſumunt autoritatis, ut vix per tranſennam operis noſtris inſpectis, quæ rectiſſimè, totiusque collegii ſuffragio poſita ſunt, ea perperam vitioſéq́; dicta pronuncient. Sed* maledicis & mordacibus ingeniis libido eſt humili læſiſſe veneno ſumma. *Imò tale id genus hominum eſt, ut nunquam ſe beatiores æſtiment, quàm cùm de alicujus bene merentis fama aliquid detrahere poſſunt. Livide quid facis? Studium hoc in aſcenſu adhuc eſt, ubi incremento locus, creſcit indies, & inventis inveniendæ non officient. Quare Hyperi vertigine agitaris, dum omnia carpis, arrodis, laceras & tu inſtar ſoricis ſemper latitas, & nihil quod laude dignum in apricum profers. Tibi libens concedo, quòd non omnia, quæ in Grammatica noſtra traduntur, ſint abſolutiſſima; primordia enim tantùm ſunt, & indies ad majorem perfectionem tendunt. Quin ipſemet quoq́;, poſtquam liberior aliquantùm reddebatur animus, quædam offenderim παροράματα. Nam cui datum eſt in tanta humanarum mentium caligine omnia tàm accuratè ἄνευ προσκοπῆς videre & proſpicere, nedum noſtro ordini, qui ſacris occupatiſſimi variè diſtrahimur, non nobis, ſed aliis vivendo, & quotidiè inſerviendo?*

Is autem mihi animus eſt, ut Tecum παροράματα illa, aut potius mendas, quas opuſculo huic vel deſcriptoris vel typotheta affudit incuria, libentiſſimè communicem.

Igno-

Ignorare autem Te nolim, pagellas iſtas Grammatic. utut primo etiam tempore, quô illas deſcribere cœperat typographus, vehementer urſerim, mihi q promiſſio facta fuiſſet; ad correctionem tamen ultimam, fortè ob loci diſtantiam, neutiquam mihi fuiſſe transmiſſas; quare faciliori animo mihi ignoſces, ſi mendarum noſtrâ tuâq opinione majorem deprehenderis copiam.

(1) Docemus in Grammatica noſtra pag. 2. 5. 6. de a *primo, e primo & ſecundo; quod vocales illæ tantùm, ubi producuntur, & accentum ſuſtinent, virgulâ aut punctо notari debeant, alibi pereat virgula aut punctum. Verùm id non ubivis obſervatum eſt. E. g. pag. 132. in voce* ráſdamas / *pag. 155.* paſáčyk *ubi perire debet virgula, cum ibi ſit* a *primum breve, hîc accentus in ultima. Sic* e *primum manſit punctatum, ubi accentus ſuper aliâ ſyllabâ eſt; pag. 5.* ʒémèje/ *pag. 37.* érytis *p. 50. in typo* éms *p. 48.* gérybes *p. 128.* ſéčèſi/ *pag. 153.* ſérgètis. *Sic* e *ſecundum, nobis etiam invitis, virgula notatum reperitur ſeqq. pp. P. 40.* gériems *p. 41. & 46.* géradéja *p. 44.* déwinos *p. 72.* ſmértis *p. 138.* géray. *Mens præterea noſtra eſt, ut ubi* i *producitur, etiam* y *longum ſcribendum ſit. Inter cætera monitum fuit, ut 3. perſ.* yra *à verbo* eſmi/y *longo ſcriberetur, ut videre eſt ex ipſo themate p. 123. ſed nec in iſta perſona, nec aliis nominibus & verbis id accuratè obſervatum eſt, quod benevolus Lector ipſemet obſervabit.*

(2) Participium ęſąs *reperitur pag. 6. cum* ę *alibi cum* ę/ *eò, quòd plures ratiſint,* ęſąs *ſcribi debere ratione formationis, cum ſit ab* eſmi/ *ſed* ęſąs *ratione pronũciationis; à pleriq enim ut* ę *tertium profertur.*

(3) Ratione accentus Nominum Adjectivorum Em-

Empbaticorum reperies pag. 22. qvod gravi notentur in ultima, ut geraſis *Fœm.* geraſi. · *Sic enim à pleriſqve noſtratum effertur, qvi &* geraſyſis *dicunt: attamen cum communißimus uſus apud alios oſtendat, accentum rectiùs collocari in antepenultimæ, illi non refragabor. Ubi inſuper moneo, Fœmininum in* oſi/ *ut* geroſi *vel* geroſe/ *aut* geroſa/ *qvod etiam flexionem Nominum in* e *3. Declinat. ſequitur, uſitatius eſſe, de qvo vide p. 25. & 49. Ibidem Accuſativi Plurales* awis akis/ *oves, oculos, accentum habent in penultima, qvi tamen debet eſſe in ultima* awis akis / *deleto Accuſ. Plur. & exemplis aves, oculos. Sic p. 20. reperiuntur verba ſequentia: Rariſſimè longas, ut* gelbk/ *pro* gélbek. *Qvæ cum prioribus in ſcripto exemplari deleta poſtea non obſervata ſunt.*

(4) *Regulam tertiam 2. Declinationis ſic intellectam volo, prout in 3. Declin. pag. 48. explicatur.*

(5) *Pag. 40. l. 24. poſt* kunigamus *adde, vel in* ems *ut* Liežuwems/paſuntinems.

(6) *Pag. 46. l. 17. poſt vocem* Skribele *&c. omiſſa ſunt ſequentia verba: & num. 5. annotatis.*

(7) *Circa 5. Declinationem obſervabis: Genitivum Maſculin in* io *ut* meneſio *uſitatum eſſe Litvanis Magni Duc. pro qvo Noſtrates cum Samogitis dicunt* meneſies/ *Dat.* meneſy/ *ut &* piemeny *in Dat. pro* Moteres *alii dicunt* moteris *in Nom. Ac. & V. Plur.*

(8) *Ablativis Inſtrumentalibus Fœm. Pron.* ßę/ je *adde* ßeje/ jeje/ *qvi Ablativi in Litvania & noſtro qvoqve Ducatu uſitati ſunt.*

(9) *Pag. 99. advertes, qvod 3. perſona Prateriti ſit in* e *non* ie/ *ſicut etiam in ſecunda Conjugat.* ſake *non* ſakie

tie. *Eſt enim e ſecundum breve, quod in Dual. & Plur. fit e primum breve, ut ex themate* ſakau *pag. 112. videre eſt, ex quo alia quoq; loca dijudicanda ſunt.*

(10) Denig; vocem contractionis, aut contractè, quæ in quibusdam locis Grammatices noſtræ occurrit, uſurpe non ſtrictè pro contractione duarum vocalium in unam, qualis in noſtra Lingva vix occurrit; ſed generaliter pro qvavis contractione duarum ſyllabarum, imò duarum vocum in unam, prout videre eſt p. 19. & 20.

Hæc omnia, ut & alia errata typographica, quæ in fine libelli adjecta ſunt, optimè â nobis ante fuiſſent emendata, quàm excuſa, modò in conſpectum & ad manus noſtras, prout ſæpius expetieram, veniſſent, in Manuductione tamen, ſeu compendio Grammatices Germanico libello huis annexo illa omnia emaculata deprehendes, qvod cum Grammaticis inſtitutionibus diligenter conferre velis.

Quòd ſi verò ingeniis, qvibus nil niſi qvod ex ipſorũ cerebello proficiſcitur, placere poteſt, nec tali qvidem noſtra explicatione, emendatione pruritum ſugillandi extinxerim, mittamus illa eâ ſpe freti; laborem hunc qualemcunq; noſtrum bonis tamen omnibus, qvi magnopere illum expetierunt, fore haut ingratum, imò ceſſurum in Eccleſiarum Lituanicarum Scholarumq; commodum atq; emolumentum. Quem finem & ſi opum ſi aſſecuti fuerimus, DEO TER OPT. MAX. immortales agemus gratias, malevolorumq; ſtultos conatus meritò ridebimus. Vale Lector Candide, *& nos noſtrosq; conatus tuo amore proſeqvi perge.*

In

In

Multùm Reverendi Doctisſimique Viri

M. DANIELIS KLEINII, &c.

Grammaticen Lithvan.

QVolibet in populo ſunt ſigna vocabula rerum,
Res eadem eſt cunctis diſcrepat illa ſono.
Nec renuunt artes lingva qvacunq; doceri,
Jure ſalutari barbara nulla meret.
Juſtum illi cultum dum formet idoneus author,
Et ſine lege vagam ſub ſua ſigna vocet.
Cur Litavo Pietas diſci ſermone recuſet,
Aut Litavis virtus præcipienda notis?
Audiit immeritò tamen iſthæc barbara lingva,
Hinc jacuit nullo vindice maſſa rudis.
KLEINIUS hoc non fert Myſtes in margine Chroni,
Grammatices Litavæ dum meditatur opus.
Sermonis genium navus ſcrutatur ubiqve,
Errantemq; ſuis digerit ille locis.
Deniqve ſuccinctis digeſtum legibus ornat,
Et ſibi conformem poſſe nitere facit.
Si fuit, hæc tali gens vindice barbara non eſt,
Qvi lingvæ eſt animis poſt modò cultus erit.

Simon Dachius.
in Acad. Regiomont. Poëſ.
Prof. Publ.

Si

Reveren. & Clariſs.

Dn. M. DANIELI KLEINIO

Paſtori Litvanorum Tilſenſium, Grammaticam Litvanicam orbi literario communicanti ſalutem!

KLEINI *noſter amor, decusq; Phœbi*
Felici Litavos loqvi labore
Docebis; canones qvod ordinaſti
Doctos Grammaticæ. Jacebat olim
Lingva obſcura ſitu; jaceret olim
Lingva ignota, peritus architecton
Veſtræ Grammaticæ niſi extitiſſes
Te, KLEINI, *duce Priſcianus ullas*
Qvi plagas Litavi timeret unqvam?
Cumanos aſinosq;, Marculosq;
Ride. Qvem moveant mali ſuſurri
Pravorum? Maleferiata turba
Iras & calamos time bonorum.
Si turpis Bavii minæ Maronem
Moviſſent, varia & maligna fata
Æneæ memorare nemo poſſet.
Qvod ſi diſpliceat tabella Apellis

Sutori

Sutori, tabulas ſuas Apelles
Damnet? Mens meliore fictâ terrâ
Urget propoſitum improbo labore.
Virtuti invidia eſt comes: Sed ipſa
Virtutem invidia excitare fertur,
Et virtutis opus juvare dirâ
Linguâ. Tu reliquos tuos labores
KLEINI confice, fortiterque cœpto
Decurre in ſtadio & favere perge,
Ut ſis noſter amor, decusq; Phœbi.

M. Caſparus Devitius,
Electora. Scholæ Tilſen.
Rector.

I.

Σὺν Θεῷ.

GRAMMATICES LITVANICÆ

Pars Prior

DE ETYMOLOGIA.

CAPUT I.

De

LITERIS, *earumq; ſcriptione, pronunciatione atq; diviſione.*

I.

ETYMOLOGIA, ſingularum vocum naturam explicans, abſolvitur: (1) *præcognitione* primorum elementorum, cap. I. & II. (2) *conſideratione* ipſarum vocum, ſeu dictionum abſolutè, extra conſtructionem, poſitarum, de quibus in ſeqq. capp.

II. PRIMA ELEMENTA, ſeu principia vocum ſunt *literæ*, quarum 22. apud Litvanos vulgò numerantur.

á a ȧ/ ą	g
b	(h)
c ć cʒ	i y ɨ
d	k
é e ė ę	l ł
(f)	m

A n o

n	t
o	u ų
p	w
r	(ŗ)
s ś ß	z ź

III. Hæ literæ cum Latinis & Germanicis, maximè autem Polonicis, figurâ quidem conveniunt; ſed poteſtatis atq; pronunciationis ratione, à Latinis præſertim & Germanicis, haut parum differunt.

A, a. enim Litvanorum *triplex* eſt:

PRIMUM, quod Litvanorum maximè proprium & familiariſſimum eſt, duriter & aperto, aut ductо q. ore effertur; ſed vel breviori tempore & pronunciatione contractiori, ut in german. vocibus, lang/Danck/Hacke/backe. E. g. ſakau/ dico, darau facio, kalawijas gladius, & tum in noſtra lingua ſine accentu ſeu virgula ſcribitur; vel longiori tempore, & ductiori pronunciatione, ferè ut in his vocibus linguæ German. vulgaris, ſeu inferioris Saxoniæ, ut vocant: barch/ Harp/ Sarch/ Rahr/pro Berg/ Harffe/Sarck/ Karre. Et tum inſigniri debet accentu ſeu virgulâ, præſertim ante ſyllabam brevem, ut: wákaras veſper, wáſara æſtas, priſákimas præceptum, káras bellum, bádas fames, máras peſtis. Sic etiam ante u, cum quo diphthongum cõſtituit, ut káulas os, oſſis, kláuſiu quæro, interrogo, ad differentiam a ſecundi in verbis klauſau auſculto, kauliſůs rixor. In nonnullis vocibus etiam ante i, ut dáikas res, báime timor, wáikßczóju ambulo.

Appel-

Appellari potest a durum seu diductum.

SECUNDUM a & scriptione & pronunciatione simile est a Germanico in vocibus sagen / klagen/ fasten/tasten/ut klausau ausculto, Pona Diewa Domini Dei, suprassu animadvertam, mielas carus.

Familiarissimum est Dialecto Memelensium, qui pro Ponas dicunt Panas Dominus, pro žodis žadis verbum, pro ßlowinti ßlawinti honorare.

Vocari potest a lene, seu contractum, quod leniter & q. contracto ore proferatur. Puncto a. notari potest in iis vocibus, ubi sonum habet obscurum & q. cum o mixtum, ut: A'domas Adamus, A'nusas Johannes, ámen amen, á sed, &. Et in Nominativis Pluralibus Fœmininorum, ubi interdum pro o ponitur, ad differentiam Genitiv. singul. in os/ ut gérás dienás boni dies, pro géros dienos, Pannás wiežlibás virgines honestæ, pro Pannos wiežlibos.

De a punctato in fine Ablativ. Instrumentalium Nomin. Fœmin. vide caput 6. de 2. Declin parisyll.

TERTIUM ą est cum virgulâ transversali in calce, efferturq; ut an/sed aliquantò leniùs & obscurius, quasi absorbendo n. E. g. in Participiis Præsentis temporis, ut esąs existens, darąs faciens, kalbąs loquens. Et in Accusativis Singularibus, ut Diewą Tewą DEUM Patrem tą dieną illum diem. Quidam expressè n adscribunt, ut: Darans, tan dienan. Sic swietan pro swietą: Verùm hoc modo

A 2 con-

confunderetur Accusativus, ut ita dicam, localis cum Accusativo simplici; Significat enim swietan cum n in mundum, sine n verò simpliciter mundum denorat.

Vocatur a transfixum; & pronunciatione differt à Polonico ą / quippe quod ferè ut o effertur; ląká pratum, mąká farina, quasi lonka / monka.

B. b. & figurâ & vi convenit cum b Latino, aut Germanico, ut: básas discalceatus, brangus carus.

C c. *Duplex* est: *Aliud* simplex, quod à Litvanis, etiam ante vocalem positum, nunquam effertur ut k / sed cum sibilo quodam, ut ʒ Germanicum, aut c. Latinum in his vocibus: cerevisia, cervus, cedo. E. g. Traice Trinitas, macis potentia, lencugas catena, Ciesorus Cæsar, Germanicè scriberes, Traize / mazis / &c. *Aliud* accentu notatur, aut cum ʒ jungitur hoc modo, ć / cʒ. Et hoc asperum, durumque habet sonum, velut apud Germanos tsch in voce Deútsch / ut: Wokiećiei Germani, Kriksczonis Christianus, Czartas Diabolus. Germanicè scriberetur, Wokietschei / Tschartas / Krikschtschonis.

Si quis autem prætorea accuratè scire vellet, ubinam, & quo cum discrimine ć / aut cʒ scribendum sit, dicerem; quod ć adhiberi debeat:

(1) in iis vocibus, ubi t mutatum est in ć / ut: paćios à Nominativo pati ipsa, erśkećiei, ab erśketis sentis, spina, tarnaićiu à tarnaite famula. Idque ex ea regula: *quod literæ unius instrumenti facile inter se permutentur, t videlicet in ć vide pag. 16.*

(2) in

(2) In Nominibus ſecundæ Declinationis ia finientibus, ut: waźnićia auriga, baźnićia templum, winićia vinea, ulićia platea. (3) ubi aliquantò mollius vox efferenda eſt, quàm quidem tſch Germanicum requirit, ut: ćeſtis honor, lićima larva, myślinćio amantis.

C3 autem ſcribendum foret, ubi dictio aliqua duriùs pronunciatur, prorſus ut Germanicum tſch Ex. grat. c3artas Diabolus, ſũnc3u mitto, c3onai hîc.

(*Notabis: ć rariſſimè ſcribi ſine adjecto* i / c3 *autem eô opus non habere.*)

D. d. nil differt à d Germanico & Latino, ut: dowana Dwaſes donum Spiritus. Sæpiſſimè autem, ut apud Polonos, aſſumit ź. E.g. dźauſmas gaudium, geidźiu cupio, meldźiũs peto, rogo. Fit hoc etiam in nonnullarum vocum flexionibus, quamvis ź in Nominativo haut reperiatur, ut: à źodis verbum, eſt źodźio / źodźiui / źodźici / źodźius &c.

E e. *triplex* eſt: *Primum* cum Germanico convenit in vocibus Gewalt / Ehre / Lehre. Et hoc ad diſcrimen e ſecundi puncto notari poteſt, præſertim ubi producitur, ut: ėdźios præſepe, ſċla ſemen, tėwas Pater. Ubi verò corripitur, perit punctum, ut źémeje in terra, ſakeme diximus, pro źémėje / ſakėme. In ſyllaba naturâ longa, maximè ante brevem, circumflexum quoque admittit, ut: ſẽdêjo / ſẽdêti / turêti. Sic in ultimâ gieſmês / didês / turês.

Secundum e duriter & q. diducto ore effertur:

tempore a. vel longiori, ceu Græcorum η; & tum virgulâ ſignatur, ut: ſwęczas hoſpes, pélus palea, lépus molles, luxurioſi: Vel breviori; & tum velut a primum, ſine virgulâ ſcribitur: ut, derru tranſigo, regiu video. Huic e ſecundo non abſimile eſt e Germanicum in vocibus leben / geben / heben / kehren / dencken / ſchencken. Differentiam utriusque e cognoſcere licet ex ſequentibus; gélbeti juvare, ėme ſumpſit, ʒémėje in terra.

Tertium ę cum virgulâ transverſali pronunciatur paulò obſcuriùs, quàm en & quaſi per nares.

Uſus ejus eſt: (1) in illis vocibus, in quibus n ante s, vel ʒ abjectum eſt, ut ſwęsken ſanctificemus, à ſwęnciu ſanctifico, atſigręʒe convertit ſe, à verbo atſigrenʒiu. (2) In Participiis Præteritis: ſakęs dicens, ʒadejęs promittens, daręs faciens, ſive, qui dixit, promiſit, fecit. Sic etiam Præſenti ęſąs exiſtens, & Nomin. Adjectiv. danguiesis cœleſtis. In quibus n implicitè continetur. (3) In Accuſativis Singular. Fœminini generis, declinationis, ubi n leniter ſaltem ſubauditur, ut: malonę gratiam, ʒemę terram. Pertinent huc etiam Genitivi Pronominum manęs / tawęs / ſawęs / mei, tui, ſui, & Accuſativi manę / tawę / ſawę / me, te, ſe.

[*Sunt, qui etiam explicitè hoc* n *ponunt, præſertim in Participiis, ut:* gimmens *natus,* mylins *amans; at verò rectiùs id ante* s *abjicitur & proximè precedenti vocali includitur.*]

Ş. f. in dictionibus purè Litvanicis nunquam ſcribitur, ſed tantùm in peregrinis, ut: Ʃariſeußas Phari-

Phariſæus, Joſefas Joſephus, affiera ſactificium, harffa cithara, figos ficus.

G. g. apud Litvanos ſemper duriùs effertur, quàm quidem apud Latinos & Germanos; leniùs tamen quàm k/ut gáras vapor. Cum k enim ſcripta hæc vox & duriorem pronunciationem & aliam ſortiretur ſignificationem, ut kâras bellum. A nonnullis ſcribitur cum adjuncto i; ſed ſæpe præter rei neceſſitatem, quum & ſine illo, ex linguæ proprietate, tali modo efferri debeat. In quibusdam tamen vocibus i requiritur, ut: dżaugiûs gaudeo, gieſme canticum, daugiaus plus &c.

[*Alii huic literæ apponunt* h/ *præſertim, ubi* g *aliquantò leniùs efferendum videtur, ut:* ghis *ille*, ghi *illa*, palinksmintoghis *conſolator*; *at hujus loco rectiùs* jod *ſcribitur*; jis/jo/jam/ji/jôs/jei/*&c.*]

H. h. Litvanis non eſt in frequenti uſu, utpote qui hanc literam vix rectè pronunciare poſſunt. In principio dictionis ſi aliquando adhibetur, idem valet, ut ſpiritus aſper apud Græcos. E.g. humas mens, hukis domus, hadina hora, Hanuſis Johannes, ac ſi ſcriberes: ûmas/ûkis /&c.

In medio autem inſervit tantùm peregrinis vocibus, ut: Chriſtus Chriſtus, chwola laus, Sardonichus Sardonix, Patriarcha Patriarcha, Malachias Malachias, Ezechielis Ezechiel. Sed ſi ſcribere debeamus, quemadmodum loquimur, prout Scaliger vult l. 11. de cc. ll. c. 4. mallemus tales voces ex peregrinis in ſuam flectentes ita ſcribere: Kriſtus/ Kwola/Patriarka/Malakias &c.

J/í. *triplex* eſt: *Primum* ut figuram, ita & valorem Latinæ, aut Germanicæ vocalis í retinet, ut tíu credo. Vocatur í parvum & breve.

Secundum & figuram mutat, & naturam Conſonantis induit, efferturque ut jod Latinorum. Locum habet tùm in principio dictionis, tùm in medio.

In principio, ut: jûdas niger, jûkas riſus, jus vos.

[*Obſervabis: ubi* j *eſt ab initio, vitium Orthographicum foret, ſi illud in medio per* i *parvum ſcriberes. Sic* tûjau/ praſijûkti, *non* tûiau/ praſiûkti/ *à* jau/ jûkti.]

In medio inter duas vocales, aut etiam diphthongos frequenter, ut: wejas, ventus, kraujas ſanguis, tûjau ſtatim. Diſcernit, diphthongum ei/ ut legatur we jas / non weias/ ate jau/ non atei au. Sic ſcribuntur cum jod omnia Adjectiva Emphatica, ut & Ablativi Inſtrumentales: gérojo/ géraji/ non géraghi/ dûnoje/ non dûnoie.

In fine non reperitur, niſi ubi vocalis eſt abjecta, quare etiam ſignum Apoſtrophi ſecum plerunque fert, ut: dienoj' in die, meilej' in charitate, meddij' in ligno &c.

Tertium eſt í productum, aut geminatum, (*quemadmodum Veteres omnes vocales longas geminare ſolebant,*) & ita ſcribitur íí/ vel contractè ý. Accedit ad chirek longum Hebræorum, aut y Gallicum, efferturque ut û Germanicum in vocibus ûbel/ mûſſen/ bûſſen.

Uſus ejus eſt: (1) in iis dictionibus, ubi ſyllaba, aliqua neceſſariò producenda eſt, ut: mylíu amo tei-

teisybe justitia, małonybe gratia, humanitas, zinys incantator, atteiwys advena, darysu faciam, darys/daryk/darycza/daryti/darydams; & sic in reliquis verbis, quæ augmentum habent in Futuro y longum.

(2) In Adverbiis, quæ à Nominibus derivantur; illa enim præ aliis meritò y longo scribuntur, tùm propter accentum, quem habent in ultimâ, tùm etiam ob discrimen nominis, ut: geray benè, piktay malè, małoney gratiosè, iśkiey expressè, articulatè.

(3) Ubi loco in ponitur, ut: ysakimas/ pro insakimas mandatum, yspáudźiu pro inspaudźiu imprimo, y miesta, pro in/ sive ing miesta / in civivitatem.

His adjicitur *i virgulâ transversali notatum*, quod paulò obscuriùs profertur, quam in. Adhibetur (1) in iis dictionibo, ubi n ante s abjectum est, ut: lisu repam, pro linsu/ atmisu recordabor, pro atminsu. (2) in Participiis Præsentis temporis tàm Singularis, quàm Pluralis Numeri à verbis Secundæ Conjugationis, quorum augmentum e est, descendentibus, ut: mylis amans, turis habens, quorum obliqui sunt mylinćio/turinćio. In Plurali myli/turi.

(3) Accusativus quoque in i notatur ejusmodi virgulâ ad differentiam insuper partim Vocativi, partim Fœminini Gener. in i / ut źodi/ kuri.

K/k. modò scribitur sine i/ ut: Karalus Rex, & tùm valet ut Germanicum k in vocabulis Koller/ kostbahr; modò cum i/ ut kietas durus, & tum.

congruit cum Germanico k in vocabulis König/ keiner.

L.l. in quibusdam vocibus virgulâ transfixâ notatum imitari videtur Polonorum ł, quanquam Litvanis non ita commune est, ut Polonis, ut: wałe voluntas /dałis pars, łoska/ małone gratia / łaupsinu celebro, gułiu jaceo, gałiu possum. Ubi ł ferè scribitur loco duplici ł, ut gałiu/quasi gałliu &c.

[*Quibusdam, præsertim peregrinis, hac litera pronunciatu difficilis esse videtur; verùm haut difficulter illam efferet, si quis superiorum dentium gingivas extremitate linguæ molliter stringat, eamq; duplicando quasi pronunciet.*]

Literæ m/n/o/p/ r/ w. communem cum Latinis atque Germanicis habent & sonum & valorem.

Q/q. Litvanis prorsus non est in usu; sed ejus loco usurpant kw/ut: kwieslys invitator, kwepiu oleo.

S/ſ/s. *duplex* est: *Primum* absque virgulâ sibilando effertur, vocaturque ſ *durum* seu *asperum*, quandoquidem asperiùs, quàm ſ Germanicum effertur; in fine autem vocis amittit illam asperitatem, pronunciaturque ut s Germanicum, e.g. sila vis, Ponas Dominus.

Alterum accentu sive virgulâ, aut puncto signatum, aut cum assumto ʒ respondet German. sch/vel Hebræorum ש aut Græcorum χ, ut: grieśnas peccato obnoxio Wieśpats herus, Dominus, praßau pe-

peto, ſwentas ſanctus, ſirdis cor, ac ſi ſcriberetur: ſchirdis שרדיס, καρδία.

Quod Poloni circa hanc literam monent, videlicet, ś molliùs efferri, quàm quidem ſz, idem nos quoque hîc monere poſſemus; quod nempe ś adhiberi debeat, ubi, præſertim in fine alicujus ſyllabæ, molliter & cum ſibilo quodam efferendum eſt. Verùm id non ita accuratè obſervatur; ſed ferè promiſcuè adhibetur, modò ś, modo ſz; ſicut & ć cz indifferenter ſæpiùs ſcribuntur, etiam apud ipſos Polonos.

[*Hæc litera* ś ſz *tali modo ſignata & ſcripta apud plerosq; Noſtratûm huc usq; in nullo ferè uſu fuit. Hi enim Germanos ſecuti ejus loco uſurpare conſueverant* ſch/*ut*: ſchirdis/duſcha *&c. At verò, ut rectè Scaliger monet, conſvetudo, quæ legem habet repugnantem, corruptela eſt, non conſuetudo, lib. 1. de Lat. ling. cap. 11. Novimus enim*: (1) *literam* h *non eſſe Litvanorum propriam, ſed ſaltem in peregrinis nonnullis vocibus uſu receptam, ut ſuprà dictum fuit.* (2) *Entia, & ſic etiam literas non eſſe multiplicandas præter rei neceſſitatem.* (3) *ſcriptionem illam per* ſch *puris Litvanis eſſe ignotam, quippe qui Polonos (quorum cum lingua hæc noſtra magnam agnoſcit affinitatem) meritò ſecuti hanc ſcriptionem per* ś / *vel* ſz *conſtanter retinent. Rectiùs ergò nos quoq; ejusmodi Orthographiâ utimur, qua cum & juventutis informationi optimè conſulitur.*

U. u Litvani unicum tantùm habent, nec agnoſcunt Vau, ut Latini, ſed ejus loco, quoties opus eſt,

eſt, w uſurpant, ut Adwentas Adventus, Ewangelia Evangelium, wiras vir, Dowidas David.

[*Sunt, qui poſt* a *diductum, ſeu durum malunt pro* u *ſcribere* w. *e.gr.* awkſas *aurum,* Sawle *Sol,* mielawſas *cariſſimus,* lawkſu *expectabo &c. Sed minùs rectè cauſa diductionis rictus aſſignari mihi videtur vocali* u, *cum id fiat propter* á; *quod exinde* á *diductũ vocatur, quia diductiori profertur ore:* u *verò manet & manere debet vocalis, nec præter rei receſſitatem in Conſonantem abire; quemadmodum etiam apud Polonos* u *ſemper vocalis manet, & nunquam Conſonantis naturam induit. Et ſi* u *in cauſa eſſet, quare idem quoque non fieret poſt* a *lene, ſeu contractum in vocibus* klauſimas *auſcultatio,* baudejimas *provocatio,* apmaudas *mœror, triſtitia &c? Ut tamen ejgmodi nomina à ſe invicem diſcernipoſſint,* a *diductũ ante* u *accentu erit notandum;* kláuſimas/áukſas. *Quidam circumflexô inſigniunt, ut* klâuſimas; *ſed ille non habet locum in antepenultimâ, velut ex Grammaticis notum eſt.*]

Obſerva; etiam u aliquando transverſali virgulâ notari, propter n ipſi incluſum, ut: apſkuſti accuſare, ſuſti mittere, ſuſtas miſſus.

X/x. à nonnullis ſcribitur in dictionibus, auxas aurum, dẑauxmas gaudium, línxmíſbe lætitia &c. Sed ob ejus duritiem malumus ks vel gs adhibere; id quod uſu quoque jam receptum eſt. Scribitur enim à plerisque línkſmybe/áukſas/dẑaugſmas/vel dẑaukſmas.

X/y.

X/y. nullum alium in hâc lingvâ habet uſum præter eum, quem de y producto jam anteà indigitavimus.

Z.z.ʒ. *Duplex* eſt: Aliud *ſimplex*, quod molli cum ſibilo effertur, ut Hebræum ז nihil differens ab s Germanico. Vocatur ſeth, ſeu s lene, ut ʒokanas lex, ʒozanis concio, Jezus Jeſus, mazgoju lavo.

Aliud *punctatum*, ſeu *virgulatum*, quod effertur ut Polonorum ś cum ſtridore quodam, ut: śodis verbum, śirgas equus. Perperam ſcribitur ſzodis / ſzirgas/cum apud Litvanos ſz idem valeat, ut ſch.

Ut plurimùm autem hoc ś poſterius appoſitam habet literam i/ præſertim in fine dictionis, ut: geiśiu cupio, ſedśiu ſedeo. Et ubi Nominativus nominum in is exit, ut didśio médśio magnæ arboris. à Nominativo didis médis.

IV. *Dividuntur* hæ literæ in Vocales & Conſonantes, ut apud Latinos, & alios.

V. *Vocales* aut ſunt *ſimplices*: a/e/i/y/o/u: aut *compoſitæ*, aliàs *Diphthongi* dictæ.

VI. *Diphthongi* aliæ ſunt *propriæ*: ai/ay/au/ei/ey/ui/uo vel û: Aliæ *impropriæ*: ia/ie/io/iu.

Nota (1) Diphthongos improprias leniori ſono, quã quidẽ proprias efferri, præſertim ia, quæ ferè ut e ſimplex pronũciatur. Quapropter plures voces, quæ aliàs in ia deſinunt, haut rarò ſimplici e ſcribũtur, ut winicze/pro winicia/vinea, baśnicze/pro baśnicia tem-

templum, kencze pro kenćia patitur. Et vice versa, dídźáusia pro didźáuse/ maxima, źiame pro zéme terra, winićia/ pro winicze/ vinea.

Sic etiam io ferè ut ia effertur, ut walgio cibi, ukio domus, smerćio mortis, quasi walgia/ukia/ smerćia.

(2) Quasdam ex Diphthongis habere admixtum i/ubi nempe lingvæ hujus proprietas id requirit, maximè post literas b/ć/k/l/m/p/w/ź. quæ inde Diphthongi impuræ dici possent, ut: biaurus fœdus, ramćiui baculo, weikiey citò, tánkiey sæpè, ukiui domui, arkliui equo, gimiui faciei, vultui, giwiui animanti, źodźiui verbo.

[*Observa*; i. *illud post literas* b/p/m/w/*fieri mobile, & ut* jod *efferri, ut:* biaurus/*q* bjaurus. *Sic à* lobis *est* lobio, *q.* lobjo, piauiu, *q.* pjauju/*à* gimis gimio *q.* gimjo/*à* liezuwis liezuwio *q.* liezuwjo.]

ů pronunciatur planè ut ו Hebræorum, e. gr. akmů lapis; quam vocem si Hebraicis literis scriberes, ו necessariò foret ultima litera, ut אַקְמוֹ Sic důna panis, רוֹנָה.

[*Utuntur hâc Diphthongo præter Litvanos etiam Bohemi, qui scribunt,* Bůch *Deus,* slůha *servus,* dům *domus. Aliis linguis prorsus inusitata est.*]

VII. Consonantes itidem sunt vel *simplices*, vel *compositæ*, aut *mixtæ*

Compositæ sunt tres ć cz/ś ß/ź: Cæteræ sunt simplices.

Com-

Compoſitæ, aut mixtæ dicuntur, quòd non duarum tantùm, ut apud Græcos duplices ζξψ, ſed ferè plurium conſonantium valorem habeant, ingq; plures conſonantes Germanicas reſolvi poſſint, ut ſuprà vidimus.

VIII. Porrò vocales ſimplices dividuntur in *breves* & *longas*.

Breves ſunt: a ſecundum non punctatum, e primum & ſecundum in certis vocibus: ut, ponas/gẽras/atwedu/liepe/liepeme/liepete. Sic in fine Vocativorum à Nominibus Subſtantivis in as/ut pone/Diewe; & Ablativorum localium, ſodźiſſe/gérůſe &c.

I i primum aut parvum.

Longæ ſunt: a primum, ſecundum punctatum & tertium.

E primum in certis vocibus, e ſecundum accentuatum, & y.

A tamen primum, & E ſecundum quandoque etiam corripiuntur, cum videlicet accentus ab illis in aliam ſyllabam tranſit, ut: tàkas Pl. takai/ déra/ ſuderu.

Ancipites o & u. Sic o breve eſt in priwole/dienomis; longum in malone. U. breve in brangus/ brangumi; longum in muſu/juſu/& in fine omnium Genitivorum pluralium.

[*Ancipites hæ Vocales dicuntur, non quòd indifferenter modò produci, modò corripi poſſint; ſed quòd in quibusdam vocibus longæ, in quibusdam breves ſint, ut ex accentu & uſu cognoſcere licebit.*]

Vocales v. compoſitæ, ſeu Diphthongi omnes *longæ* ſunt. XI.

IX. Diſpeſci quoque poſſunt literæ: in *Gutturales*, ut ſunt vocales omnes.

Palatinæ: g/ ķ.

Linguales: d/ l/ n/ t/ ć.

Labiales: b/ f/ m/ p/ w.

Dentales: c/ ſ/ š ß ʒ ź.

Mixta eſt r/ quæ linguâ & palatum & dentes ſimul ferit.

X. Circa hanc literarum diſtinctionem annotanda eſt ſequens regula:

Literæ homogeneæ, ſeu unius inſtrumenti facilè in. terſe permutantur.

Quæ regula Orientalibus quoq; linguis communis eſt, & inſignem uſum præbet, non tantùm in mutatione literarum unius linguæ, ſed etiam traductione vocum in aliam linguam. Sic dico: ankſtibas & ankſtiwas/ matutinus, wieźlibas & wieźliwas/ honeſtus, mutatis inter ſe b & w. Sic à ßwente feſtū fit ßwenćiu/ à dźaugiůs / dźaukſmas/ à dirbu dirpſu. Sic à Litv. źeme terra eſt Curon: ſemme &c.

CAPUT II.

DE LITERARUM AFFECTIONIBUS, SEU ACCIDENTIBUS.

I. Literis accidunt: 1. Mutatio 2. Contractio, 3. Ablatio.

De

De Mutatione.

II. *Mutatio* accidit tùm Vocalibus, tùm Conſonãtibus.

III. *Vocales* mutantur vel reſpectu *formationis*, vel reſpectu *Dialectorum*.

IV. Quomodo ratione formationis mutentur ex ipſis Declinationibus & Conjugationibus cuivis inſpicienti patebit.

V. Sed reſpectu *Dialectorum* has obſervabis mutationes.

A.

1. Pro a habent Memelenſes e / ut: er / eß ego, pro ar/aß; imitantur enim Latviſcos, ſeu Curetes, tanquam finitimos ſuos, qui dicunt, es ego, tâw ſeu tôw/pro aß/taw.

2. a in craſi mutant Wilnenſes in o / ut: pokim coram, ante oculos, pro po akim / notſkiru non ſeparo, pro neatſkiru.

Et hæc mutatio noſtris quoq; Litvanis non inuſitata eſt.

3. Pro a paſſim apud Wilnenſes occurrit u / ut: Dungus pro Dangus Cœlum, unkſti pro ankſti mane, unt pro ant ſuper. Sic Curoni dicunt Deewu Teewu/pro Diewa Tewa.

E. e.

Pro e utuntur Wilnenſes quandoq; a, ut: garba/pro garbe honor, karalyſta/ pro karalyſte regnum, ziama / pro zéme terra, giaras/ pro géras bonus, atajo venit, pro atejo. Sic Pruſſicè Tawas pro Tewas pater, aſt pro eſt eſt.

Quandoq; i & y/ut: ʒinklas/ pro ʒenklas ſignum, miraculum, tinai pro tenai ibi, mani pro mane me, ʒiami pro ʒeme terram, karalyſti pro karalyſte regnum, didiby pro didybe magnitudo (Pruſſicè, ßwints pro ßwents ſanctus, ni pro ne/ non.)

Quandoq; u/ut: ju pro jeeam, kuru pro kure quam.

I. i.

Pro i. Incolæ quidam magni Ducatus Litvaniæ frequentiſſimè habent y/ ut: padarey pro padarei feciſti, dayktay pro daiktai res.

Apud Curetes pro i reperitur u, ut: eſmu pro eſmi ſum.

O o.

Pro O in Genitivis Sing. primæ Declinationis plurimi Litvanorum, ipſi quoq; Caunenſes, malunt aſſumere a/ ut: Pona Diewa tawa Domini DEI tui. Nonnunquam etiam pro O in Nominativis Pluralibus Fœmininorum reperitur a/ ut: liggas piktas/pro liggos piktos/morbi mali.

Memelenſes, utpote cum Latviſcis linguæ molliciem amantes, non tantùm in Genitivis, ſed aliis quoque locis pro o uſurpant a/ut: ʒadis pro ʒodis verbum, Jakubs pro Jokubs Jacobus, ßlawin pro ßlowin honorat, ſadin pro ſodin collocat.

U, u/

U Litvanorum Curoni vertunt aliquando in o/ ut: muſſo pro muſu noſter.

VI. Ra-

VI. Ratione *Diphthongorum* nullæ apud Litvanos occurrunt mutationes; Curoni verò diphthongum ie in ſua Dialecto mutant in ee / aut å / ut: Deews Tåws DEUS Pater, à Litvanico Diews Tews/ ghråki à griekai peccata.

Pruſſi transponunt vocales in Diphthongis; dicunt enim Deiws pro Diews DEUS, deina pro diena dies: Et pro vocalibus ſimplicibus frequenter Diphthongis utuntur, ut: turimai pro turime habemus, preilaikut pro prilaikit continere.

VII. *Conſonantium* rariores ſunt mutationes. In genere obſervandum.

1. Litvani magni Ducatus ex geminis conſonantibus frequentiſſimè unam abjiciunt, ut: kitas pro kittas alius, ſinau/pro ſinnau ſcio, upe/ pro uppe fluvius.

2. Duplicium loco utuntur Curoni unâ ſimplici cognata, ut: ſemme pro ſéme terra, es pro aß ego, ſwåtha deena pro ßwenta diena ſacer dies. Sic Pruſſicè: ſemie terra, as ego, ſwints ſanctus, ſeimina pro ßeimina familia, domeſtici.

3. Conſonantes interdum transponuntur, ut: madla pro malda oratio, tikars pro tikras rectus, verus, Pruſſicè.

De Contractione.

VIII. Media litera ex ultimâ ſyllabâ Nominum as & is finientium frequentiſſimè abjicitur, & duæ ſyllabæ in unam contrahuntur, ut: ßwents pro ßwentas/Pons pro ponas/Dominus, Jéſgani-

toȷs/pro Jśganitoȷas Salvator, ſwéts pro ſwétis hoſpes.

Interdum contrahuntur & duæ voces in unam, more Græcorum, ut: pokím pro po akímis / coram, ante oculos, notmenu, pro neatmenu non memini, nopkenćiu pro ne apkenćiu non ſuffero, non tolero. Sic dicitur, eikß/ pro eik ßen accede huc.

De Ablatione.

IX. *Vocalis ultima* per Apoſtrophum non rarò aufertur, ut: paraßyt' ira/pro paraßyta ira ſcriptum eſt, ſu manim' pro ſu manimi mecum, ne-prietelum' pro neprietelumi. In Infinitivis talis ablatio vocalis ultimæ i valdè frequens eſt, ut: my-lêt' pro mylêti amare, garbint' pro garbinti/ honorare. confer cap. 15. de Conjug.

Nota: 1. Non omnes vocales promiſcuè abjici, aut tolli poſſe, ſed breves tantùm; a & i quidem frequentiſſimè, e autem rarius. Interdum etiam ancipites, ut: mums pro mumus nobis, jums pro jumus vobis. Rariſſimè longas, ut: gélbk pro gélbek/ metri causâ.

2. Signum Apoſtrophi vocibus non ſemper expreſsè adſcribi, ſed pro lubitu illud adhiberi, modò ſubintelligatur, ut: mylet/ ſakyt/ križum/pro my-let'/ſakyt'/križum'. Nec ſemper abjici literam, aut etiam ſyllabam per Apoſtrophum, ubi abjici poteſt; ſed tantùm, ubi gratior vocis brevitas, vel metri neceſſitas id reqvirit.

X.E.

X. E *Conſonantibus* litera n aufertur ante s/ manente tamen virgulâ in proximè præcedente vocali, ceu notâ ablatæ literæ, ut: eſąs exiſtens, pro eſans/ atmiſu recordabor, pro atminſu/ atſuſiu mittam, pro atſunſu. Interdum tamen manet, ut: paſęns veteraſcet, ſodinſu plantabo, collocabo.

XI. Abjicitur nonnunquam *integra ſyllaba* finalis, ut: po akim'/ pro po akimis ante oculos, coràm, tol'/ pro tolei eatenus, tikt' pro tiktai tantùm.

XII. Per Syncopen aufertur quandoq; litera è medio dictionis, ut: ßtay pro ßitay ecce. Welnas pro Welinas Diabolus.

XIII. *Spiritu aſpero* expreſsè quidem non utuntur Litvani, ſicut Græci, attamen in his vocibus adnas dignus, ukis domus, umas mens, & ſi quæ fortè ſint aliæ, vocales initiales, ac ſi ſpiritu aſpero notatæ eſſent, proferuntur: ądnas/ ůkis/ ůmas.

Nonnulli aſpirationem illam exprimere volentes, literam h præfigunt, ut: hadnas/ hukis/ humas/ ceu ſupra cap. 1. circa literam h jam meminimus.

Caput III.

De

ACCENTIBUS.

I. Accentus triplex eſt, ut apud Græcos: *Acutus, Grævis, & Circumflexus;* qui tamen non ſemper dictionibus imponuntur, niſi interdum diſcriminis & perſpicuitatis gratiâ.

Sic

Sic *Acutô* inſigniuntur vocales a & e in nonnullis vocibus, ubi Accentus dictas vocales, ceu longas, & magis aperto, hiantiq; quaſi ore pronunciandas à cæteris diſtinguit, ut: mánas meus, táwas tuus, dẽga urit, gẽras bonus.

Gravi notantur quædam Nomina in is / ut Emphatica Adjectiva Maſculina, geraſìs / ſwentaſìs / cum ſuis Fœmininis, geraji / ſwentaji / (excepto dídíſìs dídejí / ſecundum Dialectum Memelenſem dídají / ubi tonus eſt in penultima.) Et nonnulla Subſtantiva Fœminina, ut: awis ovis, akìs oculus, żuwìs piſcis, ſirdìs cor. Quæ tamen & his ſimiles voces in Accuſativo ſingulari, Nominativ. Accuſat. & Vocat. Pluralibus, retracto accentu, ſiunt paroxytonæ, ut: áwi ovem, áki oculum, áwis / ákìs / oves, oculi, oves, oculos. Imitantur hæc Fœminina etiam Maſculina quædam, ut: żmogus / G. żmogaus / D. żmógui / Acc. żmógu / alus cereviſia, G. alaus / D. álui Acc. álu. Econtra, quædam nomina Maſculina in Singulari ſunt paroxytona, in Plurali fiunt oxytona; ut: táka ſemita Pl. takaì / kẽlas via, Pl. kẽlaì. Et talis accentus mutatio occurrit etiam in verbis præſertim ſecundæ Conjugationis, ut: regiù / regi / rẽg. Inde Pluralis régime / régite / &c. prout infra videbimus.

Circumflexô ſignantur: 1. Ultimæ ſyllabæ Genitivorum Pluralium, & Dualium, ut: ſenû dienû antiquorum dierum, brangû daiktû pretioſarum rerum: & plerorumq; Genitivorum Sing. Fœmininorum in es / & os / ut: gieſmês cantici, dienôs diei, quô diſcer-

ſcernuntur etiam à Nominativis Pluralibus, in quibus accentus eſt in penultima, ut: gieſmes / dienos.

2. Mediæ Diminutivorum ab Adjectivis derivatorum, ut: gerôkas mediocriter bonus, ſilpnôkas ſubdebilis, ſunkôkus/ſubgravis.

3. Verba Secundæ Conjugationis, quæ in Futuro augmentum habent e vel o longum, ut mylês/ jeśkôs/ Imperativ. mylêk / jeśkôk/ Infin. mylêti/ jeśkôti. In Duali a. & Plurali, ſyllabis creſcentibus, loco circumflexi, ponitur punctum, ut: myléſiwa myléſite &c.

4. Adverbia ſequentia: wiſſadôs ſemper, atgalôs retrò, retrorſum.

Obſerva. (1.) Præpoſitio per in compoſitione Accentum ex ſequentibus Syllabis ad ſe retrahit; ut: pérregek/à regêk / pérkalbeti à kalbêti/ pérraßiti à raßyti/ pérzinnoti à zinnôti.

(2) Quod de *Etruſcorum* linguâ ſcribitur: eam ſcilicet præter morem aliarum linguarum accentum collocare etiam ultra tertiam ſyllabam; idem quoq; de noſtrâ aſſerere poſſumus. Sic à fine vocis in verbo rupinaſi/accentus eſt in quarta, pérſimaniti in quinta ſyllaba.

CAPUT. IV.

De NOMINE & ACCIDENTIBUS ejus.

1. Hactenus de principiis vocum, ſive de literis, ea-

earumq; affectionibus,& accentuatione ſyllabarum, ſequuntur vocos integræ,quarum octo ſpecies enumerantur: *Nomen,Pronomen, Verbum, Participium, Adverbium,Præpoſitio,Conjunctio & Interjectio*,perinde ut apud Latinos.

II. Ex his aliæ ſunt *flexiles*,ſeu *variabiles*,quæ variari poſſunt: Vel per *Caſus*, ut Nomen, Pronomen, Participium; vel per *Modos*, *Tempora*,& *Perſonas*,ut Verbum. Aliæ *inflexiles* & *invariabiles*, ut: Adverbium,Præpoſitio,Conjunctio & Interjectio.

[*Articuli,qvales apud Græcos, in hac linguâ non dantur*; *ſed eorum loco Pronominibus Demonſtrativis utimur,de quibus vide cap.13.*]

III. Nomini accidunt octo: *Qualitas*, *Numerus*, *Perſona*, *Caſus*, *Declinatio*, *Genus*, *Species* & *Figura*.

IV. *Ex Qualitate* Nomen aliud eſt *Subſtantivum*,ut: ponas Dominus; aliud *Adjectivum*, ut: géras bonus.

V. *Subſtantivum* eſt vel *Proprium*,ut Adomas Adam;vel *Appellativum*,ut žmogus homo. Utrumq; *Mobile*,vel *Immobile*.

Mobile,ut Adomas Adam,Adomiene Adami uxor, Jurgis Georgius, Jurgiene Georgii uxor, Karalus Rex, Karaliene Regina, Kunigas Dominus, Kunige Domina.

Immobile,ut Jezus JESUS, ſtalas menſa, ſůlas ſcamnum.

VI. *Adjectivum* Nomen apud Litvanos ſemper eſt mobile,ut: áukštas altus,áukšta alta & altum, dídis

dídis magnus, díde magna, & magnum, platus latus, platí lata & latum. Excepto numerali trys/ quod ſub una terminatione utrumq́; genus complectitur. Dico enim trys wirai/tres viri, trys moterés/tres mulieres, uxores.

Nota. Omnia Adjectiva Litvanica (*præter unicum Pronominale* tas / *quod omnes tres terminationes habet*, tas / ta / tai) ſunt *duarum terminationum*, Maſculinæ nempe & Fœmininæ tantùm; tertia enim quæ Neutrius ſit generis, non datur. Sed quoties Neutris, ſignificationis reſpectu, opus eſt, aſſumuntur *Fœminina*; & tùm illa ipſa non cum Nomine quodam Subſtantivo, ſed cum verbo plerumq́; abſolutè poſita Subſtantivè quoq́; accipiuntur, ut: miela ira gratum eſt, géra ira bonum eſt, píkta ira malum eſt; vel abjecto a/ ger ira / miel ira/pikt ira / Sic gerésne / piktésne mielésne & gereſn / pikteſn / mieleſn.

Quæ verò á Maſculinis in us exeuntibus deſcendunt, mutant terminationem Fœmininam í in u / & ſub mutatâ hâc ſignificatione adverbiaſcunt, ut: gražu ira pulchrum eſt, brangu ira carum eſt, gilu ira profundum eſt, pro graží/brangí &c.

VII. Adjectiva, alia ſunt *ſimplicia*, ut: géras bonus; alia *emphatica*, ut: geraſſis/vel demto uno ſ geraſís bonus ille, Fœm. geraji / & gerójí bona illa. E. g. aß eſmi Piemů geraſís/Ego ſum Paſtor ille bonus, Joh. 10. Dwáſe gerójí / Spiritus ille bonus, Pſ. 51.

[*Emphatica ſeu Demonſtrativa, dicuntur ejuſmodi*

di Adjectiva, quòd adjectum habent in fine articulum, ſeu Pronomen demonſtrativum jis *in Maſculino*, (*quod euphoniæ causâ mutatur in* ſis) *&* ji *in Fœminino, denotentq; rem ſubſtratam cum emphaſi quadam eſſe intelligendam, ut in alleg. exemplis & pluribus aliis. Sic cum dico:* Jezus muſu mielaſis / *exponitur*; *JESUS noſter ille dilectus, nobis carus. Quâ in re imitantur Litvani Græcos, qui itidem articulum haut rarò adhibere ſolent rei alicujus excellentiam, aut definitam certitudinem ſignificaturi, ut Græcanicæ literaturæ Studioſi optimè norunt. Plura de his Adjectivis Emphaticis, eorumq; flexionibus habebis infra.*]

VIII. Cæterum competit Adjectivis quoque *Comparatio* ſeu variatio per gradus, at non omnibus. Dantur enim Adjectiva nonnulla, quæ talem variationem non admittunt, ut: wiſſas omnis, wienas unus &c. Nonnullorum verò gradus compeſcuntur per particulas geraus & geráuſey / didžiaus ſive daugiaus / & didžiáuſey / ſ. daugiauſey / item jů; ceu ſunt pleraq; Adjectiva verbalia & Participialia, ut: atmenus memor, geraus atmenus / meliùs memor, geráuſey atmenus optimè memor, turys locuples, didžiaus ſ. daugiaus turys / magis locuples, didžiáuſey ſ. daugiáuſey turys / maximè locuples, ſ. locupletiſſimq / pawargęs pauper, didžiáus pawargęs magis pauper, pauperior, didžiáuſey pawargęs maximè pauper, pauperrimus, mokíntas doctus, jů mokíntas magis doctus, doctior, paniekíntas contemtus, jů paniekíntas magis contemtus, contemtior.

IX. Ad-

IX. Adjectivorum Comparabilium dantur tres gradus: *Poſitivus*, cujus terminationes tres ſunt, as/is & us/ut: ßwentas ſanctus, didis magnus, matonus gratioſus.

Comparativus, cujus terminatio Maſculina eſt eſnis/Fœminina eſne/ut: ßwenteſnis/ßwenteſne / didesnis / didesne / matoneſnis / matoneſne.

Superlativus, cujus terminatio Maſc eſt, áuſias Fœmin. auſia/ut: ßwencziáuſias ßwencziáuſia / didźiauſias/ didźiáuſia/ matonáuſias/ matonauſia.

In Emphaticis terminatio Superlativi as *vel* is *ſæpè vertitur, in* es/*euphoniæ gratiâ, ut*: ßwenczáuſeſis / matonáuſeſis / *pro* ßwenczáuſaſis/ matonáuſaſis; *obliqui autem regulariter formantur ut*: ßwenczáuſojo/matonáuſojo.

Notabis: Non rarò offendi terminationem Superlativi, in is / ut: brangiáuſis / matonáuſis/ áukſziáuſis. Et hinc Accuſativi: brangiáuſi/ matonáuſi/áukſziáuſi/ ßwenciauſi/ frequentiſſimè. Fœminina brangiáuſe/matonáuſe/aut brangiáuſia/ matonáuſia &c. ſecundum valorem ia/de qua pag. 13.

X. Obſervanda etiam eſt *anomalia* Comparationis, ut: à paſkujas / paſkujeſnis eſt Superlativus irregularis paſkuciáuſas & paſkiáuſas/poſtremus.

Sic Poſitivo caret wirésnis ſenior, magis præcipuus, wiráuſas maximè ſenex, aut præcipuus.

XI. *Nume-*

XI. *Numeri* Nominum, ut apud Græcos, tres dantur: *Singularis*, ut wiras vir, mote uxor, *Dualis*, ut: du wiru / dwi moteri. *Pluralis*, wirai / moteres.

Nota: Nomina in Duali nunquam poni abſolutè; ſed ſemper præpoſitum ſibi habere nomen Numerale du / *& in Fœm.* dwi / *ut ex paradigmatibus Pronominum Demonſtrativorum, aut ut alii vocant, Articulorum Præpoſitivorum, patebit cap 13. de Pronom. Et quamvis illud in paradig. Nominum præfixum non ſit, ſubintelligitur tamen, ut Dual.* ponu / *i. e.* du ponu / *& ſic in cæteris.*

XII. Perſonæ in Nomine ſunt indiſcretæ, excepto Vocat. qui ſecundæ perſonæ tantùm eſt.

XIII. *Caſus* ſunt Sex. Nominativus, Genitivus, Dativus, Accuſativus, Vocativus, & Ablativus.

XIV. *Ablativus* Litvanicus duplex eſt: *Inſtrumentalis, ut:* ʒodʒiu verbo; & *Localis*, ut: ʒodʒiſe in verbo. Plural. ʒodʒieis verbis, & ʒodʒiůſe in verbis.

Obſervabis: Omnes Ablativos *Inſtrumentales Pluralis Numeri* formari à Dativis Pluralibus; in Maſculinis quidem extrudendo m / & ſubſtituendo i / ut à ponams ponais / lieʒuwiems / lieʒuwieis / gereſniems / gereſneis; in Fœmininis verò tantùm i inſerendo, ut à důnoms důnomis / geroms geromis / gieſmems gieſmemis / auſims / auſimis.

Adjectiva tamen Maſculina, qvorum Nominativus definit in as / habent in Ablat. ais non eis / ut: gerais /

gerais/ſwentais/mielais/ à Nominativo gêras/ ſwentas/mielas.

De Ablativorum Localium formatione, vide circa ſingulas Declinationes ſpeciatim.

[*Quod attinet terminationem Ablativorum Localium in Plurali Numero, non convenit inter Scriptores Litvanicos. Alij illos omnes promiſcuè per* ſu / *alij per* ſe/ *alij per* ſa/ *terminandos eſſe putant. At verò, omnium commodiſſimum mihi videretur; ſi Ablativi Maſculinorum in* ſe/ *& Fœmininorum in* ſa *exirent, ut:* gêrâuſe ſûſe *Maſc.* gêrâuſûſa *Fœmin. Idq; (1) ob diſtinctionem Generum. (2) ob uſum linguæ; quùm in noſtro quidem Ducatu, dicti Ablativi nunquam per* ſe *tantùm, ſed ut plurimùm per* ſa *efferantur. Si verò una tantùm terminatio ſervanda foret in utroq; Genere, illi utiq; ſubſcriberem, qua eſt in* ſe/ *quippè quæ cum Ablativo Singulari quoque congruit, cujus terminatio itidem in* e *eſt.*]

XV. Præter enumeratos Sex Caſus putant quidam adhuc plures dari apud Litvanos; videlicet ad locum & in loco, ut: à Genitivo baźnićios formant caſus ad locum, adjectâ literâ, p/ vel ſyllaba pi/ baźnićioſp/ baźnićioſpi/ ad templum. A Dativo baźnićiei f baźnićieip/ apud templum. Ab Accuſativo baźnićię/ baźnićiona/ baźnićion' (e in o muto euphoniæ causâ.) Sic in Plurali à Genitivo baźnićiu baźnićiump/ ſeu baźnićiumpi/ adjectis mp/ mpi. Ab Accuſativo baźnićies baźnićiosna in templa.

Verùm

Verùm enim verò cum tales formationes non ſint abſolutæ, ex variatione terminationis à primâ impoſitione ortæ; ſed cum affixis particulis, quæ Caſus eſſentiam non ingrediuntur, diverſos caſus procreare nequeunt. Manent ergò tantùm Sex Caſus, ut apud Latinos. Vide cap. 22. de Adverbiis, quò ejusmodi formationes referuntur.

CAPUT. V.

De

DECLINATIONE PRIMA Pariſyllaba.

I. *Declinationes* Nominum, ut apud Græcos (ſecundum Gvaltperium) ſic apud Litvanos dantur *Quinq;* quarum quatuor ſunt *pariſyllabæ*, una ſeu ultima eſt *impariſyllaba*.

II. *Prima Declinatio* habet duas terminationes, as/& is/vel ys/formatq; Genitivum Singular. in o & Dativum in ui/ vel am.

III. Nomina ejus ſunt vel Subſtantiva, vel Adjectiva; eaque omnia *Maſculini Generis.*

Typus

Typus I. Declinationis, Nominum Subſtantivorum.

	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl.
Sing:	as			ą		
		o	ui		e	Inſtr. u. Loc. ė
	is			į		

		am			
Dual.	u	û	u	u.	
		im			

	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl.
Plur.	ai		ams	ai		ais
		û		us		Inſtr.
	ei		iems	ei		eis
						Loc. ůſe.

Paradigma in as.

Sing. N. ponas / Dominus.
G. pono.
D. ponui.
Ac. ponǫ.
V. ô pone.
Abl. ⎫ Inſtr. ponu / cum Domino
⎭ Loc. ponė / in Domino.

Dual: N. Ac. & Voc. ponu.
Gen. ponû.
Dat. ponam.

Plur. N. ponai.
G. ponû

D. po-

D. Ponams
Ac. Ponus
V. ô Ponaí.
Abl. Inſtr. Ponais
Loc. Ponûſe.

Paradigma in is.

Sing. N. Líežuwís / Lingua
G. Líežuwío
D. Líežuwíui.
Ac. Líežuwí.
V. ô Líežuwi.
Abl. Inſtr. Líežuwiu
Loc. Líežuwíje.

Dual. N. Ac. & V. Líežuwiu
Gen. Líežuwiû
Dat, Líežuwím

Plur. N. Líežuwei /
G. Líežuwiû
D. Líežuwíems
Ac. Líežuwíus.
V. ô Líežuwei.
Abl. Inſtr. Líežuwieis
Loc. Líežuwiůſe.

Typus

De Declinatione Prima.

Typus Nominum Adjectivorum hujus Declin.

Sing:	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl:
	as			a	as	
		o	am vel) (amui			Inſtr. u/
	is			i	is	Loc. ame.
Dual:	u	û	em ím	u	u.	
Plur:	i	û	éms/ us	i		Inſt. ais eis
						Loc. ůſe.

Paradigma in as.

Sing.	N.	mielas gratus, charus.
	G.	mielo.
	D.	mielam / & mielamui.
	Ac.	mielą.
	V. ô	mielas.
	Abl. Inſtr.	mielu
	Abl. Loc.	mielame.
Dual.	N. Ac. V.	mielu.
	Gen.	mielû
	Dativ.	mielíem

C Plur.

Plur.	N.	mieli.
	G.	mielû
	D.	mieliems & mieliemus
	A.	mielus
	V. ô	mieli.
	Abl. Inſtr.	mielais
	Abl. Loc.	mielûſe.

Paradigma in is

Sing.	N. widutinnis	medius,	didis magnus
	G. widutinnio/		didźio
	D. widutinniam/amui/		didźiam/ amui &
	Ac. widutinni		didi (didem
	V. ô widutinnis		didis
	Ab. Inſtr. widutinniu		didźiu
	Ab. Loc. widutinniame		didźiame & did= (deme
Dual.	N. Ac. & V. widutinniu/		didźiu
	G. widutinniû.		
	Dat. widutinniem		didiem.

Plur.	N. widutinni	didi
	G. widutinniû	didźiû
	D. widutinniems/iemus/	didźiems/iemus/
	Ac. widutinnus	didźius(&didems
	V. ô widutinni/	didi (didemus/
	Ab. Inſt. widutinneis/	didźieis & dideis
	Ab. Loc. widutinniûſe/	didźiûſe

Notæ

Notæ.

I. Ad hanc Declinationem, & qvidem Subſtantivorum, pertinent ſeqventia Nomina: Jéganytojas & Jéganytojis Salvator, Gélbetojas/& Gélbetojis/ Atpirktojas & Atpirktojis Redemptor, Palinkſmintojas & Palinkſmintojis Conſolator, Mokintojas / & mokintojis Didaſcalus, Doctor, & his ſimilia, quæ per Syncopen ita ſcribuntur: Jéganytois/Gélbetois/Sutwertois&c. aut rectius. Jéganytojs/Gélbetojs &c.

II. Ab Adjectivis ſimplicibus derivantur & alia Adjectiva, quæ *emphatica* ſeu *apoditica* dicuntur, ut: à mielas eſt mielaſis/ à didis eſt didyſis / à widutinnis widutinniſis. Declinantur utraq; ſuâ parte in hunc modum.

Sing. N. mielaſis / G. mielojo. D. mielamjam & mielamujam: Ac. mielají / V. ô mielaſis/Abl. Inſtr. mielůju/Loc. mielamjame & mielamujame.

Dual. N. Ac. V. mielůju/Gen. mielujů. Plur. N. mielieji. G. mielujů. D. mieliemſiems & mieliemuſiems. Ac. mielůſus. V. ô mielieji. Abl. mielaiſeis/ mielůſůſe.

[*Fœmininorum, ut*: mieloji dideji *&c. flexiones reperire licet c. 7. ubi de Nomin. Fœmin, tertiæ declinationis.*]

Obſerves velim: I. ſ Pronominis affixi jis euphoniæ causâ mutari in s in certis caſibus, ut in Nominat. & Vocat. Singulari, Dativo Dual. Dativo Acc. & Abl. Plurali; in reliqvis autem manere. (2)

transpoſitionem literarum fieri in Nomin. & Voc. Plurali: pro mielijie enim eſt mieliejí / iterum ob ſvaviorem vocis ſonum. (3) eandem ob cauſam u qvoq; in Dativo Singulari interſeri, ut: mielamujem/pro mielamjem.

III. Cæterum attendendi ſunt ſinguli caſus in hac prima Declinatione, tùm ratione terminationis tùm ratione formationis.

1. *Nominativus* terminatur in as/is vel ys/ ut: ponas/mielas/per Syncopen pons/miels/(quæ contractio in Nominativo freqventiſſima eſt) ſodis verbum, didis magnus, kurtinys ſurdus, nebilys mutus, ſinys incantator; ſed hæc nomina in ys / utpote in fine longa, nunqvam patiuntur Syncopen.

2. *Genitivus* deſinit in o/ ut ex paradigmate vidimus.

[*Obſerva:* (1) Nomina finientia ys / mutant y in obliqvis in i parvum aut ſimplex; & tum accentus ex ultima recedit in penultimam, aut antepenultimam, & loco í brevis nominum Diſſyllaborum eſt y longum, ut: ſinys/ G. ſynio/D. ſynui tilys tylio/kurtinys/kurtinio.

(2) Genitivus hic non ab omnibus Litvanis per o effertur: Quibusdam enim magis arridet terminatio in a/ut: Diewa/dáikta / géra / pro Diewo/dáikto/géro. Nos ad differentiam Accuſativi in a/ retinemus terminationem o / qvanqvam in poëſi ſeu metro liberum tibi ſit, utram velis adhibere.]

For-

Formatur autem *Genitivus* à Nominativo, as/ & is mutando in o/ ut: ponas pono / mielas mielo/liežuwis/liežuwio.

Notabis: (1) Quæ nomina in is exeunt, in plerisq; casibus i retinent: Excipe qvæ jod habent ante is/ut: Jśganytojis / Atpirktojis/ G. Jśganytojo/Atpirktojo/non Jśganitojio/Atpirktojio. (2) Quæ ante is habent d / formant obliqvos (exceptis Accusativo, Vocativo & Ablativo Locali Sing. Numeri) in utroq; Numero, ut & Nominativum & Vocativum plurales, interjecto ž tali modo: A. Nominativo žodis verbum, est Gen. žodžio/ à medis lignum, medžio / à didis magnus didžio &c.

Qvæ verò ante is habent t/ mutant t in ć / ut: ramtis baculus, G. ramćio / erytis agnus erytćio / prout seqventia paradigmata ad oculum monstrant.

	Sing.	Dual.
N.	žodis/ ramtis	N. Ac. V. žodžu ramćiu
G.	žodžio/ramćio	G. žodžiû ramćiû
D.	žodžiui/ ramćiui/	D. žodžiem/ ramćiem/
Ac.	žodi/ ramti	
V. ô	žodi/ ramti/	
Ab.	žodžiu/ ramćiu	
	žodije/ ramtije.	

Plural.

N.	žodžei/	ramćiei
G.	žodžiû/	ramćiû.
D.	žodžiems/	ramćiems

Ac.	ʒodʒíus/	ramćius
V. ô	ʒodʒei/	ramćiei
Ab.	ʒodʒíeis	ramćieis
	ʒodʒiůſe/	ramćiůſe.

[*Memelenſes è Nominativo Plur. horum paradigmatum excludunt ʒ. ob leniorem ſonum, & dicunt* ʒodei/ ramtei; *& hinc in Dat. & Abl. Inſtr.* ʒodems / ʒodeis *&c*]

3. *Dativus* Nominum Subſtantivorum deſinit in uí/ Adjectivorum in am/& interdum in amui/ ut ex paradigmatibus antea vidimus.

4. *Accuſativus* tùm Subſtantivorum, tùm Adjectivorum finitur a/ à Nominativo in as: qvæ verò is habent, faciunt Accuſativum per i † *Wilnenſibus terminatur Accuſativus in* u *à Nominat. in* as/*ut:* Angelu, Ponu géru / *pro* Angela / Pona géra.

[Notatur Accuſativus in ą virgulâ transverſâli, non tantùm ad differentiam Genitivi Singularis, qvem itidem nonnulli in a terminari volunt; ſed etiàm ad elevationem ultimæ ſyllabæ deſinentis in a/ in qvo n implicitè continetur, ut: mylėk Ponę Diewą tawą/dilige Dominum DEUM tuum. Sic qvoq; Accuſativus in í notatur virgulâ, ut: ʒodį/ liežuwį]

Formatur autem Accuſativus à Nominativo Singulari, cujus vocalem, ſive ſit a / ſive i/ conſtanter retinet, ut: ab áukſas aurum, fit Accuſat. aukſą/ à médis lignum eſt Accuſativus médį / tantum s abjecto.

5. *Voca-*

5. *Vocativus* ſimilis eſt Nominativo in Adjectivis, non verò in Subſtantivis, qvorum Vocativus à Nominibus in as / definit in e/ ut: Pone Diewe/ Domine DEUS à Ponas Diewas

Excipe. *Nomina Propria* in as biſyllaba faciunt Vocativum in ai/ut: Jonai/ Petrai. Polyſyllaba tamen etiam e finiunt, ut: Dowide Jokube.

I *habent in Vocativo* Nomina in is exeuntia ut ſunt: (1) *Propria*: Jurgis/V. Jurgy/ Elbis/ Elby/ Enſis/ Enſy/ Añusſis Añusſi/ Enſullis/ Enſulli/ & per Apocopen, brevitatis gratiâ, Annuſ' Enſull'. (2) *Appellativa*: waikélis/V. waikéli/ awinélis/ awinéli/ neprietelis/ neprieteli. Qvò pertinent: Jſganitojis/ Atpirktojis/ Gélbetojis/ Sutwertojis/ &c. V. Jſganitoji/ Atpirktoji/ &c. vulgò Jſganitojau/ Atpirktojau/ &c.

6. *Ablativus* geminus eſt: *Inſtrumentalis* in u/ qvi cum Nominativo eſt pariſyllabicus & terminatione cum Genitivo plurali coincidit. *Localis* in e/ qvi in Nominibus Subſtantivis as finientibus Vocativo ſimilis eſt, diſtingvitur tamen ab illo, Accentu: Vocativus enim accentum habet in penultima, Ablativus verò in ultima, qvi inde qvoq; puncto ſupra e finali differentiæ causâ inſigniri poteſt, ut Vocativus ſit Póne/ Abl. Poné. In Nominibus Adjectivis, nec non Subſtantivis in is Nominativum numerô ſyllabarum excedit, ut à mielas eſt Ablativus Localis mielame/ à ſodis ſodiſe/ & per Apocopen ſodiſ'.

[*Wilnenſes faciunt Abl. Loc. in* y/ *ut*: prakaity/ *pro* prakaitė *in ſudore.*]

Formatur Abl. Inſtrumentalis à Genitivo mutando o in u: Localis verò Subſtantivorum à Nominativo, mutando as in e/& is in ije; Adjectivorum à Dativo, tantùm e ultimæ ſyllabæ adjiciendo, ut ex paradigm. ad oculum apparet.

7. *Nominativus & Vocativus Plurales Subſtantivorum* deſinunt in ai & ei; *Adjectivorum* verò in i/ vocalem ſimplicem.

Formatur Nominativus Pluralis à Nominat: Singulari, ut ponaí/ à ponas / liežuwei à liežuwis.

[*A* ſtaczas *erectus eſt Plur.* ſtati/ *à* tuſczas tuſtí/cz *in* t *ſimplex mutato, euphoniæ gratiâ,*]

8. *Genitivus* in hac & omnibus cæteris Declinationibus exit in û/quod circumflectitur.

9. *Dativus* Subſtantivorum eſt in ams/ ut: Rumigams Nonnunqvam interſeritur u/ut Rumigamus. Adjectivorum in iems & per epentheſin iemus/ut: gériems & gériemus à Nominat. Plural. geri.

10. *Accuſativus* in us tùm Subſtantivorum, tùm Adjectivorum.

Excipiuntur *Nomina Numeralia* à qvatuor usq; ad decem incluſivè, quæ licet in Maſculino genere ſeqvantur paradigmata Adjectivorum hujus Declinationis, non tamen habent Accuſativum us/ ſed is finientem, ut: keturis/penkis/ßeßis wirus/ 4. 5. 6. viros, non keturus &c.

II. *Abla-*

II. *Ablativi* Plurales Local. formantur à Genitivis, mutato u in ůſe/ut ponu ponůſe/ mielu mielůſe.

De Ablativis Inſtrumentalibus præcedente capite in genere monitum fuit, ubi vide.

IV. Ad hanc Declinationem pertinent qvoq; *Maſculina Pluralia*, ut naſtai os, faux, namai domus, marśkinei induſium: & prius memorata Numeralia keturi/penki/ßeśi/ſeptíni &c.

V. *Anomala* hujus Declinationis ſunt nomina qvædam Maſculina in iś/qvæ Vocativo ſingulari excepto, prorſus ut Fœminina tertiæ Declinationis flectuntur, de qvibus conſule cap 7. not. 1.

Caput. VI.

De

SECUNDA DECLINATIONE Pariſyllabica.

I. *Secundæ Declinationis* Duæ ſunt terminationes: a & í; cujus Nomina Genitivum ſingularem faciunt per os & Dativum per ai vel ei.

II. *Genera* habet duo: Maſculinum & Fœmininum.

III. *Maſculini* Generis ſunt certa qvædam Nomina: Sudźia judex, kozṅadeja Concionator, Lewita Levita, Patriarka Patriarcha / Ewangeliſta Evangeliſta, Waywada Palatinus, waźnićia auriga, géradeja evergeta, benefactor, pikkadeja maleficus, & ſi qvæ forte ſint alia.

Cætera Nomina tùm in a / tùm in i sunt *Fœminini Generis.*

Typus 2. Declinationis,

Sing:	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl.
	a		ai	ą	a	ȧ
		os				oje
	i		ei	e	i	ė
						oje.

Dual.	i	û	om	i	i.

Plur.	os	û	oms	as	os	omis
				es		osa.

Paradigma in a.

		Fœmininorum.		*Masculin.*
Sing.	N.	ßi důna	panis	ßis Sudžia
	G.	důnôs		Sudžiôs
	D.	důnai		Sudziei
	Ac.	důną		Sudźie vel
	V.	ô důna		Sudźią
	Abl.	důnȧ		ô Sudźia
		důnoje		Sudźiȧ
				Sudźioje.
Dual:	N. Ac. V	důni.		Sudźu
	Gen.	důnû		Sudźiû
	Dat.	důnom.		Sudžiom.

Plur.

Plur.	N.	dûnos	Sudžíos
	G.	dûnû	Sudžiû
	D.	dûnoms	Sudžioms
	Ac.	dûnas	Sudžías
	V. ô	dûnos	Sudžios
	Abl.	dûnomis / dûnoſa.	Sudžíomis / Sudžioſa.

Paradigma in i.

Sing.	N.	teiſi juſta
	G.	teiſôs
	D.	teiſei
	Ac.	teiſê
	V ô	teiſi
	Abl.	teiſê / teiſoje.
Dual.	N. A. V.	teiſi
	G.	teiſû
	D.	teiſom
Plur.	N.	teiſos
	G.	teiſû
	D.	teiſoms
	Ac.	teiſes
	Voc ô	teiſos
	Abl.	teiſomis / teiſoſa.

[*Eodem modo flectitur & Subſtantivum Nomen* Wieſz-
pati/

pati/*hera, Domina* (*pro qvo tamen usitatius est* wieś-pacze *vel* wieśpaćia) *tantùm* t *mutato in* ć *in obliquis singularibus, Genitivo Duali, totoq́ Numero Plurali, ut:* wieśpaćie/*G.* wieśpaćios. *D.* wieśpaćiei *&c.*

Notæ.

I. Ad hanc Declinationem referuntur omnia Adjectiva *Fœminina in* a/ à Masculinis in as: & *in* i/ à Masculinis in us/ ut: miela à mielas / graźi à graźus.

Emphatica tamen Adjectiva in i/ ut: mieloji seqvuntur maximam part. flexionem Nominum in e tertiæ Declinat. ubi vide.

II. Pertinent huc quoq́; *Numeralia* à 4. usque ad novem in Fœminino genere, ut: kéturos / penkios/ßeßos/ septinos / aśtunos / déwinos; & ab undecim usq; ad viginti exclusivè in Sing. Numero, ut: wienolika wienolikôs / wienolikai/ wienolika/&c.

III. *Genitivus* in hac Declinatione circumflectitur non tantùm ob longùm, qvem in ultima habet tonum, sed ob differentiam qvoq́; Nominativi Pluralis, qvi itidem in os desinit, ut Gen. dienôs diei, Nom. Plur. dienos dies, ßwentôs sanctæ & ßwentos sanctæ in Pl. ubi accentus est in penultima.

Polysyllaba tamen, qvæ accentum habent in antepenultima etiam sine circumflexo scribuntur, ut: Waywada Palatinus G. Waywádos/nopikanta odi-

odium G. nopikantos / Sed ſeradá dies Mercurij habet ſeradôs.

Ablativus inſignitur puncto, qvod & ultimam ſyllabam elevat,& Ablativum à Nominativo in a diſcernit, qvemadmodum apud Latinos circumflexus, ut: wienà dûnà uno pane,teiſẽ juſtâ,N.teiſẽ juſta wiena dûna unus panis.

IV. *Dativus* definit in ai & Acc. in ą à Nominativo in a. Sed à Nominativis in i fit Dativus per ei & Acc.per ę/ut ex paradigmate patet.

Obſervabis. Quæ nomina in a exeuntia ante a habent i / illorum Dativus definit in ei/& Acc. in ę/ ut: winićia vinea,D. winićiei/ Acc. winićię. Et ſic baźnićia templum,ulićia platea, waldźia regimen,Sudźia judex &c.

[Wilnenſes faciunt hunc Accuſativum in u/ ut : tu dûnu / tu adinu pro tą dûną / tą adiną.]

V. *Ablativus Inſtrumentalis* in hâc Declinatione fit à Nominativo , ſaltim a ultimæ ſyllabæ punctando , & translato accentu ex penultima in ultimam,ut : à dûna eſt Abl. dûnà: i verò in e mutando,ut teiſi teiſẽ

Localis formatur in Singulari à Genitivo in os demto s & adjecto je / ut à dûnôs fit dûnoje. In Plurali,à Nominativo tantùm a adjiciendo,ut à dûnos dûnoſa/à teiſos teiſoſa.

In reliqvis nulla occurrit difficultas.

Qvidam tamen Numerum Pluralem ex ſuprà memoratis Subſtantivis perſonam ſignificantibus formare volunt

volunt more Maſculinorum in as *i. Declinationis, ut à Sing.* koznadeja *legitur Pl.* koznadejai / à gérade-ja/piktadeja/géradejai/piktadejai / *& in Abl.* pi-ktadejais/géradejais.

Caput. VII.

De

TERTIA DECLINATIONE Pariſyllaba.

I. Tertia Declinatio pariter ac præcedens duas habet terminationes, videlicet in e & is/formans Genitivum Singularem in es & ies / Dativum in ei & y.

II. Unum hîc datur Genus, cum omnia ejus nomina ſint Fœminina, paucis peregrinis tantùm exceptis, ut: Noe / Joſue / Milkere / Skribe-le / &c. quæ Maſculina ſunt. Plurale trys tres eſt communis Generis.

Typus tertiæ Declinat.

Sing.	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl.
	e	és/	ei	e	e	ſé
	is/	ies/	y/	i/	ie	ſeje
						ſimi/é
						ſije

Dual.

Dual.	i	û	em im	i	i	
Plur.	es	u	ems	es	es	ſemis leſa
	is		ims	is	is	ſimis liſa.

Paradigma in e

Sing.	N.	Gieſme canticum,	dideMagna,magnum.
	G.	gieſmês	didès & didžôs.
	D.	gieſmei	didei
	Ac.	gieſme	dide
	V.	â gieſme	dide
	Ab.	gieſmé	didè
		gieſmeje	dideje!
Dual.	N. Ac. V.	gieſmi	didí
	G	gieſmû	didžíû
	D.	gieſmem	dídem.
Plur.	N.	gieſmes	dides
	G.	gieſmiû	didžíû
	D.	gieſmems	didems & didžoms.
	Ac.	gieſmes	dides & didžias.
	V.	ô gieſmes	dides.
	Ab.	gieſmemis	didemis &
		gieſmeſa.	didžomis
			(dideſa & didžoſa.

Para-

Paradigma in is.

Sing.	N.	auſis auris
	G.	auſiês.
	D.	auſy
	Ac.	áuſi
	Voc. ô	áuſie
	Abl.	áuſimi/auſe auſije.
Dual.	N. A. V.	áuſi
	G.	áuſiû
	D.	áuſim
Plur..	N.	áuſys
	G.	áuſiû
	D.	áuſims
	Ac.	áuſis
	V. ô	áuſis
	Abl.	ſáuſimis láuſiſa

Notæ.

I. Seqvuntur hanc Declinationem: (1) Nomina illa peregrina initiò recenſita. (2) Omnia Adjectiva Fœminina in e/ qvorum Maſculina deſinunt in is/ ut: gérésne à Maſc. gérésnis melior/ mielésne carior à Maſculino mielésnis/ graźésne pulchrior à graźésnis. (3) Numeralia qvædam, ut: Plur. trys tres,& Singularia, deśimtis decem tukſtantis mille,in Fœminino Genere; in Plur. autem Maſculin. pertinent ad primam Declinationem. (4) Vox

Vox ſmertis mors in Fœminino Genere uſurpata, ut: ſmertis / G. ſmerties; in Maſculino enim pertinet ad primam Declinationem Nominum Subſtantivorum, ut: ſmertis/ſmerćio &c.

(5) Nomina qvædam Maſculina in is / ut: Krikſczonis Chriſtianus, gentis cognatus, ligonis ægrotus, wagis fur, Wieſpatis Hoſpes/debeſis nubes. Sic Rimianis Romanus, Karalauczonis Regiomontanus &c. paucis tamen caſibus exceptis. Libet in gratiam tironum integrum aliqvod paradigma adſcribere.

Sing.

N. Krikſczonis. G. Krikſczonies/D. Krikſczony. Ac. Krikſczoni/Voc. ô Krikſczonie. Abl. Inſtr. Krikſczonimi / Loc. Krikſczoniſe.

Dual.

N.A.V. Krikſczoniu. G. Krikſczoniû. D. Krikſczonim.

Plural.

N. Krikſczonis. G. Krikſczoniû. D. Krikſczoníms. Ac. Krikſczonis/V. ô Krikſczonis. Abl. Inſtr. Krikſczonimis/Local. Krikſczoniſa.

II. Qvædam Nomina duplici gaudent terminatione, videlicet in e & a / attamen unam tantùm flexionem ſeqvuntur, ut; garbe & garba hónor/ duße & dußia anima, Genit. garbês / dußôs tantùm, non garbôs/dußès.

[*Poſterior terminatio videlicet in a non tàm nabis, qvàm qvidem magni Ducatus Litv. incolis qvibusdam uſitata eſt.*]

D III. Quo-

III. Qvomodo ſinguli caſus in hac Declinatione deſinant, oſtendunt facilè typus, & exempla propoſita, eô ſaltim obſervatô; ut, ſi qvando ſunt Nomina in de & dis exeuntia, non formetur Genitivus plur. in tu ſimpliciter, ſed interpoſito ž/E.g. à Nominativo žwaižde ſtella eſt Genitiv. Plur. žwaižděiû/ à ßirdis cor, ßirdžiû. Qvæ autem in te & tis deſinunt, mutant t in ć ut: à ßwente feſtum/karalyſte regnum, tarnaite famula, naktis nox, ſunt Genitivi: ßwenćiu/ karalisćiu/ tarnaićiû/ nakćiû.

IV. *Genitivus Sing.* ut in ſecunda Declinatione circumflectitur. Intellige, ſi vox eſt oxytona; at ſi paroxytona aut proparoxytona eſt, ſine circumflexô ſcribitur; ut: matonybes/ gérybes/ ſkaitytines.

V. *Dativus* Nominum in is habet in fine y longum, ſecus ac cæteræ Declinationes præcedentes, ut; ab auſis eſt Dat. auſy/ab awis ovis, awy.

Accuſativus Nominum in e terminatur in ę/ ut: gieſme/Acc. gieſmę [Wilnenſibus in y/ut gieſmy/ gerybу.]

Vocativus Nominum in is terminatur in ie/ ut: auſis auſie/awis awie.

VI. *Ablativus Inſtrumentalis* in ė hîc qvoq; (ut in præcedente Declinatione) punctatur, ad differentiam Nominativi; formaturq; ſimili modo à Nominativo; Localis verò à Genitivo, ut, à Nominativo gieſme eſt Abl. gieſmė/ à Genit. gieſmės eſt giesmeje. In Plurali formatur Localis à Nomina-

minativo, ut à gieſines gieſmeſa/ ab auſis/ auſiſa.

VII. Cum Adjectiva emphatica fœminina in i qvandam præ ſe ferant difficultatem, eorumque flexionis exemplum huc apponere ſuprà cap. 5. promiſerimus, hocce jam habeto.

Sing.

N. mieloji/ G. mielôſes/ D. mielaijei / Acc. mielaje/V. ô mieloji. Abl. Inſtr. mielajé/Loc. mielojoje.

Dual.

N. Ac. V. mieliji/ G. mielujû. D. mielomſom.

Plur.

[N. mieloſies/G. mieluſû. D mielomſoms. Ac. mielaſes. V. ô mieloſios/ Abl. Inſtr mielomſomis/Local. mieloſoſa.

[Obſervabis hîc mutationem ſ in s euphoniæ causâ, in certis caſibus, ſcilicet Genitivo Sing. Dativ. Duali, & Nominat. Dat. Acc. Voc. & Ablativis Pluralibus; in reliqvis manet immutatum.]

CAPUT VIII.

De

QVARTA DECLINATIONE Pariſyllabica

I. Hæc Declinatio unicam habet terminationem

nem us/& facit Genitivum in aus / Dativum in ui & am.

II. Ejus Nomina ſunt partim Subſtantiva, partim Adjectiva; eaq́; omnia Maſculini Generis.

Typus 4. Declinat.

Sing.	N.	G.	D.	A.	V.	Abl.
	us	aus	ui. am	u	au us	umí/u uje
Dual.	u/	û/	um/	u/	u	
Plur.	us/	û/	ums éms/	us/	us/	umis/ eís ůſe.

Paradigma.

Sing.	N.	waiſus fructus	graźus pulcher.
	G.	waíſaus/	graźaus/
	D.	waíſui	graźam.
	Ac.	waíſu	graźu.
	V. ô	waíſau	graźus
	Ab.	waíſumi waíſuje	graźu & graźumi graźume.
Dual.	N.A.V.	waíſu/	graźíu.
	G.	waíſíû	graźíû
	D.	waíſum	graźum.
Plur.	N.	waíſus/	graźus/
	G.	waíſíû/	graźíû

D; wai=

D.	waiſums	graźiems/
Ac.	waiſus	graźus/
Voc.ô	waiſus	graźus.
Abl.	ſwaiſumis/ ſwaiſůſe.	ſgraźieis & graźumis ſgraźůſe.

Notæ.

I. Hùc ſpectant: (1) omnia Adjectiva Maſculina, qvæ in us exeunt, ut: ſaldus dulcis, brangus carus, darbus laborioſus, rukſtus acidus, aſtrus acris, kartus amarus, drégnus humidus, ſkalſus abundans, cumulatus, iſkus expreſſus, clarus; & plura alia, maximam partem, Adjectiva Verbalia. (2) Nomina Propria in us / ut: Jezus / Kristus / Elioßus / Tobioßus / Matteoßus / Motiejus / Markus / Markoßus &c.

2. *Nomina in* tus deſinentia mutant t in ć / in Genit. Dat. Sing. & Plur. ut & Abl. Plur. Inſtr. ut: kartus eſt karćiaus / karćiu / karćiam / karćiems / karćieis. Sic à ſaldus nomine in dus / eſt in Plur. ſaldźiems / ſaldźius / ſaldźieis / interſertô ź / Cæteri caſus regulariter formantur.

3. *Adjectiva emphatica*, hujus Declinationis, in Genit. Sing. Nominativo & Vocativo Plur. ſeqvuntur formam Adjectivorum emphat. primæ Declinationis; in cæteris caſibus regulariter flectuntur, ut: Branguſis / Genit. brangojo / Plur. brangieji.

4. *Dativi Plur. Adjectivorum* admittunt interdum u / epentheticum, ut: graźiemus / ſaldźiemus / pro graźiems / ſaldźiems. *D3* *Ab-*

5. *Ablativus Inſtrumentalis Sing.* interdum patitur apocopen, ut: waiſum' pro waiſumi/ ȝmogum'/ pro ȝmogumi. In Adjectivis qvandoqve etiam m abjicitur, ut: ligu pro ligum' ſeu ligumi/ brangu pro brangum' ſeu brangumi. Et hic Ablativus in u frequentior eſt.

Uterq; Ablativus deſcendit à Nominativo, ut à waiſus fit waiſumi/ & waiſuje/ inde waiſumis & waiſûſe.

6. *Anomala* hujus Declinationis ſunt: Karaȝlus/ Rex, Þrietelus amicus, Kerdȝus paſtor, & ſi quæ ſunt alia perſonam ſeu officium denotantia, qvæ in Sing. Numero regulariter flectuntur, in Plurali autem ſeqvuntur Nomina in is primæ Declinationis, ut: Karaleis Reges, Genit: Karalû/ D. Karalems. Ac. Karalus/ V. ô Karalei/ Abl. Karaleis Karaȝlûſe. Sic qvoq; anomalum eſt ȝmogus homo, qvæ vox in Plurali declinatur juxta tertiam in e/ ut Plur. Nominat. ȝmones. G. ȝmonû. D. ȝmonems & ȝmonemus / Acc. ȝmones / V. ô ȝmones; Abl. ȝmonemis/ ȝmoneſa.

Caput. IX.

De
QVINTA DECLINATIONE imparisyllaba.

I. *Hactenus fuerunt pariſyllabæ Declinationes, ſequitur jam ultima, quæ impariſyllaba eſt; & duas habet terminationes; unam in e/ alteram in û.*

II. No-

II. Nomina e finientia ſunt Generis Fœminini, u verò Maſculini, excepta voce ſeſſů ſoror, qvæ fœminina eſt.

III. Genitivus Maſculinorum definit in ies & io/Dativus in ui; Fœmininorum verò tantùm in ies/ & Dativ. in y/ prout ex ſeqq. apparebit.

Typus 5. Declinat.

	N.	G.	D.	Ac.	V.	Abl.
Sing:	e	ies	y	i	e	ſ mi
			ei	e		ſije
	ů	io	ui	i	ů	ſmi
		ies				ſije.
Dual.	i	û	im	i	i.	
	u	û	im	u	u	
Plur.	es	û	ims	es is	es	ſmis ſiſſa ſmis ſiſſa.

Paradigma Nominum in e.

Sing.	N.	Mote/Uxor
	G.	Moteries/ & contracte (moters
	D.	Motery
	Ac.	Moter‹

	Voc. ô	Mote
	Abl.	Moterimi Moterije.
Dual.	N. A. V.	Moteri
	G.	Moterû
	D.	Moterim
Plur.	N.	Moteres
	G.	Moterû
	D.	Moterims/
	Ac.	Moteres
	V. ô	Moteres.
	Abl.	Moterimis Moteriſſa.

Sic etiam dukte / G. dukteries / jente/ jenters. In uſu qvoq; ſunt obliqvi iſoſyllabi, ſed minus freqventi, ut: motês/ duktês/ motei/ duktei / mote / dukte / jentês / jentei / jente.

Paradigma in û.

Sing.	N.	Piemû Paſtor
	G.	Piemenio & Piemenies / contractè Piemens.
	D.	Piemenui.
	Ac.	Piemeni.
	V. ô	piemenie.
	Abl.	Piemeniu & Piemenimi. Piemenije.

Dual.

Dual.	N. Ac. V.		piemenů
	Gen.		piemenů
	Dativ.		piemenim.
Plur.	N.		piemenes & piemens contr.
	G.		piemenů
	D.		piemenims.
	Ac.		piemenis
	Voc ô		piemenes.
	Abl.		piemínimis / piemeníſſa.

Similiter declinantur & alia Nomina in ů *deſinentia, ut:* ƺů *canis,* akmů *lapis,* wandů *aqva,* ſtůmů *ſtatura,* liemů *ſtirps* ʒélmů *herba, planta,* augmů *germen,* rudů *autumnus,* můmů *vertex capitis &c.*

Notæ.

1. Genitivus Contractus in hac Declinatione freqventior eſt, ut: dukters / moters / pro dukteries / moteries / akmens pro akmenies

2. Ménů Luna habet in Genitivo ménesio pro ménenio / mutato *n* in *s* / euphoniæ causâ. Sic in Dat. ménesim / Acc. ménesi &c. Seſſů ſoror ſequitur flexionem Fœmininorum hujus Decl. in e / ut: Seſſů / G. Seſſers / D. ſeſſerý / Ac. ſeſſeri &c. ʒmů homo (pro qvo tamen freqventiùs uſurpatur vox ʒmogus) reducitur in Sing. N. ad 4tam Declinationem pariſyllabicam; habet enim in Genit.

ʒmogaus/Dat. ʒmogui &c. in Plurali autem declinatur ut Fœmin tertiæ Declinationis in e/ceu præcedenti capite monuimus.

3. u epentheticum Dativis Pluralibus etiam in hâc Declinatione uſitatum eſt, ut: piemenimus/ pro piemenims.

4. Vocativus hîc ſimilis eſt Nominativo in genere Fœminino, non autem Maſcul. cujus Vocativus eſt in e/ ut: piemenie/ßunnie. (*dicitur tamen etiam* piemů/akmů *in Vocat.*)*

5. Accentus Nominativorum hujus Declinationis Maſcul. Gen. ſemper eſt in ultima. ut: piemů/akmů/ ſtůmů/wandů &c.

† Ad hanc qvintam Declinationem utpote imparisyllabam referri qvoq; poſſunt flexiones *Participiorum*, qvoad *Maſculina*, qvas integras (cum peculiares ſint à cæteris omnibus diſcrepantes) hic apponere placuit.

Paradigma

PRÆSENTIS.

	Maſculin.	*Fœmininorum.*
Sing. N.	kalbas loquens.	kalbanti
G.	kalbancio	kalbancios
D.	kalbancíam	kalbancíei.
Ac.	kalbanti	kalbancie
V. ô	kalbas	kalbanti.
Abl.	kalbancíu. / kalbancíame	kalbancie. / kalbancioje.

Dual.

Dual:	N. Ac. V.	ſalbanćiu	ſalbanti
	Gen.	ſalbanćiû	ſalbanćiû.
	Dat.	ſalbantiem	ſalbanćiom.
Plur.	N.	ſalba.	ſalbanćios
	G.	ſalbanćiû	ſalbanćiû
	D.	ſalbantiems & ſalbantiemus	ſalbanćioms
	Ac.	ſalbanćius	ſalbanćies
	V. ô	ſalba	ſalbanćios
	Abl.	ſalbanćieis / ſalbanćiûſe.	ſalbanćiomis / ſalbanćioſa

PRÆTERITI.

	Maſculin.	*Fœminin.*
Sing. N.	ſalbejes locutus,	ſalbejuſi locuta
G.	ſalbejuſo	ſalbejuſos.
D.	ſalbejuſam·	ſalbejuſei.
Ac.	ſalbejuſi	ſalbejuſe
V. ô	ſalbejes	ſalbejuſi.
Ab.	ſalbejuſu / ſalbejuſame	ſalbejuſe / ſalbejuſoje
Dual. N. Ac. V.	ſalbejuſu	ſalbejuſi
G	ſalbejuſû	ſalbejuſû
D.	ſalbejuſem	ſalbejuſom.
Plur. N.	ſalbeje	ſalbejuſos
G.	ſalbejuſû	ſalbejuſû

D. ſal-

D. ƚalbejuſiems/mus ƚalbejuſoms

Ac. ƚalbejuſus/ ƚalbejuſes.
V.ô ƚalbeje ƚalbejuſos
Ab. ſƚalbejuſeis/ ƚalbejuſomis
ⱶƚalbejuſůſe. ƚalbejuſoſa

FUTURI.

	Maſcul.	*Fœminin.*
Sing.N.	ƚalbeſẽs locuturus,	ƚalbeſenti locutura
G.	ƚalbeſenćio.	ƚalbeſenćios
D.	ƚalbeſenćiam	ƚalbeſenćiei.
Ac.	ƚalbeſenti/	ƚalbeſenćie
V.ô	ƚalbeſẽs	ƚalbeſenti
Ab.	ſƚalbeſenćiu	ƚalbeſenćie
	ⱶƚalbeſenćiame	ƚalbeſenćioſe.
Dual.N. Ac. V.		ƚalbeſenći u ƚalbeſemi
G.		ƚalbeſenćiû/ ƚalbeſenćiû
D.		ƚalbeſentiem/ ƚalbeſenćiom
		(czem
Plur.N.		ƚalbeſẽ ƚalbeſenćios
G.		ƚalbeſenćiû ƚalbeſenćiu
D.		ƚalbeſentiems/ ƚalbeſenćioms
		(czems/emus/
Ac.		ƚalbeſenćius ƚalbeſenćies
V.ô		ƚalbeſẽ ƚalbeſenćios

ƚal-

Ab. { kalbeſenćieis kalbeſenćiomis
{ kalbeſenćiůſe kalbeſenćioſa.

[*Adjecimus Fœmininorum qvoqve Declinationes in gratiam tironum, cum aliàs ad ſecundam pariſyllabicam pertineant.*]

Notæ.

1. Secundum hæc paradigmata flectuntur & alia *Participia in* is/ut: turis / tikis/ mylis/ Gen. turinćio/tikinćio/ mylinćio/ Dat. turinćiam/ tikinćiam/mylinćiam &c. Sic Fœmin. turinti/ Gen. turinćios/D. turinćiei &c.

2. *Genitivus* formatur à Nominativo, abjiciendo in Maſculinis Præs. s / & aſſumendo ſyllabam ćio / ut & literam n in vocali implicitè contentam explicitè ponendo, ut: à wadinnas eſt Genit. wadinnanćio/à mylis/ mylinćio/ à myleſes/ myleſenćio.

A Genitivo deducuntur cæteri caſus omnes, præter Nominativum Pluralem, qvi eſt à Nominativo Singulari iſoſyllabo, ut: wadinna à wadinnas/ myli à mylis/in omnibus temporibus.

In Præteritis fit Genitivus à Nominativo, es vertendo in uſo / ut: wadinnes wadinnuſo/ myleſes/myleſuſo.

3. *Imperfecta* Participiorum, præter caſus rectos, non declinantur, ut: wadindams / Fœm. wadindama Plur. wadindami / wadindamos Qvoties autem obliqvis opus eſt, mutuantur illos à Præſenti, ut: wadinnanćio/wadinnanćiam &c.

4. Ab

4. Ab his Participiis ſimplicibus ſunt etiam *emphatica* ſeu *demonſtrativa*, ut: kalbąſis loqvens ille, darąſis/mylįſis/ faciens, diligens ille, qvæ in obliqvis ita flectuntur: kalbančiojo / darančiojo/mylinčiojo/perinde ut emphatica Adjectiva Nominalia, de qvibus cap. 4. In Plur. autem kalbąjie/ darąjie/mylįjie &c.

[*Nonnulli Nominativum pluralem horum Adjectivorum formant ab Accuſativo Singulari, ſaltem addito* e *ex affixo Pronomine Plur.* jie / *ut ſit à* darantįjį *Pl.* darantieji/ *à* bijantįjį bijantiejį; *ſed talia Pluralia minùs uſitata ſunt. Dialectus tamen Memelenſium approbat Pluralia Participiorum in* is/ *dicunt enim* darantis/ bijantis/ perejuſis/ *& inde fortaſſis emphatica,* darantieji/bijantieji *&c.*]

Caput. X.

De

GENERE.

I. *Genera* Nominum Litvan. tantùm Tria ſunt: *Maſculinum, Fœmininum,* & *Commune.*

Litvani enim, more Hebræorum, nullum habent Nomen, nec Subſtantivum, nec Adjectivum *qvod terminatione ſit Generis Neutrius*, excepto unico Pronominali tai iſtud, cujus Maſculinum eſt tas iſte, & Fœmin. ta iſta. In Adjectivis utuntur ejus loco Nominativo Fœmininorum, & obliqvis Maſculinorum, ut: ant to ira Diewo paſkirta ad hoc à Deo ordi-

ordinatum est, Důk Diewe / ant géro vertat DEUS in bonum, Confer.c. 4. de Adjectivis mobil. pag. 25.

II. *Genus* cognoscitur tripliciter

1. Ex Significatione.

Masculini generis sunt Nomina propria virorum (& virorum specie concepta, ceu sunt nomina Deorum, Angelorum, Diabolorum) officiorum virilium, mensium, populorum & ventorum, ut: Jezus Jesus, Jonas Johannes, Diewas DEUS, Diewaitis Deaster, Angelas Angelus, Wélinas Diabolus, Káralus Rex, Sudźia Judex, Sausis December, Wasáris Februarius &c. Zidai Judæi, Lénkai Poloni, Prusai Prussi, Pietuwys Auster, Ziemynis Eurus; exceptis Wakarine Zephirus, ßáure Aquilo, qvæ Fœminina sunt.

Nomina *fluviorum* apud Litvanos, secus ac apud Latinos, fœminina sunt, ut: Tilźe Tilsa fluv. Kusne/Kauke/Gillia/Daimena/Wisła &c. paucis tantùm exceptis, ut: Némons Memela, Népras Borysthenes, Prégelus Bregela.

2. *Fœminini Generis* sunt nomina Propria mulierum (& qvæ mulierum qvandam præ se ferunt speciem, seu similitudinem) muliebrium officiorum, urbium, pagorum / regionum & arborum: Maria Maria, Elsbiera Elisabeta, Deiwe Dea, Zemyne Dea terræ, Ceres, Karaliene Regina, áukle nutrix, áugiwe mater, Tilźe Tilsa, Instrutis Insterburgum, Riga/ Riga,

Riga, Krokawa Cracovia, Spittre/Gillia/Pruſia Boruſſia, Pamare Pomerania; Sileżia Sileſia, kráuße pyrus, wyśne ceraſus, obelis pomus, liepa tilia, puśis pinus, égle abies.

Excipe.

Maſculina ſunt: (1) Nomina urbium & civitatum in as & us deſinentia, ut: Rímas Roma, dantzkas Dantiſcum, Kaunas Caunum, Wilnus Wilna, Karaláućius Regiomontum.

(2) Pagorum Nomina Pluralia, qvorum pleraqve ab incolis, aut præter labentibus, fluviis deſumta ſunt, ut: Pruſai/Tulżenćiei/Pikruppenai/Argenikai/Raukenai &c.

(3) Nomina arborum, qvæ as & us finiunt, ut: anżolas qvercus, lauras laurus, berżas betula, ſkroblus ornus.

3. *Communia* Generis ſunt pauca qvædam nomina: ſmertis mors. Plur. żmones homines (Singulare enim żmogus Maſcul. generis tantùm eſt) Adjectiv. Numerale trys tres, Dual. dwiem duobus & duabus, in utroq; Genere. Pronomen autem Kas qvis ſub eadem terminatione in omni genere uſurpatur.

4. Adjectiva duarum terminationum ſub priore ſunt Generis Maſculini, ſub poſteriore Fœminini, & ſignificationis reſpectu ſimul Neutrius, ut: géras bonus, gerá géra/ger' bona bonum. E.g. uż géra priímti boni conſulere, adverb. pro bono acceptare. Sic geréſnis melior, geréſne melior & melius,

lius, ut: gerésne taw íra melius, ſatius tibi eſt.

2. *Ex terminatione.*

Ubi præter ea, qvæ ſuperiùs circa unamqvamq; Declinationem annotata ſunt, ſeqventes obſervandæ erunt Regulæ:

1. Omnia Nomina tùm Adjectiva, tùm Subſtantiva in a/ ia/ e/ & i/ deſinentia ſunt Generis Fœminini ut: diena dies, winićia vinea, garbe honor, brangi cara.

Qvænam heic excipiantur, videre licet capp. de Declinationibus.

2. Pluralia in ai/& ei Maſculina ſunt, ut: Náſtoi os, fauces, penigai pecunia, marśkinai induſium, Pruſai Boruſſi, Boruſſia &c.

3. Nomina in as/ís/ & ys primæ, us qvartæ, & ů (except. ſeſſů ſoror) qvintæ Declinationis; item Participia in as/ęs/& ęs/ Maſculina ſunt, ut: Ponas Dominus, dosningas liberalis, źodís verbum, tewainis hæres, pirmgimis primogenitus, widurys medium, riſzys vinculum, ungurys angvilla, źmogus homo, baiſus terribilis, akmů lapis, daras faciens, iśmokęs edoctus, mylís amans, tikęs credens.

Sic etiam nomina contracta, qvæ ex ultimâ ſyllabâ vocalem unam, brevitatis causâ, abjiciunt, ut: wieźlibs / pro wieźlibas virtuoſus, gérums pro gérumas bonitas, źénts pro źéntas gener, wadindams pro wadindamas vocans.

4. In is oxytona Fœminina ſunt, ut: akis

E oculus,

oculus, **awìs** ovis, **žuwìs** piſcis, **ßirdìs** cor, & omnia reliqva Nomina, qvæ ad tertiam Declinationem pariſyllab. in **is** pertinent. Pauca qvæ hic excipienda, reperies c. 7. de 3. Decl. not. 5.

5. In **is** paroxytona & proparoxytona pleraqve Maſculina ſunt, ut: **paukštis** avis, **žodis** verbum, **molis** lutum, **mẽdis** lignum, **ramtis** ſcipio, **ukis** domus, **briedis** alce, **meitelis**/porcus, **pripůlis** caſus, accidens, **debeſis** nubes, **kudikis** &c.

Excipe **pilis** arx, **ugnis** ignis, **pußis** pinus, qvæ Fœminina ſunt,

Si præterea alia adhuc darentur, uſu obſervata annotabis,

3. Diminutione.

Oſtendunt enim & Diminutiva Nomina ſuorum Primitivorum Genera. Sic **ßirdẽle** corculum oſtendit primitivum **ßirdis** eſſe Fœmininum, **ugnẽle** arguit Fœmininum **ugnis** ignis, **dalẽle** Fœm. **dalis** pars, portio. **žodẽlis** verbulum innuit primitivum **žodis** eſſe Maſculinum, **paukštelis** avicula Maſc. **paukštis**

CAPUT XI.

De

NOMINIS SPECIE ET FIGURA.

I. Ex SPECIE, Nominum alia ſunt *Primitiva*, alia *Derivata*, ſeu Derivativa.

II. *Deri-*

II. *Derivata* ſunt vel à Nomine, vel alijs partibus orationis.

III. A *Nomine* derivata, ſunt illæ qvatuor ſpecies: *Poßeßiva* (ſub qvibus etiam *Gentilia* continentur) *Patronymica*, *Diminutiva* & *Denominativa*.

IV. *Poſſeſſiva*, utpote à Subſtantivis tantùm derivata ſunt: Tewaínis/ hæres, à tewas Pater, namíſkis domeſticus à namai domus, mieſcionis civis à mieſtas civitas, kiemionis paganus, ruſticus à kiemas pagus, Laukinikas agricola, à laukas ager, Karalaucżonis Regiomontanus, à Karalaućius Regiomontum, Dantżkionis Dantiſcanus, à Dantżkas Dantiſcum/ Tilżenas Tilſenſis à Tilże Tilſa, Pruſas Boruſſus, à Pruſía Boruſſia/ Lietuwnikas Litvanus, à Lietuwa Litvania &c.

V. *Patronymica* à Subſtantivis, in ſpecie verò à Proprijs aut etiam officiorum nominibus tántùm, ſunt: Adomaitis Adami filius, ab Adomas Adamus. Jokubaitis Jacobi filius, à Jokubas Iacobus, Karalunas Regis filius, à Karalus Rex, Kunigaikſtis Principis filius, Princeps, à Kunigas/ Klebonaitis Paſtoris, filius à Klebonas Paſtor

VI. *Diminutiva* à Subſtantivis & Adjectivis promiſcuè, ut: Ponélis herulus, à Ponas herus, Dominus, waikélis filiolus à waikas filius, żmoguttis homuncio à żmogus homo, lituttis pluviola, à litus pluvia, dukteráite filiola, à dukte filia, żuwélė piſciculus, à żuwis piſcis, jůdôkas ſubniger,

à ſůdas niger, ſilpnôkas ſubdebilis, à ſilpnas debilis. gerôkas mediocriter bonus, à geras bonus/ſaldôkus ſubdulcis à ſaldus dulcis, ſunkôkus ſubgravis, à ſunkus gravis.

Obſerva: (1) Diminutiva ſeqvi naturam ſuorum Primitivorum, cumq; illis Genere & terminatione pleruncq; convenire, ut: à ſůdas eſt ſůdôkas, à ſaldus ſaldôkus / non ſaldôkas. Sic à Maſcul. ʒodis verbum eſt ʒodélis verbulum, itidem Maſcul. Gen. ſed à ßirdis Fœm. eſt ßirdele F. (2) Dari etiam Diminutivorum Diminutiva, ut: à ʒmoguttis eſt ʒmoguttelis/à mergáite puella mergaitéle puellula, à ſilpnôkas ſilpnintelis.

VII. *Denominativa* à Subſtantivis itidem & Adjectivis indifferenter, ut: à gelleʒis ferrum eſt gelleʒinnis ferreus, à kunas corpus eſt kuniſkas corporeus, corporalis, à teiſus juſtus teiſybe juſtitia à wieʒlibas honeſtus wieʒlibyſte & wieʒlibumas honeſtas, à patogus commodus, opportunus, patogyſte & patogumas commoditas, opportunitas, à graʒus pulcher graʒybe & graʒumas pulchritudo, à kantrus patiens kantrybe & kantrumas patientia.

Plurima enim Nomina Adjectiva ejusmodi duplicia agnoſcunt Denominata, at non omnia. E. g. à malonus gratioſus eſt malonybe gratia, tantùm, non malonumas/ à teiſus juſtus, teiſybe juſtitia. non teiſumas.

[*Pertinent huc qvoq; Numeralia; ſed de his in appendice capitis ſeqventis.*]

VIII. *De-*

VIII. *Derivata ab aliis partibus orationi* ſunt:

1. *Nomina Verbalia*, qvorum *Subſtantiva* pleraq; terminantur *in* imas/ ut: iśguldimas explicatio, pamokinimas doctrina, ſakimas ſermo, concio, priliginimas/comparatio, pajunkimas conſvetudo. Qvæ verò à verbis reciprocis deſcendunt, habent in fine adjectum is / ceu reciprocationis notam, ut: kielimaſis reſurrectio à kielůſi/ dabojimaſis obſervatio à dabojůs.

Nonnulla etiam *in a deſinunt*, ut: kalba ſermo, à kalbu/nůpleśia/iśwerżia ſpolium, præda, à nupleśiu/iśwerżiu/pabaiga finis, concluſio, à pabaigiu/ſumania conſilium à ſumanau/ waldżia dominium, regimen à waldau. *Et in e/vel etiam* is/ut: negale infirmitas à négaléti/inteikte gratificatio, ab inteikiu/karone pœna à karoti / nůtartis calumnia, à nutariu/ tieſãſtatis Legis lator, à tieſã ſtatau.

Nota. Qvæ Nomina in imas ſunt à Verbis primæ Conjugationis, deducuntur ut plurimùm à *Præſenti* Indicativi, ut: wadinnimas vocatio à wadiñu/pamétimas amiſſio, à pametu/apcziſtijimas mundificatio ab apczíſtiju/vertendo ſcilicet u in imas.

Nonnunqvam etiam *à Præterito*, utqvæ à Verbis in auju deſcendunt: tarnawimas miniſtratio à tarnawau/ruſtawimas indignatio à ruſtawau/palowimas ceſſatio, à palowiau.

Sic etiam qvæ fiunt à Verbis ſecundæ Conjugationis cum augmento e / deducuntur *à Præterito*, re-

tento ejus augmento, ut: kentéjimas paſſio, à kentéjau/ʒadéjimas promiſſio, à ʒadéjau/ iśgaléjimas victoria, ſuperatio, ab iśgaléjau. Sed walgimas comeſtio ab Infinitivo walgiti / iśguldimas explicatio, ab iśguldíti / gidímas ſanatio à gidíti.

Derivata à verbis tertiæ Conjugationis deſcendunt itidem *à Præteritis*, ut: dawimas donatio à dawiau/ejimas itio, ambulatio, ab ejau/ pradejimas inceptio à pradejau.

Adjectivorum terminationes ſunt as/ & us/ ut: ʒwentas ſanctus à ʒwenćiu / ſweikas ſanus à ſweikſtu/karus/kabus pendilis, penſilis, à karu/ kabu/drebus tremebundus, à drebu / ruſtus iracundus, à ruſtauju/ruksztus acidus à ruksztu. Et talia Adjectiva qvàm plurima dantur, qvæ uſu ſunt addiſcenda.

2. *Participialia*, ut: eſſybe eſſentia ab ésas exiſtens. Et qvæ ex Participiis Nomina fiunt, ut: mokytas doctus, pagirtas benedictus, pripraſtas aſvetus, iśganytas beatus, turys locuples, reggys oculatus, tikys credulus

3. *Adverbialia*, ut: tolus remotus, longinqvus, à toli longè, remotè, artimas propinqvus ab artí propè.

IX. FIGURA Nominum eſt vel ſimplex, ut mokitas doctus; vel compoſita, ut: nemokitas indoctus;

Enu-

[*Enumeratione multifariæ compoſitionis cum omnibus ferè Orationis partibus, brevitatis causâ, ſtudiô ſuperſedemus.*]

CAPUT. XII.

De

ANOMALIS SEU HETEROCLITIS.

I. *Anomala* ſunt *triplicia: Deficientia, Variantia, Indeclinabilia.*

II. *Deficientia* vel Numero deficiunt, vel certis Caſibus.

III. *Numero Plurali* deficiunt, aut ſaltem rariùs in Plurali uſurpantur:

1. Nomina, qvæ unius rei propria aut ſola ſunt, ut: Powilas Paulus, Pétras vel Péteris Petrus, Némons Memela fluv.

2. Liqvidorum pleraq;, ut: winas vinum, middus mulſum, meddus mel, aliejus oleum, piénas lac.

3. Virtutum Nomina, ut: nobaźnyſte pietas, iśmintis ſapientia, teiſybe juſtitia, pakajus pax, wiera fides.

4. Peculiaria qvædam, ut: ſwietas mundus, Sáule ſol, wákaras veſper, raſſa ros, giwata vita, iśgánimas ſalus, ſmertis mors, jaunyſte juventus, ſenyſte ſenectꝰ, niekas nemo, nullꝰ, kas qvis.

[*Ex his tamen in Plurali dicuntur* nieķai/waķarais; *ſed diversâ ſignificatione. Significat enim* nieķai *nugas ſeu ex nullius momenti,* waķarais *verò adverbialiter exponitur, veſperi, ſeu veſpertino tempore.*]

5. Pertinent huc qvoq; Numeralia ab undecim ad viginti Subſtantivè uſurpata, ut: wienolika wiru/undecim viri, ſic trilika/keturoliķa/penkioliķa &c.

IV. *Numero Singulari* deficiunt, aut in ſingulari minùs uſitata ſunt:

1. Pleraq;, qvæ ſemina, fructus & alia ex terra naſcentia ſignificant, ut: ſemenis ſementis, ikrai ova piſcium, ruggiei ſiligo, ſecale, mieżei/hordeum, kwieciei triticum áwiżos avena, grikkai ocymum, cicer, miltai farina, awietes mora rubi idæi, ſámanos muſcus, & ſi qvæ ſunt alia.

[*Dicitur etiam in Singulari* kwietys/ruggys/mieżys; *ſed tum non tàm frumenta, qvàm granum unum ſignificant.*]

2. Alia qvædam Nomina, multitudinem ſeu collectionem qvandam pleruṅq; denotantia, ut: marios/jurés mare, oceanus, penigai pecunia, pażándes fauces, naſrai os, réples forceps, żirkles forpex, ßukkos pecten, lipynes ſcalea, kámanos frenum, ßilkai bombycinum, ßaßai/mieżai ſcabies nûdai/apipenai venenum, páßukos/pákulos ſtupa lini, marškínei induſium, kélines caligæ, pákeles faſciæ crurum, ſmagenos medulla.

[Huc pertinent etiam Nomina pagorum ab incolis

colis, ſive gente qvadam petita, de qvibus ſupra cap. 9. Item nomina feſtorum ſeqq. kaledas / ßeſtinnes / ſekminnes. Sic etiam kriſtinos / rodinos / ziedotuwes / padûtuwes.

3. Numeralia Cardinalia, usq; ad centum exceptis wienas unus, deßimtis decem, qvæ in utroqve Numero uſurpantur; & illis Singularibus, de qvibus pag. præced.

Sic etiam nom. Dual. abu / abudu / uterq; in Fœmin. abi / abidwi utraq;.

V. *Caſibus deficientia* in hâc lingvâ pauca reperiuntur.

Monoptota eſſe videntur: kurſai / qvis? taſſai ille, iſte, kieno cujus? Et indeclinabilia, qvæ ſeq. pagina enumerantur.

[Jſku / grażu / tilomis / zinnomis / peſciomis &c. rectius ad Adverbia referuntur.]

Diptoton, tai Pronom. Neutr. in Accuſativ. tai.

Tetraptoton, Sawes ſui Dat. ſaw ſibi, Accuſativ. ſawe ſe Abl. ſawimi ſecum, & ſawiſe in ſe.

Pentaptota, qvæ Vocativo tantùm carent, ſunt Interrogativa & Relativa, ut apud Latinos.

VI. *Variantia*, qvæ Genus, Declinationem aut utrumq; ſimul ſub una ſignificatione variant, ſeqventia occurrunt;

1. *Genus.*

Maſculin. in Plur. Commun. zmogus homo,

žmones homines. Sic tukstantis/ mille, in Plur. tukstantis Maſc. & tukſtancios Fœm.

Fœmin. in Plur. utriusq; generis, deśimtis/ ties/in Pl. deśimtis Gomm.

2. *Declinationem.*

Propria nonnulla retento Genere, *ſub diversâ terminatione*, ut: Moſe G. Moſes. & Moyſeßus G. Moyſeßaus / Moſes. Jſaias / Jſaio/& Jſaioßus/Jſaioßaus/Eſaias, Auguſtinas/Auguſtino & Auguſtinus / Auguſtinaus / Auguſtinus, Paulas / Paulo / & Paulus / Paulaus / Paulus.

Sic etiam Appellativum prietelis / G. prietelio/& prietelus/prietelaus Amicus.

Sub una terminatione variant: mote/ motes/ & mote moters uxor, jente jentes & jente jenters/ altera ex duorum fratrum uxoribus.

3. *Genus & Declinationem*, ſimul: ſmertis mors Maſcul. Genit. ſmercio / & ſmertis ſmerties Fœmin. ſmutkas & ſmutka triſtitia mœror, ſielwartas & ſilwarta afflictio, ßwieſumas & ßwieſuma lux, lumen, mieras & miera modus, menſura.

VII. *Indeclinabilia* ſunt: 1. Adjectiva, kiek quot, tiek tot, daug multum, ut: kiek diena/daug žmones / daug žmonu / daug žmonems &c Subſtantivè autem ſumta declinantur, ut: daug/ daugio/daugi/daugime. Sic kiek quot G. kieko/ tiek/ tot, G. tieko/ ut: del daugio piežaſtu/ propter

pter multas causas, iß kieko zodziu, ex tam paucis verbis.

2. Vocabula exotica, seu peregrina, nisi assumant terminationem Litvanicam, ut: Israel/ Jerusalem/Sion.

Appendix.

De

NOMINIBUS NUMERALIBUS.

Numeralia sunt multiplicis generis.

1. *Cardinalia*, ut: wiens (1) du (2) tris (3) keturi (4) penki (5) ßeśi (6) septini (7) aśtůni (8) dewini (9) deßimtis / contr. deßimts (10) wienolika (11) dwilika (12) trilika (13) keturolika (14) penkiolika (15) ßeśolika (16) septinolika (17) aśtonolika (18) dewinolika (19) dwideśimti (20) dwideśimti ir wiens (21) dwideśimti ir du (22) dwideśimti ir tris (23) dwideśimti ir keturi (24) &c. tris deśimtis & trideśimtis (30) keturios deśimtis (40) penkios deśimtis (50) ßeśios deśimtis (60) septinos deßimtis (70) aśtůnos deśimtis (80) dewinos deśimtis (90) ßimtas (100) du ßimtu (200) tris ßimtai (300) keturi ßimtai (400) penki ßimtai (500) ßeśi ßimtai (600) septini ßimtai (700) aśtůni ßimtai (800) dewini ßim-

ſzimtai (900) tukstantis (1000) du tukſtanċiu (2000) tris tukſtanċiei (3000) keturi tukstanċiei (4000) &c.

[*Obſerva* (1) Hæc Numeralia ab uno ad decem in utroq; Genere uſurpari, ut: wieni/wienos/du/dwi/tris commune eſt. keturi/keturos &c. (2) Dici etiam dweii/treii/ketweri/penkieri/ſześeri/ſeptineri &c. & in Fœminino dweios/treios/ketweros &c. ut: per trejas jures per tria maria, ketweromis dienomis qvatuor diebus, ſeptinetis metûs ſeptem annos:]

II. *Ordinalia:* pirmas primus, antras ſecundus, trećias tertius, ketwirtas qvartus, penktas qvintus, ſześtas ſextus, ſekmas ſeptimus, śśmas octavus, dewintas nonus, deśimtas decimus, liekas undecimus, antras liekas duodecimus, trećias liekas/decimus tertius, ketwirtas liekas decimus qvartus, pénktas liekas decimus qvintus. Dico etiam: antraliekas/trećialiekas/ketwiraliekas. Et liekas antras/liekas trećias &c. dwideśimtas/& antras deśimtas vigeſimus, dwideśimtas ir pirmas vigeſimus primus, dwideśimtas ir antras/vigeſimus ſecundus, dwideśimtas ir trećias vigeſimus tertius, &c. trideśimtas trigeſimus, keturadeśimtas qvadrageſimus, penktadeśimtas qvinqvageſimus, ſześadeśimtas ſexageſimus, ſeptinadeśimtas ſeptuageſimus, aśtûnadeśimtas octogeſimus, dewintadeśimtas nonageſimus, ſzimtas centeſimus, tukſtinis milleſimus.

[*Diſtributiva* in hâc lingva non dantur; ſed eorum

rum loco utuntur Litvani Cardinalibus, adhibitâ præpoſitione po/ vocem autem ſinguli exprimunt vocibus; kiek/kiekwienas/ alwienas / ut: ieme kiekwienas po graßi acceperunt ſinguli denarium Matth. 20. po tris griwinas gawome alwienas/ ternas marcas accepimus ſinguli, kiek diena / kiek dienôs ſingulis diebus, kiek méta ſingulis annis.]

III. *Multiplicativa:* wienokas & wienerópas uniusmodi, ſimplex, dweiokas & dweiopas duplex, treiokas & treiopas triplex, ketweropas & keturokas qvadruplex, penkiokas & penkieropas qvintuplex &c. deśimteropas decuplex, ßimteropas centuplex.

IV. *Proportionalia:* dwilinkas duplex, trilinkas triplex.

V. *Temporalia:* dweigys bimus, treigys trimus, ketwérgis qvadrîmus, penkérgis qvimus, ßeśérgis/ ſeptinérgis &c. ßimtérgis centenarius. Sic dico penktadeśimtinis qvinqvagenario, ßeśtadeśimtinis ſexagenarius &c.

Obſerva; dari etiam Numeralia Subſtantiva, *(qvæ à nonnullis Grammatic. Indicativa numerorum appellantur)* ut: wienotybe unitas, dweietas/ treietas/vel dweiets / treiets binarius, ternio vel trias, kétwerts qvaternio, penkiets qvinarius, & ſic porrò. E. g. dweiets awiu duæ oves, treiets waiku tres filij, ketwerts galwiu qvatuor jumenta.

CAPUT

CAPUT. XIII.

De

PRONOMINE.

I. *Pronomina* reſpectu *ſignificationis* ſunt *ſextuplicia*:

1. *Demonſtrativa:* aß ego, tu tu / ßis hic, tas iſte, ans ille.

2. *Relativa:* jis is / pats ipſe, ans ille, kurs / kurſai qvi, kaśkas qvisqvis.

3. *Reciproca:* ſawes ſui, & ſawas ſuus.

4. *Interrogativa:* kas / kurſai / qvis? kieno cujus?

5. *Poſſeßiva:* mánas meus, táwas tuus, ſáwas ſuus, muſu noſter, juſu veſter,

6. *Gentilia:* muſiśkas / & muſiśkis noſtras, juſiśkas & juſiśkis veſtras, Manieji Mei, Tawieji Tui, Sawieji Sui, die Jhrigen oder Seinigen.

II. *Ratione qvalitatis*, (1) qvædam ſunt *ſeparabilia*, ut modò recenſita: qvædam *inſeparabilia*, ut mi / im / & ſi / de qvorum uſu conſule infra Syntaxin. (2) Alia ſunt *ſimplicia*, ut: ans ille; kurs qvis; Alia *Compoſita*, ut: anasgi idem ille, kurſaigi qvis tamen.

Variè autem Componuntur Pronomina: 1. *inter ſe*, ut: kaśkas qvisqvis (neſcio qvis) ßittas / à ßis & tas hic ille.

2. *Cum Præpoſitionibus inſeparabilibus*, ut: manip

nip / tawip / ſawip/ & manimp/ tawimp/ſawimp/apud me, apud te, apud ſe, muſip / muſimp/ juſip/juſimp/apud nos, apud vos; Sic maneſp ad me, taweſp ad te, ſaweſp ad ſe, muſump/ juſump/ad nos, ad vos.

3. *Cum aliis particulis*, ſeu ſyllabicis adjectionibus, jau/ſai/kat/gi/gu/ ut: taſſjau/tasſai / taskat/tasgi/& taſſaigi/ ille ipſe, kurſgi / kurſaigi/ kasgi/qvis tamen, wer doch? aßgu/tugu/ansgu/egone, tune, ille ne?

Nota: kas & kurſai admittunt etiam ante ſe particulam compoſitionis ne/ut: nekas / nekurſai/ qvidam, aliqvis.

III. *Declinationes* Pronominum vel prorſus deflectunt à Declinationibus Nominum, ut: aß ego, tu tu, ſawes ſui: Vel conformantur ad Declinationes Nominum Adjectivorum, ut cætera ſimplicia: Vel indeclinabilia ſunt; aut alterutrâ, aut utrâq; ſui parte, ut Pronomina compoſita.

Declinationes Pronominum.

aß / tu / ſawo.

	Sing.	
N.	aß ego	tu / tu,
G.	manes/mei	tawes / tui,
D.	man/mihi	taw/tibi,
Ac.	mane/ me	tawe/te
V.	caret.	ô tu/ ô tu
Abl	Inſtr. manimi mecum	tawimi tecum
	Loc. maniſe in me	tawiſe/in te

Dual.

Dual. Maſc.

N. G. Ac.	muddu & wedu nos ambo.	judu / vos ambo
Fœm.	mudwi nos ambæ	judwi / vos ambæ
Dat.	mum dwiem / nobis ambobus, & ambabus	jum dwiem vobis ambobus, & ambabus

Plur.

N.	Mes / nos	jus / vos
G.	muſu noſtrûm	juſu / veſtrûm
D.	mumus / contr. mums / (nobis	jumus & jums vobis.
Ac.	mus / nos.	jus / vos
V.	caret	ô jus / ô vos
Abl. Inſtr.	mumis cum nobis, nobiscum	jumis vobiscum.
Abl. Loc.	muſûſe in nobis	juſûſe / in vobis.

Sing.

Nom. caret

Gen.	ſawes ſui
D.	ſaw ſibi,
Ac.	ſawe ſe,
Voc.	caret.
Abl. Inſtr.	ſawimi ſecum
Abl. Loc.	ſawiſe in ſe.

Plurali Numero caret.

[*Dativis* man / taw / ſaw / *Litvani, præſertim in Magno*

Magno Ducatu Litvan. paragogicè addunt i/ *& dicunt* mani/tawi/ſawi. *Hinc Ablat. Loc* manije/ tawije ; *Aliis* manėje/tawėje/*ab inuſitatis Dat.* manė/tawė/ſawė.]

Flexiones.

Maſc. ſis hic,jis ille ; Fœm. ſi hæc,ji illa.

Sing.

N.	ſis / jis/	ſi / ji
G.	ſo / jo	ſôs / jôs
D.	ſem/ſam/jem & jam	ſei/jei
Ac.	ſi / ji	ſe/je
Voc.	caret.	
Abl.	ſů / jů & jůmi ſeme/jeme.	ſe/je ſoje/joje.

Dual.

N. A.	ſů du/jů du.	ſi dwi / ji dwi
G.	ſu dweiu/ju dweiu/	ſu dwieiu / ju dwieiu.
D.	ſem dwiem / jem dwiem	ſem dwiem/jom dwiem.

Plural.

N.	ſie / jie/	ſos / jos
G.	ſů/jů	ſiů/jů.
D.	ſiems / jiems & ſiemus/jiemus.	ſoms/joms
Ac.	ſus/jůs/	ſias/jas.
Voc.	caret.	

Abl.	ſßeis/jeis	ßomis/jomis
	ſßůſe/jůſe	ßoſa/jòſa

Hanc Declinationem ſeqvitur etiam Nomen toks *talis cum ſuo Fœminino* toki *Pl.* tokie/ *& Dialecto Memelenſium* toki.]

Obſerva: (1) Ut in Nomine, ita hîc qvoq́; Dativus ſingularis admittit u paragogicum, ßamui / jamui/pro ßam/jam.

(2) Adjecimus in Num. Duali du / dwi/ non qvod ex variatione Nominativi proveniant; ſed qvia cum Pronomine ad ſenſum integrè proferendum ſic conjunguntur, uti etiam in reliqvis Declinationibus, ipſorum qvoque Nominum.

Tas / ta / iſte, iſta.

Singular.

	Maſcul.	*Fœm.*
N.	tas.	ta
G.	to/	tôs.
D.	tam & tamui	tai.
Ac.	tą	tą
Voc.	caret	
Abl.	ſtů & tůmi	tá
	ſtame.	toje

Dual.

N. A.	tů du	tie dwi
G.	tû dweiû	tu dwieiu
D.	tiem dwiem	tom dwiem.

Plur.

N.	tie	tos

G. tû

G.	tû	tû'
D.	tiems & tiemus	toms
Ac.	tus /& tûs.	tas
Voc.	caret	
Abl.	ſtais	tomis
	ltûſe	toſa.

Annotes velim; (1) Hujus Pronominis Neutrum tai id,iſtud, obliqvos caſus, præter Accuſativum, qvi itidem tai eſt,mutari à Maſculino tas. (2) Kas qvis ſaltem in ſingulari Maſculino declinari, & ſub hâc una terminatione uſurpari etiam in Fœminino, aut Neutro Genere,ut: tai wiſſa/ kas matioſa ita/ omne id qvod in mari eſt.

(3.) Ablativum Singularem Inſtrumentalem ſcribi per û ad differentiam Genit. Pluralium, ut: ßû/tû/jû/qvorum Genitivi ſunt,ßu/tu/ju.

IV. Ad normam horum Pronominum flectuntur cætera qvoq; Pronomina. Flexionem ßis ſeqvitur kuris/kurs qvis,tas/ ſeqvitur anas/ ans ille, præterqvam qvod Nominativum Pluralem habeat duplici terminatione,anie & anis illi.

† Pronomen *Relativum* patis / pats ipſe peculiariter flectitur in hunc modum.

Singulariter.

	Maſculin.	*Fœmin*
Nom.	patis / pats ipſe	pati ipſa
G.	paties	paćiôs
D.	paćiam	paćiei.
A.	pâti	pate & paćie.

V.	pats	pati.
Abl.	{paćiu {pátime	{paćie {paćioje.

Dual.

N. A.	paćiu	pati.
G.	paćiû	
D.	patim	paćiom.

Plural.

N.	pátis	paćios
G.	paćiû/	paćiû
D.	patiems	paćioms
Ac.	paćius	paćies
Voc.	patis	paćios
Abl.	{paćieis {paćiûſe/	paćiomis paćioſa.

V. *Poſſeſſiva*, mánas/ táwas/ ſáwas/ cum ſuis Fœmininis planè ut Nomina declinantur; pertinentqve Maſculina ad primam, Fœminina verò ad ſecundam Declinationem Nominum.

VI. *Interrogativa* kurſai qvis? kieno cujus? manent in cæteris caſibus indeclinabilia.

VII. *Compoſita Pronomina* vel priore ſui parte declinantur, ut: Kasgi/taſgi/ tasjau/ Gen. Kosgi / togi / tojau &c. vel poſteriore tantùm, ut: nekas/nekurís aliqvis, G. neko/ nekurio/ D. nekam/nekuriam/ kaśkas qvisqvis, kaśko/kaśkam &c. Vel prorſus non declinantur, ut: taſſai/ tasſaigi/kurſai/kurſaigi.

CAPUT

CAPUT XIV

De

VERBO.

I. *Verbo* accidunt *octo: Diſtinctio*, *Perſona*: *Numerus*, *Tempus*, *Modus*, *Conjugatio*, *Species* & *Figura*.

II. *Diſtingvitur* Verbum, vel ex ſignificatione, vel ex formâ, vel perſonâ.

III. *Ex ſignificatione* aliud verbum eſt *Activum*, ut: wadinnu voco, muſſu verbero. Aliud Paſſivum, ut: wadinnamas eſmi vocor, muſſamas eſmi verberor. Aliud Neutrum, ut: ſtowiu ſto bégu curro, giwenu vivo.

[Huic Neut: ſubjiciuntur: 1. *Neutralia paſſiva*, qvæ qvamvis terminationem Activorum, aut Neutrorum habeant, ſignificatione tamen cum Paſſivis planè conveniunt, ut: tampu/ſtojûs/paſtojju/fio exiſto, wirſtu reddor, wargſtu/miſer, pauper fio, gilpſtu/paſweikſtu ſanitati reſtituor, convaleſco, tirpſtu liqveſco, ſeu liqvidus fio. 2. Verbum Subſtantivum eſmi ſum.]

Aliud eſt *Tranſitivum*, more Hebræorum in Hiphil, ut: raſſydinu/id eſt, dûmi raſſyti/ich laſſe ſchreiben/jûkinu ridere facio, ich mache lachen/puldinu facio labi, ich mache fallen Ejus nota eſt litera n/ceu characteriſtica ante u in ultimâ.

[*Obſerves tamen, non omnia verba in* nu *deſinentia eſſe tranſitiva, ſed qvæ ſimplicibus illud ſuperaddunt, ut*

à raßyti eſt tranſitiv. raßydinu / à pûlu puldinu.]

Aliud *Reciprocum*, ut ſunt verba apud Hebræos in Hithpahel. E. g apſibiaurinu contamino me *ipſum*, paſididinu magnifico, extollo me *ipſum*. rupinûs ſollicitus ſum de me *ipſo*, ich bemühe mich/ ich trage für mich Sorge/ dûmies permitto me, ich laſſe mich. Ejus nota eſt particula ſi/ qvæ verbis vel in principio additur, ut: apſibiaurinu contamino me, à Verbo apbiaurinu contamino, apſirupinu curam, rationem mei habeo, à Verbo aprupinu curo, proſpicio. Vel in fine, ut: apbiaurinûſi/rupinûſi/ & abjecto i/ apbiaurinûs rupinûs. Nonnunqvam in medio & fine ſimul, ut: apſieimies/uſſiginûs/atſiradaus.

Excipiuntur: meldźiûs oro, precor, praßaus peto, contendo, ſkundźiûs accuſo, ſtojûs fio; qvæ terminationem reciprocam habent, & tamen ſimplic. ſignificationem retinent.

[*Nota. Tranſitivum aliàs idem eſt Grammaticis, qvod Verbum Activum; nobis autem hîc magis qvid ſignificat, nimirum non ſaltem actionem agentis, ſed etiam actionem in alium transferentis, ut ex verbis ſuperiùs adſcriptis facilè videre eſt.*]

IV. *Ex formâ*, aliud Verbum eſt Activi Generis, qvod in u deſinit, aliud Paſſivi, cujus terminatio eſt amas/ imas/ & omas, cum Verbo Subſtantivo eſmi/ ut: wadinnu voco, wadinnamas eſmi vocor, mylu amo, mylimas eſmi amor, ſkaitau lego, ſkaitomas eſmi/ legor.

V. *Ex*

V. *Ex perſona*, Verbum eſt (1) *Perſonale*, vel *Imperſonale*. (2) *Finitum*, aut *Infinitum*, de qvibus inſeqq.

VI. *Numeri* Verborum æqvè ac in Nominibus *tres* dantur: *Singularis, Dualis & Pluralis.*

VII. *Perſonæ* itidem *tres* ſunt: *Prima, Secunda, Tertia.*

Obſerva: 1. Tertia Perſona Singularis cum Duali & Plur. in omnibus Temporibus & Modis eadem eſt. 2. Ultima vocalis ex tertiâ perſona Præſentis Indicativi, ut & primâ & ſecundâ Plurali omnium Temporum & Modorum ſæpè per Apocopen, brevitatis causâ, abjicitur; & tum ex Verbo triſyllabo fit biſyllabum, ex tetraſyllabo triſyllabum, ut: **wadín'** vocat, pro **wadínna**. In Pl. **wadínnam / wadínnat/wadín'** pro **wadínname / wadínnate/ wadínna**. Sic in Præt. **wadínnom/wadínnot/** pro **wadínnome / wadínnote**. In Fut. **wadíſím/wadíſít/& wadíſem/ wadíſet** (redeunte **e** in præcedenti Syllaba, & extruſo **i/**) pro **wadíſíme/wadíſíte**. Idem fit in cæteris Modis. Sic in Imperativo: **wadínkím / wadínkít & wadínkem/wadínket/**pro **wadínkíme/ wadínkíte** &c. Sic etiam in reliqvis Conjugationibus **rég** pro **régi/ kalb** pro **kalba** / & in plur. **régím / kalbam**/ pro **régíme/kalbame** &c.

VIII. *Tempus* in Verbo finito Activæ Voc. eſt *triplex: Præſens, Præteritum & Futurum.* In Paſſiv. datur etiam Imperfectum.

Plusqvamperfectum circumſcribunt Litvani Præterito Participii, & verbi Subſtantivi buwau/ ut: aß buwau jem ſakies dixeram ei, ich hatte es Jhm geſaget; jis buwo man priſakies/ præceperat mihi, er hatte es mir anbefohlen/ & ſic in cæteris Perſonis & Numeris.

Infinitivi, ut & *Participii Activæ vocis* ſunt *qvatuor Tempora*: Præſens, Imperfectum, Perfectum cum Plusqvamperf. & Futurum. Participium Paſſiv. habet Præſens, Præteritum & duplex Futurum.

IX. *Modi* ſunt qvatuor: *Indicativus*, *Imperativus*, *Subjunctivus* & *Infinitivus*.

Infinitivo ſubjiciuntur *Supinum* & *Participium*.

X. *Optativus Modus* in hac lingvâ ſupervacaneus eſt; qvandoqvidem uterq; Modus & Subjunctivus & Optativus ratione terminationis, aut formationis conveniunt, diverſis ſaltem particulis adhibitis, qvæ tamen novum Modum conſtituere neqveunt.

Sic optandi particulæ ſunt: aË! Ëada! jeib! Subjunctivi notæ ſunt: jey/ jeng/ idant/ Ëaip/ Qvare in Subjunctivo continetur etiam Optativus, non minus ac potentialis; Conceſſivus autem ſeu permiſſivus Modus in Imperativo, ut: tewadinna ji/ er mag Jhn ruffen/ tedûd jem/ er mag Jhm geben. Sic in Plurali: wadinkem/ dûkem/ laſt vns ruffen/ laſſet vns geben &c.

XI. Cæterùm de *Imperativis* notandum: (1) Secundæ Perſonæ ſingulari ſæpè per Paragogen adjici

jici i/ ut: **buki**/pro **buk**/ eſto, **wadinki**/ pro **wadink** voca, **ſakyki**/ pro **ſakyk**/ dic,& ſic in cæteris Conjugationibus omnibus. (2.) non tantùm ſecundas & tertias, ſed etiam primas perſonas Plural. Num. in uſu eſſe, id qvod huic & Polonicæ lingvæ peculiare eſt.

XII. De *Subjunctivo* obſervabis; qvod Pluralis Numerus à qvibusdam Litvanis, præſertim Magni Ducatus, ita varietur: Plur. **galetume**/ **galetumb'** pro **galetumbim**/ **galetumbit**/ **tikętume**/**tikętumb'** pro **tikętumbim**/**tikętumbit**/ **turetume**/ **turetumb'** pro **turetumbim**/ **turetumbit**. Et abjecto **e**/ **galetum'**/**tikętum' turetum'**.

XIII. *Infinitivus* deſinit in **ti** in omnibus Conjugationibus; ſed freqventiſſimè **i** finale abjicitur, præſertim in ſermone, ut: **wadint'**/ **mylet'**/ **dięławot'**/**gydit'**; etiam ſine ſigno Apoſtrophi, **wadint**/**mylet**/ pro **wadinti**/ **myleti** &c.

Sic in reciprocis: **dżaugtis**/**linkſmintis**/& **dżaugties**/**linkſminties**/pro **dżaugtiſi**/**linkſmintiſi**/inſerto **e** ante **s** finale, euphoniæ gratiâ.

XIV. *Supinum* in hac lingva unicum eſt, videlicet in **u**/ ut: **wadintu**/ **reggetu**/ **ſakytu**.

De Participiis qvæ ſcitu digna ſunt, adeas caput 21.

CAPUT

CAPUT. XV.

De CONJUGATIONE In Genere, & in Specie PRIMA.

I. In *Conjugatione*, ſeu variatione Verbi ſecundùm Modos, Tempora & Perſonas attendenda ſunt inprimis *tria.*

1. *Litera Characteriſtica 2. Augmentum 3. Deductio.* His enim probè obſervatis haut difficilis erit Verborum flexio.

II. *Characteriſtica* in tribus Temporibus præcipuè ſpectanda eſt, in Præſenti, Futuro & Præterito; ab his enim reliqva Tempora omnia dependent.

III. *In Præſenti* Characteriſtica dicitur litera ante u finale, ſive ea ſit conſonans, ſive vocalis, ſive ſimplex, ſive compoſita, aut duplex litera. Ut; in verbo wadínnu/n ante u eſt Characteriſtica: Sic a ante u in verbis ſakau/ darau/ eſt Character: In Verbo ƀwencʒu ſanctifico, atleídžíu remitto, Characteriſticæ loco ſunt n/dž/ qvæ etiam integræ in Futuro abjiciuntur, in Præterito autem integræ recurrunt, ut: Fut. ƀwenſu vel ƀweſu/atleíſu/ Pr. ƀwenćiau/atleídžiau.

IV. *Character Futuri* eſt litera ſ ante u/ut: wadínſu à wadínnu/ ſakyſu à ſakau. Præteriti a ante ultim. u/ qvacum in Diphthongum abit, ut: wadín-

wadinnau à wadinnu wadinſu. In ſecunda & tertia Conjugatione ante *au* reperitur i vel j ut: ſakiau/reggéjau/zinnojau/dawjau.

Nota: Characteriſtica Præſentis in Futuro extruſa redit plerunq; in Præterito, ut: wadinnu/wadinſu/wadinnau/atleidźiu/atleiſu/atleidźiau.

V. *Augmentum* habent Verba ſecundæ Conjugationis in medio Futuri & Temporibus ab eo deductis, ut: à reggiu video eſt Futurum reggêſu cum augm. e/ à ſakau dico eſt Futur. ſakyſu cum augm. y/ à gidau ſano eſt gidiſu cum augm. i/ à zinnau ſcio eſt zinnôſu cum augm. o. Inde Præterita reggéjau vidi, ſakiau dixi, gidźiau ſanavi, zinnojau ſcivi, cognovi.

VI. *Deductio* omnium Temporum fit à Præſenti Indicativi; idq; vel *immediatè* vel *mediatè*.

Immediatè à Præſenti formatur Futurum Indicativi, Imperfectum Infinitivi, & Præſens Participij, ut: à wadinnu eſt wadinſu/wadinnant & wadinnas/à mylíu/eſt myléſu/mylint & milis. *Mediatè* reliqva Tempora omnia.

Mediante Futuro formatur à Præſenti Perfectum in omnibus Modis, ut & Participio. E.g. à wadinſu eſt wadinnau/wadinnus/wadinnes/à myléſu eſt myléjau/myléjus/myléjes. Porrò à Futuro eſt Præſens Imperativi, à qvo dependet Præſens Conjunctivi & Infinitivi, ut: à wadiſu/vel wadinſu eſt wadink/wadinéia/wadinti/à myléſu/mylék/myléčia/myléti.

A Præ-

A Præſenti Infinitivi, eſt Imperfectum Participij, ut à **wadínti wadíndams** / à **mylêti mylêdams.**

Futurum Infinitivi & Participii deducitur à prima perſona Plur. Futuri Indicativi, ut à **wadíſem** eſt **wadíſent** & **wadíſes** à **myleſim** eſt **mylêſent** & **mylêſes.** Retinetur enim augmentum Futuri in omnibus Temporibus abeo formatis.

Regula de *Infinitivo.*

Quot ſyllabarum eſt Futurum, tot etiam eſſe debet Infinitivus. Si Futurum eſt biſyllabum, Infinitivus qvoq; erit biſyllabus; ſi triſyllabum, & Infinitivus eodem numero gaudebit, ut: à **durru** pungo eſt Fut. **durſu** / inde Infinitivus **durti** (mediante Præſenti Imperat. **durk**) à **praßau** peto eſt Futur. **praßyſu**/Infinitivus (med. Imper.) **praßyti.** Supinum fit à Præſenti Infinitivi, tantùm i in u mutato, ut: à **wadínti** eſt **wadíntu** / à **reggêti reggêtu.**

Nota: A tertia perſona Singulari formantur in Indicativo omnes cæteræ perſonæ in utroq; Numero, Duali ſcilicet & Plurali; in Præſenti & Præterito qvidem immediatè, in Futuro autem mediante ſecundâ perſonâ, ut: à **wadínna** eſt **wadínnawa**/**wadínnata**/**wadínname**/**wadínnate** / à **wadínno** eſt **wadínnowa** / **wadínnota** / **wadínnome**/ **wadínnote.** A **wadiſi**/ **wadis** eſt **wadíſiwa wadíſita** / **wadíſime** / **wadíſite.** Sic in cæteris Conjugationibus: à **régi** eſt **régiwa régime**/à **ſako ſakowa**/**ſakome** &c.

Regu-

Regula.

Ultima vocalis tertiæ Perſonæ Singularis ſive ſit a/ſive e/ſive i vel o/ retinetur in omnibus Numeris & Perſonis ſeq. velut ex paradigmatibus ulteriùs conſtabit.

A ſecunda Imperativi paragogica in í formantur cæteræ Perſonæ in Duali & Plur. exceptis tertiis, ut: à wadinki eſt wadinkíwa/wadinkíme/wadinkíte. Tertia autem perſona formatur à tertia Præſentis, cujus vocalem qvoq; retinet, ſaltem præpoſitâ particulâ te/ut, tewadinna/teſako.

De Participiorum deductione vide pluribus infra cap. 21.

VII. CONJUGATIONES Verborum in hac lingva *tres* conſtitui poſſunt.

VIII. *PRIMA* eſt verborum, qvæ habent Futurum in ſu/& Præteritum in au/ ſine augmento, ut: wadinnu voco, F. wadinſu / Præt. wadinnau/ dumoju cogito, dumoſu/dumojau.

[*Omnium ampliſſima hæc eſt Conjugatio, utpote, qvæ pro Characteriſticâ Præſentis qvamvis Conſonam admittit. Sic primæ hujus Conjugationis ſunt Verba ſeqventia:* dirbu *laboro*, ßwenćiu *ſanctifico*, brezdu *pervado*, deggu *ardeo*, degiu *accendo*, lieju *fundo*, werkiu *fleo*, ſukku *verto*, kullu *trituro*, immu *ſumo*, graudenu *moneo, hortor*, limpu *hæreo*, durru *pungo*, gaiſtu *pereo*, pametu *amitto, perdo*, geidźiu *cupio*, grenźu *verto*, *& his ſimilia.*

Para-

Paradigma Activæ vocis hujus primæ Conjugationis.

INDICATIVUS.

Præſens.

Sing.	Wadinnu/	wadinni/	wadinna
D.	wadinnawa/	wadinnata/	wadinna/
P.	wadinname/	wadinnate/	wadinna.

Præteritum.

S.	wadinnau/	wadinnei/	wadinno/
D.	wadinnowa/	wadinnota/	wadinno.
P.	wadinnome/	wadinnote/	wadinno.

Plusqvamperfectum ita circumſcribitur:

Sing.	Wadinnes buwau/	wadinnes buwai/	wadinnes buwo.
D.	wadinnuſe buwowa/	wadinnuſe buwota/	wadinnuſe buwo.
P.	wadinne buwome/	wadinne buwote/	wadinne buwo.

Futurum.

Sing.	wadinſu/	wadinſi/	wadins.
D.	wadinſiwa/	wadinſita/	wadins.
P.	wadinſime/	wadinſite/	wadins.

IMPERATIVUS:

S.	Wadink/ſeu	wadinki/	te wadinna/

D. wa-

D. wadinkíwa/ wadinkita/ tewadinna.
P. wadinkíme/ wadinkite/ tewadinna.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens & Imperfectum.

S. idant Wadinćia & wadinćiau / wadintumbei/ wadintu.
D. wadintumbiwa/ wadintumbita / wadintu.
P. wadintumbime / wadintumbite / wadintu.

Perfectum.

S. jey vel jog eſmi wadinnes/ eſſi wadinnes/ eſti wadinnes &c.

Plusqvamperfectum.

S. jey bućia wadinnes/ butumbei wadinnes/ butu wadinnes.
D. butumbiwa/ butumbita / butu wadinnuſe.
P. butumbime / butumbite / butu wadinne.

Futurum.

Jey buſiu' wadinnes / buſi wadinnes/ bus wadinnes &c.

INFINITIVUS.

Præſens.

Wadinti.

Imper-

Imperfectum.

Wadínnant

Perfectum & Plusqvamperf.

Wadínnus.

Futurum.

Wadíſent.

SUPINUM.

Wadíntu.

PARTICIPIUM

Præſens.

Maſc. wadinnas/ Fœm. wadinnanti.

Imperfect.

M. wadindamas/ contractè wadindams / F. wadíndama.

Perfectum & Plusqvamperf.

M. wadinnes/Fœm. wadínnuſi.

Futurum.

M. wadiſes. Fœm. wadiſenti.

OBSERVATIONES.

circa PRÆSENS.

1. Cum ultimæ ſyllabæ Præſentis additur, aut (ſi Verbum eſt compoſitum) primæ præfigitur litera s/vel ſyllaba ſi/tum fit Verbum *Reciprocum*, ut: wadínnůs & wadínnůſi/voco me, ich neñe mích/ wadín-

wadinnieſi/ vocas te, **wadinnaſi**/ & **wadinnas** vocat ſe; & ſic in cæteris Numeris, Temporibus & Modis. Sic **paſiáukštinu** extollo me, **paſiáukšti**-**ni** extollis te, **paſiáukština** extollit ſe, &c. Flectuntur enim Verba Reciproca prorſus regulariter ad normam ſuorum ſimplicium, ſaltem š vel ſi/ ceu reciprocationis notâ, in principio, aut fine ubiq; addita.

2. Qvædam Verba ſub eadem terminatione, aut nihil, aut parùm ſaltem mutatâ ſignificatione ad diverſas Conjugationes referuntur, ut: **kenćiu** fero, tolero, F. **kenſu**/ P. **kenćiau**. Inf. **kenſti**/ vel **keſti**/ 1. Conjugationis. Et **kenćiu** patior, F. **kentêſu**/ Pl. **kentêjau**/ Infin. **kentêti**/ ſecundæ Conjugationis. Sic **taru** dico, inqvam, F. **tarſu**/ & **taryſu**/ Inf. **tarti** & **taryti** 1 & 2. Conj.

3. *Secunda Perſona* Præſentis fit à primâ, tantùm **u** mutando in **i**, ut, à **wadinnu wadinni**/ à **dumoju dumoji**. Sed ubi pro Characteriſtica Præſent. ſunt duæ Conſonantes, aut una mixta, **dž cž ć**/ poſterior abjicitur, **cz** autem vel **ć** mutatur in ſimplicem cognatam **t**/ ut: **atleidžu** remitto, **atleidi**/ **ſwenćiu** ſanctifico, **ſwenti**/ **kenczu** patior **kenti**. In tertia verò Perſona illæ ipſæ Conſonantes recurrunt, **atleidže**/ **kenczė**.

4. *Tertia Perſona* Præſentis in hac Conjugatione definit in **a**/ à qva, ceu ſuprà in genere monuimus, cæteræ perſonæ omnes, retentâ eadem vocali, in utroqve Numero formantur.

Exceptio. Verba in **ćiu**/ **džiu**/ **ju** & **iu** deſinentia faciunt tertiam & cæteras omnes ab ea deductas

perſonas in e / ut: à ſenczu / ſencze / ſenczewa/ ſenczeta/ ſenczeme/ſenczete/ſencze. A ſpáudżiu premo, ſpáudże/ſpáudżewa/ ſpáudżeta/ ſpáudżeme/ ſpáudżete/ ſpaudże / à láukiu exſpecto, láukie/láukieme/ à ßaukiu / ßaukie / ßaukieme à lieju fundo eſt lieje fundit. In Dual. liejewa/ liejeta/ Pl. liejeme / liejete/ lieje.

[*Aliis terminantur ejusmodi Verba etiam in* a *regulariter ut:* dumoja/cziſtija/láukia/geidżia/ atléidżia.]

Circa PRÆTERITUM.

1. *Præteritum* formatur à Futuro, u mutando in au/ & pro Characteriſtica Futuri reſumendo Characteriſticam Præſentis in Futuro extruſam, ut: wadinnu/ F. wadinſu / P. wadinnau / liepju jubeo, liepſu / liepjau / atleidżu remitto, atleiſu / atleidżau/ßwenćiu ſanctifico, ßwenſu/ßwenćiau.

Exceptiones.

1. Verba qvædam cum duplici l/vel r alterum in Futuro extruſum, hic non reſumunt, ut: à kullu trituro F. kulſu/P. kulau/barrù/increpo, F. bárſu/ P. baraù/gerrù/ bibo, gérſu gérau/ berrù ſpargo, berſu/bérau.

2. Verba qvædam in tu mutant t Præſentis in cognatam literam ć / ut: metu jacio, P. mećiau/ pámetu amitto, perdo, pámećiau amiſi, rentu ſeco (renćiu) renćiau.

3. In ſtu & ſtu vel ßtu deſinentia formant Præ

Præterita Characteriſticam Præſentis reſpuendo; vel proximè præcedentes literas transponendo; vel etiam aliam literam, euphoniæ causâ, aſſumendo, ut: apdulkſtu/ pulvere aſpergor, F. apdulkſu / P. apdulkau; gaiśtu pereo, F. gaißu / P. gaißau; ſprogſtu germino, ſprogſu/ ſprogau; trokßtu ſitio Fut. trokßu/ P. troškau; dżuſtu areſco, exſiccor, dżuſu/dżuwau; prażuſtu (& prażuwu) pereo, prażuſu/prażuwau; nuſigaſtu exhorreſco, nuſigaſu/ nuſigandau / ißwyjſtu video, animadverto, ißwyjſu/ißwyjdau.

4. Verba in auju formant Præterita in awau/ut: tarnauju miniſtro, F. tarnauſu/ P. tarnawau.

karáuju milito, karáuſu /karawau.

ragáuju guſto, ragáuſu / ragawau.

prarakáuju propheto, vaticinor, prarakáuſu / prarakawau.

kekáuju proficiſcor, kekáuſu/ kekawau.

prakaitáuju ſudo, cum ſudore laboro prakaitáuſu/prakaitawau.

páteikáuju otior, pateikáuſu/pateikawau.

ruſtáuju iraſcor, ruſtáuſu/ruſtawau.

welikáuju/ paſcha celebro, welikáuſu/welikawau.

żináuju incanto, żináuſu/ żinawau.

Imitantur hæc ſeqventia qvoq; in ůju.

ßlůju verro, ßlůſu/ßlawiau.

Nepakajůju inqvieto, nepakajůſu/nepakaſawau.

Pawelůju ſerò advenio pawelůſu/ pawelawau.

laidůju ſide jubeo laidůſu/laidawau.

karsczůju ferveo,ardeo, karsczůſu/karsczawau.

kaledůju ſtrenam peto, kaledůſu/ kaledawau & kaledojau.

mattůju metior, mattůſu/mattawau.

Sic etiam prigáunu decipio, prigáuſu/ prigawau.

Prorſus irregularia ſunt ſeq. Præterita: palcowiau deſii à Præs. palauju/ Fut. palauſu. krowiau congeſſi, à kráuju/ F. kráuſu. kowaus dimicavi à káujůs káuſůs; ſpſowiau ſpui à ſpjáuju/ ſpjáuſu. paſenau/ conſenui à paſeſtu F. paſeſu. pažinnau cognovi, à pažiſtu F. pažiſu/ emiau vel iemiau ſumpſi, ab immu Futur. imſu.

2. *Tertiæ Perſonæ* Præteriti in hac Conjugatione deſinit in o/vel e, vel etiam a/ut: wadinno vocavit,werkie flevit,ſirga ægrotavit. Hinc in Plurali: wadinnom/werkiem/ retentâ eadem vocali in utroq; Numero & omnibus perſonis, ut in Præſenti. Attamen qvæ a finiunt, in Plur. o communiter habent,ut: ſirgom/pirkom/à ſirga/pirka.

In o exeunt pleraq; Verba in ju/nu/ſtu & ſtu/ ßtu/ ut: dumoju cogito Pr. dumoſo/ pagineju finio,pagineſo/ lieju fundo, liejo; gárbinu honoro, gárbino/ pabudinu expergefacio, pabudino/ wárginu affligo, wárgino/ numarinnu occido, neco, numarinno; dzuſtu areſco, dzuwo/ nuſigaſtu exhoreſco,nuſigando; praaußta illuceſcit,praaußo/ gaißtu pereo, gaißo.

Sic

Sic etiam Præterita illa à Verbis in **auju** irregulariter formata, qvæ præced. pag. memorata ſunt, ut: **â tarnauju** eſt 3. perſ. Præt. **tarnáwo**/ à **karáuju**/ **karáwo** / à **paragáuju paragáwo** / & ſic in cæteris.

Finiunt pleraq; Verba in **gu** / & **iu** / item **dżiu**/ **ćiu**/**ru** exeuntia, ut: **dengíe** operuit, texit, à **dengíu**/ **wengíe** vitavit, à **wengíu** / **dégíe** accendit à **degíu**/ **réiśke** revelavit, à **réiśkíu** / **láukíe** expectavit à **láukíu** / **ſiumie** truſit à **ſiumiu** / **melde** oravit à **meldżiu** / **draude** prohibuit à **draudżíu**; **tente** paſſus eſt à **kenćiu** / **priwerte** convertit, impulit, à **priwerćiu**; **gére** bibit à **gerriu** / **dure** pupugit à **durru**.

Sic etiam habent ſeqventia, ut: **mirre** mortuus eſt à **miréiu**/**grenże** vertit à **grenżu**/**muße** verberavit à **mußu** / & forte alia.

A finiunt, qvæ vocalem e penultimæ ſyllabæ Præſentis in Futuro & Præterito mutant in **í**/ ut: **pirka** à **perku**. F. **pirkſu**. **rinka** collegit à **renku**/**rinkſu**/**bridda** pervaſit, à **breddu**/**briſſu**/**ſirga** ægrotavit à **ſergu** **ſirgſu**; Excipe **mennu** cum Compoſitis **atmenu**/**pramenu**/**primenu**/ quæ e habent, ut: **atmine**/**prámine**/ **primine**. Cætera uſus ſuppeditabit.

Nota. E duplici conſona Characteriſticæ loco in themate poſita, altera, qvæ in tertia Præſentis recurrit, hîc in Præterito prorſus reſpuitur, ut: **atleiżau** (& **atleidau**) remiſi, in ſec. & tert. perſ. **atleiżei**/ **atleida**. Sic **geidżau** cupivi, **geidei**/ **geide**/ **ßwenćiáu** ſanctificavi, **ßwentei**/**ßwente**.

[*De Plusqvamperfecto jam monuimus in genere cap. præced. ubi vide. Hîc ſaltem notabis qvod Subſtantiv. in Oratione, plerunq; præponatur, ut:* buwau wadinnes/ buwai wadinnes *&c.*]

Circa FUTURUM.

Futurum formatur à Præſenti, mutatâ Characteriſticâ Præſentis in Characteriſticam Futuri, qvæ eſt ſ ante u/ut: wadinnu F. wadinſu.

[*Literam* n *ante* ſ *explicitè hîc ſcripſimus, ad oſtendendam analogiam formationis, cùm aliàs ante* ſ *plerunq; abjiciatur, ut* wadiſu.]

Exceptiones.

1. Quæ verba pro Characteriſticâ Præſentis habent ƀ/ non mutant, ſed retinent illam in Futuro qvoq;, ut: paßoƀu / ſuccurro, paßoƀſu / ſuwoƀu colligo, ſuwoƀſu.

2. Si qvorum Characteriſtica Præſentis eſt ſ vel ß/ ſervant eandem in Futuro qvoqve, neglectâ Characteriſticâ Futuri, tonô ſaltim ex antepenultimâ translato in penultimam, ſi ſit vox proparoxytona, & Characteriſticam Præſentis q. geminatè, & velut per dages forte efferendo, ut: páƀaſu ſepelio, Fut. paƀáſu/ átneßu affero, Fut. atnéßu / práneßu propono, Fut. praneßu. Quæ verò accentum habent in ultimâ, retrahunt illum in penultimam, ut: mußù verbero, F. mußu / rißiù ligo F. rißiu ƀißù colloco, repono, F. ƀißu.

[*Memelenſes adjiciunt his verbis etiam Characteriſticam Futuri & dicunt* atneſu/ *pro* atneßu.]

Ubi

Ubi ʒ Characteriſticæ locum tenet, aſſumitur in Futuro ß/ut: grenʒu verto, F. grenßu.

4. Qvædam ut fiant ſonantiora, literam Characteriſticam in Futuro transponunt, ut: meſgu texo, F. megſu.

5. Verba deſinentia in tu/ præcedente s/aut ß/ś/tantùm t abjiciendo fiunt Futura, ut: wargſtu ad miſeriam, ſeu paupertatem redigor, F. wargſu/ alpſtu deliqvium animi patior, F. alpſu/pagilbſtu convaleſco, F. pagilbſu/ſprogſtu germino, ſprogſu/gaißtu pereo, gaißu/trokßtu ſitio, trokßu.

6. Qvæ ante ultimam du/tu/habent literam n/illam in Futuro mutant in ſ/ in Præterito autem planè abjiciunt, duplicando ejus loco Characteriſticam Præſentis, ut: randu invenio, F. raſſu/Præterit. raddau/ſuprantu intelligo, ſupraſſu/ſuprattau/juntu animadverto, ſentio, juſſu/juttau.

Sic qvæ ante Characteriſticam habent m/abjiciunt m/& retinent Characteriſticam Præſentis geminando eam in Præterito ut: à limpu hæreo eſt lipſu/P. lippau/atßimpu/hebeſco, atßipſu/P. atßippau.

Huc pertinent qvoq; trunku moror, F. trukſu/P. trukkau/tinku convenio, aptus ſum, F. tikſu P. tikkau/ſurunku contrahor, coëo, ſurukſu/ſurukkau/tunku pingveſco, tukſu/tukkau.

7. Nonnulla vocalem e penultimæ Præſentis euphoniæ causâ mutant in Futuro in í/qvod etiã in Præterito inde formato retinetur, ut: breddu per-

vado, briſſu/briddau/ſergu ægroto, ſirgſu/ ſirgau/perku emo, pirkſu/ pirkau/ dreſu audeo, dreſu/dreſau renku colligo, rinkſu/rinkau/ lendu/repo, liſu/lindau/pramenu appello, nomino, pramiſu/praminau.

In cæteris manet e Præſentis immutatum, ut: wengiu/vito, declino, wengſu/ ſtengiu reſiſto, ſtengſu / dengiu tego, dengſu/ bengiu finio, bengſu.

[Wagiu *furor, habet in Fut.* Wogſu P. Wogiau.]

Hactenus de Indicativo. Circa reliqvos Modos & Tempora, qvæ ab his memoratis Temporibus omnia deducuntur, nulla occurrit difficultas & de his qvoq; in genere anteà jam monuimus cap. 14.

De Paſſiva voce.

Litvani circumloqvuntur ſua Paſſiva Præſenti & Præterito Participiali cum Verbo Subſtantivo eſmi vel tampu/in omnibus Temporibus & Modis velut i ex ſeqventi formatione videre licet.

[*Flexionem Verborum Subſtantivorum reperies cap. 18.*]

INDICATIVUS.

Præſens.

S. Wadinamas eſmi vocor, wadinnamas eſſi/ wadinnamas eſti/ira.
D. wadinnamu eſwa/ eſta/ eſti/ ira.
P. wadinnami eſme/ eſte/ eſti/ ira.

Imper-

Imperfect.

S. Wadinnamas buwau vocabar, wadinnamas buwai &c.

Præteritum Perfectum.

S. Wadintas eſmi vocatus ſum, wadintas eſſi/ wadintas eſti/ita.

D. wadintu eſwa/ eſta/ eſti/ ita.

P. wadinti eſme/ eſte/ eſti/ ita.

Plusqvamperf.

S. wadintas buwau vocatus fueram, wadintas buwai/wadintas buwo.

D. wadintu buwowa/ buwota buwo/

P. wadinti buwome/ buwote/ buwo.

Futurum.

S. Wadintas buſiu/ vocabor, wadintas buſi/ wadintas bus.

D. wadintu buſiwa/ buſita/ bus.

P. wadinti buſime/ buſite/ bus.

IMPERATIVUS.

S. Wadintas buk/ vocare, Wadintas (buk) teſſi vel téſſie vocetur.

D. wadintu bukiwa/ bukita/ (buk) te éſſie

P. wadinti bukime vocati ſimus, bukite (buk) te eſſie.

SUB-

SUBJUNCTIVUS.

Præſens.

S. jey/jeib/idant wadinnamas bućia/ ſi, ut vocer, butumbei/butu.

D. wadinnamu butumbiwa / butumbita/ butu.

P. wadinnami butumbime / butumbite/ butu.

Imperfectum.

Jey/jeib/idant wadintas bućiau/ ſi, ut vocarer, butumbei/butu.

Perfecti loco utuntur Præterito Indicativi cum Particip. buwes adhibitis particulis, jey/ jog/ ut jey eſmi wadintas buwes/eſſi/eſti/ira/ſi vocatus fuerim

Plusqvamperf.

Jey/jeib/idant bućiau wadintas buwes/ ſi, ut vocatus fuiſſem, &c.

Futurum coincidit cum Futuro Indicativi, præpoſitis tantùm particulis, jey/jog/ ut: jey buſu wadintas.

INFINITIVUS.

Præſens, wadinamu buti/vocari.

Præterit. wadintu buti/ vocatum eſſe vel fuiſſe.

[*Nota, Infinitivus ſaltem analogicè ita formatur, cum ejus loco utantur Litv. Participiis, ut in Syntaxi monebitur.*]

PAR-

PARTICIPIVM.

Præſens, wadinamas/ qui vocatur.
Præterit. wadintas / vocatus.
Futurum 1. wadiſemas/vocandus.
2. wadintinas/idem.

Præſens Participii in hac, & ſeqventi Conjugatione deducitur à prima Plurali Præſentis Activi, cujus etiam vocalem ult. ſyllabæ retinet, ut: à wadinnam eſt wadinnamas/à régimi régimas / à ſakom ſákomas/ à ʒinnom ʒinnomas / à meldʒem meldʒemas. Fœm. wadinnama/régima/ſakoma/ʒinnonia/meldʒema.

Præteritum à Præſenti Infinitivi, ut: à wadínti/wadintas/à regéti regetas/à ſakýti ſakýtas. F. wadinta/regéta &c.

Futurum primum à Futuro Infinitivi, ut: à wadiſent wadiſemas/ à ſakýſſent ſakýſſemas Fut. wadiſema/ſakýſſema.

Futurum verò *ſecundum* à Præterito Participii: à wadintas / wadintinas / à regétas regétinas/à ſakýtas ſakýtinas. F. wadintina/regétina/ſakytina.

CAPUT. XVI.

De

SECUNDA CONJUGATIONE.

SECUNDA Conjugatio eſt, cujus Futurum deſinit

ſinit in ſu *cum augmento* e/i/ vel o. Præterita in jau & iau retento augmento Futuri.

Augmentum e in Futuro habent: 1. pleraq; verba in iu (cum i qvieſcente) exeuntia, ut: regiu, video, F. regėſu. Pr. regėjau. girdżiu audio, girdėſu/girdėjau/ſedżiu ſedeo, ſedėſu/ſedėjau/kenćiu patior, kentėſu/kentėjau/ tikiu credo, tikėſu/tikėjau.

2. Alia in u præcedenti ferè qvavis Conſonante, (id qvod uſu addiſcendum) E. g. noru volo, noreſu/norėjau/galu poſſum, galėſu/galėjau/ſmirdżiu fœteo, ſmirdėſu/ſmirdėjau/ żadu promitto, żadėſu/żadėjau. moku ſolvo, teneo, mokėſu/mokėjau/ turiu habeo, turėſu/turėjau.

Augmento i in Futuro gaudent Verba in au/& qvædam in czu & dżiu terminata, ut: ſakau dico, ſakiſu/ſakiau. darau facio, dariſu/dariau. raßau ſcribo, raßiſu/raßiau; praßau rogo, praßiſu/praßiau/ laikau teneo, laikiſu/laikiau. lankau viſito, lankiſu/lankiau. wetau ventilo, wetiſu/wećiau, wiſtau (wiſczau) faſciis involvo, wiſtiſu/wiſczau/ (kludau) kludżiu impedio, kludiſu kludżiau & kludau/(gidau) gidżiu ſano, gidiſu/gidżiau/girdau (girdżiu) potum præbeo, girdiſu/girdżiau/pildau (pildżiu) impleo, pildiſu/pildżiau/ßildau (ßildżiu)/ calefacio, ßildiſu/ßildżiau/ iśguldau (iśguldżiu) explico, iśguldiſu/iśguldżiau.

Nota

[*Nota. Prior terminatio horum Verborum in* au *usitatior est alterâ.*]

O habent seqventia: Jeśkau qværo, F. jeśkôsu. P. jeśkôjau/bílau dico, bílôsu/ bílôjau / źínnau scio, źínnôsu/źínnôjau. bijau timeo, bijôsu/ bijôjau. tijkau observo, tijkosu/tijkojau.

Observa 1. Vocales hæ e/ i/ o/ producuntur in Futuro, & Temporibus ab eo formatis; qvare etiam in ultima atq; penultima non malè e & o puncto aut circumflexô notari, í autem ubivis, solo Præterito excepto, per ij longum scribi possent, ut in allegat. verbis tentavimus.

Notanter dico in ultima & penultima, cum circumflexus in antepenultima exspirare debeat. Perperam enim scribitur: regêtumbím / źínnôtumbim.]

Excipiuntur tamen qvædam Verba, qvæ non longum, sed i breve habent in Futuro, & cœteris ab eo deductis Temporibus, ut: gídau / F. gídísu/ wétau / wétísu / wałgau wálgísu/& qvæ supra jam nominata sunt, qvæq; ampliùs occurrere possunt.

2. Pleraq; Verba Accentum primæ & secundæ personæ habent in ultima, qvi in tertia recedit in penultimam, aut proximè præcedentem syllabam, ut: regíù/regì/rég/kenćiù / kentì kénćia / tikiù/ tikì/ tiki. źadù/ źadi źáda. sakaù sakai/ sáko. praßaù/praßai/práßo/źínnaù/źinnai/źinno.

Excipiuntur nóru/ nóri/ nóra/ móku / móki/móka/gijdau/gijdai gijdo/tijkau/tijkai/tijko; & si

& ſi qvæ ſint alia vocalem naturâ longam in prima habentia.

Paradigma Verborum cum augmento e.

INDICATIVUS.

Præſens.

S. Regiù video, regij/ régi/ & per apocopen rég'.
D. régiwa/ régita/ régi/ rég/
P. régime régitè/ régi/ rég.

Perfectum.

S Regéjau/ regéjei/ regêjo
D. regéjowa regéjota/ regêjo.
P. regéjome/ regéjote/ regêjo.

Plusqvamperf.

S. Regéjes buwau/ regéjes buwai/ regéjes buwo.

Futurum.

S. Regéſu/ regéſi/ regês
D. regéſiwa/ regéſita/ regês.
P. regéſime/ regéſite regês.

IMPERATIVUS.

S. regêk regêki/ terég/
D. regékiwa regekita terég.
P. regékime/ regékite/ terég.

CON-

CONJUNCTIVUS.

Præſens & Imperfectum.

S. Jeib/idant/regėćia/regėćiau/regėtumbei/ regėtu.
D. regėtumbiwa/ regėtumbita/ regėtu.
P. regėtumbime/ regetumbite regėtu.

Perfectum.

S. Jey eſmi regėjes/ eſſi regejes/ eſti/ira regėjes.
D. Jey eſwa regėjuſe eſta/eſti ſive ira.
P. Jey eſme regėje/eſte/eſti/ira

Plusqvamperf.

S. Jey bućiá regejes/butumbei regėjes/ butu regėjes.
D. Jey butumbiwa regėjuſe/ butumbita/ butu.
P. Jey butumbime regėje/ butumbit/ butu.

Futurum.

S. Jey buſu regėjes/ buſi regėjes/ butu regėjes.
D. Jey buſiwa regejuſe/ buſita/ bus.
P. Jey buſime regėje/ buſite/ bus.

IN-

INFINITIVUS.

Præſens.

Regêti.

Imperfectum.

Régint

Perfectum & Plusqvamperf.

Regéjus

Futurum.

Regêſent

SUPINUM.

Regétu.

PARTICIPIUM

Præſens.

Maſc. regis. Fœm. reginti.

Imperfectum.

M. regédamas/ contr. regédams

Fœm. regédama

Perf. & Plusqvamp.

M. regéjes. F. regéjuſi.

Futurum.

M. regéſes. F. regéſenti.

OBSERVATIONES.

1. A *prima* perſona Præſentis Sing. formatur *ſecunda*, ut à regiù fit regij / mutato iu in y; ſed ubi pro

pro Characteristica duplex est Consona, posterior extruditur, ut à sédźiu/ sédi/ à kenćiu/q. kentźiu/ kenti.

2. *Tertia* Persona *Præs.* non ut in cæteris finit a vel o/ sed i/ut: régi videt, hinc in D. & Pl. régiwa/ régime &c. Sæpissimè tamen i finale abjicitur, ut rég pro régi.

2. Qvædam etiam in a exeunt, præsertim Verborum in u purum sine adjuncto i, ut: déra decet, à derù/sudera convenit, à suderu/ kruta movetur, vivit, à krutu/kalba loqvitur à kalbu/ dréba tremit, à drébu. Qvam vocalem etiam in Duali, & Plur. retinent, ut: dérawa/ krutawa/ kalbawa/ dérame/krutame/kalbame &c.

3. *Tertia* persona *Præteriti* in hac Conjugatione exit in o/ut: régêjo/InPl. régéjome, &c.

Haut rarò tamen pro o ponitur a/ prout Dialectus alicujꝰ loci, aut etiam metrinec essitas reqvirit, ut: uźmokêja solvit, kentêja passus est. Sic źinnoja/biloja/pro źinnojo/bilojo/&c.

PASSIVUM.

Vox Passiva in hâc Conjugatione desinit in imas; & formatur Præsens à prima persona Plur. Præsentis Activi, ut à régime est Præsens régimas. Sed Præteritum regêtas descendit ab Infinitivo regêti/ prout circa primam Conjugationē jam monitū fuit.

Flexio ejus talis est.

Indicativus.

Præsens. Régimas esmi / regimas essi/regimas esti/ira.

H Imper-

Imperfect. Regímas buwau/ buwai / buwo.
Præteritum Regêtas eſmi/ eſſi/ eſti/ ira.
Plusqvamperfect. Regêtas buwau/ buwai/ buwo.
Futurum. Regêtas buſu/ buſi / bus.

Et ſic in cæteris Modis, planè ut in præcedenti Conjugatione.

Paradigma Verborum cum augmento i.

INDICATIVUS.

Præſens.

S.	Sakaù dico,	ſakai/	ſáko
D.	Sákowa/	ſákota/	ſáko.
P.	Sákome/	ſákote/	ſáko.

Perfectum.

S.	Sakiau/	ſakiei/	ſáke/
D.	Sakewa/	ſaketa/	ſáke/
P.	Sakeme/	ſakete/	ſáke.

Plusqvamperf.

S. Sakes buwau/ ſakes buwai/ ſakes buwo. &c.

Futurum.

S.	Sakýſu/	ſakýſi/	ſakýs.
D.	Sakýſiwa/	ſakýſita/	ſakýs.
P.	Sakýſime/	ſakýſite/	ſakýs

IMPERATIVUS.

S. Sakýk/ ſakýki/ teſáko.

D. Sá-

D. Sakýkiwa/ ſakýkita/ teſáko.
P. Sakýkime/ ſakýkite/ teſáko.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens & Imperfectum.

S. Jeib/jog/idant ſakýćia/ ſakýćiau/ ſakýtumbei/ſakýtu.
D. Sakýtumbiwa/ ſakýtumbita/ ſakýtu.
P. Sakýtumbime/ ſakýtumbite ſakýtu.

Perfect. Jey/vel jog eſmi ſakes
Plusqvamperf. Jey bućia ſakes.
Futurum. Jey buſu ſakes &c.

prorſus ad formam priorum Conjugationum.

INFINITIVUS.

Præſens,	ſakýti/
Imperfectum,	ſakant
Perf. & Plusqvamp.	ſákius
Futurum,	ſakýſent.

SUPINUM.

Sakýtu.

PARTICIPIUM.

Præſens	M. ſakas.	F. ſákanti.
Imperf.	M. ſakýdams/	F. ſakýdama.
Perfect.	M. ſakes	F. ſákiuſi.
Futurum,	M. ſakýſes.	F. ſakýſenti.

OBSER-

OBSERVATIONES.

1. *Tertia perſona Sing.* Præſentis Verborum in au terminatur hic in o/ut ſáſo/Ea verò qvæ in ćiu & dźiu deſinunt,habent tertiam in a/ut weća ventilat, à wećiu/gimdźia generat,parit,à gimdźiu. Non rarò autem ź abjicitur,& dicitur: gimda/pilda/iśgulda/pro gimdźia/pildźa/iśguldźa. Sed à gimdau/pildau/iśguldau eſt gimdo/pildo/iśguldo.

2. Ultima Præteriti finitur e/ut: ſáte/gunde. Inde ſáteme/gundeme &c.

3. Augmentum Futuri i communicatur omnibus Temporibus in omnibus Modis à Futuro deductis,ut: à ſakŷſiu eſt ſakiau/ſakŷſi/ſakŷćia/ſakŷti &c.

Verba deſinentia in tau ante augmentum in Præterito mutant,euphoniæ causâ, t in ć/ ut: ſkaitau lego. F. ſkaitŷſiu/P. ſkaićiau/ſtatau ſtatuo, ſtatŷſiu/ſtaćiau pro ſkaitiau/ſtatiau.

PASSIVUM.

Paſſiva vox eâdem, qvâ cæteræ,formâ conjugatur,eò ſaltim obſervato,qvod ante ultimam terminationem mas/non ſit a nec e/vel i/ut in præcedentibus Conjugationibus, ſed o/ ut ſáſomas à prima perſ. Plur. Præſentis Indicativi ſáſome.

Præteritum habet	ſakŷtas
Futurum 1. Partic.	ſakŷſemas
Futurum 2	ſakŷtinas.

Para-

Paradigma Verborum cum
augmento o.

INDICATIVUS.

Præſens.

S.	ẓinnau ſcio,cognoſco,	ẓinnai/	ẓinno.
D.	ẓinnowa	ẓinnota/	ẓinno.
P.	ẓinnome/	ẓinnote/	ẓinno.

Perfectum.

S.	ẓinnojau/	ẓinnojei/	ẓinnôjo.
D.	ẓinnojowa	ẓinnojota/	ẓinnôjo.
P.	ẓinnojome/	ẓinnojote/	ẓinnôjo.

Plusqvamperf.

ẓinnôjes buwau/ buwai/ buwo &c.

Futurum.

S.	ẓinnôſu/	ẓinnôſi/	ẓinnôs.
D.	ẓinnoſiwa/	ẓinnoſita	ẓinnôs.
P.	ẓinnoſime/	ẓinnoſite/	ẓinnos.

IMPERATIVUS

S.		ẓinnôk/ ki/	teẓinno.
D.	ẓinnokiwa/	ẓinnokita/	teẓinno.
P.	ẓinnokime/	ẓinnokite/	teẓinno.

SVBJVNCTIVUS.

Præſens & Imperfectum.

S. Jeib/ idant ẓinnôćia / ćiau / ẓinnotumbei ẓinnôtu.

D.	ẓinnotumbiwa/	ẓinnotumbita/	ẓinnôtu
P.	ẓinnotumbime/	ẓinnotumbite/	ẓinnôtu

Perfectum.

Jey/ jog eſmí ʒínnôjes/eſſi/eſti/ ita &c.

Plusqvamperf.

Jey bućia ʒínnôjes.

Futurum.

Jey buſu ʒínnôjes &c.

INFINITIVUS.

Præſens,	ʒínnôti
Imperf.	ʒínnant.
Perf.& Plusq.	ʒínnôjus
Futurum,	ʒínnôſent.

SUPINUM.

ʒínnotu.

PARTICIPIUM

Præſens,	M.	ʒínnas	F.	ʒínnanti.
Imperf.	M.	ʒínnôdams	F.	ʒínnodama
Perf.	M.	ʒínnôjes/	F.	ʒínnojuſi.
Fut.	M.	ʒínnôſes	F.	ʒínnoſenti.

PASSIVUM ʒínnomas perinde ut ſâkomas conjugatur.

CAPUT XVII.

De

TERTIA CONJUGATIONE.

1. *Tertia Conjugatio* eſt Verborum in mi/ ut: dûmi do,cum Compoſitis,atdûmi reddo, iſdûmi extra-

extrado, padůmi trado, pardůmi vendo, pridůmi addo, sudůmi confero, uzdůmi propono, demmi / pademmi pono, colloco, depono, prademmi incipio, pridemmi addo &c. liekmi / paliekmi linqvo, relinqvo, iśliekmi / atliekmi &c. raumi ploro cum ejulatu / eimi eo, cum compositis suis: apeimi / beeimi / ateimi / iśeimi / pareimi / péreimi / prieimi / sueimi / uzeimi / emi edo, miegmi dormio, cum suis compositis &c.

[*Refertur huc qvoq; Verbum Substantivum anomalum* esmi *sum, de qvo seq. cap.*]

II. Horum *Conjugatio*, utut Futura itidem in su & Præterita in jau desinant, planè tamen diversa est à prioribus, velut ex seqventi paradigmate apparebit.

Paradigma Activæ Vocis.

INDICATIVUS.

Præsens.

S.	důmi do	důdi /	důd vel důsti / důst.
D.	důwa /	důdat /	důd.
P.	důme /	důste /	důd.

Perfectum.

S.	dawiau /	dawei /	dawe
D.	dawewa /	daweta	dawe.
P.	daweme	dawete	dawe.

Plusqvamperfect.

Dawes buwau / buwai / buwo &c.

H 4 Futurum

Futurum.

S.	dûſu/	dûſi/	dûs.
D.	dûſiwa/	dûſita/	dûs.
P.	dûſime	dûſite/	dûs.

IMPERATIVUS.

S.		dût/	dûti/	tedûde/ tedûd/ tedûſt.
D.	dûtiwa/		dûtita/	tedûd
P.	dûtime/		dûtite/	tedûd.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens & Imperf.

S.	Jeib/	id. dûćia/	dûćiau/	dûtumbei dûtu.
D.	dûtumbiwa/		dûtumbita/	dûtu.
P.	dûtumbime/		dûtumbite/	dûtu.

Perfectum.

S. Jey dawes eſmi / dawes eſſi &c.

Plusqvamperf.

S. Jey bućia dawes / butumbei dawes &c.

Futurum.

S. Jey buſu dawes / buſi dawes / bus dawes &c.

INFINITIVUS.

Præſens,	dûti.
Imperf.	dûdant.

Per.

Perfect.	dawus.
Futurum.	dûſent.

SUPINUM.

dûtu.

PARTICIPIUM.

Præſens.	M. dûdas.	F. dûdanti.
Imperf.	M. dûdamas & dûdams	F. dûdama.
Perf.	M. dawes.	F. dáwuſi/
Futur.	M. dûſes.	F. dûſenti.

OBSERVATIONES.

circa Præſens.

I. Qvædam Verba duplici terminatione gaudent, videl. in mi & in u/ qvæ altera in u/ ad primam Conjugationem refertur, ut: ſáugmi cuſtodio, ſáugſi/ſáugt & ſaugoju/ſaugoji/ſaugoja. Vel ad ſecundam, ut: ſérgmi vigilo, excubias ago, ſérgſi/ſérgt/ & ſérgiu/ cuſtodio, ſérgi/ ſérg. Sic etiam Compoſita, apſáugmi/apſérgmi/apſaugſi/ apſérgſi &c.

2. Litera thematis initialis d in ſecunda perſona Præſentis duplicatur, ut: à dûmi eſt dûdi/q.à dûdû. Sic in Compoſitis, atdûmi/atdûdi/ pardûmi/pardûdi &c.

Ab hac ſecunda formatur tertia perſona, tantùm i abjecto, ut: à dûdi/dûd/ prádedi/ práded. Et hinc altera ejus terminatio in ſt/ inſerto ſ/ & d verſo

verſo in cognatam literam t / euphoniæ gratiâ, ut: dûd/dûſi/pardûd/pardûſi / prádeđ / prádeſi/ & paragogicè dûſti/pardûſti/pradeſti.

3. Reliqva verbâ, qvæ aliam, quàm đ initialem habent literam, faciunt ſecundam perſonam in ſi/tertiam in ti / ut: eimi / eiſi / eiti / miegmi/ miegſi/miegti/ & per apocopen eit/miegt.

Excipe: emi edo habet edi / ed/ giemi cano, giedi / gied.

4 A primâ & ſecundâ Præſentis Sing. formantur primæ & ſecundæ perſonæ in Dual. & Plur. ut: à dûmi eſt dûwa & dûme/ à dûdi/ dûdat/ dûſte/eimi/eiſi/eima/ eime / eiſat / eiſte & ſic in cæteris.

Circa Præteritum.

Præteritum prorſus irregulariter formatur à Futuro, ut: à dûſu/dawiau/ uźmigſu / uźmiggau/pradéſu/ pradėjau/ eiſu/ėjau Ab hac verò perſona prima cæteræ in omnibus Numeris analogicè deducuntur.

Circa Futurum.

Futurum itidem irregulariter formatur à Præſenti, ut: dûmi F. dûſu / eimi/eiſu/mutato mi in ſu. Demmi habet in Futuro deſu utroq; m eliſo, cum Compoſitis ſuis, pademmi/ prademmi / uź demmi &c. giedmi/F. giedoſu/miegmi miegoſu/ſed compoſita habent, pragỹſu/uźmigſu. Hinc Præterita pragidau/uźmiggau.

PAS-

PASSIVUM.

Præſens Paſſivi formatur in hac Conjugatione ab Imperfecto Participii Activi, ut: à dů̃dams fit dů̃damas/à pradẽdams / pradẽdamas: Præteritum verò à Præſ. Infinitivi, ut à dů̃tí / dů̃tas/à pradêti pradêtas.

Flexio hujus vocis Paſſivæ ſeqvitur formam Paſſivorum præced. Conjugation. regularem.

Qvoad cætera Verba in mi nulla occurrit difficultas; cognitis enim Præteritis & Futuris, (qvæ maximam partem hic jam annotata ſunt) facillimo opere cætera Tempora à ſuis cognatis deducuntur. In gratiam tamen tironum adſcribemus hîc flexionem Verbi eimi.

INDICATIVUS.

Præſens.

S. eimí/ eo,	eiſí/	eiti/	eit.
D. eíwa/	eiſta/	eit.	
P. eíme/	eiſte/	eit.	

[*Dicitur etiam in Plur.* eitam/ eitat.]

Perfectum.

S. ẽjau (eíjau)	ẽjei/	ẽjo.
D. ẽjowa/	ẽjota/	ẽjo.
P. ẽjome/	ẽjote/	ẽjo.

Plusqvamperf.

S. ẽjes bů̃wau &c.

Futu-

Futurum.

S.	eiſu/	eiſi/	eis.
D.	eiſiwa/	eiſita/	eis.
P.	eiſime/	eiſite/	eis.

IMPERATIVUS.

S.		eik/ eiki/	teeik/	teeje.
D.	eikiwa/	eikita/	teeik.	
P.	eikime/	eikite/	teeik.	

SUBJUNCTIVUS.

Præſens & Imperf,

S.	Jeib/idant eića/eićiau/	eitumbei/		eitu.
D.	eitumbiwa/	eitumbita/		eitu.
P.	eitumbime/	eitumbite/		eitu.

Perfectum

S. Jey vel jog ejes eſmi / ejes eſſi &c.

Plusqvamperf.

S. Jey bućia ejes / butumbei ejes &c.

Futurum.

S. Jey buſu ejes / buſi ejes &c.

INFINITIVUS.

Præſens,	eiti/	eik.
Imperfectum	ent.	
Præteritum	ejus.	
Futurum	eiſent.	

SUPI-

SUPINUM.

Ɇitu.

PARTICIPIUM

Præſens.	M.	éjas/	F.	enti
Imperf.		eidamas/		eidama
Perf.		éjes/		éjuſi.
Futur.		eiſes/		eiſenti.

CAPUT. XVIII.

De

VERBIS SUBSTANTIVIS.

I. *Verba Subſtantiva*, ſic dicta, numerantur *tria:* eſmi ſum, tampu fio, ſtojûs fio, exiſto.

[*Quæ tamen duo poſteriora rectiùs ad Neutro paſſiva referuntur ut ſupra vidimus c. 14. de Verb.*]

II. *Primum Verbum* eſmi ſeqvitur magnâ ex parte formam Verborum in mi. *Conjugatio* ejus, qvæ ſcitu maximè neceſſaria, talis eſt.

INDICATIVUS.

Præſens.

S.	Ɇſmi ſum	eſſi/	eſti/	eſt/	ĩjra
D.	eſwa/	eſta/	eſti/		
P.	eſme/	eſte/	eſti.		

Perfectum.

S.	Buwau/	buwai/	buwo/
D.	Buwowa	buwota/	buwo.
P.	Buwome	buwote/	buwo.

Plus.

Plusqvamperf.

S. Buwes buwau/ buwai/ buwo &c.

Futurum.

S. Buſu/ buſi/ bus.
D. buſiwa/ buſita/ bus.
P. buſime/ buſite bus.

IMPERATIVUS.

S. Buk/ buki/ (buk) teeſſié vel téſſie teſti vel téſt pro teeſt.
D. bukiwa/ bukita/ (buk) teeſſie.
P. bukime/ bukite/ (buk) teeſſie.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens & Imperfect.

S. Jeib/id. bućia/ bućiau/ butumbei/ butu.
D. butumbiwa/ butumbita/ butu.
P. butumbime/ butumbite/ butu.

Perfectum.

S. Jey vel jog eſmi buwes / eſſi buwes/eſti buwes &c.

Plusqvamperf.

S. Jey/ jeib bućia buwes / butumbei buwes butu buwes.

Futurum.

S. Jey buſu buwes/ buſi buwes &c.

INFINITIVUS.

Præſens. buti.

Im-

Imperfect.	ésant/ sant.
Præter.	buwus.
Futurum,	busent.

Supino caret

PARTICIPIUM.

Præsens	M.	ésas	F. ésanti/ santi.
Imperf.		budamas	budama
Perfect.		buwes/	buwusi.
Futur.		buses	busenti.

Nota: ésas/ésanti in obliqvis sæpissimè pati aphæresin, & dici: sancío/ sancíam/ santi/ sancíos / sancíei / sancze pro ésancío ésancíam &c.

[*De* tertia persona Imperativi *hic notandum est, qvod sc. apud Litv. Scriptores triplex legatur. Aliis enim est* buk/*qvæ â secundâ solâ pronunciatione distingvitur ; effertur enim qvasi cum jotæ subscripto, aut affixo* i/ *ut* buk *q.* buik *vel* búk/ *cùm secunda simpliciter, ut scribitur, ita etiam efferatur. Aliis* tebuk/ *aliis* teessie *vel per crasin* téssie *&* tést *pro* teesti/ teest. *Ex qvibus ultima à Præsenti Indicativi, ut sit in aliis Conjugationibus analogis, formatur, & duabus prioribus præfertur.*]

Cætera duo Verba tampu / stojus ferè regulariter formātur ad normam Verborum primæ Conjugationis. Qvia tamen prius verbum peculiare habet Futurum, à qvo cætera Tempora maximam partem descendunt, integram ejus formationem hîc apposuimus.

INDI-

INDICATIVUS,

Præſens:	tampu/	tampi/	tampa/
	tampawa/	tampata/	tampa.
	tampame/	tampate/	tampa.
Præteritum:	tappau/	tappai	tápo.
	tápowa/	tápota	tápo.
	tápome/	tápote/	tápo.
Futurum:	tapſu/	tapſi/	taps/
	tapſiwa	tapſita/	taps.
	tapſime/	tapſite/	taps.

IMPERATIVUS.

Præſens:	tapk/tapki/		tetampa.
	tapkiwa/	tapkita/	tetampa.
	tapkime/	tapkite/	tetampa.

SUBJVNCTIVUS.

Præſens & Imperf.

Jeib/id.	tapćia/au/	taptumbei/	taptu.
	taptumbiwa/	taptumbita/	taptu.
	taptumbime/	taptumbite/	taptu.
Præter. Perf.	Jey vel	jog eſmi	tapes &c.
Plusqvamperf.	Jey	bućia	tapes &c.
Futurum.	Jey	buſu	tapes &c.

INFINITIVUS.

Præſens	tapti.
Imperfectum	tampant.
Præteritum,	tápus.

Supi-

Futurum tápſent.

Supino caret.

PARTICIPIUM.

Præſens.	tampas
Imperfectum:	tapdams
Perfect.	tapes
Futurum	tapſes.

Obſerva. Futurum Indicativi in hac Conjugatione deducitur à Præſenti, non mutando Characteriſticam Præſentis in Characteriſticam Futuri, ceu in Verbis analogis, ſed illam retinendo, & aſſumendo Characteriſticam Futuri, m prioris ſyllabæ extruſo, ut tam/pu tapſu.

Ab hoc deſcendit Præteritum duplicando ſcil. literam Characteriſticam Præſentis, ut: à tapſu tappau. Qvam tamen duplicationem, ſeu geminationem abjicit in tertia perſona, accentum ex ultima in penultimam rejiciendo, ut: à tappaù / tappai fit tápo; hinc tápowa/tápome/tápote &c.

Stojûs fio, eſt Verbum regulare, & flectitur ſecûdum paradigma primæ Conjugationis wadinnu/ ut ſtojûs. F. ſtoſûs/P. ſtojaus.

CAPUT XIX.

De

VERBIS IMPERSONALIBUS.

I. Impersonalia à Neutris præſertim deſcendentia multa in hac qvoqve lingva occurrunt, ut:

auſta illuceſcit, F. auß P. außo.

apſlijſt lubrica fit terra, F. apſlijs. P. apſlijdo.

garôja vaporat, garôs/ garôja.
gráudz tonat, gráus/gráude.
laßa stillat, laßês/laßêjo.
lîja pluit, lîjs/lîjjo.
nuſſidûſt contingit, evenit, nuſidûs / nuſidawe.
padeſt conducit, padês/padejo.
pridera convenit, priderês/priderêjo.
regîſi videtur, regêſis/regêſoſi
reik decet, oportet. reiks/reike.
ſniegt ningit, ſnigs ſnigga.
ſekaſi succedit res, ſekſiſi/ſekeſi.
ßala friget, ßáls/ßále.
temſta tenebraſcit, téms/témo.
zaibûja fulgurat, zaibûs/zaibawo. &c.

Sic kláuſaſi qværitur, ambigitur, girdenaſi fama crebeſcit, rumor exit in vulgus, praſideſt naſcitur, oritur aliqvid. Abſolutè qvoq; ponuntur: ſâko/ kalba/ bilo/ dicunt, ferunt, ajunt, ſc. zmones homines.

II. Nonnulla etiam à Paſſivis oriuntur, ut: ſâkoma ira/dicitur, ſkaitoma ira legitur, giedama ira cantatur, zinnoma ira cognoſcitur, notum, manifeſtum eſt.

III. *Conjugatio* eorum ex Perſonalium regulis, qvas hæc qvoq; (in tertiâ tamen perſonâ tantùm) ſeqvuntur, petendâ eſt.

Carent autem Supino & Participiis.

CAPUT

CAPUT. XX.

De

VERBI SPECIE & FIGURA.

I. *Species* Verborum ſunt: *Primitiva*, ut: klauſau auſculto, *Derivativa*, ut: klauſineju ſubauſculto.

II. Verba derivata ſunt; vel *Inchoativa* vel *Freqventativa*, vel *Diminutiva*.

III. *Inchoativa* půlineju incipio labi, merdmi incipio mori.

[*Seqvuntur hæc etiam qvoad ſignificationem primitiva qvædam, qvæ aliàs Neutralia Paſſiva dicuntur, ut:* paſénſtu *incipio ſeneſcere*, nokſtu *fio maturus*, wargſtu *fio pauper, miſer*. *Sic* témſta *incipit veſpera*, auśta *incipit aurora, dieſcit*.

IV. *Freqventativa* ſunt: Qvædam in neju exeuntia, perinde ut Inchoativa, ut: ſuntineju ſæpè mitto, uźpůlineju crebrò ſuperlabor, à ſecunda Perſona Præſentis Indicativi uźpůlí addendo, neju.

Alia in ůju ut: darbulůju / freqventer, crebrò aliqvid ago.

Alia in dawau/ut: ſakijdawau ſolitꝰ ſum dicere walgijdawau ſolitꝰ ſum edere, aplankijdawau diligenter inviſeram, ſive ſolitus eram inviſere.

Hujusmodi autem Freqventativa à qvolibet Verbo primitivo deduci poſſunt, & qvidem à Præterito ejus, mutando ultimam in dawau/ ut: à wadinnau eſt wadindawau / à regéjau regédawau/

wau/à ſinnojau ſinnodawau/à pradéjau pradèdawau/à buwau budawau. Sed dûdawau/eídawau videntur eſſe à dûmi/eimi.

Qvæ verò Verba ſecundæ Conjugationis ỹ pro augmento habent in Futuro, ſaltem d interponunt, qvod cum vocali ỹ peculiarem Syllabam conſtituit, ut: ſakíau/ſakỹdawau/lankíau/lankỹdawau.

[*Obſerva, hæc verba, præter hanc unam Temporis q. Præteriti terminationem amplius in uſu non eſſe, ideoqve ad Defectiva transire.*]

V. *Deminutiva* plura apud Litvanos dantur, & deſinunt: vel in **eju**/ut: walginéju modicè edo, waikſtinéju parumper ambulo, klauſíneju ſubauſculto, paululùm attendo, mirtíneju paulatim morior.

Vel in **áuju**/ut: pateikáuju paululùm otior, giráuju modicum bibo.

Vel in **oju**/ut: ſruboju ſorbillo, línoja paululùm pluit, girſnoju modicum bibo.

[*Quo pertinere videntur*; garbinoju/ſweikiu]

Figuræ Verborum ſunt: *Simplex*, ut wadínnu voco, *Compoſita*, ſuwadínnu convoco.

Componuntur autem Verba:

1 *Cum Nominibus*, ut: Karawedu bello præſum à karas & wedu/jûkdarau jocum facio, profero, à jûkas & darau..

2. *Cum Adverbiis*, ut: gerdarau benefacio, gandarau ſatis facio.

3. *Cum*

3. *Cum Præpositionibus*, ut: prieimi adeo, ateimi advenio, sugrijstu redeo, inraßau & ijraßau inscribo.

4. *Cum aliis particulis inseparabilibus*, ut: beeimi modò eo, beesmi adhuc sum, dalitéju / palitéju attingo.

CAPUT XXI.

De PARTICIPIO.

I. Litvanica lingva valdè delectatur Participiis, pluraq; quàm Latina, utpote hac in parte felicior, agnoscit eorum *Tempora*. Dantur enim *in Activa voce qvatuor* Tempora; Præsens, Imperfectum, Perfectum & Futurum: *in Paßiva tria*; Præsens, Præteritum & Futurum, idqve duplex, primum & secundum.

II. *Præsens* Activorum desinit in ąs/vel in ĭs/ formaturq; à prima Præsentis Indicativi, ut: à wadinnu wadinnąs/sakau sakąs/ mijliu/mijlis/ regiu/regis. Sed à důmi est důdąs/ab eimi ejąs/ esmi esąs irregulariter.

Observabis: Qvædam etiam Participia Præsent. terminari in ęs / si videl. prima Persona Plur: e habet pro a/ ut: kenczęs à kenczeme / wieśpatauję s à wieśpatauję me/ kerßijęs à kerßijem/ meldzęsis à meldzemes / atleidzęs / ab atleidzeme. Hinc in Passivo, kenczemas/ meldzemas &c.

III. *Imperfectum* exit in damas / & contractè dams/ fitq; à Præsenti Infinitivi, mutando ti in

damas / ut: wadinti wadindamas / wadindams/regêti regėdamas/sakijti sakijdamas/rásti rásdams/důti důdams/citi eidams.

[Participium hoc sæpè etiam Præsentis significationem obtinet,ut: Diewas mus mylêdams pláka/DEUS nos amans, sive dum amat nos, castigat, Diewas mus palinksmin bilodams DEUS nos solatur dicens. Usurpatur qvoq; pro Lat. Gerundio in do, ut praeidams man kalbêjo / prætereundo mihi dixit, dirbdams parpůle laborando concidit.]

IV. *Perfectum* desinit in ęs sitq; à Perfecto Indicativi mutando ultimam ejus in ęs/ ut: wadinnau wadinnęs/regėjau regėjęs / sakiau sakięs / buwau buwęs.

[*Nonnulli, præsertim in magno Ducatu Litv. hoc tempus finiunt etiam in* is *ut:* regėjis/ *Pl.* regėji / ejis *Pl.* eji / iśejis *Pl.* iśeji.]

V. *Futurum* in sęs formatur à Futuro Infinitivi, sent/mutato in sęs/ut: à wadisent/est wadisęs/à regêsent regêsęs.

VI. Participia habent *terminationes Masculinas* in ąs/ęs & įs/*Fœmininas* in a & i.

Masculina Activæ vocis ad nullam analogam *Declinationem* Nominum revocari possunt; qvia tamen imparisyllabica eorum est flexio, qvintæ Declinationi, qvàm aliqvo modo seqvitur, eam adjecimus,ubi qvoq; eorum paradigmata videre licet. Fœminina declinantur ut Nomina fœmin. in i fecundæ

dæ Declinationis parisyllabicæ, qvò etiam referuntur.

Sic etiam Participia Passivæ vocis Masculina in as ad primam; in a Fœminina ad secundam Declinationem pertinent.

VII. Qvandoq; degenerant Participia in Nomina, qvod fieri docent Grammatici modis seqventibus:

(1) Qvando cum Adverbio, cum qvo ipsum verbum jungitur, extant composita, ut: nemokij̃tas indoctus, negirdêtas inauditus, nerégimas invisibilis, neiskalbamas ineffabilis

2. Cum temporis significationem amittunt, ut: milétinas dignus, qvi ametur, pláktinas / dignus, qvi castigetur, mokij̃tas doctus, qvi doctrinâ imbutus est.

3. Dum comparationem admittunt, & per gradus variantur, ut: mokytas doctus, mokyćiáusas / papeiktas contemtus, papeikćiáusas.

Caput XXII.

De

ADVERBIO.

Hactenus de vocibus flexibilibus, seqvuntur jam illæ, qvæ nullam sui flexionem, aut variationem (comparabilibus tamen Adverbiis exceptis) admittunt, & inflexiles, seu invariabiles, aut indeclinabiles dicuntur, ut sunt: *Adverbium*, *Præpositio*, *Conjunctio* & *Interjectio*.

ADVERBIA, ut apud Latinos & Græcos, ſic qvoq; Litvanos plures habent ſignificationes.

Dantur enim Adverbia.

1. LOCI, qvæ *qvàdruplicia* ſunt:

In Loco, ut: ćia/czonai/ßiczę hîc, tenai/tenaigi ibi, illic, iſthic, ibidem, ƙitur alibi, ƙur/ƙame ubi? ƙur ieng ubi; ƙurgi/ ubi ubi, wiſſur ubiq;, ubicunq;, widui intus, laukie foris, aukſtay ſupernè, żemay infernè, apaćioſ ſubtus, infrà, namie domi, toli longè, peregrè, niekur nullibi, nusqvam.

[Huc referri poſſunt Nomina & Pronomina qvædam cum Præpoſitione inſeparabili ip vel imp compoſita, ut: Diewipi/ & abjecto i Diewip apud DEUM, Jonipi apud Johannem, manip / tawip/ſawip & manimp/tawimp/ſawimp apud me, apud te, apud ſe.]

De Loco: iß kur unde? iß ćia hinc, ißten illinc, iſthinc.

[*Cætera exprimuntur Nominibus cum Præpoſitione ſeparabili conſtructis, ut:* iß tolo *peregrè, è longinquo*, iß lauko *foris*, iß apačios *infernè; & huc propriè non pertinent.*]

Per Locum. Hæc Adverbia etiam circumloqvuntur Litvani totâ phraſi, ut: ßů daikty hâc, anů/daikty/illâc, iſthâc, niekatru daikty nequà, neutrâ parte. Excipe tieſog tieſogie rectà, & tie ſam/*Memel. Dialecto.*

Ad Locum: ßén/ßia huc, tén/tenai illuc, iſthuc, tén-

téngu illucne? ßéngu / huc ne? kitur aliò, kur qvo? kur kurgi qvocunq́;, qvovis, qvolibet, niekur nusqvam, widun intrò, laukan foràs, tolijn peregrè, longè, aukštijn sursum, žemijn deorsum, namů domum.

Huc referuntur & seqventia: deßinesp dextrorsum, kairesp sinistrorsum, dangun cœlum versus, namůp / namůsna / namopri domum versus; more Græcorum, qvi dicunt, οὐρανόνδε, οὐρανόσε in cœlum, οἴκαδε domum.

Et talia vel de qvolibet nomine formari possunt, ubi significatione ad locum opus est, pro ut hujus lingvæ periti optimè norunt.

Sic à Pronominibus sunt: manesp/ad me, tawesp ad te, sawesp ad se, anopi ad illum, musump/jusump/sawump/anump/ad nos, ad vos, ad seipsos, ad illos, kop/ kuriop / ad qvem? & sic in cæteris.

2. TEMPORIS. qvæ itidem qvadruplicia sunt:

Præsentis, ut: dabar / jau/ nunc, modò, jam, dabartel jam modò, darbateli/ darbatelei / idem.

Præteriti, ut: wákar heri, užwákar nudius tertius, andai nudius qvartus, qvintus &c. vel illo tempore, pirmay anteà, olim, ßwiežiey / nesenay nuper, recenter, ilgay/senay pridem, dudum, olim, pérnay ante annum, užpérnay ante biennium, propérnay ante triennium.

Futuri: ritoj cras, poritoj perendie, tůjau/

& ſeq. vocali **tůjaus, weikiey** mox, propediem, **potam** poſtea, poſthac.

Indefiniti, ut: **kartais** aliqvando, interdum, **niekada/niekadai & niekadais** nunquam, **dienoj** interdiu, **wakarais** veſperi, **naktimis** noctu, **wienat/wiſſada/wiſſadai/wiſſadôs** ſemper, **amżinay** ætatèm, æternùm, **czeſu** tempeſtivè in tempore.

3. QVANTITATIS: **daug/daugi** multùm, **maż/mażay** parùm, modicum; & horum gradus **daugiaus/ daugiáuſey/ mażaus/ mażáuſey:** item **perdaug** nimiùm, permultùm, **permaż** valde parùm, **ilgay** longè, **plaćiey** latè, **ſtoray** craſsè, **aukſtay** altè, **gilley** profundè.

Huc pertinent: (1) Adverbia *numerandi*, **wieneropay**/uniformiter, ſimpliciter, **dweiopay** dupliciter, **treiopay** tripliciter, **ketwiropay** qvadrupliciter &c. **ſimteropay** centuplum. Item: **wel/ atpenćż** rurſus, iterum.

(2) *Intendendi:* **labay/ didey**/valdè, vehementer, **abelnay/ wiſſiſkay** omninò, prorſus, **ſmarkiey** admodùm, **perdaug/** nimis, nimium, **taip** adeò, **jů** magis, plus.

(3) *Remittendi:* **palengway/ pamażay** ſenſim, paulatim, **wargiey** vix, ægrè, **nedaug/ bemaż** parùm, ferè. Et qvæ diminutionem ſignificant; **mażinteley/ & mażtinteley/** paululùm, ad minimum, **trumpinteley** breviter, qvam brevisſimè.

4. QVALITATIS, & ſimilitudinis: **kaipo/**

qvo-

qvomodo, teipo ita, hoc modo, ƙatraip utro modo, antraip altero modo, teip/ ßitaip ita, hoc modo, ƙitaip aliter, alio modo, geray benè, piktay malè, wieźlibay / patogey modestè, virtuosè, pridéranćiey decenter, miernay temperanter, greitaij statim, velociter, weikiey confestim, rankśćiey subitò, drąsey audaciter, ßirdingay corditùs, ligey ƙayp qvemadmodum.

5. *Minuendi & excludendi:* mażáusey ad minimùm, wienoƙ tamen attamen, certè, ßum wenigsten doch/ lyß/ tikt/ tikrai tantùm.

6. *Separandi:* ypaćiey/ skiru/ imprimis, præsertim, separatim.

7. *Concedendi:* esle/ tegul/ esto, sit ita.

8. *Affirmandi & negandi:* taip/ taipo/ aymań/ ita, sic, geray imò, tikray verè, certè, ne non, niekaip/ nullo modo.

9. *Demonstrandi:* ßitay & per Syncopen ßtay/ wey/ te/ en, ecce!

10. *Optandi*, aƙ/ jeib/ ƙada/ ah, utinam!

11. *Hortandi*, ßy/ nuggi eja, age agendum.

12. *Interrogandi:* er/ ar/ argi/ argu/ bau/ bės/ num, an? arne annon? ƙodel/ ƙodrin/ todėlei qvare, qvamobrem? ƙada/ ƙad' qvando?

Huc pertinet etiam particula gu aliis vocibus affixa, ut Matth. 11. Tugu essi/ kuris turi ateit/ argu ƙito láukśime? Tune is es, qvi venturus est, an alium expectabimus?

13. *Dubitandi:* źin/ rasśi an, forsan, arres fortassis, ben vel, fortè, ut: źin buwo/ źin nebuwo/

an

an fuerit,annon fuerit, ras buwo fortaſſis fuit,ertes bus bagotieji ßo ſwieto / fortaſſis erunt divites hujus ſeculi,ben jis vel ille tantùm.

14. *Eventus:* pripultiney accidentaliter,caſualiter, palaimingay feliciter, nericzomis / nezinnomis fortè,fortuna.

15. *Ordinis:* pirmà primùm, antrà ſecundùm, trećià / potrećiay tertiùm, priegtam adhæc, potam poſtea,deinceps.

16. *Comparandi:* kaip / ligey kaip/ taip/ qvemadmodum,ſicut,ita,kû ilgiaus/kû daugiaus qvò longiùs,eò plus,eò magis.

17. *Celandi:* ſlapćiey / ſlaptomis/ tilomis/clam,tacitè.

Hæc & alia plura uſu & ex Lexicis pleniùs addiſci poteruut.

OBSERVATIONES.

I. Plura Nomina qvoad Ablativos Singular. & Plur. maximè autem Inſtrumentales degenerant in Adverbia, qvemadmodum apud Græcos Dativus Nominum Adverbii naturam freqventer induit, ut: pulku & pulkais catervatim, wardu nominatim, ſkiru ſeparatim,atwiromis clarè, perſpicuè, zinnomis ſcienter,tilomis tacitè, widuj intus.

II. Adverbia ab Adjectivis in as deſcendentia habent ultimam ſyllabam in ay deſinentem; ſed qvæ ab Adjectivis in is & us/item Participiis veniunt,terminantur in ey / ut: à gęras/gęray benè, piktas malus, pikray malè, didis didey magnopere,

pere, valdè, gražíntelis/gražínteley pulchrè valdè, małonus/ małoney gratiosè/príderas/ príderańćiey convenienter, decenter. Id qvod propter orthographiam probè notandum.

III. Eadem Adverbia, ut apud Latinos, propter varios ac diverſos ſignificatus diverſas ſæpè appellationes ſortiuntur, ut: ƙaíp eſt aliàs ſimilitudinis, aliàs intendendi, aliàs optandi, vel etiam jurandi particula. E. g. ƙaíp žmogaus gíwénímas íra/ ƙaíp bus ír jo mirrímas/ſicut hominis vita eſt, ita erit & mors ejus, ƙaíp géras íra Díewas muſú/ qvam bonus eſt DEUS noſter! ƙaíp paƙajus butu beí ſandora/ utinam pax eſſet atq; concordia! ƙaíp man Díews padetu/ ita me DEUS juvet! Aliqvando tempus ſignificat; ƙaíp Adomas půles buwo/pamete wéiđa Díewo/ poſtqvam Adam lapſus fuerat, amiſit imaginem DEI. Deniq; ad claſſem Conjunctionum tranſit, & fit Conjunctio cauſalis ſ. finalis, ut: príſaƙíjta íra žmogui/ ƙaíp gíwéntu nobažnay/mandatum eſt homini, ut piè viveret.

IV Adverbia etiam comparantur, ut: dídey valdè, didžaus/didžíauſey. daug multum, daugiaus/daugiáuſey/ gražiey pulchrè, gražiaus/ gražiáuſey. greitay celeriter, greićiaus/ greićiáuſey.

[*Derivationes & Compoſitiones Adverbiorum qvomodo fiant, qvilibet Latinæ linguæ gnarus ipſemet cognoſcet, nos brevitati ſtudendo pluribus hîc ſuperſedemus.*]

CAPUT.

CAPUT. XXIII.

De

PRÆPOSITIONE.

Præpoſitiones ſunt aliæ *ſeparabiles*, aliæ *inſeparabiles.*

Inſeparabiles ſunt: ap/api/at/par/pra/da/pi/na.

Separabiles ſunt, vel *monoſyllabæ*, vel *diſſyllabæ.*

Monoſyllabæ ſeqventes numerantur: pri/prie & prieg/ad, apud, pirm ante, præ, be abſq; extra, præter, tarp inter/del ob, propter, po poſt, ſub, juxta, uż trans, ultra, pro, nůg & nů/à, ab, de, iß/è, ex prieß verſus, contra, erga, pas/pa/po/juxta, penes in/ŋ/ing ad, in, per ſuper, ultra, per, ties coram, juxta, iķ usq; ſu cum, pra/pro/per, trans.

[*Nota*, pa & pra *Memelens. Dialecto dicuntur pro* po & pro.

Diſſyllabæ ſunt: tarpei inter, delei propter, arti propè, użu trans, ultra, pro, iķi usq;, aplink circa, circiter, pagal/palig/juxta, ſecundùm, ſulig unà cum, apie de, pokim coram, paſkui poſt.

De varia conſtructione harum Præpoſitionum in Syntaxi docebitur.

Inſeparabiles componuntur: vel in *principio* tantùm cum Nominibus & Verbis, ap/api/at/par/pa/da/ut: apgalu vinco, ſupero, apķalbeimas/apiķalbis criminatio, atdůmi reddo, parpůlu con-

concido, **daraßau** plenariè, perfectè, ſcribo, **padûmi** trado. Vel in fine tantùm cum Nomine & Pronomine, **pi** & **na**/qvæ ad locum ſignificant, ut: **Diewop** ad DEUM, **maneſpi** & **maneſp** ad me, **mieſtana** & ablato **a mieſtan** in civitatem. In Plurali interſeritur inter Genitivum & particulam **pi** lit. **m**/ ut: **mieſtumpi**/ **juſumpi**/ **muſumpi**/ vel **mieſtump**/**juſump**/ **muſump**. **ipi**/ **ip** & **impi**/ **imp** ſignificant in loco, ut: **Ponip Diewip** apud Dominum DEUM, **manip** & **manimp** apud me, **tawipi** & **tawimp** apud te, **ſawip** & **ſawimp** apud ſe. Sic **kitamp newienamp** [illegible] illum alium.

[De particula **in** notandum eſt. [illegible]um compoſitionem ingreditur, ſeqvente vocali ſemper retinere **n**/ſeqvente verò conſona ſæpiùs illud abjicere. Et tum lit: **i** notatur virgulâ transverſali, ceu nota extruſi **n**; aut ejus loco adhibetur **ĩ** longum, ut: **ineimi** ingredior, **iraßau** & **ijraßau** inſcribo, **iteku**/ **ijteku** influo. Nonnunqvam etiam poſt conſonam manet **n**/ ut: **inſidûmi praxuwon** ſubeo periculum.]

Multiplicia Præpoſitionum ſignificata, *præſertim in compoſitione, videri poſſunt in Syntaxi de conſtructione Præpoſitionum.*

CAPUT XXIV.

De CONJUNCTIONE.

Conjunctionis præcipuæ Species ſunt: *Copulativa,*

va, Conditionalis, Disjunctiva, Adversativa, Concessiva, Causalis, Rationalis, Continuativa, & Expletiva.

Copulativæ Conjunctiones sunt: ir / bei / irgi / a / & etiam, teipag / taipajeg etiam, qvoqve.

Conditionales: jey / jeijgi / jeig / si, jeijne nisi, sitaip alioqvi, aliàs.

Disjunctivæ: ar argi aut, alba / arba sive, vel, ben vel, buk / buk ut: buk geri / buk pitti / seu, boni, seu mali.

Inserviunt, Explanativis quoq; (quo etiam butent *nempè, nimirum refertur) & Dubitativis.*

Adversativæ: bet / bettaig / à vel o / sed, verùm, ast, & qvæ his affines sunt, Deminutivæ; ben / tikkai / lüßß / wienok / saltem, tantùm, modò.

Concessivæ: tacz / taczei / norint / jeib / jeygi etsi, etiamsi, qvamvis, taczau tamen.

Causales: nes / nesa / nesang enim, nam, jog / sadangi / qvod, cùm, qvia, jeib / idant / jeng / kaip / kada / ut, qvò.

Rationales seu *Conclusivæ:* todel / todelei / todrin ergò, ideò, igitur.

Continuativæ: priegtam insuper, adhuc, potam postea, saip postqvam, tapagalaus / galausey / paskiausey postremò, deniq;, ultimò.

Expletivæ, aut Completivæ: nes enim, jau / jeg / gi / gu / qvæ postrema etiam interrogationibus inservit, ut: aßgu / egone? tugu tune? vide cap. præc. de Adverb.

[Qvod Latini de his particulis, aut vocibus indecli-

declinabilibus annotare ſolent; qvasdam videlicet pro varia ſignificandi poteſtate fieri jam Adverbia, jam Conjunctiones, jam Præpoſitiones: idem qvoqve in hac lingua deprehendimus. Sic ar eſt Adverbium, cum interrogationis vim tenet, ſed cum ſenſum disjungit Conjunctio Disjunctiva eſt. Sic priegtam/potam/wel/galáuſeij tapagalaus/ ſunt Adverbia Ordinis, cum verbis junguntur ad ſignificandam circumſtantiam; Conjunctiones autem fiunt, qvatenus conjungunt tantùm, aut continuant verba & ſententias. Sic a & Copulativa & adverſativa Conjunctio eſt, ſub diverſa ſignificatione; qvandoqve etiam ad Interjectionum claſſem tranſit.

CAPUT XXV.

De

INTERJECTIONIBUS.

Interjectiones pro ratione affectuum animi aut geſtuum in hac lingva *ſeqventes* occurrunt:

Exclamandi, o/ak!
Blandiendi, mielul/aukſut.
Ridendi, á á á.
Dolendi, aij/ak/deja/ ayman!
heu, proh dolor, heu mihi!
Corrigendi, a/ o/ ba.
Execrandi, czui/tfui.
Silentium præcipiendi,
titß/ſtitß/ſt/ & ſtijl Memel.
Dialecto.

Et tantum de priore Parte Grammatices, ſeu de Etymologia.

K PARS

PARS POSTERIOR.

De

SYNTAXI.

In Syntaxi, *qvâ agitur de vocibus reſpectivè conſideratis, aut in conſtructione poſitis, ea tantùm docebimus, qv a vel Litvani peculiariter ſibi vendicant, eorumqve idiotiſmum ſapiunt, vel ad Latinæ, aliarumq́ linguarum analogiam primo ſtatim intuitu revocari nequeunt.*

Syntaxis reſpicit, vel *Convenientiam* vocum, cum illæ q. ſociæ conveniunt in eodem caſu & perſona. Vel *Rectionem*, aut Regimen, qvando una vox regit alteram in diverſo caſu aut perſona.

I.

DE

CONVENIENTIA.

NOMINIS, PRONOMINIS & VERBI.

Ubi obſervandæ ſunt hæ Regulæ.

I. Adjectiva Litv. cum ſuis Subſtantivis genere, numero & caſu conveniunt, ut apud Latinos & Græcos

Græcos. Eó autem diſcrepant à Germanis, qvòd Adjectiva Litv. modò præponantur, modò poſtponantur ſuis Subſtantivis. Sic rectè dico, piemů géras & géras piemů Joh. 10. Secus atque apud Germanos, qvi Adjectivum ſemper præponunt, ein guter Hirt/& non ein Hirt guter.

II. Cum duo Adjectiva concurrunt, alterum Subſtantivè eſt exponendum, ut: nieko géro neſuláukſime/explicatur, nil boni expectabimus, nieko pikto nepadáre/nil mali patravit, ka gér atneſze qvid boni attulit?

III. Inter Adjectivum & Subſtantivum una alterave dictio, ut apud Latinos, eleganter aliqvando inſeritur, ut: ſzwentas Diewo żodis ſanctum DEI verbum, wiſſi wiſſû żmonû griekai bus ſuditi / omnia omnium hominum peccata judicabuntur.

Sic inter Adjectivum Pronominale & Subſtantivum eleganter aliud qvoddam nomen, vel etiam Pronomen in caſu recto ponitur, ut: ſawa káſgi naśta neſzoti turim / ſuum qvilibet onus portare debemus. [*Ubi qvoq; Pronomina non ſine venuſtate qvadam ſe invicem ſeqvuntur*, ſawa kaſgi] Sic kurieis tais żodźieis qvibus verbis, pro kurieis żodźieis/eleganti pleonaſmo.

IV. Duo Subſtantiva per Conjunctionem copulata, ſive eodem, Maſculino, ſive diverſo genere, reqvirunt appoſitum Duale Maſc. Generis mediante voce abu vel abudu / ut: áukſas bei ſidabras abu brangu / aurum & argentum utraq; cara

K 2 ſunt,

ſunt, **witas bei mote abu Diewo ſutwertu/** Vir & mulier utriq; à DEO creati ſunt. Sed ubi ambo nomina Fœminini generis ſunt, etiam Duale eodem genere reſpondere debet, ut: **motina bei dukte abi geri**/Mater & filia utraq; bona

Nonnunqvam etiam Plur. ut: **Moiſeßus bei Elioßus prarakai.**

Plura verò Subſtantiva copulata ſemper recipiunt more Latinorum appoſitum plurale, idq; vel Subſtantivum, vel Adjectivum, vel Verbum; ut: **Matteoßus/ Markus/ Lukoßus bei Jonas Ewangeliſtai. Jozefas/Maria/ Simeonas/ ßwenti buwo.** Sic **walgis gérims/bei átilſis pramaitin żmogaus giwata** / cibus, potus & qvies *conſervant hominis vitam.*

V. Pro Adjectivo interdum ponitur Subſtantivum ejusdem originis & ſignificationis cum præcedente Subſtantivo, ita ut unum regat alterum, & tum intenditur ſignificatio, velut apud Hebræos, ut: **dûbiû dûbes** fovearum foveæ, pro **dûbes labaŋ dídes/gilos**/magnæ, profundæ foveæ, **balû balos** abyſſorum abyſſi, pro **ballos pikéiáuſos.**

VI. Adjectiva ſæpè ἐλλειπτικῶς ſine Subſtantivo ponuntur, ut: **po maża** i. e. czeſa brevi tempore/**uż menka** ſ. **daikta**/pro vili, ſ. exigua.

VII. Freqvens eſt Enallage Comparativi pro ſuperlativo, ur: **iśmintingeſni tarp iśmintingû**/i. e. **iśmintingiauſi**/omnium ſapientum ſapientiſſimi. Sic, **ßwenteſni ir gereſni baźnicîôs ſana-**

ſanarai wargus kénczę/ ſanctiſſima & optima membra Eccleſiæ afflictiones patiuntur.

VIII. Nomina Numeralia Cardinalia usqve ad decem, utpote Adjectiva, cum ſuis Subſtantivis eodem genere, numero & caſu convenire debent, ut: du witu duo viri, dwi moteriśki/ duæ mulieres, keturi ſůlai qvatuor ſcamna, keturios důnos qvatuor panes, &c,

IX. Duo Pronomina ejusdem caſus pulchrè ſeparantur, alio qvodam diverſi caſus interpoſito, ut: kurs ſawa moteri myl/tas ſawę pats myl/ qvi uxorem ſuam diligit, ſeipſum diligit, Eph. 5.

X. Loco Poſſeſſivorum Litvani Græcos ſecuti, Primitivis freqventer utuntur, ut: Diewas máno/pro mánas Diewas DEUS meus, tawo Tewas pro tawas Tewas tuus Pater Sic důna muſu/ důna juſu/panis noſter, panis veſter.

XI. Reciproca ſaw & ſawo omnibus tribus perſonis in omni Numero conveniunt, & cum prima perſona juncta ſignificant mihi & meus, mea, um; cum ſecunda tibi & tuus, tua, um; cum tertia ſibi, & ſuus, a, um, ut: aß ſaw iśrinkau/ ego mihi elegi, tu ſaw iśrinkai/ tu tibi elegiſti, jis ſaw iśrinka/ ille ſibi elegit. Sic, aß ſawa warda parašau ego meum nomen ſcripſi, tu ſawa warda paraßai/ tu tuum nomen ſcripſiſti, jis ſawa warda paraßa ille ſuum nomen ſcripſit. Secus fit, cum actio tranſit in aliud Subjectum, ut: aß taw iśrinkau/ non ſaw &c. ego tibi elegi, aß tawa warda paraßau/ ego tuum nomen ſcripſi, tu

tawa warda paraßai/ tu tuum nomen ſcripſiſti &c.

XII. Relativum kas antecedenti, aut etiam ſequenti ſuo Nomini, vel Pronomini in omni genere reſpondet, ut: wiſſ tarai/ kas Dwaſe tur/ teláupſina Wieſpati/ omne id, qvod Spiritum habet (ſeu vivit) laudet Dominum, kas taw miela ira/ qvod tibi charum eſt. Sic kas diena / ſingulis diebus, kas czeſa/ ſingulis temporibus, pro kiek diena/ kiek czeſa.

XIII. Freqvens occurrit anomalia generis in conſtructione Pronominis Demonſtrativi tai cum Nominibus, mediante verbo Subſtantivo, vel etiam ſine illo, ut: Tai ira mana Sunus mielasſis Hic eſt Filius meus dilectus. Matth. 17. tai mana ſirdies dzaukſinas bei linkſmybe. Hoc mei cordis gaudium & lætitia Pſ 63, pro tas ira manas Sunus/ta mana linkſmybe.

XIV. Verbum convenit cum Nominativo Nominis antecedentis, aut etiam ſeqventis, ut & Pronominis eodem numero & perſonâ, ut apud Latinos.

Ellipſis Nominativi occurrit in his verbis kalba/ſako/tara/ſkelb/ dicunt, ferunt, ajunt, perhibent, id eſt, żmones kalba &c. Qvò etiam pertinent verba Impersonalia, ut: lija pluit, graudżia tonat, ſniegt/ ningit, pro dangus lija/ graudżia &c.

XV. Pronomina aß/tu/jis/ & in Plur. mes/ jus/jie non qvidem ut apud Germanos Verbis ſemper

per adjiciuntur, attamen freqventiùs qvàm apud Latinos, ut: noru aß taw gér'daryti/ volo tibi benefacere. ßinnau/ jog tu mane myli/ jog jis mane myl/ ſcio, qvòd tu me ames, qvòd ille me amet.

Dualis verò Numerus nunqvam ferè ſine ſuis pronominibus ponitur, ut: mudu/wedu ſakowa/ judu ſakota &c. Et ſi interdum omittitur Pronomen, tùm reſpectum habet ad præcedentem orationem, qvâ expreſsè poſitum fuit.

XVI. Verbum Subſtantivum eſmi/& Neutro Paſſiva ſtojûs/paſtoju/ tampu/ reqvirunt ante & poſt ſe Nominativum, ut: grieśnas eſmi peccator ſum. Diewas wiens eſti géras/DEUS ſolus bonus eſt, Matth. 19. Nobaßnyſte wiſſam ira déringa/Pietas ad omnia utilis eſt, 1. Timoth. 4. griekai muſu balti paſtos. Eſa. 1.

Sed poſterior Nominativus ſæpe mutatur in Ablativum Inſtrumentalem; & tum elegantem efficit orationem, prout infrà de Conſtructione cum Ablativo videre licet.

II.

DE REGIMINE,

vel Conſtructione

cum

GENITIVO.

Genitivum regunt:

I. Numeralia Cardinalia à decem usq; ad viginti

ginti,ut: **wienolika wiru** vndecim viri, **dwilika Apaſtalu** duodecim Apoſtoli, &c. Sic etiam **deſimtis** decem, & **tukſtantis** mille Subſtantivè uſurpata, ut: **deſimtis priſakimû** decem Præcepta, **tukſtantis żmonû** mille hominum.

II. Superlativa,ut: **wiſſu geráuſas** omnium optimus, **piktybiu pikčiauſa** vitiorum peſſimum.

Non rarò tamen adhibentur Præpoſitiones **tarp** inter, **iß** ex,ut: **tarp** / vel **iß wiſſû prietelû ßis geráuſas**/inter omnes amicos, vel ex omnibus amicis hic optimus eſt.

Comparativa ferè ſemper mediante Præpoſitione conſtruuntur,ut: **tarp ßu dweiu ßis ira wiernesnis**/ ex his duobus hic fidelior ſ. candidior eſt, **áukſas wertésnis** / **brangésnis ira uż ſidábra** aurum præſtantius ſ. carius eſt argento. Sed ubi Superlativi loco ponuntur,Genitivum regunt etiam ſine Præpoſitione, ut: **wiſſû mielésnis** omnium dilectiſſimus.

III. Copiam aut inopiam, item pretium & culpam ſignificantia, ut: **Diewo meilês pilnas** plenus amore DEI, **nieko neturis** pauper, nil habens, **daug penigû wertas** conſtans magnâ pecuniâ,ſive valdè pretioſus,**daug griekû kaltas** multorum peccatorum reus.

Sic qvoq; in verbis: **żeme priſipilda garbes Diewo** terra plena eſt gloriæ DEI,**newiena diena neſtokoja apmaudo** / nulla dies mœrore caret. **daug doleru kaſtûja**/multis imperialibus conſtat.

Nota

Nota, Nomen indeclinabile daug ſubſtantivè uſurpatum regit Genitivum, ut: daug żmonû ſuſſiejo multi homines convenerunt; Adjectivè verò ſumtum cum omnibus caſibus conſtruitur, ut: daug żmones/ daug żmonû/ daug żmonėms / daug żmones &c.

Sic etiam kiek / tiek cum Genitivo conſtruuntur; kiek ju paminêſu / qvotqvot illorum memorabo, tiek lobiu turés tanta bona poſſidens.

IV. Subſtantivum cum Adjectivo & Subſtantivo Nomine deſcribentibus alicujus formam aut qvalitatem, laudem aut vituperium, ut: dîdżôs iśminties żmogus homo multæ ſapientiæ, Jaunikáitis grażaus wéido/ adoleſcens egregiæ formæ, wiras gerôs giminês vir honeſtæ familiæ, pikts nutarties żmogus/homo malæ famæ.

V. Adjectiva cōpiæ, participationis, ſtudii &c. ut: pilnas iſſminties plenus ſapientiæ, daliwas lobiu diewo particeps bonorum DEI, mokinnas żodżio Diewo/ ſtudioſus verbi DEI.

VI. Verba ſenſuum & affectuum, aut ſtudium ſignificantia, ut: geidżiu dangaus deſidero cœlum, nor' algôs cupit mercedem, Tewas paſſigail ſunaus ſawa/Pater miſeretur filii ſui, dżaugiûs to (& dżaugiûs iſs to) gaudeo ſuper hoc, palitêjo ſterblês tetigit fimbriam, paragáwo wandenio wînan pawirtuſo/guſtavit aqvam in vinum converſam, nûg Diewo reik láukti ir tikêti pagálbos wiſſokioj' bedoje/ à DEO ſperare & certò

certò nobis promittere debemus auxilium in qvàvis calamitate, **mokintiſi liežuwio Lotiniſzko** diſcere lingvam Latinam, **mokykites Diewo žodžio** diſcite verbum DEI. Sic **werkti numirtuſo** deplorare mortuum.

Obſerva.

1. Verba memoriæ & oblivionis modò Genitivum, modò Accuſativum recipiunt, ut: **atmenu žodžiû** & **žodžius** recordor verborum, **užmirſzk namû** & **namus tewo táwo** obliviſcere domus patris tui, **paminêti gerû dáiktû** & **gerus dáiktus** bonarum rerum mentionem facere.

Interdum etiam Præpoſitio additur, ut: **kožnas ant to rur atmínti** / *qvilibet ejus rei recordari debet.*

2. Verbum **klauſau** qvando obedire ſignificat, cum Genitivo & Dativo conſtruitur; aſt cum auſcultandi ſeu audiendi ſignificationem habet, modò Genitivum, modò Accuſativum adſciſcit, ut: **reik Diewo daugiaus klauſýti** / **nei žmonû** / oportet DEO magis obedire, qvàm hominibus, Act. 5. **klauſyk man** obtempera mihi. **Klauſyti žodi Diewo** / & **Klauſýti žodžio Diewo** / audire, auſcultare verbum DEI.

Sed **girdêti** ſolum Accuſativum regit, ut: **girdêti žodi** non **žodžio**.

3. Videndi verba, ut ſunt: **regiu** / **matau** / **žwalgau** / **iſzwýſtu** cum Accuſativo tantùm junguntur. At verbum **weizdžiu** Genitivum recipit, ut: **weizdžiu tawes** reſpicio ad te, Pſ. 63. Et mediante

diante Præpoſitione ant; mana ákis wiſſadôs weizdí ant wieſpaties/ mei oculi ſemper reſpiciunt ad Dominum, Pſ. 25.

4. Verbum jaucíu ſentio Accuſativum exigit, ut: ſopuli ßirdiês ſawimp jauſti/ dolorem cordis apud ſe ſentire.

Huc pertinent Verba his cognata:

Qværendi, ut: jeſkokite taralyſtês Diewo qværite regnum DEI, Matth. 6.

Parcendi, Prov. 13. kurs rýkſtês czêdiſa/ tas neapkencze ſunaus ſawo/ qvi parcit virgæ, odit filium ſuum.

Expectandi, ut: laukiem gêro/ a neſulaukiem/ expectamus bonum, ſed non conſeqvimur.

Timendi, ut: bijoti Diewo timere DEUM, baidos manes/ metuit, formidat me.

Abſtinendi, ſeu Cavendi, ut: ſergêtis piktû weju cavere ſibi à malis ventis, ſáugotis griekû abſtinere à peccatis, láutis piktybiu ceſſare ab iniqvitatibus,

Nota; *Hæc verba poni ἐλλειπτικῶς ſubintellectû præpoſitione* nů/ nůg; *qvæ ſæpè expreſsè qvoq; additur, ut:* ſaugotis nůg pikto. *Et hoc potiſſimum fit, ubi verba abſolutè extra reciprocationem ponuntur, ut:* Wieſpats apſêrgi mus nů wiſſo pikto/ *Dominus cuſtodit nos ab omni malo.*

VI. Verba cum præpoſitione nů/ iß/ at compoſita, vi illius præpoſitionis, Genitivum adſciſcunt, ut: nuſiſaugoti/ nuſilenkti/ iſſiſêrgeti grieku abſti-

abstinere, cavere sibi à peccatis, atsizadéti welino renunciare Diabolo.

VII. Verbum Substantivum esmi & præsertim tertia ejus persona ira sæpè cum Genitivo construuntur, ut: esmi gérôs ßirdiês/géro nusitikéjimo sum bonæ mentis, bonæ spei, ira ir kitû daiktû sunt & aliæ res, ira zmonû bazniczoje / sunt homines in templo. Qvæ ferè elliptica est oratio, pro daug sive kellets zmonû.

VIII. Verba cum particula negativa né posita freqventissimè Genitivum recipiunt, cum aliàs sine illa Accusativum admitterent; id qvod huic lingvæ peculiare & probè observandũ est, ut: Joh. 8. ubi Christus ad Judæos: Jus nepazystat jo / aß pazÿstu ji / vos ipsum non nostis, ego novi ipsum. Sic Exod. 20. neturêk kitu Diewu / non habebis Deos alienos, nepérzenk wenćiawones non mœchaberis. Matth. 3. Piktas médis néneß géro waisaus mala arbor non fert bonum fructum: nera nieko géro ßeme piktame ßwiete/ nil boni in hoc depravato mundo, nebuwo newieno zmogaus / kurs gélbet galétu / non erat nec ullus homo, qvi juvare posset, Jeib wÿlaus nebutu ne subesset dolus.

Non tamen illud perpetuum est; qvandoqve enim Accusativus reqviritur, haut obstante particulâ negationis, ut: Matth. 6. newésk mus ing pagundima. Sic dico, idant smertis nepasmáugtu jus girtus / non jusu girtu / ne mors perdat vos ebrios.

De

De Conſtructione
cum
DATIVO.

I. Regula illa generalis German. & in hâc lingva ſuum valorem obtinet: Auff die Frage wem? folget ein Dativus. Ad qvæſtionem cui? reſpondetur per Dativum. Et hoc valet tùm in Nominibus, tùm in Verbis.

II. Litvani pro Dativ. ut & Accuſativ. Pronominum primitivorum man / taw / ſaw / mane / tawe / ſawe / cum qvibus verbum aliqvod conſtrui deberet, eleganter utuntur particulis Pronomin. inſeparabilibus, mi / im & ſi; mi qvidem in medio, im verò in fine; ſi tàm in medio, qvàm in fine. Ut: pamiſákÿk / dic mihi, pro paſákÿk man. pamimokínk doce me, pro pamokínk mane; gélbémim juva me, pro gélbek mane. Sic paſidarÿk facias tibi, pro darÿk ſaw. paſižéminu humilio me, pro pažéminu ſawe / paſižéminк humilies te, pro pažéminк ſawe. Et ſic in cæteris Perſonis, Numeris & Modis.

III. Dativo gaudent Imperſonalia qvædam, ut: reik / perreik mums / decet, perdecet nos, príder mumus convenit nobis, gailis man / pœnitet me, nuſſidûſt kam accidit alicui, pakanka mumus ſufficit nobis.

IV. Compoſita qvædam cum præpoſitionibus pri / par Dativum adſciſcunt, ut: prieiti jem / illi

illi ſimilis eſt, (cùm Accuſativo verò ſignificat adire, ut: prieiti mieſta adire civitatem) priſiliginti Diewui æqvare, ſeu ſimilem ſe facere DEO. parſieit padonims klauſyti wirauſybes/ oportet ſubditos obedire Magiſtratui.

V. Ablativi Latinorum conſeqventiam deſignantes, qvos Græci Genitivo caſu efferunt, à Litvanis in Dativ. ponuntur, ſeqvente Infinitivo, ut: Diewui dûdant/ DEO dante, & in Præt. jam dawus/ cum ille dediſſet, jem paſekus/ illo ſecuto.

VI. Qvædam Verba promiſcuè conſtruuntur jam cum Dativo; jam cum Genitivo, mediante præpoſitione ant/ ut: ſuſimilti kam/ & ſuſimilti ant ko/ miſereri alicujus, kam dèra/ kam padeſt/& ant ko dèra/ant ko padeſt/ad qvid facit, ad qvid conducit?

Elegantiùs tamen Dativo junguntur.

De Conſtructione

cum

ACCUSATIVO.

I. Verba actionem ſignificantia, ut apud Latinos, Accuſativum adſciſcunt.

Hujus generis ſunt: Verba juvandi, hortandi, rogandi, interrogandi, habendi, conſeqvendi, inveniendi &c.

[*Nota*

[*Nota: Hæc regula accipienda eſt de Verbis Activis affirmativè poſitis, exſt ubi negationis particula* ne *ipſis additur, cum Genitivo ut plurimùm conſtruuntur, prout circa Genitivi conſtructionem ſuprà vidimus.*]

II. Verbum dûmi do recipit Accuſativum cum totum alicujus rei ſignificat; partem verò tantum denotans, Genitivum poſtulat, ut dûk man dûna da mihi panem. Sed dûk man dûnos ſignificat, da mihi fruſtum panis.

III. Requirunt & Neutra qvædam Accuſativos, ſed vel ab ijs deductos, vel cognatæ ſignificationis, ut: miegmi gêra miega/dormio bonum ſomnum, eimi gêra kêla/eo bonam viam.

Qvæ tamen etiam Ablativo caſu qvandoq; ponuntur, ut: geru/teiſu kelu eîti/bonâ, juſtâ viâ ambulare.

IV. Verbum gélbmi juvo recipit Accuſativum; ſed compoſitum pagélbmi adjuvo, auxilium fero, Dativum habet, ut jis kitiemus pagélbejo/ a ſawe negal gélbeti/aliis opem tulit, ſeipſum autem juvare neqvit, Matth. 27.

Qvandoq; ipſum ſimplex Dativo junctum reperitur, præſertim ſignificatione aliqvantùm mutatâ, ut: negélbt man nieka/ nihil prodeſt mihi, kam gelbt puikſtſte ßo ſwieto/ ad qvid facit faſtus hujus mundi?

V. Certa qvædam verba conſtruuntur cum Accuſativo perſonæ, & Genitivo rei, ut: kláuſe jûs ßû daikta/ interrogaverunt illos hanc rem.

Kles

Klebonai mokin sawa klausitojus Diewo zodzio Pastores docent auditores suos verbum DEI, prasze ji dûnôs rogaverunt ipsum panem.

Cum Accusativo personæ & rei simul: mokys ji geráusa téla docebit ipsum optimam viam, Ps. 25.

VI. Verba cum Præpositionibus áp/api/per/pra/pri/uz composita, vi illarum præpositionum Accusativum postulant, ut: aplenkti piktybes vitare peccata, vitia, apipila mus dowanomis implet nos donis, apimt/pergalet miesta/ occupare civitatem, péreiti/pérwaikśczoti zeme perambulare terram, praeiti namus prietelio/ transire dõmum amici, prieiti wirausijbe accedere Magistratum, neprietelei uzpûle mus & additâ præpositione, uzpûle ant musu/ hostes irruerunt in nos.

De Constructione cum ABLATIVO.

I. Litvani communem hanc cum Latinis agnoscunt regulam; qvod sc Ablativus causæ, partis, instrumenti, modi & similis circumstantiæ vel adjuncti; plerisqve Adjectivis & Verbis subjiciatur.

Causæ; griekais zmogus stojas pagadintas/ peccatis s. per peccata homo corruptus est.

Instrumenti & modi: peilu ji perdure cultro ipsum-

ipſum transfodit, akimis mano jí regéjau oculis meis ipſum vidi, balſu ßaukti magna voce clamare, daug dides liggos nuſitwerimu bei atilſejimu gýdomos ira/ multi magni morbi abſtinentia & qviete curantur.

Partis: kunu ſawo priſikels žmogus corpore ſuo reſurget homo, negal akimis/tankomis/kojomis laborat oculis, manibus, pedibus.

Circumſtantiæ vel Adjuncti: apdowanoju tawe áukſu/ſidabru dono te auro, argento, žmones delei grieků ſloginami ýra píktomis liggomis homines ob peccata malis morbis affliguntur.

[*Hi tamen Ablativi non rarò Genitivis & Ablativis permutantur, intervenientibus præpoſitionibus* per & iß/*aut Ablativo modi adjicitur* ſu/*ut:* per grieka žmogus pagadintas ýra/*per peccatũ homo corruptus eſt*, iß ſándoros dauginaſi maži dáiktai *ex concordia creſcunt res parvæ*, ſu balſu ßaukti/ *magnâ cum voce clamare*, ſu wierà Kriſtu priímti/ *cum fide Chriſtum recipere*, ſu dídžiu pulku eiti bažnýčiona *cum magna multitudine frequẽtare templum.*]

II. Verba cum nomine ejusdem originis, aut cognatæ ſignificationis Ablativo caſu junguntur, ut: džaugieſi didžiu džaugſmu gaviſi ſunt gaudio magno, Luc 2. nuſigando didžiu iſganſčiu exhoruerunt magno horrore, badu bemirſta fame cruciatur, inediâ moritur ſmerčiu mirſi morte morieris, nulija ugnimi/ bei ſierà pluit igni & ſulphure.

III. Ablativo gaudent etiam Verba Reciproca, ut: manimi atſiweſinket/ex me reſiciatis vos, Diewu nuſitikiu/in Deo confido, tamčiu paſiremti baculo ſe fulcire.

Interdum præpositio additur; ant Diewo nusitikieti / ant ramćio pasiremti.

IV. Verbum Substantivum esmi qvod ante & post se Nominativum habere solet, sæpè qvoq; Ablativum eleganti qvadam constructione adsciscit, præsertim cum posterius nomen est Substantivum officij aliqvam rationem designās, ut: jis ijra Karalumi/ Sudźia/uriedniku/ ille Rex est, Judex, officiarius. Moyseßus didźu Praraku buwo / Moses fuit magnus Propheta.

Sic stojůs/ pastoju/ tampu plerunq; post se regunt Ablativum, ut: źodis kunu pastojo Verbum caro factum est, Joh. 1. ligonis blogu tapo ægrotus deterior factus est. Sic Futurum busu cum suis personis & Infinitivus buti/ubi fieri significationem habet, ut & Participium budams / ut: busi Karalumi/ Wiskupu/fies Rex, Episcopus, jis nor geru buti/vult fieri bonus(se emendare) Kristus didźáusu budams musu delei maźu tapo/ Christus cum omnium maximus esset, nostri causâ parvus factus est.

V. Verba nuncupandi, creandi, faciendi, constituendi, & qvæ similem vim habent, cum Ablativo rei seu officij construuntur, tum in Activâ tum in Passivâ voce, ut: wadinna ji Práraku / vocant ipsum Prophetam, wadinnamas/wadintas ijra Praraku vocatur, vocatus est Propheta, ßauke ji griekiniku appellarunt ipsum Peccatorem, pramine ji Wiskupu nuncuparunt ipsum Episcopum, padáre/ ystáte ji Karálumi crearunt/constituerunt ipsum Regem, pa sidáre Karalumi fecit seipsum Regē, ystatijtas ijra Karalumi Rex cōstitutus est. Sic dico: sustas/

důtas mumus eſti Mokijtoju/miſſus, datus nobis eſt in Doctorem.

VI. Ablativum qvoq; regunt neutra qvædam, aut neutralia paſſiva, ut: mano ákis téka wandenimi/oculi mei fluunt aqvâ. Diewo Sunus źmogumi uźgimme/ Filius DEI homo natus eſt, máźas grudélis didźiu medźiu uźáuga ex parvo grano fit, (naſcitur) ingens arbor, wiſſi dáiktai ſzo ſwieto nieku pawirs/omnes res hujus ſeculi annihilabuntur.

De Nominibus
LOCI & TEMPORIS.

I. Nominibus ad locum ſignificantibus adjiciunt Litvani præpoſitiones; vel inſeparabiles, ut: mieſtana/mieſtan' mieſtop in civitatem, verſus civitatem, baźnijćiona/ baźijnćion' in templum, in Plur. mieſtump/in, verſus civitates, baźnijćioſna in/ ad templa. Vel ſeparabiles, ut: eimi ing Karalauczu eo Regiomontum, kelauju ing Kauna proficiſcor Caunum, atejau ing pilli veni in arcem. Elegantiùs tamen cum inſeparabilibus Præpoſitionibus junguntur.

II. Nomina in loco ſignificantia vel nudè Ablativo Locali cum verbo ponuntur; vel Præpoſitiones admittunt, ubi Latinè per apud exponuntur, ut: eſmi mieſte ſũ in civitate, eſmi baźnijćioje ſum in tẽplo giwenu Karalauczuje dego Regiomonti. Diewiep newienas dáiktas ne eſti negálimas/apud DEUM nihil impoſſibile eſt, Luc. 1. manimpi/muſimpi

ſimpi ÿra apud me, apud nos eſt. Dicitur etiam prieg manes/prieg muſu &c.

III. Nomina temporis Accuſativo caſu efferenda ſunt, qvoties interrogatio fieri poteſt per qvam diu? wie lang? ut: kaip ilgay prieg tawes buwa/qvàm diu fuit apud te? R. tris metus/3 annos, tris méneſis tres menſes/tris dienas tres dies, diena bei nakti dirbti die nocteq; laborare.

Obſerv. Reqvirunt Litvani Accuſativum, etiam cum interrogatur per qvando, wenn? ut: kada ſwéćias taweſp atéjo? R. ßę diena/ßi méta hoc die, hoc anno.

Ablativo verò caſu, & qvidem Inſtrumentali donuntur nomina temporis, cum ſpeciem magis ſignificant, qvàm durationem, ut: ziemoj ſußal wandů hyeme congelaſcit aqva, ßwentoj dienoje reik bażn ÿćiona eiti/die ſacro oportet templum freqventare.

Ellipſis eſt, cum dico: pakentêk mażuma ſc. czeſo/expecta parumper.

De Modorum & inprimis
INFINITIVI
Conſtructione.

I. Litvani Græcos ſecuti plurima efferunt per Indicativum aut Imperativum, qvæ Latini per Conjunctivum, ut: negirdéjau/ ar paſweika/ ar nepaſweika/non audivi, an convaluerit, an verò non convaluerit, ne atméſk manęs/ne projicias me.

II. Tertiæ perſonæ Imperativi, qvæ concedendi ſignificationem habet, ſæpè præmittitur particula tegul

tegul / ut: tegul tedáro taipo / ſit ita, faciant hoc modo.

III. Qvamvis proprius caſus Infinitivorum Activæ Vocis ſit Accuſativus, non tamen ſemper additur, præſertim ſi Verbum præcedens cum Infinitivo ad eandem perſonam reſpiciunt, ut: ǯad' ateiti / promittit venire. Ubi ſimul eſt Enallage temporis præſentis pro Futuro; ita enim aliàs efferretur, ǯad / ſawe ateiſenti / promittit, ſe venturum eſſe.

IV. Non rarò Infinitivi abſolutè ſine Verbo qvodam finito ponuntur, ut: trumpay ƀalbant / breviter loqvendo, wienu ǯodǯiu ſaƀant / uno verbo dicendo

V. Ut apud Hebræos unum verbum regit alterum ejusdé notionis in Infinitivo, e. g. שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ audite audiendo, i. e. diligentiſſimè audite; ita etiam apud Litvanos; girdéte girdéjau audiendo audivi ſ. rectiſſimè audivi, ſaƀyte ſaƀiau dicendo dixi, ſeu diligenter dixi.

In negativis autem magis adhuc intenditur ſignificatio, ut: négirdéte negirdéjau / neqvaqvam nullo modo audivi.

[*Ubi notandum, qvod ultima Infinitivi, qvæ regulariter deberet finiri* ti / *euphoniæ gratiâ mutetur in* te / *ut:* girdete / *pro* girdeti.]

VI. Structuræ illi, qvæ conſeqventiam deſignat, inſerviunt Infinitivi cum Dativo Nominis, ut: Dié wuí pádedant / DEO adjuvante, jam ƀalbant / ipſo loqvente, jam aſtojus / illo abeunte, vide ſupra de conſtruct. Dativi.

VII. Infinitivis utuntur Litvani pro Gerundiis & Supinis: **jis gátawas ira karáuti**/ ille paratus eſt pugnare, ſ. ad pugnandum, **gátawas eſmi taw ſluʒiti**/paratus ſum ſervire tibi, ſive ad ſerviendum, vel ſervitum tibi, **ſunku ira ſakyti**/difficile eſt dictu.

Nonnunqvam Infinitivi loco ponitur nomen cum præpoſitione, ut: **gátawas ỹra ant karawimo** paratus eſt ad pugnam, **greits ira ant muſʒimo** celer eſt ad verberationem.

VIII. Verbum **kettinnu**/ut Græcum μέλλω, cum Infinitivo conſtructum periphraſticè circumſcribit ejus verbi Futurum, ut: **kettinnu taweſp ateiti**/ pro **taweſp ateiſiu**/ ad te venturus ſum, **jis kettin maneſp raſʒyti**/pro **jis raſʒỹs maneſpi** ſcripturus eſt ad me, vel in animo habet, ad me ſcribere.

IX. Verba ſignificationem habentia ad locum regunt Supinum, ut: **ateis ſudîtu** veniet judicatum. Et hoc Supinum non jam amplius, ut ipſum verbum, cum Accuſativo, ſed cum Genitivo conſtruitur, ut: **ſudîtu giwû ir numirtuſû**/ non **giwus ir numirtuſus.** Sic Matth. 20. **iſʒêjo ſamdîtu darbiniku winỹćon ſawon**/ exivit conducere ſ. conductum operarios in vineam ſuam.

DE PARTICIPIORUM *Conſtructione.*

I. Participia eundem cum Verbo recipiunt caſum, ut: **atlankas piktenỹbe** viſitans iniqvitatem, **dûdas geras dowanas**/dans bona munera, **Diewo bijaſis**/DEUM timens:

II. Participiorum uſus Litvanis, non minus ac Græcis valdè familiaris eſt. Utun-

Utuntur autem iis; vel gratæ brevitatis ergò, ut: Jezus pawadínnes waikéli ſaweſp / paſtáte ſi widui ſu / qvum advocaſſet puerulum JESUS ſtatuit eum in medio eorum: vel amore periphraſticæ locutionis, ut: Karalus ſuntes ỹra tarnus ſawo/Rex miſit ſervos ſuos.

III. Poſt Verba reciproca eleganter ſeqvitur Participium Nominativi caſus, qvi per Accuſativum cum Pronomine reciproco & verbo finito ſimplici explicari poteſt, ut: ſakoſi turis/ dicit ſe habere, tareſi/teiſus eſas/putavit ſe juſtum eſſe, pro ſako/ ſawe turinti; tare/ſawe teiſti ſanti. tikiſi/wirſzu tureſes/ confidit, ſe victoriam obtenturum eſſe, pro tiki/ ſawe wirſzu tureſenti/ nuſitik walnu paſtoſes/pro tik/ſawe walnu paſtoſinti/credit, ſe liberatum iri. Vel reſolvitur verbo finito ſimplici, mediante cõjũnctione ut: tik/jog walnu paſtos &c.

IV. Ubi apud Latinos poſt verba ſenſuum, affectuum, dicendi & ſignificandi ſeqvitur Accuſativus cum Infinitivo, Litvani loco Infinitivi uſurpant Participium, qvod reſolvi poteſt in Indicativum, & Accuſativus in Nominativum aut Vocativum, adjectâ particulâ jog vel kaip/vt: girdźiu/ kaimina tawo pagilbuſi / id eſt, girdźiu / jog kaiminas tawo pagilba audio, vicinum tuum convaluiſſe, dźaugiůs / tawe ſweika namump parejuſi/ gaudeo, te ſalvum domum rediiſſe, źinnau/ tawe grażes knigas turinti / ſcio, te egregios libros habere, paſako/tawe bagota ſanti/ajunt, te divitem eſſe. Reſolv. ita: dźaugiůs/jog tu ſweika namů parejei/źinnau/kaip tu grażes knigas turi &c.

V. Non sine elegantiâ Participium Præs. ésąs qvandoq; redundat, ut: nezinnojo / iszgikur winas butu ésąs / nesciverunt, unde esset vinum, Johan 2. régisi labai mazas daiktas ésąs / videtur esse res vilis s. exigua.

DE ADVERBIORUM
Constructione.

I, Genitivum regunt qvædam Adverbia loci, temporis, & Præpositionum indolem habentia, ut: arti miesto / prope urbem, pokim Diewo / coram DEO, widuj miesto / intra civitatem, lauke bażnijćios / extra templum.

II. Genitivum qvoq; postulant Adverbia copiæ & inopiæ, ut: ganá żodżiu satis verborum, ganá / apstay lobiû / satis, abundè facultatum, maż důnos / parum panis, menkaij iśminties parum sapientiæ s. intellectus.

III. Ablativum reqvirunt Adverbia congregativæ significationis / ut: sulig dienà unà cum die, prima luce, sulig kitais, unà cum aliis.

IV. Duo vel plura Adverbia interdum sibimetipsis subjiciuntur, & cumulantur, ut: labaij rettaij admodùm rarò, nelabaij grażieij / non valdè pulchrè, id est, minus pulchrè.

V. Negandi Adverbia sæpè iterantur, aut per Synonyma duplicantur, & tùm, ut apud Græcos fortiorem negationem important, ut: nétiek nenoriu / nihil omninò volo; nèwiens dáiktas ne esti gerésnis uż Diewo baime / nil melius est pietate, s. timore Domini, nieka negélbt nil omnino juvat.

Par-

VI. Particula prohibitiva ne freqventissimè cum Imperativo construitur, ut: ne uzmusk/ ne woki &c.

VII. Optandi Adverbia subjunctivos adsciscunt, ut: ak jeib danguna iszkaktu wissi/ utinam cœlum ingrederentur omnes, jeib iskada nebutu/ ne detrimentum sit/

DE PRÆPOSITIONUM
Constructione.

Præpositiones vel unum vel duos vel plures regunt casus.

Unum regunt casum, & qvidem:

I. *Solum Genitivum*, nůg/ à ab, isz/è ex, pirm præ, ante, del propter, ant ad, in super, tarp inter, extra, ut: nůg manes/ à me, isz Mariôs czistôs Pannôs/ex Mariâ purâ virgine, pirm daug métu ante plures annos, del Diewo/propter DEUM, ant garbês in honorem, ant kalno super montem, tarp dangaus bei zémes inter cœlum & terram.

II. *Solum Accusativum*, per/ super, per, pas/ juxta, penes, secundũ, pra/pro/per, trans, apie de, aplink circa, de, priesz erga, contra, versꝰ, in/ ing/ ij/ in/ ut: per áukstus kálnus super montes sublimes, per mane per me, pas desine/ad, juxta, secundum dextram, pro miela Diewa/ per DEUM carum, pro szali eiti/ad latus ire, se convertere, pro jt eit transit illum, apie Krikśta de Baptismo, aplink kiema circa pagum, aplink teisybe/ de justitiâ, priesz Wirausybe/cõtra Magistratum, priesz gimditojus/erga Parentes, tikiu ing Diewa/ credo in DEUM, ij ugni ijmete/in ignem conjecit.

Obſerva. Præpoſitio apie à ſuo Nomine, qvo cum conſtruitur, venuſtè aliqvando ſeparatur, interpoſito caſu recto Nominis, aut Pronominis, ut: apie kits kita paſakò / unus de altero fabulatur, apie pats ſawe kalba/de ſeipſo loqvitur.

III. *Solum Ablativum* inſtrumentalem ſu/ties ut: ſu Diewu cum DEO, ſu maldomis cum precibus, ſu dżaugſmu/ cum gaudio, ties buttu juxta domum, è regione domus, ties manimi coram me.

Duos aut plures regunt caſus:

I. *Genitivum & Dativum*, iki usq; ut: iki gálo/ usq; ad finem, iki ßei dienai/ usq; in hunc diem, iķ waikû waikams/in multam generationem ſ. ætatem.

II. *Genitivum & Accuſativum*, uż pro diversâ ſignificatione. Genitivum enim recipit, cum ſignificat trans, uż máriu/ trans, ultra mare, uż pílies/ ultra arcem: Accuſativum, qvando pro ſignificat; uż mane użmokéjo/pro me ſolvit, uż piktybe ſawo kencze/ pro malitiâ ſuâ patitur. Sic pagal/palig ſecundum, ut: pagal/palig tieſôs ſecundum veritatem, pagal gerýbe Diewo/ ſecundum bonitatem DEI, prieg apud, ut: prieg manes & prieg mane/ prieg tawes & prieg tawe/ apud me, apud te.

III. *Genitivum, Dativum, Accuſativum & Ablativum* po; qvæ Præpoſitio cum Genit: Dat. & Accuſat. conſtructa ſignificat poſt, juxta, ſecundum, ut: po kaites rankôs juxta, ad ſiniſtram, po ſenátwes ſecundum ætatem ſenilem, po ſenôwes ſecundum an-

antiqva tempora, ut olim. po triû dienû /& cum Dat. po trims dienoms/poſt tres dies, po ſwentos Traices/& po ſwentai Traicei/ poſt Trinitatis ſc. Feſtum, po maſam/paulò poſt, po ſenam ſecundum antiqvum, po tieſuma ſecundum rectitudinem, po wiſſa ſwieta/ & po wiſſam ſwietui/ juxta univerſum orbem, po wiſſas ſmones/ juxta, apud omnes homines.

Inſervit etiam diſtributioni cum Accuſativo conſtructum, ut: eme po graſi acceperunt ſinguli groſſum.

Cum Ablativo ſignificat ſub, coram, ut: po Diewu eſme wiſſi/ſub DEO omnes ſumus, DEO omnes ſubjacemus, po kojomis ſub pedibus, po dangumi ſub cœlo, po akimis coram, ante oculos.

De Præpoſitionum Significationibus in Compoſitione,

Præter illas, qvas Præpoſitiones in Conſtructione cum Nominibus habent ſignificationes, Jubet hîc qvoq; brevibus annotare earum varios & nonnullarum planè emphaticos ſignificatus in compoſitione cum Nomin. & Verbis.

Sic apie/api ſignificat: (1) circum, ut: apſtoti circumdare, apipiauſtit circumſecare, apipiauſtimas circumſectio, circumciſio. (2) deſuper, ut. apipilu obruo, deſuper impleo. (3.) acqviſitionem, aut ſuperationem, ut: apturêti/nanciſci, impetrare, apgalêti vincere, ſuperare, apſaidſiu vinco aliqvem ludo. (4.) Qvandoq; ſimplicis ſignificationem intendit, ut: apſipaſinti cognoſcere & viciſſim cognoſci, ſich bekandt machen / apſidſaugti ſatis

tis, ſuperq; lætari **apſakyti** annunciare. (ſ.) Qvandoq; minuit; **apipleſes** ſitu parùm obductus, **apipiauſtits** parùm circumciſus.

At in compoſitione interdum ſignificat ad: **ateimi** advenio, accedò; de, ut: **atpulti** deficere, **atimmu** demo, aufero, **atſtoju** diſcedo. Interdum notat re, ſeu rurſus Latinorum, ut: **atdůmi** reddo, **atgrażinu** retribuo, **atſakau** reſpondeo, **atweru/atdarau** recludo, reſero, **atdekawoju** / reciprocè gratias ago; ſed **atſidekawoti** eſt, cum gratiarum actione ab aliqvo diſcedere, aut oblato officio renunciare. Interdum ceſſationem; **atgráude** detonuit, **atżaidżiu** deludo, finem ludo impono· Interdũ æqvalitatem: **átſweru kũ** expendo æqvilibrio. Interdum planè peculiarem parit ſignificationem, ut: **ßũ atloja wági** canis latratu abigit furem, **atſiſkláuſtiko/** eſt ita aliqvẽ interrogare, ut mentem ejus aſſeqvamur, qvid ille velit, & qvid nobis agendum ſit.

Be in Compoſitione ſignificat durationem tẽporis præſentis, ut: **beeimi** modò eo, **bekalbu** modò loqvor, mentionem facio, **beraßau** modò ſcribo.

Da ſignificat perfectionem ejus rei, qvam nomẽ ſeu verbum intendit, ut: **dakepes** perfectè aſſatus, wol ausgebraten/ **daſwera** adæqvat libram, es wieget zu/ **daraßau** compleo paginam ſcribẽdo, **dadirbu** laborem perficio, **daſiſkláuſu** diligenter interrogo, ut intelligam.

Iß ſignificat, vel præpoſitionem Latinam ex, ut: **ißeimi** exeo, **ißkertu** excîdo: vel perfectionem, aut deductionem rei alicujus inceptæ ad finem, ut: **ißtaiſyti/ ißpildíti** perficere, conſummare, **ißgalẽti/ ißkaráuti** vincere, ſuperare, expugnare. Nu

Nu (1) ſignificationem ſimplicis paululùm auget, ut: **nuramdau** coërceo, **nuʒeminu** humilio, (2) notat præpoſitionem Latinorum de, ut: **nuʒengti** deſcendere, **nukrintu** decido, **nukertu** decollo, decido, **nuimmu** demo, aufero. (3) huic contrariam ſignificationem infert, præſertim in Verbis reciprocis, ut: **nuſitikéti**/firmâ fiduciâ credere.

Pa qvandoq; ſignificat depreſſionem, ut: **paminti** peſſundare, **pakłôti** ſubſternere.

Qvandoq; elevationem, ut: **pakélti** tollere, **panéßti** ſufferre.

Qvandoq; conſecutionem, ut: **paſékti**/**pawýti**/ſectari, ſeqvi.

Qvandoq; ſignificationem ſimplicis ferè retinet: **papenu** alo, **paſtatau** ſiſto, **palenkiu** inclino, **paraßau** ſcribo. Qvandoq; ex lingvæ proprietate peculiarem planè ſenſum parit, ut: **paperku** ſq/pretio aliqvem adduco ad hanc vel illam rem, ſeu pecuniâ corrumpo.

Par ſimplicis ſignificationem intendit, ut: **parpůlu** concido, **parduůmi** vendo. Interdum ſignificat re, ut: **pareimi** redeo In reciprocativis aliam prorſus ſignificationem ſimplici qvandoq; inducit, ut: **parſieit**/**pareitis** decet, convenit.

Per in compoſitione notat: (1) per Latinum, **pérkaſti** perfodere, **pérkenſti** perferre, (2) trans, **pérraßiti** transſcribere, **périrti** trãsnavigare, **pérrittu** transvolo in alium locum, **pérkielu**/transfero de loco in locum, **pérwerſti**/**pérguldíti** transferre, trãsponere in aliam lingvam, **pérʒengti** transgredi. (3) ſignificationẽ ſimplicis auget, **pérmelſti** exorare (4) abſo-

abſolutionem alicujus rei indicat,ut: pérſweſti/ abſolvere Feſtum, pérſirgti finire morbũ,convaleſcere. (5)excellentiam aut etiam exceſſum rei notat,ut: pérgaleti ſuperare,vincere, pérʒinoti ſatis ſuperq; ſcire,pérreik valdè decet,pérgirtiſa/ultra modum, plus qvàm decet aliqvem laudare, pérſigerti ultra modum potare,& ebrium fieri. (6) interdum minuit ſignificationem ſimplicis: perruſtauju remitto iram,pérriſju ligo medium.

Pra notat in compoſitione qvandoq; trans, ut: praeimi transeo. Qvandoq; ultra,aut rei excellentiam,ut; pragiweñti ſa vincere aliqvem vivendo,einen überleben/prálenkti/pranokti prævertere, anteverrere,ut: prakel áukſas ſidabra/aurũ ſuperat argentũ. Qvandoq; rei perditionem,ſeu interitũ ut: dangus ir ʒeme praeis/a mana ʒodʒiei nepraeis cœlum & terra transibunt,verba autem mea non transibunt,Luc.21.

Pri ſignificat ad: prieimi adeo,accedo,pritaru aſſẽtior,pridũmi addo:Interdũ intẽdit ſignificationẽ ſimplicis,ut: priſakau præcipio à ſakau dico.Cũ Verbis a. reciprocis compoſitũ emphaticam qvandoq; habet ſignificationẽ,ut: priſitekinéju ſatis diu, multum curſito,priſimiegojau/ſat ſufficiẽter,ſatis diu dormivi,priſiklauſau ſatis auſculto, priſigeru ſatis bibo,ad ebrietatem usq;.

Su aliqvando notat cum,ut:ſuwadinti convocare,ſubegti concurrere. Aliqvando totalem rei deſtructionẽ;ſugaiſʒinti totaliter perdere ſ. exſtirpare, ſupleſʒiti/ſudraſkyti totaliter dilacerare.

uſ/uʒu variè ſignificat in compoſitione: uʒutu-

ret

ret detinere, uzusilaiko continetur, uzdirbti labore rē redimère, ab arbeiten/uzengti adscendere, uzubegti in conspectū cursitare, uzdaryti occludere, uzdůti proponere, uzsakyti proclamare, uzgerti propinare, uzlankyt ka visitare, invisere aliqvem, uzusiswećiaut diu esse peregrè, invisēdo aliqvē diu abesse.

Plura diligens observatio suppeditabit. Seqvitur ultimò,

De Constructione

CONJUNCTIONUM.

I. Conjunctiones ir/bei/& etiam, ita copulant, ut ir plura indifferēter, bei duo ferè Subjecta, aut res binas tantùm Conjungant, ut: ir ßis/ir tas/ ir ansai/ & hic, & iste, & ille, Bei Saule bei Menů pames ßwiesybe. Sol & Luna amittent lumen.

Nota: (1) Conjunctio copulativa ir cum venustate qvadā in eadē oratione sæpiùs iteratur, ut: ir dangus/ir zéme/ ir Angelai/ ir zmones tur Diewo garbe apsakyti. Et cœlū & terra, & Angeli & homines debent annunciare laudem DEI. (2) bei qvandoq; etiam plures res copulat, ut: bei gerieji/bei piktieji/ beigi koznas zmogus & boni & mali, imò omnes homines

Interdum exprimit Latinorum tàm, qvàm, ut: bei aß/bei tu/tàm ego, qvàm tu.

II. Taipag/taipajeg cum ir sæpè conjunguntur in oratione, ut: důna taipajeg ir winas panis & qvoq; vinum.

III. Jey si, qvando qvid definitè significat, gaudet Indicativo, ut: jey jis ateis / si ille veniet; ast ubi indefi-

deſinitã ſignificationẽ habet, Cõjunctivum adſciſcit, ut: jey jis kartunta ateitu/ſi aliqvando veniret.

IV. Kada/ Kad eleganter ponitur pro jog/poſt particulam intẽdendi taip/ ut: taip ſilpnas tapa/ kada ir tą diena numirre/pro, jog ir tą diena numirre/adeò defecit viribꝰ, ut etiã eo ipſo die obierit.

V. Cauſales, *(qvas etiam finales vocãt)* Conjunctiones, kada/jeib/idant/jeng/kaip reguntSubjũctivũ. E.g. kada/kaip/jeib pakajus butu ant zémes/ ὁ utinã pax eſſet ſuper terra, idant/jeib ßwentay giwentumbim/ut, qvò ſanctè viveremus.

Jeng tamen, kaip/kada aliqvando etiã FuturoIndicativi jungũtur, ut: jeng ilgay giweſi ant zémes ut diu vivas ſuper terrã, Ex. 20. bijaus/kaip (kad) negaleſi tai iſtaiſyti/vereor, ne nõ poſſis hoc efficere.

VI. Cauſalis Latinorũ negativa ne apud Litvanos duplici particulâ exprimitur, idãt né/vel jeib né/ ut: pareitis Wirauſybei/idant nuſidejimai be karõnes nepaſiliktu/intereſt Magiſtratus, ne dilecta maneant impunita, ſtowiſis teſidaboja jeib nepultu/ſtans videat, ne cadat.

Tantum etiam de poſteriore parte Grammatices, ſeu de Syntaxi

Τὰ λειπόμενα uſui committimus

Δόξα τῷ θεῷ μόνῳ

MENDAS.

Qvæ in libello hoc lingvæ typothetis prorsus incognitæ freqventiores occurrunt,

LECTOR MI BENEVOLE

sic corriges.

Pag. 4. lege Wokećiei/ p. 5. źodźei / p. 10. kwesłys/p. 28. źodźeis/lieźuwems/lieźuweis/pag 37. źodźems / ramczems / p. 38. źodźeis / ramczeis/ ubivis extincto i ante e. P. 9. lin. 9. adscrib. post Pron. *qvem*, vocem *pleraq;*, qvæ omissa est. Ibid. lin. 25. lege myli/ turi/ i cum virgula. Pag. 11. שִׁרְרִים ib. lin. 8. lege sine, pro cum sibilo. p. 13. l. 5. del. 3. p. 14. l. Bůh/ p. 18. źadis sine á/p. 26. l. denotentq;, p. 22. didysis cum y/ sicut p. 35. p. 29. baźnićia / baźnićias/ & a in o mutato, vel baźnicze/ baźniczes/ ita etiam winicze p. 45. Pag. 31 in typo 1. Declin. adscrib. Nominibus in is terminationes Voc. in i/y & in Dat. D. & Pl. pro im/ ims l. em/ ems/ & sic etiam in paradigmat. lieźuwem/ lieźuwems/p. 33. in typ. Dat. Dual. & Pl. lege iem/iems/p. 34. l. 18. adscrib. Gen. Dual. didźu pag. 35. adscrib. Dat. Dual. mielemjem p. 39. l Voc. Jurgi/ vel Jurg. Nom. Enzys Pag. 41. l. 12. pro Voc. Sing. substitue N. A V. Dual. p. 42. & 45. důnos absq; circumfl. p. 45. l. teisi pro teise/p. 47. in G. D. leg. giesmiu/p. 48. l. Acc. ausis cum accentu in ult. & del. acc. in cœteris NB. Hanc pag. 48. seqvi deb. p. 49. & seqvitur 47. bis positis num 47. 48 in alleg. poterunt priores num. (α) & posteriores (β) insigniri. Pag. 49. (β) leg. G. mieloses/ & in Pl. N. & V. mieloses. P. 50. typum Abl. corrige ex parad. p. 50. l. 19. graźu/p. 51. l. graźems/graźeis/expuncto i. P. 52. l. 4. del. qvandoq;, p. 53. l. 12. pro ů l. ie

l. ie p.55.l.in Nom. & Voc.Pl Piemenis & in Abl. Instrum. l piemenimis p.56. l.13. post *Masc. Gen.* adde voculā *ferè*, qvæ omissa est.p.58.l.kalbancze/kalbanczes/kalbesencze/kalbesenc es cum cz. P. 61 l.14. pro Febr. substit. Januarius,p.69.l Peteris p.71.kalędos/p. 72 l.ult. priezasćiu/p. 73. l. keturi absq; é/ p.74.l.treias.p.77.l.22.leg.sawes pro sawo p.78.l.3. pro N.G.Ac. lege N & Ac. & adde Genit. Dual. (qvi omissus est) Gen.mumu dwieju/jumu dwieju in utroq; genere p.87.l.5 add.D. & l. 17 dekawot. p.81.l. pacze & seq. paczes.p. 88.l.22.lege cz pro n.p.100.l. 16.l suwokiu p.108 l.3. pers. Imper. tereggie p. 120. l.9. ed. add. est/l.10.gied/add.giest l.14 lege eiwa/ eista/ p.130.l.23. sweikinoju/ p. 134. lauke/ ib. nekatru/ eliso i/ p.137. l. agedum, p. 143. auksut/p. 146. Moizēßus. p. 148. lege tu mana/ tu meum, pro tu tawa/ tu tuum, p. 150. l. 15. dwieju pro dweiu/ l.23.meiles absq; circumfl.p.154. swiete/p. 155. l.21. post pazémink sawe adde wadinnasi vocat se. p.163. lege שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ p. 164. winićion/pag. 171. l. perkelu/ pag. 172. pérswesti/ pag.174.l delicta pro dilecta.

Ulteriorem de ejusmodi mendis informationem suppeditat Præfatio ad Lectorem, qvam consulas.

COMPENDIUM
LITVANICO-GERMANICUM

fotografuotinis tekstas

M. DANIELIS KLEINII

COMPENDIUM LITVANICO-GERMANICUM,

Oder

Kurtze und gantz deutliche Anführung zur Littauſchen Sprache/ wie man recht Littauſch leſen/ſchreiben und reden ſol.

Cum Privilegio S. R. M. Pol. & Seren. Elect. Brandenb.

Königsberg/
Gedruckt und verlegt durch Johann Reuſnern/
M. DC. LIV.

Vorrede
An den günſtigen Leſer.

EN Einwohnern dieſes Landes Preuſſen kan es nicht unbewuſt ſeyn/ wie nebſt der Deutſchen und Polniſchen auch die Littauſche Sprache in ſelbigem faſt ſehr üblich und bräuchlich/ inſonderheit denen Amptern/ Inſterburg/ Ragnit/ Tilſe/ Mümmel/ Labjau/ und zum Theil Schaken und Tapjau/ auch was die Handelung und etliche Leute betrifft/ in der Hauptſtadt Königsberg ſelbſten. Dannenhero die Wiſſenſchafft ſolcher Sprachen hoch nötig/ damit ein jeglicher/ der mit den Leuten Littauſcher Zungen umbgehet/ ſeines Gemühts Meynung von ſich geben könne.

An Mitteln aber/ durch welche man zu dero Sprachen grundmeſſigen Kündigkeit gelangen möchte/ hats bißhero gemangelt. Zwar das Polniſche betreffend/ hat man allerhand Mittel ſolche Sprache zu erlernen/ als die Schlüſſel zur Polniſchen und Deutſchen Sprache Jeremiæ Roteri, das Compendium Lingvæ Polonicæ, wie auch die Colloqvia oder Geſpräche Nicolai Volkmari, &c. dergleichen in Littauſcher Sprache nicht vorhanden ſind. Darumb man auch deſſen/ was ins gemein geredet uñ geſchrieben worden/ keine gründliche und beſtändige rationes bißhero geben können.

Jmgleichen iſt die Orthography/oder rechte ſchreibens Art ſehr veränderlich geweſen / daß man bald ſo / bald wieder anders geſchrieben/und doch niemaln zum rechten Zweck / wohin uns wol die angebohrne Art dieſer Sprache weiſet/kommen können.

Weßwegen denn Se. Churfl. Durchl. als der Landes-Herr und Vater in dem durch den Druck publicirten Kirchen-Receſs gnädigſten Befehl gethan/ daß die Littauſchen Pfarrherren / ſo der Sprachen mächtig/etliche Hülffmittel/als eine kurtze Gramatick/ und Dictionarium, oder Lexicon, zu beſſerer excolirung und richtiger Erlernung dieſer Sprachen fertigen und auskommen laſſen ſollen. Worauff ich nach meiner Wenigkeit/vermittelſt Göttlicher Hülffe/eine Littauſche Grammaticam mit Lateiniſchen Præceptis und Regulis den Gelahrten zum beſten/im vergangenen Jahr ausgegeben / und denen gerne mittheilen wollen/ſo darnach Begierde und Verlangen getragen haben.

Weil aber nicht allein Studioſi, Paſtores und andere Literati an den Littauſchen Oertern dieſer Sprachen Wiſſenſchafft von nöthen haben; ſondern auch denen ſelbige zu ſtatt kommen kan/ die nicht ſtudieret/ und aber mit Littauſchen Völckern / umbgehen / oder ſelbigen fürſtehen und Gerechtigkeit pflegen müſſen: Als hab ich auch jhnen mich bequemen/und auff Theils jhrer Bitte dieſe kurtze Anführung oder Anleitung zur Littauſchen Sprache/ſo mit Deutſchen Præceptis und Regulis

Regulis verfaſſet/ der Grammatick anhengen wollen. Vnd wird der günſtige Leſer daraus ſich erſehen/ auch/ ſo es ihm gefällig/ erlernen: (1) was die Littauiſchen Buchſtaben eigentlich gelten/ und wie man ſie rechter maſſen ausſprechen und ſchreiben ſol. Wozu dann dienlich ſeyn können die Strich- und Pünckelein über den Vocal. oder ſelblautenden Buchſtaben a/ e/ i/ o/ u/ welche anzeigen/ daß der Ton über ſelbigen Sylben/ worüber ein ſolches Punct oder Strichlein zu befinden/ ſeyn müſſe/ wie auch das y/ welches allezeit lang ausgeſprochen wird/ es ſey dann daß ein ander Vocalis in ſelbigem Wort mit einem Punct oder Strichlein bezeichnet were/ als: mylêſu/ mylêk/ mylêti/ &c. woſelbſt der accent über das bezeichnete e/ fället. Da aber keines dergleichen Zeichen zu befinden/ fällt der Ton ins gemein auff die Diphthongos oder zweylautige Buchſtaben/ als in den Worten/ Diewas/ wienas/ dûna &c. (2) wie die Worte/ ſo aus den Buchſtaben und Sylben zuſammen geſetzet werden (welche entweder/ Nomina, Pronomina, oder Verba und Participia ſind) decliniret und conjugiret werden ſollen. Die andern wörtlein ſo nicht verwandelt werden/ als Adverbia, Præpoſitiones, Conjunctiones ſind alhie der Kürtze halben/ und daß ſie im Lexico werden zu finden ſeyn/ ausgelaſſen. (3) wie die Wort mit einander/ inſonderheit nach dem idiotiſmo, oder der Eigenſchafft dieſer Sprach/ zuſammen gefüget werden ſollen/ damit eine völlige Rede werde/ welches zu Latein Conſtructio genennt wird. Dieſe

Vorrede.

Dieſe meine Arbeit wolle der geehrte Leſer ſich gefallen laſſen/ und ſelbige/ als darin ihm der Weg zur gründlichen Wiſſenſchafft dieſer Sprachen mit gantz deutlichen Worten gezeiget wird / zu ſeinem Nutzen brauchen und anwenden. Solte ich ihm aber in allem nicht ein Genügen gethan haben / bitte ich günſtig anzumercken: (1) daß dieſes nur ein kurtzer Begriff ſey deſſen/ was in der Grammatick weitleufftiger abgehandelt worden / wiewol in ſelbigem auch zu befinden iſt/ was in der Grammatick damals übergangen worden / (2) daß es der erſte Conatus oder Anfang ſey in Ausübung dieſer Sprachen / welcher mit folge der Zeit immer verbeſſert und vermehret werden kan / biß es endlich zu ſeiner Vollcommenheit gelanget/ wie es denn mit allen Dingen und Wercken/ ſo unter der Sonnen geſchehen / dergleichen Beſchaffenheit hat. Befehle mich deſſen fernerer Gunſt und beharrlichen Gewogenheit.

IN

I.

IN NOMINE JESU.

M. Daniel Kleinen Kurtze Anführung zur Littauſchen Sprache/

Wie man recht Littauſch leſen/ſchreiben und reden ſol.

Erſter Theil Von den Worten.

1.

Es hält dieſe kurtze Anführung zwey Theil in ſich: als (1) die Betrachtung der Worte an ſich ſelbſten (2) die Zuſammenſetzung oder Zuſammenfügung der Worte. Derer erſter Theil von den Lateinern genennet wird Etymologia, der ander Syntaxis.

2.

Ehe man aber zu den Worten ſchreitet/ wil zuvor nöhtig ſeyn zu betrachten die Buchſtaben/ aus welchen die Sylben/ und folgends die Worte zuſammen geſetzet werden. Muß derowegen ſeyn.

Das erſte Capittel

Von den Buchſtaben und ihrer Geltung / auch wie man ſie rechter maſſen ausſprechen und ſchreiben ſol.

1. Buchſtaben in der Littauſchen Sprach / ſind 22. welche alſo geſchrieben werden:

á a à ą	g	n	u ų
b	(h)	o	w
c ć cz	i y į	p	(x)
d	K ķ	r	Z ź
é e ė ę	l ł	ſ ś ß	
(f)	m	t	

II. Dieſe Zahl wird geringer / wenn man ausſetzet die drey Buchſtaben / ſo im circkel oder parentheſi ſtehen / als f / h / und x. Denn ob gleich ſelbige in den Littauſchen Büchern gefunden werden / ſind ſie doch nicht der Littauen Einheimiſche / ſondern von den Deutſchen / oder Polen angenommene Buchſtaben / derer man gar wol entbehren kan. Sintemal ſie auch von den Littauen nicht rechter maſſen ausgeſprochen werden; denn an ſtat des f / brauchen ſie das p / als für Fariſeüßas Pariſeußas / für affiera / appera. Das h können ſie auch nicht wol ausſprechen / als in den Worten huſis ein Haus / oder Haus und Hoff zuſammen / humas Sinn / hadyna Stunde; da ſie das h wie faſt die Griechen den Spiritum aſperum, doch mehr gebrochen / ausſprechen. An ſtat des X gebrauchet man jetzo das

Kſ /

ęſ/als áukſas/Gold/nicht áuxas: Weren demnach eigentlich zu rechnen nur 19. Buchſtaben.

III. Das a iſt dreyerley/das erſte wird genennt ein hartes a/ weil es hart und mit gröſſer Auffthuung des Mundes/denn die andern beyde/ausgeſprochen wird. Vnd iſt dieſes a in der Littauſchen Sprach das allergebräuchlichſte.

Zu mercken iſt aber / daß es bald in einer kurtzen/ bald in einer langen Verweilung/ ſo die Lateiner tempus nennen/daß iſt/bald geſchwind/bald langſam ausgeredet wird. Geſchwind / als : ſakaù ich ſage/ daraù ich thue ; und alsdenn wird es nicht gezeichnet. Langſamer in folgenden Worten: Wákaras der Abend/káras Krieg/bádas Hunger / máras Peſtilentz; Vnd denn iſts ein langer Vocalis , und wird zum Vnterſcheid des erſten a mit einem accent , oder Strichlein bezeichnet. Im deutſchen könte man die erſte Beſchaffenheit dieſes a abbilden mit den Worten / gab / backen / harren/ ſchaffen : die andere abzubilden findet man nicht wol Worte in der Hochdeutſchen Sprache / ſondern man müſte es aus der Niederſächſiſchen/ oder Käſelauſchen/ wie mans nennet/ herſuchen/ als : Barch)/ Sarg/ Harp/ welche Wort die alten Deutſchen wegen der von Natur langen Sylben/haben pflegen mit einem büppelten a zu ſchreiben/ dergeſtalt : Baarch)/Saarch)/Haarp.

Das ander a wird genennet das gelinde a/ weil es nicht ſo hart / als das erſte a ausgeſprochen wird/und iſt faſt dem Deutſchen a gleich in den Worten/ſagen/ tragen/ faſten/ taſten / als : ſupraſſu/ich

werde es vermercken / Ponas der Herr / wie auch das a im Wort klausau ich höre. Dieſes a iſt den Mümmeliſchen/und denen an der Samaitiſchen und Curländiſchen Grentze ſehr gebräuchlich / die da ſagen: Panas für Ponas/ein Herr/ żadis für żodis/ein Wort/etc.

Das dritte a wird genennet das durchſtochene a / weil durch daſſelbige ein Strichlein gehet/welches andeutet / daß im ſelbigen a gleichſam ein n verhanden/ſo vor dem ſ in den Participiis weggeworffen) und dem vorhergehenden a einverleibet iſt/ als: dů-das einer der da gibt / daras einer der da thut. In den Nominibus und Pronominibus aber zeiget ſolch Strichlein den Accuſativum, als: Diewą/Tewą Gott den Vater. Etliche ſchreiben das n ausdrücklich dabey / důdans/darans; aber die Art dieſer Sprach bringt mit ſich/daß das n vor dem ſ faſt allewege weggeworffen und in den nechſt vorhergehenden Vocalem eingeſchloſſen wird.

B b. kommt mit dem Lateiniſchen und Deutſchen b überein.

C c. iſt zweyerley. Das erſte iſt ein ſchlechtes c und wird ausgeſprochen nicht wie das deutſche c in den Wortē dancken/ſchrecken/ drücken/da es wie ein k gilt: (wie deñ auch die heutigen Deutſchen Critici dafür ein k ſetzen/dankken/ſchrekken/drükken) ſondern es gilt wie ein deutſches z/ oder wie bey den Lateinern das c, in den Wortē cenſus, cœna, cœtus. Zum Exempel/Ciezorus Käyſer macis Macht/lencúgas eine Kette.

Das ander c wird geſchrieben oben mit einem Strich-

Strichlein/oder mit einem beygeſetzten z/ der geſtalt ć/cz. Dieſes ć hat einen hartē ziſchenden laut/faſt wie das tſch im Wort deutſch. Zum Exempel ćiże Zinß/ ćyſtas rein/ Wokećiei die Deutſchen/ Miesćionis ein Bürger/ czepćius eine Haube/ czetwergas/ der Donnerſtag/ welche Worte mit deutſchen Buchſtaben alſo müſten geſchrieben werden: Woketſchei/Mieſtſchonis/ tſchetwergas.

D d. Das d hat keinen Vnterſcheid von dem Deutſchen/ oder Lateiniſchen d, nur daß es wider den Gebrauch der Deutſchen mit dem ź/ wie bey den Polen/offters zuſamen geſetzet wird/als: dźuti treigen/ pradźia der Anfang/geidźiu ich begehre.

E e. Die Littauen haben ein dreyfaches e/ gleich wie das a dreyfach iſt. Vnd kommen darinnen mit den Polen nahe überein. Das erſte e iſt gleich dem Deutſchen e in den Worten gehen/ ſtehen/belehren/ gerecht. Es wird aber unterweilen mit einem punct/ oder auch mit einem circumflexo bezeichnet/ in den Worten / da das e lang geſetzet und ausgeſprochen wird/oder von Natur lang iſt/ als: lėtas faul/träg/ Tėwas ein Vater/giesmės des Geſanges/regėti ſehen/ ſėti ſäen.

Das ander e wird härter und mit mehrer Auffthuung des Mundes ausgeſprochen/ eben wie das η der Griechen nach der Ramiſtiſchen pronunciation: Vnd wo es lang und wie in zwoen Zeiten ausgeſprochen wird/ kan es mit einem ſtrichlein oben bezeichnet werden/damit mans im leſen deſto beſſer erkenne. Als/ ęgle eine Tanne/ ęlnis ein Hirſch/ ſwętimas ein

fremb-

ſtrembder. Dieſem e iſt nicht unehnlich das Deutſche e in den Worten: lebig/geben/nehmen/beſchweren/ welches die jetzigen Deutſchen Critici zum Unterſcheid der andern e mit einem å ſchreiben/als: gåben/ nåhmen / oder auch wol eben mit einem è ſchreiben kônten/ ſonderlich in den Worten/die das Primitivũ nicht auff ein a haben/ als: Lèben / Règen / Sègen/Dègen. In den andern Littauſchen Worten/ da dieſes e geſchwind und in einer Zeit ausgeſprochen wird/ bedarff es keines puncts oder ſtrichleins/ als: drebu ich zittere/ geru ich trincke/ geſſau ich leſche.

Das dritte ę mit einem qverſtrichlein/ wird wie en geleſen und ausgeſprochen/doch nicht ſo vernehmlich. Zum Exempel/ßwęſti heiligen/gleich ſtünde es ßwenſti / alſo kęſti leiden / gleichſam kenſti / vom verbo ßwenćiu/ kenćiu/ ſintemal das n vor dem ſ auch vorm z weggeworffen/und dem vorhergehenden nechſten Vocali gleichſam einverleibet wird.

In den Accuſativis Nominum aber wird das n im ę wie droben im a nur in etwas berühret/als: baimę die Furcht/giesmę den Geſang.

G g. das g wird bey den Littauen allzeit härter/ als bey den Lateinern und Deutſchen ausgeſprochen/ als: garbe Ehre / gęda Schande / godas Geitz/ (doch ſprechen etliche Hochdeutſchen das g auch eben hart aus in den Worten: gehen/gern/garn) Wo aber einer gelinden Ausſprechung von nöthen / brauchen ſie das j als: jóju ich reute/jůſta ein Leibgürtel/ jis er/jámui/oder jemui ihme/ꝛc.

J i. das i iſt dreyerley. Das erſte wird genennt das kleine i/und iſt ein kurtzer Vocalis, der kurtz ausgeſprochen wird/ als: ʒinaù ich weiß/ tikray gewiß/ kittas ein ander. Wann es aber ein querſtrichlein hat/ iſt eine Anzeigung/ daß im ſelbigen ein n ſtecke/ als: atmiſiu ich werde gedencken/ driſiu ich werde mich unterſtehen/ für atminſiu/ drinſiu. Alſo auch ſedis einer der da ſitzet/ girdis einer der da höret; derer Obliqui ſind/ ſedinćio/ girdinćio. Oder es ſey in den Nominibus und Pronominibus auff ein is der Accuſativus Caſus, als: ʒodi das Wort/ ji ihn/ kuri welchen.

Das ander i iſt das lange i/ oder ein langer Vocalis, und wird alſo geſchrieben y/ gilt ſo viel als bey den Deutſchen das ů/ in den Worten/ůbel/Thůr/ anrühren. Zum Exempel: myku ich liebe/ ſakyti ſagen/ riſzys ein Band. Bißweilen wirds geſetzt an ſtatt des in/ oder i: yraßau ich ſchreibe ein/ für inraßau/ yſakau ich ſage an/ für inſakau/ y mieſta/ y kiema/ für in mieſta/ ing kiema.

Das dritte iſt das jod, wie es die Lateiner gebrauchen/ als jůdas ſchwartz/ wejas der Wind.

Zu mercken iſt/ wenn in der Littauſchen Sprach nach dem jod folget die Endung auff ein as/ als: Jśganytojas/ kraujas/ naujas/ ſo wird das a gar gelinde ausgeſprochen faſt wie ein e/ drumb etliche wol gar ein e ſchreiben dörffen/ Jśganytojes/ krauſes nauſes: Aber damit nicht Jrrung in der Declination des Nominis geſchehe/ behelt man rechter das a.

L. l.

L. l. gilt gleich dem Deutſchen L/ wann es aber mit einem ſtrichlein gezeichnet iſt / hat es wie einen duppelten Laut und iſt faſt dem Polniſchen ł ŏll gleich/ als/ gału ich kan / gułu ich liege/ gleich als ſtünden zwey l gallu/gullu.

Die Buchſtaben K/m/n/o/p/r/t/w/kommen mit den Deutſchen überein.

Das Q wird in Littauſcher Sprach nicht gebrauchet/ ſondern an ſtat deſſẽ braucht man kw/als/kwe-ćiei Weitzen/kwápas ein Geruch.

S ſ. iſt zweyerley: das erſte iſt dem Deutſchen/ der Figur nach/gleich; aber in dem ausſprechen lautet es viel härter/ ſonderlich wenn es im Anfang/oder in der Mitte des Worts ſtehet/denn am Ende wird ſolcher harter und rauher Laut nicht gemercket. Als/ ſakaù ich ſage/ſunćiu ich ſchicke/kaſù ich grabe/baiſus grauſam:/ Ponas ein Herr.

Das ander iſt entweder mit einem ſtrichlein oben bezeichnet/oder hat ein z bey ſich/dergeſtalt ś/ß/gilt ſo viel/ als bey den Deutſchen das ſch. Zum Exempel/ bróliśkay brüderlich/ ßilkai Seiden / ßonas eine Seite. Auff deutſch müſte man dieſe Wort mit ſch ſchreiben: broliſchkay / ſchilkay / ſchonas/ wie denn auch viel der Unſrigen bißhero dergeſtalt / jedoch unrecht/geſchrieben haben / davon mit mehrem in der Grammatica.

Das V iſt einerley / ſintemal die Littauen kein Vau haben / ſondern brauchen an deſſen ſtat das w/ als: Wiras ein Mann/Winas Wein/Wake der Wille.

Etliche

Etliche ſchreiben für das u in den Worten / da das harte a iſt / ein w / als / kawlas Bein / Knochen / Sawle die Sonne / gerawſas der beſte: Aber rechter wird es mit dem u geſchrieben / und das á accentuiret dergeſtalt: Káulas / Sáule / geráuſas. Wie dann auch die heutige Deutſchen Critici an ſtat des vorigen w ein u ſetzen in dergleichen Wörten / als: Frau / grau / für Fraw / graw.

Unterweilen findet man das u mit einem qverſtrichlein / und alsdann wird es faſt wie un ausgeſprochen / denn in ſelbigem das n ſtecket / ſo vor dem ſ abgeworffen war. Zum Exempel / ſũſti ſchicken / apſkũſti verklagen für ſunſti / apſkunſti.

An ſtat des X brauchet man das kſ / áukſas Gold / linkſmybe Freude.

Das Z iſt zweyerley. Eines wird genennet ein ſchlechtes z / oder ſeth / und wird ausgeſprochen / wie ein gelindes Deutſches ſ / als: Zókanas das Geſetz / Rózonis die Predigt / Jezus Jeſus. Das ander iſt mit einem ſtrichlein bezeichnet / und gilt dem Polniſchen ź gleich / als: źydas ein Jude / źáſis ein Gans / źuwis ein Fiſch.

IV. Was die Diphthongos oder zweylautigen Buchſtaben betrifft / ſo ſind dere / die Propriæ Diphthongi genennet werden / ſieben / als: ai / ay / au / ei / ey / ui / ů: der andern / ſo Impropriæ genennet werden / vier: ia / ie / io / iu.

Von dieſen Impropriis iſt zu mercken / daß ſelbige gelinder als die Propriæ ausgeredet werden / inſonderheit das ia welches faſt wie ein ſchlechtes e ausgeſprochen

ſprochen wird. Zum Exempel: baźnyćia eine Kirche/brangiáuſia die theureſte / wehrteſte / geidźia er begehret: drumb dann auch zum offtern an ſtat des ia nur ein ſchlechtes e ſtehet/baźnycze/geidźe/brangiáuſe. Alſo auch das io wird faſt wie ein ia ausgeſprochen: ukio des Hauſes / dalgio der Senſen/ gleichſam/ukia/dalgia. So viel von den Buchſtaben/und dero Geltung. Folget nun von den Worten ſelbſten / und zwar.

Das ander Capitel.
von
Dem NOMINE.

I. Die Littauen brauchen nicht Articulos, wie die Deutſchen/ſo da ſagen: ein Mann/eine Frau / oder der Mann/die Frau/ des Manns/der Frauen; ſondern ſprechens / wie die Lateiner / ohne Artikel aus: Wiras/moteriśke/Wiro/ moteriśkes. Wann ſie aber was ſonderliches benennen wollen/ gebrauchen ſie die Pronomina Demonſtrativa, und ſagen: ßiſſai wiras / dieſer Mann / ßi oder ßitta moteriśke/dieſes Weib/ taſſai wiras der Mann/ta moteriśke das Weib/ gleich wie die Lateiner ſagen: Hic vir, hæc mulier, iſte vir, iſta mulier: Drumb wir uns auch umb ſelbige Articulos weiter nicht bekümmern wollen / ſondern ſchreiten fort zu den Worten ſelbſten.

II. Es ſind aber/wie in andern/alſo auch in dieſer Sprach / achterley Art der Worte/die auff latein genennt werden: Nomen, Pronomen, Verbum, Partici-

Participium, Adverbium, Præpoſitio, Conjunctio, & Interjectio. Aus welchen die erſten vier theils decliniret, theils conjugiret werden/ daß iſt ſie haben ihre gewiſſe Caſus, Numeros, Tempora und Modos, die andern vier aber werden nicht verwandelt.

III. Was nu das Nomen anbelanget/ hat ſelbiges ſeine 8. Accidentia oder Zufälle/ als da ſind: Qvalitas, Numerus, Perſona, Caſus, Declinatio, Genus, Species, Figura.

IV. Betreffend die Qvalität/ oder Beſchaffenheit des Nominis, was es für ein Nomen ſey/ ſo iſt daſſelbe entweder ein Subſtantivum, das iſt/ ein ſelbſtendiges Wort/ daß für ſich ſelbſt ſtehen kan/ als wenn ich ſage/ Ponas ein Herr; oder Adjectivum/ welches man nennen kan/ ein beyſtendiges oder Zuſatzwort/ ſo dem Subſtantivo beyſtehet/ oder zugeſetzet wird; Als géras gut/ wird dem Subſtantivo Ponas zugeſetzet/ daß es heiſſt géras Ponas ein guter Herr. Das Subſtantivum iſt entweder ein Proprium, oder Appellativum, Mobile oder Immobile, gleich wie bey den Lateinern/ und in andern Sprachen.

V. Beym Adjectivo aber iſt dieſes inſonderheit zu mercken: daß es nicht/ wie in andern auch der Polniſchen Sprachen dreyerley Endungen habe/ ſondern nur zwo/ als: géras der gute/ (guter) géra die gute/ und das gute/ didis der groſſe/ (großer) dide die groſſe/ das groſſe. Das Neutrum oder die dritte Endung mangelt/ wie dann auch kein Subſtantivum in der gantzen Littauſchen Sprache verhanden/ welches Neutrius Generis were. Wann aber was Neutraliter etwa mit einem Verbo muß geſetzet werden/ ſo

wird die Endung des Fœminini Generis angenommen. E. g. wenn der Deutſche ſagt; es iſt lieblich / oder der Lateiner/jucundum eſt, ſagt der Littau/ miela yra: Es iſt böſe/der Lateiner/ malum eſt, der Littau/ pikta yra/oder der kürtze wegen wirfft er das a weg/ und ſagt: miel / pikt yra. Alſo auch in den Comparativis mielesne/ pikteſne/ oder auch mieleſn' pikteſn.

So aber das Maſculinum ſich auff ein US endet/ iſt die dritte Endung in dem Verſtand auff ein U,denn ich ſage: grażu yra/es iſt fein/ małónu yra/es iſt angenehm/brangu yra/es iſt theur.

VI. Ferner haben die Littauiſchen Adjectiva dieſes beſondere; daß ſelbige nicht allein ſind Simplicia, oder ſchlechte / ſondern auch Emphatica, die mit einem ſonderlichen Nachdruck ausgeſprochen werden. Als: géras gut / iſt das Simplex, aber gérasſis der gutte iſt das Emphaticum. Zum Exempel wenn Joh. 10. Chriſtus ſagt: Ich bin ein guter Hirt / ſo ſtehet im Griechiſchen Text das Adjectivum mit dem articulo ὁ: ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, die Littauen aber brauchen das Adjectivum Emphaticum gérasſis / Aß eſmi Piemů gérasſis. Ego ſum Paſtor ILLE bonus, wie es die Lateiner geben. Es werden auch von dieſen Emphaticis Adjectivis noch andere deriviret, ſo man nennen könte Emphaticotera ; als von gérasſis kommt gerasysis/von mielasis/mielasysis/von bránguſis/ branguſysis. Und ſolche Adjectiva höret man offters im gemeinen Gebrauch.

VII. Na-

VII. Numeri ſind in dieſer/wie in der Griechiſchen Sprache drey: Singularis, Dualis und Pluralis.

VIII. Mit den Perſonis hats die Beſchaffenheit/ als in andern Sprachen.

IX. Caſus ſind ſechs wie bey den Lateinern/Doch iſt in dem ein Unterſcheid/ daß man in dieſer Sprache einen zwiefachen Ablativum hat / derer einer genennt wird Ablativus Inſtrumentalis, womit/oder wodurch etwas geſchicht/ als wenn ich ſage/ medźiu mit dem Holtz/ranka/mit der Hand; der ander Localis, worin etwas geſchicht/als médye in dem Holtz/ránkoſe/ oder rankoj' in der Hand.

Das Dritte Capittel.

von

Den DECLINATIONIBUS.

Declinationes ſind in dieſer Sprache fünffe.

I. Die erſte Declinatio, hat zwo Endungen/ nemlich auff ein as/is oder ys/der Genitivus iſt auff ein o/Dativus auff ein ui/oder am.

II. Alle ihre Nomina ſind Maſculini Generis, und ſind entweder Subſtantiva oder Adjectiva.

III. Die Subſtantiva werden folgender geſtalt decliniret.

Auff ein as.

Singulariter.

Nominativo	Diewas der GOtt /
Genitivo	Diewo des GOttes /
Dativo	Diewui dem GOtt /
Accuſativo	Diewą den GOtt /
Vocativo	ô Diewe / ô du GOtt /
Ablativo	[Inſtrumentalis, Diewu mit GOtt / [Localis, Diewé in GOtt.

Dualiter.

N. Ac. Voc.	Diewu zweene Götter /
Gen.	Diewû der zween Götter /
Dat.	Diewam den zween Göttern /

Pluraliter.

Nominativo	Diewai die Götter /
Genitivo	Diewû der Götter /
Dativo	Diewams den Göttern /
Accuſativo	Diewus die Götter /
Vocativo	ô Diewai ô ihr Götter /
Ablativo	[Inſtr. Diewais mit den Göttern / [Loc. Diewûſe in den Göttern.

Auff ein is.

Singulariter.

Nominativo	Jaunikkis der Bräutgam /
Genitivo	Jaunikkio des Bräutgams /
Dativo	Jaunikkiui dem Bräutgam /
Accuſativo	Jaunikkí dem Bräutgam
Vocativo	ô Jaunikki / ô du Bräutgam /
Ablativo	[Inſtr. Jaunikkiu mit dem Bräutgam / [Loc. Jaunikkiſe in dem Bräutgam.

Dualiter.

N. Ac. Voc.	Jaunikkiu zweene Bräutgams/
Gen.	Jaunikkiû der zweene Bräutgams
Dat.	Jaunikkem den zweenen Bräutgams

Pluraliter.

Nominativo	Jaunikkei die Bräutgams/
Genitivo	Jaunikkiû der Bräutgams/
Dativo	Jaunikkems den Bräutgams/
Accuſativo	Jaunikkius die Bräutgams/
Vocativo	ô Jaunikkei/ ô ihr Bräutgams/
Ablativo	Inſtr. Jaunikkeis mit dē Bräutgams Loc. Jaunikkiûſe in dē Bräutgams.

Wobey zu mercken: daß die Nomina Propria auff ein as/ſo zweyſylbig ſind/in Vocativo ſich gemeiniglich auff ein ay enden/als: Jonay/Petray. Die mehrſylbigen aber/ſo den accent auff der dritten Sylben haben/imgleichen die auff ein is/werffen die letzte Sylbe mehrentheils gantz weg/denn vom Nominativo Dówidas ſagt man in Vocativo Dówid/ Jókubas/Jókub/alſo auch Anuſis/Anuſ/Enſulis/Enſul/Grigalis/Grigal/&c.

Die Nomina auff ein ys werden wie Jaunikkis decliniret, nur daß in den Obliquis, als Gen. Dar. &c. das lange y verwandelt werde in ein kurtzes i/und hergegen das kurtze in ein langes. Zum Exempel: Zinys ein Zauberer iſt Nominat. Caſus, In Genitivo und folgenden Caſibus heiſt es zynio/zynui/zyni/in welchen der accent, oder der Thon zurück ſpringet/und wird aus einer kurtzen Sylben eine lange/und aus einer langen eine kurtze Sylbe. Alſo

Sing.	*Dual.*	*Plur.*
N. rißys ein Bād/	N. ⎧	N. ryßei/
G. ryßio/	A. ⎨ ryßu	G. ryßiû/
D. ryßui/	V. ⎩	D. ryßems/
Ac. ryßi/	G. ryßiû	Ac. ryßus/
V. rißy/	D. ryßem/	V. ryßei/
Ab. ⎧ryßu/ ⎩ryßije.		Abl. ⎧ryßeis/ ⎩ryßůse.

Die sich aber auff ein dis oder tis enden / werden also decliniret.

Singulariter.

N. Bałandis die Taube /
G. Bałandźio der Tauben/
D. Bałandźui der Tauben/
Ac. Bałandi/ die Taube/
V. ô Bałandi / ô du Taube /
Abl. ⎧Instrumentalis, Bałandźu mit der Tauben/ ⎩Localis, Bałandije. in der Taube.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Bałandźu zwo Tauben/
Gen. Bałandźiû der zwoen Tauben/
Dat. Bałandźem den zwoen Tauben.

Pluraliter.

N. Bałandźei die Tauben/
G. Bałandźiû der Tauben/
D. Bałandźems den Tauben/
Ac. Bałandźus die Tauben/
V. ô Bałandźei / ô ihr Tauben/
Abl. ⎧Instr. Bałandźeis mit den Tauben / ⎩Loc. Bałandźiůse in den Tauben

Sin-

Singulariter.

N. Paukśtis der Vogel/
G. Pauśkćio des Vogels/
D. Paukśćiui dem Vogel/
Ac. Paukśti den Vogel/
V. ô Paukśti/ ô du Vogel/
Abl. [Instr. Paukśćiu mit dem Vogel/
[Local. Paukśtije in dem Vogel.

Dualiter.

N. Ac, V. Paukśćiu zweene Vögel
Gen. Paukśćiû der zween Vögel/
Dat. Paukśczem den zweenen Vögeln

Pluraliter.

N. Paukśczei die Vögel/
G Paukśćiû der Vögel/
D. Paukśczems den Vögeln/
Ac. Paukśćius die Vögel/
V. ô Paukśczei ô ihr Vögel/
Abl. [Instr. Paukśczeis mit den Vögeln/
[Local. Paukśćiûse in den Vögeln.

Wobey in acht zu nehmen ist/wie das d/ in allen Casibus, ausserhalb dem Ac. Voc. Abl. Locali Sing. zu sich nimmt ein z/das t aber wird mutirt in ć.

IV. Die Adjectiva Simplicia haben eine solche Art ihrer Declinierung:

Auff

Auff ein as.

Singulariter.

N. Géras der gute / (guter)
G. Géro des guten /
D. Geram und Geramui / dem guten /
Ac. Géra den guten /
V. ô Géras ô du guter /
Abl. [Instrumentalis, Géru mit dem guten /
[Localis, Gérame in dem guten.

Dualiter.

N. Ac. V. Géru zweene gute
Gen. Gerû der zween guten
Dat. Geriem den zween guten.

Pluraliter.

N. Geri die guten
G. Gerû der guten
D. Geriems / und geriemus denen guten /
Ac. Gerus die guten
V. ô Geri / ô ihr guten /
Abl. [Instrumentalis, Gerais mit den guten /
[Localis, Gérûſe in den guten.

Auff ein is.

Singulariter.

N. Geréſnis der beſſere /
G. Geréſnio des beſſeren /
D. Geréſnam / amui dem beſſeren /
Ac. Geréſni den beſſeren /
V. ô Geréſnis / ô du beſſerer /
Abl. [Instr. Geréſnu mit dem beſſeren /
[Local. Geréſname in dem beſſeren.

Dualiter.

N. Ac. V. Gerẽſniu zweene beſſere/
Gen. Gerẽſniû der zween beſſeren/
Dat. Gerẽſniem den zween beſſeren.

Pluraliter.

N. Gerẽſni die beſſere/
G. Gerẽſniû der beſſern.
D. Gerẽſniems / iemus / den beſſern/
Ac. Gereſnus die beſſeren/
V. ô Gerẽſni/ ô ihr beſſere/
Abl. [Inſtr. Gereſneis mit den beſſeren/
[Loc. Gereſniûſe in den beſſeren.

Das Adjectivum didis groß/ nimmt in etlichen Caſibus das ż zu ſich/und wird dergeſtalt declinieret:

Singulariter.

N. Didis der groſſe/
G. Didżio des groſſen/
D. Didżiam/amui/und Didem dem groſſen/
Ac. Didi den groſſen/
V. ô Didis ô du groſſer/
Abl. [Inſtr. Didżu mit dem groſſen/
[Loc. Didżame und Dideme in dem groſſen.

Dualiter.

N. Ac. V. Didżu zweene groſſe/
Gen. Didżiû der zween groſſen/
Dat. Didem den zween groſſen.

Plu-

Pluraliter.

N. Didi die groſſen/
G. Didźiû der groſſen/
D. Didźems/Didźemus/und Didems/Didemus den groſſen/
Ac. Didźus die groſſen/
V. ô Didi/ ô ihr groſſen/
Abl. Inſtr. Didźeis und Dideis mit den groſſen/
Loc Didźiûſe in den groſſen.

Bey dem Accuſativo Plur. iſt in acht zu nehmen/ daß die Numeralia von 4. biß 10. den Aecuſativum nicht auff ein us/ ſondern wie die Fœminina 3. Declinat. auff ein is haben/als: keturis/penkis/ ſeßis/ und nicht keturus/ penkius/ ſeßius/&c. Alſo auch das Wort kelli etliche hat in Accuſativo kellis/nicht kellus.

V. Was die Adjectiva Emphatica betriffe/ werden ſelbige folgender Geſtalt declinirer.

Singulariter.

N. Géraſis der gute (guter)
G. Gérojo/
D. Geramjam/ und Geramuſam/
Ac. Géraji/
V. ô Géraſis/
Abl. Inſtr. Gerûju/
Loc. Geramjame/und Geramuſame.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Géruju/
Gen. Géruſû/
Gerémjem

Pluraliter.

N. Gerieſi/
G. Geruſû/
D. Gerieinſiems und Gerieinuſiems/
Ac. Gerůſus/
V. ô Gerieſi/
Abl. Inſtrumentalis, Geraiſeis
Localis, Gerůſůſe.

Die andere DECLINATIO.

I. Dieſe Declinatio hat auch zwo Endungen/ a und i. Ihr Genitivus iſt auff ein os/der Dativus auff ein ai/oder ei.

II. Die Nomina, oder Wörter dieſer Declination ſind Fœminini Generis, doch etlich wenige auff ein a/ die eine Perſon bedeuten/ſind/ wie den den Lateinern / auch Maſculina, als: Sudżia ein Richter/ Koznadėja ein Prediger/Lewita ein Levit/Ewangeliſta ein Evangeliſt/ Wáywoda ein Woywod/ Waznyćia ein Fuhrman / Geradėja ein Gutthäter / Dailyda ein Zimmermann / piktadėja ein Vbelthäter.

Dieſe Wörter auff ein a werden folgender Geſtalt declinieret:

Singulariter.

N. Ranka die Hand /
G. Rankôs der Hand /
D. Rankai der Hand/
Ac. Ranka die Hand /
V. ô Ranka / ô du Hand/
Abl. Inſtrument. Rankà mit der Hand /
Localis, Ránkoje in der Hand.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Ranki zwo Hände /
Gen. Rankû der zwoen Händen/
Dat: Rankom den zwoen Händen.

Pluraliter.

N. Rankos die Hände /
G. Rankû der Hände /
D. Rankoms den Händen /
Ac. Rankas die Hände /
V. ô Rankos ô ihr Hände/
Abl. Instr. Rankomis / mit den Händen /
Loc. Rankoſa in den Händen.

Singulariter.

N. Bażnyćia die Kirche /
G. Bażnyćios der Kirchen /
D. Bażnyćiai / czei/ der Kirchen/
Ac. Bażnyćia/cze die Kirche
V. ô Bażnyćia / ô du Kirche /
Abl. Instr. Bażnyćia/ mit der Kirche/
Loc. Bażnyćioje/ in der Kirche.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Bażnyczi/ zwo Kirchen
Gen. Bażnyćiû / der zwoen Kirchen.
Dat. Bażnyćiom/ den zwoen Kirchen.

Plu-

Pluraliter.

N. Bażnyćios/ die Kirchen/
G. Bażnyćiû/ der Kirchen/
D. Bażnyćioms/ den Kirchen/
Ac. Bażnyćias/czes/ die Kirchen/
V. ô Bażnyćios/ ô ihr Kirchen/
Abl. [Inſtr. Bażnyćiomis/ mit den Kirchen/
[Loc. Bażnyćioſa/ in den Kirchen.

III. Zu dieſer Declination gehören alle Adjectiva Fœminina, ſo ſich enden auff ein *a*/ von den Maſculinis in as; auch alle Adjectiva Fœminina, in i von den Maſculinis auff ein us/ als: miela/ géra/ von mielas/ géras/ graźi/ brangi/ von graźus/ brangus.

Die Nomina Adjectiva auff ein i/ werden alſo declinieret:

Singulariter.

N. Gráźi die ſchöne/
G. Gráźôs der ſchönen/
D. Gráźei der ſchönen/
Ac. Gráźę die ſchöne/
V. ô Gráźi/ ô du ſchöne/
Abl. [Inſtr. Gráźę mit der ſchönen/
[Loc. Gráźoje in der ſchönen.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Graźi zwo ſchöne/
Gen. Gráźû der zwoen ſchönen/
Dat. Gráźom den zwoen ſchönen.

Plu-

Pluraliter.

N. Grázos die ſchönen/
G. Grázû der ſchönen/
D. Grázoms den ſchönen
Ac. Grázes die ſchönen/
V. ô Grázos/ ô ihr ſchönen/
Abl. {Inſtrument. Grázomis mit den ſchönen/ {Localis, Grázoſa in den ſchönen.

IV. Alle Nomina dieſer Declination, die ſich enden auff ein ſchlechtes a/ haben in Dativo ai/ und in Accuſ. ą: die ſich aber enden auff ein ia/ haben in Dativo ei/ oder iai und in Accuſ. e. oder ia/ Als/ von Wynićia ein Weinberg/ Bażnyćia eine Kirche/ iſt der Dativus wyniczei/ bażnyczei/ der Accuſat. wynicze/ bażnycze/ oder auch wynićiai/ bażnyćiai/ wynićią/ bażnyćią.

Hieher gehöret auch wieſpaćia/ aber wieſpaże/ eine Haußfrau/ Gen. wieſpaćios/ Dat. czei/ cze/ &c.

Die dritte DECLINATIO.

I. Selbige hat imgleichen/ wie die vorigen beyden/ auch zwo Endungen/ nemlich auff ein e und is; der Genitivus hat entweder es/ oder ies/ der Dativus ei/ oder y.

II. Die ſich auff ein e enden/ ſind alle Fœminini Generis, auſſerhalb etlichen fremden Namen. Als: Noe/ Jóſue/ Milkere/ Mauricze/ Skribele. Die aber auff ein is ausgehen/ ob gleich die meiſten Fœminina ſind/ ſo hat man doch auch etliche Maſculina in dieſer Declination, Als: Kriksćiónis ein Chriſt

Chriſt/ Miesčiónis ein Bürger/ Pagónis ein Heyde/ Gentis ein Freund/ ligónis ein Krancker/ Wiespatis ein Herr oder Haußwirth/ Debbeſis eine Wolcke/ Wilnis eine Welle. Alſo auch Rimiónis ein Römer/ Karalauczónis ein Königsberger/ Raunónis ein Kauner/ Wilnónis ein Wildner.

Aber das Nomen Plurale trys drey iſt Communis Generis, denn ich ſage/ trys Wyrai drey Männer/ trys Moteres drey Weiber.

Die auff ein e werden alſo declinieret:

Subſtantivum.

Sing.	N.	Zwáke das Licht/
	G.	Zwákes deß Lichtes/
	D.	Zwákei dem Licht/
	Ac.	Zwáke das Licht/
	V. ô	Zwáke/ ô du Licht/
	Abl. Inſtr.	Zwaké mit dem Licht/
	Abl. Loc.	Zwákeje in dem Licht.

Dualiter.

N. Ac. Voc.		Zwáki zwey Lichte/
Gen.		Zwákiû der zweyen Lichte/
Dat.		Zwákem den zweyen Lichten.

Pluraliter.

N.		Zwákes die Lichte/
G.		Zwákiû der Lichte/
D.		Zwákems den Lichten/
Ac.		Zwákes die Lichte/
V. ô		Zwákes/ ô ihr Lichte/
Abl.	Inſtr.	Zwákemis mit den Lichten/
	Loc.	Zwákeſa in den Lichten.

Adjectivum.

Sing. N. Dide die groſſe/
G. Didês / didžôs der groſſen /
D. Didei der groſſen /
Ac. Didę die groſſe /
V. ô Dide / ô du groſſe /
Abl. [Inſtrum. Didé mit der groſſen /
[Localis Dideje / Didžoje in der groſſen.

Dualiter.

N. Ac. Vos. Didi zwo groſſe /
Gen. Didžiû der zwoen groſſen
Dat. Didem den zwoen groſſen.

Pluraliter.

N. Dides die groſſen /
G. Didžiû der groſſen /
D. Didems / džoms den groſſen /
Ac. Dides / džias die groſſen /
V. ô Dides / ô ihr groſſen /
Abl. [Inſtr. Didemis / džonis / mit den groſſen.
[Local. Dideſa / džoſa in den groſſen.

III. Alſo auch die vorerwehnte Maſculina auff ein e / Noe / G. Noes / D. Noei. Und alle Adjectiva Fœminina auff ein e / derer Maſculina ſich auff ein is enden /, als : geréſne von geréſnis / ſwentéſne von ſwentéſnis / G. geréſnes / ſwentéſnes / Dat. geréſnei / ſwentéſnei.

IV. Gleicher geſtalt werden auch die Adjectiva Fœminina, ſo man Emphatica nennet / declinieret / ob gleich ihre Endung iſt auff ein i / als gerôji. Etliche ſchrei-

ſchreiben auch Gerójía/ welches ia dem e gleich gilt/ wie im I. Cap. bey den Diphthongis, oder zweylautenden Buchſtaben erinnert worden.

Wollen ein gantzes Exempel anhero ſetzen:

Sing.	N.	Gerój die gute
	G.	Géroſes
	D.	Géraijei
	Ac.	Géraję
	V.	ô Gerój
	Abl.	Inſtrum. Géraję
		Localis, Gerójoje
Dual.	N. A. V.	Geriji /
	G.	Geruſû /
	D.	Geromſoms.
Plur.	N.	Geróſes/
	G.	Gerujû
	D.	Geromſoms
	Ac.	Géraſes
	V.	ô Geróſes
	Abl.	Inſtrumentalis, Geromſomis
		Localis, Geroſoſa

V. Bey dem Genitivo Dual. und Plur. dieſer Declination iſt zu mercken/ daß die Nomina, ſo ſich auff ein me enden/ haben im ſelbigen ein i mobile, als: giesmiu/ grauſmiu/ drauſmiu/ gleich als wenn man ſchriebe/ giesmju / grauſmju / drauſmju: Derer Nominativi ſind gieſme ein Geſang/ grauſme / drauſme / Zucht / Straffung mit Worten. Die aber auff ein de und te ausgehen/ formieren einen ſolchen Genitivum Dual. und Plur. von Zwaizde

ein Stern iſt Zwaizdźiû / von ßwente ein Feſt/ ßwenćiu. Alſo auch die auff ein dis ſich enden/ als: śirdis ein Hertz haben in Genitivo Plur. ein zugethanes ź/śirdźiû; die auff ein tis verändern das t in ć / als: Priežaſtis eine Vhrſach / G. Priežaśćiu.

Die Wörter auff ein is werden folgender geſtalt declinieret:

Singulariter.

N. Akis das Auge/
G. Akiês deß Auges /
D. Aky dem Auge/
Ac. Aki das Auge/
V. ô Akie ô du Auge/
Abl. Inſtrum. Akimi/ akė/ mit dem Auge/
Localis, Akije in dem Auge.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Aki zwey Augen /
Gen. Akiû der zweyen Augen /
Dat. Akim den zweyen Augen.

Pluraliter.

N. Akis die Augen /
G. Akiû der Augen/
D. Akims den Augen /
Ac. Akis die Augen/
V. ô Akis/ ô ihr Augen /
Abl. Inſtrum. akimis /mit den Augen/
Localis, akiſſa / in den Augen.

Alſo

Alſo werden auch die Maſculina auff ein is declinieret/ausgenommen den N. Ac. und V. Dualem, welche den Maſculinis 1. Declin. gleich ſind/wiewol die Samaiten auch ſelbige wie Fœminina formieren/ als: du wieſpati/ du krikſčioni

Paradigma.

Singulariter.

N. Wieſpatis der Herr/
G. Wieſpatiês deß Herren/
D. Wieſpaty dem Herren/
Ac. Wieſpati den Herren/
V. ô Wieſpatie ô du Herr/
Abl. [Inſtrum. Wieſpatimi mit dem Herren/
[Localis, Wieſpatije in dem Herren.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Wieſpaćiu zweene Herren/
Gen. Wieſpatû der zween Herren/
Dat. Wieſpatim den zweem Herren/

Pluraliter.

N. Wieſpatis die Herren/
G. Wieſpatû der Herren/
D. Wieſpatims den Herren/
Ac. Wieſpatis die Herren/
V. ô Wieſpatis/ ô ihr Herren/
Abl. [Inſtrum. Wieſpatimis mit den Herren/
[Localis, Wieſpatiſſa in den Herren/

Die vierdte DECLINATIO.

Dieſe hat nur eine Endung/nemlich us/der Genitivus iſt auff ein aus/der Dativus auff ein ui ſo es ein

Nomen Substantivum ist / denn die Adjectiva haben Dativum auff ein am / wie aus folgenden Exempeln zu ersehen.

Singulariter.

N. Dangûs der Himmel /
G. dangaus des Himmels /
D. dangui dem Himmel /
Ac. dangu den Himmel /
V. ô dangau ô du Himmel /
Abl. Instrum. dángumi mit dem Himmel /
Localis, dánjuge in dem Himmel.

Dualiter.

N. Ac. V. Dangu zweene Himmel /
Gen. dangû der zween Himmel /
Dat. dangum den zween Himmeln /

Pluraliter.

N. Dangus die Himmel /
G. dangû der Himmel /
D. dangums den Himmeln /
Ac. dangus die Himmel /
V. ô dangus ô ihr Himmel /
Abl. Instrum. dángumis / mit den Himmeln /
Localis dangûse / in den Himmeln.

Singulariter.

N. Szwieſus Licht /
G. ßwieſaus des lichten /
D. ßwieſam dem lichten /
Ac. ßwieſu den lichten /
V. ô ßwieſus / ô du Lichter /
Abl. Instr. ßwieſu / umi mit dem Lichten /
Local. ßwieſume / in dem Lichten.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Szwiesu zweene Lichte/
Gen. ßwiesiû der zween Lichten/
Dat: ßwiesum den zween Lichten/

Pluraliter.

N. Szwiesus die Lichten/
G. ßwiesiû der Lichten/
D. ßwiesems den Lichten/
Ac. ßwiesus die Lichten/
V. ô ßwiesus/ ô ihr Lichten/
Abl. [Instr. ßwieseis/umis/ mit den Lichten/
[Loc. ßwiesůse in den Lichten.

Nachdem Paradigm. Dangus werden auch die Nomina Propria declinieret/ als: Jezus/Kristus/ Elioßus/Tobioßus/ &c.

Anmerckungen.

(1) Das Wort Zmógus ein Mensch/wird zwar in Sing. wie Dangus declinieret/ aber in Plurali bekommt es eine gantz andere formation.

Plur. N. Zmónes die Menschen/
G. Zmonu der Menschen/
D. Zmonéms den Menschen/
Ac. Zmones die Menschen/
V. ô Zmónes ô ihr Menschen/
Ab. [Instr. Zmónemis mit den Menschen/
[Loc. Zmónesa in den Menschen.

(2) Die Wörter Karálus ein König / Prietelus ein Freund / Podzus ein Töpffer / Kerdzus ein Hirt/werden von vielen Littauen/auch den Samai-

ten regulariter declinieret; denn ſie auch in Pl. N. ſagen: tie Karálus / trys Karálus / tie Podżus / tie Kerdżus / &c. aber von andern / inſonderheit den Großlittauen / auch unſern Preuſſiſchen / werden die Plurales Numeri flectiret gleich wie die Nomina der erſten Declination: Karalei / Podżei / Prietelei. Karalû / Podżû / Prietelû. Karálems / Podżems / Prietelems / &c.

Die fünffte DECLINATIO.

I. Selbige hat zwo Endungen / e und û; und wird Imparisyllaba genennt / darumb daß ſie nicht wie die vorhergehende gleich viel Sylben hat in Nominativo, und den andern folgenden Caſibus.

II. Jhr Genitivus ſo wol der Maſculin. als Fœminin. endet ſich auff ein ies / und der Dativus auff ein y.

Wobey in acht zu nehmen iſt / daß aus der letzten Sylb des Genitivi das ie gemeiniglich ausgeworffen / und ſelbige mit der vorhergehenden in eine Sylb zuſammen gezogen werde / wie es die folgenden Exempel erweiſen.

III. Die Nomina auff ein e ſind alle Fœm. Generis, die aber auff ein û Maſculini, ausgenommen ſeſſû eine Schweſter / welches ein Fœmininum iſt.

Exempel.

Sing.	N.	Dukté die Tochter /
	G.	dukteries / dukters / der Tochter /
	D.	duktery der Tochter /
	Ac.	dúkteri die Tochter /
	V.	ô dukté / ô du Tochter /
	Abl.	[Inſtrum. dúkterimi mit der Tochter /
		[Localis dúkterije in der Tochter.

Dualiter.

N. Ac. Voc. dúkteri zwo Töchter /
Gen. dukterû der zwoen Töchter /
Dat. dúkterim den zwoen Töchtern.

Pluraliter.

N. Dúkteres die Töchter /
G. dúkterû der Töchter /
D. dúkterims den Töchtern /
Ac. dúkteres die Töchter /
V. ô dúkteres / ô ihr Töchter /
Abl. [Instr. dúkterimis mit den Töchteen /
[Local. dukteriſſa in den Töchtern.

Singulariter.

N. Piemû der Hirt /
G. Piemenies / Piemens des Hirten /
D Piemeny dem Hirten /
Ac. Piemeni den Hirten /
V. ô Piemû / Piemenie / ô du Hirt /
Abl. [Instr. Piemênimi mit dem Hirten /
[Loc. Piemenije in dem Hirten.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Piemenu zweene Hirten /
Gen. Piemenû der zween Hirten /
Dat. Piemenim den zween Hirten.

Plu-

Pluraliter.

N. Piemenis die Hirten/
G. Piemenû der Hirten /
D. Piemenims den Hirten /
Ac. Piemenis die Hirten /
V. ô Piemenis/ ô ihr Hirten/
Abl. [Instr. Piemenimis mit den Hirten /
[Loc. Piemeniſſa in den Hirten.

IV. Der Vocativus Singularis in dieſer Declination iſt in den Fœmininis mit dem Nominativo allenthalben gleich/wie auch ſeſſû in Vocat. hat ſeſſû Aber die Maſculina auff ein û/welche lebendige Sachen bedeuten/als Menſchen und Thiere / haben den Vocativum auch auff ein ie/als: Piemenie/ ſzûnie/die andern ſind in Nominativo und Vocativo gleich/ als da ſind: Mênû der Mond / Wandû das Waſſer/ Akmû ein Stein / Stûmû die Statur oder Länge eines Cörpers/ Lienû ein gerader Stamm/ Zélmû die grünende Feldfrucht / wann ſie noch im Kraut ſtecket/ Augmû ein Gewächſe/ Raumû ein ſtück Fleiſch ohne Knochen/ Szermû ein Hermelchen / Teßmû das Euter eines Viehs/ Ruddû der Herbſt.

V. Der Nominativus Plur. wird von vielen/ wie der Genitivus Sing. per Syncopen ausgeſprochen: moters/ dukters/ Piemens/ für móteres/ dúkteres/ Piemenis. Auch ſagt man in Plur. moteris/ dukteris fürnemlich in Samaiten / und hergegen Piemenes für Piemenis in groß Littauen.

VI. Der Accentus oder Laut dieſer Wörter iſt gemei-

meiniglich auff der letzten Sylbe/ausgenommen/ mẽnũ/da der Ton fällt auff die erſte Sylbe.

VII. Sonſten hats in dieſer Declination mehr Schwierigkeit nicht / denn nach obgeſetzten beyden Exempeln alle andere gleichförmig flectiret werden.

✠

Nach dieſer Declination folget billich die Declinatio Participiorum, als welche/die Maſculina betreffend/in den Obliquis auch mehr Sylben haben.

Paradigma Præſentis.

Maſculini.

Sing.	N.	Giwénas lebend/oder ein lebender/
	G.	Giwénancio. des lebenden/
	D.	Giwénancíam dem lebenden/
	Ac.	Giwénanti den lebenden /
	V.	ô Giwénas / ô du lebender/
	Abl.	[Inſtr. Giwénancíu/mit dem lebenden/
		[Loc. Giwénancíame in dem lebenden.

Dualiter.

N. Ac. V.		Giwénancíu zweene lebende
Gen.		Giwénancíû zween lebenden /
Dat.		Giwénanczem/ tiem den zween lebenden.

Pluraliter.

N.		Giwéna die lebenden/
G.		Giwénancíu der lebenden/
D.		Giwénanczems/tiems/tiemus / den oð'
Ac.		Giwénancíus die lebendẽ/(denen lebenden
V.	ô	Giwena ô ihr lebenden/
Abl.		[Inſtr. Giwénancẓeis/mit den lebenden/
		[Loc. Giwénancíũſe in den lebenden.

Fœminin.

Sing. N. Giwénanti ein lebende/
G. Giwénancíos der lebenden/
D. Giwénancíei der lebenden/
Ac. Giwenancze die lebende/
V. ô Giwénanti/ò du lebende/
Abl. [Inſtr. Giwénancze mit der lebenden/
[Loc. Giwénancíoſe in der lebendē.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Giwénanti zwo lebende/
Gen. Giwénancíû zwoen lebenden/
Dat. Giwénancíom den zwoen lebenden.

Pluraliter.

N. Giwénancíos die lebenden/
G. Giwénancíû der lebenden/
D. Giwénancíoms den lebenden/
Ac. Giwénancżes die lebenden/
V. ô Giwénancíos/ ô ihr lebenden/
Abl. [Loc Giwénancíonnis mit den lebenden/
[Inſtr. Giwénancíoſa in den lebenden.

[Im Mümmeliſchen iſt bräuchlich der Nom. Plur. auff ein tis als: Giwénantis Dárantis/&c.]

Paradigma Præteriti.

Naſculinum.

Sing. N. Giwénes einer da gelebet hat/
G. Giwénuſò/
D. Giwénuſam/
Ac. Giwénuſt/
V. ô Giwénes/
Abl. [Inſtrum. Giwénuſu/
[Locai. Giwénuſame.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Giwénuſu/
Gen. Giwénuſû/
Dat. Giwénuſem/

Pluraliter.

N. Giwéne/
G. Giwénuſû/
D. Giwénuſiems/ ſiemus/
Ac. Giwénuſus/
V. ô Giwéne/
Abl. Inſtrument. Giwénuſeis/
Localis, Giwénuſûſe/

Fœmininum.

Sing. N. Giwénuſi/
G. Giwénuſos/
D. Giwénuſei/
Ac. Giwénuſe/
V. ô Giwénuſi/
Abl. Inſtrumentalis, Giwénuſé/
Localis, Giwénuſoje.

Dualiter.

N. Ac. V. Giwenuſi/
Gen. Giwénuſû/
Dat. Giwénuſom.

Plu-

Pluraliter.

N. Giwénuſos /
G. Giwénuſû/
D. Giwénuſoms/
Ac. Giwénuſes /
V. ô Giwénuſos/
Abl. [Inſtrumentalis, Giwénuſomis /
[Localis, Giwénuſoſa.

Paradigma Futuri.

Maſculinum.

Sing. N. Giwénſes / einer der da leben wird/
G. Giwénſenćio/
D. Giwénſenćiam/
Ac. Giwénſenti/
V. ô Giwénſes /
Abl. [Inſtrumentalis, Giwénſenćiu/
[Localis, Giwénſenćiame.

Dualiter.

N. Ac. V. Giwénſenćiu /
Gen. Giwénſenćiû/
Dat. Giwénſenczem / tiem.

Pluraliter.

N. Giwénſe /
G. Giwénſenćiu/
D. Giwenſenczems / tiems / iemus /
Ac. Giwenſenćius/
V. ô Giwenſe /
Abl. [Inſtrumentalis, Giwénſenczeis/
[Localis, Giwénſenćiûſe/

Fœmi-

Fœmininum.

Sing. N. Giwénſenti/
G. Giwénſenćios/
D. Giwénſenćiei/
Ac. Giwénſenczę/
V. ô Giwénſenti/
Abl. [Inſtrumentalis Giwénſenczę/
[Localis, Giwénſenćioje.

Dualiter.

N. Ac. Voc. Giwénſenti/
Gen. Giwénſenćiû/
Dat. Giwénſenćiom/

Pluraliter.

N. Giwénſenćios/
G. Giwénſenćiû/
D. Giwénſenćioms/
Ac. Giwénſenczes/
V. ô Giwénſenćios/
Abl. [Inſtrument. Giwénſenćiomis/
[Localis, Giwénſenćioſa.

Gleicher Geſtalt werden auch declinieret die Participia in ís/ ſo da kommen von den Verbis der andern Conjugation, als ſędís einer der da ſitzet/mylís einer der da liebet/tikís einer der da gläubet/derer Obliqui ſind; ſędinćio/ ſędinćiam/ ſędinti ex Plur. Nom. und Voc. ſędi/myli/&c.

Beym N. Ac. V. Dual. iſt in acht zu nehmen/ daß ſelbige

ſelbiae ſich regulariter auff ein u enden/ wie die Nomina und Pronomina, doch aber werden ſie von vielen Littauen ausgeſprochen durch ein e/ als: Giwenuſe/Kalbéjuſé/atéjuſe/ für Giwénuſu/Kalbéjuſu/ atéjuſu/ welches auch bey den Verbis anzumercken iſt.

Das Vierdte Capittel.

vom

GENERE.

Beym Genere hat man zubetrachten: (1) wie viel Genera in der Littauiſchen Sprache ſeynd/ oder gegeben werden können. (2) woraus ſie zu erkennen.

I. Die Littauen haben kein Nomen, weder Subſtantivum noch Adjectivum, welches Neutrius Generis ſey/ auſſerhalb dem Pronom. tai/ deſſen Maſculinum iſt tas der/ Fœminin. ta die Und wiewol es das anſehen hat/ als könten in den Adjectivis Neutra gegeben werden; Zum Exempel géras gut/ were das Maſcul. gera Fœmin. gér Neutrum, graźus ſchön were Maſcul. graźi Fœmin. graźu Neut. alſo auch piktas böſe/pikta/pikt/biaurus greulich/biauri/ biauru: ſo können ſie doch nicht warhafftige Adjectiva Neutra ſeyn/ weil ſie mit keinem Subſtantivo conſtruiret, ſondern nur ſchlecht dahin geſetzt/ und alſo zu Adverbiis werden müſſen. Zum Exempel/ gér yra/ graźu yra/ es iſt gut/ es iſt fein. Bißweilen ſtehen ſie auch in der Conſtruction, aber mit dem Pronomine, tas/ tai/ oder Adjectivo wiß/ die

die denn Substantivè geſetzet werden / als: Kas taw miel yra / was dir lieb iſt / tai graźu yra / das iſt ſchön / wis nůg Diewo ſutwert yra / alles iſt von Gott geſchaffen / wiß graźu yra / es iſt alles ſchön / lieblich).

II. Communis Generis ſind: Smertis der Tod: Zmones die Leute / trys drey / dwieju zweer und zwoer / dwiem zweem und zwoen.

Alſo auch: Zwéris ein wildes Thier / denn man ſaget recht: piktas und pikta Zwéris / ein böſes Thier / in Plur. aber nur in Maſculino pikti Zwéris böſe Thiere / méška iſt ein Maſculinum, wenns bedeutet einen Bären / Fœm. eine Bärin.

III. Es werden aber die Nomina, cujus Generis ſie ſeynd / auff dreyerley Art erkennet:

1. Aus der Bedeutung. Die ein Mannes Nahmen / oder Ampt bedeuten / ſind Maſculina, ob ſie gleich wie Fœminina ſich enden / die aber Weiber Nahmen ſind / oder weibliche Aempter bedeuten / ſind Fœmin. Generis, ob ſie gleich der Maſculinorum Endung haben / wie aus den vorigen Declinationibus zuerſehen.

2. Am meiſten werden die Genera erkennet aus der Termination, oder Endung des Worts / davon folgende Regeln anzumercken ſind:

(1) Alle Nomina, ſo wol Adjectiva, als Subſtantiva, die auff a / ia / e und i ausgehen / ſind Gen. Fœminini, ausgenommen die einen Mannes Namen / oder etwa ein Ampt bedeuten.

(2) Alle Nomina auff ein as / ys / us / und ů / (auſſer-

(auſſerhalb ſeſſů) wie auch auff ein as/ es/ und is/ ſind Maſculini Generis.

(3) Mit denen aber / die ſich auff ein is enden/ hats mehr Schwierigkeit / denn ſelbige werden beſſer aus dem Gebrauch/als aus der Endung erkeñt. Doch ſind dieſe Regel in acht zu nehmen:

Die Nomina auff ein is/ welche den Ton oder die Fallung des Worts anff der letzten Sylben haben/ ſind ins gemein Fœminini Generis, als: Akis ein Auge/awis ein Schaf / Winnis ein Nagel / Zuwis ein Fiſch/ Szirdis ein Hertz.

Die aber den Ton haben auff der mittel-oder erſten Sylbe/ſind gemeiniglich Maſculina: als/páukśtis ein Vogel/ médis ein Baum/oder Holtz/ úkis ein Hauß / Kůdikis ein Kind / Rúpeſtis eine Sorge.

3. Werden die Genera auch erkennt aus den Diminutivis. Zum Exempel/wenn ich wiſſen wil/ob awis ein Schaf Fœminini Generis ſey / nehme ich das Diminutivum, welches iſt awéle ein Schäflein/ ſolches als ein ungezweiffeltes Fœmininum auff ein e/ zeiget mir an/daß das Primitivum awis auch ein Fœmininum ſey. Hergegen / wo das Diminutivum auff ein is ausgehet/als: żodélis ein Wörtlein debbeſélis ein Wölckchen/iſt eine gewiſſe Anzeigung/daß auch die Primitiva żodis debbeſis / Maſculina ſeyn müſſen.

IV. Was hierüber Speciem und Figuram Nominis betrifft/ob das Nomen ſey ein Primitivum, oder Derivativum, Simplex, oder Compoſitum, wie auch die Anomala, die nicht nach den gemeinen Re-

geln

geln ſich richten/ kan derſelbe/ der ſie auch zuerkennen begierig/ aus der Grammatic mit geringer Mühe erlernen.

✠

Wir ſetzen dem Nomini noch hinzu die Numeralia, oder Zahl-Namen/ welche zu wiſſen nöhtig ſind.

Selbige ſind mancherley:

I. Die erſten werden genennt Cardinalia, welche ſchlecht zehlen/ als: wienas/ wiens einer/ wiena eine/ du zweene/ dwi zwo/ trys drey/ ketúri vier/ penki fünff/ ßeśi ſechs/ ſeptyni ſieben/ aśtůni acht/ dewyni neun/ déßimtis/ deßimts zehn/ wienóliką eilff/ dwyliką zwelff/ tryliką dreyzehn/ keturóliką vierzehn/ penkióliką fünffzehn/ ßeśóliką ſechszehn/ ſeptinóliką ſiebenzehn/ aśtůnóliką achtzehn/ dewinóliką neunzehn/ dwideśimti/ dwideßimts zwantzig/ dwideśimti ir wiens ein und zwantzig/ dwideśimti ir du zwey und zwantzig/ dwideśimti ir trys drey und zwantzig/ dwideśimti ir keturi vier und zwantzig/ &c. trysdeßimtis und trydeßimtis dreyſſig/ keturios déßimtis viertzig/ penkios déßimtis fünffzig/ ßeśios déßimtis ſechzig/ ſeptynos déßimtis ſiebenzig/ aśtůnos déßimtis achzig/ dewynos déßimtis neunzig/ ßimtas hundert/ dußimtu zweyhundert/ trys ßimtai dreyhundert/ keturi ßimtai vierhundert/ penki ßimtai fünffhundert/ ßeśi ßimtai ſechshundert/ ſeptini ßimtai ſiebenhunhundert/ aśtůni ßimtai achthundert/ dewyni ßimtai neunhundert/ tukſtantis tauſend/ du tukſtan-

ſtancíu zweytauſend/trys tukſtantis dreytauſend keturi tukſtantis vierrauſend.

II. Die andern werden genennt Ordinalia, welche eine gewiſſe Ordnung bedeuten / als: pirmas der erſte/ antras der andere/ trécías der dritte / ketwirtas der vierdte/ penktas der fünffte / ſeſtas der ſechſte / ſéſmas der ſiebende/ aſmas der achte/ dewintas der neunde/ deſimtas der zehende / liekas der eilffte / antras liekas der zwölffte/ trécías liekas der dreyzehende / ketwirtas liekas der vierzehende / penktas liekas der fünffzehende. Man ſagt auch wol: antraliekas/ trecialiekas/ ketwirtaliekas; und liekas antras/ liekas trécías/ &c. Dwideſimtas und antras deſimtas der zwantzigſte/ dwideſimtas ir pirmas der ein und zwantzigſte/ dwideſimtas ir antras der zwey und zwantzigſte / dwideſimtas ir trecías der drey und zwantzigſte/ &c. Trideſimtas der dreyſſigſte/ keturadeſimtas der vierzigſte / penkta deſimtas der funffzigſte/ ſeſadeſimtas der ſechzigſte/ ſeptinadeſimtas/ der ſiebenzigſte/ aſtúna deſimtas der achtzigſte / dewintadeſimtas der neunzigſte/ ſimtas der hunderſte/ tukſtinis der tauſendſte.

III. Die dritten werden genennt Diſtributiva, ſo einem jeglichen unter vielen eine Zahl zutheilen; ſolche hat man in dieſer Sprache nicht/ ſondern an derer ſtat gebrauchen die Littauen die Cardinal-Zahl/ mit beygeſetzter Præpoſition po / auch die Wörter kiek/ kiekwienas / alwienas. Als: eme kiekwienas po graßi/ es empfing ein jeglicher ſeinen Groſchen/ Matth. 10. po trís griwenas gáwome alwienas/

nas / wir haben ein jeglicher drey Marck empfangen/ *kiek diena*/*kiek dienôs*/alle Tage/*kiek méta*/ alle Jahr.

Was ferner die Multiplicativa, Proportionalia und Temporalia anbelanget / können ſelbige aus der Grammatick erlernet werden.

Das Fünffte Capittel.
vom
PRONOMINE.

Bey den Pronominibus hat man am meiſten zu ſehen auff ihre Abwandelungen/wie ſie rechter maſſe können und müſſen declíniret, oder durch die Caſus und Numeros verwandelt werden. Solches werden uns lehren nachfolgende Vorſtellungen.

Aß ich/*tu* du/ ſawes ſeiner oder ihrer.

Singulariter.

Nominativo	Aß ich/
Genitivo	Manes meiner/
Dativo	Man mir/
Accuſativo	Mane mich/
Vocativo	caret.
Ablativo	[Inſtrum. Mánimi mit mir/ [Localis, Mánije/eje in mir.

Dualiter.

Maſcul. N. Ac.		muddu/wedu wir beyden/
Fœmin.		mudwi.
Maſc. & Fœmin.	[Gen.	mumu dwieſu/ unſer beyden/
	[Dat.	mum dwiem uns beyden/

Pluraliter.

Nominativo	Mes wir/
Genitivo	muſu unſer/
Dativo	mumus/mums uns/
Accuſativo	mus uns/
Vocativo	caret.
Ablativo	Inſtrum. mumis mit uns/ Localis, muſůſe in uns.

Singulariter.

Nominativo	Tu du/
Genitivo	Tawes deiner/
Dativo	Taw dir/
Accuſativo	Tawe dich/
Vocativo	ô Tu ô du/
Ablativo	Inſtrum. Tawimi mit dir/ Localis, Tawiſe/ eje in dir.

Dualiter.

Maſcul. N. Ac. V.	Judu ihr beyde/
Fœmin.	Judwi/
Genit.	jumu dwieju ewer beyden/
Dat.	jum dwiem euch beyden.

Pluraliter.

Nominativo	Jus ihr/
Genitivo	Juſu ewer/
Dativo	Jumus/jums euch/
Accuſativo	Jus euch/
Vocativo	ô Jus ô ihr/
Ablativo	Inſtrum. Jumis mit euch/ Localis, Juſůſe in euch.

Sin-

Sing. & Pluraliter.

Nom. caret.
Gen. ſawes ſeiner oder ihrer/
Dat. ſaw/ ihm ſelbſt/ihnen/
Ac. ſawe ſich/
Voc. caret.
Abl. [Inſtrum. ſáwimi mit ſich/
[Localis, ſáwiſe/eje in ſich.

[Wie dieſes Pronomen Reciprocum allen dreyen Perſonen in Littauſcher Sprache zugeſetzet werde/beſiehe drunten das ander Theil von rechtmäſſiger zuſammenſetzung der Worte.]

Szis dieſer/ jis er/ Szi dieſe/ji ſie.

Maſculinum.

Sing. N. Szis dieſer/ jis er/
G. Szo dieſes/ jo ſein/
D. Szem/ßam dieſem/jem/iam ihme/
Ac. Szi dieſen/ ji ihn/
V. caret
Abl. [Inſtr. ßů mit dieſem/ jů/jůmi mit ihm.
[Loc. ßéme in dieſem/ jéme in ihm.

Dualiter.

N. Ac. ßůdu/dieſe beyde/ jů du ſie beyde/
G. ßů dwieju/ dieſer beyden/ jů dwieju ihrer beyden/
D. ßiem dwiem dieſen beyden/ jiem dwiem ihnen beyden

Plu-

Pluraliter.

N.	ßie dieſe/	jie ſie/
G.	ßû dieſer/	jû ihr/ihrer/
D.	ßiems/ßemus dieſen/	jiems/jiemus ihnẽ/
Ac.	ßus dieſe/	jůs ſie/
V.	caret	
Abl.	ßeis mit dieſen/	jeis mit ihnen/
	ßůſe in dieſen/	jůſe in ihnen.

Fœmininum.

Sing.	N.	Sßi dieſe/	ji ſie
	G.	ßôß dieſer/	jôs ihr/
	D.	ßei dieſer/	jei ihr
	Ac.	ße dieſe/	je ſie/
	Voc.	caret	
	Abl.	ßé/ßéjé mit dieſer/	jé/jéje mit ihr/
		ßoje in dieſer/	joje in ihr/

Dualiter.

N. Ac.	ßidwi dieſe beyde/jidwi ſie beyde/
Gen.	ßudwieju dieſer beyden / judwieju ihrer beyden/
Dat.	ßom dwiem/dieſer beyden/jom dwiem/ ihnen beyden.

Pluraliter.

N.	ßoß dieſe/	jos ſie/
G.	ßû dieſer/	jû ihrer
D.	ßoms dieſem/	joms ihnen/
Ac.	ßias dieſe/	jas ſie/
V.	caret	
Abl.	ßomis mit dieſen/	jomis mit ihnen/
	ßoſa in dieſen/	joſa in ihnen/

Der-

[Dergeſtalt wird auch kuris/kurs welcher/Fœm. kuri welche/declinirt.]

Tas der / Ta dieſe.

Maſculinum.

Sing.	N.	Tas der/
	G.	to deß/deſſen/
	D.	tam / tamui dem /
	Ac.	ta den /
	V.	caret
	Abl.	Inſtrumentalis, tû/tûmi mit dem/
		Localis, tame in dem.

Dualiter.

Nom.	Ac.	tû du die beyden /
Gen.		tû dwiejû der beyden /
Dat.		tiem dwiem den beyden.

Pluraliter

N.	Tie die /
G.	tû der / derer / dero/
D.	tiems/ tiemus den/denen
Ac.	tus/ tûs die /
V.	caret
Abl.	Inſtrumentalis, tais mit den/denen/
	Localis, tûſe in den/denen.

Fœmininum.

Sing.	N.	Ta die/
	G.	tôs der/ dero/
	D.	tai der/
	Ac.	ta die/
	Voc.	caret
	Abl.	tà mit der/ toje in der.

Dualiter.

N. Ac.	tie dwi die beyden/
Gen.	tu dwieju der beyden/
Dat.	tom dwiem den beyden/

Pluraliter.

N.	Tos die/
G.	tû der/ derer/ dero/
D.	toms den denen/
Ac.	tas die/
Voc.	caret
Abl.	tomis mit den/ denen/ tosa in den denen.

[Tai das dieß Neutrum hat in Genitivo to/ Dat. tam/ Accus. tai/ Abl. tů/ tůmi/ tamé wie das Masculinum tas.]

Pa-

Patis/ pats er ſelbſt/ Pati ſie ſelbſt.

Maſculinum.

Sing.	N.	Patis/pats er ſelbſt/
	G.	patiês ſein ſelbſt
	D.	paćiam ihm ſelbſt/
	Ac.	páti ihn ſelbſt/ ſich ſelbſt.
	V.	pats du ſelbſt/
	Abl.	Inſtr. paćiu/patimi mit ihm ſelbſt/
		Loc. patime in ihm ſelbſt.

Dual.	N. A.	paćiu ſie beyde ſelbſt/
	G.	paćiû ihrer beyden ſelbſt/
	D.	patimi ihnen beyden ſelbſt/

Plur.	N.	Pátis ſie ſelbſt/
	G.	paćiu ihrer ſelbſt/
	D.	patiems ihnen ſelbſt/
	Ac.	paćius ſie ſelbſt/ ſich ſelbſt/
	V.	patis ihr ſelbſt/
	Abl.	paczéis mit ihnen/oder mit ſich ſelbſt/
		paćiûſe in ihnen/in ſich ſelbſt.

Fœminínum.

Sing.	N.	pati ſie ſelbſt/
	G.	paćiôs ihr ſelbſt/
	D.	paćiei/czei ihr ſelbſt/
	Ac.	pate/pacze ſie ſelbſt/ ſich ſelbſt/
	V.	pati du ſelbſt/
	Abl.	pacze mit ihr ſelbſt/
		paćioje in ihr ſelbſt.

Dualiter.

Nom. Ac. Pati ſie beyde ſelbſt/
Gen. paćiû ihrer beyden ſelbſt.
Dat. paćiom ihnen beyden ſelbſt.

Pluraliter.

N. Pácios ſie ſelbſt/
G. paćiû ihrer ſelbſt/
D. paćionis ihnen ſelbſt/
Ac. paczes ſie ſelbſt / ſich ſelbſt/
V. paćios ihr ſelbſt/
Abl. paćiomis mit ihnen/mit ſich ſelbſt.
paćioſa in ihnen / in ſich ſelbſt.

Die Poſſeſſiva mánas/táwas/ſáwas/ werden wie die Nomina flectiret. In Plurali aber heiſſt Manieji die Meinigen/Tawieji die Deinigen/Sawieji die Seinigen oder Jhrigen.

Die Interrogativa kurſai wer? kieno weſſen? werden nicht flectiret, oder verwandelt.

Die Compoſita Kasgi/ kasgi/ kasjau haben in Genitivo Kogi/ kogi/ kojau/ Nekas/ nekuris G. neko/ nekurio/ kaśkas Gen. kaśko/ &c. Taſſai/ taſſaigi/ kurſai/ kurſaigi werden gar nicht decliniret.

Vber dieſe Pronomina ſind auch in Littauſcher Sprache dieſe particulæ Pronominales/mi/im/ſi/ von welcher gebrauch beſiehe unten das ander Theil/ Reg. X.

Das

Das Sechſte Capittel/ vom VERBO.

I. Die Littauen haben nicht ein Verbum Deponens, wie die Lateiner/oder ein Medium, wie die Griechen/doch haben ſie über das Activum, Neutrum und Paſſivum abſonderliche Verba. Als: (1) Verba Tranſitiva, welche ſo erkläret werden; draſmu ich mache kühn und dreuſt / pykinu ich mache einen böſe oder zornig/darydinu ich laſſe machen/oder verfertigen/ Walgidinu ich mache ihn eſſend / oder ich nötige zum Eſſen/eben auff den ſchlag/wie bey den Hebreern die Verba in Hiphil. (2) Verba Reciproca, welche erkläret werden wie die Verba in Hithpahel bey den Hebreern/als: ginůs od apſiginu ich wehre mich/ ich beſchütze mich/ aukſtinůs oder paſiaukſtinu ich erhebe mich/linkſminůs oder paſilinkſminu ich erfrewe/tröſte mich. Alſo auch džaugůs ich frewe mich/ ſmůtijůs/ſinůtnijůs ich betrübe mich. Wiewol dieſe letztere beyde auch Neutralem ſignificationem haben.

Wobey zu mercken/ daß ſolche Verba zuſammen geſetzet werden aus ihrem Primitivo, und der unzertrenlichen partieulâ Pronominali ſi/ als: ginůſi/ ginůs'/ oder apſiginu kompt her von ginu und der particula ſi/ alſo auch/ aukſtinůs/ paſiaukſtinu/&c.

II. Was die Numeros Verborum betrifft/ſind derſelben wie im Nomine 3, Singularis, Dualis und Plu-

Pluralis. Und hat der Dualis Numerus alle drey Perſonen/welches denn weder bey den Griechen noch andern geſchicht / ſondern bloß bey den Littauen und Poſen.

III. Bey den Perſonen iſt in acht zu nehmen: (1) daß die dritte Perſohn in allen dreyen Numeris gleich und einerley ſey/ wie aus allen Conjugationibus zu ſehen. (2) daß von der dritten Perſon die andern alle in beyden Numeris formieret werden/ alſo; wenn ſich ſelbige endet auff ein a/e/oder o/ſo behalten auch die andern alle ſolchen Vocal. Als / mokinna/ mokinnawa/ mokinnata/ mokinname/mokinnate/&c. Ausgenommen / wenn im Præterito die dritte Perſon auff ein a iſt/ſo iſt in Duali und Plurali das o; als/atpirka/Plur. atpirkom/uſtrukka/Plur. uſtrukkom. (3) daß die dritte Perſohn in allen Numeris,imgleichen die erſte und andere Perſon in Plurali ſehr offt / inſonderheit im reden / abgekürtzet werden/denn man ſagt / wadin/kalb/ dirb für wadinna/kalba/dirba/Pl. wadinnam/wadinnat für wadinname/wadinnate/ &c.

IV. Wie viel Tempora und Modi in den Verbis dieſer Sprachen ſeynd/iſt aus folgenden Conjugationibus zu erſehen.

Nur iſt dieſes anzumercken/ (1) daß das Perfectum auch die Bedeutung eines Imperfecti habe. (2) daß das Imperfect. in Subjunctivo nur die Endung der erſten Perſon vom Præſ. unterſchieden habe/denn die andern Perſonen alle mit dem Præſ. übereinkommen. (3) daß die erſte und andere Perſon Pluralis Numeri im Subjunctivo nicht allenthalben ſo völlig aus-

ausgeſprochen/auch nicht ausgeſchrieben werden/wie ſie wol in den geſetzten Exempeln zu befinden ſind. Denn an ſtat dirptumbim / wir würden arbeiten/ dirptumbit ihr würdet arbeiten / tikėtumbim wir würden gläuben/tikėtumbit ihr würdet gläuben/ſagen und ſchreiben andere/ ſonderlich in groß Littauen/ dirptume / dirptumb. tikėtume / tikėtumb. Alſo wird auch im Infinitivo der letzte Vocalis i gemeiniglich weggeworffen: wadint ruffen/ dumót gedencken/ſakyt ſagen/daryt thun/ ꝛc. für wadinti/ dumôti/ ſakyti &c. am meiſten / wenn es ein dreyſylbiges Wort iſt/denn in den zweyſylbigen bleibet das i mehrentheils/ als: kaſti graben / gérti trincken/ léiſti laſſen / lieti gieſſen &c. (4) daß in dem Imperativo auch der Modus Conceſſivus und Potentialis enthalten ſey / wie aus deſſelben Vorſtellung in allen Conjugationibus zu erſehen iſt.

Auff was Weiſe ein Tempus vom andern formiret werde / lehret uns die Grammatica C. 15. de Conjugat.

Das Siebende Capittel/

von den

CONJUGATIONIBUS.

I. Conjugationes können in dieſer Sprache drey gegeben werden; nach welchen alle Verba ſo irgend in dieſer Sprache für fallen/flectiret werden müſſen.

II. Die erſte Conjugatio iſt/ welche das Futurum hat auff ein ſiu / und das Præteritum auff ein au/ohne Zuſatz eines Vocalis. Als: wadinnu ich ruffe

ruffe/wadiſu ich werde ruffen/wadinnau ich habe geruffen/ garbinu ich ehre / gárbiſu ich werde ehren/garbinau ich habe geehret/dumóju ich gedencke/dumóſu ich werde gedencken/dumóſau ich habe gedacht/dirbu ich arbeite/dirpſu ich werde arbeiten/ dirbau ich habe gearbeitet &c.

Paradigma

ACTIVUM
INDICATIVUS

Præſens.

Sing. Mokínnu ich lehre/
Mokínni du lehreſt/
Mokínna er lehret.

Dual. Mokínnawa wir beyde lehren /
Mokínnata ihr beyde lehret /
Mokínna ſie beyde lehren.

Plur. Mokínname wir lehren /
Mokínnate ihr lehret /
Mokínna ſie lehren.

Præteritum.

Sing. Mokínnau ich habe gelehret/
Mokínnei du haſt gelehret/
Mokínno er hat gelehret/

Dual. Mokínnowa wir beyde haben gelehret/
Mokínnota ihr beyde habet gelehret/
Mokínno ſie beyde haben gelehret.

Plur. Mokínnome wir haben gelehret /
Mokínnote ihr habt gelehret /
Mokínno ſie haben gelehret.

Plus.

Plusquamperfectum.

Sing. Mokinnes buwau ich hatte gelehret/
Mokinnes buwai du hatteſt gelehret/
Mokinnes buwo er hatte gelehret.

Dual. Mokinnuſuſe buwowa wir beyde hatten gelehret/
Mokinnuſuſe buwota ihr beyde hattet gelehret/
Mokinnuſuſe buwo ſie beyden hatten gelehret.

Plur. Mokinne buwome wir hatten gelehret/
Mokinne buwote ihr hattet gelehret/
Mokinne buwo ſie hatten gelehret.

Futurum.

Sing. Mokinſu ich werde lehren/
Mokinſi du wirſt lehren/
Mokins er wird lehren.

Dual. Mokinſiwa wir beyde werden lehren/
Mokinſita ihr beyde werdet lehren/
Mokins ſie beyde werden lehren.

Plur. Mokinſime wir werden lehren/
Mokinſite ihr werdet lehren/
Mokins ſie werden lehren.

[Das n wird allhie wegen der regulariſchen formation behalten/ſonſten es vor dem ſ weggeworffen wird/als: mokiſu/ mokiſi &c.]

IMPERATIVUS.

Præſens,

Sing. Mokink (mokinki) lehre du/
te mokinna er lehre/
laß ihn lehren.

Dual. Mokinkiwa laſſet uns beyde lehren/
Mokinkita ihr beyde möcht lehren/
temokinna laß ſie beyde lehren.
Plur. Mokinkime laſſet uns lehren/
Mokinkite lehret ihr
temokinna laß ſie lehren.

SUBJUNCTIVUS

Præſens.

Sing. (jeib/idant) Mokinćia (ſo daß/ damit)
Mokintumbei du lehreſt/ (ich) lehre/
Mokintu er lehre.
Dual. Mokintumbiwa wir beyde lehren/
Mokintumbita ihr beyde lehret/
Mokintu ſie beyde lehren.
Plur. Mokintumbime wir lehren/
Mokintumbite ihr lehret/
Mokintu ſie lehren.

Imperfectum.

Sing. (jeib/idant) Mokinćiau (daß/damit) ich
Mokintumbei du lehreteſt/ (lehrete/
Mokintu er lehrete &c.

Perfectum.

Sing. (Jey/ oder jog) eſmi Mokinnes (ſo/daß)
ich habe gelehret/
eſſi mokinnes du habeſt gelehret/
eſti/yra mokinnes er habe gelehret. (ret/
Dual. Eſwa mokinnuſu ſe wir beyde habē geleh-
eſta mokinnuſu ſe ihr beyde habet gelehret.
eſti/yra mokiñuſu ſe ſie beyde habē gelehret.

Plur.

Plur. Eſme mokinne wir haben gelehret/
eſte mokinne ihr habet gelehret/
eſti/yra mokinne ſie haben gelehret.

Plusquamperfectum.

Sing. (jey) bućia mokinnes (ſo) ich hette gelehret
butumbei mokinnes du hetteſt gelehret.
butu mokinnes er hette gelehret.

Dual. butumbiwa mokinnuſu / ſe / wir beyde hetten gelehret/
butumbita mokinnuſu/ ſe/ ihr beyde hettet gelehret.
butu mokinnuſu/ ſe/ ſie beyde hetten gelehret.

Plur. butumbime mokinne wir hetten gelehret.
butumbite mokinne ihr hettet gelehret/
butu mokinne ſie hetten gelehret.

Futurum.

Sing. (jey) buſu mokinnes (ſo) ich werde lehren/oder gelehret haben/
buſi mokinnes du wirſt gelehret haben/
bus mokinnes er wird gelehret haben.

Dual. Buſiwa mokinnuſu / ſe/ wir beyde werden gelehret haben/
buſita mokinnuſu/ſe/ihr beyde werdet gelehret haben/
bus mokinnuſu/ſe/ſie beyde werden gelehret haben/

Plur. Buſime mokinne wir werden gelehret haben/

buſite mokinne ihr werdet gelehret haben/
bus mokinne ſie werden gelehret haben.

INFINITIVUS

Præſens.

Mokinti lehren/

Imperfectum.

Mokinnant/ da man lehrete/im lehren.

Perfectum & Plusquamperf.

Mokinnus gelehret haben.

Futurum.

Mokiſent lehren werden.

SUPINUM

Mokintu zu lehren.

PARTICIPIUM

Præſens.

Maſc. Mokinnas der da lehret oder ein Lehrender/
Fœm. Mokinnanti die da lehret/oder eine Lehrẽde.

Imperfectum.

Maſc. Mokindamas/dams der da lehrete/
Fœm. Mokindama die da lehrete.

Perfectum & Plusquamperf.

Maſc. Mokinnes der gelehret hat/
Fœm. Mokinnuſi die gelehret hat

Futurum.

Maſc. Mokiſes der lehren wird/
Fœm. Mokiſenti die da lehren wird.

Für

[Für dieſes Verbum mokinnu iſt denen in groß Littauen gebräuchlicher das V. mokiú Fut. mókíſu Pr. mókiau/Inf. mókiti.]

II. Dieſe Conjugation iſt billich die erſte / nicht allein darumb/daß ſie kein augment hat in Futuro uñ den Temporibus/ſo vom Futuro herkommen/ſondern auch darumb/daß ſie iſt die aller reicheſte/denn die meiſten Verba dieſer Sprache gehören unter ſie.

Man kan aber aus der Endung des Præſentis auff ein u nicht eigentlich erkennen/ welches Verbum unter dieſe Conjugation gehöre/oder nicht gehöre; ſintemahl ſelbige vor dem u faſt alle Conſonantes oder mitlautende Buchſtaben annimmt/wie aus folgenden verbis zu ſehen:

Dirbu ich arbeite/ apßwiećiu ich erleuchte/ ſpaudźiu ich drücke/ſergu ich bin kranck / joſu ich reute / trunku ich verziehe / oder verweile mich/půlu ich falle/ ſemmu ich ſchöpffe/gárbinu ich ehre / atßimpu ich werde ſtumpff/kurru ich bawe/troſtu ich habe Durſt/praźuwu ich verliere mich/ ich werde zu nicht/atgrižu ich kehre zurück.

Doch kan man durch dieſe Endung ſolche Verba unterſcheiden von denen Verbis der andern Conjugation, die auff au ausgehen; wie auch von den Verbis der dritten Conjugation auff ein mi.

Am meiſten aber werden die Verba, welcher Conjugation ſie ſeynd/ erkennt aus dem Futuro/ denn ſelbiges iſt unterlegen/ wie auch aus dem Præterito, ſo vom Futuro herkomme. Schwer iſt aber das Futurum zu wiſſen dem/der es nicht aus dem Gebrauch

hat/oder wo nach ſuchen kan/ dazu denn das beygefügte Lexicon ſehr dienlich ſeyn wird/

IV. Beym Præſenti iſt dieſes zu mercken; wenn ein Verbum ſich endet auff ein dżu/ćiu/ oder czu ſo wird in der andern Perſon aus dem dż/ das ż weggeworffen/ das ć aber oder cz wird verändert in ein t. Zum Exempel: żáidżu ich ſpiele/ żáidi du ſpieleſt/ geidżu ich begehre/geidi/ pérßwieću ich erleuchte/ pérßwieti. Aber in der dritten Perſon werden ſie wieder gebraucht: żáidże er ſpielet/ geidże er begehret/ perßwiecze er erleuchtet. Hievon werden die andern Perſonen alle in beyden Numeris formieret/wie oben erwehnet/ als: żáidżewa/ żáidżeme/ geidżewa/geidżeme &c. Oder an ſtat des ſchlechten e/ ſetzet man den Diphthongum Impropriam, ia/welcher faſt wie das e ausgeſprochen wird/ dergeſtalt: żáidżia/ geidżia/ pérßwećia und in Plur. żaidżiam/geidżiam &c. Beſiehe davon das erſte Cap. §. IV.

V. Vom Præſenti wird formieret das Futurum dergeſtalt / daß die nechſte Buchſtabe vor dem Endungs u / welche man Characteriſticam nennet / in ein ſ verändert werde / als: dumóju ich gedencke/ Fut. dumóſu / wadinnu ich ruffe / F. wadiſu/ ßaukiu ich ſchreye/F. ßaukſu.

Anmerckungen.

(1) Etliche Verba behalten in Futuro Characteriſticam Præſentis, als: dirbu ich arbeite/F. dirbſu/ ſergu ich bin kranck/ſirgſu/perku ich kauffe/pirkſu/ dreſu ich unterſtehe mich / driſu renku ich ſamle/ rinkſu &c.

(2) Die

(2) Die Verba/ ſo auff ßu ausgehen / kommen mit dem Futuro überein/ nur daß der accent verſetzet wird/als: átneßu ich bringe/ Fut. atnéßu ich werde bringen/práneßu ich trage vor/ verkündige / Fut. pranéßu ich werde vortragen/verkündigen/ mußú ich ſchlage / F. mùßu ich werde ſchlagen/rißù ich binde/ Fut. rißu ich werde binden/ kißù ich ſtecke / Fut. kißu ich werde ſtecken.

(3) Die ſich auff ein ßu enden haben in Futuro an ſtat des ß/ ein ß / als: atgreßu ich kehre zurück/ Fut. atgreßu ich werde zurück kehren/ weßu ich führe/ F. wéßu ich werde führen.

(4) Die ſich auff ein ſtu oder ßtu enden/ werffen in Futuro nur das t hinweg: wargſtu ich werde arm/ ich komme unter/ ich leide Nohr. Fut. wargſu ich werde unter kommen / &c. alpſtu ich werde Ohnmächtig/ F alpſu. pagilpſtu/ paſweikſtu ich werde geſund / Fut. pagilpſu / paſweikſu ich werde geſund werden/grißtu ich komme wieder/Fut. grißu ich werde wieder kommen.

(5) Welche Verba vor der letzten Sylben du/ tu/haben ein n/ verwandeln das n/ und d oder t in ein duppeltes ſſ dergeſtalt: randu ich finde / Futur. raſſu ich werde finden/ſuprantu ich verſtehe / ſuprasſu ich werde verſtehen.

Die aber auff ku ausgehen/ werffen das n weg in Futuro, und nehmen dafür an die Characteriſticam Futuri, als: tinku ich gefalle/ ſchick mich dazu Fut. tikſu ich werde gefallen/trunku ich ſäume/ Fut. trukſu ich werde ſäumen /tunku ich werde fett/Fut. tukſu ich werde fett werden. Alſo die vor der letzten Syl-

Sylben ein m haben/werffen daſſelbige weg/ und behalten die Characteriſticam Præſentis, als: limpu ich klebe/ Fut. lipſiu ich werde kleben/ atžimpu ich werde ſtumpff/ Fut. atžipſiu ich werde ſtumpff werden.

(6) Etliche Verba verändern den Vocalem e in der Sylbe vor der letzten in ein i/ welches auch behalten wird in Præterito, und den Temporibus, ſo von ſelbigen formieret werden. Als: breddu ich wade/Fut. briſſiu/ Pr. briddau/ ſergu ich bin kranck/ ſirgſiu/ ſirgau/ perku ich kauffe/pirkſiu/ pirkau/ dreſiu/ ich unterſtehe mich/ driſiu/ driſau/ renku ich ſamle/ rinkſiu/ rinkau/ lendu ich krieche/liſiu/ lindau/prámenu ich benenne/ pramiſiu/prámínau/ kremtu ich nage/krimſiu/ krimtau &c.

Aber wengiu ich meide/ hat wengſiu/ ſtengiûs ich widerſtrebe/ ſtengſûs/ dengiu ich decke/ dengſiu/bengiu ich endige/ſchlieſſe/bengſiu.

(7) Mezgu/rezgu ich ſtricke/hat megſiu/regſiu/wagiu ich ſtehle/hat in F. wokſiu.

IV. Vom Præſenti vermittelſt dem Futuro wird formiert/ das Præteritum, welches die Characteriſticam Præſentis, ſo in Futuro weggeworffen/ wieder annimmt. Als wadinnu ich ruffe/Fut. wadiſiu/ Præt. wadinnau/dumóju ich gedencke/ Fut. dumóſiu/P. dumójau/atleidžiu ich vergebe/ Fut. atleiſiu/P. atleidžau.

Anmerckungen.

I. Die in Præſenti ein duppeltes l oder r vorm u haben/ nehmen das ander l oder r welches in Futuro

turo weggeworffen / in Præterito nicht wieder an/ ſondern behelffen ſich mit einem l und r. Als: von kullù ich dreſche/Fut. kulſu/ Pr. kúlau ich habe gedroſchen/ barrù ich ſchelte/ Fut. barſu/Pr. baraù ich habe geſchoten/berrù ich ſtreue/Fut. berſu/Præt. bérau ich habe geſtreuet/durrù ich ſteche/durſu/durtau ich habe geſtochen.

2. Welche Verba ſich auff ein tu enden / verwandeln das t in ć zum Exempel/mettù ich werffe/ metćiau ich habe geworffen. Wo aber vor dem t oder d ein n iſt / wird das t und d dupplirt. Als: ſuprantu ich vernehme/ſuprattaù/randu ich finde Pr. raddaù.

3. Die auff ein ſtu / ſtu oder ſtu haben ſolche Præterita: apdulkſtu ich beſtäube/Pr. apdulkau/ gaiſtu ich kome unter/gaiſſau/ſprogſtu ich ſchlage aus/ſprogau.

4. Die auff ein auju formieren ihre Præterita auff awau. Als: karáuju ich kriege / karawaù ich habe gekrieget/kelauju ich reiſe/kelawaù ich habe gereiſet/ prarakáuju ich propheceye / prarakawaù ich habe propheceyet/prakaitáuju ich ſchwitze/ prakaitawaù/pateikáuju ich bin müſſig/pateikawaù/ragáuju ich koſte / ragawaù / ruſtáuju ich zürne/ruſtawaù/tarnáuju ich diene / tarnawaù welikáuju ich halte Oſtern/welikawaù/zynáuju ich zäubere/zynawaù &c. (In der dritten Perſon fällt der accent auff die ander Sylbe: karáwo/ kelawo/prarakáwo &c.)

5. Gantz ſonderliche Præterita ſind: palówiau ich habe auffgehöret/von paláuju/paláuſu/émjau

ich hab genommen / von immu / imſu/mezgiau/ rezgiau ich habe geſtricket/von rezgu / regſu/mezgu/mekſu.

6. Die dritte Perſon endet ſich in dieſem Temporeentweder auff ein o/als: dumójo / gárbino/ gaißo/tarnáwo; oder e/ als: denge / werke/ priwerte / mélde/ gére; Oder a / pirka / ſirga / &c Davon weitleufftiger in der Grammatick. Das übrige muß der Uſus geben.

Vom PASSIVO.

Die Littauen haben nicht ſolche Paſſiva, wie die Lateiner und Griechen / ſondern ſie umbſchreiben nur ſelbige mit dem Participio und Verbo Subſtantivo eſmi.

(Von den Verbis Subſtantivis beſiehe das 9. Cap.)

INDICATIVUS

Præſens.

Sing. Mokinnamas eſmi ich werde gelehret/
Mokinnamas eſſi du wirſt gelehret/
Mokinnamas eſti er wird gelehret.

Dual. Mokinnamu eſwa wir beyde werden gelehret /
Mokinnamu eſta ihr beyde werdet gelehret/
Mokinnamu eſti/yra ſie beyde werden gelehret.

Plur. Mokinnami eſme wir werden gelehret /
Moki

Mokinnami eſte ihr werdet gelehret/
Mokinnami eſti/ yra ſie werden gelehret.

Imperfectum.

Sing. Mokinnamas buwau ich ward gelehret/
Mokinnamas buwai/ du wurdeſt gelehret/
Mokinnamas buwo er ward gelehret.
Dual. Mokinnamu buwowa wir beyde wurden gelehret/
Mokinnamu buwota ihr beyde wurdet gelehret/
Mokinnamubuwo ſie beyde wurden gelehret.
Plur. Mokinnami buwome wir wurden gelehret/
Mokinnami buwote ihr wurdet gelehret/
Mokinnami buwo ſie wurden gelehret.

Perfectum.

Sing. Mokintas eſmi ich bin gelehret worden/
Mokintas eſſi du biſt gelehret worden/
Mokintas eſti/yra er iſt gelehret worden.
Dual. Mokintu eſwa / wir beyde ſind gelehret worden/
Mokintu eſta ihr beyde ſeyd gelehret worden
Mokintu eſti/ yra ſie beyde ſind gelehret worden.
Plur. Mokinti eſme wir ſind gelehret worden/
Mokinti eſte ihr ſeyd glehret worden/
Mokinti eſti/yra ſie ſind gelehret worden.

Plusquamperfectum.

Sing. Mokintas buwau ich war gelehret wordē
Mokintas buwai du wareſt gelehret wordē
Mokintas buwo er war gelehret worden.
Dual. Mokintu buwowa wir beyde waren gelehret worden/
Mokintu búwota ihr beyde waret gelehret worden/
Mokintu búwo ſie beyde waren gelehret worden.
Plur. Mokinti búwonte wir waren gelehret worden/
Mokinti búwote ihr waret gelehret worden
Mokinti búwo ſie waren gelehret worden.

Futurum.

Sing. Mokintas buſu ich werde gelehret werden/
Mokintas buſi du wirſt gelehret werden/
Mokintas bus er wird gelehret werden.
Dual. Mokintu buſiwa/wir beyde werden gelehret werden/
Mokintu búſita ihr beyde werdet gelehret werden
Mokintu bus ſie beyde werden gelehret werden.
Plur. Mokinti búſime wir werden gelehret werden
Mokinti búſiteihr werdet gelehret werden/
Mokinti bus ſie werden gelehret werden.

IM-

IMPERATIVUS

Sing. Mokintas buk/werde du gelehret/
Mokintas te eſſie/oder téſſie er werde gelehret/
Dual. Mokintu bukiwa laſſet uns beyde gelehret werden/
Mokintu bukita werdet ihr beyde gelehret/
Mokintu téſſie laß ſie beyde gelehret werden.
Plur. Mokinti bukime laſſt uns gelehret werden/
Mokinti bukite werdet ihr gelehret/
Mokinti téſſie laß ſie gelehret werden.

SUBJUNCTIVUS,

Præſens,

Sing. (Jey/jeib idant) Mokinnamas bućia/
(So daß/ damit) ich werde gelehret/
Mokinnamas butumbei du werdeſt gelehret
Mokinnámas butu/ er werde gelehret
Dual. Mokinnamu butumbiwa wir beyde werden gelehret/
Mokinnamu butumbita ihr beyde werdet gelehret/
Mokinnamu butu ſie beyde werden gelehret.
Plur. Mokinnami butumbime wir werden gelehret/

Mokin-

Mokinnami butumbite ihr werdet gelehret/

Mokinnami butu ſie werden gelehret.

Imperfectum.

(Jey/jeib idant) mokintas bućiau/ (So damit) ich gelehret würde/

mokintas butumbei/

mokintas butu &c.

An ſtat des Perfecti wird gebrauchet das Præteritum Indicativi mit dem Participio buwes: als/ Jey eſmi mokintas buwes / ſo ich bin gelehret worden.

Pluſquamperfectum.

Jey bućiau mokintas buwes/ wenn ich were gelehret worden/

Das Futurum kommt mit dem Futuro Indicativi überein/ nur daß die Partickel/ jey/ jog vorgeſetzet worden; als/ jey buſiu mokintas / ſo ich werde gelehret werden.

INFINITIVUS

Præſens.

Mokinnamu buti gelehret werden/

Præteritum

Mokintu buti gelehret worden ſeyn.

PARTICIPIUM.

Præſens.

Mokinnamas einer der da gelehret wird.

Præ

Præteritum.

Mokintas einer der gelehret worden iſt.

Futurum.

Mokiſemas einer der ſol gelehret werden/
Mokintinas einer der zu lehren iſt / oder muß gelehret werden.

Von dieſem wie auch andern Paſſivis iſt zu wiſſen; daß die Littauen ſelbiges nicht ſonderlich gebrauchen/denn ſie an deſſen ſtat entweder das Reciprocum nehmen; als/für **mokinnamas eſmi/ mokinnûſi** ich lerne / oder umbſchreiben es in andern Verbis mit einem Activo, und ſagen/**wadin mane/ bár mane.** Inſonderheit umbſchreiben ſie den Infinitivum dergeſtalt/daß ſie ſagen für **mokinnamu buti /girdżiu/jog tawe mokin żmones**/oder **girdżiu/jog mokinnamas eſſi.**

Das Achte Capittel.
von
Der andern CONJUGATION.

Die erſte Conjugation iſt geweſen ſolcher Verborum, die kein augment, oder zuwachs gehabt in Futuro, und den Temporibus und Modis, welche vom Præſenti und Futuro herkommen / das iſt / die gleich viel Sylben in Præſenti und Futuro gehabt / jetzo folget die andere Conjugatio, welche ein augment oder Zuwachs hat in Futuro, und dannenhero in Præterito, und allen andern Temporibus, ſo vom Futuro und Præterito formiret werden.

Sel-

Selbiger Zuwachs geſchicht von denen Vocalibus, ſo ins Futurum kommen/ e/ i/ y/ und o/ als: mylu ich liebe/ Futur. myléſu / girdźiu ich höre/ girdéſu/tikiu ich gläube/ tikéſu/ klauſau ich höre/ klauſyſu/byau ich fürchte/byóſu.

II. Die Verba/ſo zu dieſer Conjugation gehörig/ ſind theils in der Grammatick erzehlet / theils müſſen ſie aus dem Gebrauch und Lexico erlernet werden.

Exempel.

Mit dem augmento e/

INDICATIVUS

Præſens.

Sing. Mylu ich liebe/
Myli du liebeſt/
Myli/ myl/ er liebet.

Dual. Mylíwa wir beyde lieben/
Mylita ihr beyde liebet/
Myli/ myl ſie beyde lieben.

Plur. Mylíme wir lieben
Mylite ihr liebet/
Myli/ myl ſie lieben.

Perfectum.

Sing. Mylėjau ich habe geliebet/
Mylėjeí du haſt geliebet/
Mylėjo er hat geliebet.

Dual. Mylėjowa wir beyde haben geliebet/
Mylėjota ihr beyde habet geliebet/
Mylėjo ſie beyde haben geliebet/

Plur.

Plur. Mylėjome wir haben geliebet/
Mylėjote ihr habet geliebet/
Mylėjo ſie haben geliebet.

Plusquamperf.

Sing. Mylėjes buwau ich hatte geliebet/
mylėjes buwai du hatteſt geliebet/
mylėjes buwo er hatte geliebet.
Dual. mylėjuſu/ſe/buwowa wir beyde hatten geliebet/
mylėjuſu/ſe/buwota ihr beyde hattet geliebet/
mylėjuſu/ſe/buwo ſie beyde hatten geliebet.
Plur. mylėje buwome wir hatten geliebet/
mylėje buwote ihr hattet geliebet.
mylėje buwo ſie hatten geliebet.

Futurum.

Sing. Mylėſu ich werde lieben/
mylėſi du wirſt lieben/
mylės er wird lieben/
Dual. mylėſiwa wir beyde werden lieben/
mylėſita ihr beyde werdet lieben/
mylės ſie beyde werden lieben.
Plur. mylėſime wir werden lieben/
mylėſite ihr werdet lieben/
mylės ſie werden lieben.

IMPERATIVUS.

Sing. Mylėk (mylėki) liebe du/
te myl laß er lieben.

Dual.

Dual. mylėkiwa laſſet uns beyde lieben/
mylėkita liebet ihr beyde/
te myl laß ſie beyde lieben.
Plur. mylėkime laſſet uns lieben/ &c.
mylėkite liebet ihr/
te myl laß ſie lieben.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens.

Sing. (Jeib/ idant) mylėćia/ (daß/ damit) ich liebe/
mylėtumbei du liebeſt/
mylėtu er liebe.
Dual. mylėtumbiwa wir beyde lieben/
mylėtumbita ihr beyde liebet/
mylėtu ſie beyde lieben.
Plur. mylėtumbime wir lieben/
mylėtumbite ihr liebet/
mylėtu ſie lieben.

Imperfectum.

Sing. (Jeib/ idant) mylėćiau (daß damit) ich liebete/
myletumbei/
myletu &c.

Perfectum.

Sing. (Jey) eſmi mylėjes (ſo) ich habe geliebet/
eſſi mylėjes du habeſt geliebet/
eſti/yra mylėjes er habe geliebet.
Dual. (Jey) eſwa mylėjuſu/ſe/ (ſo) wir beyde haben geliebet/
eſta

eſta myléjuſu/ſe/ihr beyde habet geliebet/
eſti/yra mylejuſu/ſe/ſie beyde habē geliebet.
Plur. eſme mylėje wir haben geliebet/
eſte myléje ihr habet geliebet/
eſti/yra mylėje ſie haben geliebet.

Plusquamperfectum.

Sing. (Jey) bućia/ćiau myléjes (ſo) ich hette geliebet/
bùtumbei myléjes du hetteſt geliebet/
butu mylėjes er hette geliebet.
Dual. butúmbiwa myléjuſu/ſe/wir beyde hetten geliebet/
butúmbita myléjuſu/ſe/ihr beyde hettet geliebet/
butu myléjuſu/ſe/ſie beyde hetten geliebet.
Plur. butúmbime myléje/wir hetten geliebet/
butúmbite myléje/ihr hettet geliebet.
butu myléje/ſie hetten geliebet.

Futurum.

Sing. (Jey) buſu myléjes/ (ſo) ich werde geliebet haben/
buſi myléjes du wirſt geliebet haben/
bus myléjes er wird geliebet haben.
Dual. buſiwa myléjuſu/ſe/wir beyde werden geliebet haben/
bûſita myléjuſu/ſe/ihr beyde werdet geliebet haben
bus myléjuſu/ſe/ſie beyde werden geliebet haben.

Plur. bûſĩme myléje wir werden geliebet haben/
bûßite myléje ihr werdet geliebet haben
bus myléje ſie werden geliebet haben.

INFINITIVUS

Præſens.

Mylêti lieben'/

Imperfectum.

Mylint/ im lieben/ oder da man liebete/

Perfectum & Plusquamperf.

Myléjus geliebet haben/

Futurum.

Mylésent lieben werden/

SUPINUM

Mylétu zu lieben.

PARTICIPIUM

Præſens.

Maſc. Mylis der da liebet/
Fœm. Mylinti die da liebet/

Imperfectum.

Maſc. Mylédamas/dams/der da liebete/
Fœm. Mylédama die da liebete/

Perfectum & Plusquamperf.

Maſc. Myléjes der geliebet hat/
Fœm. Myléjuſi die geliebet hat

Futu-

Futurum.

Maſc. Myléſes der lieben wird/
Fœm. Myléſenti die lieben wird.

Anmerckungen.

1. Die ander Perſon im Præſenti wird formieret von der erſten / bloß daß das u oder iu in i verwandelt werde. Von mylu ich liebe / kommt myli du liebeſt / von kalbu ich rede / kalbi du redeſt / von regiù ich ſehe / regi du ſieheſt. Wann aber vor dem u ein dz oder cz ſtehet / wird vom dz das z weggeworffen / an ſtat aber des cz wird das t gebrauchet. Als: girdziu ich höre / girdi du höreſt / kenczu ich leide / kenti du leideſt.

2. Die dritte Perſon endet ſich auff ein i als girdi / doch daß der accent alsdann auff der vor der letzten Sylben ſey: von welcher nachmals die andern in Duali und Plur. formieret werden / wie der Augenſchein gibt. Es wird aber das i ſehr offt / ſonderlich im Reden / ausgelaſſen / daß man ſaget: myl / er liebet / gird er höret / reg er ſiehet &c.

Auch gehet die dritte Perſon nicht allzeit auff ein i aus / ſondern auch auff ein a / inſonderheit wenn das Verbum ein ſchlecht u zuletzt hat / als von deru ich diene / nütze / kommt déra er dienet / nützet / von kruttu ich rege mich / kommt krutta / von kalbu ich rede / kommt kalba / von drebbu ich zittere / dréba. Und daher iſt in Dual. und Plur. dérawa / dérame / kruttawa / kruttame &c.

3. Obgleich die dritte Perſon des Præteriti ſich auff ein o endet / auch allhie und anders wo alſo geſchrie-

ſchrieben wird / ſo wird ſie doch von den meiſten Littauen/durch ein a ausgeſprochen/daß ſie ſagen: girdêja/ mylêja/ kalbêja/ ſedêja &c. In Duali und Plurali aber/ wird wiederumb das o ausdrücklich geſetzet/und ausgeſprochen/girdéjowa/ girdéjome/ mylėjowa/ mylėjome/ kalbėjowa/ kalbejome/&c.

PASSIVUM

INDICATIVUS

Præſens.

Mylimas eſmi ich werde geliebet/
mylimas eſſi du wirſt geliebet/
mylimas eſti/yra er wird geliebet/&c.

Imperfectum.

Mylimas buwau ich ward geliebet/
mylimas buwai du wurdeſt geliebet/
mylimas buwo er ward geliebet/&c.

Perfectum.

mylêtas eſmi ich bin geliebet worden/
mylêtas eſſi du biſt geliebet worden/
mylêtas eſti/yra er iſt geliebet worden/&c.

Plusquamperf.

mylêtas buwau ich war geliebet worden/
mylêtas buwai du wareſt geliebet worden.
mylêtas buwo er war geliebet worden.

Futurum.

mylêtas buſu ich werde geliebet werden/

mylê-

mylêtas buſi̇̃ du wirſt geliebet werden/
mylêtas bus er wird geliebet werden/&c.

Eben wie das Paſſivum der erſten Conjugation.

Das Præſens mylimas kommt vom Præſen. mylíme/ das Præteritum mylêtas vom Infinitivo mylêti.

Exempel.

Mit dem augmento, oder Zuſatz i/

INDICATIVUS

Præſens.

Sing. Daraù ich mache/
darai du macheſt/
dáro er machet.

Dual. Dárowa wir beyde machen/
dárota ihr beyde machet.
dáro ſie beyde machen.

Plur. Dárome wir machen/
dárote ihr machet/
dáro ſie machen.

Perfectum.

Sing. Dariau ich habe gemacht/
darei du haſt gemacht/
dáre er hat gemacht.

Dual. Dárewa wir beyde haben gemacht/
dáreta ihr beyde habet gemacht/
dáre ſie beyde haben gemacht/

Plur. Dáreme wir haben gemacht
dárete ihr habet gemacht/
dáre ſie haben gemacht.

Plus-

Plusquamperf.

Sing. Dares bnwau ich hatte gemacht/&c.
Dual. Dáruſu/ſe/buwowa wir beyde hatten gemacht/&c.
Plur. Dáre buwome wir hatten gemacht/ &c.

Futurum.

Sing. Daryſu ich werde machen/
Daryſi du wirſt machen/
darys er wird machen.
Dual. Daryſiwa wir beyde werden machen/
Daryſita ihr beyde werdet machen/
Darys ſie beyde werden machen.
Plur. Daryſime wir werden machen/
Daryſite ihr werdet machen/
Darys ſie werden machen/

IMPERATIVUS.

Sing. Daryck/daryki mache du/
te dáro laß er machen.
Dual. Darykiwa laſſet uns beyde machen/
darykita machet ihr beyde/
te dáro laß ſie beyde machen.
Plur. Darykime laſſet uns machen/
darykite machet ihr/
te dáro laß ſie machen.

SUBJUNCTIVUS

Præſens.

Sing. (Jeib/idant) Darycia (daß/damit) ich mache/

darytumbey du macheſt/
darytu er mache.

Dual. Darytumbíwa wir beyde machen/
darytumbita ihr beyde machet/
darytu ſie beyde machen.

Plur. Darytumbime wir machen/
darytumbite ihr machet.
Darytu ſie machen.

Imperfectum.

(Jeib/idant) darýćiau/(damit) ich machete/
darytumbei du macheteſt/
darytu er machete/&c.

Perfectum.

Jey/oder jog eſmi dáres/ ſo/oder daß ich gemacht habe/

Plusquamperfectum.

Jey bućia dáres / ſo ich gemacht hette

Futurum.

Jey buſu dáres/ ſo ich werde gemacht haben/

INFINITIVUS.

Præſens,

Daryti machen.

Imperfectum.

Dárant im machen/ da man machete/

Perf. & Plusquamperf.

Dárus gemacht haben.

Futurum.

Daryſent machen werden. su.

SUPINUM.

Darytu zu machen.

PARTICIPIUM.

Præſens.

Maſc. dáras der da macht /
Fœm. dáranti die da macht/

Imperfectum.

Maſc. darydams der da machete/
Fœm. darydama die da machete.

Perfectum.

Maſc. dáres der gemacht hat/
Fœm. dáruſí die gemacht hat.

Futurum.

Maſc. daryſés der da machen wird/
Fœm. daryſenti die da machen wird.

Nach dieſem Verbo werden alle andere gleicher Geſtalt formieret. Nur iſt dieſes in acht zu nehmen: wenn das Verbum auff ein tau / ausgehet / als: ſkaitau ich leſe/ſtatau ich ſetze/ſo ſaget man im Præterito nicht ſkaitiau/ wie dariau/oder ſakiau/ſondern ſkaićiau/ſtaciau; denn das t wird in ć verändert deß beſſern Lauts halber.

Das Paſſivum iſt daromas eſmi ich werde gemacht/von darome der erſten Perſon des Præſentis dieſes Verbi; alſo auch ſkaitomas / ſakomas / iſſguldomas/walgomas/&c.

Præterit. iſt darytas. Fut. 1. Particip. daryſémas/
2. ——— darytinas.

Und

Und wird eben ſo conjungiret, wie das Paſſivum der erſten Conjugation, **mokinnamas**/ oder auch wie **mylimas**.

Exempel/

Mit dem augmento o/

INDICATIVUS

Præſens.

Singular. Bijau ich fürchte/
bijai du fürchteſt/
bijo er fürchtet.
Dualiter Bijowa wir beyde fürchten/
bijota ihr beyde fürchtet/
bijo ſie beyde fürchten.
Pluraliter Bijome wir fürchten/
bijote ihr fürchtet/
bijo ſie fürchten.

Perfectum.

Singular. Bijójau ich habe gefürchtet/
bijójei du haſt gefürchtet/
bijójo er hat gefürchtet.
Dualiter bijójowa wir beyde haben gefürchtet/
bijójota ihr beyde habet gefürchtet/
bijójo ſie beyde haben gefürchtet.
Pluraliter Bijójome wir haben gefürchtet/
bijójote ihr habet gefürchtet.
bijójo ſie haben gefürchtet.

Plusquamperf.

Singular. Bijójes buwau ich hatte gefürchtet/

Dualiter Bíjójuſu/ ſe/ búwowa wir beyde hatten gefürchtet/
Pluraliter Bíjóje búwome wir hattē gefürchtet &c.

Futurum.

Singular. Bíjôſu ich werde fürchten/
bijôſi du wirſt fürchten/
bijôs er wird fürchten.
Dualiter Bíjóſiwa wir beyde werden fürchten.
bíjóſita ihr beyde werdet fürchten/
bijôs ſie beyde werden fürchten.
Pluraliter Bíjóſime wir werden fürchten/
bijóſite ihr werdet fürchten.
bijôs ſie werden fürchten.

IMPERATIVUS.

Singular. Bíjôk (ki) fürchte du/
tebijo laß er fürchten.
Dualiter. Bíjókiwa laſſet uns beyde fürchten/
bijókita fürchtet ihr beyde/
tebijo laß ſie beyde fürchten/
Pluraliter. Bíjókime laſſet uns fürchten/
bijókite fürchtet ihr.
tebijo laß ſie fürchten.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens.

Singular. (Jeib/idant) bijóćia/ (daß/ damit) ich fürchte/
bijótumbei du fürchteſt/
bijótu er fürchte.
Dualiter. Bíjótumbiwa wir beyde fürchten/
bijó-

bijótumbita ihr beyde fürchtet/
bijótu ſie beyde fürchten.
Pluraliter. Bijótumbime wir fürchten.
bijótumbite ihr fürchtet/
bijótu ſie fürchten.

Imperfectum.

(Jeib/idant) bijóćiau/ daß/ damit ich fürchtete/
bijótumbei/bijótu/&c.

Perfectum.

(Jey/ jog) eſmi bijójes/ſo/ oder daß ich gefürchtet habe/&c.

Plusquamperf.

Jey bućia bijójes/ſo ich gefürchtet hette/

Futurum.

Jey buſu bijójes/ſo ich werde gefürchtet haben/&c.

INFINITIVUS

Præſens.

Bijôti fürchten.

Imperfectum.

Bijant in dem fürchten/da man fürchtete.

Perf. & Plusquamperf.

Bijólus gefürchtet haben.

Futurum.

Bijóſent fürchten werden.

SUPINUM.

Bijotu zu fürchten.

PAR-

PARTICIPIUM.

Præſens.

Maſculinum bíjąs der da fürchtet/
Fœmininum bíjanti die da fürchtet.

Imperfectum.

Maſculinum bíjódams der da fürchtete/
Fœmininum bíjódama die da fürchtete.

Perfectum.

Maſculinum bíjóſes der gefürchtet hat/
Fœmininum bíjójuſi die gefürchtet hat.

Futurum.

Maſculinum bíjóſes der fürchten wird/
Fœmininum bíjóſenti die da fürchten wird.

Das Reciprocum iſt bíjaus ich fürchte mich byais/ byos. Das Paſſivum bíjomas eſmi ich werde gefürchtet/&c.

Das Neunde Capittel/ von der Dritten CONJUGATION, wie auch vom Verbo Reciprocro, und denen Verbis Subſtantivis, eſmi/rampu/ſtojůs.

Die dritte Conjugation endet ſich auff ein mi/ und kommt faſt mit der Grechen, Conjugation der Verborum in μι überein.

Selbige Conjugation lautet alſo:

INDI-

INDICATIVUS

Præſens.

Singular. Dûm ich gebe/
dûdi du giebeſt/
dûd/dûſti/dûſt er giebt.
Dualiter Dûwa wir beyde geben/
dûdat ihr beyde gebet/
dûd/dûſti/dûſt ſie beyde geben.
Pluraliter Dûme wir geben/
dûſte ihr gebet/
dûd/ dûſti/ dûſt ſie geben.

Perfectum.

Singular. Dawiau ich habe gegeben/
dawei du haſt gegeben.
dawe er hat gegeben/
Dualiter Dáwewa wir beyde haben gegeben/
dáweta ihr beyde habet gegeben/
dáwe ſie beyde haben gegeben.
Pluraliter Dáweme wir haben gegeben/
dáwete ihr habet gegeben/
dáwe ſie haben gegeben.

Plusquamperfectum.

Singular. Dawes buwau ich hatte gegeben/&c.
Dualiter Dawuſũ/ſẽ/ buwowa wir beyde hatten gegeben &c.
Pluraliter Dawe buwome wir hattẽ gegeben/&c.

Futurum.

Singular. Dûſũ ich werde geben/

dûſt

dûſi du wirſt geben/
dûs er wird geben/
Dualiter Dûſiwa wir beyde werden geben.
dûſita ihr beyde werdet geben/
dûs ſie beyde werden geben/
Pluraliter Dûſime wir werden geben/
dûſite ihr werdet geben/
dûs ſie werden geben/

IMPERATIVUS.

Singular. Dûk (dûki) gieb du/
tedûde/tedûd/tedûſt laß er geben.
Dualiter Dûkiwa laſſet uns beyde geben/
dûkita gebet ihr beyde/
tedûde laß ſie geben.
Pluraliter Dûkime laſſet uns geben/
dûkite gebet ihr/
tedûde laß ſie geben.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens.

Singular. (Jeib/idant) dûćia/(daß/damit) ich gebe.
dûtumbei du gebeſt/
dûtu er gebe.
Dualiter Dûtumbiwa wir beyde geben/
dûtumbita ihr beyde gebet/
dûtu ſie beyde geben.
Pluraliter Dûtumbime wir geben/
dûtumbite ihr gebet/
dûtu ſie geben.

Imper-

Imperfectum.

Sing. (Jeib/idant) důćiau (daß/damit) ich geben důtumbei/ (möchte/ důtu/&c.

Perfectum.

Sing. (Jey) dáwes eſimi/ (ſo) ich habe gegebē/&c.
Dual. dáwuſu/ ſe/ eſwa wir beyde haben gegeben/&c.
Plur. dáwe eſme wir haben gegeben/&c.

Plusquamperfectum.

Sing. (Jey) bućia dáwes (ſo) ich hette gegebē/&c.
Dual. butumbiwa dawůſu/ſe/ wir beyde hetten gegeben/ &c.
Plur. butumbime dáwe wir hetten gegeben/&c.

Futurum.

Sing. (Jey) buſu dáwes (ſo) ich werde gegeben haben/&c.
Dual. buſiwa dáwuſu/ſe/ wir beyde werden gegeben haben/&c.
Plur. buſime dáwe wir werden gegeben haben/&c.

INFINITIVUS

Præſens.

Důti geben.

Imperfectum.

Důdant im geben / da man gab.

Perfectum.

Dáwus gegeben haben.

Futu-

Futurum.

Dûſent geben werden.

SUPINUM.

Dûtu zu geben.

PARTICIPIUM.

Præſens.

Maſculinum Dûdas der da gibt.
Fœmininum Dûdanti die da giebt/

Imperfectum.

Maſculinum Dûdamas/dams der da gab.
Fœmininum dûdama die da gab.

Perfectum.

Maſculinum Dawes der gegeben hat/
Fœmininum Dáwuſi die gegeben hat.

Futurum.

Maſculinum Dûſes der geben wird/
Fœmininum Dûſenti die da geben wird.

Solche Verba in mi ſind nicht gar viel in dieſer Sprache/die meiſten werden dieſe ſeyn.

Dûmi mit ſeinen Compoſitis, als: ardûmi ich gebe wieder/pardûmi ich verkauffe/padûmi ich übergebe/ſudûmi ich gebe zuſammen/&c.

Demmi ich lege/dedi/deſt(mit ſeinen Cõpoſitis)
Fut. dêſu/ Præt. dejau.
Eimi ich gehe/eiſi/eit/
Fut. eiſu/ Præt. eijau/ejau.
Emi ich eſſe/êdi/êd/êſt/
Fut. êſu/ Præt. êdau.

Giem

Giemi oder giedu ich ſinge/giedi/gied/gieſt.
Fut. giedóſu/ Præt. giedójau.
Liekmi ich laſſe/liekſi/liekt.
Fut. likſu/ Præt. likkau.
Raumi ich heule und klage/rauſi/rauſt.
Fut. raudóſu/ Præt. raudójau.
Saugmi ich bewahre/ſaugſi/saugt.
Fut. ſaugóſu / Præt. ſaugójau.
Sergmi ich halte Wach/ oder bewachte / ſergſi/
Fut. ſérgeſu / Pætr. ſérgejau (ſergt.
Mit ihren Compoſitis.

Wobey in acht zu nehmen: daß zwar das Præſens dieſer Verborum, ſich mehrentheils nach dem dûmi richtet/ das Futurum aber und Præteritum wird von den vorhergehenden Conjugationibus entlehnet.

Das Paſſivum dieſer Conjugation iſt vom Imperfecto des Participij dûdams / als / dûdamas eſmi ich werde gegeben. Das Præteritum aber iſt dûtas / vom Præſenti Infinitivi dûti / als / dûtas eſmi ich bin gegeben worden. Wird eben ſo conjungieret wie die andern Paſſiva in den vorhergehenden Conjugationibus.

✠

Bißhero ſind geweſen Conjugationes Verborum Simplicium weil aber im 6. Cap. auch Meldung geſchehen iſt von den Verbis Reciprocis, die einem und dem andern Schwierigkeit machen dürfften / wollen wir ſelbige abzuhelffen auch ein Exempel dieſer Conjugation völlig anhero ſetzen.

INDICATIVUS

Præſens.

Singular. Linkſminůſi / nůs ich frewe oder tröſte mich/
Linkſmineſi/nes du tröſteſt dich/
Linkſminaſi er tröſtet ſich.
Dualiter Linkſminawos wir beyde tröſten uns/
Linkſminatos ihr beyde tröſtet euch/
Linkſminaſi ſie beyde tröſten ſich.
Pluraliter Linkminamés wir tröſten uns/
Linkſminatés ihr tröſtet euch/
Linkſminaſi ſie tröſten ſich.

Præteritum

Singular. Linkſminauſi/ naus ich habe mich getröſtet/
Linkſmineiſi/neis du haſt dich getröſtet
Linkſminoſi/nos er hat ſich getröſtet.
Dualiter Linkminowas wir beyde haben uns getröſtet/
Linkſminotas ihr beyde habet euch getröſtet/
Linkſminoſi / nos ſie beyde haben ſich getröſtet/
Pluraliter Linkſminomes wir haben uns getröſtet/
Linkſminotes ihr habet euch getröſtet/
Linkſminoſi/nos ſie haben ſich getröſtet.

Plusquamperfectum.

Sing. Linkſmineſi buwau ich hatte mich getröſtet/

Linkſ-

Linkſmineſi buwai du hatteſt dich getröſtet/
Linkmineſi buwo er hatte ſich getröſtet&c.

Futurum.

Sing. Linkſmiſůs ich werde mich tröſten/
Linkſmiſies du wirſt dich tröſten/
Linkſmiſis er wird ſich tröſten/
Dual. Linkſmiſiwos wir beyde werden uns tröſten/
Linkſmiſitos ihr beyde werdet euch tröſten/
Linkſmiſis ſie beyde werden ſich tröſten.
Plur. Linkſmiſimes wir werden uns tröſten/
Linkſmiſites ihr werdet euch tröſten/
Linkſmiſis ſie werden ſich tröſten/

IMPERATIVUS,

Singular. Linkſminkiſi/is/ tröſte du dich/
telinkſminés laß er ſich tröſten/
Dual. Linkſminkiwos laſſt uns beyde uns tröſtē/
Linkſminkitos tröſtet ihr beyde euch/
telinkſminés laß ſie beyde ſich tröſten.
Plur. Linkſminkimes laſſet uns uns tröſten/
Linkſminkites tröſtet ihr euch/
telinkſminés laſſt ſie ſich tröſten.

SUBJUNCTIVUS.

Præſens.

Sing. (Jeib/idant) Linkſmincíůſi/ćiůs (daß/ damit) ich mich tröſte/

Linkſmintumbeiſi/beis du tröſteſt dich/
Linkſmintuſi/tus er tröſte ſich.

Dual. Linkſmintumbiwos wir beyde tröſten uns/
Linkſmintumbitos ihr beyde tröſtet euch/
Linkſmintus ſie beyde tröſten ſich.

Plur. Linkſmintumbimes wir tröſten uns/
Linkſmintumbites ihr tröſtet euch/
Linkſmintus ſie tröſten ſich/

Imperfectum.

Sing. Jeib/idant tinkſminciauſi/ciaus/auff das/ damit ich mich tröſtete/&c.

Præteritum.

Sing. (Jey) eſmi linkſmineſi ſo ich mich getröſtet habe/
eſſi linkſmineſi du habeſt dich getröſtet/
eſtilinkſmineſi er habe ſich getröſtet.

Dual. Eſwa linkſminuſus/es/wir beyde haben uns getröſtet/
Eſta linkſminuſus/es/ihr beyde habet euch getröſtet/
Eſti linkſminuſus/es/ſie beyde haben ſich getröſtet/

Plur. Eſme linkſmines wir haben uns getröſtet
Eſte linkſmines ihr habet euch getröſtet/
Eſti linkſmines ſie haben ſich getröſtet/

Plusquamperfectum.

Sing. (Jey)buciaulinkſmineſi (ſo) ich mich hette getröſtet/

Dual.

Dual. butumbiwa linkſminuſus/ es/wir beyde hetten uns getröſtet/

Plur. butumbime linkſmines wir hetten uns getröſtet/

Futurum.

Sing. (Jey) buſu linkſmineſi (ſo) ich mich werde getröſtet haben.

buſiwa linkſminuſus/es/wir beyde werdē uns getröſtet haben/

buſime linkſmineſi wir werden uns getröſtet haben.

INFINITIVUS

Præſens.

Linkſmintiſi/ties ſich tröſten/&c.

SUPINUM

Linkſmintuſi/tus ſich zu tröſten.

PARTICIPIUM

Præſens.

Maſculinum Linkſminaſi/nas der ſich tröſtet/

Fœmininum Linkſminantiſi die ſich tröſtet/

Imperfectum.

Linkſmindamaſi der ſich tröſtete/

Perfectum.

Linkſmineſi der ſich getröſtet hat/&c.

Zu mercken iſt bey dieſem Verbo Reciproco, daß die Præterita im Subſtantivo und Infinitivo modo nicht ſonderlich im Gebrauch ſeynd/ ſondern an ſtat

ſelbiger/werden die Præterita von dem andern Verbo Reciproco paſilinkſminu gebrauchet; Als: paſilinkſmines eſmi/ bućia/ buſu Paſilinkſminant paſilinkſminus/paſilinkſmiſent. Wie auch im Participio; paſilinkſmindamas/ paſilinkſmindama/paſilinkſmines/ paſilinkſminuſi/paſilinkſmiſes paſilinkſmiſenti.

✠

Folgen die Verba Subſtantiva, derer 3 ſind: eſmi ich bin/tampu ich werde/ſtojſus ich werde/ oder entſtehe.

INDICATIVUS

Præſens.

Singular. Eſmi ich bin/
eſſi du biſt/
eſti/ eſt/ yra er iſt.
Dualiter Eſwa wie beyde ſind/
eſta ihr beyde ſeyd
eſti ſie beyde ſind.
Pluraliter Eſme wir ſind/
eſte ihr ſeyd/
eſti ſie ſind/

Perfectum.

Singular. Buwau ich bin geweſen/
buwai du biſt geweſen/
búwo er iſt geweſen.
Dualiter Búwowa wir beyde ſind geweſen/
búwota ihr beyde ſeyd geweſen/
búwo ſie beyde ſind geweſen.

Plu.

Pluraliter Búwome wir ſind geweſen/
búwote ihr ſeyd geweſen/
búwo ſie ſind geweſen.

Plusquamperfectum.

Singular. Buwes buwau ich war geweſen/
buwes buwai du wareſt geweſen:
buwes buwo er war geweſen/
Dualiter buwuſu ſe/buwowa wir beyde waren geweſen/
buwuſu/ſe/buwota ihr beyde waret geweſen/
buwuſu/ſe/buwo ſie beyde waren geweſen/
Pluraliter buwe buwome wir waren geweſen/
buwe buwote ihr waret geweſen/
buwe buwo ſie waren geweſen/

Futurum.

Singular. Buſu ich werde ſeyn/
buſi du wirſt ſeyn/
bus er wird ſeyn.
Dualiter Bûſiwa wir beyde werden ſeyn/
buſita ihr beyde werdet ſeyn/
bus ſie beyde werden ſeyn.
Plural. Buſime wir werden ſeyn/
buſite ihr werdet ſeyn.
bus ſie werden ſeyn.

IMPERATIVUS.

Singul. Buk (buki) ſey du/
(buk) teeſſie/teſſie (teſti/teſt/ für teeſt. er ſey.)

Duali-

Dualiter Bukiwa laſſt uns beyde ſeyn/
bukita ſeyd ihr beyde/
(buk) teeſſie laß ſie beyde ſeyn.
Pluraliter Bukime laſſt uns ſeyn/
bukite ſeyd ihr/
(buk) teeſſie/es/ laß ſie ſeyn.

SUBJUNCTIVUS,

Præſens.

Singular. (Jeib/idant) bućia/(daß/damit) ich ſey/
bútumbei du ſeyſt/
bútu er ſey.
Dualiter Bútumbiwa wir beyde ſeyn/
butumbita ihr beyde ſeyd/
butu ſie beyde ſeynd/
Pluraliter Bútumbime wir ſeynd/
bútumbite ihr ſeyd/
bútu ſie ſeynd.

Imperfectum.

Sing. (Jeib/idant) bućiau daß/damit ich were
butumbei/
butu/&c.

Perfectum.

Singular. (Jey/jog) eſimi buwes (So daß) ich
ſey geweſen/
eſſi buwes du ſeyſt geweſen/
eſti/yra buwes er ſey geweſen.
Dualiter Eſwa buwuſu/ſe/ wir beyde ſeynd geweſen/

eſtá

eſta buwuſu/ſe ihr beyde ſeyd geweſen/
eſti buwuſu/ſe/ſie beyde ſeynd geweſen.
Pluraliter Eſime buwe wir ſeynd geweſen/
eſte buwe ihr ſeyd geweſen.
eſti buwe ſie ſeynd geweſen.

Plusquamperfectum.

Sing. (Jey/ſeib) bućia buwes (ſo) ich were geweſen/&c.
Dual. bútumbiwa buwuſu/ſe/wir beyde weren geweſen/&c.
Plur. bútumbime buwe wir weren geweſen/ &c.

Futurum.

Sing. (Jey) buſu buwes (ſo) ich werde geweſen ſeyn.
Dual. Buſiwa buwuſu/ ſe/ ihr beyde werdet geweſen ſeyn
Plur. Buſime buwe wir werden geweſen ſeyn/&c.

INFINITIVUS

Præſens.

Buti ſeyn.

Imperfectum.

éſant/ſant da/ indem man war/

Præteritum.

búwus geweſen ſeyn/

Futurum.

Búſent ſeyn werden.

Supino caret.

PARTICIPIUM.

Præſens.

Maſculinum ẽſas der da iſt/
Fœmininum ẽſanti / ſanti/ die da iſt/

Imperfectum.

Maſculinum Bûdamas der da war/
Fœmininum Bûdama die da war.

Perfectum.

Maſculinum Buwes der geweſen iſt/
Fœmininum Buwuſi die geweſen iſt/

Futurum.

Maſculinum Buſes der da ſeyn wird/
Fœmininum Buſenti die da ſeyn wird.

[Tampu hat in Futuro tapſu / in Præterito tapau davon die andern Tempora alle formieret werden. Stoſûs hat in Futur. ſtoſûs/in Præterito ſtojaus und wird regulariter flectirt.]

✠

Was die Verba Imperſonalia betrifft/ item die Primitiva, Derivativa, ſelbige werdẽ erkennt aus der Grammatic, und weiß man von den Imperſonalibus ob ne das / daß ſelbige nur in der dritten Perſon gebraucht werden/als: Iya es regnet/ſnieke es ſchneyet atdreſta es tauet.

Vom Participio iſt dieſes zu wiſſen nöhtig.

(1) Daß ſich das Præſens nicht allein endet auff ein as und es/wie aus den Paradigmatibus oder geſetzten

ſetzten Exempeln zu erſehen/ſondern auch auff ein es; wo nemlich die erſte Perſon des Præſentis in Plurali herkommt von der tertia ſingulari auff ein e. Als: kenczes von kenczem / deſſen dritte Perſon Sing. iſt kencze/atléidżes von atléidżem atleidże. Und in Paſſivo kénczemas/atléidżemas.

(2) Das Imperfectum iſt auff ein damas/oder per ſyncopen, dams/und kommt her vom Præſenti Infinitivi in allen Conjugationibus. Als: garbindamas / garbindams von garbínti ehren/ rasdams von raſtí finden/ mylédams / girdédams von mylėti lieben / girdėti hören / darydams von daryti machen / důdams von důti geben/ budams von buti ſeyn. Es wird aber dieſes Imperfectum nicht / wie andere Tempora, declinieret/denn man nicht ſaget: garbindams / garbindancio / ſondern es werden die Obliqui vom Præſenti gebrauchet; garbinanczo / garbinanczam/&c.

Das Zehende Capittel.

Von den übrigen Wörtern / die eine Rede helffen machen.

Bißhero hat man gehandelt vom Nomine, Pronomine, Verbo, Participio, jetzo folgen ſolche Wörtlein/die weder movirt, noch declinirt, noch conjugiret werden; ſondern bleiben wie ſie ſind/ unverwandelt/als: Adverbium, Præpoſitio, Conjunctio und Interjectio. Aus welchem dennoch etliche Adverbia.

bia compariret werden. Als: geray gut/geraus beſſer/geraũſey am beſten/grazey. ſchön/ grazaus ſchöner/grazaũſey am ſchönſten/ daug viel/ daugiaus mehr/ daugiaũſey am meiſten/didey ſehr/ didzaus noch ſehrer / didzaũſey am ſehreſten/am meiſten/

Wann aber dieſe Particulæ oder Stücklein der Rede im Lexico zu befinden / und auch in der Grammatic bereits verzeichnet ſind / iſt nicht nöhtig ſelbige dieſes Orts zu widerholen. Nur können die Interjectiones allhie angemercket werden/welche ſind:

O! ak! wenn man ausruffet.

mielul/aukſut/wenn man liebkoſet.

á a á/wenn man lachet.

ay/ak/deja/ ayman! wenn man klaget und winſelt.

o / ba / wenn man was corrigiret.

czui / tfui / wenn man flucher / oder jemand anſpeyet.

titß / ſtitß / ſt / ſtyl / wenn man heiſſet ſtillſchweigen/ oder ſtill ſeyn.

Gnug vom erſten Theil unſers Compendii.

Ander

Ander Theil/

Von rechtmäſſiger Zuſammenfügung der Wörter/ damit eine völlige Rede daraus werde/ welches zu Latein Syntaxis genennt wird.

Hievon iſt in der Grammatic weitleufftiger gehandelt worden. In dieſem kurtzen Begriff können nur etliche Regeln/ ſo die nohtwendigſten ſind/ und den idiotiſmum, oder die Eigenſchafft dieſer Sprach betreffen/angemercket werden.

I. Regel. Die Littauen ſetzen das Adjectivum dem Subſtantivo bald vor/ bald nach / wie die Lateiner/ denn ſie ſagen recht: waiks wieżlibas/ und wieżlibas waiks / ein feiner Knab. Hergegen ſagt ein Deutſcher nicht/ein Knab feiner; ſondern ſetzet das Adjectivum allwege vor/ein feiner Knab / ein guter Mann.

II. Wann die Deutſchen mit unterſcheid ſagen: zweene Männer/ zwo Frawen/ zwey Gläſer/ſo machen die Littauen auch einen unterſcheid zwiſchen dem Maſculino du/ und dem Fœminino dwi / und ſagen: du wyru zweene Männer/ dwi panni zwo Jungfrawen. Das Neutrum aber haben ſie nicht/ wie im erſten Theil dieſes Compendij, Cap. 2. & 4. erwehnet worden. Im Genitivo aber und Dativo kommen beyde Genera zuſammen / denn ich ſage; dwieju wyru/ dwieju pannu/ dwiem wyram/und dwiem pannom.

III. Wann

III. Wann die Deutſchen mit den Lateinern die Pronomina Poſſeſſiva, meus, a, um, tuus, tua, tuum, noſter, noſtra, noſtrum, veſter, veſtra, veſtrum / mein / dein / unſer / euer / mit den Nominibus im gleichen Genere und Caſu zuſammen ſetzen / gebrauchen die Littauen den Genitivum mano / tawo / muſu juſu / und ſagen: Tewas mano mein Vater / Sunus tawo dein Sohn; Und in Plur. muſu / juſu Tewas unſer / euer Vater / vom Pronomine Primitivo, aß / tu; Nach Art der Griechen / die da ſagen; πατήρ μου, ὁ υἱος ἡμῶν, ἁμαρτία ὑμῶν. In Dativo aber und Accuſativo Singulari ſagt man auch: manam Tewui / tawam Sunui meinem Vater / deinem Sohn / Aß mana waika nuſunćiau / ich habe meinen Knaben hingeſand: Aber die Genit. Plur. muſu / juſu / bleiben in allen Caſibus, und werden nicht geändert.

IV. Die Pronomina Reciproca ſaw / ſawe und ſawa brauchen die Littauen alſo; daß ſaw Jhnen heiſt mir / dir / ſich und ſawo meinen / deinen / ſeinen. Zum Exempel / wenn ich in prima perſona ſage: Aß ſaw knygas pirkau heiſſt ſaw im deutſchen mir / Ich habe mir ein Buch gekaufft / und kan man nicht wol im Littauſchen ſagen / aß man knygas pirkau / ob gleich / man / ſonſt mir heiſſt. Alſo in ſecunda perſona, du haſt dir ſchaden gethan / tu ſaw iſzkáda padarei / heiſſt ſaw dir / denn ich nicht recht Littauſch rede / wenn ich ſagen wolte: tu taw iſzkáda padarei / ob gleich taw dir heiſſet. Alſo in tertia perſona heiſſt ſaw ſich / jis ſaw ger padare / er hat ſich gütlich gethan / jis ſawe wargino

gino er hat ſich geplaget. Dergeſtalt auch das Pronomen ſawa: Aß ſawa Téwa mylêjau ich habe meinen Vater geliebet/ Tu ſawa Téwa mylêjei du haſt deinen Vater geliebet/ jis ſawa Téwa mylêja/ er hat ſeinen Vater geliebet. Wenn man aber im Deutſchen ſaget: Ich habe dir ein Buch gekaufft/ Ich habe deinen Vater geehret/ du haſt meinen Vater geliebet/ gibt mans ſo auff Littauſch: Aß taw (und nicht ſaw) knygas pirkau/ Aß tawa Téwa gárbinau/ tu mana Téwa mylêjei/ denn da gehet die Action ſchon auff eine andere Perſon.

V. Das Relativum Pronomen kas wer/ kan man gebrauchen/ wie man will/ bald in Maſculino bald in Fœminino Genere, bald auch mit einem ſolchen Adjectivo, das an ſtat eines Neutri ſtehet. Als: kas tai wyras? Was iſt das für ein Mann? kas tai moteriſke? was iſt das für ein Weib? Auch ohn das Pronomen kai; kas taw miela/ makonu yra/ was dir lieb/ angenehm iſt. Alſo auch/ kas diena/ kas tzeſa/ für kożna diena/ kożna czeſa alle Tage/ allezeit.

VI. Das Verbum Subſtantivum eſmi ich bin/ hat vor und nach ſich einen Nominativum, als Joh. 10. Aß eſmi géras Piemů/ ich bin ein guter Hirt. Aber der letztere Nominativ. wird offtermals in den Ablativum Inſtrumentalem verwandelt/ dergeſtalt: Jis yra karálumi/ er iſt König/ Jis yra wiſkupu er iſt Biſchoff/ davon nachmals mit mehrem wird erinnert werden.

Mercke-

Mercke / daß die dritte Perſon néra mit dem Genitivo conſtruiret werde. Wenn der Deutſche ſaget / der Vater iſt nicht zu haus / ſo ſagt der Littau: Néra Téwo name. Néra künigo tenai / der Herr iſt nicht da / néra jo czonay / er iſt nicht hie.

VII. Die Nomina Numeralia, oder Zehlungs-Nahmen werden alſo conſtruiret, daß ſelbige von 1. biß 10. mit dem Subſtantivo zuſammen geſetzet werden / imgleichen Genere, Numero und Caſu. Als: wiens wyras ein Mann / du wyrù zweene Männer / trys wyrai drey Männer / wiena mote ein Ehweib / dwi moteri zwo Ehweiber / trys moteriſkes drey Weiber / keturi ſólai vier Bäncken / keturios kojos vier Füſſe / &c.

Aber von 10. biß 20. werden ſie mit dem Genitivo conſtruiret: deßimts priſakimu die zehen Geboth / wienólika / dwylika Apaſtalû / eilff / zwölff Apoſtel / trylika Mókitoju dreyzehn Lehrer / &c.

VIII. Das Nomen daug viel / will zwar von etlichen wie ein Adjectivum gebraucht / und mit dem Subſtantivo faſt in allen Caſibus conſtruiret werden / wie denn im Dativo recht geſaget wird / daug żmonéms / vielen Leuten; aber mehr und beſſer wirds wie ein Subſtantivum conſtruiret: Daug żmonu ateya manesp / viel Volck iſt zu mir kommen / daug wiru reggéjau ich habe viel Männer geſehen. In Genitivo ſagt man auch / iß daugio priežáſčiu aus vielen Urſachen; und in Dativo daugiam żmonû vielen Leuten. Alſo

Alſo kiek kiek werden mit dem Genitivo conſtruiret: kiek żmonû aß ſutikkaù wie viel Leute habe ich begegnet. Und ſage auch/ iß kieko żodżiu aus ſo wenig Worten.

IX. Wenn zu einem Verbo, das ſonſt den Accuſativum zu ſich nimmt/ die particula negativa ne hin zu geſetzet wird / ſo wird ſelbiges Verbum nicht mehr mit dem Accuſativo, ſondern mit dem Genitivo conſtruiret. Ein klares Exempel iſt/ Matth. 7. Géras médis gera waiſu arneß / ein guter Baum bringet gute Früchte / géras médis negal pikro waiſaus arnéſti/ ein guter Baum kan nicht arge Früchte bringen.

Bißweilen wil ſich doch mit dem Genitivo nicht thun laſſen/ als: neweſk mus ing pagúndima/ führe uns nicht in Verſuchung/ Matth. 6. Darbai żôkano neapteiſin żmogu / ne daro żmogus teiſu / des Geſetzes Wercke mögen den Menſchen nicht gerecht machen. Da man nicht wol ſagen kan/ neweſk muſu / neapteiſin nedára żmogaus etc.

X. An ſtat der Pronominum man/ ſaw/ mans ſawe gebrauchen die Littauen gar zierlich die Partickel mi im und ſi/ denn für padék man hilff mir/ ſagt man zierlicher pamidék / und im Plurali pamûmsdék hilff uns / für padék mums; pamimókink für pamokink mans lehre mich. Alſo auch ſuſimilkim erbarm dich mein/ für ſuſſimilk man / nepaſiáukſtink erhöhe erhebe dich nicht/ für nepaáukſtink ſawe/ mázinas er verkleinert ſich/ für mażni ſawe.

XI. Das Verbum gélbmi oder gelbu/ich helffe/hat einen Accuſativum, aber pagélbmi wird mit dem Dativo conſtruiret, als Matth. 27. Jis kittiems pagélbeja/o ſawe negal gélbeti/Er hat andern geholffen/ und kan ſich ſelbſt nicht helffen.

XII. Die Verba, ſo man Reciproca nennet/ (davon im 6. Cap.) nehmen gemeiniglich einen Ablativum zu ſich. Zum Exempel: Nuſſitikêti Diewui/ auff GOtt vertrauen/ oder ſich auf GOtt verlaſſen/ Wiespats mékſtaſi tais/ kurie jo bija/ der HERR hat gefallen an denen/ die ihn fürchten/ Pſal. 147. jis báidos manimi er ſcheuet ſich für mich.

Bißweilen werden ſie auch vermittelſt der Præpoſition ant mit dem Genitivo conſtruiret: ant Diewo nuſſitikêti/ auf GOTT vertrauen/ etc.

XIII. Die Verba Subſtantiva, welche bey den Lateinern vor und nach ſich einen Nominativum haben/ werden mit dem folgenden Subſtantivo, auch wol Adjectivo offtermahls in Ablativo caſu gar zierlich zuſammen geſetzet/ inſonderheit/ wenn ſolches Subſtantivum etwa ein Ampts-Namen bedeutet. Jis wiskupu paſtôjo/ er iſt Biſchoff worden/ Kaip girdêja/ jog Archelaus karálumi buwa da er hörete/ daß Archelaus König war/ Matth: 2. Zodis Diewo kunu paſtôjo/ das Wort iſt Fleiſch worden/ Iohan 1. Ligónis jau nu blogu tápo/ der Krancke iſt nunmehr ſehr ſchwach worden/ Rods norim iſganytais buti/ wir wollen gern ſelig werden.

Alſo

Also auch die benennungs Verba, wadinti / ßaukti / praminti / wie dann auch padaryti machen / instatyti einsetzen / etc. Werden mit dem Ablativo zusammen gesetzt / denn man saget: Wadinna / ßaukia / pramen jt Práraku / man nennet Jhn einen Propheten / daryti neka karálumi einen zum Könige machen / in statyti ka klebónu einen zum Pfarrern einsetzen. Also auch: Důtas / sustas mums esti Mokintoju / er ist uns zum Lehrer gegeben / gesendet etc.

XIV. Es nehmen auch etliche Neutra den Ablativum zu sich. Als: Wieśpats důs nulyti ant piktûju żaibais ûgnimi bei siera / der HERR wird auff die Gottlosen regnen lassen Blitz / Feur und Schweffel / Ps. 11. Kuns krauju tek / der Leib blutet / fleust von Blut / ákis áßaromis ték / die Augen rinnen von Thränen. Diewo sunus żmógumi gim̃e / GOttes Sohn ist Mensch geboren / didżu áugti / groß wachsen / wándenimi pawirs / es wird zu Wasser werden.

XV. Die Nomina, welche da bedeuten zu einem Orth / werden im Littauschen entweder mit einem Wort außgesprochen / als / miestan nach der Stadt / zur Stadt / kieman nach dem Dorff / zum Dorff; oder mit der Præposition, ing miesta in die Stadt / ing kiema / ins Dorff.

Also auch die Nomina, so da bedeuten in einem Orth / werden entweder bloß durch den Ablativum Localem außgeredet; aß giwénu swiete ich lebe in der Welt / aß dirbu kieme / ich arbeite auffm Dorff: Oder auch mit der Præposition, aß giwénu

ant ſwiero/ aß dirbu ant kiemo/ aber nicht / aß giwénu mieſte und ant mieſto. Alſo auch in den Pronominibus manimp/ muſimp yra/ er iſt bey mir/ bey uns / und wiederumb prieg manes / prieg muſu yra. Zierlicher aber redet mans mit einem Wort aus.

XVI. Was die Lateiner durch das Gerundium geben/ daß reden und ſprechen die Littauen aus durch den Infinitivum: trumpay apettai primenant kürtzlich davon zugedencken/ newieng neißimant/ niemand außzunehmen.

So iſt auch eine Hebreiſche redens Art bey den Littauen/ wenn ſie ſagen: Wadinte wadinnau ich hab ihn wol geruffen/ kweſte pakwéćiau ich hab ihn wol eingeladen. Wann die particula ne dazu kommt/ als neżinnote neżinnojau / ich hab es keines weges nicht gewuſt / hats noch mehr nachdruck/ denn es negiret deſto ſtärcker.

XVII. Durch den Infinitivum reden ſie auch aus/ was die Lateiner durchs Participium geben / als Diewui pádedant/ Deo adjuvante, mit GOttes Hülffe. Mokintojui bárant wann der Lehrer ſchilt / jem pabégus daer entlauffen war.

XVIII. Die Participia gebrauchen die Littauen ſehr offt / und haben an denſelben ein ſonderbahres belieben/ entweder ein Ding umbſchreibungs weiſe/ oder vielmehr kürtzer zu geben / Jis kentéjes/ jis praliejes yra/ für jis kenteja/ pralieta/ Er hat gelitten/ er hat vergoſſen Jis atwéres burna kalbéja / Er hat ſeinen Mund auffgethan und geredet/ kéles eija ßalin / als er auffgeſtanden war/ gieng er hinweg. XIX.

XIX. Nach dem Verbo Reciproco folget gar zierlich ein Nominativus Participii: Als gyriaſi wiſs' zinnas er berühmet ſich / als ob er alles wiſſe / tikiſi wiß mokas / er vermeinet daß er alles könne / ſakoſi teiſu ésas / er ſagt daß er gerecht ſey.

XX. Wann der Deutſche ſagt: Ich freue mich / daß du geſund nach Hauſe kommen biſt / gebens die Littauen durch ein Participium: Acc: Caſus, dżaugiůs / tawe ſweika namů pareijuſi / oder mit kürtzern Worten / ſweik namů parejes. Ich höre / der Krieg habe noch kein Ende / Girdżiu kára dabar neturinti galo. Gleich wie bey den Lateinern nach ſolchen Verbis der Accuſativus folget mit einem Infinitivo.

XXI. Je mehr particulæ negativæ zuſammen kommen / je ſtärcker ſie ein Ding verläugnen E. g ne tiek aß jo nearboju / ich frag nicht ſo viel nach ihm / néra nei wieno Kurs ger dara es iſt keiner der guts thue / Pſalm. 14.

XXII. Mit was für Caſibus die Præpoſitiones conſtruiret werden / bezeichnet folgende Tabell.

Allein mit dem Genitivo,	nůg von/
	iß aus/
	pirm vor/
	del wegen
	tarp zwiſchen/
Allein mit dem Accuſativo,	per über/ durch/
	pas bey/
	pra/pro, durch/über
	aplink bey/umb/
	prieß gegen/wieder/
	ing/y/in/an. Al-

Allein mit dem Ablativo, { ſu mit / tries gegen/für.

Mit dem Gen. und Dativo, { ik/iki:ik dangaus/ bis an den Himel. iki ßamczeſui/bis zu dieſer Zeit.

Mit dem Gen. und Accuſativo, uz mit dem Gen. wenn es bedeut jenſeit/ uz uppes jenſeit des Fluſſes: Mit dem Accuſ. wenns bedeut für/ uz darba für die Arbeit. Alſo auch pagal und prieg / pagal Diewa nach GOtt/ pagal griekus muſu/ und pagal/ oder pagalei grieku muſu nach unſern Sünden.

Mit dem Genitivo, Dat. Accuſ. und Ablativo po/doch mit unterſcheid: Als/po deßines/nach der rechten / zur rechten / po triu dienu / und po trims dienoms / nach dreyen Tagen / po wiſſo ſwieto kraßtus zu oder in aller Welt Ende. Davon/ wie auch von den Conjunctionibus, mit mehrem in der Grammatica.

GOTT die Ehre!

Ehe und wann der günſtige Leſer dieſes Büchlein durchzublättern anfähet/wolle er folgende errata, welche darumb/daß mir keine reviſions correctur der abgelegenheit halber zu Händen kommen/allhie eingeſchlichen/ohne beſchwerde alſo ändern.

Seite des Blats/Ziel/ließ.	Lin.	Lege.
PAg. 10/	18. & ſeq.	wyras/wyro/
12/	18/	gérasſis.
13/	13/	médȩe.
14/	9.	Ablativo Inſtrumentali Locali.
	28	den Bräutgam.
15.	4/5.	Zween ante pen. Ton.
	ult.	Alſo riſſȳs.
17/	4.	Paukśćio.
18/	18/	geriemus.
24/	18/	Oder.
27/	ult.	zwaizde.
28/	11/	N. akiś/ Ac. Pl. akiś.
29/	19.	Zween.
30/	3.	den Dativum.
	12/	danguje.
	28.	ßweſu.
31/	22.	zmonu/
33/	16.	Piemens.
35/	penult.	giwé nanczeis.
36/	22.	Plur. Maſc.
	25.	Maſculinum.
	26/	der da.
	ult.	Local.
37/	11.	O giwéne.
	penult.	giwénuſu.
39/	antepen.	&c.
41.	4/5.	wiſſ.
	9/	zween.
	17/	Bedeutung.
42/	10/11.	awiś/akiś.
	16/	Kúdikis/kú pestis.
	25/	zodélis.
43/	13/	Zwölff.
44/	3.	Returos tuksſtantis.
45/	3/	diena.
	24.	Locali.
46/	lin. 9,17, & ult.	Locali.
48/	5/	ßiemus.

12/

Seite des Blats/Ziel/lies/			Seite des Blats/Ziel/lies/		
Pag.	Lin.	Lege.	Pag.	Lin.	Lege.
	12/	ßôs.		16	darys.
	25/	ßos.		18.	daryk.
51.	13.	patim.	81/	2.	darytumbei.
53/	9/	draſſinu.	85/	23.	bijojus.
54/	5.	Polen.	86/	7/8/	Maſculinum. Fœmininum.
	7.	Perſon.		16	bijais/bijos.
55/	17.	in	88/	12, & ſeq.	tedûde/
57/	31	Mokinnes/	92/	19/	linkſmino- was
	6/8/10/	mokinuſu/ ſe.	94/	12/	linkſmin- ćiauß;
	10.	Beyde.	95/	21/	linkſminan- tiſi/tis
58/	28/29/30/	mo- kinnuſu/ ſe.			pen. Subjunctivo.
61/	3/	mokiu.	96/	17/	wir/
	4/	111.			Pen. búwota ꝛc.
65/	6/	geſcholten.	99.	16	wir beyde wer- den geweſen ſeyn.
70/	19/	werden.	101/	16.	Kencze.
72/	5.	iſt außgelaſſen walgau ich eſſe/ wálgiſiu.	104/	12.	jóc.
76/	3/	buſite.	106.	5.	namé.
79/	9.	zuſatz y.		20.	Apáſtalu.
80/	3/	buwau.			

[Vnter dem Dativo Duali wird auch der Ablativus begriffen/als · ſu dwim rankom mit zwoen Händen/ſu dwiem weżimmam mit zween Wagen auch ohne Præpoſition, dwiem rankom/ dwiem weżimmam.]

GRAMMATICA LITVANICA
IR
COMPENDIUM LITVANICO-GERMANICUM

lietuviški vertimai

Lietuvių kalbos

GRAMATIKA

sudaryta

ŠVIESIAUSIOJO BRANDENBURGO
ELEKTORIAUS

įsakymu bei pavedimu
ir po cenzūros patikrinimo
pirmą kartą išleista

Tilžės lietuvių kunigo

M. DANIELIAUS KLEINO

su prakalba skaitytojui
tiek naudinga, kiek reikalinga

Ciceronas „Apie garsius oratorius“:

Nieko nėra drauge naujo ir tobulo.

KARALIAUČIUJE
JOHANO ROISNERIO spauda ir turtu
1653 m. po Kristaus gimimo

Šviesiausiam ir galingiausiam Kunigaikščiui ir Valdovui Viešpačiui Fridrichui Vilhelmui,

Brandenburgo markgrafui, Šventosios Romos Imperijos archikamerarijui ir elektoriui, Magdeburgo, Prūsijos, Jiulicho, Klėvės, Bergės, Štetino, Pomeranijos, Kašubų, Vendų, Kroseno ir Silezijos Jegerndorfo hercogui, Niurnbergo burggrafui, Mindeno ir Halberštato kunigaikščiui, Markos ir Ravensbergo grafui, Ravenšteino valdovui ir t. t.

Maloningiausiam mano Kunigaikščiui ir Viešpačiui

III **Šviesiausias ir galingiausias Elektoriau,** Tavo garbingai viešpatystei tarp daugelio kitų šalių priklauso Prūsų žemė, kurioje daugiausia kalbama trimis kalbomis, būtent: vokiečių, lenkų ir lietuvių, pagal gyventojų padalijimą į tris tautas. Tos visos kalbos Prūsuose yra plačiai vartojamos, nelyginant ši žemė būtų padalyta į vokiečių, lenkų ir lietuvių sritis; galėčiau pasakyti, kad vokiečiai yra vakariniai, lenkai — viduriniai, o lietuviai — šiauriniai ir iš dalies rytiniai gyventojai.

Šviesiausieji valdovai visais laikais kreipdavo didelį dėmesį į kalbų, ypač lenkų ir lietuvių, kaip mažiau apdorotų, vartojimą. Jie norėjo, kad kiekvienas gyventojas galėtų savo kalba klausyti šventų pamokslų ir teisingai suprasti privačius bei viešus pranešimus. Tam tikslui kilniausias amžino atminimo kunigaikštis viešpačių viešpats Georgas Fridrichas po to, kai aukščiausias pirmasis Prūsų kunigaikštis dieviškasis Albertas įkūrė Karaliaučiaus akademiją, dar įsteigė tris provincijos mokyklas: Salfeldeno vokiečiams, Liuceno lenkams ir mūsų Tilžės lietuviams. Jose dėstoma
IV ne tik tikyba ir menai, kaip kitur, bet šalia lotynų kalbos teisingai mokoma ir sarmatų kalbų, būtent: lenkų ir lietuvių. Iš tų mokyklų, kaip iš Trojos arklio, išeina tie žmonės, kurie kada nors labai naudingai galės vadovauti lenkų ir lietuvių bažnyčioms.

Aukščiausios Jūsų Šviesybės tėvas, amžiną atilsį, kitados šviesiausias elektorius, viešpačių viešpats Georgas Vilhelmas, nė kiek ne mažiau pamaldus ir garbingas už savo senelius, prieš keletą metų ėmė labai girtinai ir tikrai tėviškai rūpintis lietuvių tauta. Jis padarė didelę paslaugą bažnyčios bei mokyklų reikalui ir, padedamas aukščiausios valdžios patarėjų, būtent, delegatų, iškviestų po du iš kiekvienos parapijos, vizitatorių bei komisarų, sudarė Visuotinį Potvarkį, kuriame, tarp daugelio kitų dalykų, labai išmintingai pavedė rūpintis tuo, kas yra svarbu lietuvių bažny-

čių gerovei ir augimui. Visų pirma nutarė, kad gerai mokantieji lietuvių kalbą kunigai rašytų bei leistų knygas, kurios būtų tinkami vadovai šios kalbos besimokantiems ir iš kurių jie tikrai ir tvirtai išmoktų kalbą, o ją išmokę
V galėtų vėliau sėkmingai skelbti paprastiems žmonėms dievo žodį. Potvarkyje, pavadintame „Apie pagalbines priemones", rašoma: „Lietuviškuose valsčiuose, be to, yra mažai tokių, kurie savo vaikus, gerai mokančius lietuvių kalbą, leidžia studijuoti teologiją, kad artimiausiu laiku būtų galima juos panaudoti bažnyčios ir mokyklos tarnybai. Kiti iš šios Prūsų žemės vokiškųjų vietų ir net iš Šventosios Romos Imperijos Vokietijos yra priversti tos kalbos mokytis, tačiau šiam reikalui nėra gerų spausdintų pagalbinių priemonių, kurios padėtų jiems tą kalbą be didelio vargo tikrai gerai ir greitai išmokti. Todėl visi šio valsčiaus kunigai, o ypač tie, kurie gerai moka lietuvių kalbą, įpareigojami kiek galima greičiau parūpinti tai, kas reikalinga norint gerai išmokti kalbą: pirmiausia trumpą gramatiką, be to, dažniausiai pasitaikančių ir sunkiausių lietuviškų žodžių žodyną ir kt.".

Toliau, taip pat žinoma, kad sunku arba beveik visai negalima gauti pirkti lietuviško katekizmo bei giesmyno, o esamasis
VI giesmynas, palyginti su vokiškuoju, nėra pilnas ir tobulas — jame trūksta daug giesmių ir t. t. Todėl kunigai taip pat šiuo įpareigojami gramatiką bei giesmyną parašyti ir įteikti drauge su patikrintu „Naujojo testamento" vertimu, kad visa tai kartu būtų galima peržiūrėti ir atiduoti į spaudą.

Be to, kadangi labai nedaug studentų rengiasi ateityje vadovauti Lietuvos bažnyčioms (gal būt, to priežastis yra nuomonė, kad šių bažnyčių tarnai nenupelnytai dirba paskutinėse vietose), bažnyčia patiria nepataisomą žalą. Potvarkyje nurodyta pasirūpinti tuo, kad Tilžės provincijos mokykloje būtų laikomas labai prityręs lietuvių kalbos mokytojas. Pridedu paties Potvarkio žodžius: „Jei užeitų staigus maras, nuo kurio dievo malonė tegul saugoja, ir keli iš dabartinių lietuvių pamokslininkų dievo valia mirtų, tai tos vietos dievo bažnyčia atsidurtų labai vargingoje būklėje, nes visame Įsruties valsčiuje yra tik keturi ėję mokslus mokytojai, o Karaliaučiaus akademijoje tik vie-
VII nas vienintelis lietuvis studentas, — tik juos reikiant galima būtų panaudoti bažnyčios tarnybai. Taigi būtinai rei-

kia stengtis neatidėliojant parengti tokių žmonių, nes visi pamokslininkai yra mirtingi, o keli iš jų jau seni. Dėl to patartina, kad Tilžės elektorinėje mokykloje būtų laikomas atskiras, lietuvių kalbą gerai mokantis ir prityręs mokytojas, kuris dvidešimt ar trisdešimt arba net daugiau berniukų, kilusių iš kunigų, miestelėnų arba lietuviškų šeimų, gerai išmokytų lietuvių kalbos, kad jie paskui galėtų gauti Karaliaučiuje stipendiją ir ateityje būtų naudingi. Jei į šį gerą patarimą nebus atkreipta dėmesio, tai paskui greitai nebus galima to atitaisyti, o teks tiktai gailėtis".

Viešai paskelbus šį elektoriaus potvarkį, aš iš savo pusės nieko daugiau netroškau, kaip tik to, kad kitas koks nors kunigas apsiimtų įvykdyti ir atliktų šį labai sunkų uždavinį, būtent: vienas knygas parašytų, kitas peržiūrėtų. Bet kadangi nei mano, nei kitų gerų norų tam neužtenka,
VIII todėl, prašomas ir raginamas kaimynų, ypač Klaipėdos ponų kunigų, sutikau šį darbą užsikrauti ant savo pečių, kad nei studijuojanti jaunuomenė, nei bažnyčia nebūtų apgaudinėjama gerais pažadais.

Nors pirmam atrasti naują dalyką, kurio nė pėdsakų niekada nebuvo užtikta, atrodė taip pat sunku, kaip ridenti Sizifo akmenį, tačiau nepaliaujamas darbas viską nugalėjo. Tad dievo malone užbaigtą darbą, būtent: lietuvių kalbos gramatiką ir bažnytinių giesmių knygelę, apvalęs nuo gausių klaidų ir papildęs daugeliu naujų himnų, su prideramu dvasios nusižeminimu įteikiau Jūsų Šviesiausios Didenybės aukščiausiai valdžiai Prūsijos kunigaikštystėje ir nuolankiausiai išdėsčiau savo troškimą, kad šitos knygelės būtų pavestos puikiai lietuvių kalbą mokančių kunigų cenzūrai, o po to atiduotos į spaudą.

Šis mano prašymas buvo maloningai patenkintas. Tilžėje, autoriaus namuose, buvo paskirtas susirinkimas, kuriame mokyti, turintieji reikiamą nuovoką vyrai peržiūrėjo du mano ką tik parašytus darbelius. Tyrinėjo jie ne šiaip sau, atmestinai, bet atidžiai, su dideliu dėmesiu, o
IX kur tik reikėjo, teisingai pamokė, kartu su manimi turėdami prieš akis bažnyčių ir mokslo jaunuomenės naudą ir reikalus. Apie šį mūsų sunkų darbą ir bendrą tikslą minėtieji ponai kunigai savo rašte nuolankiausiai pranešė aukščiausiajai Jūsų Šviesybės valdžiai ir nusprendė, jog šie mano darbeliai, kokie jie būtų, yra verti išspausdinti bei viešai

paskelbti, kad jais galėtų pasinaudoti tie, kuriems tai labai reikalinga.

Todėl vyriausieji ponai patarėjai Jūsų Aukščiausios Šviesybės vardu atsakė man, menkam žmogui, maloningai pavesdami viešai paskelbti šiuos du darbelius. Šį darbą, priešingai mūsų norams ir kitų lūkesčiams, dėl ženklų trūkumo ir sunkių laikų aš padariau gana vėlai.

Taip galvodamas ir įvairiai svarstydamas, kam geriausiai pavesti šias pirmąsias gramatikas, prisiminiau dievo tautos įprotį Senajame testamente, pagal kurį dievo nurodymu visi pirmieji vaisiai, ar tai grūdai, alyva, vynas (Levit. 23), ar net medus (2 Kronik. 31), buvo paskiriami ir pavedami pačiam dievui. Tuo buvo mokoma, kad ne vien tik rankų
X darbu, bet greičiau iš dievo malonės ir palaimos atsiranda šie vaisiai, už kuriuos pirmiausia reikia dėkoti ir garbinti dosnų jų davėją ir surinkėją. Paskatintas šio įpročio, kuris paplito netgi tarp pagonių, kaip žinome iš Teokrito VII-tos Idilijos, Ovidijaus 10 Metamorfozių knygos, Plinijaus 18 kn. I sk. ir t. t., aš sustiprinau savo svyruojančią dvasią ir paskyriau bei pavedžiau šiuos pirmuosius darbo vaisius Jūsų Aukščiausiajai Šviesybei, nes Jūsų liepiamas tą darbą pradėjau ir išleidau. Daugiau apie tai gali paaiškinti elektoriniai raštai.

Taigi bet kas sutiks su manimi, jog būtų teisingiausia, kad tokiam didžiai kilniam iniciatoriui, kuris paskatino ir leido šiuos pirmuosius darbus, jie ir atitektų. Ir tikrai, būčiau nedėkingas, atiduodamas procentus kitam, o ne skolintojui.

Taigi priimk, galingiausias Elektoriau, šiuos pirmuosius mano darbo vaisius: naują gramatiką kartu su pridėtu vokiš-
XI ku kompendiumu ir lietuvišku žodynu, kuriuos aš nuolankiausiai dedu prie Jūsų Aukščiausios Šviesybės kojų. Priimk maloniu veidu ir gailestinga dešine ranka šią menką auką, kurią aš nuolankiausiai įteikiu. Nors ji ir labai menkai atrodo, bet praskina labai trokštamą kelią prie iki šiol neprieinamų šventenybių. Jos pamatu visos kitos lietuviškos knygos ir net pati šventoji biblija galės būti vertinamos, peržiūrimos arba net iš naujo verčiamos bei rašomos be tų beprasmių klaidų, kurių iki šiol daugelis bijojo.

Antras tikslas būtų pasiektas, jei šios Tilžės provincijos mokyklos jaunuomenė, vadovaudamasi šiais gramatikos

pamatais, gerai išmoktų kalbą. Jūsų Aukščiausioji Šviesybė, gimęs savųjų gerovei ir savo vardo įamžinimui, savo paveldėtu pamaldumu ir išmintimi, kurią su nepaprastu stebėjimusi garbiname, nustatys, ką daryti yra geriausia.

Šiuo aš nuolankiausiai pavedu save ir saviškius Jūsų
XII Šviesybės malonei, palankumui ir paaukštinimui. Dangaus niekada karštais pažadais nesiliausiu maldauti, kad Jūsų Aukščiausia Šviesybė, kurio gerove ir saugumu paremta visa mūsų tėvynės gerovė ir saugumas, kuo ilgiausiai gyvuotų, laimingiausiai valdytų ir išsaugotų savo šviesiausią vardą savo palikuonims (kuriais Tu, Aukščiausiasis, teikis pagaliau apdovanoti šitą šviesiausią Brandenburgo dinastiją). Tebūnie taip! Tilžė, 1653 m. spalio mėnesio 6 d.

Galingiausios Jūsų Šviesybės
nuolankiausias ir ištikimiausias gerbėjas
M. Danielius Kleinas

XIII

Prakalba skaitytojui su sveikinimu

Teikiu Tau, malonus Skaitytojau, mūsų lietuvių kalbos gramatiką, kuri, rodos, savo naujumu kai kam sukelia priešingų nuomonių. Juk dar seniau daugelis jai prikišdavo įvairių dalykų. Prieš supažindindamas su mūsų gramatikos sandara, pirma išnagrinėsiu su Tavimi kelis jų priekaištus.

Svarbiausieji jų priekaištai yra du. Pirmas — lietuviškos gramatikos su tikromis taisyklėmis ir dėsniais nesą galima parašyti. Jų argumentai yra: 1. ši kalba esanti sumaišyta ir netvarkinga, 2. jos vartosena nepastovi, 3. tarmės įvairios. Atsakau trumpai į kiekvieną priekaištą. Taigi pradedu nuo pirmojo.

I. Pripažįstu lietuvių kalbą nesant gryną, bet su kitų kalbų priemaišomis, tačiau neigiu, kad ją galima kaltinti netvarkingumu. Nors daug žodžių kilę iš dalies iš graikų, iš dalies iš lotynų, o daugiausia iš lenkų kalbos, tačiau tai dar nereiškia, kad ši kalba yra tokia netvarkinga, jog jokiomis gramatikos taisyklėmis, linksniuotėmis ir asmenuotėmis jos nebūtų galima sutvarkyti, jog ji neturėtų savo ypatumų, kuriuos turi kitos kalbos. Pavyzdžiui, lotynų kalboje yra daug, netgi daugiau negu lietuvių kalboje, žodžių, kilusių iš graikų kalbos, bet dėl to lotynų kalbos dar negalima laikyti netvarkinga ir neturinčia savitų ypatumų. O kas nežino lotynus graikuojant, lenkus vokiečiuojant? Taigi lengvai patikėsi lietuvius ir graikuojant, ir ypač
XIV lenkuojant, nes su lenkais jie yra kaimynai, su jais taip pat ir gyviausią prekybą varo. Tačiau žodžiams, paimtiems tiek iš graikų, tiek iš lenkų kalbų, jie suteikė savo pilietines teises ir pritaikė juos savo kaitymui bei taisyklėms. Pavyzdžiui, iš graikų *Θεὸς* yra lietuvių *Diewas*, iš *οἶκος* — *ūkis*, iš *στέγος* — *Stogas*, iš *νυξ*, *νυκτὸς* — *Naktis*, iš *πλήθω* būsim. 1. *πλήσω* — *pildau*, *pildiſu* ir t. t. Žodžius *δῶμι* [duodu], *εἶμι* [einu] lietuviai seka tiek galūne, tiek, iš didelės dalies, ir kaitymu. Būtent, sako: *dûmi* [duodu],

dûſu, dûti, eimi [einu], *eiſu, eiti,* žiūrėk pilną asmenavimą 117 psl. ir t. t. Iš lenkų *grzech* yra lietuvių *griekas* [nuodėmė], iš *grzesznick* yra *griefznikas* [nusidėjėlis], iš *pokornie — pakarnas* [nuolankus], iš *ſkarb — ſkarbas* [lobis], iš *stol — stálas*, iš *Zákon — Zokanas* [įstatymas] ir daug kitų. Taip pat lotynai iš graikų Χριστὸς turi *Chriſtus*, iš χαρακτὴρ — *character* [raštas, raidė, ženklas], iš πατὴρ — *pater* [tėvas], iš μητὴρ — *mater* [motina], iš θεὸς — *Deus* [dievas] ir t. t. Tačiau tai dar nerodo netvarkingumo, nes visi žodžiai, tiek vardai, tiek veiksmažodžiai, taip pat ir dalelės, yra taip suderinti, kad tam tikra tvarka ir pagal pastovias taisykles juos galime pritaikyti nustatytam kaitymui, pavidalui ir reikšmėms.

II. Dėl vartosenos pripažįstu, kad ji pagal vietos ir gyventojų įvairumą taip pat įvairuoja tiek tarimo, tiek giminės ir galūnių atžvilgiu. Antai, žodis *giwata* priešpaskutiniame skiemenyje vienų patęsiamas, kitų sutrumpinamas, kitų vėl išverčiamas *žiwátas* iš lenkų *żywot*; teisingiau *giwénimas* arba sutrumpintai *giwénims* iš *giwénti*. Taip pat vokiečių kalbos žodį *ein Brunn* čia ir Žemaičiuose atitinka moteriškosios giminės žodis *ſzullinė* (K. *ſzullinės*); kiti Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje ir jų kaimynai šį
XV žodį baigia vyriškosios giminės galūne *-ys*, sakydami *ſzullinys* (K. *ſzullinio*). Anie taip pat sako *uppe* (K. *uppes)*, moteriškosios giminės, o šie — *uppis* (K. *uppio*), vyriškosios giminės. Mūsiškiai su žemaičiais sako *penigai*, kiti Didžiojoje Lietuvoje *pinigai* ir t. t. Bet dėl to neteisingai sakoma, kad gramatikos nesą galima parašyti. Atkreipiu dėmesį: tas pats žodis lotynų kalboje yra tariamas ir *palumbes* [laukinis karvelis], ir *palumbus*, ir *palumba*, pagal Marcialą ir Propercijų. Vieni vokiečiai tą patį žodį rašo bei taria *kräe*, kiti *kräye*, dar kiti *krähe* [kuosa; giedu, apie gaidį] ir t. t. Bet argi lotynai ir vokiečiai neturi apibrėžtos kalbos arba jų kalboms negalima nustatyti tikslių gramatikos taisyklių ir dėsnių? Juk pagaliau tam tikslui ir mokoma gramatikos taisyklių, kad yra pripažįstamas kalbos įvairumas. O jeigu yra kokių abejotinų ir nepastovių žodžių, tai reikia juos nustatyti, kad niekas neturėtų teisės savo noru žaisti žodžiais ir jų galūnėmis.

III. Tarmių įvairumą pripažįstame. Mat, vienokia yra kuršių tarmė, kitokia žemaičių ir klaipėdiškių, dar kitokia

Didžiosios Kunigaikštystės lietuvių, o ši pastaroji vėl įvairiose vietose skirtinga. Būtent, Vilniaus krašto gyventojai linkę kalbėti kietai, beveik kaip Vokietijoje austrai, bavarai ir kt. kalbėdami vokiškai. Pavyzdžiui, jie sako: *unt dungaus ir žiames bus žinklai* vietoj *ant dangaus ir žémes bus žénklai*; *Ir tadu iſzwis Sunu žmogaus ataiunti debeſy ſu gałyby didžiu ir Majeſtotu* vietoj *Ir tada iſzwis Sunu žmogaus atenti debeſy' ſu gałybe dide ir majeſtotu* (Luk. 21). Nuo jų skiriasi Kėdainių krašto, o dar daugiau Kauno krašto gyventojai.
XVI Pastarieji yra artimesni mūsų tarmei. Kėdainiečiai išlaiko šiuos žodžius: *žiames, atais, atait*, o kauniečiai juose panaikina kietumą ir taria kaip mes: *ateit, ateis*, tik žodį *žiame* rašo su *ia*. Tačiau ir tokio rašymo negalime smerkti, nes dvibalsis *ia* tariamas beveik kaip antrasis *e*, kas dėstoma gramatikoje 13 psl., kalbant apie netikruosius dvibalsius. Šia kauniečių tarme, kaip visų geriausia ir tinkamiausia, sekame Prūsų Kunigaikštystėje. Tačiau įsrutiečiai, gyvenantieji prie pat Didžiosios Lietuvos sienos, savo kalba yra kai kuo panašūs į tos Lietuvos dalies gyventojus, yra iš jų šį tą pasiskolinę, ypač 1 linksniuotės vienaskaitos kilmininko ir 1 asmenuotės būtojo laiko 3-jo asmens galūnę *o*; jie taip pat rašo ir *žiame, kialas*. Mes savo gramatikoje paliekame kilmininko ir kai kurių būtųjų laikų galūnę *o*, kad juos atskirtume nuo vardų kilmininko* ir esamojo laiko veiksmažodžių 3-jo asmens, tačiau prisipažįstame, jog mūsų, o taip pat Ragainės ir iš dalies Įsruties apskrityse įprastesnė yra galūnė *a*.

Žemaičių tarmė nuo vilniečių žymiai skiriasi, o nuo kauniečių ir nuo mūsų — maža. Žemaičiai, būdami kuršių ir klaipėdiškių kaimynai, mėgsta kalbos minkštumą, dėl to kietesnius žodžius labiau suminkština. Pvz., mes, sekdami Didžiosios Kunigaikštystės lietuvius, rašome: *tie žodżei, tiems saldżems žodżems* ir t. t., o jie šituos posakius taria be kietojo priebalsio *ż* ir sako: *tie žodei, tiems saldiems žodems*. Taip pat sako *ſaldey* vietoj mūsų *ſaldżey, žwaizdu*
XVII [žvaigždžių] vietoj *žwaiždžiu* ir t. t. Be to, jie mėgsta kalbos trumpumą. Taigi neilgina ir netęsia žodžių, kaip Didžiosios Kunigaikštystės lietuviai, ir vietoj *tiemus daiktamus pradedantis* sako *tiems daiktams pradedant*. Be to, jie su-

* Greičiausiai galininko (*Red.*).

trumpina arba sutraukia kai kurių vardų bei veiksmažodžių galūnes, beveik kaip graikų Atikos tarmėje, pvz., *Iſzganitoj'*, *Atpirktoj'* vietoj *Iſzganitoje*, *Atpirktoje*; *ſzwents*, *wieźlibs*, *myls* ir t. t. vietoj *ſzwentas*, *wieźlibas*, *mielas*; taip pat: *kalb'* vietoj *kalba*, *kalbam* vietoj *kalbame*, *kalbejom* vietoj *kalbejome*. Betgi ir mums toji sinkopė nėra svetima, pvz.: *ſzwents*, *wieźlibs*. Paskutiniosios balsės pas mus taip pat dažnai numetamos, ypač 1 asmenuotėje, kur sakome: *wadin*, *graudin*, *ſodin* ir t. t., o taip pat II asmenuotės veiksmažodžiuose su būsimojo laiko augmentu *e*, pvz., *rėg* vietoj *régi*, *myl* vietoj *myli*, *kalb* vietoj *kalba*, *krut* vietoj *krutà*, ir bendratyse *wadint*, *graudint*, *kalbėt*, *ſakyt*.

Su šia žemaičių tarme visiškai sutinka klaipėdiškių, kurie taip pat sako: *źodei*, *źodems*, *ſaldems*, *kartems*, *ſaldey* ir t. t., apie ką daugiau kalbame gramatikoje, liesdami tarmes. Bet kur nieko dėl žemaičių tarmės nepasakyta, ten galėsi atskirti iš tarsenos. Kuršiai, būdami žemaičių ir klaipėdiškių kaimynai, turi tarmę itin linkusią į minkštumą.

Bet jeigu tas tarmes norėtume sugretinti su mūsų vokiečių kalba, pasakyčiau: vilniečių tarmė visai atitinka Bavarijos, Austrijos, Silezijos vokiečių tarmę; kauniečių ir Prūsų Kunigaikštystės, Įsruties, Ragainės ir ypač mūsų Tilžės apskrities tarmė atitinka Meiseno Saksonijoje tarmę; žemaičių ir klaipėdiškių tarmė — Žemutinės Saksonijos tarmę, o kuršių tarmė — Žemutinės Vokietijos arba Belgijos tarmę. Bet apie tai, jeigu dievas amžių pratęs, gal daugiau parašysiu kitur po knygos išleidimo. Bet nors ir yra tiek tos kalbos tarmių, tačiau klysta, kurie taip samprotauja: jei kalba turi įvairių tarmių, tai jokių tikrų gramatikos dėsnių negalima nustatyti. Pavyzdžiui, graikų kalbos yra daug tarmių, būtent, Atikos, Jonijos, doriečių ir ajoliečių. Taigi išdailinkime vieną tarmę, kurią laikome bendriausia ir visų geriausia, o tokią mes ką tik nurodėme. Taigi sudarykime dėsnius ir taisykles, tačiau taip, kad ir kitos tarmės būtų paminėtos, jeigu jos kuo skiriasi. Taip daro graikai savo gramatikose: vieni tarmes aptaria tuojau po taisyklių, kaip mes savo lietuvių kalbos gramatikoje, o kiti atskirose prie gramatikos pridedamose knygelėse. Tiek dėl pirmojo priekaišto.

XVIII

Antras jų priekaištas yra toks: kam reikalingas gramatikos mokslas, jei šią kalbą, kaip ir kitas, vien tik iš prakti-

kos galima lengviau ir sėkmingiau išmokti. Atsakau trumpai, nes tai nesunku. Aš irgi nenoriu ginčyti, kad šią kalbą galima įsisavinti iš praktikos. Bet kadangi vartosena įvairuoja, ir net tos pačios apskrities lietuviai kalba skirtingai, tai
XIX vargu ar vien tik iš praktikos ką nors tikra galėsi pasiekti. Argi ne geriau pasinaudoti gramatikos taisyklėmis, kurios Tau būtų tartum Šiaurės žvaigždė ir bandomasis akmuo ir su kuriomis galėtum tikrinti, kas pasakyta ar parašyta teisingai, o kas ne taip teisingai: jomis vadovaudamasis galėsi svarstyti ir būsi labiau tikras, kas priimtina. Juk netgi tarp tų, kurie bendrauja su kilniausiais lietuviais ir rūpinasi šia kalba, labai retai užtiksi tokį, kuris nesudarkydamas žodžių, o dažnai net prasmės, galėtų išreikšti savo mintis. Pagaliau, nors čionykščiai lengvai išmoksta šią kalbą iš praktikos, tačiau netaip lengva bus jos pramokti svetimšaliams arba tiems, kurie neturi progos arti su lietuviais bendrauti. Šios taisyklės labiausiai yra skiriamos tam, kad siekiantieji bažnyčios tarnybos ir norintieji tamsią liaudį mokyti gimtąja kalba iš jų galėtų ją lengviau ir teisingiau tvirtai įsisavinti. Prie to prisideda ir dievobaimingas sumanymas išversti Švento rašto knygas arba išverstąsias peržiūrėti, apie kurį, dievo malonės padedami, galvoja lietuviškų bažnyčių kunigai. Tam didžiai reikalingam ir naudingam darbui geriausiai skina kelią šioji gramatika. „Būtent, reikia, kad žodžių supratimas ir dailus sudėjimas būtų pirmesnis už daiktų pažinimą ir vartojimą. Ir kiek dėl žodžių klystama, tiek ir paties dalyko nustojama"; čia mums bado akis Švento rašto lotyniškas Vulgatos tekstas.

Dėl žodžių mes turime iš anksto susitarti, o tada dar lengvesnis ir laimingesnis, be daužymosi į uolas, be sudužimo pavojaus, bus būsimasis plaukimas per šį vandenyną.

Juk turime visų kalbų gramatikos vadovėlių: Rytų kalbų keletą, lotynų kalbos beveik nesuskaičiuojame. Vokiečių kalbos gramatiką seniai parašė Johanas Klajus, lenkų — Nikolajus Folkmaras ir Jeremijus Roteris, čekų — Laurencijus Benediktas, Nemecky- Brodo mokyklos rektorius,
XX nors tas kalbas žmonės galėjo išmokti ir iš praktikos. Kodėl ir mums neišdailinti šios kalbos, kurią daugelis laiko barbariška ir netvarkinga, išradingomis taisyklėmis, kad
V nuvalytume tą purvą, kuriuo taip ilgai ji buvo aptaškyta, ir ji džiugintų mus visu savo blizgėjimu.

Visa tai išdėstęs, nusakysiu Tau, malonus Skaitytojau, mūsų gramatikos sandarą ir metodą. Ją sudarydamas, iš visų jėgų stengiausi Tau suteikti:

1. Tikslius dėsnius. Būtent, taisyklių nerašiau neatsižvelgdamas į vartoseną, bet ją pirmiausia stebėjau, kaip reikiant patikrinau ir tada, kai žodžių kaitymą bei jungimą vartosena visuotinai patvirtino, ant jos pamato pagaliau stačiau ir derinau taisykles.

2. Trumpą išdėstymą. Būtent, nedėjau daugybės klausimų ir kitų aptarimų, kaip įprasta, nes vieni tik puslapių skaičių didina, o kiti duodami be reikalo. Mes manome, kad besimokantieji šios kalbos juos anksčiau įsisavino ir žino iš lotynų kalbos gramatikos. Bet ir dalykus, liečiančius tik šią kalbą, aptariame sutrauktai ir kiek galėdami trumpiau.

3. Aiškius pavyzdžius, kad beveik nieko nebūtų tvirtinama neduodant pavyzdžių. Pavyzdžiai yra taisyklių dvasia ir gyvybė; iš pavyzdžių lengviau mokytis, kaip sako filosofas Aristotelis Problemų 18 sk. ir Poetikoje: „Kalbėdami naudojamės pavyzdžiais, kad būtų lengviau suprasti, kas kalbama".

Tačiau aš tai sakau ne tam, kad savo gramatikos knygelę Tau, malonusis Skaitytojau, duočiau kaip išbaigtą ir labai tobulą; juk Tu žinai, kad aš šiuo savo darbeliu pirmasis pralaužiau ledus ir kad tatai yra pirmas toks darbas, kuris išvysta pasaulio šviesą. Bet nė vienas dalykas iš pradžių
XXI nėra išsamus, ir pradėtam darbui toli gražu iki tobulumo, kaip sako Seneka Gamtos klausimų 6-je knygoje. Šiuo savo mėginimu aš niekam nenoriu paveržti pirmenybės arba mažinti didelių šios kalbos žinovų nuopelnus; taip pat man nė karto neatėjo į galvą primesti šį menką darbelį jaunuomenei ir kitiems. Yra žinoma, kad du savo darbelius, būtent, gramatiką ir šventųjų giesmių knygelę, kartu su elektoriniu raštu, atsižvelgdamas į vietą ir niekam nenorėdamas suteikti pirmenybės, pasiunčiau šiems ponams kunigams:

1. Įsrutiečiams: p. Kristoforui Sapūnui, Didžiųjų Rudupėnų kunigui, ir p. Johanui Kleinui, Katnavos kunigui.

2. Ragainiečiams: p. Johanui Hurtelijui, Ragainės kunigui, ir p. Fridrichui Pretorijui, Žilių kunigui.

3. Klaipėdiškiams: p. Johanui Lėmanui, Klaipėdos kunigui, ir p. Vilhelmui Martinijui, Verdainės kunigui.

Šie vyrai, dideli lietuvių kalbos žinovai, mūsų Šviesiausiojo Elektoriaus paliepti, ne tik namie atsidėję išnagrinėjo mano darbelius (ypač pasižymėjo didžiai gerbiamas p. Kristoforas Pretorijus, Karaliaučiaus lietuvių kunigas, kuris savo pastabas, dėl didelių kliūčių negalėdamas dalyvauti pasitarime, nusiuntė kolegijai), bet ir sušauktame susirinkime su manimi juos svarstė, palaikė mano sumanymą ir kai kur, ypač prie lietuvių kalbos leksikos, prisidėjo savo darbu. Dėl to juos be galo gerbiu.

XXII Tačiau pikta linkinčių pavydo ir šmeižto išvengti negalime. Yra tokių, kurie, pasisavinę cenzoriaus lazdelę, neapgalvotai sprendžia apie mūsų darbus; nors patys ir nesupranta, bet išdidžiai niekina ir atmeta. Juk paprastai nežinojimą lydi panieka, kaip pavydą dorybė. Kiti taip išpuiksta, jog, vos pro pirštus pažvelgę į mūsų darbus, turinčius visos kolegijos pritarimą, sako juos esant klaidingai sudarytus ir ydingus. Bet peikiantieji ir kandieji turi prigimtą norą žemais nuodais įgelti aukštą dalyką. Tokie jau yra tie žmonės, jog niekuomet nesijaučia tokie laimingi, kaip tada, kai jie gali įžeisti nusipelniusį gerą vardą. Pavydusis, ką darai! Šis mokslas ligi šiol kyla; kur yra vietos augti, ten auga dienomis, ir tai, kas pasiekta, netrukdo siekti toliau. Todėl tu blaškaisi tūpčiodamas vietoje, viską draskydamas, šmeiždamas ir iš visko tyčiodamasis. Tu visada slepies lyg kirstukas ir neiškeli į dienos šviesą nieko, kas būtų verta garbės. Tau mielai prisipažįstu, kad ne viskas, kas parašyta mūsų gramatikoje, yra tobuliausia. Juk visa tai yra tik pradžia, bet ji kasdien vis labiau tobulėja. Net ir aš pats, būdamas laisvesnis, atrandu netikslumų. Juk kas gi gali tokioje žmonių protų tamsybėje viską taip tiksliai ir neklysdamas pamatyti ir įžvelgti? Ypač tai sunku mūsų luomo žmonėms, kurie, didžiai užimti šventais dalykais, esame įvairiai blaškomi, ne sau, bet kitiems gyvendami ir kasdien tarnaudami.

Aš esu nusistatęs apsvarstyti su Tavimi tuos netikslumus arba, teisingiau sakant, klaidas, kurios į šį darbelį pateko ar dėl nurašinėtojo, ar dėl spaustuvės nerūpestingumo.

XXIII Norėčiau, kad Tu žinotum, jog tuojau, kai tik spaustuvininkas pradėjo tuos gramatikos lapelius nurašyti, aš ėmiau griežtai reikalauti, kad man atsiųstų korektūrą. Nors man

tai pažadėjo, tačiau paskutinės korektūros, gal būt, dėl per didelio atstumo, neatsiuntė. Todėl atleisk man lengvesne širdimi, jei surasi daugiau klaidų, negu kad mes abu tikėjomės.

(1) Gramatikos 2, 5, 6, psl., kalbėdami apie *a* pirmąją, *e* pirmąją ir antrąją, mokome, kad tik tos balsės, kurios yra pailginamos ir išlaiko kirtį, turi būti pažymėtos šakele arba tašku; tačiau kitur šakelė arba taškas turi išnykti. Tai pastebėjau ne visur. Pvz., 132 psl. žodyje *ráſdamas*, 155 psl. *pasákyk* turi dingti šakelė, nes ten *a* pirmoji yra trumpa, ir kirtis paskutiniame skiemenyje. Taip pat *e* pirmoji pasiliko su tašku, nors kirčiuojamas kitas skiemuo, pvz., 5 psl. *žémėje*, 37 psl. *ėrytis*, 50 psl. galūnėje *ėms*, 48 psl. *gėrybes*, 128 psl. *fėkėsi*, 153 psl. *fėrgėtis*. Antroji *e* prieš mūsų norą liko pažymėta šakele šiuose puslapiuose: 40 psl. *gériems*, 41 ir 46 psl. *géradėja*, 44 psl. *dėwinos*, 72 psl. *ſmértis*, 138 psl. *géray*. Be to, mes manome, kad ten, kur *i* yra pailginta, reikėtų rašyti *y* ilgąją. Buvo priminta, kad veiksmažodžio *eſmi* trečias asmuo turi būti rašomas su *y* ilgąja, kaip galima matyti iš paties asmenavimo 123 psl., bet nei šiuo atveju, nei kituose varduose ir veiksmažodžiuose tai nėra tiksliai atžymėta, ką malonusis skaitytojas pats pastebės.

(2) Dalyvis *ęſąs* 6 psl. rašomas kai kur su *ę*, o kai kur su *é*. Taip atsitiko dėl to, kad daugelis manė, jog *éſąs* pagal darybą reikėtų rašyti *éſąs*, nes kilęs iš *eſmi*, bet pagal ištarimą *ęſąs*, nes dažnai čia yra ištariama *ę* trečioji.

XXIV (3) 22 psl. skaitydamas apie emfatinių būdvardžių kirtį, surasi, kad graviu pažymimas paskutinis skiemuo, pvz., *geraſìs*, mot. g. *gerąjì*. Taip taria daugelis mūsiškių, kurie sako ir *geraſyſis*. Tačiau kadangi kitur visuotinis vartojimas rodo, jog kirtį teisingiau dėti ant trečio nuo galo skiemens, tam ir aš neprieštarausiu. Be to, dar primenu, kad mot. g. emfatiniai būdvardžiai su galūne *oji*, pvz., *geroji*, *geroje* arba *geroja*, yra labiau vartojami, nes jie linksniuojami kaip trečios linksniuotės vardai su galūne *e*; apie tai žiūrėk 25 ir 49 psl. Čia pažymėtina, kad daugiskaitos galininkai *áwis*, *ákis* turi kirtį ant priešpaskutinio skiemens, nors turėtų būti ant paskutinio — *awìs*, *akìs*; tekste šių pavyzdžių nėra. Taip pat ir 20 psl. randami žodžiai, kurių pilnos formos labai retai vartojamos, pvz., *gelbk* vietoj

gélbek. Tie pavyzdžiai, kaip ir ankstyvesnieji, dingo sutaisytam spaudai egzemplioriuje ir vėliau nebuvo įrašyti.

(4) Noriu, kad antrosios linksniuotės trečioji taisyklė būtų suprantama taip, kaip išdėstyta 48 psl., kalbant apie trečiąją linksniuotę.

(5) 40 psl. 22 eil. po *kunigamus* pridėk galūnę *ems*, pvz., *Liežuwems*, *paſuntinems*.

(6) 46 psl. 17 eil. po žodžio *Skribele* ir kt. yra praleistį šie žodžiai: ir pažymėtieji penktoje pastaboje.

(7) Apie 5 linksniuotę įsidėmėk: vyr. g. kilmininkas galūne *io*, pvz., *meneſio*, Didžiosios Kunigaikštystės lietuvių yra vartojamas ten, kur mūsiškiai su žemaičiais sako *meneſies*, N. *meneſy*, kaip ir N. *piemeny*. Vietoj *Moteres* kiti sako *moteris* daugiskaitos vardininko, galininko ir šauksmininko linksniuose.

(8) Prie mot. g. įvardžių *ſze*, *je* įnagio ablatyvo pridedu *ſzeje*, *jeje*, nes tie ablatyvai yra vartojami Lietuvoje, o taip pat ir mūsų kunigaikštystėje.

(9) 99 psl. pastebėsi, kad būtojo laiko trečiojo asmens galūnė yra *e*, ne *ie*; taip pat ir antrojoje asmenuotėje
XXV *ſake*, o ne *ſakie*. Nes *e* antroji yra trumpa, kadangi dvisk. ir daugisk. *e* pirmoji yra trumpa, kaip matyti iš veiksmažodžio *ſakau* asmenavimo 112 psl. Tuo reikia vadovautis ir kitose vietose.

(10) Pagaliau žodžių sutraukimą, kuris pasitaiko kai kuriose mūsų gramatikos vietose, suprask ne siaurai, būtent, kaip dviejų balsių sutraukimą į vieną (toks sutraukimas mūsų kalboje pasitaiko), bet bendriau, t. y. kaip sutraukimą į vieną dviejų skiemenų arba net dviejų žodžių; tai galima matyti 19 ir 20 psl.

Šias vietas, kaip ir kitas spaudos klaidas, kurios knygelės gale yra pridėtos, mes anksčiau būtume labai gerai ištaisę prieš išspausdinant, jeigu tik jos būtų patekusios mūsų akivaizdon, ko mes dažnai troškome. Vadove, arba vokiškame kompendiume, kuris pridedamas prie šios gramatikos, jos visos yra ištaisytos, tad teikis jį stropiai palyginti su gramatika.

Nors šis menkas darbas negali patikti tiems, kuriems niekas nepatinka, kas tik ne jų sugalvota, ir nors jis ir nėra tiek ištaisytas ir tobulas, kiek mes norėtume, tačiau leidžiame jį tikėdamiesi, kad jis bus reikalingas visiems, kurie

jo labai troško, ir patogus bei naudingas lietuvių bažnyčioms bei mokykloms. Jei mes tai pasieksime, visados dėkosime aukščiausiajam ir geriausiajam dievui, o juoksimės iš piktos valios žmonių kvailų pastangų. Lik sveikas, malonusis skaitytojau, ir teikis savo malonėje laikyti mane ir šį mano bandymą.

XXVI **Apie labai gerbiamo, mokyto ir t. t. magistro Danieliaus Kleino lietuvių kalbos gramatiką**

Kiekviena tauta vadina daiktus žodžiais, tačiau kiekviena juos skirtingai taria. Menus galima dėstyti kiekviena kalba, vis dėlto jokia barbarų kalba teisėtai nenusipelno pagyrimo. Tad gabus autorius teišdailina šią netvarkingą kalbą ir tepritaiko jai taisykles. Argi negalima pamaldumo mokytis lietuvių kalba, o dorybės — lietuviškais žodžiais? Ši barbarų kalba iki šiol buvo nenupelnytai šmeižiama kaip niekieno neglobojama, neapdorota medžiaga. Išmintingasis Kleinas šiais laikais to nepakenčia ir imasi rašyti lietuvių kalbos gramatiką. Jis rūpestingai visur ieško kalbos genijaus, jį, lyg paklydėlį, veda į vietą, o nuvedęs papuošia tvirtomis taisyklėmis, kad būtų harmoningas ir spindintis. Jei ši tauta anksčiau buvo barbarų, tai dabar tokia nebėra, nes ji turi tokį globėją, kuris visada yra ir bus kalbininkų gerbiamas.

Simonas Dachas,
Karaliaučiaus akademijos poezijos
profesorius

XXVII Sveikinu gerbiamą ir labai garsų poną magistrą **Danielių Kleiną,** Tilžės lietuvių kunigą, leidžiantį pasaulin lietuvių kalbos gramatiką!

Mūsų mylimas Kleinai, Febo papuošale, savo puikiu darbu tu mokysi lietuvius kalbėti, nes tu išmintingai sutvarkei gramatikos dėsnius. Ta kalba gulėjo amžių dulkėse ir būtų likusi nežinoma, jei tu nebūtum toks prityręs gramatikos kūrėjas. Ar tau, Kleinai, vadovaujant pats Priscianas nepabijotų lietuvio smūgių? Išjuok Kumų asilus ir Markulus! Argi ką nors gali jaudinti pavydūs nepalankiųjų šnibždėjimai? Tinginiaujanti minia, bijok gerųjų pykčio ir lazdų. Jei begėdžio Bavijaus grasinimai būtų jaudinę Vergilijų, niekas nebūtų galėjęs papasakoti įvairių
XXVIII ir pavojingų Enėjaus nuotykių. Jei Apelo paveikslas kurpiui nepatiktų, argi dėl to Apelas pasmerktų savo kūrinius? Mintis, atsiradusi geresnėje žemėje, plėtojasi nepaliaujamu darbu. Pavydas lydi drąsą, bet sakoma, kad jis ją ir pažadina, o drąsus darbas mėgsta drąsią kalbą. Tu, Kleinai, pabaik kitus savo darbus ir narsiai ženk pradėtu keliu su meile, kad būtų mūsų mylimas Febo papuošalas.

Magistras Kasparas Devicijus,
Tilžės elektorinės mokyklos rektorius

Dievui padedant

LIETUVIŲ KALBOS GRAMATIKA

Pirmoji dalis

APIE ETIMOLOGIJĄ

Skyrius I

Apie raides, jų rašybą, tarimą ir skirstymą

I

Etimologija, aiškindama atskirų garsų prigimtį, apima: (1) pirmųjų elementų pažinimą, skyriai I ir II, (2) pačių garsų apibrėžimą arba žodžių, paimtų atskirai, ne sakinyje, ištarimą; apie tai bus kalbama tolimesniuose skyriuose.

II. Pirmieji elementai, arba žodžių pagrindas, yra raidės, kurių lietuvių kalboje priskaitoma paprastai 22.

2

á a à ą	*n*
b	*o*
c ć cz	*p*
d	*r*
é e ė ę	*s ś fz*
(f)	*t*
g	*u ų*
(h)	*w*
i y į	*(x)*
k	*z ź*
l ł	
m	

III. Savo išvaizda šios raidės sutinka su lotynų ir vokiečių, o labiausiai su lenkų raidėmis, bet tarimo atspalviu

bei tarimo būdu nemažai skiriasi, ypač nuo lotynų ir vokiečių raidžių.

Lietuvių *A, a* yra trejopa:

Pirmoji *a*, kuri lietuviams yra labiausiai įprasta ir žinoma, tariama kietai ir atvira, arba iššiota, burna. Jeigu ši *a* tariama trumpiau ir glausčiau, kaip vokiečių žodžiuose *lang* [ilgai], *Danck* [padėka], *Hacke* [kaplys], *backe* [kepu], pvz.: *ſakau, darau, kaławijas,* tada mūsų kalboje rašoma be kirčio, arba kablelio, o jeigu tariama ilgiau ir atviriau, beveik taip pat kaip vulgariosios (vadinamosios žemutinės Saksonijos) vokiečių kalbos *a* šiuose žodžiuose: *barch* [kalnas], *Harp* [arfa], *Sarch* [karstas], *Kahr* [vežimas] vietoj *Berg, Harffe, Sarck, Karre,* tai tada turi būti pažymėta kirčiu, arba kableliu, ypač prieš trumpąjį skiemenį, kaip antai: *wákaras, wáſara, priſákimas, káras, bádas, máras,* taip pat ir prieš *u,* su kuriuo sudaro dvibalsį, kaip antai: *káulas, kláuſu,* norint atskirti nuo *a* antrosios žodžiuose: *klauſau, kaulijůs* [baruosi]. Kai kuriuose žodžiuose *a* net prieš *i* reikia pažymėti kirčiu, arba kableliu, kaip antai: *dáiktas, báime, wáikſczoju.*

3 *a* pirmoji gali būti vadinama *a* kietąja, arba atvirąja.

Antroji *a* ir rašymo būdu, ir tarimu yra panaši į vokiečių garsą *a* žodžiuose *ſagen* [sakyti], *klagen* [skųstis, dejuoti], *faſten* [pasninkauti], *taſten* [čiupinėti], kaip, pvz., *klauſau pona Diewa, ſupraſſu, mielas.*

Antroji *a* yra žinomiausia Klaipėdos krašto tarmei, kurioje vietoj *ponas* sako *panas,* vietoj *žodis — žadis,* vietoj *ſzlowinti — ſzlawinti.*

Ji gali būti vadinama *a* minkštąja, arba trumpąja, nes tariama minkštai ir suglaustomis lūpomis. *A* gali būti pažymėta tašku tuose žodžiuose, kuriuose žymi uždarą garsą ir kai maišoma su *o,* kaip antai: *Ȧdomas, Ȧnuſas, ȧmen, ȧ,* ir moteriškos giminės daugiskaitos vardininkuose, kur kartais vietoje *o,* norint atskirti nuo vienaskaitos kilmininko galūnės *os,* rašoma *a,* kaip antai: *géràs dienàs* vietoj *géros dienos, Pannàs wieźlibàs* vietoj *Pannos wieźlibos.*

Apie *a* su tašku mot. g. vardų įnagininko galūnėje žiūrėk 6 skyrių, kur kalbama apie 2-ją lygiaskiemenę linksniuotę.

Trečioji *ą* yra su skersine šakele, tariama kaip *an,* bet žymiai minkščiau ir neaiškiai, tarsi praryjant *n.* Pvz.: esamojo laiko dalyviuose, kaip: *ęſas, darąs, kalbąs,* ir vienaskaitos

galininkuose, kaip: *Diewą Tewą, tą dieną.* Kai kas tą *n* rašo, kaip: *Darans, tan dienan.* Taip pat *ſwietan* vietoj *ſwietą*:
4 šiuo atveju būtų sumaišomas, jei taip galima pasakyti, vietos galininkas su paprastuoju galininku, nes žodis *ſwietan* su raide *n* reiškia „į pasaulį", o be *n* — tiktai paprastai „pasaulį".

Ši *a* vadinama *a* persmeigta ir jos tarimas skiriasi nuo lenkų *ą*, tariamos beveik kaip *o*: *łąką* [pieva], *mąką* [miltai] tarsi *lonka, monka.*

B, b ir forma, ir reikšme sutinka su lotynų arba vokiečių *b*, kaip: *báſas, brangus.*

C, c yra dvejopa. Viena *c*, paprastoji, lietuvių niekada, net ir prieš balsę, netariama kaip *k*, bet su tam tikru švilpimu, kaip vokiečių *z*, arba lotynų *c* šiuose žodžiuose: *cereviſia* [alus], *cervus* [elnias], *cedo* [eiti], pvz.: *Traice* [trejybė], *macis* [galybė], *lencugas* [grandinė], *Cieſorus* [imperatorius]; vokiškai reiktų rašyti *Traize, mazis* ir kt. Kita *c* pažymima kirčio ženkleliu arba jungiama su *z*, tuo būdu *ć, cz.* Ši *c* yra aštraus ir kieto tono, kaip vokiečių *tsch* žodyje *Deutcsh* [vokiškai], kaip: *Wokiećiei*, Krikſczonis, Czartas* [velnias]. Vokiškai reiktų rašyti *Wokietſchei, Tſchartas, Krikſchtſchonis.*

O jei kas dar norėtų tiksliai sužinoti, kur ir kada reikia rašyti *ć* arba *cz*, nurodysiu, kad *ć* turi būti pavartota:

(1) tuose žodžiuose, kur *t* yra pakeista į *ć*, kaip: *paćios* — iš vardininko *pati, erśkećiei* — iš *erśketis, tarnaićiu* — iš *tarnaite.* Tai daroma pagal tą taisyklę, kurioje sakoma, kad vienos raidės padargai tarp savęs lengvai keičiasi, šiuo atveju *t* į *ć*, žiūrėk 16 psl.;

5 (2) vardų antros linksniuotės vardininkuose galūnėmis *ia*, kaip, pvz.: *waźnićia* [vežėjas], *baźnićia, winićia* [vynuogynas], *ulićia* [gatvė];

(3) kur garsą reikia tarti žymiai minkščiau, kaip ir vokiečių *tsch*, pvz., *ćeſtis* [garbė], *lićina* [kaukė], *mylinćio.*

O *cz* reikia rašyti ten, kur tariama kiečiau, visiškai kaip vokiečių *tsch.* Pvz.: *czartas* [velnias], *ſunczu, czonai.*

[Įsidėmėtina: *ć* labai retai rašoma be pridėtos *i*, o tuo tarpu prie *cz* nėra reikalo pridėti *i.*]

---

* Atitaisyta į *Wokećiei.*

D, d niekuo nesiskiria nuo vokiečių ir lotynų *d*, kaip antai: *dowana, Dwafes.* Ji labai dažnai, kaip ir lenkų kalboje, vartojama su *ź*. Pvz.: *dżaukſmas, geidżiu, meldżiůos. ź* būna ir kai kurių žodžių galūnėse, nors vardininke ir nepasitaiko, kaip antai: nuo *żodis* yra *żodżio, żodżiui, żodżiei*, żodżius* ir t. t.

E, e yra trejopa. Pirmoji *e* sutampa su vokiečių *e* žodžiuose *Gewalt* [smurtas], *Ehre* [garbė], *Lehre* [mokslas]. Šita *e*, norint atskirti nuo *e* antrosios, gali būti pažymima tašku, ypač tais atvejais, kai ji pailginama, kaip: *ėdżios, ſėkla, tėwas.* Tais atvejais, kai *e* sutrumpėja, taško nededame, kaip, pvz.: *żémeje, ſakeme* vietoj *żėméje, ſakėme.* Iš prigimties ilgame skiemenyje, dažniausiai prieš trumpą skiemenį, dedamas cirkumfleksas, kaip, pvz.: *ſedêjo, ſedêti, turêti*; taip pat ir paskutiniame skiemenyje: *gieſmês, didês, turês.*

6 Antroji *e* ištariama kiečiau ir atvira burna, arba ilgiau, kaip graikų *η*, ir tada žymima šakele, kaip, pvz.: *ſwécżas, pélus* [pelai], *lépus*, arba trumpiau, ir tada rašoma be šakelės, kaip ir *a* pirmoji, pvz.: *derru, regiu.* Į šią *e* antrąją panaši vokiečių *e* žodžiuose *leben* [gyventi], *geben* [duoti], *heben* [kelti], *kehren* [šluoti], *dencken* [galvoti], *ſchencken* [dovanoti]. Ir vienos, ir kitos *e* skirtumą galima pajusti jas greta sustačius: *gélbeti, ėme, żémėje.*

Trečioji *e* yra su skersine šakele ir tariama kaip *en*, bet tamsiau ir lyg pro nosį.

Ji vartojama: (1) tuose žodžiuose, kuriuose *n* yra išmesta prieš *s* arba *ź*, pvz.: *ſzwęskem* nuo žodžio *ſzwenćiu, atſigręże* nuo žodžio *atſigrenżiu*;

(2) būtųjų laikų dalyviuose: *ſakęs, żadejęs, daręs* (arba kuris jau pasakė, pažadėjo, padarė). Taip rašomas esamojo laiko *ęſąs* ir būdvardžio vardininkas *danguięſis* [dangiškasis], kuriuose *n* yra kartu;

(3) 2 linksniuotės moteriškosios giminės vienaskaitos galininkuose, kur *n* girdima minkšta, kaip, pvz.: *malonę, żemę.* Čia priklauso taip pat ir įvardžių kilmininkai *manęs, tawęs, ſawęs* ir galininkai *manę, tawę, ſawę.*

[Kai kas, ypač dalyviuose, šią *n* rašo, kaip: *gimmens, mylins*, bet iš tikrųjų teisingiau būtų *n* prieš *s* išmesti ir įjungti į artimiausią prieš ją stovinčią balsę.]

* Atitaisyta į *żodżei.*

F, f grynai lietuviškuose žodžiuose niekuomet nerašoma,
7 o vartojama tik svetimuose, pvz.: *Fariſeuſzas* [fariziejus], *Joſefas, affiera* [auka], *harffa* [arfa], *figos.*

G, g lietuviai visuomet taria kiečiau negu lotynai ir vokiečiai, tačiau minkščiau kaip *k*, pvz., *gáras.* O jeigu šis garsas būtų parašytas kaip *k*, tada būtų ir kiečiau ištariamas ir kitaip žymimas, kaip, pvz., *káras.* Kai kas rašo su pridėta *i*, bet dažnai be jokio reikalo, nes ir be jos, pagal kalbos ypatybes, turi būti taip ištariama. Tačiau kai kuriuose žodžiuose *i* reikalinga, kaip *dżaugiůs, gieſme, daugiaus* ir t. t.

[Kiti šiai raidei priskiria *h* ypač ten, kur rodos, kad *g* reikia ištarti žymiai minkščiau, kaip: *ghis, ghi, palinksmintoghis*; tačiau šiuo atveju teisingiau rašyti jotą: *jis, jo, jam, ji, jôs, jei* ir kt.]

H, h. Lietuviai retai ją vartoja, todėl kai kurie šią raidę vos gali teisingai ištarti. Kartais vartojama žodžio pradžioje ir reiškia tą pat, ką graikų spiritus asper. Pvz.: *humas* [protas], *hukis* [namai], *hadina* [valanda], *Hànuſis*, lygiai taip pat, lyg būtų parašyta su spiritus asper: *ůmas, ůkis* ir kt., o žodžio viduryje vartojama tik svetimuose žodžiuose, pvz.: *Chriſtus, chwola* [pagyrimas], *Sardonichus, Patriarcha, Malachias, Ezechielis.* Bet jei *h* mes turėtume rašyti taip, kaip tariame, o to nori Skaligeris veikale „Apie lotynų kalbos dalykus" 11 kn. 4 sk., ir tokius žodžius taikytume savo kalbai ir į ją pervestume, verčiau reikėtų taip rašyti: *Kriſtus, Kwola, Patriarka, Malakias* ir kt.

8 *I, i* yra trejopa. Pirmoji tiek forma, tiek ir tarimo būdu sutinka su lotynų arba vokiečių balse *i*, kaip: *tikiu.* Ji vadinama *i* mažąja, arba trumpąja.

Antroji *i* skiriasi išvaizda, pasisavino priebalsio prigimtį ir tariama kaip lotynų jotas. Ji rašoma tai žodžio pradžioje, tai viduryje. Pradžioje, kaip: *jůdas, jůkas, jus.*

[Įsidėmėtina: kur žodžio pradžioje rašoma *j*, ten ir viduryje negalima rašyti *i* mažosios, nes būtų rašybos netikslumas. Pvz., reikia rašyti *tůjau, praſijůkti*, o ne *tůiau, praſiiůkti* nuo žodžio *jau, jůkti.*]

Viduryje, tarp dviejų balsių, arba net dvibalsių, dažnai rašoma *j*, pvz., *wejas, kraujas, tůjau.* Būtų panašu į dvibalsį *ei*, jei rašytume ne *wejas*, o *weias*, ne *atejau*, o *ateiau.* Taip pat su jotu rašomi visi emfatiniai būdvardžiai, pana-

šiai kaip įnagio ablatyvai* rašomi ne *důnoie*, o *důnoje*, taip ir emfatiniai būdvardžiai — ne *géraghi*, o *gérojo*, *géroji*.

Galūnėje jotas nevartojamas, nebent jei yra iškritusi balsė, todėl labai dažnai turi net apostrofo ženklą, kaip, pvz.: *dienoj'*, *meilej'*, *meddij'* ir t. t.

Trečioji *i* yra pailginta arba dviguba, nes seniau visi ilgieji balsiai buvo įprasta dvigubinti. Todėl ji rašoma *ij* arba sutraukus *y*. Ji yra panaši į hebrajų chirek ilgąją arba prancūzų *y* ir tariama kaip vokiečių *ü* žodžiuose *übel* [blogai], *müſſen* [turėti], *büſſen* [atgailauti].

Ji vartojama: (1) tuose žodžiuose, kur skiemuo reikia
9 ištęsti, pvz.: *myliu*, *teiſybe*, *małonybe*, *žinys*, *atteiwys*, *daryſu*, *darys*, *daryk*, *darycza*, *daryti*, *darydams*, ir taip pat visuose kituose veiksmažodžiuose, kurie būsimajame laike turi *y* ilgąją;

(2) prieveiksmiuose, kurie išvedami iš vardų; jie palyginti su kitais žodžiais teisingai rašomi su *y* ilgąja. Tai daroma dėl kirčio, kurį daugumas jų turi paskutiniame skiemenyje, ir taip pat norint atskirti nuo vardų, pvz.: *geray*, *piktay*, *małoney*, *iśkiey* [aiškiai, ryškiai];

(3) kur rašoma vietoj *in*, pvz., *yſakimas* — vietoj *inſakimas*, *yſpáudžiu* — vietoj *inſpaudžiu*, *y mieſta* — vietoj *in* arba *ing mieſta*.

Šioms *i* pažymėti pridedama skersinė šakelė, nes ištariama truputį tamsiau negu *in*. Skersinė šakelė pridedama:

(1) tuose žodžiuose, kur prieš *s* yra iškritusi *n*, kaip: *lįſu* — vietoj *linſu*, *atmįſu* — vietoj *atminſu*;

(2) vienaskaitos ir daugiskaitos esamojo laiko dalyviams, kilusiems iš antrosios asmenuotės veiksmažodžių, turinčių augmentą *e*, kaip, pvz.: *mylįs*, *turįs*, kurių netiesioginiai linksniai yra *mylinčio*, *turinčio*, daugiskaitoje — *myli*, *turi***;

(3) galininkas taip pat žymimas *i* su tokia pat šakele, kad galima būtų atskirti iš dalies nuo šauksmininko ir iš dalies nuo moteriškosios giminės vardų galūne *i*, kaip, pvz.: *žodį*, *kurį*.

K, *k* rašoma tai be *i*, pvz., *Karalus*, ir tada turi tokią pat reikšmę, kaip vokiečių žodžiuose *Koller* [odiniai šarvai],

---

* Turi būti: vietos ablatyvai (*Red.*).

** Atitaisyta į *mylį*, *turį*.

10 *kostbahr* [brangus], tai su *i*, kaip, pvz.: *kietas*, ir tada sutampa su vokiečių *k* žodžiuose *König* [karalius], *keiner* [joks].

L, *l* kai kuriuose žodžiuose pažymėta skersine šakele, rodos, sekant lenkų *ł*, nors lietuviams nėra taip charakteringa, kaip lenkams, pvz.: *wale*, *dałis*, *łofka* [malonė], *małone*, *łaupſinu*, *gułiu*, *galiu*. Kai kur *ł* rašoma beveik dviejų *l* vietoje, kaip, pvz.: *galiu* tarsi *galliu* ir t. t.

[Šiuose, ypatingai svetimų kalbų žodžiuose, rodos, kad ši raidė sunkiai ištariama; o iš tikrųjų nesunkiai ją ištartų, jei kiekvienas liežuvio galiuko švelniai paliestų dantų smegenis ir ją ištartų lyg ir dvigubindamas.]

Raidės *m*, *n*, *o*, *p*, *r*, *w* su lotynų ir vokiečių raidėmis reiškia tuos pačius garsus.

Q, *q*. Lietuviai jos visai nevartoja, ją pakeičia raidėmis *kw*, pvz.: *kwieslys**, *kwepiu*.

S, *ſ*, *s* yra dvejopa. Pirmoji *s* be šakelės ištariama švilpiant ir vadinama *s* kietoji, arba aštrioji, kadangi ištariama aštriau kaip vokiečių *ſ*, o žodžio galūnėje netenka to aštrumo ir tariama kaip vokiečių *s*, pvz.: *ſila* [jėga], *ponas*.

Antroji *s*, pažymėta kirčiu, šakele, tašku ar su *z*, atsako vokiečių *sch*, hebrajų *ש* arba graikų *χ*, pvz.: *grieśnas* [nuo-
11 dėmingas], *Wieśpats*, *praſzau*, *ſzwentas*, *ſzirdis*, lyg būtų rašoma: *ſchirdis*, שְׁרְדִיס, χιρδις.

Lenkai, kalbėdami apie šią raidę, aiškina, kad *s* ištariama minkščiau negu *ſz*. Tą patį ir mes galėtume priminti, nes aišku, kad *ś* turėtų būti vartojama ten, kur skiemens galą reikia ištarti minkščiau ir be tam tikro švilpimo. Iš tikrųjų į tai ne taip labai kreipiamas dėmesys ir vartojama beveik be skirtumo, tiek *ś*, tiek *ſz*, taip pat ir *ć*, *cz* dažniau rašomos, net ir pačių lenkų, be jokio skirtumo.

[Šitokiu būdu parašytos raidės *ś*, *ſz* beveik niekas iš mūsiškių iki šiol nevartojo. Jie, sekdami vokiečius, jos vietoje įprato vartoti *sch*, kaip, pvz.: *ſchirdis*, *duſcha* [siela] ir t. t. Bet, kaip teisingai Skaligeris tvirtina, įpratimas, kuris prieštarauja dėsniui, yra ne įpratimas, o klaida (Apie lotynų kalbos dalykus, 1 kn. 11 sk.), nes mes žinome, (1) kad raidė *h* lietuviams nėra sava, bet tik, kaip buvo pasakyta anksčiau, priimta vartoti kai kuriuose svetimuose žodžiuose; (2) sąvokų ir taip pat raidžių nereikia dauginti,

* Atitaisyta į *kweſlys*.

nebent esant būtinam reikalui; (3) tosios *sch* rašyba tikriesiems lietuviams yra nežinoma, kadangi jie, lenkus (su lenkų kalba mūsiškė labai giminiuojasi) teisėtai sekdami, atkakliai laikosi šios *ś* arba *ſz* rašybos. Taigi ir mes teisingai, nes ir jaunuomenės mokslui geriausiai tinka, šios rūšies rašyba naudojamės.]

U, u lietuviai turi tik vieną, nepripažįsta fau, kaip lo-
12 tynai, bet jos vietoje, kai reikia, vartoja *w*, pvz.: *Adwentas, Ewangelia, wiras, Dowidas.* .

[Daugelis po *a* atvirosios, arba kietosios, vietoj *u* labiau linkę rašyti *w*, pvz.: *awkſas, Sawle, mielawſas, lawkſu* ir kt. Bet, man rodos, nelabai dera balsę *u* laikyti priežastimi didesnio burnos pravėrimo, įvykstančio dėl balsės *á*, kuri ištariama praverta burna ir dėl to vadinama *á* atvirąja. Iš tikrųjų *u* lieka ir turi palikti balse, ir jos be reikalo nereikia versti priebalse. Taip pat ir lenkų kalboje *u* visuomet lieka balse ir niekada neprisiima priebalsės savybių. Ir jei *u* būtų didesnio burnos pravėrimo priežastimi, tai kodėl tas pats neatsitinka po *a* minkštosios, arba sutrauktosios, žodžiuose *klauſimas, baudejimas* [baudimas], *apmaudas* ir t. t. Tačiau, kad tokios rūšies žodžius būtų galima atskirti vieną nuo kito, *a* atvirąją prieš *u* reikia pažymėti kirčiu: *kláuſimas, áukſas.* Kai kas pažymi cirkumfleksu, kaip, pvz., *klâuſimas*, bet šis ženklas, kaip yra žinoma iš gramatikos, nevartojamas trečiam skiemeny nuo galo.]

Pastaba. Net *u* kartais yra pažymima skersine šakele, kadangi toje *u* savaime slepiasi *n*, kaip, pvz.: *apſkųſti, ſųſti, ſųſtas.*

X, x kai kurie rašo žodžiuose *auxas, dźauxmas, linxmybe* ir kt. Bet dėl jos kietumo verčiau reikėtų naudoti *ks* arba *gs*; tai praktiškai jau ir įsigalėjo, nes daugelis jau rašo *linkſmybe, áukſas, dźaugſmas* arba *dźaukſmas.*

13 *Y, y.* Ši raidė mūsų kalboje kitaip nevartojama, kaip *y* ilgoji, kurią jau anksčiau nagrinėjome.

Z, z yra dvejopa. Viena paprasta, kuri tariama su minkštu švilpimu, kaip hebrajų ז, ir nesiskiria nuo vokiečių *s*. Ji vadinama zet, arba *s* minkštąja, pvz.: *zokanas* [įstatymas], *kozanis* [pamokslas], *Jezus, mazgoju.*

Kita yra su taškeliu, arba šakele, ir tariama kaip lenkų *ź* kartais su tam tikru zvimbimu, pvz., *źodis, źirgas.* Netcisingai rašoma *ſzodis, ſzirgas*, nes lietuviams *ſz* tą patį reiš-

kia, ką *ſch*. Labai dažnai po *ź* rašoma raidė *i*, ypač žodžio galūnėje, pvz.: *geidźiu*, *ſedźiu*, ir kai vardų vardininkas turi galūnę *is*, pvz., *didźio médźio* — iš vardininko *didis médis*.

IV. Šios raidės, kaip lotynų ir kitų kalbų, dalinamos į balses ir priebalses.

V. Balsės yra paprastosios: *a, e, i, y, o, u* ir sudurtinės, kitaip vadinamos dvibalsėmis.

VI. Vienos dvibalsės yra tikrosios: *ai, ay, au, ei, ey, ui, uo*, arba *ů*; kitos — netikrosios: *ia, ie, io, iu*.

Pastaba. (1) Netikrosios dvibalsės tariamos minkščiau negu tikrosios, ypač *ia*, kuri tariama beveik kaip *e* paprastoji, pvz.: *winicze* [vynuogynas] — vietoj *winićia*, *baźnicze* —
14 vietoj *baźniczia*, *kencze* vietoj *kenćia*, ir priešingai: *didźáuſia* — vietoj *didźáuſe*, *źiame* — vietoj *źéme*, *winićia* — vietoj *winicze*. *io* tariama beveik taip pat, kaip *ia*, pvz., *walgio*, *ukio*, *ſmerćio* [mirties], — tarsi *walǵia*, *ukia*, *ſmerćia*.

(2) Kitos dvibalsės turi *i*, kurios, kaip žinoma, reikalauja šios kalbos ypatybė, ypač po raidžių *b, ć, k, l, m, p, w, ź*, dėl to tos dvibalsės gali būti vadinamos negrynomis, pvz.: *biaurus*, *ramćiui*, *weikiey*, *tánkiey*, *ukiui*, *arkliui*, *gimiui*, *giwiui*, *žodźiui*.

[Pastaba. Ta *i* po raidžių *b, p, m, w* tampa nepastovia ir tariama kaip jotas: *biaurus*, *bjaurus*. Taip pat nuo žodžio *lobis* yra *lobio*, *lobjo*; *piauiu* tariama kaip *pjauju*, nuo *gimis* — *gimio*, tariama kaip *gimjo*, nuo *liežuwis* — *liežuwio* kaip *liežuwjo*.]

ů tariama visai kaip hebrajų ◌ֻ, pvz., *akmů*; jei šį žodį reikėtų rašyti hebrajų reidėmis, paskutinė raidė būtinai būtų ◌ֻ, kaip, pvz. אַקְמוֹ; taip pat *důna* דוּנָה.

[Šį dvibalsį, be lietuvių, dar vartoja čekai, kurie rašo *Bůch** [dievas], *flůha* [vergas, tarnas], *dům* [namas]. Kitose kalbose ši dvibalsė visai nevartojama.]

VII. Priebalsės taip pat yra arba paprastosios, arba sudurtinės ar mišriosios.

Sudurtinės yra trys: *ć, cz*; *ś, ſz*; *ź*.

Kitos yra paprastosios.

Sudurtinėmis ar mišriosiomis priebalsėmis jos vadina-
15 mos todėl, kad turi reikšmę ne tik dviejų, kaip graikų dvigubosios ξ, ξ, ψ, bet kartais net daugiau negu dviejų priebalsių, kas atstotų, kaip matėme anksčiau, kelias vokiečių priebalses.

* Atitaisyta į *Bůh*.

VIII. Toliau paprastosios balsės dalinamos į trumpąsias ir ilgąsias.

Trumposios balsės yra: *a* antroji be taško, *e* pirmoji ir antroji tam tikruose žodžiuose, kaip *ponas, géras, atwedu, liepe, liepeme, liepete*, taip pat šauksmininkų, kilusių iš daiktavardžių vardininkų, kurie baigiasi *as*, galūnėje, pvz., *Pone Diewe*, ir vietos ablatyvuose *žodžiúſe, gérúſe* ir kt.; *i* pirmoji arba mažoji.

Ilgosios balsės yra: *a* pirmoji, antroji su tašku ir trečioji, *e* pirmoji tam tikruose žodžiuose, kirčiuota *e* antroji ir *y*. Tačiau *a* pirmoji ir *e* antroji kai kada net sutrumpėja, būtent: kai kirtis peršoka nuo vieno skiemens ant kito, pvz.: *tàkas*, daugisk. *takai, déra, ſuderu.*

Svyruojančios balsės yra *o* ir *u*; sakysim, *o* yra trumpas žodžiuose *priwole* [prievolė], *dienomis;* ilgas — žodyje *małone. u* yra trumpas žodžiuose *brangus, brangumi*, ilgas — *muſu, juſu* ir visų daugiskaitos kilmininkų galūnėse.

[Šios balsės svyruojančiomis vadinamos ne todėl, kad galėtų būti be priežasties pailgintos arba sutrumpintos, bet todėl, kad kai kuriuose žodžiuose yra ilgos, kai kuriuose — trumpos, kaip iš kirčio ir praktikos bus galima sužinoti.]

Visos sudurtinės balsės, arba dvibalsės, yra ilgos.

16 IX. Raidės gali būti suskirstytos į:

gerklines — gerklinės yra visos balsės;

gomurines: *g, k;*

liežuvines: *d, l, n, t, ć;*

lūpines: *b, f, m, p, w;*

dantines: *c, ſ, ś, ſz, z, ź;*

maišyta yra *r*, kurią tariant liežuvis paliečia gomurį ir dantis kartu.

X. Apie šį raidžių skirstymą reikia žinoti šią taisyklę: homogeniškos, arba vieno padargo, raidės lengvai tarp savęs pakeičiamos.

Ši taisyklė rytiečių kalboms yra bendra ir pasirodo plačiai vartojama ne tik vienos kalbos raidžių pasikeitime, bet taip pat ir žodžius verčiant į kitą kalbą. Tokiu būdu lygiagrečiai vartojama: *ankſtibas* ir *ankſtiwas, wieźlibas* ir *wieźliwas*, keičiantis tarp savęs *b* ir *w*. Taip nuo žodžio *ſzwente* būtų *ſzwenćiu*, iš *dźaugiús — dźaukſmas*, iš *dirbu — dirpſu*. Taip iš liet. *żeme* yra kuršių *ſemme* ir kt.

Apie įvairias raidžių padėtis, arba akcidencijas

I. Raidės turi šias akcidencijas: 1. pasikeitimą, 2.. sutraukimą, 3. nukritimą.

17 ### Apie pasikeitimą

II. Keičiasi tiek balsės, tiek priebalsės.

III. Balsės keičiasi arba kaitymo atžvilgiu, arba tarmių atžvilgiu.

IV. Kaip keičiasi kaitymo atžvilgiu, kiekvienam paaiškės iš linksniuočių ir asmenuočių.

V. Štai kokius pasikeitimus galima pastebėti tarmių atžvilgiu.

A.

1. Vietoj *a* klaipėdiškiai, sekdami savo kaimynus latvius, arba kuršius, sakančius *es*, *tẽw* arba *tõw* vietoj *aſz*, *taw*, vartoja *e*, pvz., sako *er*, *eſz* vietoj *ar*, *aſz*.

2. *a* krasyje vilniečiai keičia į *o*, kaip, pvz., *pokim* — vietoj *po akim*, *notſkiru* — vietoj *neatſkiru*.

Šitoks pasikeitimas nėra svetimas ir mūsų lietuviams.

3. Vietoj *a* vilniečiai paprastai vartoja *u*, pvz.: *Dungus* — vietoj *Dangus*, *unkſti* — vietoj *ankſti*, *unt* — vietoj *ant*. Taip kuršiai sako *Deewu Teewu* — vietoj *Diewa Tewa*.

E, e.

Vietoj *e* vilniečiai kai kada vartoja *a*, pvz.: *garba* — vietoj *garbe*, *karalyſta* — vietoj *karalyſte*, *žiama* — vietoj *žéme*, *giaras* — vietoj *géras*, *atajo* — vietoj *atejo*. Taip pat prūsai vartoja *Tawas* vietoj *Tewas*, *aſt* vietoj *eſt*.

18 Kai kada vietoj *e* vartojama *i* ir *y*, pvz.: *žinklas* vietoj *ženklas*, *tinai* vietoj *tenai*, *mani* vietoj *manę*, *žiami* vietoj *žémę*, *karalyſti* vietoj *karalyſte*, *didiby* vietoj *didybe*. (Prūsiškai *ſzwints* — vietoj *ſzwents*, *ni* — vietoj *ne*.)

Kai kada vietoj *e* vartoja *u*, pvz.: *ju* vietoj *jẹ*, *kuru* vietoj *kurẹ*.

I, i.

Vietoj *i* kai kurie Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės gyventojai labai dažnai vartoja *y*, pvz.: *padarey* — vietoj *padarei*, *dayktay* — vietoj *daiktai*.

Kuršių vietoj *i* vartojama *u*, pvz.: *eſmu* — vietoj *eſmi*.

O, o.

Daugelis lietuvių, net patys kauniečiai, vietoj pirmosios linksniuotės vienaskaitos kilmininko galūnės *o* dažniau vartoja *a*, pvz.: *pona Diewa tawa*. Kai kada net moteriškos giminės daugiskaitos vardininkuose vietoj *o* vartojama *a*, pvz., *liggas piktas* — vietoj *liggos piktos*.

Klaipėdiškiai, panašiai kaip ir latviai, linkę kalbą minkštinti. Ne tik kilmininkuose, bet ir kitur jie vartoja *a* vietoj *o*, pvz., *żàdis** — vietoj *żodis*, *Jakubs* — vietoj *Jokubs*, *ſzlawin* — vietoj *ſzlowin*, *ſadin* — vietoj *ſodin*.

U, u.

Lietuvių *u* kuršiai kartais verčia į *o*, pvz., *muſſo* — vietoj *muſu*.

19 VI. Dvibalsių atžvilgiu lietuviams jokių pasikeitimų nepasitaiko, o kuršiai dvibalsę *ie* savo tarmėje verčia į *ee* arba *ě*, pvz.: *Deews Tăws* nuo lietuvių *Diews Tews*, *ghrăki* — iš *griekai* [nuodėmės].

Prūsai balses pakeičia dvibalsėmis ir sako *Deiws* — vietoj *Diews*, *deina* — vietoj *diena*. Ir vietoj paprastųjų balsių dažnai vartoja dvibalses, pvz.: *turimai* — vietoj *turime*, *preilaikut* — vietoj *prilaikit*.

VII. Priebalsės keičiasi rečiau. Šiuo atžvilgiu reikia atkreipti dėmesį štai į ką.

1. Didžiosios Kunigaikštystės lietuviai iš dviejų vienodų priebalsių vieną dažniausiai išmeta, pvz.: *kitas* vietoj *kittas*, *żinau* vietoj *żinnau*, *upe* vietoj *uppe*.

2. Dvigubųjų vietoj kuršiai vartoja vieną paprastą giminišką priebalsę, pvz.: *ſemme* — vietoj *żéme*, *es* vietoj *aſz*, *ſwątha deena* vietoj *ſzwenta diena*. Taip pat prūsiškai: *ſemie*

---

* Atitaisyta į *żadis*.

[žemė], *as* [aš], *ſwints* [šventas], *ſeimina* vietoj *ſzeimina*.

3. Priebalsės kartais pasikeičia vietomis, pvz.: prūsiškai *madla* vietoj *malda*, *tikars* vietoj *tikras*.

Apie sutraukimą

VIII. Iš paskutinio vardų, turinčių galūnes *as* ir *is*, skiemens vidurinė raidė dažniausiai iškrinta, ir du skiemenys sutraukiami į vieną, pvz.: *ſzwents* vietoj *ſzwentas*, *Pons* vietoj *Ponas*, *Iśganitojs* vietoj *Iśganitojas*, *ſwéts* vietoj *ſwétis*. Kartais, kaip graikų kalboje, dvi balsės sutraukiamos į vieną, pvz.: *pokim* vietoj *po akimis*, *notmenu* vietoj *neatmenu*, *nopkenćiu* vietoj *ne apkenćiu*. Tokiu būdu sakoma *eikſz* vietoj *eik ſzen*.

Apie iškritimą

IX. Paskutinė balsė dažnai numetama, pažymint apostrofu, pvz.: *paraſzyt'* *ira* vietoj *paraſzyta ira*, *ſu manim'* vietoj *ſu manimi*, *neprietelum'* vietoj *neprietelumi*. Bendratyse galūnės balsė *i* labai dažnai numetama, pvz.: *mylêt'* vietoj *mylêti*, *garbint'* vietoj *garbinti*. Plg. skyrių 15 apie asmenavimą.

Pastaba. 1. Ne visas balses paprastai galima išmesti arba pašalinti, bet tik trumpąsias, dažniausiai *a* ir *i*, o *e* rečiau. O kartais būna svyruojančios balsės, pvz.: *mums* vietoj *mumus*, *jums* vietoj *jumus*. Rečiausiai išmetamos ilgosios balsės, pvz.: *gélbk* vietoj *gélbek* (dėl metro).

2. Apostrofo ženklą prie žodžių ne visada reikia rašyti, o tik pagal nuovoką ir, be to, pagal norą, pvz.: *mylet*, *ſakyt*, *kriżum* vietoj *mylet'*, *ſakyt'*, *kriżum'*. Ne visada yra išmetama raidė arba net skiemuo su apostrofu ten, kur galima išmesti, bet paprastai tik ten, kur maloniau skamba trumpas žodis arba to reikalauja metras.

21 X. Iš priebalsių yra išmetama raidė *n* prieš *s*, tačiau prieš pat ją stovinčioje balsėje paliekama šakelė tartum netektos raidės ženklas, pvz.; *ęſąs* vietoj *ęſans*, *atmįſu* vietoj *atminſu*, *atſųſu* vietoj *atſunſu*. Tačiau kartais pasilieka, pvz.: *paſéns*, *ſodinſu*.

XI. Kartais numetamas visas paskutinis skiemuo, pvz.: *po akim'* vietoj *po akimis*, *tol'* vietoj *tolei*, *tikt'* vietoj *tiktai*.

XII. Dėl sinkopės kartais raidė yra išmetama iš žodžio vidurio, pvz.; *fztay* vietoj *fzitay*, *Welnas* vietoj *Welinas*.

XIII. Lietuviai nevartoja spiritus asper kaip graikai, tačiau žodžiuose *adnas*, *ukis*, *umas* ir kituose panašiuose žodžiuose, jei tokių ir daugiau yra, pradinės balsės yra tariamos taip, lyg jos būtų pažymėtos spiritus asper ir ištariamos *ădnas* [vertas], *ŭkis*, *ŭmas* [protas].

Kai kurie, norėdami pažymėti aspiraciją, rašo raidę *h*, pvz., *hadnas*, *hukis*, *humas*, kaip aukščiau I skyriuje apie raidę *h* jau minėjome.

Skyrius III

Apie kirčius

I. Kirtis, kaip ir graikų, yra trejopas: akūtas, gravis ir cirkumfleksas. Tačiau kirtis ne visada ant žodžių dedamas, nebent jei norime juos atskirti, ir dėl aiškumo.

22 Akūtu kai kuriuose žodžiuose pažymi balses *a* ir *e*, kur kirtis šias minėtąsias balses, kaip ilgas ir tariamas atvira ir tartum išsižiojusia burna, atskiria nuo kitų balsių, kaip: *mánas*, *táwas*, *déga*, *géras*.

Graviu žymimi kai kurie vardai su galūne *is*, kaip emfatiniai vyriškos giminės būdvardžiai: *geraſis*, *ſzwentaſis* su jų moteriškąja gimine *gerajì*, *ſzwentajì*, išskyrus *didiſis**, *dideji*, klaipėdiškių tarmėje *didaji*, kur kirtis yra priešpaskutiniajame skiemenyje, ir kai kurie moteriškos giminės daiktavardžiai, kaip: *awis*, *akis*, *żuwis*, *ſzirdis*. Šie ir kiti į juos panašūs žodžiai vienaskaitos galininke, daugiskaitos vardininke ir šauksmininke, atitraukus kirtį, tampa paroksitonais, pvz.: *áwi*, *áki*, *áwis*, *ákis*.

Šiuos moteriškosios giminės daiktavardžius seka ir kai kurie vyriškosios giminės daiktavardžiai, pvz.: *źmogus*, K. *źmogaus*, N. *źmógui*, G. *žmógu*; *ałus*, K. *ałaus*, N. *álui*. G. *álu*. Priešingai, kai kurie vyriškosios giminės vardai vienaskaitoje yra paroksitonai, daugiskaitoje — oksitonai, pvz., *tákas*, daugisk. *takaì*; *kélas*, daugisk. *kełaì*. Toks kirčio pasikeitimas taip pat pasitaiko veiksmažodžiuose, ypač antrosios asmenuotės, pvz.: *regiù*, *regì*, *rég*. Iš čia daugiskaita *régime*, *régite* ir t. t., kaip vėliau matysime.

---

* Atitaisyta į *didyſis*.

Cirkumfleksu žymimi: 1) daugiskaitos ir dviskaitos kilmininkų paskutiniai skiemenys, pvz.: *ſenû dienû, brangû daiktû*, ir daugelio moteriškosios giminės vienask. kilmininkų galūnėmis *es* ir *os* paskutiniai skiemenys, pvz.: *gieſmês, die-*
23 *nôs*. Tuo jie atskiriami nuo daugiskaitos vardininkų, kuriuose kirtis yra priešpaskutiniame skiemenyje, kaip antai: *gieſmes, dienos*;

2) mažybinių būdvardžių viduriniai skiemenys, pvz.: *gerôkas, ſilpnôkas, ſunkôkus*;

3) antrosios asmenuotės veiksmažodžiai, kurie būsimajame laike turi augmentą ilgą *e* arba *o*, kaip antai: *mylês, ješkôs*; liep. nuos. *mylék, ješkók*; bendr. *mylêti, ješkôti*. Dviskaitoje ir daugiskaitoje, padidėjus skiemenų skaičiui, cirkumfleksо vietoje dedamas taškas, pvz.: *mylêſiwa, mylêſite* ir t. t.;

4) šie prieveiksmiai: *wiſſadôs, atgalôs*.

Įsidėmėk. (1) Prielinksnis *per* sudėtiniame žodyje kirtį iš kitų skiemenų atitraukia į save, kaip antai: *pérregek* iš *regêk*, *pérkalbêti* iš *kalbêti*, *pérraſzyti* iš *raſzyti*, *péržinnoti* iš *zinnôti*. (2) Tai, kas būdinga italų kalbai, būtent, kad ji, priešingai kitoms kalboms, kirtį deda ir už trečio skiemens nuo galo, galima tvirtinti ir apie mūsų kalbą. Pvz., žodyje *rupinaſi* kirtį turi ketvirtas skiemuo, žodyje *perſimaniti* — penktas skiemuo.

Skyrius IV

Apie vardą ir jo akcidencijas

I. Iki šiol kalbėjome apie žodžių pagrindą, arba apie raides, jų padėtis ir skiemenų kirčiavimą; toliau eina ištisi
24 žodžiai, kurių priskaitoma aštuonios rūšys: vardas, įvardis, veiksmažodis, dalyvis, prieveiksmis, prielinksnis, jungtukas ir jaustukas, panašiai kaip lotynų kalboje.

II. Iš jų vieni yra kaitomi; jie gali būti kaitomi arba linksniais, kaip vardai, įvardis, dalyvis, arba nuosakomis, laikais ir asmenimis, kaip veiksmažodis. Kiti žodžiai yra nekaitomi, kaip prieveiksmis, prielinksnis, jungtukas ir jaustukas.

[Skirčių ši kalba, kaip graikų, neturi, o jų vietoje vartoja parodomuosius įvardžius, apie kuriuos žiūrėk 13 skyrių.]

III. Vardai turi aštuonias akcidencijas: kokybė, skaičius, asmuo, linksnis, linksniuotė, giminė, pavidalas ir figūra.

IV. Pagal kokybę vienas vardas yra daiktavardis, pvz., *Ponas*; kitas — būdvardis, pvz., *géras*.

V. Daiktavardis yra tikrinis, pvz., *Adomas*, arba bendrinis, pvz., *žmogus*.

Ir vienas ir kitas gali būti nepastovus arba pastovus.

Nepastovus, pvz.: *Adomas, Adomienė, Jurgis, Jurgienė, Karalius, Karaliene, Kunigas* [ponas'], *Kunige* [ponia].

Pastovus, pvz.: *Jezus, ſtalas, ſûlas*.

VI. Lietuvių būdvardis visada yra nepastovus, kaip:
25 *áukštas, áukšta, didis, dide, platus, plati*, išskyrus skaičių *trys*, kuris abiem atvejais turi vieną galūnę, išreiškiančią abi gimines. Sakoma: *trys wirai, trys moteres*.

Pastaba. Visi lietuvių kalbos būdvardžiai (išskyrus vienintelį įvardinį būdvardį *tas*, turintį visas tris galūnes: *tas, ta, tai*) yra dviejų galūnių, būtent: tik vyriškosios ir moteriškosios giminės, nes trečios galūnės, kuri žymėtų bevardę giminę, nėra. Bet kada reikia pažymėti bevardę giminę, vartojamas moteriškosios giminės būdvardis, tik tuomet jo galūnė nesuderinta su daiktavardžiu, o jis pats, pridėtas prie veiksmažodžio, yra traktuojamas kaip daiktavardis, pvz., *miela ira, géra ira, pikta ira*, arba atmetus *a*: *ger ira, miel ira, pikt ira*. Taip pat *geréſne, piktéſne, mieléſne* ir *gereſn, pikteſn, mieleſn*.

Būdvardžiai, turintieji vyriškosios giminės galūnę *us*, moteriškosios giminės galūnę *i* pakeičia į *u* ir dėl šio pakeitimo būdvardis įgauna prieveiksmio prasmę, pvz., *gražu ira, brangu ira, giłu ira* vietoj *graži, brangi* ir kt.

VII. Vieni būdvardžiai yra paprasti, kaip *géras*, kiti — emfatiniai, pvz., *geraſſis* arba vieną *ſ* atėmus *geraſis*, mot. g. *geraji* ir *gerój̀i*. Pvz.: *aſz eſmi piemů geraſis*, Jon. 10, *Dwáſe gerój̀i*, Psalm. 51.

[Emfatiniais, arba parodomaisiais, būdvardžiais vadinami
26 tokie būdvardžiai, kurie gale turi prijungtą skirtį arba parodomąjį įvardį *jis* vyriškajai giminei (kuris dėl geresnio skambėjimo pasikeičia į *ſis*), ir *ji* moteriškajai giminei ir pažymi, kad reikia tą daiktą suprasti su tam tikra emfaze, kaip matysime čia pridėtuose pavyzdžiuose ir daug kur kitur. Pvz., sakoma: *Jezus muſu mielaſis*; tai reiškia: Jezus mūsų tas brangus, mums brangus. Tuo atžvilgiu lietuviai seka graikus, kurie taip pat dažnai yra įpratę pridėti skirtį, norėdami pažymėti kokio nors daikto puikumą arba aiškiai

apibrėžtą tikrumą, ką graikų literatūros tyrinėtojai gerai žino. Daugiau apie šiuos emfatinius būdvardžius bei jų kaitymą bus pasakyta toliau.]

VIII. Iš kitų dalykų būdvardžiams, nors ne visiems, taip pat priskiriamas laipsniavimas, arba kaitymas laipsniais. Yra keletas būdvardžių, kurie laipsniais nekaitomi, pvz.: *wiſſas, wienas* ir kt. O kai kurių būdvardžių laipsniai padaromi su dalelėmis: *geraus* ir *geráuſey, didźiaus* arba *daugiaus* ir *didźiáuſey* arba *daugiauſey*, taip pat su *jů*. Be to, yra daug veiksmažodinių ir dalyvinių būdvardžių, pvz.: *atmenus, geraus atmenus, geráuſey atmenus*; *turys, didźiaus* arba *daugiaus turys, didźiáuſey* arba *daugiáuſey turys*; *pawargęs* [vargšas], *didźiaus pawargęs, didźiáuſey pawargęs*; *mokintas, jů mokintas*; *paniekintas, jů paniekintas*.

27 IX. Laipsniuojamų būdvardžių yra trys laipsniai: nelyginamasis, kuris turi tris galūnes: *as, is* ir *us*, kaip: *ſzwentas, didis, małonus*.

Aukštesnysis laipsnis turi vyr. g. galūnę *eſnis*, mot. g. *eſne*, kaip: *ſzwenteſnis, ſzwenteſne, dideſnis, dideſne, małoneſnis, małoneſne*.

Aukščiausiasis laipsnis turi vyr. g. galūnę *áuſias*, mot. g. *auſia*, *pvz.*: *ſzwenčiáuſias, ſzwenčiáuſia*; *didźiáuſias, didźiauſia*; *małonáuſias, małonauſia*.

Emfatinių būdvardžių aukščiausiojo laipsnio galūnė *as* arba *is* dėl geresnio skambėjimo dažnai pakeičiama į *es*, kaip *ſzwenczáuſeſis, małonáuſeſis* vietoj *ſzwenczáuſaſis, małonáuſaſis*, o kiti linksniai kaitomi taisyklingai, kaip, pvz.: *ſzwenczáuſojo, małonáuſojo*.

Įsidėmėti. Neretai pasitaiko aukščiausiojo laipsnio galūnė *is*, kaip: *brangiáuſis, małonáuſis, áukščiáuſis*, ir iš čia labai dažnai galininkai: *brangiáuſi, małonáuſi, áukščiáuſi, ſzwenčiauſi*. Moteriškoji giminė *brangiáuſe, małonáuſe* arba *brangiáuſia, małonáuſia* ir kt. pagal *ia* reikšmę, apie ką buvo 13 psl.

X. Reikia atsižvelgti į laipsniavimo netaisyklingumus, pvz.: iš *paſkujas, paſkujeſnis* aukščiausiasis laipsnis yra netaisyklingas: *paſkučiáuſas* ir *paſkiáuſas*.

Nelyginamojo laipsnio neturi *wiréſnis, wiráuſas*.

28 XI. Vardai, kaip ir graikų, turi tris skaičius: vienaskaita, kaip: *wiras, mote* (žmona), dviskaita, kaip: *du wiru, dwi moteri*, daugiskaita: *wirai, moteres*.

Pastaba. Vardai dviskaitoje niekada nevartojami vieni, bet visada turi prieš save stovintį skaitvardį *du* ir mot. g. *dwi*, kaip iš parodomųjų įvardžių, arba, kaip kiti vadina, priešstovinčių skirčių paradigmų paaiškės 13 skyriuje apie įvardžius. Nors vardų paradigmoje prefikso ir nebūtų, pvz., *Ponu*, savaime reikia suprasti kaip dviskaitą, t. y. *du Ponu*, ir t. t.

XII. Vardai asmenų nerodo, išskyrus šauksmininką, kuris yra tik antrojo asmens.

XIII. Linksniai yra šeši: vardininkas, kilmininkas, naudininkas, galininkas, šauksmininkas ir ablatyvas.

XIV. Lietuvių kalbos ablatyvas yra dvejopas: įnagio, pvz., *žodžiu*, ir vietos, pvz., *žodije*. Daugisk. *žodžieis* ir *žodžiůſe*.

Įsidėmėti. Visi daugiskaitos įnagininkai padaromi iš daugiskaitos naudininkų, vyriškajai giminei atmetant *m* ir jos vietoje įstatant *i*, pvz.: iš *Ponams — Ponais*, *lieżuwiems — lieżuwieis*, *geréſniems — geréſneis*, o moteriškai giminei tik įterpiant *i*, pvz.: *důnoms — důnomis*, *geroms — geromis*, *gieſmems — gieſmemis*, *auſims — auſimis*.

Tačiau vyriškosios giminės būdvardžių, kurių vardininko galūnė yra *as*, ablatyvas turi galūnę ne *eis*, bet *ais*,
26a (29) pvz.: *gerais*, *ſzwentais*, *mielais* iš vardininkų *géras*, *ſzwentas*, *mielas*.

Dėl vietos ablatyvų darybos žiūrėk atskiras linksniuotes.

[Dėl daugiskaitos vietos ablatyvų galūnės lietuvių rašytojų tarpe nėra vieningos nuomonės. Vieni mano, kad jų galūnė turi būti *ſu*, kiti—*ſe*, treti—*ſa*. Bet man rodosi, kad patogiausia būtų, jei vyr. g. vietos ablatyvai turėtų galūnę *ſe*, o mot. g. — galūnę *ſa*, pvz.: *géráuſůſe* vyr. g., *gerauſůſa* mot. g. Tai būtų: (1) dėl giminių atskyrimo, (2) dėl kalbos vartojimo, kadangi mūsų kunigaikštystėje minėtieji vietos ablatyvai niekuomet nevartojami vien tik su galūne *ſe*, bet dažniausiai turi galūnę *ſa*. O jei tik vienos galūnės būtų laikomasi abiejose giminėse, tai aš pasirašyčiau po *ſe*, kadangi ji sutampa su vienask. ablatyvo galūne, kuri taip pat yra *e*.]

XV. Kai kas mano, kad be minėtų šių šešių linksnių lietuviai dar turi linksnius, reiškiančius „į vietą“ ir „vietoje“, pvz.: iš kilmininko *baźnićios* daro linksnį „į vietą“ pridėjus raidę *p* arba skiemenį *pi*; *baźnićioſp*, *baźnićioſpi*.

Iš naudininko *baźnićiei* padaromas *baźnićieip*; iš galininko *baźnićię — baźnićiona, baźnićion'* (dėl geresnio skambėjimo *e* pasikeitus į *o*). Taip pat iš daugiskaitos kilmininko *baźnićiu*, pridėjus *mp, mpi*, padaromas linksnis „į vietą" *baźnićiump*, arba *baźnićiumpi*. Iš galininko *baźnićies — baźnićiosna*.

30 Kadangi iš tikrųjų tokios galūnės nėra savaiminės, o tik kilusios iš pirminių galūnių variacijos, pridėjus daleles, kurios neįeina į linksnio esmę, todėl negali sudaryti skirtingų linksnių. Vadinas, lieka, kaip ir lotynų, tik šeši linksniai. Žiūrėk skyrių 22 apie prieveiksmius, kur yra kalbama apie tokius darinius.

Skyrius V

Apie pirmąją linksniuotę

Lygiaskiemeniai

I. Vardų linksniuotės, kaip graikų (pagal Gvaltperijų), taip ir lietuvių yra penkios, iš kurių keturios yra lygiaskiemenės ir viena paskutinė — nelygiaskiemenė.

II. Pirmoji linksniuotė turi dvi galūnes *as* ir *is* arba *ys*, vienaskaitos kilmininko galūnė *o*, naudininko — *ui* arba *am*.

III. Pirmosios linksniuotės vardai yra vyriškosios giminės arba daiktavardžiai, arba būdvardžiai.

31 I daiktavardžių linksniuotės tipas

Vienask.: V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.		
as			*ą*				
	o	*ui*		*e**	Įnagio	*u*	
is			*į*		Vietos	*ė*	
		am					
Dvisk. *u*	*û*		*u*	*u*			
		*im***					
Daugisk. *ai*		*ams*		*ai*			
						ais	
	û		*us*		Įnagio	*eis*	
ei		*iems****		*ei*	Vietos		*ûse*

* Atitaisyme pasakyta, kad vardai su galūne *is* turi šauksmininką su *i* ir *y*.

** Atitaisyta į *em*.

*** Atitaisyta į *ems*.

Paradigma su *as*

Vienask.	V.	*Ponas*
	K.	*Pono*
	N.	*Ponui*
	G.	*Ponq*
	Š.	*ô Pone*
	Abl.	Įnagio *Ponu* Vietos *Ponė*
Dvisk.	V. G. ir Š.	*Ponu*
	K.	*Ponû*
	N.	*Ponam*
Daugisk.	V.	*Ponai*
	K.	*Ponû*
	N.	*Ponams*
	G.	*Ponus*
	Š.	*ô Ponai*
	Abl.	Įnagio *Ponais* Vietos *Ponůse*

Paradigma su *is*

Vienask.	V.	*Liežuwis*
	K.	*Ļiežuwio*
	N.	*Liežuwiui*
	G.	*Liežuwį*
	Š.	*ô Liežuwi*
	Abl.	Įnagio *Liežuwiu* Vietos *Liežuwije*
Dvisk.	V. G. ir Š.	*Liežuwiu*
	K.	*Liežuwiû*
	N.	*Liežuwim**
Daugisk.	V.	*Liežuwei*
	K.	*Liežuwiû*
	N.	*Liežuwiems***
	G.	*Liežuwius*
	Š.	*ô Liežuwei*
	Abl.	Įnagio *Liežuwieis* Vietos *Liežuwiůse*

* Atitaisyta į *liežuwem.*
** Atitaisyta į *liežuwems.*

33 Šios linksniuotės būdvardžių tipas

	V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.
Vienask.	*as*			*ą*	*as*	
		o	*am* arba *amui*			Įnagio *u*
	is			*į*	*is*	Vietos *ame*
Dvisk.	*u*	*û*	*em** *im**	*u*	*u*	
Daugisk.	*i*	*û*	*ėms***	*us*	*i*	Įnagio *ais* *eis*; Vietos *ůse*

Paradigma su *as*

Vienask.	V.	*mielas*
	K.	*mielo*
	N.	*mielam* ir *mielamui*
	G.	*mielą*
	Š.	*ô mielas*
	Abl.	Įnagio *mielu*; Vietos *mielame*
Dvisk.	V. G. Š.	*mielu*
	K.	*mielû*
	N.	*mieliem*
34 Daugisk.	V.	*mieli*
	K.	*mielû*
	N.	*mieliems* ir *mieliemus*
	G.	*mielus*
	Š.	*ô mieli*
	Abl.	Įnagio *mielais*; Vietos *mielůse*

Paradigma su *is*

Vienask.	V.	*widutinnis, didis*
	K.	*widutinnio, didžio*
	N.	*widutinniam, amui, didžiam, amui* ir *didėm*
	G.	*widutinnį, didį*
	Š.	*ô widutinnis, didis*
	Abl.	Įnagio *widutinniu, didžiu*; Vietos *widutinniame, didžiame* ir *diddeme*

* Atitaisyta į *iem*.
** Atitaisyta į *iems*.

Dvisk.	V. G. ir Š.	*widutinniu, didžiu*
	K.	*widutinniû**
	N.	*widutinniem, didiem*
Daugisk.	V.	*widutinni, didi*
	K.	*widutinniû, didžiu*
	N.	*widutinniems, iemus, didžiems, iemus* ir *didems, didemus*
	G.	*widutinnus, didžius*
	Š.	*ô widutinni, didi*
	Abl.	Įnagio *widutinneis, didžieis* ir *dideis* Vietos *widutinniûſe, didžiûſe*

35 Pastabos

I. Prie šios linksniuotės priskiriami šie daiktavardžiai: *Išganytojas* ir *Išganytojis, Gélbetojas* ir *Gélbetojis, Atpirktojas* [atpirkėjas] ir *Atpirktojis, Palinkſmintojas* ir *Palinkſmintojis, Mokintojas* ir *mokintojis* ir kiti į juos panašūs, kurie dėl sinkopės taip rašomi: *Išganytois, Gélbėtois, Sutwertois* ir t. t. arba teisingiau *Išganytojs, Gélbėtojs* ir t. t.

II. Iš paprastųjų būdvardžių išvedami ir kiti būdvardžiai, kurie vadinami emfatiniais, arba apodiktiniais, pvz.: iš *mielas* yra *mielaſis*, iš *didis* yra *didyſis*, iš *widutinnis* — *widutinniſis*. Ir vieni, ir kiti iš savo pusės linksniuojami taip:

Vienask. V. *mielaſis*, K. *mielojo*, N. *mielamjam* ir *mielamujam*, G. *mielaji*, Š. *ô mielaſis*. Įnagio abl. *mielůju*, Vietos abl. *mielamjame* ir *mielamujame*.

Dvisk. V. G. Š. *mielůjû*, K. *mielujû***, Daugisk. V. *mielieji*, K. *mielujû*, N. *mieliemſiems* ir *mieliemuſiems*, G. *mielůſus*, Š. *ô mielieji*, Abl. *mielaiſeis, mielůſůſe*.

[Moteriškosios giminės būdvardžių, pvz.: *mieloji, dideji* ir kt. galūnes galima surasti skyriuje 7, kur kalbama apie trečiosios linksniuotės mot. g. vardus.]

Įsidėmėtina: (1) Įvardžio afikso *jis* raidė *j* dėl geresnio skambėjimo tam tikruose linksniuose, kaip vienask. vardininke ir šauksmininke, dvisk. naudininke ir daugiskaitos naudininke, galininke bei ablatyve pakeičiama į *s*, o kituose
36 linksniuose pasilieka. (2) Dėl malonesnio žodžio skambėjimo raidės perkeliamos daugiskaitos vardininke ir šauks-

* Klaidų atitaisyme pridėta *didžu.*

** Klaidų atitaisyme pridėta naudininko forma *mielemjem.*

mininke: vietoj *mielijie* sakoma *mielieji*. (3) Dėl tos pačios priežasties vienaskaitos naudininke įterpiama raidė *u*, pvz.: *mielamujem* vietoj *mielamjem*.

III. Šiaip jau įsidėmėtini šios pirmosios linksniuotės atskiri linksniai tiek galūnės atžvilgiu, tiek ir sudarymo atžvilgiu.

1. Vardininkas turi galūnę *as*, *is* arba *ys*, pvz.: *Ponas*, *mielas*, dėl sinkopės *Pons*, *miels* (šį sutraukimą turi vardininkas labai dažnai), *žodis*, *didis*, *kurtinys*, *nebilys*, *žinys*, bet šie vardai dėl ilgos galūnės *ys* niekada nepatiria sinkopės.

2. Kilmininkas, kaip matėme iš paradigmos, turi galūnę *o*.

Įsidėmėk: (1) Vardai su galūne *ys* netiesioginiuose linksniuose *y* pakeičia į *i* mažąją, arba paprastąją, ir tada kirtis iš paskutinio skiemens nušoka į priešpaskutinį arba trečią skiemenį nuo galo, ir vietoj *i* trumposios dviskiemeniai vardai turi *y* ilgąją, pvz.: *žinys*, K. *žynio*, N. *žynui; riſzys*, *ryſzio; kurtinys*, *kurtinio*.

(2) Šio kilmininko galūnę ne visi lietuviai ištaria kaip *o*, kai kuriems labiau patinka galūnė *a*, pvz.: *Diewa*, *dáikta*, *géra* vietoj *Diewo*, *dáikto*, *géro*. Mes, norėdami atskirti nuo galininko, paliekame galūnę *o*, nors poezijoj arba metrikoi laisvai galite naudotis, kuria norite.

37 Tas kilmininkas padaromas iš vardininko, pakeitus vardininko galūnę *as*, *is* į *o*, pvz.: *Ponas* — *Pono*, *mielas* — *mielo*, *liežuwis* — *liežuwio*.

Įsidėmėsi: (1) Tie vardai, kurie turi galūnę *is*, daugumoje linksnių *i* išlaiko. Išimtį sudaro tie vardai, kurie prieš galūnę *is* turi jotą, pvz.: *Išganytojis*, *Atpirktojis*; K. *Išganytojo*, *Atpirktojo*, ne *Išganitojio*, *Atpirktojio*.

(2) Tie vardai, kurie prieš galūnę *is* turi *d*, netiesioginius linksnius (išskyrus vienask. galininką, šauksmininką ir vietininką), abiejuose skaičiuose, kaip daugiskaitos vardininką ir šauksmininką, sudaro įterpdami raidę *ź* šiuo būdu: iš vardininko *žodis* kilmininkas yra *žodźio*,' iš *médis* — *medźio*, iš *didis* — *didźio* ir t. t. O tie vardai, kurie prieš galūnę *is* turi *t*, ją pakeičia į *ć*, pvz.: *ramtis* — K. *ramćio*, *ėrytis* — *ėryćio*, kaip toliau einančios paradigmos akivaizdžiai rodo.

	Vienask.	Dvisk.
V.	*žodis, ramtis*	V. G. Š. *žodžu, ramčiu*
K.	*žodžio, ramčio*	K. *žodžiû, ramčiû*
N.	*žodžiui, ramčiui*	N. *žodžiem, ramčiem*
G.	*žodį, ramtį*	
Š.	*ô žodi, ramti*	
Abl.	*žodžiu, ramčiu* *žodije, ramtije*	

Daugisk.

V.	*žodžei, ramčiei*
K.	*žodžiû, ramčiû*
N.	*žodžiems*, ramčiems**
G.	*žodžius, ramčius*
Š.	*ô žodžei, ramčiei*
Abl.	*žodžieis**, ramčeis*** *žodžiûse, ramčiûse*

38

[Klaipėdiškiai iš duoto paradigmose daugisk. vardininko dėl švelnesnio skambėjimo išmeta raidę *ź* ir sako: *žodei, ramtei,* ir iš čia naudininkas ir įnagio abl. *žodems, žodeis* ir t. t.]

3. Daiktavardžių naudininkas turi galūnę *ui*, būdvardžių — *am*, o kartais, kaip matėme iš pavyzdžių, — *amui*.

4. Tiek daiktavardžių, tiek būdvardžių galininkas turi galūnę *a* iš vardininko su galūne *as*, o kurie turi galūnę *is*, galininką padaro su galūne *į;* vilniečiai galininką padaro su galūne *u* iš vardininko su galūne *as*, kaip: *Angelu, Ponu géru*, vietoj *Angela, Pona géra*.

[Galininkas turi galūnę *ą* su skersine šakele ne tik dėl to, kad būtų galima atskirti nuo vienaskaitos kilmininko, kuriam taip pat kai kas nori suteikti galūnę *a*, bet ir norint išryškinti paskutinį skiemenį, turintį galūnę *a*, kurioje *n* yra išlaikoma įtraukta, pvz.: *mylėk Ponạ Diewą tawą*. Taip pat ir galininkas su galūne *i* pažymimas šakele, pvz.: *žodį, liežuvį*.]

O galininkas sudaromas iš vienaskaitos vardininko, kurio balsį, tik atmetus raidę *s*, ar tai būtų *a*, ar *i*, pastoviai išlaiko, pvz.: iš *áukſas* galininkas būtų *aukſą*, iš *mėdis* galininkas yra *mėdį*.

5. Būdvardžių šauksmininkas yra toks pat, kaip vardininkas, o daiktavardžių nepanašus: iš vardų su galūne *as* 39 šauksmininkas turi gale *e*, pvz.: *Pone Diewe* iš *Ponas Diewas*.

* Atitaisyta į *žodžems, ramčėms*.
** Atitaisyta į *žodžeis, ramčeis*.

Išimtis. Dviskiemeniai tikriniai daiktavardžiai su galūne *as* šauksmininką sudaro su galūne *ai*, pvz.: *Jonai*, *Petrai*. Tačiau daugiaskiemenių vardų šauksmininkas turi galūnę *e*, kaip: *Dowide*, *Jokube*.

Šauksmininkas turi *i* iš vardų su galūne *is*, pvz.: (1) tikriniai: *Jurgis* — Š. *Jurgy**, *Elbis* — *Elby*, *Enfis*** — *Enfy*, *Añusfis* — *Añusfi*, *Enfullis* — *Enfulli* ir dėl apokopės, trumpinant *Annuf'*, *Enfull'*. (2) Bendriniai vardai: *waikélis* — Š. *waikéli*, *awinėlis* — *awinėli*, *neprietelis* [priešas] — *neprieteli*. Čia priklauso: *Išganitojis*, *Atpirktojis* [atpirkėjas], *Gélbetojis*, *Sutwertojis* ir kt. Š. *Išganitoji*, *Atpirktoji* ir kt. Liaudies kalba: *Išganitojau*, *Atpirktojau* ir kt.

6. Ablatyvas yra dvejopas: įnagio ablatyvas, turįs galūnę *u*, su vardininku yra lygiaskiemenis, ir jo galūnė sutampa su daugiskaitos kilmininko galūne. Vietos ablatyvas, turįs galūnę *e*, yra panašus į galūnės *as* daiktavardžių šauksmininką, tačiau nuo jo skiriasi kirčiu, nes šauksmininkas kirtį turi priešpaskutiniame, o ablatyvas paskutiniame skiemenyje, todėl, norint atskirti nuo šauksmininko, galūnę *e* galima pažymėti tašku, pvz.: šauksmininkas būtų *Póne*, ablatyvas — *Ponė*. Būdvardžių, taip pat daiktavardžių su galūne *is* vietos ablatyvų skiemenų skaičius yra didesnis, pvz.: iš žodžio *mielas* vietos ablatyvas yra *mielame*, iš *žodis* — *žodije* ir dėl apokopės *žodij'*.

40 [Vilniečiai vietos ablatyvą padaro su galūne *y*, pvz., *prakaity* vietoj *prakaite*.]

Įnagio ablatyvas padaromas iš kilmininko, pakeičiant galūnę *o* į *u;* daiktavardžių vietos ablatyvas — iš vardininko, pakeičiant galūnę *as* į *e* ir *is* į *ije;* būdvardžių vietos ablatyvas — iš naudininko, prie paskutinio skiemens pridedant *e*, kaip matyti iš paradigmų.

7. Daiktavardžių daugiskaitos vardininkas ir šauksmininkas turi galūnes *ai* ir *ei*, o būdvardžių — paprastą balsę *i*.

Daugiskaitos vardininkas padaromas iš vienaskaitos vardininko, kaip antai: *Ponai* iš *Ponas*, *liežuwei* iš *liežuwis*.

[Iš *ſtacżas* daugiskaita *ſtati*, iš *tuſczas* — *tuſti*, dėl geresnio skambėjimo *cz* pakeičiant paprasta *t*.]

8. Šios ir visų kitų linksniuočių kilmininkas turi galūnę *ů* ir žymimas cirkumfleksu

* Atitaisyta į *Jurgi* arba *Jurg*.
** Atitaisyta į *Enzys*.

9. Daiktavardžių naudininkas turi galūnę *ams*, pvz., *Kunigams*. Kai kada įterpiama raidė *u*, pvz., *kunigamus*. Būdvardžių naudininko galūnė yra *iems* ir su intarpu — *iėmus*, kaip *gėriems* ir *gėriemus* iš daugisk. vard. *geri*.

10. Galininkas, tiek daiktavardžių, tiek ir būdvardžių, turi galūnę *us*.

Išimtį sudaro skaitvardžiai nuo keturių iki dešimties įskaitytinai. Nors šių skaitvardžių vyriškoji giminė sutinka su šios linksniuotės būdvardžių paradigmomis, tačiau galininke turi galūnę ne *us*, bet *is*, pvz.: *keturis*, *penkis*, *ſzeſzis wirus*, ne *keturus* ir t. t.

41 11. Daugiskaitos vietos ablatyvai padaromi iš kilmininkų, pakeičiant galūnę *u* į *ůse*, pvz.: *Ponu — Ponůſe*, *mielu — mielůſe*.

Apie įnagio ablatyvus buvo kalbama ankstyvesniame skyriuje, kur ir žiūrėk.

IV. Prie šios linksniuotės taip pat priklauso vyriškosios giminės daugiskaitiniai daiktavardžiai, pvz.: *naſrai*, *namai*, *marškinei*, ir aukščiau minėti skaitvardžiai: *keturi*, *penki*, *ſzeši*, *ſeptini* ir t. t.

V. Prie šios linksniuotės priklauso ir kai kurie netaisyklingi vyriškosios giminės vardai su galūne *is*, kurie, išskyrus dvisk. vardininką, galininką ir šauksmininką, linksniuojami visai kaip trečiosios linksniuotės moteriškosios giminės vardai, apie kuriuos žiūrėk 7 skyr. I pastabą.

Skyrius VI

Apie antrąją linksniuotę

Lygiaskiemeniai

I. Antrosios linksniuotės vardai turi dvi galūnes: *a* ir *i*. Šios linksniuotės vardų vienaskaitos kilmininkas turi galūnę *os* ir naudininkas — *ai* arba *ei*.

II. Antrosios linksniuotės vardai yra dviejų giminių: vyriškosios ir moteriškosios.

III. Vyriškosios giminės yra kiek tam tikrų vardų: *Sudžia* [teisėjas], *koznadeja* [pamokslininkas], *Lewita*, *Patriarka*, *Ewangeliſta*, *Waywada*, *waźnićia* [vežėjas], *géradeja*, *piktadeja* ir kiti, jei atsitiktinai jų pasitaiko. Kiti vardai su galūne *a* ir *i* yra moteriškosios giminės.
42

II linksniuotės tipas

Vienask.	V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.	
	a		*ai*	*ą*	*a*	*à*	*oje*
		os					
	i		*ei*	*ę*	*i*	*è*	*oje*
Dvisk.	*i*	*û*	*om*	*i*	*i*		
Daugisk.	*os*	*û*	*oms*	*as*	*os*	*omis*	*oſa*
				es			

Paradigma su galūne *a*

		Mot. g.	Vyr. g.
Vienask.	V.	*ſzi důna*	*ſzis Sudźia*
	K.	*důnôs**	*Sudźiôs*
	N.	*důnai*	*Sudziei*
	G.	*důną*	*Sudźię* arba *Sudźią*
	Š.	*ô důna*	*ô Sudźia*
	Abl.	*důnà* / *důnoje*	*Sudźià* / *Sudźioje*
Dvisk.	V. G. Š.	*důni*	*Sudźu*
	Kilm.	*důnû*	*Sudźiû*
	Naud.	*důnom*	*Sudźiom*
Daugisk.	V.	*důnos*	*Sudźios*
	K.	*důnû*	*Sudźiû*
	N.	*důnoms*	*Sudźioms*
	G.	*důnas*	*Sudźias*
	Š.	*ô důnos*	*Sudźios*
	Abl.	*důnomis* / *důnoſa*	*Sudźiomis* / *Sudźioſa*

Paradigma su galūne *i*

Vienask.	V.	*teiſi*
	K.	*teiſôs*
	N.	*teiſei*
	G.	*teiſę*
	Š.	*ô teiſi*
	Abl.	*teiſė* / *teiſoje*

* Atitaisyta į *důnos*.

Dvisk.	V. G. Š.	*teĩſi*
	K.	*teiſû*
	N.	*teiſom*
Daugisk.	V.	*teiſos*
	K.	*teiſû*
	N.	*teiſoms*
	G.	*teiſes*
	Š.	*ô teiſos*
	Abl.	*teiſomis*, *teiſoſa*

44 Taip linksniuojamas ir daiktavardis *Wieśpati* (nors jo vietoj paprasčiau *wieśpacze* arba *wieśpaćia*), tik pakeičiant *t* į *ć* vienaskaitos netiesioginiuose linksniuose, dviskaitos kilmininke ir visoj daugiskaitoj, pvz.: *wieśpaćie*, K. *wieśpaćios*, N. *wieśpaćiei* ir t. t.

Pastabos

I. Prie šios linksniuotės priskiriami visi moteriškosios giminės būdvardžiai su *a* (iš vyriškosios giminės būdvardžių su *as*) ir su *i* (iš vyriškosios giminės su *us*), pvz.: *miela* iš *mielas*, *graźi* iš *graźus*.

Tačiau emfatiniai būdvardžiai su *i*, pvz., *mieloji*, dažniausiai linksniuojami kaip trečiosios linksniuotės vardai su *e*, ten ir žiūrėk.

II. Šiai linksniuotei priklauso ir moteriškosios giminės skaitvardžiai nuo keturių iki devynių, pvz.: *kéturos*, *penkios*, *ſześzos*, *ſeptinos*, *aštunos*, *dẽwinos*, ir nuo vienuolikos iki dvidešimties išimtinai vienaskaitoje, pvz., *wienolika*, *wienolikôs*, *wienolikai*, *wienoliką* ir t. t.

III. Šios linksniuotės kilmininkas kirčiuojamas cirkumfleksu ne tik dėl paskutinio skiemens ilgumo, bet ir dėl to, kad atskirtume nuo daugiskaitos vardininko, turinčio taip pat galūnę *os*, pvz.: K. *dienôs*, daugisk. V. *dienos*, *ſzwentôs* ir *ſzwentos* — daugiskaita su kirčiu priešpaskutiniame skiemenyje. Tačiau daugiaskiemeniai, kurie kirtį turi dar prieš antrą skiemenį nuo galo, rašomi ir be cirkumflekso, pvz.:
45 *Waywada* — *Waywádos*, *nopikanta* [neapykanta] — *nopikantos*, bet *ſeredá* [trečiadienis] — *ſeredôs*.

Ablatyvas, kuris lotynų kalboje turi cirkumfleksą, pažymimas tašku, išryškinančiu paskutinį skiemenį ir atskiriančiu

šį linksnį nuo vardininko su *a*, pvz.: *wienâ důnâ*, *teiſė* — V. *teiſe**, *wiena důna*.

IV. Naudininkas turi galūnę *ai* ir galininkas *ą* iš vardininko su *a*. Bet iš vardininkų su *i* naudininkas turėtų galūnę *ei* ir galininkas — *ę*, kaip aiškėja iš pavyzdžių.

Įsidėmėsi. Vardų, turinčių *i* prieš galūnę *a*, naudininkas baigiasi su *ei* ir galininkas su *ę*, pvz.: *winićia* [vynuogynas], N. *winićiei*, G. *winićię*. Taip pat *baźnićia*, *ulićia* [gatvė], *waldźia*, *Sudźia* [teisėjas] ir kt.

[Vilniečiai šį galininką sudaro su *u*, pvz.: *tu důnu*, *tu adinu* [tą valandą] vietoj *tą důną*, *tą adiną*.]

V. Šios linksniuotės įnagio ablatyvas padaromas iš vardininko, uždedant tašką ant paskutinio skiemens raidės *a* ir perkeliant kirtį iš priešpaskutinio skiemens ant paskutinio, pvz.: iš *důna* Abl. yra *důnâ*, tik raidę *i* reikia pakeisti į *e*, kaip *teiſi* — *teiſė*.

Vienaskaitos vietos ablatyvas padaromas iš kilmininko galūne *os*, atmetus *s* ir pridėjus *je*, pvz.: iš žodžio *důnôs*** būtų *důnoje*; daugiskaitoje — iš vardininko, pridedant *a*, pvz.: iš *důnos* — *důnoſa*, iš *teiſos* — *teiſoſa*. Kituose linksniuose nesutinkama jokių sunkumų.

Tačiau kai kas anksčiau minėtųjų, žyminčių asmenis,
46 daiktavardžių daugiskaitą nori padaryti panašiai, kaip vyriškosios giminės pirmosios linksniuotės daiktavardžių, turinčių galūnę *as*, pvz.: vienask. *koznadeja* [pamokslininkas] skaitoma daugisk. *koznadejai*, iš *geradeja*, *piktadeja* — *geradejai*, *piktadejai* ir abl. *piktadejais*, *géradejais*.

Skyrius VII

Apie trečiąją linksniuotę

Lygiaskiemeniai

I. Trečioji linksniuotė, lygiai kaip pirmoji ir antroji, turi dvi galūnes: *e* ir *is*, sudarydama vienaskaitos kilmininką su *es* ir *ies*, naudininką su *ei* ir *y*.

II. Visi šios linksniuotės vardai yra vienos moteriškosios giminės, išskyrus tik nedaugelį svetimų žodžių, pvz.: *Noe*, *Joſue*, *Milkere* [pieninkas], *Skribele* [raštininkas] ir kt.,

* Atitaisyta į *teiſi*.
** Atitaisyta į *důnos*.

kurie yra vyriškosios giminės. Daugiskaita *trys* yra bendrosios giminės.

Trečiosios linksniuotės tipas

		V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.	
Vienask.		*e*	*és*	*ei*	*ę*	*e*	*ė*	*eje*
		is	*ies*	*y*	*i*	*ie*	*imi, ė*	*ije*
47 Dvisk.		*i*	*û*	*em*	*i*	*i*		
				im				
Daugisk.		*es*		*ems*	*es*	*es*	*emis*	*eſa*
			u					
		is		*ims*	*is*	*is*	*imis*	*iſa*

Paradigma su *e*

Vienask.	V.	*Gieſme*	*dide*	
	K.	*gieſmês*	*didês* ir *didžôs*	
	N.	*gieſmei*	*didei*	
	G.	*gieſmę*	*didę*	
	Š.	*ô gieſme*	*dide*	
	Abl.	*gieſmė*	*didė*	
		gieſmeje	*dideje*	
Dvisk.	V. G. Š.	*gieſmi*	*didi*	
	K.	*gieſmû**	*didžiû*	
	N.	*giesmem*	*didem*	
Daugisk.	V.	*gieſmes*	*dides*	
	K.	*gieſmiû*	*didžiû*	
	N.	*gieſmėms*	*didėms* ir *didžoms*	
	G.	*gieſmes*	*dides* ir *didžias*	
	Š.	*ô gieſmes*	*dides*	
	Abl.	*gieſmemis*	*didemis* ir *didžomis*	
		gieſmeſa	*dideſa* ir *didžoſa*	

48 Paradigma su *is*

Vienask.	V.	*auſìs*
	K.	*auſiês*
	N.	*auſy*
	G.	*áusi*
	Š.	*ô áuſie*
	Abl.	*áuſimi, auſė*
		auſije

* Atitaisyta į *gieſmiu*.

Dvisk.	V. G. Š.	*áuſi*
	K.	*áuſiû*
	N.	*áuſim*
Daugisk.	V.	*áuſys*
	K.	*áuſiû*
	N.	*áuſims*
	G.	*áuſis**
	Š.	*ô áuſis*
	Abl.	*áuſimis* / *áuſiſa*

Pastabos

I. Šia linksniuote linksniuojami: (1) pradžioje išskaičiuoti svetimieji vardai. (2) Visi moteriškosios giminės būdvardžiai su *e*, kurių vyriškoji giminė turi galūnę *is*, pvz.: *géréſne* — iš vyr. g. *géréſnis*, *mielésne* — iš vyr. g. *mieléſnis*, *graźéſne* — iš *graźéſnis*. (3) Kai kurie skaitvardžiai, pvz.: daugisk. *trys* ir vienaskaitiški: *deſzimtìs*, *tukſtantìs*, kurie vienask. yra moteriškosios giminės, o daugisk. vyriškosios giminės ir linksniuojami kaip pirmosios linksniuotės vardai. (4) Žodis *ſmertis* [mirtis], kai yra moteriškosios giminės, pvz.: *ſmertis*, K. *ſmerties*, nes vyr. g. *ſmertis* priklauso prie pirmosios linksniuotės, pvz.: *ſmertis*, *ſmerčio* ir t. t. (5) Kai kurie vyriškosios giminės vardai su galūne *is*, pvz.: *Krikščzonis*, *gentis*, *ligonis*, *wagìs*, *Wieśpatis*, *débeſis*; taip pat *Rimianis* [romėnas], *Karalauczonis* ir kt., išskyrus tik keletą atvejų. Pradedantiems mokytis aš duosiu visą kokią paradigmą.

Vienaskaita

V. *Krikščzonis*, K. *Krikščzoniės*, N. *Krikščzony*, G. *Krikščzonį*, Š. *ô Krikščzonie*, Įnagio abl. *Krikščzonimi*, Vietos abl. *Krikščzonije*.

Dviskaita

V. G. Š. *Krikščzoniu*, K. *Krikščzoniû*, N. *Krikščzonim*.

Daugiskaita

V. *Krikščzonis*, K. *Krikščzoniû*, N. *Krikščzonims*, G. *Krikščzonis*, Š. *ô Krikščzonis*, Įnagio abl. *Krikščzonimis*, Vietos abl. *Krikščzoniſa*.

* Atitaisyta į *auſis*, nurodant, kad tokia forma turi būti ir kitais daugisk. galininko atvejais.

II. Kai kurie vardai turi dvejopą vardininko galūnę, būtent: *e* ir *a*, bet kiti linksniai kaitomi pagal vieną pavyzdį, pvz.: *garbe* ir *garba*, *duſze* ir *duſzia* [siela], K. *garbês*, *duſzês*, tik ne *garbôs*, *duſzês*.

[Pastaroji galūnė *a* vartojama daugiau kai kurių Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės gyventojų negu mūsų.]

48a III. Kokias galūnes turi atskiri šios linksniuotės linksniai, lengvai parodo paradigma ir pridėtieji pavyzdžiai, tik reikia pridėti šią pastabą: jei kartais vardai turi galūnę *de* ir *dis*, daugisk. kilmininkas padaromas ne paprastai su *tu**, bet reikia įterpti raidę *ź*, pvz.: iš vardininko *źwaizde* [žvaigždė] daugisk. kilmininkas yra *źwaizdźiû*, iš *ſzirdis* — *ſzirdźiû*. O kurie baigiasi su *te* ir *tis*, *t* pakeičiama į *ć*, pvz.: iš *ſzwente*, *karalyſte*, *tarnaite*, *naktis* kilmininkai yra: *ſzwenćiu*, *karaliſćiu*, *tarnaićiû*, *nakćiû*.

IV. Vienaskaitos kilmininkas, kaip ir antrosios linksniuotės, kirčiuojamas cirkumfleksu, bet tik tuo atveju, jei žodis yra oksitonas, bet jei paroksitonas arba proparoksitonas, tuomet rašomas be cirkumflekso, pvz.: *małonybes*, *gėrybes*, *ſkaitytines* [raidės].

V. Vardų su *is* naudininkas, kitaip negu anksčiau minėtose linksniuotėse, galūnėje turi balsį *y* ilgą, pvz.: iš *aujis* — naudininkas *auſy*, iš *awìs* — *awy*.

Vardų su *e* galininkas turi galūnę *ę*, pvz., *gieſme* — G. *gieſmę*. [Vilniečių galininkas turi galūnę *y*, pvz., *gieſmy*, *geryby*.]

Vardų su *is* šauksmininkas turi galūnę *ie*, pvz.: *auſis* — *auſie*, *awìs* — *awie*.

VI. Įnagio ablatyvas su *ė* ir čia (kaip ir anksčiau minėtoje linksniuotėje) dėl atskyrimo nuo vardininko rašomas su tašku ir padaromas irgi panašiu būdu iš vardininko, o vietos ablatyvas — iš kilmininko, pvz.: iš vardininko *gieſme* ablatyvas yra
49 *gieſmė*, iš kilmininko *gieſmês* — *gieſmeje*. Daugiskaitos vietos ablatyvas padaromas iš vardininko, pvz.: iš *gieſmes* — *gieſmeſa*, iš *auſis* — *auſiſa*.

VII. Kadangi moteriškosios giminės emfatiniai būdvardžiai su *i* sudaro tam tikrų sunkumų ir jų linksniavimo pavyzdį aukščiau 5 sk. pažadėjome čia pridėti, tai čia jis pateikiamas:

---

* Turi būti *du* (Red.).

Vienaskaita

V. *mieloji*, K. *mielôſes**, N. *mielaijei*, G. *mielaje*, Š. *ó mieloji*, Įnagio abl. *mielajė*, Vietos abl. *mielojoje*.

Dviskaita

V. G. Š. *mieliji*, K. *mielujû*, N. *mielomſom*.

Daugiskaita

V. *mieloſies***, K. *mielujû*, N. *mielomſoms*, G. *mielaſes*, Š. *ó mieloſios***, Įnagio abl. *mielomſomis*, Vietos abl. *mieloſoſa*.

[Įsidėmėsi čia *ſ* pavirtimą į *s* dėl geresnio skambėjimo tam tikruose linksniuose, būtent, vienaskaitos kilmininke, dviskaitos naudininke ir daugiskaitos vardininke, naudininke, galininke, šauksmininke ir ablatyvuose; kituose linksniuose pasilieka nepasikeitusi.]

Skyrius VIII

Apie ketvirtąją linksniuotę

Lygiaskiemeniai

I. Ši linksniuotė turi tik vieną galūnę *us* ir kilmininką padaro su *aus*, naudininką su *ui* ir *am*.

II. Šios linksniuotės vardai iš dalies yra daiktavardžiai, iš dalies — būdvardžiai; visi — vyriškosios giminės.

4 linksniuotės tipas

	V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.	
Vienask.	*us*	*aus*	*ui*	*u*	*au*	*umi*	*uje*
			am		*us*	*u*	*ume****
Dvisk.	*u*	*û*	*um*	*u*	*u*		
Daugisk.	*us*	*û*	*ums*	*us*	*us*	*umis*	*ůſe*
			ėms			*eis*	

* Atitaisyta į *mieloſes*.
** Atitaisyta į *mieloſes*.
*** Ši galūnė įrašyta remiantis klaidų atitaisymu.

Pavyzdžiai

Vienask.	V.	*waiſus*	*gražus*
	K.	*waiſaus*	*gražaus*
	N.	*waiſui*	*gražam*
	G.	*waiſų*	*gražų*
	Š.	*ô waiſau*	*gražus*
	Abl.	*waiſumi* *waiſuje*	*gražu** ir *gražumi* *gražume*
Dvisk.	V. G. Š.	*waiſu*	*gražiu*
	K.	*waiſiû*	*gražiû*
	N.	*waiſum*	*gražum*
Daugisk.	V.	*waiſus*	*gražus*
	K.	*waiſiû*	*gražiû*
	N.	*waiſums*	*gražiems***
	G.	*waiſus*	*gražus*
	Š.	*ô waiſus*	*gražus*
	Abl.	*waiſumis* *waiſûſe*	*gražieis**** ir *gražumis* *gražûſe*

51

Pastabos

1. Čia priklauso: (1) visi vyriškosios giminės būdvardžiai su galūne *us*, pvz.: *ſaldus, brangus, darbus, rukštus, aštrus, kartus, drėgnus, ſkalſus, iškus* [aiškus, ryškus] ir daug kitų, daugiausia būdvardžiai, kilę iš veiksmažodžių; (2) tikriniai vardai su *us*, pvz.: *Jezus, Kriſtus, Elioſzus, Tobioſzus, Matteoſzus, Motiejus, Markus, Markoſzus* ir kt.

2. Vardai su galūne *tus* vienask. ir daugisk. kilmininke ir naudininke ir daugisk. įnagio ablatyve raidę *t* pakeičia į *ć*, pvz.: iš *kartus* yra *karćiaus, karćiu, karćiam, karćiems, karćieis*. Taip iš vardo *ſaldus* su galūne *dus* daugiskaitoj, įterpus *ž*, yra *ſaldžiems, ſaldžius, ſaldžieis*. Kiti linksniai sudaromi taisyklingai.

3. Emfatiniai šios linksniuotės būdvardžiai vienask. kilmininke ir daugisk. vardininke ir šauksmininke seka pirmosios linksniuotės emfatinių būdvardžių formą; kituose

* Atitaisyta į *gražu*.
** Atitaisyta į *gražems*.
*** Atitaisyta į *gražeis*.

linksniuose linksniuojami taisyklingai, pvz.: *Brangufis*, K. *brangojo*, daugisk. *brangieji*.

4. Būdvardžių daugisk. naudininkai kartais turi epentetinį *u*, pvz.: *gražiemus*, *ſaldžiemus* vietoj *gražiems*, *ſaldžiems*.

52 5. Vienask. įnagio ablatyvas kartais patiria apokopę, pvz.: *waiſum'* vietoj *waiſumi*, *žmogum'* vietoj *žmogumi*. Būdvardžiams iškrinta net *m*, pvz.: *ligu* vietoj *ligum'* arba *ligumi*, *brangu* vietoj *brangum'* arba *brangumi*, ir šis ablatyvas su *u* pasitaiko dažniau.

Ir vienas ir kitas ablatyvas padaromas iš vardininko, pvz.: iš žodžio *waiſus* būtų *waiſumi* ir *waiſuje*, iš čia *waiſumis* ir *waiſůſe*.

6. Šios linksniuotės netaisyklingumai yra: *Karalus*, *Prieſelus* [bičiulis], *Kerdžus* ir kiti, reiškiantys asmenį arba pareigą, kurie vienaskaitoje kaitomi taisyklingai, o daugiskaitoje seka pirmosios linksniuotės vardus su galūne *is*, pvz.: *Karalei*, K. *Karalů*, N. *Karalems*, G. *Karalus*, Š. *ó Karalei*, Abl. *Karaleis*, *Karalůſe*. Taip pat netaisyklingas yra vardas *žmogus*. Šis žodis daugiskaitoje linksniuojamas pagal trečiąją linksniuotę su galūne *e*, pvz.: daugisk. V. *žmones*, K. *žmonů*, N. *žmonėms* ir *žmonemus*, G. *žmones*, Š. *ó žmones*, Abl. *žmonemis*, *žmoneſa*.

Skyrius IX

Apie penktąją linksniuotę

Nelygiaskiemeniai

I. Iki šiol buvo lygiaskiemenės linksniuotės, toliau eina paskutinė, nelygiaskiemenė linksniuotė, kuri turi dvi galūnes: vieną su *e*, kitą su *ů*.

53 II. Vardai su galūne *e* yra moteriškosios giminės, o su *u* — vyriškosios, išskyrus žodį *ſeſſů*, kuris yra moteriškosios giminės.

III. Vyriškosios giminės vardų kilmininkas turi galūnes *ies* ir *io*, naudininkas *ui*, o moteriškosios giminės — kilmininkas tik *ies* ir naudininkas *y*, kaip iš toliau einančių pavyzdžių paaiškės.

5 linksniuotės tipas

	V.	K.	N.	G.	Š.	Abl.	
Vienask.	*e*	*ies*	*y* *ei*	*i* *ę*	*e*	*mi*	*ije*
	ů	*io* *ies*	*ui*	*i*	*ů**	*mi*	*ije*
Dvisk.	*i*	*û*	*im*	*i*	*i*		
	u	*û*	*im*	*u*	*u*		
Daugisk.	*es*	*û*	*ims*	*es* *is*	*es*	*mis* *mis*	*iſja* *iſja*

Paradigma su *e*

Vienask.
V. *Mote*
K. *Moteries* ir sutrauktai *moter*
N. *Motery*
G. *Moterį*
54 Š. *ô Mote*
Abl. *Moterimi*, *Moterije*

Dvisk. V. G. Š. *Moterı*
K. *Moterû*
N. *Moterim*

Daugisk.
V. *Moteres*
K. *Moterû*
N. *Moterims*
G. *Moteres*
Š. *ô Moteres*
Abl. *Moterimis*, *Moteriſſa*

Taip pat *duktė*, K. *dukteries*, *jente* [brolienė] — *jenters*. Yra vartojami ir kiti lygiaskiemeniai netiesioginiai linksniai, bet rečiau, pvz.: *motês*, *duktês*, *motei*, *duktei*, *motę*, *duktę*, *jentês*, *jentei*, *jentę*.

---

* Atitaisyta į *ie*.

Paradigma su *ů*

Vienask.	V.	*Piemů*
	K.	*Piemenio* ir *piemenies*, sutrauktai *piemens*
	N.	*Piemenui*
	G.	*Piemeni*
	Š.	*ô Piemenie*
	Abl.	*Piemeniu* ir *piemenimi*
		Piemenije
Dvisk.	V. G. Š.	*Piemenu*
	K.	*Piemenû*
	N.	*Piemenim*
Daugisk.	V.	*Piemenes** ir sutr. *piemens*
	K.	*Piemenû*
	N.	*Piemenims*
	G.	*Piemenis*
	Š.	*ô Piemenes**
	Abl.	*Piemenimis***
		Piemeniſſa

Panašiai linksniuojami ir kiti vardai su galūne **ů**, pvz.: *ſzů, akmů, wandů, ſtůmů, liemů, źélmů, augmů, ruddů, můmů* [momuo] ir kt.

Pastabos

1. Sutrauktas kilmininkas šioje linksniuotėje pasitaiko dažniau, pvz., *dukters, moters* vietoj *dukteries, moteries; akmens* vietoj *akmenies.*

2. Žodžio *Mėnů* kilmininkas yra *mėneſio* vietoj *mėnenio*, dėl geresnio skambėjimo *n* pasikeitus į *s*. Taip N. — *mėneſui*, G. *mėneſi* ir t. t. *Seſſů* kaitoma kaip šios linksniuotės moteriškosios giminės vardai su *e*, pvz.: *Seſſů*, K. *Seſſers*, N. *ſeſſery*, G. *ſeſſeri* ir t. t. Žodžio *źmů* (jo vietoj dažniau vartojamas žodis *źmogus)* vienask. vardininkas perkeliamas
56 į 4-ją lygiaskiemenę linksniuotę, nes kilmininkas yra *źmogaus*, naudininkas *źmogui* ir t.t., o daugiskaitoje linksniuojamas kaip trečiosios linksniuotės mot. g. vardas su galūne *e*, kaip kad prieš tai einančiame skyrelyje minėjome.

---

* Atitaisyta į *piemenis.*
** Atitaisyta į *piemenimis.*

3. Šios linksniuotės daugiskaitos naudininkai irgi turi epentetinį *u*, pvz.: *Piemenimus* vietoj *Piemenims*.

4. Moteriškosios giminės šauksmininkas yra toks pat, kaip vardininkas, o vyriškosios giminės šauksmininkas turi galūnę *e*, pvz.,: *Piemenie, ſzunnie* (tačiau taip pat sakoma *Piemů, akmů*).

5. Šios linksniuotės vyr. g. vardininkų kirtis beveik visada yra paskutiniame skiemenyje, pvz.: *piemů, akmů, tůmů, wandů* ir kt.

Prie šios penktos nelygiaskiemenės linksniuotės galima priskirti vyriškosios giminės dalyvius, kurių galūnės nuo visų kitų 5 linksniuotės vardų labai skiriasi, todėl nutarėme čia jas ištisai pridėti.

Paradigma

Esamasis laikas

		Vyr. g.	Mot. g.
Vienask.	V.	*kalbąs*	*kalbanti*
	K.	*kalbančio*	*kalbančios*
	N.	*kalbančiam*	*kalbančiei*
	G.	*kalbantį*	*kalbančię**
	Š.	*ô kalbąs*	*kalbanti*
	Abl.	*kalbančiu* / *kalbančiame*	*kalbančie* / *kalbančioje*
57 Dvisk.	V. G. Š.	*kalbančiu*	*kalbanti*
	K.	*kalbančiû*	*kalbančiû*
	N.	*kalbantiem*	*kalbančiom*
Daugisk.	V.	*kalbą*	*kalbančios*
	K.	*kalbančiû*	*kalbančiû*
	N.	*kalbantiems* ir *kalbantiemus*	*kalbančioms*
	G.	*kalbančius*	*kalbančies***
	Š.	*ô kalbą*	*kalbančios*
	Abl.	*kalbančieis* / *kalbančiůſe*	*kalbančiomis* / *kalbančioja*

* Atitaisyta į *kalbancze*.
** Atitaisyta į *kalbanczes*.

Būtasis laikas

		Vyr. g.	Mot. g.
Vienask.	V.	*kalbejęs*	*kalbejusi*
	K.	*kalbejusio*	*kalbejusios*
	N.	*kalbejusiam*	*kalbejusiei*
	G.	*kalbejusį*	*kalbejusię*
	Š.	*ô kalbejęs*	*kalbejusi*
	Abl.	*kalbejusiu* / *kalbejusiame*	*kalbejusiė* / *kalbejusioje*
Dvisk.	V. G. Š.	*kalbejusiu*	*kalbejusi*
	K.	*kalbejusiû*	*kalbejusiû*
	N.	*kalbejusiem*	*kalbejusiom*
Daugisk.	V.	*kalbejęs*	*kalbejusios*
	K.	*kalbejusiû*	*kalbejusiû*
58	N.	*kalbejusiems, mus*	*kalbejusioms*
	G.	*kalbejusius*	*kalbejusies*
	Š.	*kalbejęs*	*kalbejusios*
	Abl.	*kalbejusiais* / *kalbejusiûse*	*kalbejusiomis* / *kalbejusiosa*

Būsimasis laikas

		Vyr. g.	Mot. g.
Vienask.	V.	*kalbesęs*	*kalbesenti*
	K.	*kalbesenčio*	*kalbesenčios*
	N.	*kalbesenčiam*	*kalbesenčiei*
	G.	*kalbesentį*	*kalbesenčię**
	Š.	*ô kalbesęs*	*kalbesenti*
	Abl.	*kalbesenčiu* / *kalbesenčiame*	*kalbesenčiė* / *kalbesenčioje*
Dvisk.	V. G. Š.	*kalbesenčiu*	*kalbesenti*
	K.	*kalbesenčiû*	*kalbesenčiu*
	N.	*kalbesentiem, czem*	*kalbesenčiom*

* Atitaisyta į *kalbesencze.*

Daugisk.	V.	*kalbeſę*	*kalbeſenćios*
	K.	*kalbeſenćių*	*kalbeſenćiu*
	N.	*kalbeſentiems, czems, emus*	*kalbeſenćioms*
	G.	*kalbeſenćius*	*kalbeſenćies**
	Š.	*ó kalbeſę*	*kalbeſenćios*
59	Abl.	*kalbeſenćieis* / *kalbeſenćiůſe*	*kalbeſenćiomis* / *kalbeſenćioſa*

[Pradedantiems mokytis pridėjome ir moteriškosios giminės dalyvių linksniavimą, nors šiaip jie priklauso antrajai lygiaskiemenei linksniuotei.]

Pastabos

1. Pagal šiuos pavyzdžius linksniuojami ir kiti dalyviai su *is*, pvz.: *turįs, tikįs, mylįs;* K. *turinćio, tikinćio, mylinćio;* N. *turinćiam, tikinćiam, mylinćiam* ir t. t.; taip pat mot. g. *turinti*, K. *turinćios*, N. *turinćiei* ir t. t.

2. Kilmininkas padaromas iš vardininko, atmetant vyr. g. esamojo laiko *s* ir pridedant skiemenį *ćio*, tuo pačiu prirašant raidę *n*, kuri jau savaime yra balsėje, tik nebuvo žymima, pvz.: iš *wadinnąs* — K. *wadinnanćio*, iš *mylis* — *mylinćio*, iš *myleſęs* — *myleſenćio*.

Iš kilmininko išvedami visi kiti linksniai, išskyrus daugiskaitos vardininką, kuris padaromas iš vienaskaitos tiek pat skiemenų turinčio vardininko, pvz.: *wadinną* — iš *wadinnąs*, *mylį* — iš *mylįs*, visuose laikuose.

Būtojo laiko kilmininkas yra padaromas iš vardininko, galūnę *es* pakeitus į *uſo*, pvz.: *wadinnęs* — *wadinnuſo*, *mylejęs* — *mylejuſo*.

3. Dalyvių imperfektai, išskyrus tiesioginius linksnius, nekaitomi, pvz.: *wadindams* mot. g. *wadindama*, daugisk. *wadindami*, *wadindamos*. O kai reikia kitų linksnių, jie pasiskolinami iš esamojo laiko dalyvio, pvz.: *wadinnanćio*, *wadinnanćiam* ir t. t.

60 4. Iš šių paprastųjų dalyvių taip pat yra padaromi emfatiniai, arba parodomieji, dalyviai, pvz.: *kalbąſis*, *darąſis*, *mylįſis*, kurių kiti linksniai yra tokie pat, kaip emfatinių būdvardžių, apie kuriuos buvo kalbėta 4 skyriuje: *kalbanćiojo*, *daranćiojo*, *mylinćiojo*, o daugisk. — *kalbajie*, *darajie*, *mylįjie* ir t. t.

* Atitaisyta *kalbeſenczes*.

[Kai kurie šių būdvardžių daugiskaitos vardininką padaro iš vienaskaitos galininko, pridėdami raidę *e* iš prikergto įvardžio *jie* daugiskaitos, pvz.: iš *darantįji* daugisk. būtų *darantieji*, iš *bijantiji* — *bijantieji;* bet dalyviai, turintieji tokią daugiskaitą, mažai vartojami. Tačiau klaipėdiškių tarmė vartoja dalyvių daugiskaitą su *is* ir sako: *darantis*, *bijantis*, *perejusis* ir iš jų, gal būt, įvardžiuotinius: *darantieji*, *bijantieji* ir kt.]

Skyrius X

Apie giminę

I. Lietuvių kalbos vardai turi tris gimines: vyriškąją, moteriškąją ir bendrąją.

Lietuviai, kaip ir hebrajai, neturi jokio vardo, nei daiktavardžio, nei būdvardžio, kuris turėtų bevardės giminės galūnę, išskyrus vienintelį įvardinį būdvardį *tai*, kurio vyriškoji giminė yra *tas*, moteriškoji — *ta*. Būdvardžių bevardės giminės vietoje vartojamas būdvardžių moteriškosios giminės vardininkas, o kiti linksniai turi vyriškosios giminės
61 galūnes, pvz.: *ant to ira Diewo paskirta; Důk Diewe ant géro.* Plg. 4 skyrių apie nepastovius būdvardžius.

II. Giminę galima pažinti trejopai.

1. Iš reikšmės. Vyriškosios giminės yra tikriniai vyrų vardai (ir vyrų išvaizdą priėmusių, kaip dievų, angelų, velnių vardai), vyriškų pareigų, mėnesių, tautų ir vėjų pavadinimai, pvz.: *Jezus*, *Jonas*, *Diewas*, *Diewaitis*, *Angelas*, *Wėlinas* [velnias], *Kàralus*, *Sudžia* [teisėjas], *Sausis* [gruodis], *Waſáris* [sausis] ir kt., *Zidai*, *Lénkai*, *Pruſai*, *Pietuwys* [pietų vėjas], *Ziemynis* [pietryčių vėjas], išskyrus *Wakarine* [vakarų vėjas], *fzáure* [šiaurės vėjas], kurie yra moteriškosios giminės.

Upių vardai lietuvių kalboje, kitaip negu lotynų, yra moteriškosios giminės, pvz.: *Tilže*, *Ruſne*, *Kauke*, *Gillia*, *Daimena*, *Wiſla* ir kt., išskyrus tik keletą, pvz.: *Némons*, *Népras* [Dniepras], *Pregelus*.

2. Moteriškosios giminės yra tikriniai moterų vardai (ir kurie priima tam tikrą moterų išvaizdą arba panašumą), moterų pareigų, miestų, kaimų, sričių ir medžių vardai:

Maria, Elſbieta, Deiwe, Zemyne [žemės deivė], *Karaliene,*
62 *áukle, áugiwe* [motina], *Tilże, Inſtrutis, Riga, Krokawa, Spittre, Gillia, Pruſia, Pamare, ſzileżia, kráuſze, wyśne, obelis, liepa, puśis, égle.*

Išimtis. Vyriškosios giminės yra: (1) miestų vardai su *as* ir *us*, pvz.: *Rimas, Dantzkas, Kaunas, Wilnus, Karaláučius;* (2) daugiskaitiniai kaimų vardai, kurių daugumas yra paimti nuo gyventojų arba pratekančių upių pavadinimų, pvz.: *Pruſai, Tulżenčiei, Piktuppenai, Argenikai, Kaukenai* ir kt.; (3) medžių vardai, kurie turi galūnes *as* ir *us*, pvz.: *anżolas* [ąžuolas], *lauras, berżas, ſkroblus.*

3. Bendrosios giminės yra keletas vardų: *ſmertis* [mirtis], daugisk. *żmones* (mat, vienaskaitoj *żmogus* yra tik vyriškosios giminės), būdvardinis skaitvardis *trys*, abiejų giminių dviskaita *dwiem*, o įvardis *kas* visose giminėse turi tą pačią galūnę.

4. Dviejų galūnių būdvardžiai pirmoj vietoj yra vyriškosios giminės, antroj vietoj — moteriškosios ir reikšmės atžvilgiu — bevardės giminės, kaip *géras, gerá, géra, ger'*;
63 pvz.: *uż géra priimti;* taip pat *geréſnis, geréſne*: *geréſne taw ira* [tau yra geriau]

2. Iš galūnės

Be tų pastabų, kurios anksčiau buvo duotos kalbant apie kiekvieną linksniuotę, įsidėmėtinos dar štai kokios taisyklės.

1. Visi vardai, tiek būdvardžiai, tiek daiktavardžiai, su galūnėmis *a, ia, e* ir *i* yra moteriškosios giminės, kaip: *diena, winićia* [vynuogynas], *garbe, brangi.*

Išimtys nurodytos skyriuose apie linksniuotes.

2. Daiktavardžiai, kurių daugiskaita turi galūnes *ai* ir *ei*, yra vyriškosios giminės, pvz.: *Násrai, penigai* [pinigai], *marškinai, Pruſai* ir kt.

3. Vardai su *as, is* ir *ys* pirmosios, *us* ketvirtosios ir *u* (išskyrus *ſeſſů*) penktosios linksniuotės, taip pat dalyviai su *ąs, ęs* ir *įs* yra vyriškosios giminės, pvz.: *Ponas, doſningas, żodis, tewainis* [įpėdinis], *pirmgimis, widurys, riſzys, ungurys, żmogus, baiſus, akmů, daręs, išmokięs, mylįs, tikįs.*

Vyriškosios giminės yra taip pat ir sutrauktieji vardai, kurių vienas balsis dėl trumpumo iš paskutinio skiemens yra iškritęs, pvz.: *wieźlibs* vietoj *wieźlibas, gérums* — vietoj

gérumas, źénts — vietoj *źéntas, wadindams* — vietoj *wadindamas.*

64 4. Oksitonai su *is* yra moteriškosios giminės, kaip antai: *akìs, awìs, źuwìs, ſzirdìs* ir visi kiti vardai, kurie priskiriami prie trečiosios lygiaskiemenės linksniuotės su *is*. Keletą vardų, kurie čia sudaro išimtį, surasi 7 skyriuje apie 3 linksniuotę, pastaba 5.

5. Paroksitonai su *is* ir proparoksitonai daugiausia yra vyriškosios giminės, kaip antai: *paukštis, žodis, molis, médis, ramtis, ukis* [namai], *briedis, meitelis, pripůlis* [atsitikimas], *débeſis, kudikis* ir kt.

Išimtį sudaro: *Pillis, ugnis, puſzis,* kurie yra moteriškosios giminės.

Jei pasitaikys daugiau tokių vardų, juos sužinosi iš vartojimo.

3. Iš mažybės

Mažybiniai vardai irgi rodo savo pirminių žodžių gimines. Sakysim, žodis *ſzirdéle* rodo, kad pirminis žodis *ſzirdis* yra moteriškosios giminės, *ugnéle* rodo, kad *ugnis* yra moteriškosios giminės, *daléle* — *dális* mot. g., *žodélis* — *žodis* vyr. g., *paukštelis* — *paukštis* vyr. g.

Skyrius XI

Apie vardo pavidalą ir figūrą

I. Pagal pavidalą vieni vardai yra pirminiai, kiti — išvestieji, arba išvestiniai.

65 II. Išvestiniai esti iš vardo arba iš kitų kalbos dalių.

III. Išvestiniai iš vardo yra keturių rūšių: savybiniai (į kurių skaičių įeina ir gimininiai), tėvavardžiai, mažybiniai ir išvardžiai.

IV. Savybiniai yra išvedami tik iš daiktavardžių: *Tewainis* — iš *tewas, namiškis* — iš *namai, miejčionis* — iš *mieſtas, kiemionis* [kaimietis] — iš *kiemas* [kaimas], *Laukinikas* [žemdirbys] — iš *laukas, Karalauczonis* — iš *Karalaučius, Dantzkionis* — iš *Dantzkas, Tilženas* — iš *Tilže, Pruſas* — iš *Pruſia, Lietuwnikas* — iš *Lietuwa* ir kt.

V. Tėvavardžiai yra padaromi iš tikrinių daiktavardžių arba iš vardų, reiškiančių pareigas: *Adomaitis* „Adomo

sūnus“ iš žodžio *Adomas*, *Jokubaitis* „Jokūbo sūnus“ — iš *Jokubas*, *Karalunas* „karaliaus sūnus“ — iš *Karalus*, *Kunigaikštis* „Kunigo sūnus“ — iš *Kunigas*, *Klebonaitis* „Klebono sūnus“ — iš *Klebonas*.

VI. Mažybiniai vardai yra sudaromi iš daiktavardžių ir iš būdvardžių, kaip antai: *Ponėlis* — iš *Ponas*, *waikėlis* — iš *waikas*, *žmoguttis* — iš *žmogus*, *lituttis* — iš *litus* [lietus], *dukteráite* — iš *dukte*, *žuwėle* — iš *žuwis*, *jůdôkas* — iš *jůdas*,
66 *filpnôkas* — iš *filpnas*, *gérôkas* — iš *géras*, *faldôkus* — iš *faldus*, *funkôkus* — iš *funkus*.

Įsidėmėk. (1) Mažybiniai yra tos pačios prigimties, kaip jų pirminiai, su jais dažniausiai yra tos pačios giminės ir turi tą pačią galūnę, pvz.: iš *jůdas* yra *jůdôkas*, iš *faldus* — *faldôkus*, ne *faldôkas*. Iš vyr. g. *žodis* yra *žodėlis*, taip pat vyr. g., o iš žodžio *fzirdis* mot. g. — *fzirdele*, irgi mot. g. (2) Ir iš mažybinių esti padaromi mažybiniai, pvz.: iš *žmoguttis* yra *žmoguttelis*, iš *mergáite* — *mergaitėle*, iš *filpnôkas* — *filpnintelis*.

VII. Išvardžiai yra sudaromi tiek iš daiktavardžių, tiek iš būdvardžių, pvz.: iš *gellezis* yra *gellezinnis*, iš *kunas* yra *kuniškas*, iš *teifus* — *teisybe*, iš *wieźlibas* — *wieźlibyfte* ir *wieźlibummas*, iš *patogus* — *patogyfte* ir *patogumas*, iš *gražus* — *gražybe* ir *gražumas*, iš *kantrus* — *kantrybe* ir *kantrumas*.

Labai daug tokios rūšies būdvardžių turi dvejopus išvestinius, tačiau ne visi, pvz.: iš *małonus* yra tik *małonybe*, ne *malonumas*, iš *teifus* — *teifybė*, ne *teifumas*.

[Prie jų priklauso ir kai kurie skaitvardžiai, bet jie bus nurodyti kito skyriaus priede.]

67 VIII. Išvestinių yra iš kitų kalbos dalių:

1. Veiksmažodiniai vardai, iš kurių daugumas daiktavardžių turi galūnę *imas*, pvz.: *iśguldimas* [išdėstymas, išaiškinimas], *pamokinimas* [mokymas], *fakimas*, *priliginimas* [palyginimas], *pajunkimas*. O tie, kurie yra kilę iš sangrąžinių veiksmažodžių, galūnėje turi *is*, arba sangrąžos požymį, pvz.: *kielimafis* — *kielůfi*, *dabojimafis* — iš *dabojůs*.

Kai kurie turi galūnę *a*, pvz.: *kalba* — iš *kalbu*, *nůpleśia*, *iśwerźia* [grobis] — iš *nupleśiu*, *iśwerźiu*, *pabaiga* — iš *pabaigiu*, *fumania* [sumanumas] — iš *fumanau*, *waldźia* — iš *waldau*. Ir su *e* arba ir *is*, pvz.: *negałe* — iš *negałėti*, *inteikte* [dovana, paslauga] — iš *inteikiu*, *karone* [bausmė] iš *karoti*

[bausti], *nůtartis* [šmeižtas] — iš *nutariu*, *tieſaſtatis* [įstatymų leidėjas] — iš *tieſa ſtatau*.

Pastabos. Kai kurie vardai su *imas*, kilę iš pirmos asmenuotės veiksmažodžių, daugiausia išvedami iš esamojo laiko tiesioginės nuosakos, pvz.: *wadinnimas* — iš *wadiñu*, *pamétimas* — iš *pametu*, *apcziſtijimas* [apvalymas] — iš *apcziſtiju*, vadinasi, pakeičiant galūnę *u* į *imas*.

Kartais ir iš būtojo laiko, ypač iš veiksmažodžių su galūne *auju*: *tarnawimas* — iš *tarnawau*, *ruſtawimas* — iš *ruſtawau*, *palowimas* — iš *palowiau*.

Taip pat kilę iš antrosios asmenuotės veiksmažodžių su
68 augmentu *e*, sudaromi iš būtojo laiko, išlaikant augmentą, pvz.: *kentėjimas* — iš *kentėjau*, *žadėjimas* — iš *žadėjau*, *išgalėjimas* — iš *išgalėjau*. Bet *walgimas* — iš bendraties *walgiti*, *išguldimas* [aiškinimas] — iš *išgulditi*, *gidimas* — iš *giditi*.

Išvestiniai iš trečiosios asmenuotės veiksmažodžių taip pat sudaromi iš būtojo laiko, pvz.: *dawimas* — iš *dawiau*, *ejimas* — iš *ejau*, *pradejimas* — iš *pradejau*.

Būdvardžiai turi galūnes *as* ir *us*, pvz : *ſzwentas* — iš *ſzwenčiu*, *ſweikas* — iš *ſweikſtu*, *karus* [kuris karo], *kabus* — iš *karu*, *kabu*, *drebus* — iš *drebu*, *ruſtus* — iš *ruſtauju*, *rukštus* — iš *rukštu*. Tokių būdvardžių yra labai daug, juos reikia vartojant išmokti.

2. Dalyviniai vardai, kaip antai: *eſſybe* — iš *éſąs*. Ir tie vardai, kurie padaromi iš dalyvių, kaip antai: *mokytas*, *pagirtas*, *pripraſtas*, *išganytas*, *turys*, *reggys*, *tikys*.

3. Prieveiksminiai vardai, kaip antai: *tolus* — iš *toli*, *artimas* — iš *arti*.

IX. Vardų figūra yra arba paprasta, kaip antai: *mokitas*, arba sudėtinė, pvz.: *nemokitas*.

69 [Dėl trumpumo išvestinių žodžių, kurie gali būti padaromi beveik iš visų kalbos dalių, neišskaičiuosime.]

Skyrius XII

Apie netaisyklingus ir netaisyklingai linksniuojamus vardus

I. Netaisyklingieji vardai yra trejopi: trūkstamieji, įvairuojantieji, nelinksniuojamieji.

II. Trūkstamieji vardai neturi skaičiaus arba tam tikrų linksnių.

III. Daugiskaitos neturi arba bent rečiau daugiskaitoj vartojami:

1. vardai, kurie priklauso tik vienam daiktui arba yra vieni, pvz.: *Powilas, Pétras* arba *Péteris*, Nėmons.*

2. Daugumas skysčių, pvz.: *winas, middus, meddus, aliejus, piėnas.*

3. Dorybių pavadinimai, pvz.: *nobaźnyſte* [pamaldumas], *iśmintis, teiſybe, pakajus* [taika, ramybė], *wiera* [tikėjimas].

4. Kai kurie ypatingi vardai, pvz.: *ſwietas, Sáule, wákaras, raſſa, giwata, iśgánimas, ſmertis* [mirtis], *jaunyſte, ſenyſſte, niekas, kas.*

70 [Tačiau kai kurie iš jų daugiskaitoje vartojami, pvz.: *niekai, wakarais,* tik skirtinga reikšme. Mat žodis *niekai* reiškia „menkniekiai", o žodis *wakarais* vartojamas prieveiksmiškai ir reiškia „vakare" arba „vakaro metu".]

5. Šiai grupei priklauso ir skaitvardžiai nuo vienuolikos iki dvidešimties, kurie vartojami daiktavardiškai, pvz.: *wienolika wiru,* taip pat *trilika, keturolika, penkiolika* ir kt.

IV. Neturi vienaskaitos arba vienaskaitoje mažiau vartojami:

1. Daugumas vardų, kurie pažymi sėklas, vaisius ir kitus žemėje augančius daiktus, pvz.: *ſémenis, ikrai, ruggiei, miežei, kwiečiei, áwižos, grikkai, miltai, awietes, ſámanos* ir kiti tokie.

[Dar vienaskaitoje sakoma ir *kwietys, ruggys, miežys,* bet tada reiškia ne tiek javus, kiek vieną grūdą.]

2. Kai kurie vardai, reiškiantys daugybę arba tam tikrą rinkinį, pvz.: *marios, jurės, penigai, paźándes, naſrai, réples, źirkles, ſzukkos, lipynes, kámanos, ſzilkai, ſzaſzai, nieźai, nůdai, apipenai* [nuodai], *páſzukos, pákulos, marškinei, kélines, pákeles* [kojaraištis], *ſmagenos* [smegenys].

[Čia taip pat priklauso kaimų, pavadintų nuo gyventojų
71 arba giminės, vardai, apie kuriuos kalbėjome anksčiau 9 sk.] Taip pat čia priklauso šių švenčių pavadinimai: *kaledas**, ſzeštinnes, ſekminnes* irgi *krikštinos, rodinos, źiedotuwes, pádůtuwes.*

---

* Atitaisyta į *Peteris.*

** Atitaisyta į *kałedos.*

3. Kiekiniai skaitvardžiai iki šimto, išskyrus *wienas, deſzimtis*, turinčius abu skaičius, vartojamus tik vienaskaitoj ir nurodytus priešeinančiame puslapyje.

Taip pat priklauso dviskaitos vardininkas *abu, abudu*, mot. g. *abi, abidwi*.

V. Vardų, neturinčių kai kurių linksnių, šioje kalboje pastebima nedaug.

Vieną linksnį, rodos, teturi šie vardai: *kurſai, taſſai, kieno*. Nelinksniuojamieji nurodyti kitame puslapyje.

[Žodžius *Iśku* [aišku, ryšku], *graźu, tilomis, źinnomis, peſćiomis* ir kt. teisingiau būtų priskirti prie prieveiksmių.]

Du linksnius turi bevardės giminės įvardis *tai*, kurio galininkas yra *tai*.

Keturis linksnius turi šie: *Sawes*, N. *ſaw*, G. *ſawę*, Abl. *ſawimi* ir *ſawije*.

Penkių linksnių vardai, kurie neturi tik šauksmininko, yra, kaip ir lotynų kalboje, klausiamieji ir santykiniai įvardžiai.

VI. Įvairuojantieji, kurie giminę, linksniuotę arba giminę ir linksniuotę kaito, turėdami tą pačią reikšmę, pasitaiko šie:

1. giminę:

72 vyr. g. žodžio *źmogus* daugiskaita bendra *źmones*. Žodžio *tukstantis* vyr. g. daugisk. yra *tukstantis* ir mot. g. — *tukſtanćios;*

2. linksniuotę:

Kai kurie tikriniai vardai, nors turi skirtingas galūnes, yra tos pačios giminės, pvz.: *Moſe* — K. *Moſės* ir *Moyſeſzus* — K. *Moyſeſzaus, Iſaias* — *Iſaio* ir *Iſaioſzus* — *Iſaioſzaus, Auguſtinas* — *Auguſtino* ir *Auguſtinus* — *Auguſtinaus, Paulas* — *Paulo* ir *Paulus* — *Paulaus*. Taip pat bendrinis vardas *prietelis* — *prietelio* [bičiulis] ir *prietelus* — *prietelaus*.

Vienaskaitos vardininkas turi vienodą galūnę, kiti linksniai linksniuojami dvejopai: *mote* — *motės* ir *mote* — *moters*, *jente* [brolienė] — *jentės* ir *jente* — *jenters*;

3. giminę ir linksniuotę kartu:

ſmértis [mirtis] — vyr. g. K. *ſmérćio* ir *ſmértis* — mot. g. *ſmérties; ſmutkas* ir *ſmutka* [liūdesys], *ſielwartas* ir *ſilwarta, ſzwieſumas* ir *ſzwieſuma, mieras* ir *miera* [matas].

VII. Nelinksniuojamieji yra: 1) būdvardžiai *kiek, tiek, daug*, pvz.: *kiek diena, daug źmones, daug źmonų, daug źmonems* ir t. t. Gavę daiktavardžio reikšmę, jie linksniuo-

jami šitaip: *daug, daugio, daugi, daugime; kiek — kieko;*
73 *tiek — K. tieko,* pvz.: *del daugio prieżastu*, iſz kieko żodżiu* [iš taip maža žodžių];

2) Svetimos kilmės pavadinimai, jei jie neturi lietuviškos galūnės, kaip antai: *Iſrael, Jeruſalem, Sion.*

Priedas

Apie skaitvardžius

Skaitvardžiai yra įvairių rūšių.

I. Kiekiniai, kaip antai: *wiens* (1), *du* (2), *tris* (3), *keturi*** (4), *penki* (5), *ſześi* (6), *ſeptini* (7), *aštůni* (8), *dewini* (9), *deſzimtis,* sutr. *deſzimts* (10), *wienolika* (11), *dwilika* (12), *trilika* (13), *keturolika* (14), *penkiolika* (15), *ſzešolika* (16), *ſeptinolika* (17), *aštonolika* (18), *dewinolika* (19), *dwideśimti* (20), *dwideśimti ir wiens* (21), *dwideśimti ir du* (22), *dwideśimti ir tris* (23), *dwideśimti ir keturi* (24) ir t. t., *tris deśimtis* ir *trideśimtis* (30), *keturios deśimtis* (40), *penkios deśimtis* (50), *ſzešios deśimtis* (60), *ſeptinos deſzimtis* (70), *aštůnos deśimtis* (80), *dewinos deśimtis* (90), *ſzimtas* (100), *du ſzimtu* (200), *tris ſzimtai* (300), *keturi ſzimtai* (400), *penki ſzimtai* (500), *ſześi ſzimtai* (600), *ſeptini ſzimtai* (700),
74 *aštůni ſzimtai* (800), *dewini ſzimtai* (900), *tukstantis* (1 000), *du tukſtanćiu* (2 000), *tris tukſtanćiei* (3 000), *keturi tuſktanćiei* (4 000) ir t. t.

[Įsidėmėk. (1) Skaitvardžiai nuo vieno iki dešimties yra vartojami abiejose giminėse, kaip antai: *wieni, wienos, du, dwi;* (*tris* yra bendrosios giminės), *keturi, keturos* ir t. t. (2) Taip pat sakoma: *dweii, treii, ketweri, penkieri, ſześeri, ſeptineri* ir t. t. ir moteriškosios giminės: *dweios, treios, ketweros* ir t. t., kaip antai: *per trejas*** jures, ketweromis dienomis, ſeptineris metůs.*]

II. Kelintiniai: *pirmas, antras, trećias, ketwirtas, penktas, ſześtas, ſėkmas* [septintas], *ášmas* [aštuntas], *dewintas, deśimtas, liekas* [vienuoliktas], *antras liekas* [dvyliktas], *trećias liekas* [tryliktas], *ketwirtas liekas* [keturioliktas], *pénktas liekas* [penkioliktas]. Taip pat sakoma: *antraliekas, trećialiekas, ketwiraliekas* ir *liekas antras, liekas trećias* ir t. t.,

* Atitaisyta į *prieżasćiu.*
** Atitaisyta į *keturi.*
*** Atitaisyta į *treias.*

dwideśimtas ir *antras deśimtas, dwideśimtas ir pirmas, dwideśimtas ir antras, dwideśimtas ir trečias* ir t. t., *trideśimtas, keturadeśimtas, penktadeśimtas, ſześadeśimtas, ſeptinadeśimtas, aśtůnadeśimtas, dewintadeśimtas, ſzimtas, tukſtinis* [tūkstantas].

75 [Dalybinių skaitvardžių šioje kalboje nėra, bet jų vietoje lietuviai vartoja kiekinius skaitvardžius su prielinksniu *po* ir žodžius *kiek, kiekwienas, alwienas* [kiekvienas], kaip: *ieme kiekwienas po graſzi*, Mat. 20, *po tris griwinas gawome alwienas; kiek diena; kiek dienôs* [kasdien], *kiek méta* [kasmet]].

III. Rūšiuotiniai: *wienokas* ir *wieneropas, dweiokas* ir *dweiopas, treiokas* ir *treiopas, ketweropas* ir *keturokas, penkiokas* ir *penkieropas* ir t. t., *deśimteropas, ſzimteropas.*

IV. Proporciniai: *dwilinkas, trilinkas.*

V. Laiko: *dweigys, treigys, ketwérgis, penkérgis, ſześérgis, ſeptinérgis* ir t. t., *ſzimtérgis.* Taip pat sakoma: *penktadeśimtinis, ſześtadeśimtinis* ir kt.

Įsidėmėk: Dar yra skaitvardinių daiktavardžių, kai kurių gramatikų vadinamų skaitvardžių indikatyvais, kaip, pvz.: *wienokybe, dweietas, treietas* arba *dweiets, treiets, kétwerts, penkiets* ir taip toliau, pvz.: *dweiets awiu, treiets waiku, ketwerts galwiu* [galvijų].

76 Skyrius XIII

Apie įvardį

I. Reikšmės atžvilgiu įvardžiai yra šešių rūšių:

1. Parodomieji įvardžiai: *aſz, tu, ſzis, tas, ans.*
2. Santykiniai įvardžiai: *jis, pats, ans, kurs, kurſai, kaškas.*
3. Sangrąžiniai įvardžiai: *ſawes* ir *ſawas.*
4. Klausiamieji įvardžiai: *kas? kurſai? kieno?*
5. Savybiniai įvardžiai: *mánas, táwas, ſáwas, muſu, juſu;*
6. Gimininiai įvardžiai: *muſiškas* ir *muſiškis, juſiškas* ir *juſiškis, Manieji, Tawieji, Sawieji.*

II. Kokybės atžvilgiu (1) vieni įvardžiai yra atskiriamieji, kuriuos ką tik apžvelgėme, kiti — neatskiriamieji, kaip antai: *mi, im* ir *ſi*, kurių vartojimas nurodytas sintaksės skyriuje; (2) vieni įvardžiai yra paprasti, pvz.: *ans, kurs,* kiti — sudurtiniai, pvz.: *anaſgi, kurſaigi.*

Įvardžiai jungiami įvairiai:

1) tarp savęs, pvz.: *kaškas, ſzittas* iš *ſzis* ir *tas;*

77 2) su neskiriamaisiais prielinksniais, pvz.: *manip, tawip, ſawip* ir *manimp, tawimp, ſawimp, muſip, muſimp, juſip, juſimp;* taip pat: *maneſp, taweſp, ſaweſp, muſump, juſump;*

3) su kitomis dalelėmis arba skiemeniniais priedais: *jau, ſai, kat, gi, gu,* kaip antai: *taſjau, tasſai, taskat* [štai tas], *tasgi* ir *taſſaigi, kurſgi, kurſaigi, kasgi, ajzgu* [ar aſz], *tugu* [ar tu], *anſgu* [ar anas].

Pastaba. Įvardžiai *kas* ir *kurſai* prieš save gali turėti sudaromąją dalelę *ne,* pvz.: *nekas, nekurjai.*

III. Įvardžiai linksniuojami visai kitaip negu vardai, pvz.: *aſz, tu, ſawes;* arba linksniuojami kaip būdvardžiai; tokie yra visi likusieji paprastieji; dar kiti, būtent, sudurtiniai įvardžiai, yra nelinksniuojami, jų nekaitomos abi dalys arba viena.

Įvardžių linksniuotės

*aſz, tu, ſawo**

Vienaskaita

V.	*aſz*	*tu*	
K.	*manes*	*tawes*	
N.	*man*	*taw*	
G.	*manę*	*tawę*	
Š.	nėra	*ô tu*	
Abl. įnagio	*manimi*	*tawimi*	
Abl. vietos	*manije*	*tawije*	

78 ### Dviskaita

V. K. G.**	vyr. g.	*muddu* ir *wedu*	*judu*
	mot. g.	*mudwi*	*judwi*
N.		*mum dwiem*	*jum dwiem*

Daugiskaita

V.	*Mes*	*jus*
K.	*muſu*	*juſu*
N.	*mumus* (sutr. *mums*)	*jumus* ir *jums*
G.	*mus*	*jus*

* Atitaisyta į *ſawes.*

** Klaidų atitaisyme pažymėta, kad čia duotos V. ir G. formos ir kad reikia pridėti abiejų giminių kilmininko formas *mumu dwieju, jumu dwieju.*

Š.	nėra		*ô jus*
Abl.	įnagio	*mumis*	*jumis*
	vietos	*muſůſe*	*juſůſe*

Vienaskaita

V.	nėra	
K.	*ſawes*	
N.	*ſaw*	
G.	*ſawę*	
Š.	nėra	
Abl.	įnagio	*ſawimi*
	vietos	*ſawije*

Daugiskaitos nėra.

79 [Prie naudininkų *man, taw, ſaw* lietuviai, ypač Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės, prideda *i* ir sako *mani, tawi, ſawi.* Iš čia vietos ablatyvas — *manije, tawije;* kiti sako *manėje, tawėje* iš nevartojamo naudininko *manė, tawė, ſawė*]

Linksniavimas

Vyr. g. *ſzis, jis;* mot. g. *ſzi, ji.*

Vienaskaita

V.	*ſzis, jis*		*ſzi, ji*
K.	*ſzo, jo*		*ſzôs, jôs*
N.	*ſzem, ſzam; jem* ir *jam*		*ſzei, jei*
G.	*ſzį, jį*		*ſzę, ję*
Š.	nėra		
Abl.	*ſzů, jů* ir *jůmi*		*ſze, je*
	ſzeme, jeme		*ſzoje, joje*

Dviskaita

V. G.	*ſzů du, jů du*	*ſzi dwi, ji dwi*
K.	*ſzu dweiu, ju dweiu*	*ſzu dwieiu, ju dwieiu*
N.	*ſzem dwiem, jem dwiem*	*ſzem dwiem, jom dwiem*

Daugiskaita

V.	*ſzie, jie*	*ſzos, jos*
K.	*ſzû, jû*	*ſziû, jû*
N.	*ſziems, jiems* ir *ſziemus, jiemus*	*ſzoms, joms*
G.	*ſzus, jûs*	*ſzias, jas*
Š.	nėra	
Abl	*ſzeis, jeis* / *ſzûſe, jûſe*	*ſzomis, jomis* / *ſzoſa, joſa*

[Pagal šią linksniuotę linksniuojamas ir vardas *toks* su savo moteriškąja gimine *toki;* daugisk. *tokie* ir klaipėdiečių tarmėje *toki.*]

Įsidėmėk. (1) Kaip prie daiktavardžių, taip ir čia vienaskaitos naudininkas gauna paragoginę raidę *u: ſzamui, jamui* vietoj *ſzam, jam.*

(2) Dviskaitoje pridėjome žodžius *du, dwi* ne dėl to, kad jie būtų kilę iš vardininko variacijos, bet dėl to, kad jie, sudėti su įvardžiu, geriau iškelia reikšmę, panašiai kaip ir kitose, net ir pačių vardų, linksniuotėse.

Tas, ta

Vienaskaita

	Vyr. g.	Mot. g.
V.	*tas*	*ta*
K.	*to*	*tôs*
N.	*tam* ir *tamui*	*tai*
G.	*tą*	*tą*
Š.	nėra	
Abl.	*tů* ir *tůmi* / *tame*	*tà* / *toje*

Dviskaita

V. G.	*tů du*	*tıe dwi*
K.	*tû dweiû*	*tu dwieiu*
N.	*tiem dwiem*	*tom dwiem*

Daugiskaita

	V.	*tie*	*tos*
81	K.	*tû*	*tû*
	N.	*tiems* ir *tiemus*	*toms*
	G.	*tus* ir *tůs*	*tas*
	Š.	nėra	
	Abl.	*tais*, *tůſe*	*tomis*, *toſa*

Įsidėmėtina. (1) Šio įvardžio bevardė giminė *tai* kitus linksnius, išskyrus galininką, kuris taip pat yra *tai*, turi tokius pat, kaip vyr. g. įvardis *tas*.

(2) *kas* vienaskaitoje turi vyriškosios giminės galūnes, kurios vartojamos moteriškajai ir bevardei giminei, kaip antai: *tai wiſſa*, *kas marioſa ira*.

(3) Vienaskaitos įnagio ablatyvas rašomas su galūne *ů*, kad atskirtume nuo daugiskaitos kilmininko, kaip antai: *ſzů*, *tů*, *jů*, kurių kilmininkai yra *ſzu*, *tu*, *ju*.

IV. Pagal šių įvardžių normą linksniuojami ir kiti įvardžiai. Kaip *ſzis* linksniuojamas ir *kuris*, *kurs*; kaip *tas* linksniuojamas *anas*, *ans*, išskyrus daugiskaitos vardininką, kuris gali turėti dvejopą galūnę: *anie* ir *anis*.

Santykinis įvardis *patis*, *pats* linksniuojamas savotiškai šiuo būdu:

Vienaskaita

		Vyr. g.	Mot. g.
	V.	*patìs*, *pats*	*patı*
	K.	*paties*	*paćiõs*
	N.	*paćiam*	*paćiei*
	G.	*páti*	*patę* ir *paćię**
82	Š.	*pats*	*pati*
	Abl.	*paćiu*, *pátime*	*paćie*, *paćioje*

Dviskaita

	V. G.	*paćiu*	*pati*
	K.	*paćiû*	
	N.	*patim*	*paćiom*

* Atitaisyta į *paczę*.

V.	*pátis*	*paćios*
K.	*paćiû*	*paćiû*
N.	*patiems*	*paćioms*
G.	*paćius*	*paćies**
Š.	*patis*	*paćios*
Abl.	*paćieis* / *paćiûſe*	*paćiomis* / *paćioſa*

V. Savybiniai įvardžiai: *mánas, táwas, ſáwas* su savo moteriškąja gimine linksniuojami visai taip pat, kaip vardai. Vyriškoji giminė priklauso pirmajai, o moteriškoji — antrajai vardų linksniuotei.

VI. Klausiamieji įvardžiai *kurſai, kieno* kituose linksniuose yra nekaitomi.

VII. Sudurtinių įvardžių linksniuojama arba tik pirmoji dalis, pvz.: *Kasgi, taſgi, taſjau*, K. *Kogi, togi, tojau* ir t. t.; arba tik antroji, pvz.: *nekas, nekuris*, K. *neko, nekurio*, N. *nekam, nekuriam, kaškas, kaško, kaškam* ir t. t.; arba visai nekaitomi, pvz.: *taſſai, tasſaigi, kurſai, kurſaigi.*

83 Skyrius XIV

Apie veiksmažodį

I. Veiksmažodis turi aštuonias akcidencijas: atskyrimas, asmuo, skaičius, laikas, nuosaka, asmenavimas, pavidalas ir figūra.

II. Veiksmažodis atskiriamas arba iš reikšmės, arba iš formos, arba iš asmens.

III. Iš reikšmės vieni veiksmažodžiai yra veikiamieji, pvz.: *wadinnu, muſzu;* kiti — neveikiamieji, pvz.: *wadinnamas eſmi, muſzamas eſmi;* treti niekatrieji, pvz.: *ſtowiu, bėgu, giwenu.*

[Niekatrieji veiksmažodžiai yra skirstomi taip: 1. Niekatrieji neveikiamieji veiksmažodžiai, nors gali turėti veikiamųjų arba niekatrųjų veiksmažodžių galūnes, tačiau reikšme visiškai sutampa su neveikiamaisiais, pvz.: *tampu, ſtojûs, paſtoju* [tampu], *wirſtu, wargſtu, gilpſtu* [sveikstu], *paſweikſtu, tirpſtu.* 2. Daiktavardinis veiksmažodis *eſmi.*]

* Atitaisyta į *paczes.*

Kaip ir hebrajų hifil rūšies, kiti veiksmažodžiai yra tranzityviniai, pvz.: *raſzydinu* — tai yra *důmi* [duodu] *raſzyti, jůkinu, puldinu.* Jų požymis, arba pažymimoji raidė, yra *n* prieš *u* paskutiniame skiemenyje.

[Įsidėmėtina. Tačiau ne visi veiksmažodžiai su galūne *nu* yra tranzityviniai, o tik tie, kurie prie paprastųjų veiksma-
83a žodžių turi pridėtą *nu*, pvz.: iš *raſzyti* tranzityvinis yra *raſzydinu*, iš *půlu* — *puldinu.*]

Treti, sangrąžiniai veiksmažodžiai, yra tokie pat, kaip hebrajų hitpahel rūšies, pvz.: *apſibiaurinu, paſididinu, rupinůs, důmies* [duoduosi, leidžiuosi]. Jų požymis yra dalelė *ſi*, kuri pridedama prie veiksmažodžių arba pradžioje, pvz.: *apſibiaurinu* — iš veiksmažodžio *apbiaurinu, apſirupinu* — iš veiksmažodžio *aprupinu*, arba gale, pvz.: *apbiaurinůſi, rupinůſi*, ir atmetus *i* — *apbiaurinůs, rupinůs;* kai kada kartu ir viduryje, ir gale, pvz.: *apſieimies* [apsieinu], *uſſiginůs* [užsiginu], *atſiradaus.*

Išimtys: *meldžiůs, praſzaus, ſkundžiůs, ſtojůs*, kurie turi sangrąžinių veiksmažodžių galūnes, tačiau išlaiko paprastą reikšmę.

[Pastaba. Šiaip sau gramatikai tranzityvinius veiksmažodžius laiko tais pačiais veikiamaisiais veiksmažodžiais. Mums jie dar pažymi šį tą daugiau, būtent: veiksmą ne tik veikiančiojo, bet taip pat ir į kitą savo veiksmą perkeliančiojo. Tai lengvai galima matyti iš anksčiau nurodytų veiksmažodžių.]

IV. Iš formos vieni veiksmažodžiai yra veikiamosios rūšies, kurie turi galūnę *u*, kiti — neveikiamosios rūšies, kurių galūnė yra *amas, imas* ir *omas* su daiktavardiniu veiksmažodžiu *eſmi*, pvz.: *wadinnu — wadinnamas eſmi, mylu — mylimas eſmi, ſkaitau — ſkaitomas eſmi.*

84 V. Iš asmens veiksmažodžiai yra (1) asmeniniai ir beasmeniai; (2) asmenuojami ir neasmenuojami, apie kuriuos kalbėsime kituose skyriuose.

VI. Veiksmažodžiai, kaip ir vardai, turi tris skaičius: vienaskaitą, dviskaitą ir daugiskaitą.

VII. Veiksmažodžiai taip pat turi tris asmenis: pirmąjį, antrąjį, trečiąjį.

Įsidėmėk. 1. Visų laikų ir nuosakų vienaskaitos, dviskaitos ir daugiskaitos trečiasis asmuo yra toks pat. 2. Tiesioginės nuosakos esamojo laiko trečiojo asmens, kaip ir visų laikų

bei nuosakų daugiskaitos pirmojo ir antrojo asmens, paskutinis balsis dėl trumpumo dažnai numetamas, ir tada iš triskiemenio veiksmažodžio pasidaro dviskiemenis, iš keturskiemenio — triskiemenis, kaip antai: *wadin'* vietoj *wadinna*, daugiskaita — *wadinnam, wadinnat, wadin'*, vietoj *wadinname, wadinnate, wadinna*. Taip pat ir būtasis laikas — *wadinnom, wadinnot* vietoj *wadinnome, wadinnote*. Būsimasis laikas *wadįſim, wadįſit* ir *wadįſem, wadįſet* (priešeinančiame skiemenyje grąžinant *e* ir išmetant *i*) — vietoj *wadįſime, wadįſite*. Tas pat atsitinka ir kitose nuosakose. Sakysim, liepiamojoje nuosakoje *wadinkim, wadinkit* ir *wadinkem, wadinket* — vietoj *wadinkime, wadinkite* ir kt. Tas pat atsitinka ir kitose asmenuotėse: *rėg* — vietoj *rėgi, kalb* — vietoj *kalba* ir daugisk. *rėgim, kalbam* — vietoj *rėgime, kalbame* ir t. t.

VIII. Veikiamosios rūšies asmeninis veiksmažodis turi tris laikus: esamąjį, būtąjį ir būsimąjį laiką. Neveikiamosios
85 rūšies veiksmažodis turi ir imperfektą. Pliuskvamperfektą lietuviai aprašo būtojo laiko dalyviu ir daiktavardiniu veiksmažodžiu *buwau*, kaip: *aſz buwau jem ſakięs, jis buwo man priſakięs*; ir taip kituose asmenyse bei skaičiuose. Bendratys, kaip ir veikiamosios rūšies dalyviai, turi keturis laikus: esamąjį laiką, imperfektą, perfektą su pliuskvamperfektu ir būsimąjį laiką. Neveikiamosios rūšies dalyvis turi esamąjį, būtąjį ir dvejopą būsimąjį laiką.

IX. Nuosakos yra keturios: tiesioginė, liepiamoji, subjunktyvas ir bendratis.

Prie bendraties priskiriamas siekinys ir dalyvis.

X. Optatyvas lietuvių kalboje yra nereikalingas, nes abi nuosakos, subjunktyvas ir optatyvas, galūnių arba sudarymo atžvilgiu sutampa, tik reikia panaudoti skirtingus žodelius, kurie tačiau naujos nuosakos sudaryti negali. Geidžiamieji žodeliai yra: *ak! kada! jeib!* Subjunktyvo žymės yra: *jey, jeng, idant, kaip*. Todėl subjunktyvas apima ir optatyvą taip pat, kaip ir potencialį. O liepiamoji nuosaka apima koncesyvą, arba leidžiamąją nuosaką, pvz.: *tewadinna ji, tedůd jem;* taip pat daugiskaitoje: *wadinkem, důkem* ir t. t.

XI. Dar kelios pastabos apie liepiamąją nuosaką: (1) vienaskaitos antram asmeniui pailginant žodžio galūnę, dažnai
87 pridedama raidė *i*, pvz.: *buki* — vietoj *buk, wadinki* — vietoj *wadink, ſakyki* — vietoj *ſakyk* ir taip visose kitose veiksmažodžių asmenuotėse; (2) liepiamosios nuosakos var-

tojami (tai yra būdinga šiai ir lenkų kalbai) ne tik antrieji ir tretieji, bet ir pirmieji dviskaitos bei daugiskaitos asmenys.

XII. Pastaba dėl subjunktyvo. Kai kurie lietuviai, ypač Didžiosios Kunigaikštystės, daugiskaitą kaito taip: daugisk. *galetume, galetumb'* — vietoj *galetumbim, galetumbit; tiketume, tiketumb'* — vietoj *tiketumbim, tiketumbit; turetume, turetumb'* — vietoj *turetumbim, turetumbit* ir atmetus *e: galetum', tiketum', turetum'*.

XIII. Bendratis visose asmenuotėse turi galūnę *ti*, bet dažniausiai, ypač kasdieninėje kalboje, galūninė *i* numetama, pvz.: *wadint', mylet', diekawot'*, gydit'*, net be apostrofo ženklo gale: *wadint, mylet,* — vietoj *wadinti, myleti* ir t. t.

Taip pat ir sangrąžiniai veiksmažodžiai: *džaugtis, linkſmintis* ir *džaugties, linkſminties* — vietoj *džaugtiſi, linkſmintiſi*, dėl geresnio skambėjimo įterpiant raidę *s* prieš galūninį *s*.

XIV. Siekinys lietuvių kalboje yra tik vienas, būtent, su galūne *u*, pvz.: *wadintu, reggetu, ſakytu*.

Kas reikia žinoti apie dalyvius, nurodyta 21 sk.

88

Skyrius XV

Apie pirmąją asmenuotę, jos rūšis ir pavidalą

I. Asmenuojant, arba kaitant veiksmažodžius nuosakomis, laikais ir asmenimis, ypač reikia atsižvelgti į tris dalykus: 1) pažymimąją raidę, 2) augmentą, 3) išvedimą. Mat, į šiuos dalykus gerai įsižiūrėjus, bus nesunku veiksmažodžius kaityti.

II. Pažymimąją raidę ypač reikia stebėti trijų laikų: esamojo, būsimojo ir būtojo, nes nuo šių laikų priklauso visi kiti.

III. Esamojo laiko pažymimąja raide laikoma raidė prieš galūninį *u*, ar tai būtų priebalsė ar balsė, ar paprasta, ar sudurtinė, ar dviguba raidė, pvz.: veiksmažodyje *wadinnu* *n* prieš *u* yra pažymimoji raidė; taip pat ir *a* prieš *u* veiksmažodžiuose *ſakau, darau;* veiksmažodžiuose *ſzwenczu, atleidžiu* pažymimosios raidės vietoje yra *n***, *dž*, kurios būsimajam laike ištisai išmetamos, o būtajame ištisai paliekamos, pvz.: būsim. 1. *ſzwenſu* arba *ſzwęſu, atleiſu*, būt. 1. *ſzwenčiau, atleidžiau*.

* Atitaisyta į *dekawot*.
** Atitaisyta į *cz*.

IV. Būsimojo laiko pažymimoji raidė yra *ſ* prieš *u*, pvz.: *wadinſu* — iš *wadinnu*, *ſakyſu* — iš *ſakau*. Būtojo
89 laiko raidė *a* prieš galinę *u* sudaro dvibalsį, pvz.: *wadinnau* — iš *wadinnu*, *wadinſu*. Antrojoje ir trečiojoje asmenuotėje prieš *au* atsiranda *i* arba *j*, kaip antai: *ſakiau*, *reggėjau*, *žinnojau*, *dawjau*.

Pastaba. Esamojo laiko pažymimoji raidė, išstumta būsimajame laike, dažniausiai grįžta būtajame, pvz.: *wadinnu*, *wadinſu*, *wadinnau*; *atleidžiu*, *atleiſu*, *atleidžiau*.

V. Antrosios asmenuotės veiksmažodžiai augmentą turi būsimojo laiko viduryje ir iš jo išvestuose laikuose, pvz.: iš *reggiu* būsim. 1. yra *reggêſu* su augmentu *e*, iš *ſakau* būsim. 1. yra *ſakyſu* su augmentu *y*, iš *gidau* yra *gidiſu* su augmentu *i*, iš *žinnau* — *žinnôſu* su augmentu *o*; iš čia būtasis laikas — *reggėjau*, *ſakiau*, *gidžiau*, *žinnojau*.

VI. Visi laikai betarpiškai arba tarpiškai išvedami iš tiesioginės nuosakos esamojo laiko. Betarpiškai iš esamojo laiko padaromas tiesioginės nuosakos būsimasis laikas, bendraties imperfektas ir esamojo laiko dalyviai, pvz.: iš *wadinnu* yra *wadinſu*, *wadinnant* ir *wadinnąs*, iš *myliu* — *mylêſu*, *mylint* ir *milįs*. Tarpiškai išvedami visi kiti laikai. Tarpininkaujant būsimajam laikui iš esamojo laiko padaromas perfektas visose nuosakose, kaip ir dalyvis, pvz.: iš *wadinſu* yra *wadinnau*, *wadinnus*, *wadinnęs*, iš *mylêſu* — *mylėjau*, *mylėjus*, *mylėjęs*. Toliau iš būsimojo laiko yra padaromas liepiamosios nuosakos esamasis laikas, iš kurio išvedamas konjunktyvo ir bendraties esam. laikas, pvz.: iš *wadįſu* arba *wadinſu* yra *wadink*, *wadinćia*, *wadinti*;
90 iš *mylêſu* — *mylėk*, *mylėćia*, *mylėti*. Iš bendraties esamojo laiko padaromas dalyvio imperfektas, pvz.: iš *wadinti* — *wadindams*, iš *mylêti* — *mylêdams*.

Bendraties ir dalyvio būsimasis laikas išvedami iš tiesioginės nuosakos būsimojo laiko daugiskaitos pirmo asmens, pvz.: iš *wadįſem* yra *wadįſent* ir *wadįſęs*; iš *mylesim* — *mylêſent* ir *mylêsęs* Visi iš jo sudaryti laikai išlaiko būsimojo laiko augmentą.

Bendraties taisykiė

Kiek skiemenų turi būsimasis laikas, tiek pat turi turėti ir bendratis. Jei būsimasis laikas yra dviskiemenis, bendratis taip pat bus dviskiemenė, jei triskiemenis, ir bendratis

turės tiek pat skiemenų, pvz.: iš *durru* būsim. 1. yra *durſu*, iš čia bendratis *durti* (tarpininkaujant liepiamosios nuosakos esam. 1. *durk*); iš *praſzau* būsim. 1. yra *praſzyſu*, bendratis (tarpininkaujant liepiamajai nuosakai) — *praſzyti*. Siekinys padaromas iš bendraties esamojo laiko, pakeitus *i* į *u*, pvz.: iš *wadinti* yra *wadintu*, iš *reggėti* — *reggėtu*.

Pastaba. Iš vienaskaitos trečiojo asmens padaromi visi kiti tiesioginės nuosakos abiejų skaičių (dviskaitos ir daugiskaitos) asmenys: esamajame ir būtajame laike — betarpiškai, o būsimajame laike — tarpininkaujant antram asmeniui, pvz.: iš *wadinna* yra *wadinnawa*, *wadinnata*, *wadinname*, *wadinnate*; iš *wadinno* yra *wadinnowa*, *wadinnota*, *wadinnome*, *wadinnote*; iš *wadįſi*, *wadįs* yra *wadįſiwa*, *wadįſita*, *wadįſime*, *wadįſite*. Taip pat ir kitose asmenuotėse: iš *régi* yra *régiwa*, *régime*, iš *ſako* — *ſakowa*, *ſakome* ir t. t.

91 Taisyklės

Vienaskaitos trečiojo asmens paskutinis balsis, ar tai būtų *a*, ar *e*, ar *i* arba *o*, pasilieka visuose skaičiuose ir asmenyse, kaip paaiškės toliau iš pavyzdžių.

Iš antrojo liepiamosios nuosakos asmens su pridėtine *i* padaromi, išskyrus trečiuosius, visi kiti dviskaitos ir daugiskaitos asmenys, pvz.: iš *wadinki* yra *wadinkiwa*, *wadinkime*, *wadinkite*. O trečiasis asmuo padaromas iš esamojo laiko trečiojo asmens, kurio balsė, pridėjus dalelę *te* pradžioje, taip pat pasilieka, pvz.: *tewadinna*, *teſako*.

Apie dalyvių padarymą plačiau bus nurodyta 21 sk.

VII. Lietuvių kalba gali turėti tris veiksmažodžių asmenuotes.

VIII. Pirmąja asmenuote asmenuojami tie veiksmažodžiai, kurių būsimojo laiko galūnė yra *ſu*, o būtojo laiko — *au* be augmento, pvz.: *wadinnu* — būsim. 1. *wadinſu*, būt. 1. *wadinnau*; *dumoju* — *dumoju*, *dumojau*.

[Labiausiai paplitusi ta asmenuotė, kurios esamojo laiko formantas gali būti bet koks priebalsis. Šiai pirmajai asmenuotei priklauso šie veiksmažodžiai: *dirbu*, *ſzwenčiu*, *bredu* [brendu], *deggu*, *degiu*, *lieju*, *werkiu*, *ſukku*, *kullu*, *immu*, *graudenu*, *limpu*, *durru*, *gaištu*, *pametu*, *geidžiu*, *grenžu* ir kiti į juos panašūs.]

92 Šios pirmosios asmenuotės veikiamosios rūšies paradigma

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Wadinnu, wadinni, wadinna*
Dvisk. *wadinnawa, wadinnata, wadinna*
Daugisk. *wadinname, wadinnate, wadinna*

Būtasis laikas

Vienask. *wadinnau, wadinnei, wadinno*
Dvisk. *wadinnowa, wadinnota, wadinno*
Daugisk. *wadinnome, wadinnote, wadinno*

Pliuskvamperfektas

taip aprašomas:

Vienask. *Wadinnęs buwau, wadinnęs buwai, wadinnęs buwo*
Dvisk. *wadinnuſe buwowa, wadinnuſe buwota, wadinnuſe buwo*
Daugisk. *wadinne buwome, wadinne buwote, wadinne buwo*

Būsimasis laikas

Vienask. *wadinſu, wadinſi, wadins*
Dvisk. *wadinſiwa, wadinſita, wadins*
Daugisk. *wadinſime, wadinſite, wadins*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Wadink* arba *wadinki, te wadinna*
93 Dvisk. *wadinkiwa, wadinkita, tewadinna*
Daugisk. *wadinkime, wadinkite, tewadinna*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *idant Wadinćia* ir *wadinćiau, wadintumbei, wadintu*
Dvisk. *wadintumbiwa, wadintumbita, wadintu*
Daugisk. *wadintumbime, wadintumbite, wadintu*

Perfektas

Vienask. *jey* arba *jog eſmi wadinnęs, eſſi wadinnęs, eſti wadinnęs* ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Vienask. *jey bućia wadinnęs, butumbei wadinnęs, butu wadinnęs*
Dvisk. *butumbiwa, butumbita, butu wadinnuſe*
Daugisk. *butumbime, butumbite, butu wadinnę*

Būsimasis laikas

Jey buſu wadinnęs, buſi wadinnęs, bus wadinnęs ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas

Wadinti

Imperfektas

Wadinnant

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Wadinnus

Būsimasis laikas

Wadiſent

Siekinys

Wadintu

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *wadinnąs*, mot. g. *wadinnanti*

Imperfektas

Vyr. g. *wadindamas*, sutraukus *wadindams*, mot. g. *wadindama*

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Vyr. g. *wadinnęs*, mot. g. *wadinnuſi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *wadiſęs*, Mot. g. *wadiſenti*

Pastabos dėl esamojo laiko

1. Kai prie esamojo laiko paskutinio skiemens arba (jei veiksmažodis yra sudėtinis) prie pirmo skiemens pridedama raidė *s* arba skiemuo *ſi*, tada veiksmažodis tampa sangrą-
95 žiniu, kaip: *wadinnůs* ir *wadinnůſi*, *wadinnieſi*, *wadinnaſi* ir *wadinnas* ir taip pat kitų skaičių, laikų ir nuosakų. Pavyzdžiui: *paſiáukſtinu*, *paſiáukſtini*, *paſiáukſtina* ir t. t. Sangrąžiniai veiksmažodžiai, pridėjus sangrąžos ženklą *s* arba *ſi* pradžioje arba gale, asmenuojami taisyklingai pagal savo paprastųjų veiksmažodžių normą.

2. Tam tikri veiksmažodžiai, turintieji tą pačią galūnę, truputį pakeitus reikšmę arba nei kiek nepakeitus, priskiriami prie kitų asmenuočių, pvz.: I asmenuotės *kenćiu*, būsim. l. *kenſu*, būt. l. *kenćiau*, bendratis *kenſti* arba *kęſti;* antrosios asmenuotės *kenćiu*, būsim. l. *kentėſu*, perfektas *kentėjau*, bendratis *kentėti*. Taip pat I ir II asmenuotės veiksmažodis *taru*, būsim. l. *tarſu* ir *taryſu*, bendratis *tarti* ir *taryti*.

3. Esamojo laiko antrasis asmuo padaromas iš pirmojo asmens, pakeitus *u* į *i*, pvz.: iš *wadinnu* — *wadinni*, iš *dumoju* — *dumoji*. O tų veiksmažodžių, kurie vietoj esamojo laiko pažymimosios raidės turi dvi priebalses arba vieną mišriąją *dź*, *cź*, *ć*, paskutinė priebalsė atmetama, o *cz* arba *ć* pakeičiama į paprastą giminišką *t*, pvz.: *atleidžu*, *atleidi; ſzwenćiu*, *ſzwenti; kenczu*, *kenti*. Bet trečiame asmenyje tie patys priebalsiai vėl sugrąžinami: *atleidźe*, *kencźe*.

4. Šios asmenuotės esamojo laiko trečiasis asmuo turi galūnę *a*, iš kurios, kaip anksčiau minėjome, padaromi visi kiti abiejų skaičių asmenys, paliekant tą pačią balsę.

Išimtis. Veiksmažodžiai su *ćiu*, *džiu*, *ju* ir *iu* sudaro
96 trečiąjį ir visus kitus iš jo išvestus asmenis su *e*, pvz.: iš *kenczu* — *kencze*, *kenczewa*, *kenczeta*, *kenczeme*, *kenczete*, *kencze;* iš *ſpáudžiu* — *ſpáudže*, *ſpáudżewa*, *ſpáudżeta*, *ſpáudżeme*, *ſpáudżete*, *ſpaudże;* iš *láukiu* — *láukie*, *láukieme;* iš *ſzaukiu* — *ſzaukie*, *ſzaukieme;* iš *lieju* — *lieje*, dvisk. *liejewa*, *liejeta*, daugisk. *liejeme*, *liejete*, *lieje*.

[O kiti tos rūšies veiksmažodžiams ištisai suteikia taip pat ir galūnę *a*, pvz.: *dumoja*, *cziſtija* [valo], *láukia*, *geidźia*, *atléidźia*.]

Apie būtąjį laiką

Būtasis laikas padaromas iš būsimojo laiko, pakeitus *u* į *au* ir vietoj būsimojo laiko pažymimosios raidės vėl paėmus esamojo laiko pažymimąją raidę, išstumtą būsimojo laiko, pvz.: *wadinnu*, būsim. l. *wadinſu*, būt. l. *wadinnau; liepju, liepſu, liepjau; atleidžu, atleiſu, atleidžau; ſzwenćiu, ſzwenſu, ſzwenćiau.*

Išimtys

1. Kai kurie veiksmažodžiai, turintieji dvigubą *l* arba *r*, būsimojo laiko išmesto antrojo *l* arba *r* čia nebegrąžina, pvz.: iš *kullu* būsim. l. *kulſu*, būt. l. *kulau; barrù* — būsim. l. *bárſu*, būt. l. *baraù; gerrù* — *gėrſu, gėrau; berrù* — *berſu, bėrau*

2. Kai kurie veiksmažodžiai su *tu* esamojo laiko *t* pakeičia į giminišką *ć*, pvz.: *metu* — būt. l. *mećiau, pámetu* — *pámećiau, rentu (renćiu)* — *renćiau.*

3. Veiksmažodžių su *ſtu* ir *štu* arba *ſztu* būtieji laikai
97 padaromi išmetant esamojo laiko pažymimąją raidę, arba sukeičiant priešeinančias raides, arba net dėl geresnio skambėjimo kitą raidę pridedant, pvz.: *apdulkſtu* — būsim. l. *apdulkſu*, būt. l. *apdulkau; gaištu* — būsim. l. *gaiſzu*, būt. l. *gaiſzau; ſprogſtu* — *ſprogſu, ſprogau; trokſztu* — būsim. l. *trokſzu*, būt. l. *troškau; džuſtu* — *džuſu, džuwau; praźuſtu* ir *praźuwu* — *praźuſu, praźuwau; nuſigąſtu* — *nuſigąſu, nuſigandau; iſzwyſtu* — *iſzwyſu, iſzwydau.*

4. Veiksmažodžiai su *auju* būtuosius laikus padaro su *awau*, pvz.:

tarnauju, būsim. l. *tarnauſu*, būt. l. *tarnawau*
karáuju, būsim. l. *karáuſu*, *karawau*
ragáuju, ragáuſu, ragawau
prarakáuju [pranašauju], *prarakáuſu, prarakawau*
kełáuju, kełáuſu, keławau
prakaitáuju, prakaitáuſu, prakaitawau
pàteikáuju [nieko neveikiu], *pateikáuſu, pateikawau*
ruſtáuju, ruſtáuſu, rustawau
wėlikáuju, wėlikáuſu, wėlikawau
žináuju, žináuſu, žinawau.

Į šiuos yra panašūs su galūnėmis *ůju:*

ſzlůju, ſzlůſu, ſzlawiau
Nepakajůju [nerimauju], *nepakajůſu, nepakajawau*
pawėlůju, pawelůſu, pawėlawau
98 *laidůju, laidůſu, laidawau*
karſczůju, karſczůſu, karſczawau
kaledůju, kaledůſu, kaledawau ir *kaledojau*
mattůju, mattůſu, mattawau.
Taip pat *prigáunu, prigáuſu, prigavau.*

Visai netaisyklingai sudaro būtąjį laiką šie veiksmažodžiai: *palowiau* — iš esam. l. *palauju*, būsim. l. *palauſu; krowiau* — iš *kráuju*, būsim. l. *kráuſu; kowaus* — iš *káujůs, káuſůs; ſpjowiau* — iš *ſpjáuju, ſpjáuſu; paſenau* — iš *paſęſtu*, būsim. l. *paſęſu; paźinnau* — iš *pažyſtu*, būsim. l. *pažyſu; emiau* arba *iemiau* — iš *immu*, būsim. l. *imſu.*

2. Šios asmenuotės būtojo laiko trečiasis asmuo turi galūnę *o*, arba *e*, arba net *a*, pvz.: *wadinno, werkie, ſirga.* Iš čia daugiskaita: *wadinnom, werkiem,* išlaikant tą pačią balsę abiem skaičiams ir visiems asmenims, kaip ir esamajame laike. Tačiau kurie baigiasi su *a*, daugiskaitoje bendrai turi *o*, pvz.: *ſirgom, pirkom* — iš *ſirga, pirka.*

Dažniausiai turi galūnę *o* veiksmažodžiai su *ju, nu, ſtu* ir *ſtu, ſztu*, pvz.: *dumoju* — būt. l. *dumojo, pagineju* [baigiu] — *paginejo, lieju — liejo, gárbinu — gárbino, pabudinu — pabudino, wárginu — wárgino, numarinnu — numarinno, dzuſtu — dzuwo, nuſigąſtu — nuſigando, praauſzta — praauſzo, gaiſztu — gaiſzo.*

99 Veiksmažodžiai su *auju*, paminėti prieš tai einančiame puslapyje, būtuosius laikus padaro netaisyklingai, pvz.: iš *tarnauju* būt. l. 3 asmuo yra *tarnáwo*, iš *karáuju — karáwo*, iš *paragáuju — paragáwo* ir kiti.

Dažniausiai turi galūnę *e* veiksmažodžiai su *gu* ir *iu*, o taip pat su *dźiu, ćiu, ru*, pvz.: *dengie* — iš *dengiu, wengie* — iš *wengiu, dégie* — iš *degiu, réiśke* — iš *réiśkiu, láukie* — iš *láukiu, ſtumie* — iš *ſtumiu, melde* — iš *meldźiu, draude* — iš *draudźiu, kente* — iš *kenćiu, priwerte* — iš *priwerćiu, gėre* — iš *gerriu, dure* — iš *durru.*

Galūnę *e* taip pat turi šie veiksmažodžiai: *mirre* — iš *mirśtu, grenźe* — iš *grenźu, muſze* — iš *muſzu* ir gal kiti.

Galūnę *a* turi veiksmažodžiai, kurie esamojo laiko priešpaskutinio skiemens balsę *e* būsimajame ir būtajame laikuose pakeičia balse *i*, pvz.: *pirka* — iš *perku*, būsim. l. *pirkſu; rinka* — iš *renku*, *rinkſu; bridda* — iš *breddu*, *briſſu; ſirga* — iš *ſergu*, *ſirgſu*. Išimtis: *mennu* su sudurtiniais *atmenu*, *pramenu*, *primenu*, kurie turi galūnę *e*, pvz.: *atmine*, *prámine*, *primine*. Kitus sužinosi iš praktikos.

Pastaba. Iš dviejų pažymimąją raidę sudarančių priebalsių antroji, kuri esamojo laiko 3 asmeny grįžta, čionai būtajame laike iškrinta, pvz.: *atleidžau* (ir *atleidau*), antrasis ir trečiasis asmuo *atleidei*, *atleida*. Taip pat: *geidžau*, *geidei*, *geide; ſzwenčiau*, *ſzwentei*, *ſzwente*.

100 [Apie pliuskvamperfektą buvo nurodyta ankstyvesniame skyriuje. Iš čia sužinosi tik tai, kad kalboje daiktavardinis veiksmažodis dažniausiai stovi pirmoje vietoje, pvz.: *buwau wadinnęs*, *buwai wadinnęs* ir t. t.]

Apie būsimąjį laiką

Būsimasis laikas padaromas iš esamojo laiko, pakeičiant esam. l. pažymimąją raidę būsim. l. pažymimąja raide *ſ* prieš *u*, pvz.: *wadinnu*, būsim. l. *wadinſu*.

[Raidę *n* prieš *ſ* čia rašome norėdami parodyti padarymo analogiją, nors šiaip prieš *ſ* ji dažniausiai išmetama, pvz., *wadįſu*.]

Išimtys

1. Tie veiksmažodžiai, kurių esamojo laiko pažymimoji raidė yra *k*, jos nekeičia, bet turi ją ir būsimajame laike, pvz.: *paſzoku* — *paſzokſu*, *ſuwoku** — *ſuwokſu*.

2. Jei veiksmažodžių esamojo laiko pažymimoji raidė yra *ſ* arba *ſz*, tai ją išlaiko ir būsimasis laikas, nepaisant būsimojo laiko pažymimosios raidės, perkėlus kirtį iš trečio nuo galo skiemens į priešpaskutinį, jei žodis yra proparoksitonas, o esamojo laiko pažymimąją raidę sudvejinant lyg dėl sustiprinimo, pvz.: *pákaſu* — būsim. l. *pakáſu*, *átneſzu* — būsim. l. *atnéſzu*, *práneſzu* — būsim. l. *pranéſzu*. O kurie turi kirtį paskutiniame skiemenyje, jį atitraukia į priešpaskutinį, pvz.: *muſzù* — būsim. l. *muſzu*, *riſziù* — būsim. l. *riſziu*, *kiſzù* — būsim. l. *kiſzu*.

* Atitaisyta į *ſuwokiu*.

[Klaipėdiečiai prie šių veiksmažodžių prideda dar būsimojo laiko pažymimąją raidę ir sako *atneśſu* vietoj *atnéſzu*.]

101 Kai veiksmažodis turi pažymimąją raidę *ź*, būsimajame laike pridedama raidė *ſz*, pvz.: *grenźu* — būsim. l. *grenſzu*.

4. Kai kurie veiksmažodžiai dėl skambumo perkelia būsimojo laiko pažymimąją raidę, pvz.: *meſgu* — būsim. l. *megſu*.

5. Veiksmažodžiai su galūne *tu* su stovinčia prieš ją *s* arba *ſz*, *ś* būsimąjį laiką padaro tik atmetus raidę *t*, pvz.: *wargſtu* — būsim. l. *wargſu*, *alpſtu* — būsim. l. *alpſu*, *pagilbſtu* [pasveikstu] — būsim. l. *pagilbſu*, *ſprogſtu* — *ſprogſu*, *gaiſztu* — *gaiſzu*, *trokſztu* — *trokſzu*.

6. Veiksmažodžiai prieš paskutinį skiemenį *du*, *tu* esančią raidę *n* būsimajame laike pakeičia į *ſ*, o būtajame laike visai išmeta, jos vietoje padvigubindami esamojo laiko pažymimąją raidę, pvz.: *randu* — būsim. l. *raſſu*, būt. l. *raddau*; *ſuprantu* — *ſupraſſu*, *ſuprattau*; *juntu* — *juſſu*, *juttau*.

Taip pat tie veiksmažodžiai, kurie prieš pažymimąją raidę turi *m*, ją išmeta, o išlaiko esamojo laiko pažymimąją raidę, padvigubindami ją būtajame laike, pvz.: iš *limpu* yra *lipſu*, būt. l. *lippau*; *atſzimpu* — *atſzipſu*, būt. l. *atſzippau*.

Čia taip pat priklauso: *trunku* — būsim. l. *trukſu*, būt. l. *trukkau*; *tinku* — būsim. l. *tikſu*, būt. l. *tikkau*; *ſurunku* — *ſurukſu*, *ſurukkau*; *tunku* — *tukſu*, *tukkau*.

7. Kai kurie veiksmažodžiai esamojo laiko priešpaskutinio skiemens balsę *e* dėl geresnio skambėjimo būsimajame
102 laike pakeičia į *i*, kuri pasilieka iš jo padarytame būtajame laike, pvz.: *breddu* — *briſſu*, *briddau*; *ſergu* — *ſirgſu*, *ſirgau*; *perku* — *pirkſu*, *pirkau*; *dręſu* — *driſu*, *driſau*; *renku* — *rinkſu*, *rinkau*; *lendu* — *liſu*, *lindau*; *pramenu* — *pramįſu*, *praminau*.

Kitų veiksmažodžių esamajame laike *e* išlieka nepasikeitusi, pvz.: *wengiu* — *wengſu*, *ſtengiu* — *ſtengſu*, *dengiu* — *dengſu*, *bengiu* — *bengſu*.

[*Wagiu* — būsim. l. *wogſu*, būt. l. *wogiau*.]

Tai tiek apie tiesioginę nuosaką. Dėl kitų nuosakų ir laikų, kurie visi išvedami iš šių minėtų laikų, nekyla jokių sunkumų, nes apie laikų sudarymą kalbėjome 14 sk.

Apie neveikiamąją rūšį

Lietuviai savo neveikiamąją rūšį sudaro iš esamojo ir būtojo laiko dalyvių su daiktavardiniu veiksmažodžiu *eſmi* arba *tampu* visuose laikuose ir nuosakose, kaip iš šių pavyzdžių galima matyti.

[Pagalbinių veiksmažodžių kaitymas nurodytas 18 sk.]

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Wadinamas eſmi, wadinnamas eſſi, wadinnamas eſti, ira*
Dvisk. *wadinnamu eſwa, eſta, eſti, ira*
Daugisk. *wadinnami eſme, eſte, eſti, ira*

103

Imperfektas

Vienask. *Wadinnamas buwau, wadinnamas buwai* ir t. t.

Perfektas

Vienask. *Wadintas eſmi, wadintas eſſi, wadintas eſti, ira*
Dvisk. *wadintu eſwa, eſta, eſti, ira*
Daugisk. *wadinti eſme, eſte, eſti, ira*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *wadintas buwau, wadintas buwai, wadintas buwo*
Dvisk. *wadintu buwowa, buwota, buwo*
Daugisk. *wadinti buwome, buwote, buwo*

Būsimasis laikas

Vienask. *Wadintas buſu, wadintas buſi, wadintas bus*
Dvisk. *wadintu buſiwa, buſita, bus*
Daugisk *wadinti buſime, buſite, bus*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Wadintas buk, Wadintas (buk) teſſi* arba *tėſſie*
Dvisk. *wadintu bukiwa, bukita (buk) te ėſſie*
Daugisk. *wadinti bukime, bukite (buk) te eſſie*

104

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *jey, jeib, idant wadinnamas bućia, butumbei, butu*
Dvisk. *wadinnamu butumbiwa, butumbita, butu*
Daugisk. *wadinnami butumbime, butumbite, butu*

Imperfektas

Jey, jeib, idant wadintas bućiau, butumbei, butu

Perfekto vietoje vartojamas tiesioginės nuosakos būtasis laikas su dalyviu *buwęs* ir žodeliais *jey, jog*, pvz.: *jey eſmi wadintas buwęs, eſſi, eſti, ira.*

Pliuskvamperfektas

Jey, jeib, idant bućiau wadintas buwęs ir t. t.

Būsimasis laikas, pridėjus priešaky žodelius *jey, jog*, sutampa su tiesioginės nuosakos būsimuoju laiku, pvz.: *jey buſu wadintas.*

Bendratis

Esamasis laikas: *wadinamu buti.*

Būtasis laikas: *wadintu buti.*

[Pastaba. Bendratis tik analogiškai taip sudaroma, nes jos vietoje, kaip matysime sintaksėje, lietuviai vartoja dalyvius.]

105

Dalyvis

Esamasis laikas: *wadinamas*
Būtasis laikas: *wadintas*
Būsimasis laikas: 1. *wadijemas,*
2. *wadintinas*

Šios ir kitos asmenuotės esamojo laiko dalyviai išvedami iš veikiamosios rūšies esamojo laiko daugiskaitos pirmojo asmens, kurio net paskutinio skiemens balsę jie išlaiko,

pvz.: iš *wadinnam* yra *wadinnamas*, iš *régim — régimas*, iš *ſakom — ſákomas*, iš *žinnom — žinnomas*, iš *meldžem — meldžemas;* mot. g. *wadinnama, régima, ſakoma, žinnoma, meldžema.*

Būtojo laiko dalyvis padaromas iš bendraties esamojo laiko, pvz.: iš *wadinti — wadintas*, iš *regėti — regetas*, iš *ſakyti — ſakytas;* mot. g. *wadinta, regėta* ir t. t.

Pirmojo būsimojo laiko dalyvis padaromas iš bendraties būsimojo laiko, pvz.: iš *wadįſent — wadįſemas*, iš *ſakyſent — ſakyſemas;* mot. g. *wadįſema, ſakyſema.*

Antrojo būsimojo laiko dalyvis padaromas iš būtojo laiko dalyvio: iš *wadintas — wadintinas*, iš *regėtas — regėtinas*, iš *ſakytas — ſakytinas*; mot. g. *wadintina, regėtina, ſakytina.*

Skyrius XVI

Apie antrąją asmenuotę

Antroji asmenuotė yra ta, kurios prieš būsimojo laiko
106 galūnę *ſu* yra augmentas *e*, *i* arba *o*. Būtieji laikai su galūnėmis *jau* ir *iau* išlaiko būsimojo laiko augmentą.

Augmentą *e* būsimajame laike turi: 1) daug veiksmažodžių su galūne *iu* (su neturinčiu įtakos *i*), pvz.: *regiu* — būsim. l. *regėſu*, būt. l. *regėjau; girdžiu — girdėju, girdėjau; ſedžiu — ſedėſu, ſedėjau; kenčiu — kentėſu, kentėjau; tikiu — tikėſu, tikėjau;* 2) kiti veiksmažodžiai su galūne *u* dažnai su kokiu prieš stovinčiu priebalsiu (tą reikia įsisavinti iš praktikos), pvz.: *noru — norėſu, norėjau; galu — galėſu, galėjau; ſmirdžiu — ſmirdėſu, ſmirdėjau; žadu — žadėſu, žadėjau; moku —mokėſu, mokėjau; turiu — turėſu, turėjau.*

Augmentą *i* būsimajame laike turi veiksmažodžiai su galūne *au* ir kai kurie su galūnėmis *czu* ir *džiu*, pvz.: *ſakau, ſakyſu, ſakiau; darau, daryſu, dariau; raſzau, raſzyſu, raſziau; praſzau, praſzyſu, praſziau; laikau, laikyſu, laikiau; lankau, lankyſu, lankiau; wetau, wetiſu, weciau; wyſtau, (wyſczau), wyſtiſu, wyſczau; (kludau), kludžiu, kludyſu, kludžiau* ir *kludau; (gidau) gidžiu, gidiſu, gidžiau; girdau (girdžiu), girdiſu, girdžiau; pildau (pildžiu), pildiſu, pildžiau; ſzildau (ſzildžiu), ſzildiſu, ſzildžiau; išguldau (išguldžiu), išguldyſu, išguldžiau.*

107 [Pastaba. Pirmoji šių veiksmažodžių galūnė *au* yra vartojama dažniau negu antroji.]

O turi šie veiksmažodžiai: *Ieškau*, būsim. l. *ješkôſu*, būt. l. *ješkôjau; bilau, bilôſu, bilôjau; žinnau, žinnôſu, žinnôjau; bijau, bijôſu, bijôjau; tykau, tykoſu, tykojau.*

Pastaba. 1. Balsės *e, i, o* būsimajame ir iš jo padarytuose laikuose pailgėja, todėl paskutiniame ir priešpaskutiniame skiemenyse gerai būtų *e* ir *o* žymėti tašku arba cirkumfleksu, o *i* visur, išskyrus tik vieną būtąjį laiką, gali būti rašoma *y* ilgoji, kaip bandėme nurodytuose veiksmažodžiuose.

[Pastaboje pabrėžiu „paskutiniame ir priešpaskutiniame skiemenyse", nes cirkumfleksas trečiame nuo galo skiemenyje neturi būti, todėl klaidingai rašoma: *regêtumbim, žinnôtumbim.*]

Išimtį sudaro kai kurie veiksmažodžiai, kurie būsimajame ir iš jo išvestuose laikuose turi ne *i* ilgą, bet trumpą, pvz.: *gidau* — būsim. l. *gidiſu, wėtau* — *wėtiſu, wałgau* — *walgiſu* ir tie, kurie buvo anksčiau minėti ir kurių daugiau gali pasitaikyti.

2. Daug pirmojo ir antrojo asmens veiksmažodžių gale turi kirtį, kuris trečiame asmenyje atitraukiamas į priešpaskutinį, arba arčiausiai priešais esantį, skiemenį, pvz.: *regiù, regì, rėg; kenčiù, kentì, kénčia; tikiù, tikì, tiki; žadù, žadì, žáda; ſakaù, ſakai, ſáko; praſzaù, praſzai, práſzo; žinnaù, žinnai, žinno.*

Išimtį sudaro: *nóru, nóri, nóra; móku, móki, móka;* 108 *gydau, gydai, gydo; tykau, tykai, tyko* ir kiti, jei dar yra tokių, kurie turi ilgą balsę pirmame skiemenyje.

Veiksmažodžių su augmentu *e* paradigma

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*Regiù, regy, régi* ir dėl apokopės *rėg'*
Dvisk.	*régiwa, régita, régi, rėg*
Daugisk.	*régime, régite, régi, rėg*

Perfektas

Vienask.	*Regėjau, regėjei, regêjo*
Dvisk.	*regėjowa, regėjota, regêjo*
Daugisk.	*regėjome, regėjote, regêjo*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Regėjęs buwau, regėjęs buwai, regėjęs buwo*

Būsimasis laikas

Vienask. *Regėjù, regėjì, regės*
Dvisk. *regėjiwa, regėjita, regės*
Daugisk. *regėjime, regėjite, regės*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *regėk, regėki, terėg**
Dvisk. *regėkiwa, regėkita, terėg**
Daugisk. *regėkime, regėkite, terėg**

109

Konjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *Jeib, idant regėčia, regėčiau, regėtumbei, regėtu*
Dvisk. *regėtumbiwa, regėtumbita, regėtu*
Daugisk. *regėtumbime, regėtumbite, regėtu*

Perfektas

Vienask. *Jey eſmi regėjes, eſſi regėjes, esti, ira regėjes*
Dvisk. *Jey eſwa regėjuſe, eſta, eſti* arba *ira*
Daugisk. *Jey eſme regėje, eſte, eſti, ira*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Jey bučiau regejęs, butumbei regėjęs, butu regėjęs*
Dvisk. *Jey butumbiwa regėjuſe, butumbita, butu*
Daugis. *Jey butumbime regėję, butumbit, butu*

Būsimasis laikas

Vienask. *Jey buju regėjęs, buſi regėjęs, butu regėjes*
Dvisk. *Jey buſiwa regėjuſe, buſita, bus*
Daugisk. *Jey buſime regėję, buſite, bus*

---

* Atitaisyta į *tereggie.*

110 Bendratis

Esamasis laikas

Regêti

Imperfektas

Régint

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Regėjus

Būsimasis laikas

Regêfent

Siekinys

Regėtu

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *regįs* Mot. g. *reginti*

Imperfektas

Vyr. g. *regėdamas*, sutrump. *regėdams* Mot. g. *regėdama*

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Vyr. g. *regėjęs* Mot. g. *regėjusi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *regėfęs* Mot. g. *regėfenti*

Pastabos

1. Iš esamojo laiko vienaskaitos pirmojo asmens padaromas antrasis asmuo, pvz.: iš *regiù*, pakeitus *iu* į *y*, būtų
111 *regy*, bet ten, kur pažymimoji raidė yra dviguba priebalsė, paskesnis priebalsis išstumiamas, pvz.: iš *fėdžiu — fėdi*, iš *kenčiu (kentžiu) — kenti*.

2. Esamojo laiko trečiasis asmuo turi galūnę ne kaip kiti veiksmažodžiai *a* arba *o*, bet *i*, pvz.: *régi*, iš čia dvisk. ir daugisk. *régiwa*, *régime* ir t. t. Tačiau dažniausiai *i* galinis numetamas, pvz.: *rég* vietoj *régi*.

2. O kai kurie veiksmažodžiai turi galūnę *a*, ypač su *u* grynąja, be pridėtos *i*, pvz.: *déra* iš *derù*, *ſudera* iš *ſuderu*, *kruta* iš *krutu*, *kalba* iš *kalbu*, *dréba* iš *drébu*. Tą balsę išlaiko dviskaita ir daugiskaita, pvz.: *dérawa*, *krutawa*, *kalbawa*; *dérame*, *krutame*, *kalbame* ir t. t.

3. Šios asmenuotės būtojo laiko trečiasis asmuo turi galūnę *o*, pvz.: *régẽjo*, daugisk. *régẽjome* ir t. t. Tačiau neretai vietoj *o* rašoma *a*, jei to reikalauja kokios nors vietos tarmė arba net metras, pvz.: *uźmokẽja*, *kentẽja*. Taip pat *źinnoja*, *biloja* — vietoj *źinnojo*, *bilojo* ir t. t.

Neveikiamoji rūšis

Šios asmenuotės neveikiamosios rūšies veiksmažodžiai turi galūnę *imas;* jų esamasis laikas sudaromas iš veikiamosios rūšies esamojo laiko daugiskaitos pirmojo asmens, pvz.: iš *régime* esam. l. yra *régimas*; bet būt. l. *regẽtas* atsiranda iš bendraties *regẽti*, kaip apie pirmąją asmenuotę kalbėdami jau minėjome.

Kaitoma taip:

Tiesioginė nuosaka

	Esam. l.	*Régimas eſmi, regimas eſſi, regimas eſti, ira*
112	Imperfektas	*Régimas buwau, buwai, buwo*
	Būt. l.	*Regẽtas eſmi, eſſi, eſti, ira*
	Pliuskvamperfektas	*Regẽtas buwau, buwai, buwo*
	Būsim. l.	*Regẽtas buſu, buſi, bus*

Kitos nuosakos yra lygiai tokios pat, kaip prieš tai buvusios asmenuotės.

Veiksmažodžių su augmentu *i* paradigma

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*Sakaù, ſakaì, ſáko*
Dvisk.	*Sákowa, ſákota, ſáko*
Daugisk.	*Sákome, ſákote, ſáko*

Perfektas

Vienask. *Sakiau, ſakiei, ſáke*
Dvisk. *Sakewa, ſaketa, ſákė*
Daugisk. *Sakeme, ſakete, ſákė*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Sakęs buwau, ſakęs buwai, ſakęs buwo* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *Sakyſu, ſakyſi, ſakys*
Dvisk. *Sakyſiwa, ſakyſita, ſakys*
Daugisk. *Sakyſime, ſakyſite, ſakys*

Liepiamoji nuosaka

113 Vienask. *Sakyk, ſakyki, teſáko*
Dvisk. *Sakykiwa, ſakykita, teſáko*
Daugisk. *Sakykime, ſakykite, teſáko*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *Jeib, jog, idant ſakyćia, ſakyćiau, ſakytumbei, ſakytu*
Dvisk. *Sakytumbiwa, ſakytumbita, ſakytu*
Daugisk. *Sakytumbime, ſakytumbite, ſakytu*
Perfektas *Jey* arba *jog eſmi ſakęs*
Pliuskvamperfektas *Jey bućia ſakęs*
Būsimasis laikas *Jey buſu ſakęs* ir t. t.

lygiai kaip pirmesnių asmenuočių.

Bendratis

Esamasis laikas *ſakyti*
Imperfektas *ſakant*
Perfektas ir pliuskvamperfektas *ſákius*
Būsimasis laikas *ſakyſent*

Siekinys

Sakytu

Dalyvis

Esamasis laikas	Vyr. g.	*ſakąs*	Mot. g.	*ſákanti*
Imperfektas	Vyr. g.	*ſakydams*	Mot. g.	*ſakydama*
Perfektas	Vyr. g.	*ſakęs*	Mot. g.	*ſákiusi*
Būsimasis laikas	Vyr. g.	*ſakyſęs*	Mot. g.	*ſakyſenti*

114

Pastabos

1. Esam. l. veiksmažodžių su *au* trečiasis asmuo turi galūnę *o*, pvz.: *ſako*. O kurie baigiasi su *ćiu* ir *dźiu*, trečiajame asmenyje turi galūnę *a*, pvz. *wećia* [vėto] — iš *wećiu*, *gimdźia* [gimdo] — iš *gimdźiu*. Bet raidė *ź* dažnai išmetama ir sakoma: *gimda*, *pilda*, *iśgulda* [išdėsto, išaiškina] — vietoj *gimdźia*, *pildźa*, *iśguldźa*. Bet iš *gimdau*, *pildau*, *išguldau* yra *gimdo*, *pildo*, *išguldo*.

2. Paskutinis būtojo laiko skiemuo turi galūnę *e*, pvz.: *ſakie*, *gunde*. Iš čia *ſakėme*, *gundėme* ir t. t.

3. Būsimojo laiko augmentas *i* paliekamas visiems iš būsimojo laiko išvestiems laikams per visas nuosakas, pvz.: iš *ſakyſu* yra *ſakiau*, *ſakyk*, *ſakyćia*, *ſakyti* ir t. t.

Veiksmažodžiai su galūne *tau* prieš augmentą dėl geresnio skambėjimo būtajame laike *t* pakeičia į *ć*, pvz.: *ſkaitau*, būsim. l. *ſkaityſu*, būt. l. *ſkaićiau; ſtatau*, *ſtatyſu*, *ſtaćiau* vietoj *ſkaitiau*, *ſtatiau*.

Neveikiamoji rūšis

Neveikiamoji rūšis asmenuojama taip pat, kaip ir kitų asmenuočių, tik su tuo skirtumu, kad prieš paskutiniojo skiemens galūnę *mas* nebūna nei *a*, nei *e* arba *i*, kaip anksčiau buvusiose asmenuotėse, bet *o*, pvz.: *ſákomas* iš tiesioginės nuosakos esamojo laiko daugiskaitos pirmojo asmens *ſákome*.

Būtasis laikas yra	*ſakytas*
I būsimojo laiko dalyvis	*ſakyſemas*
II būsimojo laiko dalyvis	*ſakytinas*.

115 Veiksmažodžių su augmentu *o* paradigma

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*źinnau, źinnai, źinno*
Dvisk.	*źinnowa, źinnota, źinno*
Daugisk.	*źinnome, źinnote, źinno*

Perfektas

Vienask	*źinnojau, źinnojei, źinnôjo*
Dvisk.	*źinnojowa, źinnojota, źinnôjo*
Daugisk.	*źinnojome, źinnojote, źinnôjo*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *źinnôjęs buwau, buwai, buwo* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask.	*źinnôſu, źinnôj'i, źinnôs*
Dvisk.	*źinnoſiwa, źinnoſita, źinnôs*
Daugisk.	*źinnoſime, źinnoſite, źinnos*

Liepiamoji nuosaka

Vienask.	*źinnôk, ki, teźinno*
Dvisk.	*źinnokiwa, źinnokita, teźinno*
Daugisk.	*źinnokime, źinnokite, teźinno*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask.	*Jeib, idant*	*źinnôćia, ćiau,*	*źinnotumbei,*	*źinnôtu*
Dvisk.		*źinnotumbiwa,*	*źinnotumbita,*	*źinnôtu*
Daugisk.		*źinnotumbime,*	*źinnotumbite,*	*źinnôtu*

116 Perfektas

Jey, jog eſmi źinnôjes, eſſi, eſti, ira ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Jey bućia źinnôjes

Būsimasis laikas

Jey buſu źinnôjes ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas	*źinnôti*
Imperfektas	*źinnant*
Perfektas ir pliuskvamperfektas	*źinnôjus*
Būsimasis laikas	*źinnôjent*

Siekinys

źinnotu

Dalyvis

Esamasis laikas	Vyr. g.	*źinnąs*	Mot. g.	*źinnanti*
Imperfektas	Vyr. g.	*źinnôdams*	Mot. g.	*źinnodama*
Perfektas	Vyr. g.	*źinnôjęs*	Mot. g.	*źinnojuſi*
Būsimasis laikas	Vyr. g.	*źinnôſęs*	Mot. g.	*źinnoſenti.*

Neveikiamasis dalyvis *źinnomas* asmenuojamas taip pat, kaip *ſákomas.*

Skyrius XVII

Apie trečiąją asmenuotę

I. Prie trečiosios asmenuotės priklauso veiksmažodžiai su galūne *mi*, pvz.: *důmi* [duodu], su savo sudurtiniais:
117 *atdůmi, iſzdůmi, padůmi, pardůmi, pridůmi, ſudůmi, uzdůmi; demmi* [dedu], *pademmi, prademmi, pridemmi* ir kt.; *liekmi* [lieku], *paliekmi, išliekmi, atliekmi* ir kt.; *raumi* [raudu], *eimi* [einu] su savo sudurtiniais: *apeimi, beeimi, ateimi, išeimi, pareimi, pėreimi, prieimi, ſueimi, užeimi; emi* [ėdu], *miegmi* [miegu] su savo sudurtiniais ir kt.

[Čia taip pat priskiriamas netaisyklingas daiktavardinis veiksmažodis *eſmi* [esu], apie kurį kalbėsime kitame skyriuje.]

II. Tačiau jų asmenavimas, nors būsimajame laike jie taip pat turi galūnę *ſu* ir būtajame laike — galūnę *jau*, visiškai skiriasi nuo anksčiau buvusių veiksmažodžių, kaip paaiškės iš šios paradigmos.

Veikiamosios rūšies paradigma

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *dûmi, dûdi, dûd* arba *dûſti, dûſt*
Dvisk. *dûwa, dûdat, dûd*
Daugisk. *dûme, dûſte, dûd*.

Perfektas

Vienask. *dawiau, dawei, dawe*
Dvisk. *dawewa, daweta, dawe*
Daugisk. *daweme, dawete, dawe*

Pliuskvamperfektas

Dawęs buwau, buwai, buwo ir t. t.

118

Būsimasis laikas

Vienask. *dûju, dûji, dûs*
Dvisk. *dûſiwa, dûjita, dûs*
Daugisk. *dûſime, dûſite, dûs*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *dûk, dûki, tedûde, tedûd, tedûſt*
Dvisk. *dûkiwa, dûkita, tedûd*
Daugisk. *dûkime, dûkite, tedûd*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *Jeib, id. dûćia, dûćiau, dûtumbei, dûtu*
Dvisk. *dûtumbiwa, dûtumbita, dûtu*
Daugisk. *dûtumbime, dûtumbite, dûtu*

Perfektas

Vienask. *Jey dawęs eſmi, dawęs eſſi* ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Jey bućia dawęs, butumbei dawęs* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *Jey buſu dawęs, buſi dawęs, bus dawęs* ir t. t.

Bendratis

	Esamasis laikas	*důti*
	Imperfektas	*důdant*
119	Perfektas	*dawus*
	Būsimasis laikas	*důſent*

Siekinys

důtu

Dalyvis

Esamasis laikas	Vyr. g.	*důdąs*	Mot. g.	*důdanti*
Imperfektas	Vyr. g.	*důdamas* ir *důdams*	Mot. g.	*důdama*
Perfektas	Vyr. g.	*dawęs*	Mot. g.	*dáwuſi*
Būsimasis laikas	Vyr. g.	*důſęs*	Mot. g.	*důſenti*

Pastabos dėl esamojo laiko

1. Kai kurie veiksmažodžiai turi dvejopą galūnę: *mi* ir *u*. Kurie turi antrąją galūnę *u*, priskiriami prie pirmosios asmenuotės, pvz.: *ſáugmi, ſáugſi, ſáugt* ir *ſaugoju, ſaugoji, ſaugoja*, arba prie antrosios, pvz.: *ſérgmi, ſérgſi, ſérgt* ir *ſérgiu, ſérgi, ſérg*. Taip pat ir sudurtiniai: *apſáugmi, apſérgmi, apſaugſi, apſérgſi* ir t. t.

2. Pirmoji kamieno raidė *d* esamojo laiko antrajame asmenyje dvigubinama, pvz.: iš *důmi* [duodu] yra *důdi, důdů*, taip pat ir sudurtiniuose: *atdůmi, atdůdi, pardůmi, pardůdi* ir t. t.

Iš to antrojo asmens, atmetus *i*, padaromas trečiasis asmuo, pvz.: iš *důdi — důd, prádedi — práded*. Iš čia kita jo galūnė —
120 *ſt*, kuri gaunama įterpus raidę *ſ* ir dėl geresnio skambėjimo *d* pakeitus į giminišką raidę *t*, pvz.: *důd — důſt, pardůd — pardůſt, práded — prádeſt*, ir paragogiškai: *důſti, pardůſti, pradeſti*.

3. Likusieji veiksmažodžiai, kurie turi ne *d*, o kitą pradžioje raidę, antrąjį asmenį sudaro su *ſi*, trečiąjį su *ti*, pvz.: *eimi* [einu], *eiſi, eiti; miegmi* [miegu], *miegſi, miegti*, ir su apokope: *eit, miegt*.

Išimtis: *emi* [ėdu] turi *edi, ed**; *giemi* [giedu] — *giedi, gied***.

4. Iš esamojo laiko vienaskaitos pirmojo ir antrojo asmens padaromi dviskaitos bei daugiskaitos pirmieji ir antrieji asmenys, pvz.: iš *důmi* yra *důwa* ir *důme;* iš *důdi* — *důdat, důſte; eimi, eiſi* — *eima***, eime, eiſat****, eiſte* ir t. t.

Dėl būtojo laiko

Būtasis laikas netaisyklingai padaromas iš būsimojo laiko, pvz.: iš *důſu* — *dawiau, uźmigſu* — *uźmiggau, pradėſu* — *pradėjau, eiſu* — *ėjau.* O kiti asmenys visuose skaičiuose analogiškai išvedami iš pirmojo asmens.

Dėl būsimojo laiko

Būsimasis laikas padaromas taip pat netaisyklingai iš esamojo laiko, pvz.: *důmi* — *důſu, eimi* — *eiſu,* pakeitus *mi* į *ſu. Demmi* [dedu] turi būsimąjį laiką *deſu,* išmetus abi *m;* taip pat ir sudurtiniuose: *pademmi, prademmi, uždemmi* ir kt., *giedmi* [giedu] — būsim. l. *giedoſu, miegmi* [miegu] — *miegoſu,* bet sudurtiniai yra *pragyſu, uźmigſu.* Iš čia būtieji laikai: *pragidau, uźmiggau.*

121 ### Neveikiamoji rūšis

Šios asmenuotės neveikiamosios rūšies esamasis laikas padaromas iš veikiamosios rūšies dalyvio imperfekto, pvz.: iš *důdams* būtų *důdamas,* iš *pradėdams* — *pradėdamas,* o būtasis laikas — iš bendraties esamojo laiko, pvz.: iš *důti* — *důtas,* iš *pradėti* — *pradėtas.*

Šios asmenuotės neveikiamosios rūšies kaitymas toks pat taisyklingas, kaip ir kitų asmenuočių.

Kiti veiksmažodžiai su galūne *mi* nesudaro jokio sunkumo; mat, žinant būtuosius ir būsimuosius laikus (kurie iš didžios dalies jau buvo paminėti), kiti laikai visai lengvai išvedami iš jiems giminingų laikų. Tačiau pradedantiems čia duosime veiksmažodžio *eimi* [einu] kaitymą.

---

* Klaidų atitaisyme pridėta *eſt.*
** Klaidų atitaisyme pridėta *gieſt.*
*** Atitaisyta į *eiwa.*
**** Atitaisyta į *eiſta.*

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *eimi, eiſi, eiti, eit*
Dvisk. *eiwa, eiſta, eit*
Daugisk. *eime, eiſte, eit*
(Daugiskaitoje sakoma dar: *eitam, eitat*).

Perfektas

Vienask. *ėjau, (eijau), ėjei, ėjo*
Dvisk. *ėjowa, ėjota, ėjo*
Daugisk. *ėjome, ėjote, ėjo*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *ėjęs buwau* ir t. t.

122

Būsimasis laikas

Vienask. *eiſu, eiſi, eis*
Dvisk. *eiſiwa, eiſita, eis*
Daugisk. *eiſime, eiſite, eis*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *eik, eiki, teeit, teejė*
Dvisk. *eikiwa, eikita, teeit*
Daugisk. *eikime, eikite, teeit*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *Jeib, idant eićia, eićiau, eitumbei, eitu*
Dvisk. *eitumbiwa, eitumbita, eitu*
Daugisk. *eitumbime, eitumbite, eitu*

Perfektas

Vienask. *Jey* arba *jog ejęs eſmi, ejęs eſſi* ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Jey bućia ejęs, butumbei ejęs* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *Jey buſu ejęs, buſi ejęs* ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas	*eiti, eit*
Imperfektas	*eni*
Būtasis laikas	*ėjus*
Būsimasis laikas	*eiſent*

123

Siekinys

Eitu

Dalyvis

Esamasis laikas	Vyr. g.	*ėjąs*	Mot. g.	*enti*
Imperfektas	Vyr. g.	*eidamas*		*eidama*
Perfektas	Vyr. g.	*ėjęs*		*ėjuſi*
Būsimasis laikas		*eiſęs*		*eiſenti*

Skyrius XVIII

Apie daiktavardinius veiksmažodžius

I. Vadinamieji daiktavardiniai veiksmažodžiai yra trys: *eſmi, tampu, ſtojůs.*

[Tačiau du pastaruosius teisingiau būtų priskirti prie niekatrųjų neveikiamųjų veiksmažodžių, kaip buvo nurodyta 14 skyriuje, kalbant apie veiksmažodį.]

II. Pirmasis veiksmažodis *eſmi* paprastai kaitomas kaip veiksmažodžiai su *mi*. Jo kaitymas, kuris labai reikalingas žinoti, yra toks:

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask	*Eſmi, eſſi, eſti, eſt, yra*
Dvisk.	*eſwa, eſta, eſti*
Daugisk.	*eſme, eſte, eſti*

Perfektas

Vienask.	*Buwau, buwai, buwo*
Dvisk.	*Buwowa, buwota, buwo*
Daugisk.	*Buwome, buwote, buwo*

124 Pliuskvamperfektas

Vienask. *Buwęs buwau, buwai, buwo* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *Buſu, buſi, bus*
Dvisk. *buſiwa, buſita, bus*
Daugisk. *buſime, buſite, bus*

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Buk, buki, (buk), teeſſiė* arba *tėſſie, teſti* arba *tėſt* vietoj *teeſt*
Dvisk. *bukiwa, bukita, (buk), teeſſie*
Daugisk. *bukime, bukite, (buk), teeſſie*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Vienask. *Jeib, id. bućia, bućiau, butumbei, butu*
Dvisk. *butumbiwa, butumbita, butu*
Daugisk. *butumbime, butumbite, butu*

Perfektas

Vienask. *Jey* arba *jog eſmi buwęs, eſſi buwęs, eſti buwęs* ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Jey, jeib bućia buwęs, butumbei buwęs, butu buwęs*

Būsimasis laikas

Vienask. *Jey buſu buwęs, buſi buwęs* ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas	*buti*
125 Imperfektas	*ėſant, ſant*
Būtasis laikas	*buwus*
Būsimasis laikas	*buſent*

Siekinio nėra

Esamasis laikas	Vyr. g.	*éſąs*	Mot. g.	*éſanti, ſanti*
Imperfektas		*budamas*		*budama*
Perfektas		*buwęs*		*buwuſi*
Būsimasis laikas		*buſęs*		*buſenti*

Pastaba: *éſąs, éſanti* netiesioginiuose linksniuose dažniausiai numeta pirmąją balsę ir. tariami: *ſancio, ſancíam, ſanti, ſancios, ſancíei, ſanczę* vietoj *éſancio, éſancíam* ir t. t.

[Dėl trečiojo liepiamosios nuosakos asmens reikia pastebėti, kad jį lietuvių rašytojai taria trejopai. Vieni taria *buk*, tada jis nuo antrojo asmens skiriasi tik ištarimu, nes ištariamas taip, tarsi būtų parašyta apačioje jotas arba šalia *i*, taip, kad *buk* tariamas lyg ir *buik* arba *búk*, o antrasis asmuo paprastai kaip rašomas, taip ir tariamas. Kiti sako: *tebuk*, treti — *teeſſie*, arba su krasiu *tėſſie* ir *tėſt* vietoj *teeſti, teeſt*. Iš tų formų paskutinioji, kaip ir kitose analogiškose asmenuotėse, yra padaroma iš tiesioginės nuosakos esamojo laiko, ir jai atiduodama pirmenybė vietoj dviejų pirmesniųjų.]

Kiti du veiksmažodžiai *tampu, ſtojus* padaromi beveik taisyklingai pagal pirmosios asmenuotės veiksmažodžių normą. Tačiau pirmasis iš šių veiksmažodžių turi savotišką būsimąjį laiką, iš kurio daugiausia padaromi kiti laikai, todėl čia ištisai pridėjome jo asmenavimą.

126

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas	*tampu, tampi, tampa* *tampawa, tampata, tampa* *tampame, tampate, tampa*
Būtasis laikas	*tappau, tappai, tápo* *tápowa, tápota, tápo* *tápome, tápote, tápo*
Būsimasis laikas	*tapju, tapſi, taps* *tapſiwa, tapjita, taps* *tapſime, tapjite, taps*

Liepiamoji nuosaka

Esamasis laikas	*tapk, tapki, tetampa* *tapkiwa, tapkita, tetampa* *tapkime, tapkite, tetampa*

Subjunktyvas

Esamasis laikas ir imperfektas

Jeib. id. tapćia, au, taptumbei, taptu
taptumbiwa, taptumbita, taptu
taptumbime, taptumbite, taptu

Perfektas	*Jey* arba *jog eſmi tapęs* ir t. t.
Pliuskvamperfektas	*Jey bućia tapęs* ir t. t.
Būsimasis laikas	*Jey buſu tapęs* ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas	*tapti*
Imperfektas	*tampant*
Būtasis laikas	*tápus*
127 Būsimasis laikas	*tápſent*

Siekinio nėra

Dalyvis

Esamasis laikas	*tampąs*
Imperfektas	*tapdams*
Perfektas	*tapęs*
Būsimasis laikas	*tapſęs*

Įsidėmėtina. Šios asmenuotės tiesioginės nuosakos būsimasis laikas išvedamas iš esamojo laiko, nepakeičiant esamojo laiko pažymimosios raidės į būsimojo laiko pažymimąją raidę (kaip tai daroma analogiškuose veiksmažodžiuose), bet ją išlaikant ir dar pridedant būsimojo laiko pažymimąją raidę, išmetus priešeinančio skiemens raidę *m*, pvz.: *tampu — tapſu*.

Iš čia padaromas būtasis laikas, padvigubinus esamojo laiko pažymimąją raidę, pvz.: *tapſu — tappau*. Tačiau trečiasis asmuo atmeta tą padvigubinimą, arba sudvejinimą, ir kirtis atkeliamas iš paskutinio skiemens į priešpaskutinį, pvz.: iš *tappaù, tappaì* būtų *tápo;* iš čia *tápowa, tápome, tápote* ir t. t.

Stojůs yra taisyklingas veiksmažodis ir kaitomas pagal pirmosios asmenuotės pavyzdį *wadinnu*, pvz.: *ſtojůs*, būsim. l. *ſtoſůs*, būt. l. *ſtojaus*.

Skyrius XIX

Apie beasmenius veiksmažodžius

I. Beasmenių veiksmažodžių, ypač kilusių iš niekatrųjų veiksmažodžių, lietuvių kalboj pasitaiko daug, pvz.:

auśta, būsim. l. *auſz*, būt. l. *auſzo*
apſlyſt, būsim. l. *apſlys*, būt. l. *apſlydo*
128 *garôja*, *garôs*, *garôja*
gráudź, *gráus*, *gráude*
laſza, *laſzês*, *laſzêjo*
lija, *lys*, *lyjo*
nuſſidûſt [atsitinka], *nuſidûs*, *nuſidawe*
padeſt [padeda], *padês*, *padejo*
pridera, *priderês*, *priderêjo*
rêgiſi, *regêſis*, *regėjoſi*
reik, *reiks*, *reike*
ſniegt, *ſnigs*, *ſnigga*
ſékaſi, *ſékſiſi*, *ſekėſi*
ſzala, *ſzáls*, *ſzále*
témſta, *téms*, *témo*
źaibůja, *źaibůs*, *źaibawo* ir t. t.

Taip pat *kláuſaſi*, *girdenaſi* [girdisi], *praſideſt* [prasideda]. Taip pat neapibrėžtai: *ſáko*, *kalba*, *bilo*, suprask, *źmones*.

II. Kai kurie beasmeniai veiksmažodžiai yra kilę ir iš neveikiamosios rūšies, pvz.: *ſákoma ira*, *ſkaitoma ira*, *giedama ira*, *źinnoma ira*.

III. Jie asmenuojami kaip asmeniniai veiksmažodžiai (bet vartojamas tik trečiasis asmuo). Jie taip pat neturi siekinio ir dalyvių.

129 Skyrius XX

Apie veiksmažodžių pavidalą ir figūrą

I. Veiksmažodžių pavidalai yra: pirminiai, pvz., *klauſau*, ir išvestiniai, pvz., *klauſineju*.

II. Išvestiniai veiksmažodžiai yra arba pradėtiniai, arba dažniniai, arba mažybiniai.

III. Pradėtiniai veiksmažodžiai: *půlineju* — pradedu kristi, *merdmi* [merdėju] — pradedu mirti.

[Kartu su šiais veiksmažodžiais prasmės atžvilgiu vartojami ir kai kurie pirminiai veiksmažodžiai, kurie paprastai vadinami niekatraisiais neveikiamaisiais veiksmažodžiais, pvz.: *paſénſtu* [pradedu senti], *nokſtu*, *wargſtu* [tampu neturtingas], taip pat *témſta*, *aušta*.]

IV. Dažniniai veiksmažodžiai, kaip ir pradėtiniai, kartais turi galūnę *neju*, pvz.: *ſuntineju*, *užpůlineju*; jie padaromi iš tiesioginės nuosakos esamojo laiko antrojo asmens *užpůli* pridedant *neju*.

Kiti turi galūnę *ůju*, pvz.: *darbulůju* [dažnai ką nors dirbu].

Treti turi galūnę *dawau*, pvz.: *ſakydawau* [buvau įpratęs sakyti], *walgydawau* [buvau įpratęs valgyti], *aplankydawau* [stropiai lankydavau, buvau įpratęs aplankyti]. Tokie dažniniai veiksmažodžiai gali būti išvedami iš bet kurio pirminio veiksmažodžio, būtent, iš jo būtojo laiko, paskutinį skiemenį pakeičiant į *dawau*, pvz.: iš *wadinnau*
139 yra *wadindawau*, iš *regėjau* — *regėdawau*, iš *žinnojau* — *žinnodawau*, iš *pradėjau* — *pradėdawau*, iš *buwau* — *budawau*; bet *důdawau*, *eidawau* iš *důmi* [duodu], *eimi* [einu].

O kai antrosios asmenuotės veiksmažodžių būsimasis laikas turi augmentą *y*, tai darant dažninį veiksmažodį įterpiama tiktai raidė *d*, kuri kartu su balse *y* sudaro atskirą skiemenį, pvz.: *ſakiau* — *ſakydawau*, *lankiau* — *lankydawau*.

[Pastaba. Šie veiksmažodžiai, išskyrus šią vieną būtojo laiko galūnę, plačiau nėra vartojami, dėl to priskirtini prie trūkstamųjų veiksmažodžių.]

V. Mažybinių veiksmažodžių lietuviai turi daug, ir jų galūnės yra arba *eju*, pvz.: *walginėju*, *waikštinėju*, *klauſinėju*, *mirrineju* [po truputį mirštu],

arba *áuju*, pvz.: *pateikáuju* [truputėlį nedirbu], *giráuju* [saikingai geriu],

arba *oju*, pvz.: *ſruboju* [sriūbčioju], *linoja*, *girſnoju* [saikingai geriu].

[Čia, rodos, priklauso ir *garbinoju* [garbinu], *ſweikiu** [sveikinu].]

Figūros atžvilgiu veiksmažodžiai yra paprastieji, pvz., *wadinnu*, ir sudurtiniai, pvz., *ſuwadinnu*.

Veiksmažodžiai yra sudedami:

---

* Atitaisyta į *ſweikinoju*.

1. su daiktavardžiais, pvz.: *Karawedu* — iš *karas* ir *wedu*, *jůkdarau* — iš *jůkas* ir *darau;*

2. su prieveiksmiais, pvz.: *gerdarau*, *gandarau;*

131 3. su prielinksniais, pvz.: *prieimi* [prieinu], *ateimi* [ateinu], *ſugryštu*, *inraſzau* ir *yraſzau;*

4. su kitomis neatskiriamomis dalelėmis, pvz.: *beeimi* [beeinu], *beeſmi*, *dalitėju*, *palitėju.*

Skyrius XXI

Apie dalyvį

I. Lietuvių kalba labai mėgsta dalyvius, jų turi daugiau negu lotynų, tuo atžvilgiu būdama turtingesnė, turi ir daugiau dalyvių laikų, nes veikiamosios rūšies yra keturi laikai: esamasis laikas, imperfektas, perfektas ir būsimasis laikas, o neveikiamosios rūšies — trys: esamasis laikas, būtasis laikas ir būsimasis laikas, kuris yra dvejopas: pirmasis ir antrasis.

II. Veikiamosios rūšies esamasis laikas turi galūnę *ąs* arba *įs* ir padaromas iš tiesioginės nuosakos esamojo laiko pirmojo asmens, pvz.: iš *wadinnu* — *wadinnąs*, *ſakau* — *ſakąs*, *myliu* — *mylįs*, *regiu* — *regįs*. Bet iš *důmi* [duodu] *důdąs*, *eimi* [einu] — *ejąs*, *eſmi* — *eſąs* sudaromi netaisyklingai.

Pastaba. O kai kurie esamojo laiko dalyviai turi galūnę *ęs*, jei daugisk. pirmasis asmuo vietoj *a* turi *e*, pvz.: *kenczęs* — iš *kenczęme*, *wieśpataujęs* — iš *wieśpataujeme*, *kerſzijęs* — iš *kerſzijem*, *meldzęſis* — iš *meldźemes*, *atleidźęs* — iš *atleidźeme*. Iš čia neveikiamosios rūšies dalyviai: *kenczemas*, *meldzemas* ir kt.

III. Imperfektas turi galūnę *damas*, o sutraukus *dams* ir padaromas iš bendraties esamojo laiko, pakeičiant *ti* į
132 *damas*, pvz.: *wadinti* — *wadindamas (wadindams)*, *regėti* — *regėdamas*, *ſakyti* — *ſakydamas*, *ráſti* — *rásdams*, *důti* — *důdams*, *eiti* — *eidams*

[Šis dalyvis dažnai turi ir esamojo laiko reikšmę, pvz.: *Diewas mus mylėdams pláka, Diewas mus palinkſmin bilodams.* Šis dalyvis taip pat vartojamas vietoj lotynų kalbos gerundiumo galūne *do*, pvz.: *praeidams man kalbėjo* — praetereundo mihi dixit, *dirbdams parpůle* — laborando concidit.]

IV. Perfektas turi galūnę *ęs* ir padaromas iš tiesioginės nuosakos perfekto, jo paskutinį skiemenį pakeičiant į *ęs*, pvz.: *wadinnau — wadinnęs, regėjau — regėjęs, ſakiau — ſakięs, buwau — buwęs.*

[Kai kurie lietuviai, ypač Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės, šį laiką padaro su galūne *is*, pvz.: *regėjis*, daugisk. *regėjį; ejis*, daugisk. *eji; iśejis*, daugisk. *iśeji.*]

V. Būsimasis laikas su galūne *ſęs* padaromas iš bendraties būsimojo laiko, galūnę *ſent* pakeitus į *ſęs*, pvz.: iš *wadiſent* yra *wadiſęs*, iš *regėſent — regėſęs.*

VI. Dalyviai turi šias galūnes: vyriškosios giminės — *ąs, ęs* ir *įs*, moteriškosios — *a* ir *i.*

Vyriškosios giminės veikiamosios rūšies dalyvių negalima priskirti prie jokios panašios daiktavardžių linksniuotės; tačiau, kadangi jų kaitymas yra nelygiaskiemenis, mes juos priskyrėme penktajai linksniuotei, kurią jie tam tikru atžvilgiu seka. Ten galima rasti ir jų paradigmas. Moteriškosios giminės dalyviai linksniuojami kaip moteriškosios
133 giminės antrosios lygiaskiemenės galūne *i* linksniuotės daiktavardžiai, prie kurių jie ir priskiriami.

Taip pat vyriškosios giminės neveikiamosios rūšies dalyviai su galūne *as* priskiriami prie pirmosios, o moteriškosios giminės su galūne *a* — prie antrosios linksniuotės.

VII. Kai kada dalyviai virsta vardais, pasak gramatikų, šiais būdais:

1. tada, kai pats veiksmažodis jungiamas su prieveiksmiu, padaromi sudurtiniai, pvz.: *nemokytas, negirdėtas, nerėgimas, neiśkalbamas;*

2. kai jie netenka laiko reikšmės, pvz.: *milėtinas, plaktinas, mokytas;*

3. kai juos galima lyginti ir įvairiai laipsniuoti, pvz.: *mokytas — mokyćiáuſas, papeiktas — papeikćiáuſas.*

Skyrius XXII

Apie prieveiksmį

Iki šiol kalbėjome apie kaitomuosius žodžius. Toliau eina tokie žodžiai, kurie neturi savo kaitymo (išskyrus laipsniuojamus prieveiksmius) ir vadinami nekaitomaisiais, arba pastoviaisiais, arba nelinksniuojamaisiais žodžiais, kaip antai: prieveiksmis, prielinksnis, jungtukas ir jaustukas.

134 Prieveiksmiai, kaip lotynų ir graikų, taip pat ir lietuvių, turi daug reikšmių.

Prieveiksmiai yra:

1. Vietos, kurie yra 4 rūšių:

Vietoje, pvz.: *ćia, czonai, ſzicze, tenai, tenaigi, kitur, kur, kame?, kur jeng* [kur], *kurgi, wiſſur, widui, laukie*, aukſtay, żemay, apaćioj', namie, toli, niekur.*

[Čia gali būti priskirti kai kurie vardai ir įvardžiai, sudėti su neskiriamuoju prielinksniu *ip* arba *imp*, pvz.: *Diewipi* [pas dievą] ir, atmetus *i*, *Diewip*, *Jonipi* [pas Joną], *manip, tawip, ſawip*, ir *manimp, tawimp, ſawimp* [pas mane], [pas tave], [pas save].]

Iš vietos: *iſz kur?, iſz ćia, iſzten.*

[Kiti prieveiksmiai „iš vietos" gaunami sujungus vardus su skiriamuoju prielinksniu, kaip antai: *iſz tolo, iſz lauko, iſz ápaćios*, nors tikrai jie čia nepriklauso.]

Per vietą. Šiuos prieveiksmius lietuviai išreiškia ištisa fraze, pvz.: *ſzů daiktu, anů daiktu, niekatru** daiktu.* Išimtis: *tieſog, tieſogie* ir *tieſam* klaipėdiškių tarmėje.

135 Į vietą: *ſzén, ſzia, tén, tenai, téngu?* [ar ten?], *ſzéngu?* [ar šen?], *kitur, kur?, kur kurgi* [bet kur, kur nors], *niekur, widun, laukan, tolyn, aukſtyn, żemyn, namů* [namo].

Čia priskiriami dar šie: *deſzineſp* [dešinėn], *kaireſp* [kairėn], *dangun, namůp, namůſna, namopri* [į namus], kaip graikų kalboje, kur sakoma: *οὐρανόνδε, οὐρανόσε* [į dangų], *οἴκαδε* [į namus].

Šitokius prieveiksmius galima padaryti iš kiekvieno vardo, kada reikalinga reikšmė „į vietą", kaip tai žino gerai mokantys tą kalbą. Sakysim, iš įvardžių yra padaromi *maneſp* [į mane], *taweſp* [į tave], *ſaweſp* [į save], *anopi* [į aną], *muſump* [į mus], *jusump* [į jus], *ſawump* [į save (daugisk.)], *anump* [į anuos], *kop* [į ką], *kuriop* [į kurį] ir taip toliau.

2. Laiko, kurie taip pat yra keturių rūšių:

Esamojo laiko, pvz.: *dabar, jau, dabartel, dabarteli, dabartelei.*

Būtojo laiko, pvz.: *wákar, užwákar, andai, pirmay, ſzwieżiey, neſenay, ilgay, ſenay, pérnay, užpérnay, propérnay* (prieš trejus metus].

---

* Atitaisyta į *lauke.*

** Atitaisyta į *nekatru.*

136 Būsimojo laiko: *ritoj, poritoj, tůjau ir tůjaus, weikiey, potam.*

Neapibrėžtieji, pvz.: *kartais, niekada, niekadai* ir *niekadais, dienoj, wakarais, naktimis, wienat, wiſſada, wiſſadai, wiſſadôs, amžinay, czeſu* [laiku].

3. Kiekybės: *daug, daugi* [daug], *maž, mažay* ir jų laipsniai: *daugiaus, daugiáuſey, mažaus, mažáuſey*, taip pat *perdaug, permaž, ilgay, plaćiey, ſtoray, aukštay, gilley.*

Prie jų priklauso: (1) Skaičiavimo prieveiksmiai: *wieneropay, dweiopay, treiopay, ketwiropay* ir kt., *ſzimteropay*, taip pat: *wel, atpencź* [atgal, vėl].

(2) Įtempimo: *labay, didey, abelnay* [aplamai], *wiſſiškay, ſmarkiey, perdaug, taip, jů.*

(3) Susilpninimo: *palengway, pamažay, wargiey, nedaug, bemaž* ir tie prieveiksmiai, kurie pažymi sumažinimą: *mažinteley ir maźtinteley* [labai mažai], *trumpinteley.*

137 4. Kokybės ir panašumo: *kaipo, teipo, katraip, antraip, teip, ſzitaip, kitaip, geray, piktay, wieźlibay, patogey* [kukliai, dorai], *pridėrančiey, miernay* [saikingai], *greitay, weikiey, rankśćiey* [staigiai], *drąſey, ſzirdingay, ligey, kayp.*

5. Smulkinimo ir išskyrimo: *mažáuſey, wienok, lyſz* [tik], *tikt, tiktai.*

6. Atskyrimo: *ypaćiey, ſkiru* [skyrium].

7. Nuolaidos: *eſle* [tebūnie], *tegul.*

8. Sustiprinimo ir neigimo: *taip, taipo, ayman* [taip], *geray, tikray, ne, niekaip.*

9. Parodymo: *ſzitay* ir dėl sinkopės *ſztay, wey, te.*

10. Norėjimo: *ak, jeib, kada.*

11. Raginimo: *Ey, nuggi.*

12. Klausimo: *er? ar? argi? argu?* [ar], *bau?* [ar], *bės?* [ar], *arne? kodel? kodrin?* [kodėl], *kodėlei? kada? kad'?*

Prie jų priklauso taip pat dalelė *gu* [gi, ar], kuri yra pridedama prie kitų žodžių, pvz.: Mat. 11. *Tugu eſſi, kuris turi ateit, argu kito láukſime?*

13. Abejojimo: *źin* [gal], *raſſi* [gal], *artes* [argi, gal], *ben*
138 [bene], pvz.: *źin buwo, źin nebuwo; ras buwo; ertes bus bagotieji* [turtingieji] *ſzo ſwieto; ben jis.*

14. Išeities: *pripultiney, palaimingay, neticzomis, nežinnomis.*

15. Eilės: *pirmà, antrà, tréčià, potrečiay* [trečią sykį], *priegtam* [prie to], *potam.*

16. Palyginimo: *kaip, ligey kaip, taip, kû ilgiaus, tû daugiaus.*

17. Nutylėjimo: *flapčiey, flaptomis, tilomis.*

Ir šiuos, ir daugiau prieveiksmių bus galima išmokti iš žodyno.

Pastabos

I. Kaip graikų vardų naudininkas dažnai įgauna prieveiksmio prigimtį, taip daugelio vardų vienaskaitos ir daugiskaitos ablatyvai, o ypač įnagio ablatyvai, išvirto į prieveiksmius, pvz.: *pulku* ir *pulkais, wardu, fkiru, atwiromis, žinnomis, tilomis, widuj'.*

II. Prieveiksmiai, kilę iš būdvardžių su *as,* paskutiniame skiemenyje turi galūnę *ay;* o kurie yra kilę iš būdvardžių su *is* ir *us* ir taip pat iš dalyvių, turi galūnę *ey,* pvz.: iš *géras—*
139 *géray, piktas — piktay, didis — didey, graźintelis — graźinteley, małonus — małoney, prideraș — prideranćiey.* Tatai reikia gerai įsidėmėti dėl ortografijos.

III. Tie patys prieveiksmiai, panašiai kaip ir lotynų kalboje, dėl įvairių ir skirtingų reikšmių dažnai gauna skirtingus pavadinimus, pvz.: *kaip* vienu atveju yra panašumo, kitu — įtempimo, trečiu — pageidavimo prieveiksmis arba eina net priesaikos dalele. Pvz., *kaip* [koks] *žmogaus giwénimas ira, taip* [toks] *bus ir jo mirrimas; kaip* [koks] *géras ira Diewas mufu! kaip* [kad] *pakajus* [taika] *butu bei fandora! kaip* [kad] *man Diews padetu!* Kartais jie pažymi laiką: *kaip* [po to, kai] *Adomas pûlęs buwo, pamete wéidą Diewo.* Pagaliau prieveiksmiai pereina net į jungtukų klasę ir tampa priežasties arba tikslo jungtukais, pvz.: *prifakyta ira žmogui, kaip* [kad] *gywéntu nobaźnay.*

IV. Prieveiksmiai yra ir laipsniuojami, pvz.: *didey, didžaus, didžiaufey; daug, daugiaus, daugiáufey; graźiey; graźiaus, graźiáufey; greitay, greičiaus, greičiáufey.*

[Kaip yra padaromi išvestiniai ir sudėtiniai prieveiksmiai, kiekvienas, kas moka lotynų kalbą, sužinos pats, o mes, stengdamiesi trumpinti, čia daug ką išleidžiame.]

Apie prielinksnį

Vieni prielinksniai yra skiriamieji, kiti — neskiriamieji.

Neskiriamieji prielinksniai yra: *ap, api, at, par, pra, da, pi, na.*

Skiriamieji prielinksniai yra arba vienskiemeniai, arba dviskiemeniai.

Vienskiemeniai prielinksniai yra šie: *pri, prie* ir *prieg, pirm, be, tarp, del, po, už, nůg* ir *nů, iſz, prieſz, pas, pa* ir *po, in, y* ir *ing* [į], *per, ties, ik, ſu, pra* ir *pro.*

[Pastaba: *pa* ir *pra* klaipėdiškių tarmėje vartojami vietoj *po* ir *pro.*]

Dviskiemeniai prielinksniai yra: *tarpei* [tarp], *delei, arti, užu, iki, aplink, pagal, palig* [palei], *ſulig, apie, pokim* [akivaizdoj ko], *paſkui.*

Įvairios šių prielinksnių konstrukcijos bus išdėstytos sintaksėje.

Neskiriamieji prielinksniai: *ap, api, at, par, pa, da* arba tik žodžio pradžioje jungiami su vardais ir veiksmažodžiais, kaip, pvz.: *apgalu* [nugaliu], *apkalbeimas, apikalbis* [apkalba],
141 *atdůmi* [atiduodu], *parpůlu, daraſzau, padůmi* [paduodu], arba tik žodžio pabaigoje su vardu ir įvardžiu *pi* ir *na*, kurie pažymi „į vietą", pvz.: *Diewop, maneſpi ir maneſp, mieſtana* ir atmetus *a* — *mieſtan.* Daugiskaitoje tarp kilmininko ir dalelės *pi* įterpiama raidė *m*, pvz.: *mieſtumpi, juſumpi, muſumpi* arba *mieſtump, juſump, muſump*; *ipi, ip* ir *impi, imp* pažymi *„vietoje", pvz.: Ponip Diewip, manip ir manimp, tawipi* ir *tawimp, ſawip* ir *ſawimp* Taip pat *kitamp, newienamp.*

[Dėl dalelės *in* reikia pastebėti, kad ji, įeidama į sudurtinio žodžio sudėtį, jei po jos eina balsė, visada išlaiko *n*, o jeigu priebalsė, tai dažniau tą *n* numeta, ir tada raidė *i* pažymima skersine šakele, lyg ir išstumtosios *n* požymiu, arba jos vietoj vartojama *y* ilgoji, pvz.: *ineimi* [įeinu], *iraſzau* ir *yraſzau, iteku ir yteku.* Kai kada ir po priebalsės pasilieka, pvz.: *inſidůmi praźuwon* [leidžiuosi pavojun]].

Įvairias prielinksnių reikšmes, ypač sudurtiniuose žodžiuose, galima rasti sintaksėje apie prielinksnių derinimą.

Apie jungtuką

142 Jungtukai yra šių rūšių: jungiamieji, sąlygos, skiriamieji, priešpriešiniai, nuolaidos, priežasties, išvados, sąryšio ir papildomieji.

Jungiamieji jungtukai yra: *ir*, *bei*, *irgi*, *a* ir *teipag*, *taipajėg* [taip pat, irgi].

Sąlygos jungtukai: *jey*, *jeygi*, *jeig*, *jeyne*, *kitaip*.

Skiriamieji: *ar*, *argi*, *alba* [arba], *arba*, *ben* [lot. *vel*], *buk—buk** [lot. *sive — sive*], pvz.: *buk geri*, *buk pikti* [arba geri, arba pikti].

Šie jungtukai taip pat vartojami kaip paaiškinamieji (čia teisingai priskiriamas *butent* [lot. *nempe*]) ir abejojamieji.

Priešpriešiniai: *bet*, *bettaig* [bet, tačiau], *à* arba *o* ir jiems artimi mažybiniai jungtukai: *ben* [bent], *tiktai*, *lyſz* [tik], *wienok*.

Nuolaidos jungtukai: *kacz*, *kaczei*, *norint*, *jeib*, *jeygi* [lot. *etsi*, *etiamsi*, *quamvis*], *taczau*.

Priežasties jungtukai: *nes*, *neſa*, *neſang* [nes], *jog*, *kadangi*, *jeib*, *idant*, *jeng*, *kaip*, *kada* [lot. *ut*, *quo*].

Išvados jungtukai: *todel*, *todelei*, *todrin* [lot. *ergo*, *ideo*, *igitur*].

Sąryšio jungtukai: *priegtam* [lot. *insuper*, *adhuc*], *potam* [lot. *postea*], *kaip* [lot. *postquam*], *tapagalaus*, *galáuſey*, *paſkiáuſey*.

Papildomieji jungtukai: *nes* [lot. *enim*], *jau*, *jeg*, *gi*, *gu* [ar], iš kurių paskutiniai vartojami kaip klausiamieji, pvz.: *aſzgu?* [ar aš], *tugu?* [ar tu?]; žiūrėk ankstyvesnį skyrių apie prieveiksmį.

[Ką lotynai apie šias daleles, arba nekaitomuosius žo-
143 džius, pastebėdavo savo kalboje, būtent, kad kai kurie iš jų dėl reikšmės įvairumo tampa tai prieveiksmiais, tai jungtukais, tai prielinksniais, tą patį mes randame ir šioje kalboje. Sakysim: *ar* yra prieveiksmis tada, kai jis reiškia klausimą, bet kada pažymi išskyrimą, tada jis yra skiriamasis jungtukas. Pvz., *priegtam*, *potam*, *wel*, *galáuſey*, *tapagalaus* yra eilės prieveiksmiai, jungiami su veiksmažodžiais aplinkybei

* Aiškinant jungtukų reikšmes, prisilaikoma D. Kleino lotynų kalba duodamų reikšmių (*Red.*).

pažymėti, o jungtukais tampa tada, kada tiktai sujungia arba tęsia žodžius ir mintis. Pvz., *a* [o] yra ir jungiamasis, ir priešpriešinis jungtukas vartojant skirtinga reikšme, o kai kada pereina net į jaustukų klasę.]

Skyrius XXV

Apie jaustukus

Jaustukai, vartojami išreikšti dvasios būsenai arba gestams, šioje kalboje sutinkami šie:

Sušukimo: *o, ak!*
Meilumo: *mielul, aukſut.**
Juoko: *à à á.*
Skausmo: *ay, ak, deja, ayman!*
Sudraudimo: *a, o, ba.*
Keiksmo: *czui, tfui.*
Liepimo tylėti: *titſz, ſtitſz, št* ir *ſtyl* klaipėdiškių tarmėje.

Tai tiek dėl pirmosios gramatikos dalies, arba etimologijos.

144

Antroji dalis

APIE SINTAKSĘ

Sintaksėje, kurioje kalbama apie žodžius, esančius sąryšyje arba junginyje su kitais žodžiais, bus paliesta tik tai, kas arba lietuviams yra ypatinga ir sudaro jų kalbos savitumą, arba kas jau iš pirmo žvilgsnio skiriasi nuo lotynų ir kitų kalbų.

Sintaksė apima arba žodžių derinimą — kai žodžiai derinami tuo pačiu linksniu ir asmeniu, arba valdymą, kada vienas žodis valdo kitą skirtingo linksnio arba asmens žodį.

I

Apie vardo, įvardžio ir veiksmažodžio derinimą.

Čia reikia laikytis šių taisyklių.

145 I. Lietuvių kalbos būdvardžiai, kaip lotynų ir graikų, su savo daiktavardžiais derinami gimine, skaičiumi ir links-

* Atitaisyta į *aukſut.*

niu. O nuo vokiečių kalbos skiriasi tuo, kad lietuvių kalbos būdvardžiai stovi ir prieš savo daiktavardį, ir po daiktavardžio. Vadinasi, teisingai būtų sakoma: *piemů géras* ir *géras piemů* Jon. 10. Kitaip yra vokiečių kalboje, kurioje būdvardis visuomet eina prieš daiktavardį: *ein guter Hirt*, o ne *ein Hirt guter*.

II. Kai susitinka du būdvardžiai, vienas iš jų traktuojamas kaip daiktavardis, pvz.: *nieko géro nefuláukfime, nieko pikto nepadáre, ka gér atnefze?*

III. Tarp būdvardžio ir daiktavardžio, kaip ir lotynų, kartais skoningai įterpiamas vienas kitas žodis, pvz.: *ſzwentas Diewo žodis, wiſſi wiſſú žmonú griekai* [nuodėmės] *bus ſuditi* [teisti].

Taip tarp įvardinio būdvardžio ir daiktavardžio grakščiai įterpiamas koks nors kitas vardas arba net įvardis vardininko linksnyje, pvz.: *ſawa káſgi* [kiekvienas] *naśta neſzoti turim.* [Ir šiuo atveju įvardžiai eina vienas paskui kitą ne be tam tikro grakštumo: *ſawa kaſgi.*] Taip pat: *kurieis tais žodźieis*, dėl gražumo įterpus pleonazmą, vietoj *kurieis žodźieis*.

IV. Du jungtuku sujungti daiktavardžiai, ar tos pačios vyriškosios giminės, ar skirtingų giminių, reikalauja pridėti vyriškosios giminės dviskaitą, atskirtą žodžiu *abu* arba
146 *abudu*, pvz.: *áukſas bei ſidabras abu brangu, wiras bei mote* [moteris] *abu Diewo ſutwertu.* Bet kur abu vardai yra moteriškosios giminės, ten ir dviskaita turi būti tos pačios giminės, pvz., *motina bei dukte abi geri.* Kai kada vartojama ir daugiskaita, kaip, pvz., *Moiſzeſzus* bei Eliofzus Prarakai* [pranašai].

Daugelis sujungtų daiktavardžių, lotynų papročiu, gauna daugiskaitos daiktavardį, būdvardį arba veiksmažodį, pvz.: *Matteofzus, Markus, Lukofzus bei Jonas Ewangeliſtai, Jozefas, Maria, Simeonas ſzwenti buwo*; taip pat: *walgis, gérims bei átilſis pramaitin žmogaus giwata.*

V. Vietoj būdvardžio kartais vartojamas tos pačios kilmės ir reikšmės daiktavardis su priekyje esančiu daiktavardžiu, taip kad vienas valdo kitą ir tuo, kaip hebrajų kalboje, sustiprinama reikšmė, būtent: *dúbiú dúbes* vietoj *dúbes labay dides, gilos*; *bałú bałos* vietoj *ballos pikćiauſos.*

* Atitaisyta į *Moizêſzus.*

VI. Būdvardžiai dažnai vartojami elipsiškai, be daiktavardžio, pvz.: *po maża*, t. y. *czeſa* [laiko]; *už menka*, be *daikta*.

VII. Dažnai vietoj aukščiausiojo laipsnio vartojamas aukštesnysis, pvz.: *iśmintingeſni tarp iśmintingû*, t. y. *iśmintingiauſi*; taip pat: *ſzwenteſni ir gereſni baźnićiôs ſanarai wargus kéncze*.

VIII. Kiekiniai skaitvardžiai iki dešimties, kaip ir būdvardžiai, turi būti derinami su savo daiktavardžiais ta pačia gimine, skaičiumi ir linksniu, pvz.: *du wiru, dwi moteriśki, keturi fûlai, keturios dûnos* ir t. t.

IX. Du to paties linksnio įvardžiai patogiai atskiriami, įterpus skirtingo linksnio įvardį, pvz.: *kurs ſawa moteri myl, tas ſawę pats myl*, Ef. 5.

X. Vietoj savybinių įvardžių lietuviai, kaip ir graikai, dažnai vartoja pirminius įvardžius, pvz.: *Diewas máno* vietoje *mánas Diewas, tawo Tewas* vietoj *tawas Tewas*; taip pat: *dûna muſu, dûna juſu*.

XI. Sangrąžiniai įvardžiai *ſaw* ir *ſawo* visų trijų asmenų ir visų skaičių sutampa ir sujungti su pirmuoju asmeniu reiškia „man“ ir „mano“, o su antruoju asmeniu — „tau“ ir „tawo“, su trečiuoju asmeniu — „sau“ ir „jo“, „jos“, pvz.: *aſz ſaw iśrinkau, tu ſaw iśrinkai, jis ſaw iśrinka*. Taip pat: *aſz ſawa warda paraſzau, tu ſawa warda paraſzai, jis ſawa warda paraſza*. Kitaip yra, kai veiksmas pereina į kitą veiksnį, pvz.: *aſz taw iśrinkau, ne ſaw* ir t. t., *aſz tawa warda*
148 *paraſzau, tu tawa* warda paraſzai* ir t. t.

XII. Santykinis įvardis *kas*, einąs priekyje arba paskui savo vardą arba įvardį, visoms giminėms yra vienodas, pvz.: *wiſſ tatai, kas Dwaſę tur, teláupſina Wieśpati; kas taw miela ira*. Taip pat: *kas diena, kas czeſa* [kiekvienu metu] vietoj *kiek diena, kiek czeſa*.

XIII. Dažnai pasitaiko giminės netaisyklingumas parodomojo įvardžio *tai* junginyje su vardais ir įterptu daiktavardiniu veiksmažodžiu arba be jo, pvz.: *Tai ira mana Sunus mielaſis*, Mat. 17, *tai mana ſzirdies dzaukſmas bei linkſmybe*, Ps. 63, vietoj *tas ira manas Sunus, ta mana linkſmybe*.

* Atitaisyta į *mana*.

XIV. Veiksmažodis, kaip ir lotynų kalboje, derinamas su prieš arba paskui stovinčio daiktavardžio ar įvardžio vardininku skaičiumi ir asmeniu.

Vardininkas išleidžiamas šiuose veiksmažodžiuose: *kalba, ſako, tara, ſkelb*, tai yra *žmones kalba* ir t. t. Čia priklauso ir beasmeniai veiksmažodžiai, pvz.: *lija, graudžia, ſniegt* vietoj *dangus lija, graudžia* ir t. t.

XV. Įvardžiai: *aſz, tu, jis* ir daugisk. *mes, jus, jie* nėra visados vartojami su veiksmažodžiais, kaip vokiečių, bet
149 dažniau kaip lotynų, būtent: *noru aſz taw gér' daryti; žinnau, jog tu manę myli, jog jis manę myl.*

O dviskaita be savo įvardžių beveik niekada nevartojama, pvz.: *mudu, wedu* [mudu] *ſakowa, judu ſakota* ir t. t. Jei kartais įvardis išleidžiamas, tai visada turima galvoj prieš stovinčio sakinio aiškiai pasakytas įvardis.

XVI. Daiktavardinis veiksmažodis *eſmi* ir bevardės giminės neveikiamoji rūšis *ſtojûs, paſtoju, tampu* reikalauja prieš ir po savęs vardininko, pvz.: *grieśnas eſmi, Diews wiens eſti géras*, Mat. 19. *Nabaźnyſte* [pamaldumas] *wiſſam ira déringa* [tinkama], I. Timot. 4. *griekai* [nuodėmės] *muſu balti paſtos* [taps], Iz. I.

Bet po jo stovintis vardininkas dažnai pakeičiamas įnagio ablatyvu ir tuo sakinį padaro dailų, kaip vėliau, kalbėdami apie ablatyvo konstrukciją, matysime.

II

Apie valdymą, arba konstrukciją su kilmininku

Kilmininką valdo:

I. Kiekiniai skaitvardžiai nuo dešimties iki dvidešimties,
150 pvz.: *wienolika wiru, dwilika Apaśtalu* ir kt. Taip pat *déſzimtis* ir *tukſtantis* vartojami kaip daiktavardžiai, pvz.: *déſzimtis priſakimû, tukſtantis žmonû.*

II. Aukščiausieji laipsniai, pvz.: *wiſſu geráuſas, piktybiu pikćiauſa.*

Tačiau ne retai pridedami prielinksniai *tarp, iſz*, pvz.: *tarp* arba *iſz wiſſû prietelû ſzis geráuſas.*

Aukštesnieji laipsniai beveik visada sudaromi su prielinksniu, pvz.: *tarp ſzu dweiu* ſzis ira wierneſnis* [ištikimesnis],

* Atitaisyta į *dwieju.*

áukſas wertéſnis, brangéſnis ira už ſidábra. Bet kur aukštesniojo laipsnio būdvardžiai vartojami aukščiausiojo laipsnio vietoje, ten kilmininką valdo ir be prielinksnio, pvz.: *wiſſû mieléſnis.*

III. Žodžiai, reiškiantieji gausumą arba trūkumą, taip pat vertę ir kaltę, pvz.: *Diewo meilės* pilnas; nieko neturįs; daug penigû* [pinigų] *wertas; daug griekú* [nuodėmių] *kaltas.* Taip pat veiksmažodžiai: *żeme priſipilda garbes Diewo; newiena diena neſtokoja apmaudo; daug doleru* [talerių] *kaſtûja.*

151 Pastaba. Nelinksniuojamas vardas *daug* daiktavardiškai vartojamas valdo kilmininką, pvz.: *daug żmonû ſuſiejo,* o būdvardiškai vartojamas dera su visais linksniais, pvz.: *daug żmones, daug żmonû, daug żmonėms, daug żmones* ir t. t.

Taip pat su kilmininku vartojami *kiek, tiek*: *kiek ju paminêſu, tiek lobiu turįs.*

IV. Daiktavardis su būdvardžiu ir daiktavardžiu, kurie aprašo kieno nors formą arba kokybę, pagyrimą arba papeikimą, pvz.: *didżôs iśminties żmogus; Jaunikáitis gražaus wéido; wiras gerôs giminês; piktôs nutarties żmogus.*

V. Gausybės, dalyvumo, troškimo ir kt. būdvardžiai, pvz.: *pilnas iſzminties, dałiwas lobiu diewo, mokinnąs żodżio Diewo.*

VI. Veiksmažodžiai, reiškiantieji jausmus ir palinkimus arba troškimus, pvz.: *geidżiu dangaus; nor' algôs; Tewas paſſigail ſunaus ſawa; džaugiûs to* (ir *džaugiûs iſz to*); *palitėjo ſterblės; paragáwo wandenio winan pawirtuſo; nûg Diewo reik*
152 *láukti ir tikêti pagálbos wiſſokioj' bėdoje; mokintiſi lieżuwio Lotiniśko; mokykites Diewo żodżio.* Tap pat: *werkti numirruſo.*

Įsidėmėk. 1. Atminties ir užmiršties veiksmažodžiai vartojami tai su kilmininku, tai su galininku, pvz.: *atmenu żodżiû* ir *żodżius, užmirśk namû* ir *namus tewo táwo, paminêti gerû dáiktû* ir *gerus dáiktus.* Kartais pridedamas ir prielinksnis, pvz.: *kożnas* [kiekvienas] *ant to tur atminti.*

2. Kada veiksmažodis *klauſau* reiškia paklusnumą, vartojamas su kilmininku ir naudininku, o kada reiškia klausymą arba girdėjimą — su kilmininku ir su galininku, pvz.: *reik Diewo daugiaus klauſyti, nei żmonû,* ApD. 5; *klauſyk man,*

* Atitaisyta į *meiles.*

Klauſyti żodi Diewo ir *Klauſyti żodżio Diewo*; bet veiksmažodis *girdėti* valdo tik galininką, pvz.: *girdėti żodi* ne *żodżio.*

3. Matymo veiksmažodžiai, pvz.: *regiu, matau, żwalgau, iśwyſtu,* jungiami tik su galininku, bet veiksmažodis *weizdżiu* gauna kilmininką, pvz.: *weizdżiu tawes,* Ps. 63, taip
153 pat ir su prielinksniu *ant*: *mana ákis wiſſadôs weizdi ant wieśpaties,* Ps. 25.

4. Veiksmažodis *jaućiu* reikalauja galininko, pvz.: *ſopuli ſzirdiês ſawimp* [savyje] *jauſti.*

Čia priklauso jiems giminiški veiksmažodžiai:

ieškojimo, pvz.: *jeśkokite karalyſtês Diewo,* Mat. 6;

taupymo, Pat. 13. *kurs rykśtės cźėdija, tas neapkencze ſunaus ſawo;*

laukimo, pvz.: *laukiem géro, a neſulaukiem;*

bijojimo, pvz.: *bijoti Diewo, baidos manes;*

susilaikymo arba saugojimosi, pvz.: *ſérgėtis piktû weju, ſáugotis griekû, láutis piktybiu.*

Pastaba. Šie veiksmažodžiai vartojami elipsiškai su numanomu, o kartais ir aiškiai pridedamu, prielinksniu *nů, nůg,* pvz.: *ſaugotis nůg pikto.* Ir taip dažniausiai būna tada, kai veiksmažodžiai yra vartojami savaimingai, be tarpusavio ryšio, pvz.: *Wieśpats apſérgt* [apsergi] *mus nů wiſzo pikto.*

VI. Veiksmažodžiai su prielinksniais *nů, iſz, at* dėl šių prielinksnių prisiima kilmininką, pvz.: *nuſiſaugoti, nuſilenkti,*
154 *iśſiſérgeti grieku*; *atſiżadėti welino.*

VII. Daiktavardinis veiksmažodis *eſmi* ir ypatingai jo esam. laiko trečiasis asmuo *ira* dažnai vartojami su kilmininku, pvz.: *eſmi gérôs ſzirdiês, géro nuſitikėjimo*; *ira ir kitû daiktû*; *ira żmonû baźniczoje.* Tai yra beveik elipsiška kalba vietoj *daug,* arba *kellets żmonû.*

VIII. Veiksmažodžiai su neigiamąja dalele *nė* dažniausiai gauna kilmininką, nors šiaip, be jos, reikalautų galininko; tai yra šios kalbos ypatumas ir tai reikia gerai įsidėmėti, pvz., Jon. 8, kur Kristus sako žydams: *Jus nepażyſtat jo, aſz pażystu ji*; taip pat Moz. II 20 *neturêk kitu Diewu, nepérżenk wenćiawones* [santuokos]; Mat. 3. *Piktas médis néneſz géro waiſaus*; *nera nieko géro ſzeme piktame ſzwiete**; *nebuwo newieno żmogaus, kurs gélbet galėtu*; *Jeib wylaus nebutu.*

* Atitaisyta į *ſwiete.*

Tačiau veiksmažodžiai su neigimo dalele *ne* ne visada taip vartojami, nes kartais reikalauja ir galininko, pvz.: Mat. 6. *newéſk mus ing pagundima.* Taip pat sakoma: *idant ſmertis* [mirtis] *nepaſmáugtu jus girtus,* ne *juſu girtu.*

Apie konstrukciją su naudininku

155 I. Ta pagrindinė vokiečių kalbos taisyklė ir lietuvių kalboje išlaiko savo vertę: *Auff die Frage wem? folget ein Dativus.* Į klausimą *kam?* atsakoma naudininku, ir tai liečia tiek vardus, tiek veiksmažodžius.

II. Lietuviai vietoj asmeninių įvardžių naudininko *man, taw, ſaw* ir galininko *manę, tawę, ſawę* su kuriuo nors veiksmažodžiu gražiai pavartoja neatskiriamas įvardines daleles: *mi, im,* ir *ſi*; *mi* — viduryje, *im* — gale, *ſi* — viduryje ir gale, pvz.: *pamiſákyk* — vietoj *paſákyk man; pamimokink* — vietoj *pamokink mane*; *gélbėkim* — vietoj *gélbek manę.* Taip pat: *paſidaryk* vietoj *daryk ſaw*; *paſiżéminu* vietoj *pażéminu ſawę*; *paſiżémink* vietoj *pażémink ſawe**. Ir taip pat kituose asmenyse, skaičiuose ir nuosakose.

III. Naudininko reikalauja kai kurie beasmeniai veiksmažodžiai, pvz.: *reik, perreik mums*; *prider mumus*; *gailis man*; *nuſſidůſt* [atsitinka] *kam*; *pakanka mumus.*

156 IV. Kai kurie veiksmažodžiai su prielinksniais *pri, par* prisiima naudininką, pvz.: *prieiti jem* [panašus į jį], o su galininku turi reikšmę „prieiti", pvz.: *prieiti mieſta*; *priſiliginti Diewui*; *parſieit* [reikia] *padonims* [pavaldiniams] *klauſyti wiraufybes.*

V. Išeitį pažymintieji lotynų ablatyvai, kuriuos graikai išreiškia kilmininku, lietuvių pasakomi naudininku su bendratimi, pvz.: *Diewui důdant* ir būt. l. — *jam dawus, jem paſékus.*

VI. Kai kurie veiksmažodžiai vartojami mišrai: tai su naudininku, tai su kilmininku ir prielinksniu *ant*, pvz.: *ſuſimilti kam* ir *ſuſimilti ant ko*; *kam déra, kam padeſt* [padeda] ir *ant ko déra, ant ko padeſt.* Tačiau gražiau yra vartoti su naudininku.

Apie konstrukciją su galininku

I. Veiksmažodžiai, pažymintieji veikimą, kaip ir lotynų, reikalauja galininko.

Šios rūšies yra veiksmažodžiai: gelbėjimo, raginimo, prašymo, klausimo, laikymo, sekimo, radimo ir kt.

* Klaidų atitaisyme pridėta *wadinnaſi.*

157 [Pastaba. Šita taisyklė tinka veikiamosios rūšies veiksmažodžiams, reiškiantiems teigimą, bet jeigu pridedama neigiamoji dalelė *ne*, tai dažniausiai, kaip mes matėme anksčiau, reikalauja kilmininko.]

II. Veiksmažodis *důmi* [duodu], kada pažymi kurio daikto visumą, vartojamas su galininku, o pažymėdamas dalį reikalauja kilmininko, būtent: *důk man důna*, bet *důk man důnos* pažymi „duok man gabalą duonos".

III. Galininko reikalauja ir kai kurie niekatrieji veiksmažodžiai, bet jie reikalauja tokio galininko, kuris yra kilęs arba iš tų pačių veiksmažodžių, arba giminingos reikšmės, pvz.: *miegmi* [miegu] *géra miega, eimi* [einu] *géra kéla*. Tačiau jie kartais vartojami ir su ablatyvu, pvz.: *geru, teiſu kelu eiti*.

IV. Veiksmažodis *gélbmi* [gelbsčiu] reikalauja galininko, bet jo sudurtinis *pagélbmi* — naudininko, pvz.: *jis kitiemus pagélbejo, a ſawę negal gélbeti*, Mat. 27. Kai kada ir paprastasis veiksmažodis sutinkamas su naudininku, ypač kai jo prasmė būna šiek tiek pakitus, pvz.: *negélbt* [negelbsti] *man nieka*; *kam gelbt* [gelbsti] *puikyſte ſzo ſwieto*?

V. Kai kurie veiksmažodžiai vartojami su asmens galininku ir daikto kilmininku, pvz.: *kláuſe jůs ſzů daiktů*;
158 *Klebonai mokin ſawa klauſitojus Diewo žodžio*; *praſze ji důnos*.

Kartu su asmens ir daikto galininku: *mokys ji geráuſa kéla*, Ps. 25.

VI. Veiksmažodžiai su prielinksniais *áp, api, per, pra, pri, už* dėl šių prielinksnių reikalauja galininko, pvz.: *aplenkti piktybes*; *apipila mus dowanomis*; *apimt* [užimti], *pergalet mieſta*; *péreiti, pérwaikſczoti žémę*; *praeiti namus prietelio* [bičiulio]; *prieiti wirauſybę*; *neprietelei* [priešai] *užpůle mus* ir su prielinksniu: *užpůle ant muſu*.

Apie konstrukciją su ablatyvu

I. Lietuviai su lotynais pripažįsta šią bendrą taisyklę: priežasties, dalies, įrankio, būdo ir panašios aplinkybės arba savybės ablatyvai vartojami su daugeliu būdvardžių ir veiksmažodžių.

Priežasties: *griekais žmogus ſtojas pagadintas*.

159 Įrankio ir būdo: *peilu ji perdure*; *akimis mano jį regėjau*: *balſu ſzaukti*; *daug dides liggos nuſitwerimu* [susilaikymu] *bei atilſejimu gydomos ira.*

Dalies: *kunu ſawo priſikels žmogus*; *negal* [serga] *akimis, rankomis, kojomis.*

Aplinkybės arba savybės: *apdowanoju tawę áukſu, ſidabru*; *žmones delei griekû* [nuodėmių] *ſloginami yra piktomis liggomis.*

[Tačiau šie ablatyvai dažnai pakeičiami kilmininkais ir ablatyvais pridedant prielinksnius *per* ir *iſz*, arba prie būdo ablatyvo pridedant *ſu*, pvz.: *per grieka žmogus pagadintas yra*; *iſz ſándoros dauginaſi maži dáiktai*; *ſu balſu ſzaukti*; *ſu wier.i* [tikėjimu] *Kriſtu priimti*; *su didžiu pulku eiti bažnyćiona.*]

II. Veiksmažodžiai su tos pačios kilmės arba giminiškos reikšmės vardu yra jungiami ablatyvo linksniu, būtent: *džaugieſi didžiu džaugſmu*; Luk. 2 *nuſigando didžiu iſganſćiu*; *badu bemirśta*; *ſmerćiu* [mirtimi] *mirſi*; *nulija ugnimi bei fierà.*

III. Su ablatyvu vartojami net ir sangrąžiniai veiksmažodžiai, būtent: *manimi atſiweſinket*; *Diewu nuſitikiu*; *ramćiu*
160 *paſiremti.* Kartais pridedamas prielinksnis: *ant Diewo nuſitikieti*; *ant ramćio paſiremti.*

IV. Daiktavardinis veiksmažodis *eſmi*, kuris paprastai prieš save ir po savęs turi vardininką, dažnai prisiima ablatyvą, tuo būdu sudarydamas gražų posakį, ypač kada paskesnis vardas yra daiktavardis, reiškiantis pareigas ir pažymintis kokį nors santykį, būtent: *jis yra Karalumi, Sudžia* [teisėju], *uriedniku* [urėdu]; *Moyſeſzus didžu Praraku* [pranašu] *buwo.*

Taip pat *ſtojûs*, *paſtoju*, *tampu* dažnai po savęs valdo ablatyvą, būtent: *žodis kunu paſtojo* [tapo], Jon. 1; *ligonis blogu tapo.* Taip pat ablatyvo reikalauja būsimasis laikas *buſu* su savo asmenimis ir bendratis *buti*, kai reiškia „tapti“, taip pat dalyvis *budams*, pvz.: *buſi Karalumi, Wiſkupu*; *jis nor geru buti*; *Kriſtus didžáuſu budams muſu delei mažu tapo.*

V. Veikiamosios ir neveikiamosios rūšies veiksmažodžiai, reiškiantieji pavadinimą, išrinkimą, darymą, pastatymą ir turintieji panašią reikšmę, vartojami su daikto arba pareigų ablatyvu, būtent: *wadinna jį Práraku* [pranašu]; *wadinna-*

mas, wadintas yra Praraku; ſzauke jį griekiniku [nusidėjėliu]; *pramine jį Wiſkupu; padáre, yſtáte jį Karálumi; paſidáre Karalumi; yſtatytas yra Karalumi.* Taip pat sakoma:
161 *ſųſtas, důtas mumus eſti Mokytoju.*

VI. Ablatyvą valdo ir tam tikri niekatrieji arba niekatrieji neveikiamieji veiksmažodžiai, būtent: *mano ákis téka wandenimi; Diewo Sunus žmogumi užgimme; mážas grudélis didžiu medžiu užáuga; wiſſi dáiktai ſzo ſwieto nieku pawirs.*

Apie vietos ir laiko vardus

I. Prie vardų, reiškiančių „į vietą", lietuviai prideda arba neatskiriamuosius prielinksnius, pvz.: *mieſtana, mieſtan', mieſtop, baźnyćiona, bažynćion'*, daugisk.: *mieſtump, baźnyćioſna*, arba atskiriamuosius prielinksnius, pvz.: *eimi ing Karalauczu; kełauju ing Kauna; atejau ing pilli.* Tačiau gražiau būna, kai jungiami su neskiriamaisiais prielinksniais.

II. Vardai, reiškiantieji „vietoje", vartojami arba tiktai vietos ablatyvo linksnyje su veiksmažodžiu, arba ten, kur lotynų kalboje vartojamas *apud* [prie, pas] prisiima prielinksnius, pvz.: *eſmi mieſte; eſmi baźnyćioje; giwenu Karalauczuje; Diewiep newienas dáiktas ne eſti negálimas,* Luk. I;
162 *manimpi, muſimpi yra.* Sakoma ir taip: *prieg manes, prieg muſu* ir t. t.

III. Laiko vardus reikia išreikšti galininku tada, kai galima paklausti *kaip ilgai?* (*wie lang?*), pvz.: *kaip ilgay prieg tawes buwa?* Atsakymas: *tris metus, tris mėneſis, tris dienas; diena bei nakti dirbti.*

Įsidėmėtina. Lietuviai reikalauja galininko ir tada, kai yra klausiama *kada?* (wenn?), būtent: *kada ſwećias taweſp atėjo?* Atsakymas: *ſzę diena, ſzį méta.*

Laiko vardai, kada jie pažymi daugiau metų laiką negu laiko tarpą, išreiškiami ablatyvu ir, būtent, įnagio ablatyvu*, pvz.: *žiemoj' ſuſzal wandů; ſzwentoj dienoje reik baźnyćiona eiti.* Elipsė yra, kai sakoma: *pakentėk maźuma,* vadinas, *czeſo* [laiko].

Apie nuosakų ir ypač bendraties konstrukcijas

I. Lietuviai, sekdami graikais, daugiausia vartoja tiesioginę ir liepiamąją nuosakas, kurias lotynai išreiškia konjunk-

* Greičiausiai klaida; t. b. vietos ablatyvu (*Red.*).

tyvu, pvz.: *negirdėjau, ar paſweika, ar nepaſweika, ne atméſk manęs.*

II. Liepiamosios nuosakos, reiškiančios nuolaidą, tre-
163 čiajam asmeniui dažnai pridedama dalelytė *tegul*, pvz.: *tegul tedáro taipo.*

III. Nors veikiamosioms bendratims yra būdingas galininkas, tačiau jis ne visuomet sakomas, ypač jei prieš bendratį einantis veiksmažodis pažymi tą patį asmenį, kaip ir bendratis, pvz.: *žad' ateiti.* Tokiais atvejais būsimajame laike pakeičiamas esamojo laiko *u*, nes kitu atveju reikėtų sakyti šitaip: *žad ſawę ateiſenti.*

IV. Bendratys dažnai vartojamos visiškai be jokio greta esančio veiksmažodžio, pvz.: *trumpay kalbant, wienu žodžiu ſakant.*

V. Kaip hebrajų vienas veiksmažodis valdo kitą tos pačios prasmės veiksmažodį bendratyje, pvz.: שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי, t. y. „labai stropiai klausykite", taip ir lietuvių: *girdėte girdėjau, ſakyte ſakiau*, o neiginiuose tas dalykas tik dar labiau sustiprina prasmę, pvz.: *nėgirdėte negirdėjau.*

[Čia reikia pastebėti, kad bendraties galūnė, kuri paprastai turėtų būti *ti*, čia dėl eufonijos pakeičiama į *te*, pvz.: *girdete* vietoj *girdeti.*]

VI. Konstrukcija, pažyminti išeitį, išreiškiama bendratimi su vardo naudininku, pvz.: *Diewui pádedant, jam kalbant, jam aſtojus**, žiūrėk aukščiau apie naudininko konstrukciją.

164 VII. Vietoj gerundiumų ir siekinių lietuviai vartoja bendratis: *jis gátawas ira karáuti; gátawas eſmi taw ſlužiti* [tarnauti]; *ſunku ira ſakyti.* Kai kada bendraties vietoje vartojamas vardas su prielinksniu, pvz.: *gátawas yra ant karawimo; greits ira ant muſzimo.*

VIII. Veiksmažodis *kettinnu*, kaip graikų μέλλω, perifrastiškai prijungtas prie bendraties, aprašo to veiksmažodžio būsimąjį laiką, pvz.: *kettinnu taweſp* [pas tave] *ateiti* vietoj *taweſp ateiſu; jis kettin maneſp raſzyti* vietoj *jis raſzys maneſpi.*

IX. Veiksmažodžiai, pažymintieji „į vietą", valdo siekinį, pvz.: *ateis ſuditu* [teistų], ir šitas siekinys vartojamas

---

* Greičiausiai *atſtojus* (*Red.*).

jau ne su galininku, kaip pats veiksmažodis, bet su kilmininku, pvz.: *ſuditu giwû ir numirruſû*, ne *giwus ir numirruſus*. Taip pat Mat. 20. *iſzéjo ſamditu darbiniku winyćon** [vynuogynan] *ſawon*.

Apie dalyvių konstrukciją

I. Dalyviai, kaip ir veiksmažodžiai, gauna tą patį linksnį, būtent: *atlankąs piktenybę*; *dûdąs geras dowanas*; *Diewo bijąſis*.

165 II. Lietuviai dalyvius vartoti yra įpratę nemažiau kaip graikai. Lietuviai juos vartoja arba dėl trumpumo, pvz.: *Jezus pawadinnes waikéli ſaweſp* [pas save], *paſtáte jį widui ju*, arba norėdami mintį išreikšti perifrastiškai, pvz.: *Karalus ſuntes yra tarnus ſawo*.

III. Po sangrąžinių veiksmažodžių gražiai eina vardininko linksnio dalyvis, kuris gali būti išreikštas galininku su sangrąžiniu įvardžiu ir greta stovinčiu paprastu veiksmažodžiu, būtent: *ſakoſi turįs*; *tareſi teiſus eſąs*, vietoj *ſako, ſawę turinti, tare, ſawę teiſu ſanti; tikiſi, wirſzu tureſęs* vietoj *tiki, ſawę wirſzu tureſenti*; *nuſitik walnu* [laisvu] *paſtoſęs* [tapsiąs] vietoj *tik, ſawę walnu paſtoſinti*; arba vietoj jo gali būti paprastas veiksmažodis su jungtuku, pvz.: *tik, jog walnu paſtos* ir t. t.

IV. Kur lotynai po pojūčių, jausmų, sakymo ir pažymėjimo veiksmažodžių vartoja galininką su bendratimi, lietuviai vietoj bendraties vartoja dalyvį, kurį galima pakeisti tiesiogine nuosaka ir galininką vardininku arba šauksmininku, pridėjus dalelę *jog* arba *kaip*, pvz.: *girdżiu, kaimina tawo pagilbuſi* [pasveikusį], t. y. *girdżiu, jog kaiminas tawo pagilba*; *dżaugiůs, tawę ſweiką namump* [į namus] *parejuſi*; *żinnau, tawę graźes knigas turinti*; *paſáko, tawę bagotą ſanti* [esantį] pakeičiama taip: *dżaugiůs, jog tu ſweiks namů parejei*; *żinnau, kaip tu graźes knigas turi*, ir t. t.

166 V. Dėl grakštumo esamojo laiko dalyvis *éſąs* kai kada yra viršaus pridedamas, pvz.: *neżinnojo, iſzgikur winas butu éſąs*, Jon. 2; *régiſi labai maźas daiktas éſąs*.

---

* Atitaisyta į *winićion*.

Apie prieveiksmių konstrukciją

I. Kilmininką valdo kai kurie vietos, laiko prieveiksmiai ir turį prielinksnių savybes, pvz.: *arti miesto, pokim Diewo, widuj miesto, lauke bažnyćios.*

II. Kilmininko taip pat reikalauja gausumo ir stokos prieveiksmiai, būtent: *ganá žodżiu, ganá, apstay lobiú, maž dûnos, menkay išminties.*

III. Ablatyvą valdo prieveiksmiai, turintieji subūrimo reikšmę, pvz.: *sulig dienà, sulig kitais.*

IV. Du ar daugiau prieveiksmių kartais sudedami į krūvą ir pirmas antram pajungiami, pvz.: *labay rettay, nelabay gražiey.*

V. Neigimo prieveiksmiai dažnai pakartojami arba sinonimais dvigubinami ir tada, kaip graikų kalboje, padaro stipresnį neigimą, pvz.: *nėtiek nenoriu; nėwiens dáiktas ne esti gerésnis už Diewo baimę; nieka negélbt* [negelbsti].

167 VI. Draudimo dalelė *ne* dažniausiai vartojama su liepiamąja nuosaka, pvz.: *ne užmušk, ne woki* ir t. t.

VII. Norėjimo prieveiksmiai reikalauja subjunktyvo, pvz.: *ak jeib danguna iszkaktu wissi; jeib iškada* [nuostolis] *nebutu.*

Apie prielinksnių konstrukciją

Prielinksniai valdo arba vieną, arba du, arba ir daugiau linksnių.

Vieną linksnį valdo šie prielinksniai:

I. Tik kilmininką: *nůg* [nuo], *isz, pirm, del, ant, tarp,* pvz.: *nůg manes, isz Mariôs cźistôs* [skaisčios] *Pannôs, pirm daug métu, del Diewo, ant garbės, ant kalno, tarp dangaus bei žémes.*

II. Tik galininką: *per, pas, pra, pro, apie, aplink, priesz, in, ing, y,* pvz.: *per áukštus kálnus, per manę, pas dešinę, pro mielą Diewą, pro szali eiti, pro ji eit, apie Krikšta, aplink kiema, aplink* [apie] *teisybę, priesz Wirausybę, priesz gimditojus, tikiu ing Diewa, y ugni ymete.*

168 Įsidėmėk. Prielinksnis *apie* nuo savo vardo, su kuriuo vartojamas, kartais gražiai atskiriamas, įterpus vardą, arba įvardį vardininko linksnyje, pvz.: *apie kits kita pasako, apie pats sawę kalba.*

III. Tik vieną įnagio ablatyvą: *ſu, ties,* pvz.: *ſu Diewu, ſu maldomis, ſu dżaugſmu, ties buttu* [namu], *ties manimi.*

Du arba daugiau linksnių valdo šie prielinksniai:

I. Kilmininką ir naudininką: *iki,* pvz.: *iki gálo, iki ſzei dienai, ik waikû waikams.*

II. Kilmininką ir galininką: *uż* turi įvairias reikšmes. Kilmininką gauna tada, kai reiškia *trans*: *uż máriu, uż pillies*; galininką, kai reiškia *pro* [už]: *uż manę użmokėjo, uż piktybę ſawo kencze.* Taip pat: *pagal, palig,* pvz.: *pagal, palig tieſôs, pagal gerybe Diewo*; *prieg* [prie], pvz.: *prieg manes* ir *prieg manę, prieg tawes* ir *prieg tawę.*

III. Kilmininką, naudininką, galininką ir ablatyvą valdo prielinksnis *po.* Šis prielinksnis su kilmininku, naudininku ir galininku reiškia *post, juxta, secundum,* pvz.: *po kaí-*
169 *res rankôs, po ſenátwes, po ſenôwes, po triû dienû,* ir su naudininku: *po trims dienoms, po ſzwentos Traices* [trejybės] ir *po ſzwentai Traicei, po maża̧m, po ſenam, po tieſuma, po wiſſa ſwieta* ir *po wiſſam ſwietui, po wiſſas żmones.*

Prielinksnis *po* pavartotas su galininku, reiškia ir paskirstymą, pvz.: *eme po graſzi.*

Su ablatyvu reiškia *sub, coram,* pvz.: *po Diewu eſme wiſſi, po kojomis, po dangumi, po akimis.*

Apie prielinksnių reikšmę junginyje

Be tų reikšmių, kurias prielinksniai turi junginyje su vardais, čia noriu paminėti jų įvairias ir kai kurių aiškiai emfatines reikšmes junginyje su vardais ir veiksmažodžiais.

Sakysim, *apie, api* reiškia: (1) *circum,* pvz.: *apſtoti, apipiauſtit, apipiauſtimas*; (2) *desuper,* pvz.: *apipilu*; (3) įsigijimą arba viršijimą, pvz.: *apturêti, apgalêti, apżaidżiu*; (4) kai kada suintensyvina paprastą reikšmę, pvz.: *apſipa-*
170 *żinti, apſidżaugti, apſakyti*; (5) o kartais reikšmę sumažina: *apiplekes, apipiauſtits.*

At junginyje kartais reiškia *ad,* pvz., *ateimi* [ateinu]; *de,* pvz.: *atpulti, atimmu, atſtoju.* Kartais jis reiškia tą patį, ką ir lotynų *re* arba *rursus,* pvz.: *atdůmi* [atiduodu], *atgraźinu, atſakau, atweru, atdarau, atdekawoju,* bet *atſidekawoti* reiškia: dėkojant nuo ko nors pasitraukti, arba nuo pasiūlymo atsisakyti. Kartais *at* reiškia neveiklumą: *atgráude,*

atžaidžiu. Kartais lygybę: *átſweru kû*; kartais įgyja visai savotišką reikšmę, pvz.: *ſzû atloja wági*; *atſikláuſti ko.*

Be junginyje pažymi esamojo laiko tęsinį, pvz.: *beeimi* [beeinu], *bekalbu, beraſzau.*

Da pažymi atlikimą to dalyko, kurį reiškia vardas arba veiksmažodis, pvz.: *dakepęs, daſwera, daraſzau, dadirbu, daſikláuſu.*

Iſz pažymi arba lotynų kalbos prielinksnį *ex*, pvz.: *iſzeimi, iſzkertu,* arba pabaigimą, arba tam tikro pradėto darbo privedimą iki galo, pvz.: *iſztaiſyti, iſzpilditi, iſzgalêti, iſzkaráuti.*

171 *Nu*: (1) paprasto veiksmažodžio reikšmę truputį padidina, pvz.: *nuramdau, nužeminu*; (2) sutinka su lotynų kalbos prielinksniu *de*, pvz.: *nužengti, nukrintu, nukertu, nuimmu*; (3) suteikia priešingą reikšmę, ypač sangrąžiniuose veiksmažodžiuose, pvz.: *nuſitikêti* [tvirtai tikėti].

Pa kai kada pažymi paspaudimą, pvz.: *paminti, paklôti*; kai kada — palengvinimą, pvz.: *pakélti, panéſzti;* kai kada — pasekimą, pvz.: *paſékti, pawyti*; kai kada beveik išlaiko paprasto veiksmažodžio reikšmę: *papenu, paſtatau, palenkiu, paraſzau*; kartais dėl kalbos savitumo įgauna ypatingą reikšmę, pvz.: *paperku ką.*

Par suintensyvina paprasto veiksmažodžio reikšmę, pvz.: *parpůlu, pardůmi* [parduodu]. Kartais reiškia tą patį, ką ir lotynų dalelė *re*, pvz.: *pareimi* [pareinu]. O sangrąžiniams veiksmažodžiams suteikia visai kitą reikšmę negu paprastam veiksmažodžiui, pvz.: *parſieit* [tinka, dera], *pareitis.*

Per junginyje pažymi: (1) lotynų *per*: *pérkaſti, pérkenſti*; (2) *trans*: *pérraſziti, périrti, pérrittu, pérkielu*, pérwerſti, pérgulditi* [išversti], *péržengti*; (3) suintensyvina paprasto
172 veiksmažodžio reikšmę: *pérmelſti*; (4) išreiškia bet kokio dalyko atlikimą, pvz.: *pérſwęſti**, pérfirgti*; (5) pažymi daikto puikumą arba net antnormiškumą, pvz.: *pérgaleti, péržinoti, pérreik, pérgirti ka, pérſigerti*; (6) kartais sumažina paprasto veiksmažodžio reikšmę: *perruſtauju, pérriſzu.*

Pra junginyje pažymi kai kada *trans*, pvz.: *praeimi*; kai kada — *ultra*, arba daikto pirmenybę, — *pragiwenti ka, pralenkti, pranokti*, pvz.: *prakel áukſas ſidabra*; kai kada —

* Atitaisyta į *perkelu.*
** Atitaisyta į *pérſwęſti.*

daikto pražuvimą, pvz.: *dangus ir žeme praeis, a mana žodžiei nepraeis*, Luk. 21.

Pri atitinka *ad*: *prieimi* [prieinu], *pritaru, pridůmi* [priduodu]; kartais suintensyvina paprasto veiksmažodžio reikšmę, pvz.: *priſakau* — iš *ſakau. Pri* sujungtas su veikiamosios rūšies sangrąžiniais veiksmažodžiais turi tam tikrą emfatinę reikšmę, pvz.: *priſitekinėju* [prisibėgioju], *priſimiegojau, priſiklauſau, priſigeru.*

Su kartais atitinka *cum*, pvz.: *ſuwadinti, ſubegti*; kartais — visišką dalyko sugriuvimą: *ſugaiſzinti, ſupleſziti, ſudraſkyti.*

173 *Už, užu* neturi vienos reikšmės junginyje: *užuturet* [sulaikyti], *užuſilaiko* [susilaiko], *uždirbti, užengti* [užlipti], *užubegti, uždaryti, uždůti, užſakyti, užgerti, užlankyt* [aplankyti] *ka, užuſiſwečiaut.*

Daugiau sužinosi atidžiai stebėdamas prielinksnius. Pagaliau seka paskutinis skyrius.

Apie jungtukų konstrukcijas

I. Jungtukai *ir, bei* vartojami taip: jungtukas *ir* jungia daugelį daiktų, o *bei* — paprastai du daiktus arba tiktai du daiktus, pvz.: *ir ſzis, ir tas, ir anſai*; *Bei Sáule bei Menů pames ſzwieſybe.*

Pastaba: (1) jungiamasis jungtukas *ir* dažnai labai gražiai pakartojamas tame pačiame sakinyje, pvz.: *ir dangus, ir žéme, ir Angelai, ir žmones tur Diewo garbę apſakyti;* (2) *bei* kai kada jungia ir daugelį daiktų, pvz.: *bei gerieji, bei piktieji, beigi kožnas* [kiekvienas] *žmogus.*

Kartais *bei* išreiškia lotynų kalbos *tam — qvàm*, pvz.: *bei aſz, bei tu.*

II. *Taipag, taipajeg* kalboje dažnai jungiami su *ir*, pvz.: *důna taipajeg* [o taip pat] *ir winas.*

III. *Jey* kai ką apibrėžtai pažymi, vartojamas su tiesio-
174 gine nuosaka, pvz.: *jey jis ateis*; o jei kada turi neapibrėžtą reikšmę, vartojamas su konjunktyvu, pvz.: *jey jis kartunta* [kada nors] *ateitu.*

IV. *Kada, Kad* puikiai vartojamas vietoj *jog* po pastiprinimo dalelės *taip*, pvz.: *taip ſilpnas tapa, kada ir tą diena numirre* vietoj *jog ir tą diena numirre.*

V. Priežasties (kuriuos vadina ir tikslo) jungtukai: *kada, jeib* [kad], *idant, jeng* [kad], *kaip* valdo subjunktyvą, pvz.: *kada, kaip, jeib pakajus* [taika] *butu ant żémes*; *idant, jeib ſzwentay giwentumbim.*

Jeng, kaip, kada kartais jungiami ir su tiesioginės nuosakos būsimuoju laiku, pvz.: *jeng ilgay giwęſi ant żémes*, Moz. II 20; *bijaus, kaip (kad) negaleſi tai iſtaiſyti.*

VI. Lotynų kalbos priežasties neigiamasis *ne* lietuvių kalboje išreiškiamas dviem dalelėmis: *idãt né* arba *jeib né*, pvz.: *pareitis* [priklauso] *Wirauſybei, idant nuſidęjimai be karônes* [bausmės] *nepaſiliktu*; *ſtowįſis teſidaboja* [tesisaugo] *jeib nepultu.*

Tai tiek apie antrąją gramatikos dalį, arba sintaksę.

Tai, kas dar liko, pavedame praktiškai sužinoti.

Vienam dievui garbė.

175 **Malonusis skaitytojau,** šioje knygelėje dažniau pasitaikančias ir spaustuvininko visiškai nepastebėtas klaidas taip ištaisyk!*

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

176 —

Tolimesni tos rūšies klaidų nurodymai duoti „Prakalboje skaitytojui“, kurios klausyk patarimo.

Vertė *K. Eigminas*

* Klaidų atitaisymai, išspausdinti dviejuose nenumeruotuose puslapiuose, čia neduodami, jie iškilnoti į Gramatikos vertimą išnašomis (*Red.*).

M. DANIELIAUS KLEINO

COMPENDIUM
LITVANICO-GERMANICUM

arba

Trumpas ir visai aiškus lietuvių kalbos vadovas, kaip reikia teisingai lietuviškai skaityti, rašyti ir kalbėti

Jo Lenkijos Karališkosios Didenybės ir Skaisčiausiojo Brandenburgo Elektoriaus leidimu

Karaliaučius
Spausdino ir leido Johanas Roisneris
MDCLIV

III

PRATARMĖ

Į malonų skaitytoją

Šios Prūsų žemės gyventojams turi būti žinoma, kad joje šalia vokiečių ir lenkų kalbų plačiai vartojama ir lietuvių kalba, ypač Įsruties, Ragainės, Tilžės, Klaipėdos, Labguvos ir iš dalies Šakių bei Tepliavos valsčiuose, o taip pat prekybininkų ir kai kurių kitų žmonių pačioje sostinėje Karaliaučiuje. Taigi šios kalbos mokėjimas yra labai reikalingas tam, kad kiekvienas, kuris bendrauja su lietuviais, galėtų išreikšti savo nuomonę.

Tačiau priemonių, iš kurių būtų galima kaip reikiant išmokti šią kalbą, iki šiol trūko. Tuo tarpu lenkų kalbai išmokti yra įvairių priemonių, pvz., Jeremijaus Roterio „Lenkų ir vokiečių kalbos raktas", Nikolajaus Folkmaro „Compendium Lingvae Polonicae" ir „Colloqvia, arba pasikalbėjimai", ir kt., kokių lietuvių kalbai mokytis nėra. Dėl to iki šiol ir nebuvo galima nustatyti pagrindinių ir pastovių įprastos kalbos ir raštų taisyklių. Taip pat ortoIV grafija, arba rašyba, buvo labai nepastovi, būdavo rašoma tai vienaip, tai vėl kitaip, o vis dėlto niekuomet neatitinkant šios kalbos prigimties.

Dėl to jo šviesybė elektorius, šalies valdovas ir tėvas, išspausdintu bažnytiniu potvarkiu yra davęs malonų įsakymą, kad mokantieji kalbas Lietuvos kunigai parašytų ir išleistų knygų šiai kalbai geriau išdailinti ir išmokti, pvz., trumpą gramatiką ir žodyną. Dėl to aš, kaip mokėdamas, su dievo padėjimu, pereitais metais išleidau lietuvių kalbos su lotyniškais pamokymais ir taisyklėmis gramatiką, skirtą mokytiems žmonėms ir tiems, kurie nori ir geidžia šią kalbą išmokti.

Kadangi šią kalbą mokėti reikia ne vien studentams, kunigams ir kitiems mokytiems žmonėms lietuviškose

vietose, o ji gali būti naudinga ir tiems, kurie nėra ėję aukštųjų mokslų, bet su lietuviais bendrauja arba juos valdo ir teisia, tai aš jiems, iš dalies jų prašomas, sutikau gramatiką papildyti šiuo trumpu lietuvių kalbos vadovėliu, su
V pamokymais ir taisyklėmis vokiečių kalba. Ir malonus skaitytojas iš čia sužinos ir, jei jam patiks, išmoks:

(1) Ką lietuviškosios raidės iš tikrųjų reiškia ir kaip jas teisingai reikia tarti bei rašyti; kuriam tikslui gali derėti ant balsių *a, e, i, o, u* brūkšneliai ir taškeliai, kurie parodo, kad kirčiuojami turi būti tie skiemenys, virš kurių yra toksai taškelis arba brūkšnelis; skaitytojas taip pat sužinos apie *y*, visada tariamą ilgai, išskyrus tuos atvejus, kai kita balsė tame pačiame žodyje yra pažymėta tašku arba brūkšneliu, pvz., *mylêſu, mylêk, mylėti* ir t. t., kur kirtis krinta ant pažymėtos *e*. Tačiau kur nėra jokio panašaus ženklo, paprastai kirčiuojamos dvibalsės, pvz., žodžiuose *Diewas, wienas, dũna* ir t. t.

(2) Kaip žodžiai, sudaryti iš raidžių ir skiemenų (vardai, įvardžiai, veiksmažodžiai arba dalyviai), turi būti linksniuojami ir asmenuojami. Kiti žodeliai, kurie nekaitomi, pvz., prieveiksmiai, prielinksniai, jungtukai, dėl trumpumo ir dėl to, kad juos bus galima rasti žodyne, čia yra praleisti.

(3) Kaip žodžiai vienas su kitu turi būti sujungiami, labiausiai atsižvelgiant į šios kalbos ypatybes, kad susidarytų ištisa kalba; tai lotyniškai vadinama *Conſtructio* [sandara].

VI Tepatinka gerbiamam skaitytojui šis mano darbas, ir tebūna jis jam naudingas, nes kelias gerai išmokti šią kalbą jame yra parodytas visai aiškiais žodžiais. Tačiau, jei aš nebūčiau skaitytojo patenkinęs visais atžvilgiais, prašyčiau neužmiršti: (1) kad šiame darbe tik trumpai atpasakota tai, kas gramatikoje plačiau nagrinėjama, nors čia yra ir kai kurių gramatikoje praleistų dalykų; (2) kad tai yra pirmasis šios kalbos aprašymas, kuris toliau vis galės būti taisomas ir papildomas, kol pagaliau taps tobulas, kaip kad esti su visais dalykais ir darbais pasaulyje. Tikiuosi skaitytojo malonės ir palankumo.

Jėzaus vardu

M. Danieliaus Kleino

TRUMPAS LIETUVIŲ KALBOS VADOVAS, KAIP REIKIA TEISINGAI LIETUVIŠKAI SKAITYTI, RAŠYTI IR KALBĖTI

Pirmoji dalis

Apie žodžius

1.

Šis trumpas vadovas yra dviejų dalių, būtent: (1) pačių žodžių nagrinėjimas, (2) žodžių sujungimas, arba sudėjimas. Pirmoji dalis lotynų vadinama etimologija, antroji — sintaksė.

2.

Prieš pradedant kalbėti apie žodžius, reikia pirmiau pakalbėti apie raides, iš kurių sudaromi skiemenys ir po to žodžiai. Taigi

Pirmasis skyrius

Apie raides ir jų reikšmę,

o taip pat, kaip jas teisingai reikia tarti bei rašyti.

I. Lietuvių kalboje yra 22 raidės, kurios rašomos šitaip:

á a ą	*g*	*n*	*u ų*
b	*(h)*	*o*	*w*
c ć cz	*i y į*	*p*	*(x)*
d	*K k*	*r*	*Z ź*
é e ė ę	*l ł*	*ſ ś ſz*	
(f)	*m*	*t*	

II. Šis skaičius sumažės, jei išskirsime tris raides, paimtas į skliaustelius, būtent: *f*, *h* ir *x*. Šios raidės nors ir vartojamos lietuviškose knygose, vis dėlto nėra tikros lietuvių kalbos raidės, bet paskolintos iš vokiečių arba lenkų, ir be jų visai galima apsieiti, juo labiau, kad lietuviai jas taria neteisingai, nes vietoje *f* jie vartoja *p*, pvz., vietoje *Fariſeúſzas* jie sako *Pariſeuſzas*, vietoje *affiera — appera*. Raidės *h* jie taip pat negali ištarti, pvz., žodžiuose *hukis* „namas" (arba namas ir kiemas kartu), *humas* „išmintis", *hadyna* „valanda"; čia jie *h* taria beveik kaip graikai spiritus
3 asper, tik labiau laužtai. Vietoje *x* dabar vartojama *kſ*, pvz., *áukſas*, o ne *áuxas*. Dėl to iš tikrųjų reikėtų priskaičiuoti tik 19 raidžių.

III. Raidė *a* yra trejopa. Pirmoji vadinama kietoji *a*, kadangi ji tariama kietai ir plačiau atidarant burną negu tariant kitas dvi *a*. Šioji *a* lietuvių kalboje yra daugiausia vartojama.

Tačiau reikia atsiminti, kad jos tarimo trukmė, kurią lotynai vadina *tempus*, būna tai ilgesnė, tai trumpesnė; taigi ši *a* ištariama kartais greitai, o kartais lėtai. Ji tariama greitai žodžiuose *ſakaù*, *daraù*; tada virš jos ženklelis nededamas. Lėčiau ji tariama šiuose žodžiuose: *Wákaras*, *káras*, *bádas*, *máras*; čia ji yra ilgas balsis, ir norint ją atskirti nuo pirmosios *a*, virš jos dedamas kirčio ženklas arba brūkšnelis. Pirmoji *a* tariama kaip vokiečių kalbos žodžiuose *gab* [davė], *backen* [kepti], *harren* [laukti], *ſchaffen* [kurti, daryti]. Antrosios *a* ištarimui pavaizduoti sunku rasti žodžių vokiečių aukštaičių kalboje, bet reikėtų jų paieškoti saksų žemaičių, arba vadinamojoje kėzelinėje *(Käſelauſch)*, kalboje, pvz.: *Barch* [kalnas], *Sarg* [karstas], *Harp* [arfa]. Šiuos žodžius dėl jų iš prigimties ilgų skiemenų seniau vokiečiai rašydavo su dviem *aa*: *Baarch*, *Saarch*, *Haarp*.

Antroji *a* vadinama švelniąja, kadangi ji tariama ne taip kietai, kaip pirmoji *a*, ir beveik atitinka vokiečių *a* žodžiuose *ſagen* [sakyti], *tragen* [nešti], *faſten* [pasnikauti], *raſten*
4 [ilsėtis], pvz.: *ſupraſſu*, *Ponas*, o taip pat žodyje *klauſau*. Ši *a* labai vartojama klaipėdiškių ir Žemaičių bei Kuršo pasienių gyventojų, kurie sako *Panas* vietoje *Ponas*, *žadis* vietoje *žodis* ir t. t.

Trečioji *a* vadinama *a* persmeigta, kadangi ji perdurta brūkšneliu, kuris rodo, kad toje *a* lyg yra ir *n*; dalyviuose toji

n prieš *ſ* nukrinta ir įjungiama į prieš ją esančią *a*, pvz.: *dûdąs, darąs*. Varduose ir įvardžiuose toks brūkšnelis žymi galininką, pvz., *Diewą Tewą*. Kai kas tą *n* būtinai rašo: *dûdans, darans*; tačiau pagal šios kalbos pobūdį *n* prieš *ſ* beveik visur nukrinta ir įjungiama į esantį prieš tai balsį.

B b atitinka lotyniškąją ir vokiškąją *b*.

C c yra dvejopa. Pirmoji yra paprasta ir tariama ne kaip vokiškoji *c* žodžiuose *dancken, ſchrecken, drücken*, kur ji reiškia *k* (tad šiandieniniai vokiečių kritikai jos vietoje ir rašo *k* — *dankken* [dėkoti], *ſchrekken* [gąsdinti], *drükken* [spausti]), bet ji tariama kaip vokiečių *z* arba lotynų *c* žodžiuose *cenſus* [skaitymas], *coena* [valgymas], *coetus* [susitikimas, susirinkimas]. Pavyzdžiui, *Ciezorus* [imperatorius], *mácis* [galybė], *lencûgas* [grandinė].

5 Antroji *c* rašoma su brūkšneliu viršuje arba su prijungiama *z*, būtent: *ć, cz*. Ši *ć* skamba kietai ir švilpiančiai, beveik kaip *tſch* žodyje *deutſch* [vokiškai]. Pavyzdžiui, žodžiai *ćiże* [duoklė], *ćyſtas* [švarus], *Wokećiei, Miesćionis, czepćius* [nuometas, kepurė], *czetwergas* [ketvirtadienis] vokiškomis raidėmis turėtų būti rašomi: *Woketſchei, Mieſtſchonis, tſchetwergas*.

D d. Lietuvių *d* nesiskiria nuo vokiečių arba lotynų *d*, tiktai ji, kaip ir lenkų, priešingai vokiečių vartosenai, dažnai rašoma kartu su *z*, pvz.: *dżuti, pradżia, geidżiu*.

E e. Lietuvių *e*, kaip ir *a*, yra trejopa. Tuo jie panašūs į lenkus. Pirmoji *e* sutampa su vokiška *e* žodžiuose *gehen* [eiti], *ſtehen* [stovėti], *belehren* [pamokyti], *gerecht* [teisingai]. Tuose žodžiuose, kur *e* tariama ilgai arba iš prigimties yra ilga, ji kartais pažymima tašku arba cirkumfleksu, pvz.: *lėtas, Tėwas, giesmės, regėti, ſėti*.

Antroji *e* tariama kiečiau ir plačiau atidarant burną, lygiai kaip graikų *η* pagal ramistinį tarimą. O kur ji tariama ilgai ir tarytum dviem laikais, ją galima pažymėti viršuj brūkšneliu, kad skaitant būtų lengviau atskirti, pvz.: *égle, élnis, ſwétimas*. Į šią *e* yra panaši vokiškoji *e* žodžiuose:
6 *ledig* [laisvas], *geben* [duoti], *nehmen* [imti], *beſchweren* [apsunkinti], kuriuose dabartiniai vokiečių kritikai, skirdami ją nuo kitos *e*, rašo *ä*, kaip, pvz.: *gäben, nähmen*; čia galėtų taip pat rašyti ir *é*, ypač žodžiuose, kurių pirminė forma neturi *a*, pvz.: *Lében* [gyvenimas], *Régen* [lietus], *Ségen* [palaima], *Dégen* [špaga]. Kituose lietuvių kalbos žodžiuose,

kur ši *e* tariama greitai ir vienu laiku, nereikia jokio taško nei brūkšnelio, pvz.: *drebu, geru, geſſau* [gesinu].

Trečioji *ę* su skersiniu brūkšneliu skaitoma ir tariama kaip *en*, tiktai ne taip aiškiai. Pavyzdžiui: *ſzwęſti* tariama beveik *ſzwenſti, kęſti — kenſti* (iš veiksmažodžių *ſzwenćiu, kenćiu*); tiek prieš *ſ*, tiek ir prieš *z* raidė *n* iškrinta ir tartum įjungiama į artimiausią pirmesnę balsę.

Tačiau vardų galininke *n*, einanti raidėje *ę*, kaip ir aukščiau minėtoje raidėje *ą*, ištariama vos girdimai, pvz., *baimę, giesmę.*

G g. Raidė *g* lietuvių visuomet tariama kiečiau negu lotynų arba vokiečių, pvz.: *garbe, gėda, godas* (tačiau kai kurie vokiečiai aukštaičiai *g* taria taip pat kietai žodžiuose: *gehen* [eiti], *gern* [mielai], *garn* [verpalas]). Tiktai kai reikia švelniau tarti, lietuviai vartoja *j*, pvz.: *jóju, jůſta, jis, jámui* arba *jemui* ir t. t.

7 *I i.* Raidė *i* yra trejopa. Pirmoji vadinama mažąja *i*; ji yra trumpai tariama balsė, pvz.: *źinaù, tikray, kittas.* Tačiau jei *i* yra skersai perbraukta, tai tuo parodoma, jog joje glūdi *n*, pvz.: *atmįſu, drįſu* vietoje *atminſu, drinſu*; taip pat ir *ſedįs, girdįs*, kurių netiesioginiai linksniai yra *ſėdinćio, girdinćio.* Tai pastebime ir vardų bei įvardžių su galūnėmis *is* galininko linksnyje, pvz.: *žodį, jį, kurį.*

Antroji *i* yra *i* ilgoji; tai yra ilga balsė, rašoma *y*. Ji sutampa su vokiečių *ü* žodžiuose *übel* [blogai], *Thür* [durys], *anrühren* [paliesti], pavyzdžiui: *mylu, ſakyti, riſzys.* Kartais ji rašoma vietoje *in* arba *į* : *yraſzau* vietoje *inraſzau, yſakau* vietoje *inſakau, y mieſta, y kiema* vietoje *in mieſta, ing kiema.*

Trečioji *i* yra jotas, vartojamas kaip ir lotynų, pvz., *jůdas, wejas.*

Reikia pastebėti, kad lietuvių kalboje *a* po joto galūnėje *as*, pvz.: *Iśganytojas, kraujas, naujas*, tariama labai švelniai, beveik kaip *e*; dėl to kai kas net ir rašo *e*: *Iśganytojes, kraujes, naujes.* Tačiau tam, kad vardus linksniuodami nesuklystume, teisingiau yra rašyti *a.*

8 *L l* sutampa su vokiečių *l*, tačiau jei ji perbraukta brūkšneliu, tai tariama dvigubai ir beveik atitinka lenkų *ł*, pvz., *galu* [galiu], *gułu* [guliu], tarsi čia būtų parašytos dvi *l*: *gallu, gullu.*

Raidės *k*, *m*, *n*, *o*, *p*, *r*, *t*, *w* atitinka vokiškąsias raides.

Q lietuvių kalboje nevartojama, jos vietoje vartojama *kw*, pvz., *kwećiei*, *kwápas*.

S ſ yra dvejopa. Pirmoji savo išvaizda sutampa su vokiškąja, tačiau ji tariama daug kiečiau, ypač žodžio pradžioje arba viduryje, o žodžio gale to kietumo ir šiurkštumo nepastebime. Pvz.: *ſakaù*, *ſunćiu*, *kaſù*, *baiſus*, *Ponas*.

Antroji *s* rašoma su brūkšneliu viršuje arba kartu su *z*, būtent, *ś*, *ſz*; ji atitinka vokiečių *ſch*, pavyzdžiui: *bróliſkay*, *ſzilkai*, *ſzonas*. Vokiškai šiuos žodžius reikėtų rašyti su *ſch*: *broliſchkay*, *ſchilkay*, *ſchonas*, kaip kad daugelis mūsiškių iki šiol ir rašė. Tačiau tai neteisinga; daugiau apie tai yra pasakyta gramatikoje.

V yra viena, nes lietuviai *fau* visai neturi, o jos vietoje vartoja *w*, pvz.: *Wiras*, *Winas*, *Wałe* [valia].

9 Kai kas vietoj *u* tokiuose žodžiuose, kuriuose yra kieta *a*, rašo *w*, pvz.: *kawlas*, *Sawle*, *gerawſas*, bet teisingiau tuos žodžius rašyti su *u* ir *á* kirčiuoti, būtent: *Káulas*, *Sáule*, *geráuſas*. Ir dabartiniai vokiečių kritikai vietoj anksčiau vartotos *w* rašo *u* tokiuose žodžiuose: *Frau* [moteris], *grau* [pilkas] vietoj *Fraw*, *graw*.

Kartais *u* būna įstrižai perbraukta; tada ji ištariama beveik kaip *un*, nes joje glūdi *n*, kuri prieš *ſ* nukrinta. Pavyzdžiui: *ſuſti*, *apſkuſti* vietoje *ſunſti*, *apſkunſti*.

Vietoj *X* vartojama *kſ*, pvz., *áukſas*, *linkſmybe*.

Z yra dvejopa. Viena vadinama paprasta *z*, arba *zet*, ir tariama kaip švelni vokiška *ſ*, pvz.: *Zókanas* [įstatymas], *Kózonis* [pamokslas], *Jezus*. Antroji žymima brūkšneliu ir reiškia tą patį, kaip lenkų *ź*, pvz.: *źydas*, *źáſis*, *źuwis*.

IV. Kalbant apie dvibalses, reikia pasakyti, kad yra septynios dvibalsės, vadinamos tikrosios, būtent: *ai*, *ay*, *au*, *ei*, *ey*, *ui*, *ů*, ir keturios dvibalsės, vadinamos netikrosios: *ia*, *ie*, *io*, *iu*.

Pažymėtina, kad šios netikrosios dvibalsės tariamos švelniau negu tikrosios, ypač *ia*, kuri ištariama beveik kaip
10 paprasta *e*, pavyzdžiui: *baźnyćia*, *brangiáuſia*, *geidźia*; dėl to dažnai vietoj *ia* rašoma tik paprasta *e*: *baźnycze*, *geidże*, *brangiáuſe*. Taip pat ir *io* tariama tarytum *ia*, pvz.: *ukio* [namo], *dalgio* beveik taip, kaip *ukia*, *dalgia*. Tiek apie raides ir jų reikšmę. Toliau apie pačius žodžius, būtent:

Apie vardą

I. Lietuviai nevartoja skirčių ir tuo skiriasi nuo vokiečių, kurie sako: *ein Mann* [vyras], *eine Frau* [moteris] arba *der Mann, die Frau, des Manns* [vyro], *der Frauen* [moters], bet kalba kaip lotynai — be skirčių: *Wiras**, *moteriške*, *Wiro***, *moteriškes*. Tačiau jei lietuviai nori ką nors pabrėžti, tai vartoja parodomuosius įvardžius ir sako: *ſziſſai wiras**, *ſzi* arba *ſzitta moteriške*, *taſſai wiras**, *ta moteriške*; taip sako ir lotynai: *Hic vir, haec mulier, iſte vir, iſta mulier* [šis vyras, ši moteris]. Dėl to mes skirtimis daugiau nesirūpinsime ir eisime prie pačių žodžių.

II. Kaip kitose kalbose, taip ir šioje kalboje yra aštuonios žodžių rūšys, kurios lotynų kalba vadinamos: *Nomen* [vardas], *Pronomen* [įvardis], *Verbum* [veiksmažodis], *Participium* [dalyvis], *Adverbium* [prieveiksmis], *Praepoſitio* [prielinksnis], *Conjunctio* [jungtukas] ir *Interjectio* [jaustukas]. Pirmosios keturios linksniuojamos arba asmenuojamos, tai yra, turi tam tikrus linksnius, skaičius, laikus ir nuosakas; tačiau likusios keturios nekaitomos.

11

III. Vardas turi 8 akcidencijas, būtent: kokybę, skaičių, asmenį, linksnį, linksniuotę, giminę, pavidalą, figūrą.

IV. Pagal kokybę vardas gali būti arba daiktavardis, kuris yra savarankiškas žodis, vartojamas vienas, pvz., *Ponas*, arba būdvardis, kurį galima pavadinti pridedamuoju žodžiu, jungiamu prie daiktavardžio, pvz., *géras* jungiamas prie daiktavardžio *Ponas*, būtent: *géras Ponas*. Daiktavardis, kaip lotynų ir kitose kalbose, yra tikrinis arba bendrinis, nepastovus arba pastovus.

V. Reikia ypač pabrėžti, kad būdvardis, skirtingai nuo lenkų kalbos ir kitų, neturi trejopos galūnės, bet turi tik dvejopą, pvz.: *géras, géra, didis, dide*. Būdvardžių bevardės giminės, arba trečiosios galūnės, nėra; taip pat lietuvių kalboje nėra jokio daiktavardžio, kuris būtų bevardės giminės. Tačiau jei reikia pavartoti bevardę giminę su veiksmažodžiu, tai vartojama moteriškos giminės galūnė, Pvz., jei vokietis sako: *es iſt lieblich*, arba lotynas: *jucundum eſt*,

12

* Atitaisyta į *wyras*.
** Atitaisyta į *wyro*.

tai lietuvis sako: *miela yra*; vokietis: *Es ist böſe*, lotynas: *malum eſt*, lietuvis: *pikta yra*, arba trumpumo dėlei jis *a* numeta ir sako: *miel, pikt yra*. Taip pat sakoma ir aukštesniuose laipsniuose: *mielesne, pikteſne* arba ir *mieleſn', pikteſn'*.

Tačiau jei vyriškosios giminės galūnė yra *us*, tai trečioji galūnė yra *u*, nes sakoma: *gražu yra, malónu yra, brangu yra.*

VI. Be to, lietuvių kalboje būdvardžiai turi tą ypatybę, kad jie yra ne tik paprastieji, bet ir emfatiniai, kurie tariami ypatingai pabrėžiamai, pvz., *géras* yra paprastas, bet *géraſſis** — emfatinis būdvardis. Pavyzdžiui, Jon. 10 Kristus sako: *Ich bin ein guter Hirt*, o graikiškame tekste būdvardis vartojamas su skirtimi ὁ: ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, lietuviai čia vartoja emfatinį būdvardį *géraſis*: *Aſz eſmi Piemů géraſis*, o lotynai sako — *Ego ſum Paſtor ILLE bonus*. Iš šių emfatinių būdvardžių išvedami dar ir kiti, kuriuos būtų galima vadinti labiau emfatiniais; pvz., iš *géraſis* išvedama *geraſyſis*, iš *mielaſis—mielaſyſis*, iš *bránguſis—branguſyſis*. Šiuos būdvardžius dažnokai girdime žmones vartojant.

13 VII. Skaičių lietuvių kalboje, kaip ir graikų, yra trys: vienaskaita, dviskaita ir daugiskaita.

VIII. Asmenys yra tie patys, kaip ir kitose kalbose.

IX. Linksnių, kaip ir lotynų kalboje, yra šeši, tik lietuvių kalba skiriasi tuo, kad čia yra dvejopas ablatyvas: vienas vadinamas įnagio ablatyvu, rodančiu, kuo arba su kuo kas nors daroma, pvz., *medžiu, rankà*, o antras — vietos ablatyvu, rodančiu, kur kas nors vyksta, pvz.: *médye***, *ránkoje* arba *rankoj'*.

Trečiasis skyrius

Apie linksniuotes

Šioje kalboje yra penkios linksniuotės.

I. Pirmoji linksniuotė turi dvi galūnes, būtent: *as* ir *is* arba *ys*; kilmininkas baigiasi *o*, naudininkas — *ui* arba *am*.

II. Visi šios linksniuotės vardai yra vyriškosios giminės ir yra daiktavardžiai arba būdvardžiai.

---

* Atitaisyta į *géraſſis*.
** Atitaisyta į *médije*.

III. Daiktavardžiai linksniuojami taip:

14

Galūne *as*

Vienaskaita

Vardininkas		*Diewas*
Kilmininkas		*Diewo*
Naudininkas		*Diewui*
Galininkas		*Diewą*
Šauksmininkas		*ô Diewe*
Ablatyvas	įnagio	*Diewu*
	vietos	*Diewė*

Dviskaita

Vardininkas, galininkas, šauksmininkas	*Diewu*
Kilmininkas	*Diewû*
Naudininkas	*Diewam*

Daugiskaita

Vardininkas		*Diewai*
Kilmininkas		*Diewû*
Naudininkas		*Diewams*
Galininkas		*Diewus*
Šauksmininkas		*ô Diewai*
Ablatyvas	įnagio	*Diewais*
	vietos	*Diewûse*

Galūne *is*

Vienaskaita

Vardininkas		*Jaunikkis*
Kilmininkas		*Jaunikkio*
Naudininkas		*Jaunikkiui*
Galininkas		*Jaunikkį*
Šauksmininkas		*ô Jaunikki*
Ablatyvas	įnagio	*Jaunikkiu*
	vietos	*Jaunikkije*

15

Dviskaita

Vardininkas, galininkas, šauksmininkas	*Jaunikkiu*
Kilmininkas	*Jaunikkiû*
Naudininkas	*Jaunikkem*

Daugiskaita

Vardininkas		*Jaunikkei*
Kilmininkas		*Jaunikkiû*
Naudininkas		*Jaunikkems*
Galininkas		*Jaunikkius*
Šauksmininkas		*ó Jaunikkei*
Ablatyvas	įnagio	*Jaunikkeis*
	vietos	*Jaunikkiûſe*

Čia reikia įsidėmėti, kad tikriniai dviskiemeniai vardai galūne *as* šauksmininko linksnyje paprastai turi galūnę *ay*, pvz.: *Jonay*, *Petray*. Tačiau daugiaskiemeniai, kurių trečias skiemuo kirčiuotas, o taip pat tie, kurie baigiasi *is*, dažniausiai paskutinio skiemens visai netenka, nes jeigu vardininkas — *Dówidas*, tai šauksmininkas — *Dówid*, *Jókubas* — *Jókub*, taip pat ir *Anuſis* — *Anuſ'*, *Enſulis* — *Enſul*, *Grigalis* — *Grigal* ir t. t.

Vardai galūne *ys* linksniuojami kaip *Jaunikkis*, tik netiesioginiuose linksniuose, būtent: kilmininke, naudininke ir kt., ilgoji *y* pavirsta trumpąja *i*, o trumpoji — ilgąja, pavyzdžiui, *Zinys* yra vardininko linksnis; kilmininko ir kituose linksniuose sakoma *žynio*, *žynui*, *žynį;* čia kirtis nušoka atgal, ir trumpas skiemuo pailgėja, o ilgas — sutrumpėja. Taigi:

16

Vienaskaita		Dviskaita		Daugiskaita	
V.	*riſzys*	V.	*ryſzu*	V.	*ryſzei*
K.	*ryſzio*	G.		K.	*ryſziû*
N.	*ryſzui*	Š.		N.	*ryſzems*
G.	*ryſzį*	K.	*ryſziû*	G.	*ryſzus*
Š.	*riſzy*	N.	*ryſzem*	Š.	*ryſzei*
Abl.	*ryſzu*			Abl.	*ryſzeis*
	ryſzije				*ryſzûſe*

Tačiau tie, kurie baigiasi *dis* arba *tis*, linksniuojami taip:

Vienaskaita

V.		*Bałandis*
K.		*Bałandžio*
N.		*Bałandžui*
G.		*Bałandį*
Š.		*ô Bałandi*
Abl.	įnag.	*Bałandžu*
	viet.	*Bałandije*

Dviskaita

V. G. Š.		*Bałandžu*
K.		*Bałandžiû*
N.		*Bałandžem*

Daugiskaita

V.		*Bałandžei*
K.		*Bałandžiû*
N.		*Bałandžems*
G.		*Bałandžus*
Š.		*ô Bałandžei*
Abl.	įnag.	*Bałandžeis*
	viet.	*Bałandžiûse*

17

Vienaskaita

V.		*Paukštis*
K.		*Pauškćio**
N.		*Paukščiui*
G.		*Paukštį*
Š.		*ô Paukšti*
Abl.	įnag.	*Paukščiu*
	viet.	*Paukštije*

Dviskaita

V. G. Š.		*Paukščiu*
K.		*Paukščiû*
N.		*Paukščzem*

* Atitaisyta į *Paukščio.*

Daugiskaita

V.		*Paukščẽi*
K.		*Paukščių̃*
N.		*Paukščzems*
G.		*Paukščius*
Š.		*ô Paukščzei*
Abl.	įnag.	*Paukščzeis*
	viet.	*Paukščiūse*

Čia reikia atkreipti dėmesį, kad prie *d* visuose linksniuose, išskyrus vienaskaitos galininką, šauksmininką, vietos ablatyvą, prisideda *z*, o *t* pavirsta *č*.

IV. Paprastieji būdvardžiai linksniuojami taip:

18

Galūne *as*

Vienaskaita

V.		*Gẽras*
K.		*Gẽro*
N.		*Geram* ir *Geramui*
G.		*Gẽrą*
Š.		*ô Gẽras*
Abl.	įnag.	*Gẽru*
	viet.	*Gẽrame*

Dviskaita

V. G. Š.		*Gẽru*
K.		*Gerû*
N.		*Geriem*

Daugiskaita

V.		*Geri*
K.		*Gerû*
N.		*Geriems* ir *geriemus**
G.		*Gerus*
Š.		*ô Gerì*
Abl.	įnag.	*Gerais*
	viet.	*Gẽrûse*

* Atitaisyta į *geriemus*.

Galūne *is*

Vienaskaita

V.		*Geréſnis*
K.		*Geréſnio*
N.		*Geréſnam, amui*
G.		*Geréſni*
Š.		*ô Geréſnis*
Abl.	įnag.	*Geréſnu*
	viet.	*Geréſname*

19

Dviskaita

V. G. Š.	*Geréſniu*
K.	*Geréſniû*
N.	*Geréſniem*

Daugiskaita

V.		*Geréſni*
K.		*Geréſniû*
N.		*Geréſniems, iemus*
G.		*Gereſnus*
Š.		*ô Geréſni*
Abl.	įnag.	*Gereſneis*
	viet.	*Gereſniûſe*

Būdvardis *didis* keliuose linksniuose gauna *ź* ir linksniuojamas taip:

Vienaskaita

V.		*Didis*
K.		*Didźio*
N.		*Didźiam, amui*, ir *Didem*
G.		*Didį*
Š.		*ô Didis*
Abl.	įnag.	*Didźu*
	viet.	*Didźame* ir *Dideme*

Dviskaita

V. G. Š.	*Didźu*
K.	*Didźiû*
N.	*Didem*

20 Daugiskaita

V.		*Didi*
K.		*Didžiû*
N.		*Didžems*, *Didžemus* ir *Didems*, *Didemus*
G.		*Didžus*
Š.		*ô Didi*
Abl.	įnag.	*Didžeis* ir *Dideis*
	viet.	*Didžiûſe*

Kalbant apie daugiskaitos galininką, reikia atkreipti dėmesį, kad skaitvardžių nuo 4 iki 10, kaip ir 3-ios linksniuotės moteriškosios giminės vardų, galininkas baigiasi ne *us*, bet *is*, pvz.: *keturis*, *penkis*, *ſzeſzis*, o ne *keturus*, *penkius*, *ſzeſzius* ir t. t. Taip pat ir žodžio *kelli* galininkas yra *kellis*, o ne *kellus*.

V. Dėl emfatinių būdvardžių reikia pažymėti, kad jie linksniuojami taip:

Vienaskaita

V.		*Géraſis*
K.		*Gérojo*
N.		*Geramjam* ir *Geramujam*
G.		*Gérąji*
Š.		*ô Géraſis*
Abl.	įnag.	*Gerůju*
	viet.	*Geramjame* ir *Geramujame*

Dviskaita

V. G. Š.		*Géruju*
K.		*Gérujû*
N.		*Gerėmjem*

21 Daugiskaita

V.		*Gerieji*
K.		*Gerujû*
N.		*Geriemſiems* ir *Geriemuſiems*
G.		*Gerůſus*
Š.		*ô Gerieji*
Abl.	įnag.	*Geraiſeis*
	viet.	*Gerůſůſe*

Antroji linksniuotė

I. Šios linksniuotės taip pat yra dvi galūnės — *a* ir *i*. Jų kilmininkas baigiasi *os*, o naudininkas *ai* arba *ei*.

II. Šios linksniuotės vardai yra moteriškosios giminės, bet keletas jų su galūne *a*, kurie reiškia asmenį, yra, kaip ir lotynų kalboje, vyriškos giminės, pvz.: *Sudžia* [teisėjas], *Kožnadėja* [pamokslininkas], *Lewita*, *Ewangelista*, *Wáywada*, *Waźnyćia* [vežėjas], *Geradėja*, *Dailyda*, *piktadėja*.

Šie žodžiai su galūne *a* linksniuojami taip:

Vienaskaita

V.		*Ranka*
K.		*Rankôs*
N.		*Rankai*
G.		*Ranką*
Š.		*ô Ranka*
Abl.	įnag.	*Rankà*
	viet.	*Ránkoje*

22

Dviskaita

V. G. Š.		*Ranki*
K.		*Rankû*
N.		*Rankom*

Daugiskaita

V.		*Rankos*
K.		*Rankû*
N.		*Rankoms*
G.		*Rankas*
Š.		*ô Rankos*
Abl.	įnag.	*Ránkomis*
	viet.	*Ránkoſa*

Vienaskaita

V.		*Baźnyćia*
K.		*Baźnyćios*
N.		*Baźnyćiai, czei*
G.		*Baźnyćią, czę*
Š.		*ô Baźnyćia*
Abl.	įnag.	*Baźnyćia*
	viet.	*Baźnyćioje*

Dviskaita

V. G. Š.		*Baźnyczi*
K.		*Baźnyćiû*
N.		*Baźnyciom*

23

Daugiskaita

V.		*Baźnyćios*
K.		*Baźnyćiû*
N.		*Baźnyćioms*
G.		*Baźnyćias, czes*
Š.		*ô Baźnyćios*
Abl.	įnag.	*Baźnyćiomis*
	viet.	*Baźnyćiofa*

III. Šiai linksniuotei priklauso visi moteriškosios giminės būdvardžiai, kurie baigiasi galūne *a* ir yra kilę iš vyriškosios giminės būdvardžių su galūne *as*, o taip pat visi moteriškosios giminės būdvardžiai su galūne *i*, kilę iš vyriškosios giminės būdvardžių su galūne *us*, pvz.: *miela, géra* iš *mielas, géras; graźi, brangi* iš *graźus, brangus.*

Būdvardžiai su galūne *i* linksniuojami taip:

Vienaskaita

V.		*Gráźi*
K.		*Gráźôs*
N.		*Gráźei*
G.		*Gráźę*
Š.		*ô Gráźi*
Abl.	įnag.	*Gráźė*
	viet.	*Gráźoje*

Dviskaita

V. G. Š.		*Graźi*
K.		*Gráźû*
N.		*Gráźom*

Daugiskaita

V.	*Grážos*
K.	*Gražú*
N.	*Grázoms*
G.	*Gražes*
Š.	*ô Gražos*
Abl. įnag.	*Gražomis*
Abl. viet.	*Gražofa*

IV. Visų šios linksniuotės vardų, kurie baigiasi paprasta *a*, naudininko galūnė yra *ai* ir galininko galūnė — *ą*, o tų, kurie baigiasi *ia*, naudininko galūnė yra *ei* arba *iai*, galininko galūnė — *ę* arba *ią*, pvz., žodžių *Wynićia* [vynuogynas], *Baźnyćia* naudininkas yra *wyniczei*, *baźnyczei*, galininkas *wyniczę*, *baźnyczę* (arba ir *wynićiai*, *baźnyćiai*, *wynićią*, *baźnyćią*).

Minėtųjų tarpe yra ir žodis *wieśpaćia* [šeimininkė] arba *wieśpacze*, K. *wieśpaćios*, N. *czei*, *czę* ir t. t.

Trečioji linksniuotė

I. Ši linksniuotė taip pat, kaip abi pirmesnės, turi dvi galūnes, būtent: *e* ir *is;* kilmininko galūnė yra *es* arba *ies*, naudininko — *ei* arba *y*.

II. Visi vardai, kurie baigiasi *e*, yra moteriškosios giminės, išskyrus keletą svetimų vardų, pvz.: *Noe*, *Jóſue*, *Milkere* [pienininkas], *Mauricze*, *Skribele* [raštininkas]. Vardai, kurie baigiasi *is*, yra daugiausia moteriškosios giminės, bet šiai linksniuotei priklauso ir keli vyriškosios giminės vardai, pvz.:
25 *Krikśćiónis*, *Mieśćiónis*, *Pagónis*, *Gentis*, *ligónis*, *Wieśpatis*, *Debbeſis*, *Wilnis*. Taip pat ir *Rimiónis* [romėnas], *Karalauczónis*, *Kaunónis* [kaunietis], *Wilnónis* [vilnietis].

Tačiau daugiskaitinis vardas *trys* yra bendrosios giminės, nes sakoma *trys Wyrai*, *trys Moteres*.

Žodžiai su galūne *e* linksniuojami taip:

Daiktavardis

Vienask.	V.	*Zwáke*
	K.	*Zwákes*
	N.	*Zwákei*

G.		*Zwákę*
Š.		*ô Zwáke*
Abl	įnag.	*Zwakė*
	viet.	*Zwákeje*

Dviskaita

V. G. Š.	*Zwáki*
K.	*Zwákiû*
N.	*Zwákem*

Daugiskaita

V.		*Zwákes*
K.		*Zwákiû*
N.		*Zwákems*
G.		*Zwákes*
Š.		*ô Zwákes*
Abl.	įnag.	*Zwákemis*
	viet.	*Zwákeſa*

26 Būdvardis

Vienask.

V.		*Dide*
K.		*Didês, didźôs*
N.		*Didei*
G.		*Didę*
Š.		*ô Dide*
Abl.	įnag.	*Didė*
	viet.	*Dideje, Didźoje*

Dviskaita

V. G. Š.	*Didi*
K.	*Didźiû*
N.	*Didem*

Daugiskaita

V.		*Dides*
K.		*Didziû*
N.		*Didėms, dźoms*
G.		*Dides, dźias*
Š.		*ô Dides*
Abl.	įnag.	*Didemis, dźomis*
	viet.	*Dideſa, dźoſa*

III. Taip pat linksniuojami aukščiau minėti vyriškosios giminės daiktavardžiai su galūne *e (Noe*, K. *Noes*, N. *Noei)* ir visi moteriškosios giminės būdvardžiai su galūne *e*, kurių vyriškoji giminė baigiasi *is*, pvz.: *geréſne* iš *geréſnis*, *šventéſne* iš *šventéſnis*, K. *geréſnes*, *šventéſnes*, N. *geréſnei*, *šventéſnei*.

IV. Taip pat linksniuojami ir moteriškosios giminės emfatiniai būdvardžiai, nors jų galūnė yra *i*, pvz., *gerój̃i*. Kai
27 kurie rašo ir *gerójia*, kur *ia* atitinka *e;* tai buvo nurodyta I-me skyriuje, kalbant apie dvibalses.

Čia duosime visą paradigmą:

Vienask.	V.		*Gerój̃i*
	K.		*Géroſes*
	N.		*Géraijei*
	G.		*Gérąję*
	Š.		*ô Gerój̃i*
	Abl.	įnag.	*Gérajė*
		viet.	*Gerójoje*
Dvisk.	V. G. Š.		*Geriji*
	K.		*Gerujû*
	N.		*Geromſom*
Daugisk.	V.		*Gerój̃es*
	K.		*Gerujû*
	N.		*Geromſoms*
	G.		*Géraſes*
	Š.		*ô Gerój̃es*
	Abl.	įnag.	*Geromſomis*
		viet.	*Gerofoſa*

V. Dėl šios linksniuotės dviskaitos ir daugiskaitos kilmininko reikia pasakyti, kad vardai, kurie baigiasi *me*, tame linksnyje turi nepastovią *i*, pvz.: *giesmiu, grauſmiu, drauſmiu*, lyg čia būtų rašoma *giesmju, grauſmju, drauſmju*. Jų vardininkai yra *gieſme, grauſme, drauſme*. O tų, kurie baigiasi *de* ir *te*, dviskaitos ir daugiskaitos kilmininkas taip
28 padaromas: žodžio *Zwaizde** [žvaigždė] — *Zwaizdžiû, ſzwente* — *ſzwenčiu*. Taip pat ir tie, kurie baigiasi *dis*, pvz., *širdis*, daugiskaitos kilmininke turi pridėtą *ź* — *širdžiû;*

* Atitaisyta į *žwaizde*.

tų, kurie baigiasi *tis*, *t* pavirsta *ć*, pvz., *Priežaſtis*, K. *Priežasčiu.*

Žodžiai su galūne *is* linksniuojami taip:

Vienaskaita

V.		*Akis**
K.		*Akiẽs*
N.		*Aky*
G.		*Akį*
Š.		*ô Akie*
Abl.	įnag.	*Akimi, akė*
	viet.	*Akije*

Dviskaita

V. G. Š.		*Aki*
K.		*Akiû*
N.		*Akim*

Daugiskaita

V.		*Akis*
K.		*Akiû*
N.		*Akims*
G.		*Akis**
Š.		*ô Akis*
Abl.	įnag.	*akimis*
	viet.	*ákiſſa*

29 Taip pat linksniuojami ir vyriškosios giminės vardai su galūne *is*, išskyrus dviskaitos vardininką, galininką ir šauksmininką, kurie čia sutampa su I linksniuotės vyriškosios giminės vardais. Žemaičiai šiuos linksnius padaro taip pat, kaip ir moteriškosios giminės, pvz.: *du wieśpati, du krikšćioni.*

Paradigma

Vienaskaita

V	*Wieśpatis*
K.	*Wieśpatiẽs*
N.	*Wieśpaty*

* Atitaisyta *akiś.*

G.		*Wiešpatį*
Š.		*ó Wiešpatie*
Abl.	įnag.	*Wiešpatimi*
	viet.	*Wiešpatije*

Dviskaita

V. G. Š.	*Wiešpaćiu*
K.	*Wiešpatú*
N.	*Wiešpatim*

Daugiskaita

V.		*Wiešpatis*
K.		*Wiešpatú*
N.		*Wiešpatims*
G.		*Wiešpatis*
Š.		*ó Wiešpatis*
Abl.	įnag.	*Wiešpatimis*
	viet.	*Wiešpatiſſa*

Ketvirtoji linksniuotė

Ši linksniuotė turi tik vieną galūnę, būtent *us*, kilmininko galūnė yra *aus;* daiktavardžių naudininko linksnis turi galūnę *ui*, o būdvardžių — *am*. Tai matyti iš šių pavyzdžių.

Vienaskaita

V.		*Dangús*
K.		*dangaus*
N.		*dangui*
G.		*dangu*
Š.		*ó dangau*
Abl.	įnag.	*dángumi*
	viet.	*dánjuge**

Dviskaita

V. G. Š.	*Dangu*
K.	*dangú*
N.	*dangum*

* Atitaisyta į *danguje*.

Daugiskaita

V.		*Dangus*
K.		*dangû*
N.		*dangums*
G.		*dangus*
Š.		*ô dangus*
Abl.	įnag.	*dángumis*
	viet.	*dangûſe*

Vienaskaita

V.		*Szwieſus*
K.		*ſzwieſaus*
N.		*ſzwieſam*
G.		*ſzwieſzu**
Š.		*ô ſzwieſus*
Abl.	įnag.	*ſzwieſu, umi*
	viet.	*ſzwieſume*

Dviskaita

31

V. G. Š.		*Szwieſu*
K.		*ſzwieſiû*
N.		*ſzwieſum*

Daugiskaita

V.		*Szwieſus*
K.		*ſzwieſiû*
N.		*ſzwieſems*
G.		*ſzwieſus*
Š.		*ô ſzwieſus*
Abl.	įnag.	*ſzwieſeis, umis*
	viet.	*ſzwieſûſe*

Pagal *Dangus* linksniuojami ir tikriniai vardai: *Jezus, Kriſtus, Elioſzus, Tobioſzus* ir t. t.

Pastabos

(1) Žodis *Zmógus* nors vienaskaitoje ir linksniuojamas kaip *Dangus*, bet daugiskaitoje padaromas visai kitaip.

* Atitaisyta į *ſzweſu*.

Daugiskaita

V.		*Zmónes*
K.		*Zmonu**
N.		*Zmonėms*
G.		*Zmones*
Š.		*ô Zmónes*
Abl.	įnag.	*Zmónemis*
	viet.	*Zmónesa*

(2) Žodžiai *Karálus, Prietelus* [bičiulis], *Podžus, Kerdžus*
32 daugelio lietuvių (o taip pat žemaičių) linksniuojami taisyklingai, nes jų ir daugiskaitos vardininke sakoma: *tie Karálus, trys Karálus, tie Podžus, tie Kerdžus* ir t. t., kitur, ypač Didžiojoj Lietuvoj ir Prūsuose, šios linksniuotės daugiskaita sutampa su pirmąja linksniuote: *Karalei, Podžei, Prietelei; Karalů, Podžů, Prietelů; Karálems, Podžems, Prietelems* ir t. t.

Penktoji linksniuotė

I. Ji turi dvi galūnes *(e* ir *ů)* ir vadinama nelygiaskiemene, nes jos vardininkas, priešingai kitoms linksniuotėms, skiemenų skaičiumi skiriasi nuo kitų linksnių.

II. Šios linksniuotės tiek vyriškosios, tiek ir moteriškosios giminės kilmininkas baigiasi *ies,* o naudininkas *y.*

Čia reikia atkreipti dėmesį, kad *ie* iš kilmininko paskutinio skiemens paprastai iškrinta, ir šis paskutinis skiemuo sujungiamas su pirmesniu į vieną skiemenį; tai parodo toliau duodami pavyzdžiai.

III. Visi vardai su galūne *e* yra moteriškosios, o su galūne *ů* — vyriškosios giminės, išskyrus *feſſů,* kuris yra moteriškosios giminės.

Pavyzdžiai

Vienask.	V.		*Duktė*
	K.		*dukteries, dukters*
	N.		*duktery*
	G.		*dúkteri*
	Š.		*ô duktė*
	Abl.	įnag.	*dúkterimi*
		viet.	*dúkterije*

* Atitaisyta į *žmonu.*

Dviskaita

33

V. G. Š.		*dúkteri*
K.		*dukterû*
N.		*dúkterim*

Daugiskaita

V.		*Dúkteres*
K.		*dukterû*
N.		*dúkterims*
G.		*dúkteres*
Š.	*ô*	*dúkteres*
Abl.	įnag.	*dúkterimis*
	viet.	*dukteriſſa*

Vienaskaita

V.		*Piemů*
K.		*Piemenies, Pięmens**
N.		*Piemeny*
G.		*Piemeni*
Š.	*ô*	*Piemů, Piemenie*
Abl.	įnag.	*Pieménimi*
	viet.	*Piemenije*

Dviskaita

V. G. Š.		*Piemenu*
K.		*Piemenû*
N.		*Piemenim*

Daugiskaita

34

V.		*Piemenis*
K.		*Piemenû*
N.		*Piemenims*
G.		*Piemenis*
Š.	*ô*	*Piemenis*
Abl.	įnag.	*Piemenimis*
	viet.	*Piemeniſſa*

IV. Šios linksniuotės moteriškosios giminės vienaskaitos šauksmininkas visada sutampa su vardininku, pvz., žodžio *ſeſſů* šauksmininkas yra *ſeſſů*. Tačiau vyriškosios giminės

* Atitaisyta į *Piemens*.

žodžių su galūne *ů*, reiškiančių gyvius (žmones ir gyvulius), šauksmininkas baigiasi *ie*, pvz., *Piemenie*, *ſzúnie;* kitų šios linksniuotės žodžių vardininkas ir šauksmininkas sutampa, bet: *Mėnů*, *Wandů*, *Akmů*, *Stůmů*, *Liemů*, *Zélmů*, *Augmů*, *Raumů*, *Szermů*, *Teſzmů*, *Ruddů*.

V. Daugiskaitos vardininką, kaip ir vienaskaitos kilmininką, daugelis taria sutrauktai: *moters*, *dukters*, *Piemens* vietoje *móteres*, *dúkteres*, *Piemenis*. Daugiskaitoje, ypač Žemaičiuose, sakoma ir *moteris*, *dukteris*, o Didžiojoj Lietuvoj, priešingai, *Piemenes* vietoj *Piemenis*.

VI. Paprastai kirčiuojamas šių žodžių paskutinis skiemuo, išskyrus žodį *mėnů*, kur kirtis krinta ant pirmo skiemens.

35

VII. Kitokių sunkumų šioje linksniuotėje nėra, nes pagal du aukščiau duodamus pavyzdžius kaitomi visi kiti žodžiai.

*

Po šios linksniuotės reikia dėti linksniavimą dalyvių, kurių vyriškosios giminės netiesioginiuose linksniuose taip pat yra daugiau skiemenų.

Esamojo laiko paradigma

Vyriškoji giminė

Vienask.	V.		*Giwénąs*
	K.		*Giwénančio*
	N.		*Giwénančiam*
	G.		*Giwénanti*
	Š.		*ô Giwénąs*
	Abl.	įnag.	*Giwénančiu*
		viet.	*Giwénančiame*

Dviskaita

V. G. Š.			*Giwénančiu*
K.			*Giwénančiů*
N.			*Giwénanczem*, *tiem*

Daugiskaita

V.		*Giwéną*
K.		*Giwénančiu*
N.		*Giwénanczems, tiems, tiemus*
G.		*Giwénančius*
Š.		*ô Giweną*
Abl.	įnag.	*Giwénanczeis**
	viet.	*Giwénančiùse*

36 Moteriškoji giminė

Vienask.

V.		*Giwénanti*
K.		*Giwénančios*
N.		*Giwénančiei*
G.		*Giwenanczę*
Š.		*ô Giwénanti*
Abl.	įnag.	*Giwénancze*
	viet.	*Giwénančioje*

Dviskaita

V. G. Š.	*Giwénanti*
K.	*Giwénančiû*
N.	*Giwénančiom*

Daugiskaita

V.		*Giwénančios*
K.		*Giwénančiû*
N.		*Giwénančioms*
G.		*Giwénanczes*
Š.		*ô Giwénančios*
Abl.	įnag.	*Giwénančiomis*
	viet.	*Giwénančiose*

[Klaipėdiečiai vartoja** daugiskaitos vardininką su galūne *tis*, pvz.: *Giwénantis*, *Dárantis* ir t. t.]

---

* Atitaisyta į *giwénanczeis*.
** Atitaisyme pridėta: „vyriškosios giminės".

Būtojo laiko paradigma

Vyriškoji giminė

Vienaskaita

V.		*Giwénęs*
K.		*Giwénuſo*
N.		*Giwénuſam*
G.		*Giwénuſį*
Š.	*ô*	*Giwénęs*
Abl.	įnag.	*Giwénuſu*
	viet.	*Giwénuſame*

37

Dviskaita

V. G. Š.	*Giwénuſu*
K.	*Giwénuſû*
N.	*Giwénuſem*

Daugiskaita

V.		*Giwénę*
K.		*Giwénuſû*
N.		*Giwénuſiems, ſiemus*
G.		*Giwénuſus*
Š.	*ô*	*Giwéne**
Abl.	įnag.	*Giwénuſeis*
	viet.	*Giwénuſûſe*

Moteriškoji giminė

Vienask.	V.		*Giwénuſi*
	K.		*Giwénuſos*
	N.		*Giwénuſei*
	G.		*Giwénuſę*
	Š.	*ô*	*Giwénuſi*
	Abl.	įnag.	*Giwénuſé*
		viet.	*Giwénuſoje*

---

* Atitaisyta į *O giwénę.*

Dviskaita

V. G. Š.		*Giwenuſi*
K.		*Giwénuſů**
N.		*Giwénuſom*

38

Daugiskaita

V.		*Giwénuſos*
K.		*Giwénuſú*
N.		*Giwénuſoms*
G.		*Giwénuſes*
Š	*ô*	*Giwénuſos*
Abl.	įnag.	*Giwénuſomis*
	viet.	*Giwénuſoſa*

Būsimojo laiko pavyzdys

Vyriškoji giminė

Vienask.	V.		*Giwénſęs*
	K.		*Giwénſenćio*
	N.		*Giwénſenćiam*
	G.		*Giwénſenti*
	Š.	*ô*	*Giwénſęs*
	Abl.	įnag.	*Giwénſenćiu*
		viet.	*Giwénſenćiame*

Dviskaita

V. G. Š.		*Giwénſenćiu*
K.		*Giwénſenćiú*
N.		*Giwénſenczem, tiem*

Daugiskaita

V.		*Giwėnſę*
K.		*Giwénſenćiu*
N.		*Giwenſenczems, tiems, iemus*
G.		*Giwenſenćius*
Š.	*ô*	*Giwenſę*
Abl.	įnag.	*Giwénſenczeis*
	viet.	*Giwénſenćiúſe*

* Atitaisyta į *giwénuſu*.

39 Moteriškoji giminė

Vienask.	V.		*Giwénſenti*
	K.		*Giwénſenćios*
	N.		*Giwénſenćiei*
	G.		*Giwénſenczę*
	Š.		*ô Giwénſenti*
	Abl.	įnag.	*Giwénſenczė*
		viet.	*Giwénſenćioje*

Dviskaita

	V. G. Š.		*Giwénſenti*
	K.		*Giwénſenćiû*
	N.		*Giwénſenćiom*

Daugiskaita

	V.		*Giwénſenćios*
	K.		*Giwénſenćiû*
	N.		*Giwénſenćioms*
	G.		*Giwénſenczes*
	Š.		*ô Giwénſenćios*
	Abl.	įnag.	*Giwénſenćiomis*
		viet.	*Giwénſenćioſa*

Lygiai taip pat linksniuojami ir dalyviai su galūne *ịs*, padaryti iš antrosios asmenuotės veiksmažodžių, pvz.: *ſedịs, mylịs, tikịs;* šių dalyvių netiesioginiai linksniai *ſėdinčio, ſėdinčiam, ſėdintį* sudaryti iš daugiskaitos vardininko ir šauksmininko *ſedį, mylį* ir t. t.

Dėl dviskaitos vardininko, galininko, šauksmininko reikia pastebėti, kad šie linksniai, kaip ir vardų bei įvardžių,
40 paprastai baigiasi *u*, tačiau daugelio lietuvių ištariami su *e*, pvz.: *Giwenuſe, Kalbėjuſė, atėjuſe* vietoj *Giwénuſu, Kalbėjuſu, atėjuſu.* Tas pat pasakytina ir skyriuje apie veiksmažodžius.

Ketvirtasis skyrius

Apie giminę

Kalbant apie giminę, reikia pasakyti: (1) kiek giminių lietuvių kalboje yra arba gali būti, (2) kaip jas pažinti.

I. Lietuviai neturi nė vieno vardo (nei daiktavardžio, nei būdvardžio), kuris būtų bevardės giminės, išskyrus tik

įvardį *tai*, kurio vyriškoji giminė yra *tas*, moteriškoji — *ta*. Kai kam galėtų atrodyti, kad būdvardžiai turi ir bevardę giminę, pavyzdžiui, vyr. g. *géras*, mot. g. *gerà*, bevardės g. *gér;* vyr. g. *gražus*, mot. g. *gražì*, bevardės g. *gražù;* taip pat ir *piktas*, *pikta*, *pikt*, *biaurus*, *biauri*, *biauru*. Iš tikrųjų šie būdvardžiai nėra bevardės giminės, nes jie vartojami ne su daiktavardžiu, bet atskirai, ir dėl to turi virsti prieveiksmiais, pavyzdžiui: *gér yra*, *gražu yra*. Jie gali būti jungiami tik
41 su įvardžiais *kas*, *tai* arba su būdvardžiu *wiſz*, kurie vartojami vietoj daiktavardžio, pvz.: *kas taw miel yra*; *tai gražu yra*; *wis* nůg Diewo ſutwert yra*; *wiſz* gražu yra*.

II. Bendrosios giminės yra: *Smertis* [mirtis], *Zmones*, *trys*, *dwieju*, *dwiem*.

Prie jų priklauso taip pat ir *Zwėris*, nes teisingai sakoma *piktas* ir *pikta Zwėris*, tačiau daugiskaitoje vartojama tik vyriškoji giminė *pikti Zwėris; méška* yra vyriškosios giminės, jei reiškia patiną, ir moteriškosios giminės, jei reiškia patelę.

III. Vardų giminė nustatoma trejopai:

1. Iš reikšmės. Tie vardai, kurie reiškia vyrų vardus arba pareigas, yra vyriškosios giminės, nors jų galūnės sutampa su moteriškosios giminės galūnėmis, o tie, kurie reiškia moterų vardus arba moteriškas pareigas, yra moteriškosios giminės, nors jie ir turi vyriškosios giminės galūnę; tai matyti iš pirmesnių linksniuočių.

2. Giminė pažįstama daugiausia iš galūnės; taigi reikia įsidėmėti šias taisykles:

(1) Visi vardai (tiek būdvardžiai, tiek ir daiktavardžiai) su galūnėmis *a*, *ia*, *e* ir *i* yra moteriškosios giminės, išskyrus tuos, kurie reiškia vyrų vardus arba pareigas.

(2) Visi vardai su galūnėmis *as*, *ys*, *us* ir *ů* (išskyrus
42 *ſeſſů*), taip pat su *ąs*, *ęs* ir *įs* yra vyriškosios giminės.

(3) Tačiau tie vardai, kurie baigiasi *is*, sudaro daugiau sunkumų, nes juos lengviau pažinti iš vartosenos negu iš galūnių. Reikia įsidėmėti šias taisykles:

Vardai su galūne *is*, kurių kirtis krinta ant paskutinio skiemens, paprastai yra moteriškosios giminės, pvz.: *Akis***, *awis****, *Winnis*, *Zuwis*, *Szirdis*.

---

* Atitaisyta į *wiſſ*.
** Atitaisyta į *akiš*.
*** Atitaisyta į *awiš*.

Tačiau tie, kurių kirtis krinta ant vidurinio arba pirmo skiemens, paprastai yra vyriškosios giminės, pvz.: *páukštis, mėdis, úkis, Kúdikis, Rúpeſtis**.

3. Giminės atskiriamos ir iš mažybinių formų. Pavyzdžiui, jei noriu sužinoti, ar *awis* yra moteriškosios giminės žodis, tai imu mažybinę formą, t. y. *awėle;* ji, turėdama galūnę *e*, yra neabejotinai moteriškosios giminės, o tai parodo, kad ir pagrindinis žodis *awis* yra moteriškosios giminės. Priešingai, mažybiniai žodžiai su galūne *is*, pvz.: *žodėlis**, debbeſėlis*, tikrai parodo, kad ir pagrindiniai žodžiai *žodis, debbeſis* yra vyriškosios giminės.

IV. Daugiau apie vardų pavidalą ir figūrą (ar vardas yra pirminis žodis ar išvestinis, paprastas ar sudurtinis), taip
43 pat apie netaisyklingus vardus kiekvienas norėdamas be didelio vargo gali sužinoti iš gramatikos.

*

Prie vardų pridedame dar ir įsidėmėtinus skaitvardžius. Jie yra įvairūs:

I. Pirmieji vadinami kiekiniai, kuriais paprastai skaičiuojame, būtent: *wienas, wiens, wiena, du, dwi, trys, ketúri, penki, ſześi, ſeptyni, aštůni, dewyni, déſzimtis, deſzimts, wienólika, dwylika, trylika, keturólika, penkiólika, ſześólika, ſeptinólika, aštůnólika, dewinólika, dwideśimti, dwideſzimts, dwideśimti ir wiens, dwideśimti ir du, dwideśimti ir trys, dwideśimti ir keturi* ir t. t. *trysdeſzimtis* ir *trydeſzimtis, keturios déſzimtis, penkios déſzimtis, ſześios déſzimtis, ſeptynos déſzimtis, aštůnos déſzimtis, dewynos déſzimtis, ſzimtas, duſzimtu, trys ſzimtai, ketúri ſzimtai, penki ſzimtai, ſześi ſzimtai, ſeptini ſzimtai, aštůni ſzimtai, dewyni ſzimtai,*
44 *tukſtantis, du tukſtančiu, trys tuksſtantis, keturi*** tukſtantis.*

II. Antrieji vadinami kelintiniai ir reiškia tam tikrą eilę, būtent: *pirmas, antras, trėčias, ketwirtas, penktas, ſześtas, ſėkmas* [septintas], *aśmas* [aštuntas], *dėwintas, deśimtas, liekas* [vienuoliktas], *antras liekas* [dvyliktas], *trėčias liekas* [tryliktas], *ketwirtas liekas* [keturioliktas], *penktas liekas* [penkioliktas]. Kartais sakoma ir *antraliekas, tre-*

---

* Atitaisyta į *Kúdikis, rûpeſtis.*
** Atitaisyta į *žodėlis.*
*** Atitaisyta į *Keturos tuksſtantis.*

cialiekas, ketwirtaliekas; ir *liekas antras, liekas trećias* ir t. t. *Dwideśimtas* ir *antras deśimtas, dwideśimtas ir pirmas, dwideśimtas ir antras, dwideśimtas ir trećias* ir t. t. *Trideśimtas, keturadeśimtas, penkta deśimtas, ſześadeśimtas, ſeptinadeśimtas, aśtůna deśimtas, dewintadeśimtas, ſzimtas, tůkſtinis* [tūkstantas].

III. Tretieji vadinami dalybiniai (kiekvienam iš daugelio priskiriama po skaičių). Tokių šioje kalboje nėra, bet jų vietoje lietuviai vartoja kiekinius skaitvardžius su prielinksniu *po*, o taip pat žodžius *kiek, kiekwienas, alwienas* [kiekvienas]. Pvz., *eme kiekwienas po graſzi*, Mat. 10*; *po tris griwenas gáwome alwienas; kiek diema***, *kiek dienôs; kiek méta.*

Daugiau apie rūšiuotinius, proporcinius ir laiko skaitvardžius galima sužinoti iš gramatikos.

Penktasis skyrius

Apie įvardį

Kalbant apie įvardžius, daugiausia reikia kreipti dėmesį į jų kaitymą, t. y., kaip juos teisingai galima ir reikia linksniuoti. To mus pamokys šie pavyzdžiai.

Aſz, tu, ſawes

Vienaskaita

Vardininkas		*Aſz*
Kilmininkas		*Manes*
Naudininkas		*Man*
Galininkas		*Manę*
Šauksmininkas		nėra
Abl.	įnagio	*Mánimi*
	vietos	*Mánije, eje*

Dviskaita

Vyr. g. V. G.	*muddu, wedu*
Mot. g. V. G.	*mudwi*
Vyr. ir mot. g. K.	*mumu dwieju*
Vyr. ir mot. g. N.	*mum dwiem*

* Turi būti 20 (*Red.*)
** Atitaisyta į *diena.*

46

Daugiskaita

Vardininkas		*Mes*
Kilmininkas		*muſu*
Naudininkas		*mumus, mums*
Galininkas		*mus*
Šauksmininkas		nėra
Abl.	įnagio	*mumis*
	vietos	*muſůſe*

Vienaskaita

Vardininkas		*Tu*
Kilmininkas		*Tawes*
Naudininkas		*Taw*
Galininkas		*Tawę*
Šauksmininkas		*ô Tu*
Abl.	įnagio	*Tawimi*
	vietos	*Tawije, eje*

Dviskaita

Vyr. g. V. G. Š.		*Judu*
Mot. g. V. G. Š.		*Judwi*
Kilm.		*jumu dwieju*
Naud.		*jum dwiem*

Daugiskaita

Vardininkas		*Jus*
Kilmininkas		*Juſu*
Naudininkas		*Jumus, jums*
Galininkas		*Jus*
Šauksmininkas		*ô Jus*
Abl.	įnagio	*Jumis*
	vietos	*Juſůſe*

47

Vienaskaita ir daugiskaita

Vardininkas		nėra
Kilmininkas		*ſawes*
Naudininkas		*ſaw*
Galininkas		*ſawę*
Šauksmininkas		nėra
Abl.	įnagio	*ſdwimi*
	vietos	*ſdwije, eje*

[Kaip šis sangrąžinis įvardis lietuvių kalboje jungiamas su visais trimis asmenimis, žiūrėk žemiau antrąją dalį apie teisingą žodžių jungimą.]

Szis, jis, Szi, ji

Vyriškoji giminė

Vienaskaita

V.		*Szis*	*jis*
K.		*Szo*	*jo*
N.		*Szem, ſzam*	*jem, iam*
G.		*Szį*	*jį*
Š.		nėra	
Abl.	įnag.	*ſzů*	*jů, jůmi*
	viet.	*ſzéme*	*jéme*

Dviskaita

V. G.	*ſzůdu*	*jů du*
K.	*ſzû dwieju*	*jû dwieju*
N.	*ſziem dwiem*	*jiem dwiem*

48

Daugiskaita

V.	*ſzie*	*jie*
K.	*ſzû*	*jû*
N.	*ſziems, ſzemus**	*jiems, jiemus*
G.	*ſzus*	*jůs*
Š.	nėra	
Abl.	*ſzeis*	*jeis*
	ſzůſe	*jůſe*

Moteriškoji giminė

Vienaskaita

V.	*Szi*	*ji*
K.	*ſzôſz***	*jôs*
N.	*ſzei*	*jei*
G.	*ſzę*	*ję*
Š.	nėra	
Abl.	*ſzé, ſzéjė*	*jé, jėje*
	ſzoje	*joje*

* Atitaisyta į *ſziemus*.
** Atitaisyta į *ſzôs*.

Dviskaita

V. G.	*ſzidwi*	*jidwi*
K.	*ſzudwieju*	*judwieju*
N.	*ſzom dwiem*	*jom dwiem*

Daugiskaita

V.	*ſzoſz**	*jos*
K.	*ſzû*	*jû*
N.	*ſzoms*	*joms*
G.	*ſzias*	*jas*
Š.	nėra	
Abl.	*ſzomis*	*jomis*
	ſzoſa	*joſa*

49 [Taip pat linksniuojama ir *kuris, kurs,* mot. g. *kuri.*]

Tas, Ta

Vyriškoji giminė

Vienaskaita

V.		*Tas*
K.		*to*
N.		*tam, tamui*
G.		*tą*
Š.		nėra
Abl.	įnag.	*tů, tůmi*
	viet.	*tame*

Dviskaita

V. G.		*tů du*
K.		*tû dwiejû*
N.		*tiem dwiem*

Daugiskaita

V.		*Tie*
K.		*tû*
N.		*tiems, tiemus*
G.		*tus, tůs*
Š.		nėra
Abl.	įnag.	*tais*
	viet.	*tůſe*

* Atitaisyta į *ſzos.*

50 Moteriškoji giminė

Vienask.	V.	*Ta*
	K.	*tõs*
	N.	*tai*
	G.	*tą*
	Š.	nėra
	Abl.	*tà* / *toje*

Dviskaita

	V. G.	*tie dwi*
	K.	*tu dwieju*
	N.	*tom dwiem*

Daugiskaita

	V.	*Tos*
	K.	*tû*
	N.	*toms*
	G.	*tas*
	Š.	nėra
	Abl.	*tomis* / *tofa*

[Bevardės giminės įvardis *tai* linksniuojamas kaip vyriškosios giminės įvardis *tas:* kilmininkas yra *to,* naudininkas — *tam,* galininkas — *tai,* įnagio ablatyvas *tû,* ***tùmi,*** vietos ablatyvas *tamė.*]

51 *Patis, pats, Pati*

Vyriškoji giminė

Vienaskaita

	V.	*Patis, pats*
	K.	*patiẽs*
	N.	*paćiam*
	G.	*páti*
	Š.	*pats*
	Abl.	įnag. *paćiu, patimi* / viet. *patime*

Dviskaita

V. G.	*paćiu*
K.	*paćiû*
N.	*patimi**

Daugiskaita

V.	*Pátis*
K.	*paćiu*
N.	*patiems*
G.	*paćius*
Š.	*patis*
Abl.	*paczėis* *paćiûſe*

Moteriškoji giminė

Vienaskaita

V.	*pati*
K.	*paćiôs*
N.	*paćiei, czei*
G.	*patę, paczę*
Š.	*pati*
Abl.	*pacze* *paćioje*

52

Dviskaita

V. G.	*Pati*
K.	*paćiû*
N.	*paćiom*

Daugiskaita

V.	*Pácios*
K.	*paćiû*
N.	*paćioms*
G.	*paczes*
Š.	*paćios*
Abl.	*paćiomis* *paćioſa*

Atitaisyta į *patim.*

Savybiniai įvardžiai *mánas, távas, sávas* kaitomi kaip vardai, tačiau daugiskaitoje *Manieji* reiškia *die Meinigen, Tawieji — die Deinigen, Sawieji — die Seinigen* arba *Ihrigen.*

Klausiamieji įvardžiai *kurſai? kieno?* nekaitomi.

Sudurtinių įvardžių *Kasgi, tasgi, tasjau* kilmininkas yra *Kogi, togi, tojau,* o sudurtinių įvardžių *Nekas, nekuris, kaškas* kilmininkas yra *neko, nekurio, kaško* ir t. t. *Taſſai, taſſaigi, kurſai, kurſaigi* visai nelinksniuojami.

Be šių įvardžių, lietuvių kalboje yra dar šios įvardinės dalelės: *mi, im, ſi;* apie jų vartojimą žiūrėk žemiau antrąją dalį, taisyklę X.

Šeštasis skyrius

53 **Apie veiksmažodį**

I. Lietuviai neturi deponentinių veiksmažodžių, kuriuos turi lotynai, arba mediumo, kurį turi graikai, bet lietuvių kalboje, be veikiamosios, niekatrosios ir neveikiamosios rūšies, yra ypatingų veiksmažodžių, būtent: (1) tranzityviniai veiksmažodžiai, kurie paaiškinami taip: *drąſinu** „aš darau drąsų", *pykinu* „aš darau piktą", *darydinu* „aš duodu daryti", *Walgidinu* „aš darau, kad valgytų, arba raginu valgyti"; jie atitinka hebrajų hifil rūšies veiksmažodžius; (2) sangrąžiniai veiksmažodžiai, kurie atitinka hebrajų hitpahel rūšies veiksmažodžius, pvz.: *ginůs* arba *apſiginu, aukštinůs* arba *paſiaukštinu, linkſminůs* arba *paſilinkſminu;* taip pat *dźaugůs, ſmútijůs, ſmútnijůs* [nusimenu], nors šiedu paskutinieji turi ir niekatrąją reikšmę.

Čia reikia pastebėti, kad tokie veiksmažodžiai padaromi iš atitinkamų pirminių veiksmažodžių ir neatskiriamos įvardinės dalelės *ſi*, pvz.: *ginůſi, ginůs'* arba *apſiginu* padaryta iš *ginu* ir dalelės *ſi*, taip pat padaryti ir veiksmažodžiai *áukštinůs, paſiaukštinu* ir t. t.

II. Veiksmažodžių, kaip ir vardų, yra trys skaičiai, bū-
54 tent: vienaskaita, dviskaita ir daugiskaita. Dviskaitos tik lietuvių ir lenkų kalbos turi visus tris asmenis; to nėra nei graikų, nei kitose kalbose.

III. Kalbant apie asmenis, reikia įsidėmėti: (1) visų trijų skaičių trečiasis asmuo yra vienodas; tai rodo visos asmenuotės; (2) iš trečiojo asmens kiti abiejų skaičių asmenys

* Atitaisyta į *drąſinu.*

padaromi taip: jei trečiasis asmuo baigiasi *a*, *e* arba *o*, tai ir kituose asmenyse lieka tas pats balsis, pvz.: *mokinna*, *mokinnawa*, *mokinnata*, *mokinname*, *mokinnate* ir t. t., išskyrus tą atvejį, kai būtojo laiko trečiasis asmuo baigiasi *a*, nes tada dviskaitos ir daugiskaitos galūnėje yra *o*, pvz.: *atpirka*, daugisk. *atpirkom*, *užtrukka*, daugisk. *užtrukkom;* (3) visų skaičių trečiasis asmuo, taip pat daugiskaitos pirmasis ir antrasis asmuo, labai dažnai, ypač kalbant, trumpinamas — sakoma: *wadin*, *kalb*, *dirb* vietoje *wądinna*, *kalba*, *dirba*, daugisk. *wadinnam*, *wadinnat* vietoje *wadinname*, *wadinnate* ir t. t.

IV. Kiek šios kalbos veiksmažodžiai turi laikų ir nuosakų, matyti iš žemiau duodamų asmenuočių.

Tačiau reikia pastebėti, kad: (1) perfektas turi imperfekto reikšmę; (2) subjunktyvo imperfektas skiriasi nuo esamojo laiko tik pirmojo asmens galūne, nes kitų asmenų galūnės sutampa su esamojo laiko galūnėmis; (3) subjunktyvo dau-
55 giskaitos pirmasis ir antrasis asmuo ne visur taip pilnai ištariami bei užrašomi, kaip parodyta duotose paradigmose, nes vietoje *dirptumbim*, *dirptumbit*, *tikėtumbim*, *tikėtumbit* kiti sako ir rašo, ypač Didžiojoje Lietuvoje, *dirptume*, *dirptumb*, *tikėtume*, *tikėtumb*. Taip pat ir bendraties paskutinis balsis *i* paprastai nukrinta, pvz.: *wadint*, *dumót*, *ſakyt*, *daryt* ir t. t. vietoj *wadinti*, *dumôti* [galvoti], *ſakyti* ir t. t.; paprastai taip esti tada, kai žodis susideda iš trijų skiemenų, nes dviskiemeniuose *i* dažnai lieka, pvz.: *kaſti*, *gêrti*, *lėiſti*, *lieti* ir t. t.; (4) į liepiamąją nuosaką įeina ir nuolaidos bei galėjimo nuosakos; tai matyti iš visų asmenuočių.

Kaip vienas laikas sudaromas iš kito, mus moko penkioliktas gramatikos skyrius „Apie pirmąją asmenuotę".

Septintasis skyrius

Apie asmenuotes

I. Šioje kalboje galima skirti tris asmenuotes, pagal kurias turi būti kaitomi visi šios kalbos veiksmažodžiai.

II. Pirmoji asmenuotė yra ta, kurios būsimojo laiko galūnė yra *ſu*, o būtojo laiko — *au*, nepridedant jokios
56 balsės, pvz.: *wadinnu*, *wadįſu*, *wadinnau;* *gárbinu*, *gárbįſu*, *garbinau;* *dumóju* [galvoju], *dumóſu*, *dumójau;* *dirbu*, *dirpſu*, *dirbau* ir t. t.

Paradigma

Veikiamoji rūšis

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*Mokinnu*
	Mokinni
	Mokinna
Dvisk.	*Mokinnawa*
	Mokinnata
	Mokinna
Daugisk.	*Mokinname*
	Mokinnate
	Mokinna

Būtasis laikas

Vienask.	*Mokinnau*
	Mokinnei
	Mokinno
Dvisk.	*Mokinnowa*
	Mokinnota
	Mokinno
Daugisk.	*Mokinnome*
	Mokinnote
	Mokinno

57

Pliuskvamperfektas

Vienask.	*Mokinnes* buwau*
	Mokinnęs buwai
	Mokinnęs buwo
Dvisk.	*Mokinnuſuſe** buwowa*
	*Mokinnuſuſe** buwota*
	*Mokinnuſuſe** buwo*

* Atitaisyta į *Mokinnęs.*
** Atitaisyta į *mokinuſu, ſe.*

Daugisk. *Mokinnę buwome*
Mokinnę buwote
Mokinnę buwo

Būsimasis laikas

Vienask. *Mokinſu*
Mokinſi
Mokins

Dvisk. *Mokinſiwa*
Mokinſita
Mokins

Daugisk. *Mokinſime*
Mokinſite
Mokins

[Dėl taisyklingos darybos *n* čionai paliekama, nors šiaip ji prieš *ſ* iškrinta, pvz.: *mokįſu*, *mokįſi* ir t. t.]

Liepiamoji nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Mokink (mokinki)*
te mokinna

58 Dvisk. *Mokinkiwa*
Mokinkita
temokinna

Daugisk. *Mokinkime*
Mokinkite
temokinna

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(jeib, idant)* *Mokinćia*
Mokintumbei
Mokintu

Dvisk.		*Mokintumbiwa* *Mokintumbita* *Mokintu*
Daugisk.		*Mokintumbime* *Mokintumbite* *Mokintu*

Imperfektas

Vienask.	*(jeib, idant)*	*Mokinćiau* *Mokintumbei* *Mokintu* ir t. t.

Perfektas

Vienask.	*(Jey,* arba *jog)*	*eſmi Mokinnęs* *eſſi mokinnęs* *eſti, yra mokinnęs*
Dvisk.		*Eſwa mokinnuſuſe** *eſta mokinnuſuſe** *eſti, yra mokiñuſuſe**
Daugisk.		*Eſme mokinnę* *eſte mokinnę* *eſti, yra mokinnę*

Pliuskvamperfektas

Vienask.	*(jey)*	*bućia mokinnęs* *butumbei mokinnęs* *butu mokinnęs*
Dvisk.		*butumbiwa mokinnuſu, ſe* *butumbita mokinnuſu, ſe* *butu mokinnuſu, ſe*
Daugisk.		*butumbime mokinnę* *butumbitę mokinnę* *butu mokinnę*

Būsimasis laikas

Vienask.	*(jey)*	*buſu mokinnęs* *buſi mokinnęs* *bus mokinnęs*

* Atitaisyta į *mokinnuſu, ſe.*

	Dvisk.	*Buſiwa mokinnuſu, ſe* *buſita mokinnuſu, ſe* *bus mokinnuſu, ſe*
60	Daugisk.	*Buſime mokinnę* *buſite mokinnę* *bus mokinnę*

Bendratis

Esamasis laikas

Mokinti

Imperfektas

Mokinnant

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Mokinnus

Būsimasis laikas

Mokįſent

Siekinys

Mokintu

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *Mokinnąs*
Mot. g. *Mokinnanti*

Imperfektas

Vyr. g. *Mokindamas, dams*
Mot. g. *Mokindama*

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Vyr. g. *Mokinnęs*
Mot. g. *Mokinnuſi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *Mokiſęs*
Mot. g. *Mokiſenti*

61 [Vietoj šio veiksmažodžio *mokinnu* Didžiojoj Lietuvoj daugiau vartojamas veiksmažodis *mokiû**, būsim. l. *mókiſu*, būt. l. *mókiau*, bendratis *mókiti*.]

III. Šią asmenuotę reikia laikyti pirmąja ne vien dėl to, kad ji neturi augmento būsimajame laike ir tuose laikuose, kurie padaromi iš būsimojo laiko, bet ir dėl to, kad ji yra visų gausiausia, nes jai priklauso daugumas šios kalbos veiksmažodžių.

Iš esamojo laiko galūnės *u* negalima tikrai nustatyti, kuris veiksmažodis priklauso arba nepriklauso šiai asmenuotei, juo labiau, kad joje prieš *u* pasitaiko beveik visi priebalsiai; tai matyti iš šių veiksmažodžių:

Dirbu, apſzwiećiu, ſpaudżiu, ſergu, joju, trunku, půlu, ſemmu, gárbinu, atſzimpu, kurru, trokštu, praźuwu, atgrižu [sugrįžtu].

Tačiau pagal šią galūnę galima tokius veiksmažodžius atskirti nuo tų antrosios asmenuotės veiksmažodžių, kurie baigiasi *au*, taip pat nuo trečiosios asmenuotės veiksmažodžių su galūne *mi*.

Bet geriausiai galima pažinti veiksmažodžių asmenuotę iš būsimojo laiko, o taip pat ir iš būtojo laiko, kuris padaromas iš būsimojo laiko. Tačiau sunku nustatyti, kaip padaromas būsimasis laikas tam, kuris iš gyvosios kalbos jo nežino
62 arba neturi kur pasitikrinti; tam reikalui labai pravers pridedamasis žodynas.

IV. Dėl esamojo laiko reikia pasakyti, kad tuo atveju, kai veiksmažodis baigiasi galūne *dżu, ćiu* arba *czu*, antrajame asmenyje iš *dź* iškrinta *ź*, o *ć* arba *cz* pavirsta į *t*. Pavyzdžiui: *žáidżu, žáidi; geidżu, geidi; pérſzwiećiu, pérſzwieti*. Tačiau trečiajame asmenyje *dź, ć, cz* vėl vartojamos: *žáidże, geidże, pérſzwiecze* [apšviečia]. Iš trečiojo asmens aukščiau minėtu būdu padaromi kiti abiejų skaičių asmenys, pvz.: *žáidżewa, žáidżeme; geidżewa, geidżeme* ir t. t. Vietoje paprastos *e* rašoma ir netikroji dvibalsė *ia*, kuri tariama beveik kaip *e*, būtent: *žáidżia, geidżia, pérſzwećia* ir daugisk. *žaidżiam, geidżiam* ir t. t. Apie tai žiūrėk pirmojo skyriaus § IV.

V. Būsimasis laikas padaromas iš esamojo laiko, artimiausią raidę prieš galūnę *u*, vadinamą pažymimąja raide, pakeičiant į *ſ*, pvz.: *dumóju* — būsim. l. *dumóſu; wadinnu* — būsim. l. *wadįſu; ſzaukiu* — būsim. l. *ſzaukſu*.

* Atitaisyta į *mokiu*.

Pastabos

(1) Keletas veiksmažodžių būsimajame laike išlaiko esamojo laiko pažymimąją raidę, pvz.: *dirbu* — būsim. l. *dirbſu; ſergu — ſirgſu; perku — pirkſu; dręſu* [drįstu] — *driſu; renku — rinkſu* ir t. t.

(2) Veiksmažodžių, kurie baigiasi galūne *ſzu*, esamasis
63 laikas sutampa su būsimuoju laiku, tiktai kirtis perkeliamas, pvz.: *átneſzu* — būsim. l. *atnéſzu; práneſzu* — būsim. l. *pranéſzu; muſzú* — būsim. l. *mùſzu; riſzù* — būsim. l. *riſzu; kiſzù* — būsim. l. *kiſzu.*

(3) Tie, kurie baigiasi *źu*, būsimajame laike vietoje *ź* turi *ſz*, pvz.: *atgręźu* — būsim. l. *atgręſzu; weźu* — būsim. l. *wéſzu.*

(4)Tie, kurie baigiasi *ſtu* arba *ſztu*, būsimajame laike netenka tiktai *t: wargſtu* — būsim. l. *wargſu* ir t. t.; *alpſtu* — būsim. l. *alpſu; Pagilpſtu, paſweikſtu* — būsim. l. *pagilpſu, paſweikſu; griſztu* — būsim. l. *griſzu.*

(5) Tuose veiksmažodžiuose, kuriuose prieš paskutinį skiemenį *du, tu* yra *n*, toji *n* ir *d* arba *t* pavirsta į dvigubą *ff*: *randu* — būsim. l. *raffu; ſuprantu — ſupraffu.*

Tačiau veiksmažodžiuose, kurie baigiasi *ku*, toji *n* būsimajame laike iškrinta ir galūnėje atsiranda šio laiko pažymimoji raidė, pvz.: *tinku* — būsim. l. *tikſu; trunku* — būsim. l. *trukſu; tunku* — būsim. l. *tukſu.* Taip pat tuose veiksma-
64 žodžiuose, kuriuose prieš paskutinį skiemenį yra *m*, toji *m* iškrinta ir lieka esamojo laiko pažymimoji raidė, pvz.: *limpu* — būsim. l. *lipſu; atſzimpu* — būsim. l. *atſzipſu.*

(6) Kai kuriuose veiksmažodžiuose balsė *e* priešpaskutiniame skiemenyje pavirsta į balsę *i*, kuri lieka taip pat būtajame laike ir tuose laikuose, kurie iš jo sudaromi. Pvz.: *breddu* [brendu] — būsim. l. *briſſu*, būt. l. *briddau; ſergu — ſirgſu, ſirgau; perku — pirkſu, pirkau; dręſu* [drįstu] — *drįſu, drįſau; renku — rinkſu, rinkau; lendu — lįſu, lindau; prámenu — pramįſu, práminau; kremtu — krimſu, krimtau* ir t. t.

Tačiau veiksmažodžio *wengiu* būsim. l. yra *wengſu, ſtengiùs — ſtengſùs, dengiu — dengſu, bengiu* [baigiu] — *bengſu.*

(7) Veiksmažodžių *mezgu, rezgu* būsim. l. yra *megſu, regſu; wagiu* — būsim. l. *wokſu.*

IV. Būtasis laikas padaromas iš esamojo laiko, panaudojant būsimąjį laiką; esamojo laiko pažymimoji raidė, kuri buvo iškritusi būsimajame laike, būtajame laike vėl atsiranda, pvz.: *wadinnu* — būsim. l. *wadįſu*, būt. l. *wadinnau; dumóju* [galvoju] — būsim. l. *dumóſu*, būt. l. *dumójau; atleidžiu* — būsim. l. *atleiſu*, būt. l. *atleidżau.*

Pastabos

1. Tuose veiksmažodžiuose, kuriuose prieš *u* esamajame laike yra dviguba *l* arba *r*, antroji *l* arba *r*, iškritusi būsi-
65 majame laike, būtajame laike nebeatsiranda ir jame lieka viena *l* arba *r*, pvz.: *kullù* — būsim. l. *kulſu*, būt. l. *kúlau; barrù* — būsim. l. *barſu*, būt. l. *baraù; berru* — būsim. l. *berſu*, būt. l. *bėrau; durrù* — *durſu, durau.*

2. Veiksmažodžiai su galūne *tu* pakeičia *t* į *ć*, pavyzdžiui: *mettù, metćiau.* Tačiau ten, kur prieš *t* arba *d* yra *n*, *t* ir *d* sudvigubinamos, pvz.: *ſuprantu* — būt. l. *ſuprattaù; randu — raddaù.*

3. Žodžių su galūne *ſtu, śtu* arba *ſztu* būtasis laikas yra toks: *apdulkstu* — būt. l. *apdulkau; gaištu — gaiſzau; ſprogſtu — ſprogau.*

4. Veiksmažodžių su galūne *auju* būtojo laiko galūnė yra *awau*, pvz.: *karáuju — karawaù; keláuju — kelawaù; prarakáuju* [pranašauju] — *prarakawaù; prakaitáuju — prakaitawaù; pateikáuju* [nedirbu] — *pateikawaù; ragáuju — ragawaù; ruſtáuju — ruſtawaù; tarnáuju — tarnawaù; welikáuju — welikawaù; žynáuju — žynawaù* ir t. t. (Trečiame asmenyje kirčiuojamas antras skiemuo: *karáwo, keláwo, prarakáwo* ir t. t.)

5. Ypatingai padaromas būtasis laikas šių veiksmažodžių:
66 *palówiau* — iš *paláuju, paláuſu; émjau* — iš *immu, imſu; mezgiau, rezgiau* — iš *rezgu, regſu, mezgu, mekſu.*

6. Šio laiko trečias asmuo baigiasi arba *o* (pvz.: *dumójo, gárbino, gaiſzo, tarnáwo*), arba *e* (pvz.: *denge, werke, priwerte, mélde, gére*), arba *a (pirka, ſirga).* Plačiau apie tai gramatikoje. Visa kita turi paaiškėti iš vartosenos.

Apie neveikiamąją rūšį

Lietuviai tokios neveikiamosios veiksmažodžių rūšies, kaip lotynai ir graikai, neturi, bet jos vietoje vartoja dalyvį su daiktavardiniu veiksmažodžiu *esmi*.

(Apie daiktavardinius veiksmažodžius žiūrėk 9-jį skyrių.)

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Mokinnamas esmi*
Mokinnamas essi
Mokinnamas esti

Dvisk. *Mokinnamu eswa*
Mokinnamu esta
Mokinnamu esti, yra

Daugisk. *Mokinnami esme*
67 *Mokinnami este*
Mokinnami esti, yra

Imperfektas

Vienask. *Mokinnamas buwau*
Mokinnamas buwai
Mokinnamas buwo

Dvisk. *Mokinnamu buwowa*
Mokinnamu buwota
Mokinnamu buwo

Daugisk. *Mokinnami buwome*
Mokinnami buwote
Mokinnami buwo

Perfektas

Vienask. *Mokintas esmi*
Mokintas essi
Mokintas esti, yra

Dvisk. *Mokintu eswa*
Mokintu esta
Mokintu esti, yra

Daugisk. *Mokinti eſme*
Mokinti eſte
Mokinti eſti, yra

68 Pliuskvamperfektas

Vienask. *Mokintas buwau*
Mokintas buwai
Mokintas buwo

Dvisk. *Mokintu buwowa*
Mokintu búwota
Mokintu búwo

Daugisk. *Mokinti búwome*
Mokinti búwote
Mokinti búwo

Būsimasis laikas

Vienask. *Mokintas buſu*
Mokintas buſi
Mokintas bus

Dvisk. *Mokintu buſiwa*
Mokintu búſita
Mokintu bus

Daugisk *Mokinti búſime*
Mokinti búſite
Mokinti bus

69 Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Mokintas buk*
Mokintas te eſſie arba ***tėſſie***

Dvisk. *Mokintu bukiwa*
Mokintu bukita
Mokintu téſſie

Daugisk. *Mokinti bukime*
Mokinti bukite
Mokinti téſſie

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask.	*(Jey, jeib idant)*	*Mokinnamas bućia* *Mokinnamas butumbei* *Mokinnámas butu*
Dvisk.		*Mokinnamu butumbiwa* *Mokinnamu butumbita* *Mokinnamu butu*
Daugisk.		*Mokinnami butumbime* *Mokinnami butumbite* *Mokinnami butu*

70

Imperfektas

(Jey, jeib idant)	*mokintas bućiau* *mokintas butumbei* *mokintas butu* ir t. t.

Vietoje perfekto vartojama tiesioginės nuosakos būtasis laikas su dalyviu *buwęs*, pvz., *Jey eſmi mokintas buwęs.*

Pliuskvamperfektas

Jei bućiau mokintas buwęs

Būsimasis laikas atitinka tiesioginės nuosakos būsimąjį laiką, tik prieš jį vartojama dalelė *jey, jog;* pvz., *jey buſu mokintas.*

Bendratis

Esamasis laikas

Mokinnamu buti

Būtasis laikas

Mokintu buti

Dalyvis

Esamasis laikas

Mokinnamas

71 Būtasis laikas

Mokintas

Būsimasis laikas

Mokįsemas
Mokintinas

Reikia įsidėmėti, kad šio ir kitų veiksmažodžių neveikiamąją rūšį lietuviai nelabai vartoja, jos vietoje vartojama arba sangrąžinė forma (pvz., vietoje *mokinnamas esmi* sakoma *mokinnûsi*), arba kitų veiksmažodžių veikiamoji rūšis (pvz., *wadin manę, bár manę).* Vietoje bendraties, pvz., *mokinnamu buti,* sakoma: *girdżiu, jog tawę mokin žmones,* arba *girdżiu, jog mokinnamas esti.*

Aštuntasis skyrius

Apie antrąją asmenuotę

Pirmosios asmenuotės yra tie veiksmažodžiai, kurie neturi augmento būsimajame laike ir tuose laikuose bei nuosakose, kurie sudaryti iš esamojo bei būsimojo laiko; taigi jie turi tiek pat skiemenų esamajame ir būsimajame laike. Dabar kalbėsime apie antrąją asmenuotę, kuri turi augmentą būsimajame laike, o tuo pačiu ir būtajame laike bei visuose laikuose, kurie sudaromi iš būsimojo bei būtojo laiko.

72 Augmentas yra balsės *e, i, y* arba *o,* atsirandančios būsimajame laike, pvz.: *mylu* — būsim. 1. *mylėsu; girdżiu — girdėsu;** *tikiu — tikėsu; klausau — klausysu; byau — byósu*

II. Šios asmenuotės veiksmažodžiai iš dalies yra nurodyti gramatikoje, o iš dalies juos reikia išmokti iš gyvos kalbos ir žodyno.

Pavyzdys

Su augmentu *e*

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Mylu*
Myli
Myli, myl

* Atitaisymuose įterpta *walgau — wálgisu.*

Dvisk. *Myliwa*
Mylita
Myli, myl

Daugisk. *Mylime*
Mylite
Myli, myl

Perfektas

Vienask. *Mylėjau*
Mylėjei
Mylêjo

Dvisk. *Mylejowa*
Mylėjota
Mylêjo

73 Daugisk. *Mylėjome*
Mylėjote
Mylêjo

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Mylėjęs buwau*
mylėjęs buwai
mylėjes buwo

Dvisk. *mylėjuſu, ſe buwowa*
mylėjuſu, ſe buwota
mylėjuſu, ſe buwo

Daugisk. *mylėję buwome*
mylėję buwote
mylėję buwo

Būsimasis laikas

Vienask. *Mylêſu*
mylêſi
mylês

Dvisk. *mylėſiwa*
mylėſita
mylês

Daugisk. *mylėſime*
mylėſite
mylês

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Mylêk (mylêki)*
te myl

74 Dvisk. *mylékiwa*
mylékita
te myl

Daugisk. *mylékime*
mylékite
te myl

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(Jeib, idant) mylécia*
mylétumbei
mylétu

Dvisk. *mylétumbiwa*
mylétumbita
mylétu

Daugisk. *mylétumbime*
mylétumbite
mylétu

Imperfektas

Vienask. *(Jeib, idant) mylécíau*
myletumbei
myletu ir t. t.

Perfektas

Vienask. *(Jey) eſmi mylęs*
eſſi mylęs
eſti, yra mylęs

Dvisk. *(Jey) eſwa mylęjuſu, ſe*
75 *eſta mylęjuſu, ſe*
eſti, yra mylęjuſu, ſe

Daugisk. *eſme mylęs*
eſte mylęs
eſti, yra mylęs

Pliuskvamperfektas

Vienask.	*(Jey)*	*bućia, ćiau mylėję̃s*
		bùtumbei mylėję̃s
		butu mylėję̃s
Dvisk.		*butúmbiwa mylėjuſu, ſe*
		butúmbita mylėjuſu, ſe
		butu mylėjuſu, ſe
Daugisk.		*butúmbime mylėje*
		butúmbite mylėje
		butu mylėje

Būsimasis laikas

Vienask.	*(Jey)*	*buſu mylėję̃s*
		buſi mylėję̃s
		bus mylėję̃s
Dvisk.		*buſiwa mylėjuſu, ſe*
		búſita mylėjuſu, e
		bus mylėjuſu, ſe
Daugisk.		*búſime mylėje*
		búſzite mylėje*
		bus mylėje

76

Bendratis

Esamasis laikas

Mylêti

Imperfektas

Mylint

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Mylėjus

Būsimasis laikas

Mylėſent

Siekinys

Mylėtu

* Atitaisyta į *buſite.*

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *Mylįs*
Mot. g. *Mylįnti*

Imperfektas

Vyr. g. *Mylėdamas, dams*
Mot. g. *Mylėdama*

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Vyr. g. *Mylėjęs*
Mot. g. *Mylėjusi*

77

Būsimasis laikas

Vyr. g. *Mylėsęs*
Mot. g. *Mylėsenti*

Pastabos

1. Esamojo laiko antrasis asmuo padaromas iš pirmojo asmens, tiktai *u* arba *iu* pakeičiama į *i*. Iš *mylu* padaroma *myli*, iš *kalbu — kalbi*, iš *regiù — regi*. Tačiau jeigu prieš *u* yra *dź* arba *cz*, tada nuo *dź* nukrinta *z*, o vietoje *cz* vartojama *t*, pvz.: *girdźiu — girdi; kenczu — kenti*.

2. Trečiasis asmuo baigiasi *i*, pvz., *girdi*, tik kirčiuojamas priešpaskutinis skiemuo; kaip matyti, iš trečiojo asmens toliau padaromi kiti dviskaitos ir daugiskaitos asmenys. Tačiau toji *i* labai dažnai, ypač kalbant, praleidžiama ir sakoma: *myl, gird, reg* ir t. t.

Trečiasis asmuo turi ne tik galūnę *i*, bet ir *a*, ypač jei veiksmažodžio gale yra paprasta *u;* pvz., iš *deru* padaroma *dėra*, iš *kruttu — krutta*, iš *kalbu — kalba*, iš *drebbu — drėba*. O dėl to dviskaita ir daugiskaita yra *dėrawa, dėrame; kruttawa, kruttame* ir t. t.

3. Nors būtojo laiko trečiasis asmuo turi galūnę *o*, kuri čia, kaip kitur, taip ir rašoma, bet daugumas lietuvių vietoj
78 jos taria *a;* jie sako: *girdėja, mylėja, kalbėja, fedėja* ir t. t. Tačiau dviskaitoje ir daugiskaitoje visada vartojama *o*, pvz.: *girdėjowa, girdėjome; mylėjowa, mylėjome; kalbėjowa, kalbėjome* ir t.t.

Neveikiamoji rūšis

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Mylimas eſmi
mylimas eſſi
mylimas eſti, yra ir t. t.

Imperfektas

Mylimas buwau
mylimas buwai
mylimas buwo ir t. t.

Perfektas

mylêtas eſmi
mylêtas eſſi
mylêtas eſti, yra ir t. t.

Pliuskvamperfektas

mylêtas buwau
mylêtas buwai
mylêtas buwo

Būsimasis laikas

mylêtas buſu
79 *mylêtas buſi*
mylêtas bus ir t. t. —

kaip pirmosios asmenuotės neveikiamoji rūšis.

Esamasis laikas *mylimas* padaromas iš esamojo laiko *mylime*, būtasis laikas *mylêtas* — iš bendraties *mylêti*.

Pavyzdys

Su augmentu *i**

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Daraù*
darai
dáro

* Atitaisyta į *y*.

Dvisk. *Dárowa*
dárota
dáro

Daugisk. *Dárome*
dárote
dáro

Perfektas

Vienask. *Dariau*
darei
dáre

Dvisk. *Dárewa*
dáreta
dáre

Daugisk. *Dáreme*
dárete
dáre

Pliuskvamperfektas

80

Vienask. *Dárę́s bnwau** ir t. t.
Dvisk. *Dáruſu, ſe buwowa* ir t. t.
Daugisk. *Dárę buwome* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *Daryſu*
Daryſi
darys

Dvisk. *Daryſiwa*
Daryſita
Darys

Daugisk. *Daryſime*
Daryſite
*Daryis***

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Daryck****, *daryki*
te dáro

---

* Atitaisyta į *buwau.*
** Atitaisyta į *darys.*
*** Atitaisyta į *daryk.*

Dvisk. *Darykiwa*
darykita
te dáro

Daugisk. *Darykime*
darykite
te dáro

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(Jeib, idant) Daryćia*
81 *darytumbey**
darytu

Dvisk. *Darytumbiwa*
darytumbita
darytu

Daugisk. *Darytumbime*
darytumbite
Darytu

Imperfektas

(Jeib, idant) daryćiau
darytumbei
darytu ir t. t.

Perfektas

Jey arba *jog eſmi dárę*

Pliuskvamperfektas

Jey bućia dárę

Būsimasis laikas

Jey buſu dárę

Bendratis

Esamasis laikas

Daryti

Imperfektas

Dárant

* Atitaisyta į *darytumbei.*

Perfektas ir pliuskvamperfektas

Dárus

Būsimasis laikas

Daryſent

82 Siekinys

Dorytu

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *dáraṣ*
Mot. g. *dáranti*

Imperfektas

Vyr. g. *darydams*
Mot. g. *darydama*

Perfektas

Vyr. g. *dárẹs*
Mot. g. *dáruſi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *daryſẹs*
Mot. g. *daryſenti*

Pagal šį pavyzdį padaromi visi kiti tokie veiksmažodžiai. Tačiau reikia įsidėmėti, kad tuo atveju, kai veiksmažodis baigiasi *tau*, pvz., *ſkaitau*, *ſtatau*, būtajame laike sakoma ne *ſkaitiau*, kaip *dariau* arba *ſakiau*, bet *ſkaičiau*, *ſtačiau*, nes *t* dėl geresnio skambėjimo pavirsta į *č*.

Neveikiamoji rūšis yra *daromas eſmi* (iš šio veiksmažodžio esamojo laiko pirmojo asmens *darome*); taip pat ir *ſkaitomas*, *ſakomas*, *iſzguldomas*, *walgomas* ir t. t.

Būtasis laikas yra *darytas*. Būsimojo laiko

1. dalyvis *daryſémas*
2. ----- *darytinas*

83 Neveikiamoji rūšis *daromas eſmi* ir t. t. asmenuojama taip pat, kaip pirmosios asmenuotės neveikiamoji rūšis *mokinnamas* arba *mylimas*.

Pavyzdys

Su augmentu *o*

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*Bijau*
	bijai
	bijo
Dvisk.	*Bijowa*
	bijota
	bijo
Daugisk.	*Bijome*
	bijote
	bijo

Perfektas

Vienask.	*Bijójau*
	bijójei
	bijôjo
Dvisk.	*bijójowa*
	bijójota
	bijôjo
Daugisk.	*Bijójome*
	bijójote
	bijôjo

Pliuskvamperfektas

Vienask.	*Bijójęs buwau*
84 Dvisk.	*Bijójuſu, ſe búwowa*
Daugisk.	*Bijóje búwome* ir t. t.

Büsimasis laikas

Vienask.	*Bijôſu*
	bijôſi
	bijôs
Dvisk.	*Bijóſiwa*
	bijóſita
	bijôs

Daugisk. *Bijóſime*
bijóſite
bijôs

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Bijôk (ki)*
tebijo

Dvisk. *Bijókiwa*
bijókita
tebijo

Daugisk. *Bijókime*
bijókite
tebijo

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(Jeib, idant) bijóćia*
bijótumbei
bijótu

Dvisk. *Bijótumbiwa*
bijótumbita
bijótu

Daugisk. *Bijótumbime*
bijótumbite
bijótu

Imperfektas

(Jeib, idant) bijóćiau
bijótumbei, bijótu ir t. t.

Perfektas

(Jey, jog) eſmi bijójęs ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Jey bućia bijójęs

Būsimasis laikas

Jey buſu bijójęs ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas

Bijôti

Imperfektas

Bijant

Perfektas ir pliuskvamperfektas

*Bijólus**

Būsimasis laikas

Bijófent

Siekinys

Bijotu

86 Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *bijąs*
Mot. g. *bijanti*

Imperfektas

Vyr. g. *bijódams*
Mot. g. *bijódama*

Perfektas

Vyr. g. *bijójęs*
Mot. g. *bijójusi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *bijófęs*
Mot. g. *bijófenti*

Sangrąžinė forma yra *bijaus, byais, byos***. Neveikiamoji rūšis — *bijomas efmi* ir t. t.

---

* Atitaisyta į ***bijojus.***
** Atitaisyta į *bijais, bijos.*

Apie trečiąją asmenuotę

o taip pat apie sangrąžinį veiksmažodį ir daiktavardinius veiksmažodžius *eſmi, tampu, ſtojůs.*

Trečioji asmenuotė baigiasi *mi* ir beveik atitinka graikų veiksmažodžių su galūne μι asmenuotę.

Ši asmenuotė yra tokia:

87

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask.	*Dům'*
	důdi
	důd, důſti, důſt
Dvisk.	*Důwa*
	důdat
	důd, důſti, důſt
Daugisk.	*Důme*
	důſte
	důd, důſti, důſt

Perfektas

Vienask.	*Dawiau*
	dawei
	dawe
Dvisk.	*Dáwewa*
	dáweta
	dáwe
Daugisk.	*Dáweme*
	dáwete
	dáwe

Pliuskvamperfektas

Vienask.	*Dawęs buwau* ir t. t.
Dvisk.	*Dawuſu, ſe buwowa* ir t. t.
Daugisk.	*Dawe buwome* ir t. t.

Būsimasis laikas

88

Vienask.	*Důſu*
	důſi
	důs
Dvisk.	*Důſiwa*
	důſita
	důs
Daugisk.	*Důſime*
	důſite
	důs

Liepiamoji nuosaka

Vienask.	*Důk (důki)*
	tedůde, tedůd, tedůſt*
Dvisk.	*Důkiwa*
	důkita
	*tedůde**
Daugisk.	*Důkime*
	důkite
	*tedůde**

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask.	*(Jeib, idant)*	*důćia*
		důtumbei
		důtu
Dvisk.		*Důtumbiwa*
		důtumbita
		důtu
Daugisk.		*Důtumbime*
		důtumbite
		důtu

89

Imperfektas

Vienask.	*(Jeib, idant)*	*důćiau*
		důtumbei
		důtu ir t. t.

* Atitaisyta į *tedůdė*.

Perfektas

Vienask. *(Jey) dáwęs eſmi* ir t. t.
Dvisk. *dáwuſu, ſe eſwa* ir t. t.
Daugisk. *dáwe eſme* ir t. t.

Pliuskvamperfektas

Vienask. *(Jey) bućia dáwes* ir t. t.
Dvisk. *butumbiwa dawůſu, ſe* ir t. t.
Daugisk. *butumbime dáwe* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *(Jey) buſu dáwes* ir t. t.
Dvisk. *buſiwa dáwuſu, ſe* ir t. t.
Daugisk. *buſime dáwe* ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas

Důti

Imperfektas

Důdant

Perfektas

Dáwus

90 Būsimasis laikas

Důſent

Siekinys

Důtu

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *Důdąs*
Mot. g. *Důdanti*

Imperfektas

Vyr. g. *Důdamas, dams*
Mot. g. *důdama*

Perfektas

Vyr. g. *Dawęs*
Mot. g. *Dáwuſi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *Důſęs*
Mot. g. *Důſenti*

Tokių veiksmažodžių su galūne *mi* šioje kalboje nėra daug; štai daugumas jų:

Důmi [duodu] ir iš jo padaromi sudurtiniai žodžiai, pvz.: *atdůmi, pardůmi, padůmi, ſudůmi* ir t. t.

Demmi [dedu], *dedi, deſt*, būsim. l. *dėſu*, būt. l. *dėjau* ir iš jo padaromi sudurtiniai žodžiai.

Eimi [einu], *eiſi, eit*, būsim. l. *eiſu*, būt. l. *eijau, ejau.*

Emi [valgau], *ėdi, ėd, ėſt*, būsim. l. *ėſu*, būt. l. *ėdau.*

91 *Giemi* [giedu] arba *giedu, giedi, gied, gieſt*, būsim. l. *giedóſu*, būt. l. *giedójau.*

Liekmi [lieku], *liekſi, liekt*, būsim. l. *likſu*, būt. l. *likkau.*

Raumi [raudu], *rauſi, rauſt*, būsim. l. *raudóſu*, būt. l. *raudójau.*

Saugmi [saugau], *ſaugſi, ſaugt*, būsim. l. *ſaugóſu*, būt. l. *ſaugójau.*

Sergmi [sergiu], *ſergſi, ſergt*, būsim. l. *ſérgeſu*, būt. l. *ſérgejau*

ir iš jų padaromi sudurtiniai žodžiai.

Čia reikia įsidėmėti, kad šių veiksmažodžių esamasis laikas dažniausiai asmenuojamas kaip *důmi*, bet jų būsimasis ir būtasis laikai paimti iš pirmesnių asmenuočių.

Trečiosios asmenuotės neveikiamoji rūšis padaroma iš dalyvio imperfekto *důdams*, pvz., *důdamas eſmi*, o būtasis laikas *důtas* — iš bendraties esamojo laiko *důti*, pvz., *důtas eſmi.* Šios asmenuotės neveikiamoji rūšis asmenuojama kaip pirmesnių asmenuočių neveikiamoji rūšis.

*

Iki šiol buvo kalbama apie paprastų veiksmažodžių asmenavimą. Tačiau 6-me skyriuje buvo paminėti ir sangrąžiniai veiksmažodžiai, kurie kai kam galėtų sudaryti sunkumų, taigi mes čia duodame šios asmenuotės pavyzdį.

92 Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Linkſminůſi, nůs*
Linkſmineſi, nes
Linkſminaſi

Dvisk. *Linkſminawos*
Linkſminatos
Linkſminaſi

Daugisk. *Linkſminamės*
Linkſminatės
Linkſminaſi

Būtasis laikas

Vienask. *Linkſminauſi, naus*
Linkſmineiſi, neis
Linkſminoſi, nos

Dvisk. *Linkſminowas**
Linkſminotas
Linkſminoſi, nos

Daugisk. *Linkſminomes*
Linkſminotes
Linkſminoſi, nos

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Linkſminęſi buwau*
Linkſminęſi buwai
98 *Linkſminęſi buwo*

Būsimasis laikas

Vienask. *Linkſmiſůs*
Linkſmiſies
Linkſmiſis

Dvisk. *Linkſmiſiwos*
Linkſmiſitos
Linkſmiſis

Daugisk. *Linkſmiſimes*
Linkſmiſites
Linkſmiſis

* Atitaisyta į *linſminowas*.

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Linkſminkiſi, is*
telinkſminės

Dvisk. *Linkſminkiwos*
Linkſminkitos
telinkſminės

Daugisk. *Linkſminkimes*
Linkſminkites
telinkſminės

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(Jeib, idant) Linkſminćiůſi, ćiůs*
94 *Linkſmintumbeiſi, beis*
Linkſmintuſi, tus

Dvisk. *Linkſmintumbiwos*
Linkſmintumbitos
Linkſmintus

Daugisk. *Linkſmintumbimes*
Linkſmintumbites
Linkſmintus

Imperfektas

Vienask. *Jeib, idant tinkſminćiauſi*, ćiaus* ir t. t.

Būtasis laikas

Vienask. *(Jey) eſmi linkſminęſi*
eſſi linkſminęſi
eſti linkſminęſi

Dvisk. *Eſwa linkſminuſus, es*
Eſta linkſminuſus, es
Eſti linkſminuſus, es

Daugisk. *Eſme linkſminęs*
Eſte linkſminęs
Eſti linkſminęs

* Atitaisyta į *linkſminćiauſz.*

Pliuskvamperfektas

Vienask. *(Jey) bućiau linkſminęſi*
95 Dvisk. *butumbiwa linkſminuſus, es*
Daugisk. *butumbime linkſminęs*

Būsimasis laikas

Vienask. *(Jey) buſu linkſminęſi*
buſiwa linkſminuſus, es
buſime linkſminęſi

Bendratis

Esamasis laikas

Linkſmintiſi, ties

Siekinys

Linkſmintuſi, tus

Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *Linkſminąſi, nas*
Mot. g. *Linkſminantiſi**

Imperfektas

Linkſmindamąſi

Perfektas

Linkſminęſi ir t. t.

Reikia pažymėti, kad šio sangrąžinio veiksmažodžio subjunktyvo ir bendraties nuosakų būtasis laikas mažai vartoja-
96 mas. Jo vietoje vartojamas sangrąžinio veiksmažodžio *paſilinkſminu* būtasis laikas, pvz.: *paſilinkſminęs eſmi, bućia, buſu; Paſilinkſminant, paſilinkſminus, paſilinkſmiſent.* Tai liečia ir dalyvius: *paſilinkſmindamas, paſilinkſmindama, paſilinkſminęs, paſilinkſminuſi, paſilinkſmiſęs, paſilinkſmiſenti.*

*

Toliau eina daiktavardiniai veiksmažodžiai, kurių yra trys: *eſmi, tampu, ſtojůs.*

---

* Atitaisyta į *linkſminantiſi, tis.*

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

Vienask. *Eſmi*
eſſi
eſti, eſt, yra

Dvisk. *Eſwa*
eſta
eſti

Daugisk. *Eſme*
eſte
eſti

Perfektas

Vienask. *Buwau*
buwai
búwo

Dvisk. *Búwowa*
*búwota**
búwo

97 Daugisk. *Búwome*
búwote
búwo

Pliuskvamperfektas

Vienask. *Buwęs buwau*
buwęs buwai
buwęs buwo

Dvisk. *buwuſu, ſe buwowa*
buwuſu, ſe buwota
buwuſu, ſe buwo

Daugisk. *buwę buwome*
buwę buwote
buwę buwo

Būsimasis laikas

Vienask. *Buſu*
buſi
bus

* Atitaisyta į *búwota* ir t. t.

Dvisk *Bûſiwa*
buſita
bus

Daugisk. *Buſime*
buſite
bus

Liepiamoji nuosaka

Vienask. *Buk (buki)*
(buk) teeſſie, teſſie (teſti, teſt vietoje *teeſt)*

98 Dvisk. *Bukiwa*
bukita
(buk) teeſſie

Daugisk. *Bukime*
bukite
(buk) teeſſie, es

Subjunktyvas

Esamasis laikas

Vienask. *(Jeib, idant) bućia*
bútumbei
bútu

Dvisk. *Bútumbiwa*
butumbita
butu

Daugisk. *Bútumbime*
bútumbite
bútu

Imperfektas

Vienask. *(Jeib, idant) bućiau*
butumbei
butu ir t. t.

Perfektas

Vienask. *(Jey, jog) eſmi buwęs*
eſſi buwęs
eſti, yra buwęs

99 Dvisk. *Eſwa buwuſu, ſe*
esta buwuſu, ſe
eſti buwuſu, ſe

Daugisk. *Eſme buwę*
eſte buwę
eſti buwę

Pliuskvamperfektas

Vienask. *(Jey, jeib) bućia buwęs* ir t. t.
Dvisk. *bútumbiwa buwuſu, ſe* ir t. t.
Daugisk. *bútumbime buwę* ir t. t.

Būsimasis laikas

Vienask. *(Jey) buſu buwęs*
Dvisk. *Buſiwa buwuſu, ſe*
Daugisk. *Buſime buwę* ir t. t.

Bendratis

Esamasis laikas

Buti

Imperfektas

éſant, ſant

Būtasis laikas

búwus

Būsimasis laikas

Búſent

Siekinio nėra

100 Dalyvis

Esamasis laikas

Vyr. g. *éſąs*
Mot. g. *éſanti, ſanti*

Imperfektas

Vyr. g. *Bûdamas*
Mot. g. *Búdama*

Perfektas

Vyr. g. *Buwęs*
Mot. g. *Buwuſi*

Būsimasis laikas

Vyr. g. *Buſęs*
Mot. g. *Buſenti*

[Veiksmažodžio *tampu* būsimasis laikas yra *tapſu*, būtasis laikas *tapau*; iš jo padaromi visi kiti laikai. *Stojůs* — būsim. l. *ſtofůs*, būt. l. *ſtojaus*; šis veiksmažodis kaitomas taisyklingai.]

*

Su beasmeniais, o taip pat su pirminiais bei išvestiniais veiksmažodžiais supažindinama gramatikoje. Šiaip jau žinome, kad beasmenių veiksmažodžių vartojamas tik trečiasis asmuo, pvz.: *lya*, *ſniekt*, *atdrekſta*.

Apie dalyvį reikia žinoti štai ką:

(1) Esamasis laikas baigiasi ne vien *ąs* ir *įs*, kaip matyti paradigmose, bet taip pat ir *ęs*; taip esti tada, kai daugiskaitos esamojo laiko pirmasis asmuo padaromas iš vienaskaitos trečiojo asmens su galūne *e*, pvz.: *kenczęs* iš *kenczem* (vienaskaitos trečiasis asmuo yra *kencze**); *atléidżęs* iš *atléidżem*, *atleidże*; neveikiamoji rūšis yra *kénczemas*, *atléidżemas*.

(2) Imperfektas baigiasi *damas* arba sutrumpintai *dams* ir visose asmenuotėse padaromas iš bendraties esamojo laiko. Pvz.: *garbindamas*, *garbindams* iš *garbinti*, *rasdams* iš *raſti*, *mylėdams*, *girdėdams* iš *mylėti*, *girdėti*, *darydams* iš *daryti*, *důdams* iš *důti*, *budams* iš *buti*. Tačiau šis imperfektas nelinksniuojamas kaip kiti laikai, nes nesakoma: *garbindams*, *garbindancio*, bet vartojami esamojo laiko netiesioginiai linksniai — *garbinanczo*, *garbinanczam* ir t. t.

Dešimtasis skyrius

Apie kitus žodžius, kurie padeda sudaryti kalbą

Iki šiol buvo kalbama apie vardą, įvardį, veiksmažodį, dalyvį, dabar paminėsime tokius žodžius, kurie nekaitomi gimine, nelinksniuojami ir neasmenuojami, o lieka tokie, kokie yra, nekaitomi, būtent: prieveiksmis, jungtukas ir

* Atitaisyta į *Kencze*.

102 jaustukas. Tačiau kai kurie prieveiksmiai laipsniuojami, pvz.: *geray, geraus, geráuſey; grazey, gražaus, gražáuſey; daug, daugiaus, daugiáuſey; didey, didžaus, didžáuſey.*

Kadangi šios dalelės yra randamos žodyne, o taip pat jau yra surašytos gramatikoje, tai nėra reikalo jas šioje vietoje kartoti. Čia pravartu pažymėti tiktai jaustukus, būtent:

O! ak! — sušunkant,
mielul, aukſut — myluojant,
a a á — juokiantis,
ay, ak, deja, ayman — raudant ir unkščiant,
o, ba — ką nors pataisant,
czui, tfui — keikiantis ir spiaunant į ką nors,
titſz, ſtitſz, ſt, ſtyl — liepiant nutilti arba nurimti.

Tuo baigiame mūsų kompendiumo pirmąją dalį.

103 Antroji dalis

APIE TAI, KAIP TEISINGAI JUNGTI ŽODŽIUS, KAD IŠ JŲ SUSIDARYTŲ IŠTISA KALBA; TAI LOTYNIŠKAI VADINAMA SYNTAXIS

Gramatikoje tai buvo plačiau nagrinėjama. Šiame trumpame kompendiume tegali būti duodamos tik kai kurios būtiniausios taisyklės, liečiančios būdingus šios kalbos bruožus.

I-oji taisyklė. Lietuviai, kaip ir lotynai, būdvardį deda kartais prieš daiktavardį, kartais po jo; teisinga sakyti ir *waiks wieźlibas*, ir *wieźlibas waiks*. Vokietis, priešingai, nesako *ein Knab feiner*, bet būdvardį visada deda prieš daiktavardį: *ein feiner Knab, ein guter Mann* [geras vyras].

II. Vokiečiai skiria: *zweene Männer* [du vyrai], *zwo Frawen* [dvi moterys], *zwey Gläſer* [du stiklai]; lietuviai taip pat skiria vyr. g. *du* ir mot. g. *dwi;* jie sako: *du wyru, dwi Panni.* Bevardės giminės lietuvių kalboje nėra; tai jau buvo minėta šio kompendiumo pirmojoje dalyje, 2-e ir 4-e skyriuje. Abiejų giminių kilmininkas ir naudininkas sutampa — sakoma: *dwieju wyru, dwieju Pannu, dwiem wyram* ir *dwiem Pannom.*

104 III. Vokiečiai ir lotynai savybinius įvardžius *meus, a, um, tuus, tua, tuum, noſter, noſtra, noſtrum, veſter, veſtra, veſtrum, mein, dein, unſer, euer* derina su vardais gimine ir

linksniu, o lietuviai vartoja kilmininką *mano, tawo, muſu, juſu* ir sako: *Tėwas mano, Sunus tawo;* daugisk. *muſu, juſu Tewas* (iš pirminio įvardžio *aſz, tu*). Taip sako ir graikai: πατήρ μου, ἡμός* σου ἄρτος ἡμῶν, ἁμαρτία ὑμῶν. [mano tėvas, tavo sūnus, mūsų duona, jūsų nuodėmė]. Vienaskaitos naudininkas ir galininkas pasakomas dar ir taip: *manam Tewui, tawam Sunui, Aſz maną waiką nuſunćiau.* Tačiau daugiskaitos kilmininkas *muſu, juſu* lieka visuose linksniuose nekaitomas.

IV. Sangrąžiniai įvardžiai *ſaw, ſawę* ir *ſawą* lietuvių vartojami taip: *ſaw* kaip *mir* [man], *dir* [tau], *ſich* [sau], o *ſawo* kaip *meinen* [mano], *deinen* [tavo], *ſeinen* [savo]. Pavyzdžiui, kalbant pirmuoju asmeniu: *Aſz ſaw knygas pirkau,* įvardis *ſaw* vokiečių kalboje reiškia *mir (Ich habe mir ein Buch gekaufft);* tuo tarpu lietuviškai nelabai galima sakyti *aſz man knygas pirkau,* nors šiaip *man* ir turi reikšmę *mir.* Taip pat kalbant antruoju asmeniu *(du haſt dir ſchaden gethan — tu ſaw iſzkádą* [nuostolį] *padarei), ſaw* reiškia *dir,* nes, sakydamas *tu taw iſzkádą padarei,* kalbėčiau neteisingai, nors šiaip *taw* ir turi reikšmę *dir. Saw* vartojamas taip pat trečiajam asmeniui pažymėti ir reiškia *sich (jis ſaw*
105 *ger padáre — er hat ſich güttlich gethan, jis ſawę wargino — er hat ſich geplaget).* Taip pat ir įvardis *ſawa*: *Aſz ſawą Tėwą mylėjau — ich habe meinen Vater geliebet, Tu ſawą Tėwą mylėjei — du haſt deinen Vater geliebet, jis ſawą Tewą mylėja — er hat ſeinen Vater geliebet.* Tačiau jei vokiškai sakoma: *Ich habe dir ein Buch gekaufft, Ich habe deinen Vater geehret, du haſt meinen Vater geliebet,* tai lietuviškai — *Aſz taw* (bet ne *ſaw*) *knygas pirkau, Aſz tawą Tėwą gárbinau, tu maną Tewą mylėjei,* nes veiksmas čia liečia jau kitą asmenį.

V. Santykinį įvardį *kas* galima vartoti kaip norima — tiek vyriškosios, tiek moteriškosios giminės reikšmėmis, o taip pat ir su bevardės giminės reikšmę turinčiu būdvardžiu, pvz.: *kas tai wyras? kas tai moteriśke? kas* vartojamas ir be įvardžio *tai*: *kas taw miela, małonu yra.* Taip pat sakoma: *kas diena, kas tzeſa* [visuomet] vietoje *kożna* [kiekvieną] *diena, kożna czeſą* [laiką].

VI. Prieš daiktavardinį veiksmažodį *eſmi* ir po jo vartojamas vardininkas, pvz., Jon. 10: *Aſz eſmi géras Piemů.*

* Atitaisyta į ὑός.

Tačiau paskutinysis vardininkas dažnai pakeičiamas įnagio ablatyvu, būtent: *Jis yra karálumi, Jis yra wiſkupu.* Apie tai dar bus kalbama toliau.

106 Įsidėmėk, kad po trečiojo asmens *nėra* vartojamas kilmininkas. Vokietis sako — *der Vater iſt nicht zu haus*, o lietuvis — *Nėra Tėwo name*; Nėra kúnigo tenai (der Herr iſt nicht da)*; *nėra jo czonay.*

VII. Skaitvardžiai nuo 1 iki 10 jungiami su daiktavardžiu, derinant gimine, skaičiumi ir linksniu, pvz.: *wiens wyras, du wyru, trys wyrai, wiena mote, dwi moteri, trys moteriškes, keturi ſólai, kéturios kojos* ir t. t.

Tačiau skaitvardžiai nuo 10 iki 20 jungiami su kilmininku: *deſzimts priſakimu, wienólika, dwylika Apaſtalu**, trylika Mókitoju* ir t. t.

VIII. Vardą *daug* kai kas vartoja būdvardiškai ir jungia su beveik visų linksnių daiktavardžiu, pvz., naudininko linksnyje teisingai sakoma *daug žmonėms.* Tačiau dažniau ir geriau jis vartojamas kaip daiktavardis: *Daug žmonu ateya manesp* [pas mane], *daug wiru reggėjau.* Kilmininko linksnyje taip pat sakoma *iſz daugio prieżaśćiu*, o naudininko — *daugiam žmonû.*

107 *Kiek, tiek* vartojama su kilmininku: *kiek žmonû aſz ſutikkaù.* Be to, sakoma: *iſz kieko żodžiu (aus so wenig Worten).*

IX. Jei prie veiksmažodžio, kuris paprastai vartojamas su galininku, pridedama neigiamoji dalelė *ne*, tai tasai veiksmažodis jungiamas ne su galininku, bet su kilmininku. Aiškus pavyzdys yra Mat. 7: *Géras médis gérą waiſu atneſz, géras médis negal pikto waiſaus atnéſti.*

Tačiau kartais kilmininkas netinka vartoti, pvz.: *neweſk mus ing pagúndima* (Mat. 6); *Darbai zôkano* [įstatymo] *neapteiſin žmogu, ne daro žmogu teiſu.* Čia nelabai galima sakyti *neweſk muſu, neapteiſin nedára žmogaus* ir t. t.

X. Vietoje įvardžių *man, ſaw, manę, ſawę* lietuviai dailiai vartoja daleles *mi, im* ir *ſi;* vietoj *padėk man* dailiau sakoma *pamidėk*, o daugiskaitoje vietoj *padėk mums — pamúmsdėk; pamimókink* — vietoj *pamokink manę.* Taip pat ir *ſuſimilkim* — vietoje *ſuſſimilk man, nepaſiáukštink* — vietoje *nepaáukštink ſawę, máżinaś* vietoj *maźni* [mažini] *ſawę.*

* Atitaisyta į *namė.*
** Atitaisyta į *Apáštalu.*

108 XI. Veiksmažodis *gélbmi* arba *gelbu* vartojamas su galininku, bet *pagélbmi* — su naudininku, pvz., Mat. 27: *Jis kittiems pagélbeja, o ſawę negal gélbeti.*

XII. Veiksmažodžiai, vadinami sangrąžiniais (apie tai 6-e skyriuje), paprastai vartojami su ablatyvu, pavyzdžiui: *Nuſitikéti* [pasitikėti] *Diewu*; *Wieſpats mėkſtaſi* [mėgsta] *tais, kurie jo bija*, Ps. 147; *jis báidos manimi.*

Kartais jie vartojami su prielinksniu *ant* ir kilmininku: *ant Diewo nuſitikéti* ir t. t.

XIII. Daiktavardiniai veiksmažodžiai (prieš kuriuos ir po kurių lotynai vartoja vardininką) labai dailiai jungiami su po jų einančiu daiktavardžio arba būdvardžio ablatyvo linksniu, ypač kai toks daiktavardis reiškia pareigų pavadinimą. Pavyzdžiui: *Jis wįskupu paſtôjo* [tapo]; *kaip girdêja, jog Archelaus karálumi buwa*, Mat. 2; *žodis Diewo kunu paſtôjo* [tapo], Jon. 1; *Ligónis jau nu* [dabar] *blogu* [silpnu] *tápo; Rods norim iśganytais buti.*

Įvardijamieji veiksmažodžiai *wadinti, ſzaukti, praminti, padaryti, inſtatyti* ir t. t. vartojami taip pat su ablatyvu, pvz.: *Wadinna, ſzaukia, pramen jį Práraku* [pranašu]; *daryti neką karálumi; inſtatyti* [paskirti] *ką klebónu.* Taip pat: *Dûtas, fųſtas mums eſti Mokįntoju* ir t. t.

XIV. Su ablatyvu vartojami ir kai kurie niekatrieji veiksmažodžiai. Pvz.: *Wieſpats dûs nulyti ant piktúju žaibais úgnimi bei ſiera*, Ps. 11; *Kuns krauju tek; ákis áſzaromis ték; Diewo ſunus žmógumi gimę; didžu áugti; wándenimi pawirs.*

XV. Vardai, reiškiantieji „į vietą“, lietuvių kalboje pasakomi arba vienu žodžiu, pvz.: *mieſtan, kieman*, arba su prielinksniu: *ing mieſta, ing kiema* [kaimą].

Vardai, reiškiantieji „kurioje vietoje“, nusakomi su vietos ablatyvu, pvz.: *aſz giwénu ſwietę, aſz dirbu kieme*, arba ir su prielinksniu: *aſz gywénu ant ſwieto, aſz dirbu ant kiemo.*
110 Tačiau negalima vietoj *aſz giwénu mieſte* sakyti — *ant mieſto.* Šalia *manimp, muſimp yra* sakoma *prieg manes, prieg muſu yra.* Vis dėlto dailiau yra vartoti vieną žodį.

XVI. Ką lotynai išreiškia gerundiumu, tą lietuviai nusako bendratimi: *trumpay apettai primenant, newieną neiſziñant* [be išimties].

Lietuviai, panašiai kaip hebrajai, sako: *Wadinte wadinnau, kweſte pakwėćiau.* Kai pridedama dalelė *ne*, pvz., *nežiń-*

note neżinnojau, pabrėžiama dar labiau, nes neigimas sustiprėja.

XVII. Bendratimi lietuviai nusako ir tai, ką lotynai išreiškia dalyviu, pvz.: *Diewui pádedant — Deo adjuvante; Mokįntojui bárant; jem pabėgus.*

XVIII. Dalyvius lietuviai labai dažnai vartoja ir mėgsta jais ką nors nupasakoti arba trumpai pasakyti: *Jis kentėjęs, ijs praliejęs yra* vietoj *ijs kentėja, praliejа. Jis atwėręs burną kalbėja — Er hat ſeinen Mund auffgethan und geredet; kėlęs eija ſzqlin — als er auffgeſtanden war, gieng er hinweg.*

111 XIX. Po sangrąžinio veiksmažodžio dailiai vartojamas dalyvio vardininkas, pvz.: *gyriaſi wiſs' ſinnąs; tikiſi wiſz mokąs; ſakoſi teiſu éſąs.*

XX. Vokietis sako: *Ich freue mich, daſz du geſund nach Hauſe kommen biſt*, o lietuvis tą patį pasako dalyvio galininku: *dzaugiùs, tawę ſweiką namů pareijuſi*, arba trumpiau: *ſweik namů parejęs. Ich höre der Krieg habe noch kein Ende — Girdżiu kára dabar neturinti galo.* Po tokių veiksmažodžių lotynų kalboje vartojamas galininkas su bendratimi.

XXI. Juo daugiau pavartota neigiamų dalelių, tuo labiau jos ką nors paneigia, pvz.: *ne tiek aſz jo neatboju, nėra nei wieno Kurs ger dara*, Psalm. 14.

XXII. Su kuriais linksniais vartojami prielinksniai, parodo ši lentelė:

Tik su kilmininku	*nůg* *iſz* *pirm* *dęl* *tarp*
Tik su galininku	*per* *pas* *pra, pro* *aplink* *prieſz* *ing, y*
112 Tik su ablatyvu	*ſu* *ties*
Su kilmininku ir naudininku	*ik, iki: ik dangaus;* *iki ſzamczeſui*

Prielinksniai su kilmininku ir galininku: *uz* su kilmininku, jei tai reiškia *jenſeit*, pvz., *uż uppes (jenſeit des Fluſſes)*; su galininku, jei reiškia *für*, pvz., *uż darba (für die Arbeit)*. Taip pat ir *pagal* bei *prieg — pagal Diewa, pagal griekus* [nuodėmes] *muſu* ir *pagal* arba *pagalei grieku muſu*.

Po vartojama su kilmininku, naudininku, galininku ir ablatyvu skirtingomis reikšmėmis, pvz.: *po deſzines, po triu dienu* ir *po trims dienoms, po wiſſo ſwieto kraſztus*. Apie tai, kaip ir apie asmenuotes, plačiau pasakyta gramatikoje.

Dievui garbė!

113 **Malonusis skaitytojau,** prieš pradėdamas vartyti šią knygelę, **teikis nepriekaištaudamas pataisyti klaidas,** čia įsibrovusias dėl to, kad, esant dideliam atstumui, nepateko man į rankas revizinė korektūra.

Puslapis.	Eilutė.	Skaityk	Puslapis.	Eilutė.	Skaityk*
. . . . .			. . . . .		
114			. . . . .		

[Dviskaitos naudininkas esti ir su ablatyvu, pvz.: *fu dwim rankom, fu dwiem weźimmam;* taip pat be prielinksnio: *dwiem rankom, dwiem weźimmam.*]

Vertė *E. Kraštinaitis*

* Klaidų atitaisymai čia neduodami, jie iškilnoti į Kompendiumo vertimą išnašomis (*Red.*).

D. KLEINO GRAMATIKŲ TURINYS

Grammatica Litvanica	**Lietuvių kalbos gramatika**	psl.
Praefatio	Prakalba	III
Praefatio ad lectorem cum salute	Prakalba skaitytojui su sveikinimu	XIII
Simon Dachius, in... M. Danielis Kleinii Grammaticen Lithvan.	Simonas Dachas... apie... magistro Danieliaus Kleino lietuvių kalbos gramatiką...	XXVI
M. Casparus Devitius, Reveren et clariss. Dn. M. Danieli Kleinio...	Magistras Kasparas Devicijus, Sveikinu... Danielių Kleiną...	XXVII
Pars prior. De etymologia.	Pirmoji dalis. Apie etimologiją.	1
Caput I. De literis earumq; scriptione, pronunciatione atq; divisione.	Skyrius I. Apie raides, jų rašybą, tarimą ir skirstymą.	1
Caput II. De literarum affectionibus, seu accidentibus.	Skyrius II. Apie įvairias raidžių padėtis arba akcidencijas.	16
Caput III. De accentibus.	Skyrius III. Apie kirčius.	21
Caput IV. De nomine et accidentibus ejus.	Skyrius IV. Apie vardą ir jo akcidencijas.	23
Caput V. De declinatione prima.	Skyrius V. Apie pirmąją linksniuotę.	30
Caput VI. De secunda declinatione.	Skyrius VI. Apie antrąją linksniuotę.	41
Caput VII. De tertia declinatione.	Skyrius VII. Apie trečiąją linksniuotę.	46
Caput VIII. De quarta declinatione.	Skyrius VIII. Apie ketvirtąją linksniuotę.	49
Caput IX. De quinta declinatione.	Skyrius IX. Apie penktąją linksniuotę.	52

Caput X. De genere.	Skyrius X. Apie giminę.	60
Caput XI. De nominis specie et figura.	Skyrius XI. Apie vardo pavidalą ir figūrą.	64
Caput XII. De anomalis seu heteroclitis.	Skyrius XII. Apie netaisyklingus ir netaisyklingai linksniuojamus vardus.	69
Caput XIII. De pronomine.	Skyrius XIII. Apie įvardį.	76
Caput XIV. De Verbo.	Skyrius XIV. Apie veiksmažodį.	83
Caput XV. De conjugatione in genere et in Specie prima.	Skyrius XV. Apie pirmąją asmenuotę, jos rūšis ir pavidalą.	88
Caput XVI. De secunda conjugatione.	Skyrius XVI. Apie antrąją asmenuotę.	105
Caput XVII. De tertia conjugatione.	Skyrius XVII. Apie trečiąją asmenuotę.	116
Caput XVIII. De verbis substantivis.	Skyrius XVIII. Apie daiktavardinius veiksmažodžius.	123
Caput XIX. De verbis impersonalibus.	Skyrius XIX. Apie beasmenius veiksmažodžius.	127
Caput XX. De verbi specie et figura.	Skyrius XX. Apie veiksmažodžių pavidalą ir figūrą.	129
Caput XXI. De participio.	Skyrius XXI. Apie dalyvį.	131
Caput XXII. De adverbio.	Skyrius XXII. Apie prieveiksmį.	133
Caput XXIII. De praepositione.	Skyrius XXIII. Apie prielinksnį.	140
Caput XXIV. De conjunctione.	Skyrius XXIV. Apie jungtuką.	141
Caput XXV. De interjectionibus.	Skyrius XXV. Apie jaustukus.	143
Pars posterior. De Syntaxi.	Antroji dalis. Apie sintaksę.	144
I. De convenientia nominis, pronominis et verbi.	I. Apie vardo, įvardžio ir veiksmažodžio derinimą.	144
II. De regimine, vel constructione cum genitivo.	II. Apie valdymą, arba konstrukciją su kilmininku.	149
De constructione cum dativo.	Apie konstrukciją su naudininku.	155

De constructione cum accusativo.	Apie konstrukciją su galininku. 156
De constructione cum ablativo.	Apie konstrukciją su ablatyvu. 158
De nominibus loci et temporis.	Apie vietos ir laiko vardus. 161
De modorum et inprimis infinitivi constructione.	Apie nuosakų ir ypač bendraties konstrukcijas. 162
De participiorum constructione.	Apie dalyvių konstrukciją. 164
De adverbiorum constructione.	Apie prieveiksmių konstrukciją. 166
De praepositionum constructione.	Apie prielinksnių konstrukciją. 167
De constructione conjunctionum.	Apie jungtukų konstrukcijas. 173
Mendas...	Klaidų atitaisymai (lietuviškame vertime perkelti į teksto išnašas). 175

Compendium Litvanico Germanicum	**Lietuviškai vokiškas kompendiumas** psl.
Vorrede an den günstigen Leser.	Pratarmė į malonų skaitytoją. II
Erster Theil. Von den Worten.	Pirma dalis. Apie žodžius. 1
I capittel. Von den Buchstaben und ihrer Geltung, auch wie man sie rechter massen aussprechen und schreiben sol.	I skyrius. Apie raides ir jų reikšmę, o taip pat kaip jas teisingai reikia tarti bei rašyti. 2
II capittel. Von dem Nomine.	II skyrius. Apie vardą. 10
III capittel. Von den Declinationibus.	III skyrius. Apie linksniuotes. 13
IV capittel. Vom Genere.	IV skyrius. Apie giminę. 40
V capittel. Vom Pronomine.	V skyrius. Apie įvardį. 45

VI capittel. Vom Verbo.	VI skyrius. Apie veiksmažodį.	53
VII capittel. Von den Conjugationibus.	VII skyrius. Apie asmenuotes.	55
VIII capittel. Von der andern Conjugation.	VIII skyrius. Apie antrąją asmenuotę.	71
IX capittel. Von der dritten Conjugation.	IX skyrius. Apie trečiąją asmenuotę.	86
X capittel. Von den übrigen Wörtern, die eine Rede helffen machen.	X skyrius. Apie kitus žodžius, kurie padeda sudaryti kalbą.	101
Ander Theil. Von rechtmässiger Zusammenfügung der Wörter, damit eine völlige Rede daraus Werde, welches zu Latein Syntaxis genennt wird.	Antra dalis. Apie tai, kaip teisingai jungti žodžius, kad iš jų susidarytų ištisa kalba; tai lotyniškai vadinama syntaxis.	103
.. folgende errata...	Klaidų atitaisymai (lietuviškame vertime perkelti į teksto išnašas).	113

KAI KURIŲ D. KLEINO VARTOJAMŲ TERMINŲ IR TIKRINIŲ VARDŲ* PAAIŠKINIMAI

Ablatyvas (ablativus). Iš lotynų k. *ablatus* „atskirtas“. Ablatyvas yra kai kurių senųjų indoeuropiečių kalbų linksnis, kurio pirminė reikšmė yra nutolimo, atsiskyrimo. Lotynų kalboje ablatyvas turi kelias reikšmes, jų tarpe įnagio, būdo, vietos ir kt.

Akcidencija (akcidens, accidentia). Akcidencija — laikina, praeinanti, neesminė daikto savybė. Akcidencijos terminas plačiausiai buvo vartojamas viduramžių scholastikoje ir XVII—XVIII a. filosofijoje. Akcidencija, kaip kintantis būvis, buvo priešpastatoma tartum nekintamai daikto esmei, arba substancijai. Iš filosofijos šis terminas buvo perkeltas į gramatiką. Prie akcidencijų buvo priskiriama tiek kalbos dalių gramatinės kategorijos, pvz.: linksnis, laikas, nuosaka, tiek žodžių darybos dalykai, pvz., sudurtinių ir išvestinių žodžių daryba (figūra ir pavidalas). Akcidencijos, atitinkančios mūsų skiriamas gramatines kategorijas, nebuvo pakankamai diferencijuojamos, pvz., prie nuosakos akcidencijos, šalia tiesioginės, tariamosios bei liepiamosios nuosakos, buvo priskiriama ir veiksmažodžio bendratis.

Akūtas (acutus). Akūtas graikų kalboje yra priegaidė, kuriai būdingas balso pakilimas antroje skiemens pusėje. Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje akūtu vadinama tvirtapradė priegaidė.

Apokopė. Žodžio galo nukritimas.

Aspiracija. Aspiracija yra garso *h* tarimas su kai kuriomis fonemomis. Jei garsas *h* ištariamas prieš balsį, aspiracija vadinama balsine, jei po priebalsio — priebalsine.

* Jie duodami po terminų (*Red.*).

Atskyrimas (distinctio). Atskyrimu D. Kleinas vadina akcidenciją (žr.), kuri yra veiksmažodžių skirstymo pagal reikšmę, rūšį ir asmenį pamatas. XVI—XVII a. gramatikos moksle pagal reikšmę veiksmažodžiai buvo skirstomi į veikiamuosius, prie kurių priklausė veikiamosios rūšies tranzityviniai veiksmažodžiai, neveikiamuosius, kuriems buvo priskiriami neveikiamosios rūšies tranzityviniai veiksmažodžiai ir niekatruosius, prie kurių priklausė netranzityviniai veiksmažodžiai. D. Kleinas praplėtė tokį veiksmažodžių skirstymą pagal reikšmę, prijungdamas parūpinamuosius (žr. tranzityviniai) ir sangrąžinius veiksmažodžius. Skirstymas pagal rūšį buvo paremtas galūnių skirtingumu; tuo pagrindu lotynų kalboje buvo skiriami veikiamosios rūšies, neveikiamosios rūšies ir deponentiniai veiksmažodžiai.

Augmentas (augmentum). Augmentas yra kai kurių indoeuropiečių kalbų veiksmažodžio priešdėlis (graikų k. ε), pažymintis būtąjį laiką. Skiriamas dvejopas augmentas — skiemens ir laiko. Skiemens augmentas vartojamas su veiksmažodžiais, prasidedančiais priebalsiu (pvz., ἔφερον), o laiko augmentas — su veiksmažodžiais, prasidedančiais balsiu (pvz., ἦγον ∠ ἔαγον). D. Kleinas skiemens augmento sąvoką pritaiko lietuvių kalbos gramatikai, augmentu vadindamas būsimojo ir iš dalies būtojo laiko jungiamąjį balsį *o, y, ė*, pvz.: *žinau — žinojau — žinosiu; matau — matysiu; regiu — regėjau — regėsiu.*

Cirkumfleksas (circumflexus). Cirkumfleksas yra graikų kalbos ilgųjų balsių ir dvibalsių priegaidė. Jai būdingas balso pakilimas su toliau einančiu nusileidimu. Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje cirkumfleksu vadinama tvirtagalė priegaidė.

Daiktavardinis veiksmažodis (verbum substantivum). Daiktavardiniu veiksmažodžiu yra vadinamas veiksmažodis *būti*, žymintis patį daikto ar reiškinio egzistavimo faktą. XVI—XVII a. kalbininkai daiktavardiniais vadino veiksmažodžius *būti, tapti, egzistuoti* ir pan., kurie „reiškia daikto buvimą, neturėdami nei aktyvinės, nei pasyvinės reikšmės“ (žr. Finkas-Helvigas), ir skyrė juos prie niekatrųjų veiksmažodžių (žr.).

Deponentiniai veiksmažodžiai (verba deponentia). Deponentiniais vadinami tokie lotynų kalbos veiksmažodžiai, kurie, pagal formą būdami neveikiamosios rūšies, turi veikiamosios rūšies reikšmę.

Elipsė. Lengvai numanomų žodžių praleidimas.

Emfatiniai būdvardžiai (adjectiva emphatica). Šiuo terminu D. Kleinas vadina lietuvių kalbos įvardžiuotinius būdvardžius. Terminas sudarytas remiantis graikų kalbos gramatika. D. Kleino minimoje O. Gvaltperijaus (žr.) graikų kalbos gramatikoje pažymėta, kad „skirtis reiškia tam tikrą emfazę". Kadangi ši emfatinė (pabrėžiamoji) reikšmė lietuvių kalboje nusakoma įvardžiuotiniu būdvardžiu, D. Kleinas pritaiko jam emfatinio būdvardžio terminą.

Epentezė. Garso, neturinčio etimologinio pagrindo, atsiradimas žodžio viduryje.

Etimologija (etymologia). Iš graikų k. ἔτυμος „tikras". Etimologija yra žodžio kilmės ir jo giminystės santykių su tos pat kalbos ar kitų kalbų žodžiais nustatymas. Antikinė gramatika etimologijos terminu vadino mokslą apie tikrąją žodžio reikšmę. XVI—XVII a. gramatikos teorijoje etimologijos terminas suprantamas dvejopai. Vieni gramatikai, kaip P. Ramus (žr.), kuriais seka ir D. Kleinas, etimologija vadina gramatikos dalį, nagrinėjančią atskirus žodžius (morfologiją); be to, kai kurie jų prie etimologijos priskiria ir fonetiką. Kiti XVII a. kalbininkai, pvz., G. Fosas (žr.), etimologiją supranta kaip mokslą, tiriantį žodžių kilmę.

Fau (vau). Raide *v* lotynų kalboje buvo žymima balsis *u* ir priebalsis *v*. Tais atvejais, kai *v* žymėjo priebalsį, ji buvo vadinama fau.

Figūra (figura). Figūra XVI—XVII a. gramatikos moksle buvo vadinama viena iš vardo ir veiksmažodžio akcidencijų, būtent, sudurtinių žodžių sudarymas. Pagal figūrą vardai ir veiksmažodžiai buvo skirstomi į paprastuosius ir sudurtinius.

Gerundiumas (gerundium). Gerundiumas lotynų kalboje yra veiksmažodinis daiktavardis, kaitomas linksniais. Kartu jis turi ir veiksmažodžio savybių, nes valdo linksnį taip pat, kaip ir kitos veiksmažodžio formos. Savo reikšme gerundiumas yra artimas lotynų kalbos esamojo laiko bend-

račiai, kurią galima laikyti trūkstamu gerundiumo vardininko linksniu.

Gimininiai įvardžiai (pronomina gentilia). Gimininiais įvardžiais XVI—XVII a. gramatikos moksle buvo vadinami įvardžiai, reiškiantieji priklausymą tam tikrai žmonių grupei, pvz., savybiniai įvardžiai *jūsiškis, mūsiškis.*

Gimininiai vardai (nomina gentilia). Gimininiai vardai yra išvestinių vardų grupė. Jai priskiriami vardai, kurie reiškia priklausymą šeimai, giminei, tautai arba žymi kilimą iš kurios nors srities, krašto, miesto, vietovės.

Gravis (gravis). Graviu indoeuropiečių kalbose vadinamas ištarimas tų skiemenų, kurie neturi priegaidės. Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje graviu kartais vadinama trumpinė priegaidė.

Hifil. Hebrajų kalbos veiksmažodžio formų sistema, turinti kauzatyvinę reikšmę.

Hitpahel. Hebrajų kalbos veiksmažodžio formų sistema, turinti sangrąžinę reikšmę.

Imperfektas (imperfectum). Imperfektas senosiose indoeuropiečių kalbose yra veiksmažodžio būtasis laikas, žymintis neužbaigtą veiksmą.

Įvardiniai būdvardžiai (adjectiva pronominalia). XVI—XVII a. gramatikos moksle būdvardžiai buvo skirstomi į fizinius, žyminčius paties daikto savybę (pvz., *didelis*), metafizinius, žyminčius savybę, kurią kalbėtojas priskiria daiktui (pvz., *tinkamas*) ir įvardinius, t. y. tokius, kurie išskiria daiktą, nepažymėdami kokios nors jo savybės (pvz., *šitas, tas, kiekvienas*).

Kėzelinė kalba (Käselausch). Rytų Prūsijos vokiečių tarmės pavadinimas. Šį terminą vartoja ir M. Pretorijus XVII a. rankraštiniame veikale „Die Preussische Schaubühne" XVI kn.: „Neabejotina, kad ponų vartojama kalba dažnai taip skiriasi nuo paprastų žmonių kalbos, kad jie kartais vienas kito nesupranta. Tai rodo vokiečių aukštaičių (hochdeutsch) ir paprastų Prūsijos žmonių kalba, kurią vadina kėzeline (Käselausch). Kito krašto žmogui, kuris jos nėra girdėjęs, ji nesuprantama, nors tai yra iš tikrųjų vokiečių kalba, giminiška Pomeranijos ir Braunšveigo tarimui. Vis dėlto joje yra daug žodžių, nesuprantamų Pomeranijos ir Braunšveigo gyventojams".

Kokybė (qualitas). Kokybe kai kurie XVI—XVII a. gramatikai, jų tarpe ir D. Kleinas, laikė vieną iš vardo akcidencijų (žr.), pagal kurią skirstė vardus į daiktavardžius ir būdvardžius. Kiti XVII a. kalbininkai, pvz., G. Fosas, vardų skirstymo į daiktavardžius ir būdvardžius jau nebelaikė vardo savybe (akcidencija), o esminiu skirtumu.

Koncesyvas (modus concessivus). XVI—XVII a. gramatikose koncesyvo terminu žymima konjunktyvo (subjunktyvo žr.) nuolaidos reikšmė.

Krasis. Žodžio galo balsio susiliejimas su toliau einančio žodžio pradžios balsiu, taip pat šaknies balsio susiliejimas su priešdėlio balsiu arba šaknies galo balsio susiliejimas su priesagos balsiu.

Kritikai (critici). XVII a. kritika buvo vadinama kalbos mokslo sritis, kurios uždavinys buvo taisyti antikinius tekstus, iškreiptus vėlyvesnių perrašinėtojų. Remdamiesi ištaisytais tekstais, kritikai nustatinėdavo kalbos vartojimo normas. D. Kleinas, kalbėdamas apie „šiandieninius vokiečių kritikus", greičiausiai turi galvoje XVII a. Vokietijoje plačiai paplitusių kalbos draugijų (Sprachgesellschaften) narius, kurie stengėsi gryninti vokiečių kalbą, pašalinti iš jos skolinius, taisyti stilių ir pan.

Laikas (tempus). Laikas antikinėje metrikoje supratamas kaip skiemens ilgio vienetas. Trumpas skiemuo turi vieną laiką (kitaip vadinamą morą), ilgas skiemuo — du laikus. XVI—XVII a. gramatikos teorijoje laiko terminas buvo taikomas balsių bei priebalsių ilgumui žymėti.

Laiko skaitvardžiai (numeralia temporalia). XVI—XVII a. gramatikos moksle laiko skaitvardžiais buvo vadinami vardai, reiškiantieji metų skaičių, pvz., daiktavardžiai *dveigys*, *treigys*.

Mediumas (medium). Mediumas yra graikų ir kitų senųjų indoeuropiečių kalbų veiksmažodžio rūšis, kuri pažymi veiksmą, vykstantį kalbančiojo naudai, dėl jo, ryšium su juo ir t. t. Savo reikšme mediumas maždaug atitinka lietuvių kalbos sangrąžinį veiksmažodį ir neveikiamąją rūšį.

Niekatrieji neveikiamieji veiksmažodžiai (neutralia passiva). Žr. niekatrieji veiksmažodžiai.

Niekatrieji veiksmažodžiai (verba Neutra). Niekatrieji veiksmažodžiai yra XVI—XVII a. gramatikų pagal reikšmę išskiriama veiksmažodžių grupė (žr. atskyrimas),

kuriai priklausė intranzityviniai veiksmažodžiai. Jai buvo priskiriami ir niekatrieji neveikiamieji veiksmažodžiai, kurie, būdami veikiamosios rūšies, turi neveikiamąją reikšmę (pvz., *veneo* — esu parduodamas). Prie niekatrųjų veiksmažodžių taip pat buvo priskiriami ir daiktavardiniai veiksmažodžiai (žr.).

Oksitonas. Šis terminas paimtas iš graikų k. gramatikos ir reiškia žodį, turintį akūtą (žr.) paskutiniame skiemenyje. Platesne prasme oksitonais vadinami žodžiai, kurių kirčiuojamas paskutinis skiemuo.

Optatyvas (modus optativus). Iš lotynų k. *opto* „geidžiu". Senųjų indoeuropiečių kalbų veiksmažodžio nuosaka, kurios pagrindinė funkcija yra galimybės išraiška.

Paragogė. Garso, neturinčio etimologinio pagrindo, atsiradimas žodžio gale.

Paroksitonas. Graikų kalbos gramatikoje paroksitonais vadinami žodžiai, turintieji akūtą (žr.) priešpaskutiniame skiemenyje. Platesne prasme šis terminas taikomas žodžiams, kurių kirčiuojamas priešpaskutinis skiemuo.

Pastovūs ir nepastovūs vardai (immobilia et mobilia). XVI—XVII a. gramatikose vardai buvo skirstomi į pastovius (immobilia) ir nepastovius (mobilia). Prie nepastovių buvo priskiriami būdvardžiai ir tie daiktavardžiai, iš kurių sudaromi atitinkami moteriškosios giminės daiktavardžiai, pvz., *karalius* — *karalienė*. Pastoviais buvo vadinami vardai, neturintieji skirtingų lyčių (pvz., *žmogus*).

Pavidalas (species). Pavidalu XVI—XVII a. gramatikos moksle buvo vadinama viena vardo ir veiksmažodžio akcidencijų, būtent, išvestinių žodžių sudarymas. Pagal pavidalą vardai ir veiksmažodžiai buvo skirstomi į pirminius ir išvestinius.

Pažymimoji raidė (littera characteristica). Pažymimąja raide XVI—XVII a. gramatikai vadindavo balsę arba priebalsę, pagal kurią buvo skiriamos veiksmažodžio asmenuotės. Kartais pažymimąja raide būdavo laikomas žodžio kamiengalis, o kartais šaknies galo garsas. Taigi skirstymas šiuo pagrindu dažnai turėdavo atsitiktinį pobūdį.

Perfektas (perfectum). Perfektas senosiose indoeuropiečių kalbose yra veiksmažodžio laikas, žymintis užbaigtą veiksmą, vykusį tam tikrą laikotarpį esamajame laike.

Perifrazė. Sąvokos išraiška aprašomuoju būdu.

Pleonazmas. Žodžių arba jų formų perteklius.

Pliuskvamperfektas (plusquamperfectum). Pliuskvamperfekto terminas taikomas būtajam laikui, kuris kai kuriose indoeuropiečių kalbose (pvz., graikų kalboje) žymi tam tikrą laikotarpį vykusį užbaigtą praeities veiksmą; kitose kalbose (pvz., dabartinėje vokiečių kalboje) jis žymi veiksmą, įvykusį prieš kitą būtąjį veiksmą.

Potencialas (modus potencialis). Potencialo terminu žymima konjunktyvo (subjunktyvo žr.) galimybės reikšmė.

Proparoksitonai. Šis terminas paimtas iš graikų kalbos gramatikos ir reiškia žodį, turintį akūtą (žr.) trečiame skiemenyje nuo galo. Platesne prasme proparoksitonais vadinami žodžiai, kurių kirčiuojamas trečias nuo galo skiemuo.

Ramistinis *ē* (*η*) tarimas. Viduramžiuose senosios graikų kalbos raidė *η* buvo skaitoma kaip *ī*, remiantis bizantiniu tarimu. XVI a. prancūzų filologas Petras Ramus (1515—1572) laikėsi nuomonės, paremtos antikiniais graikų kalbos raštais, kad ši raidė klasikinėje graikų kalboje buvo tariama kaip *ē*.

Saksų žemaičių kalba (Niedersächsisch). Saksų žemaičių kalba, kitaip vadinama plattdeutsch, yra vokiečių kalbos tarmių grupė, apimanti šiaurines tarmes į rytus nuo Reino.

Sinkopė. Garso arba garsų junginio išnykimas žodžio viduryje.

Skaitvardžių indikatyvai (indicativi numerorum). Skaitvardžių indikatyvais kai kurie XVI – XVII a. gramatikai vadino iš skaitvardžių padarytus daiktavardžius (pvz., *vienumas*). Prie jų taip pat buvo priskiriami ir kuopiniai skaitvardžiai (pvz., *dvejetas*, *trejetas* ir kt.).

Spiritus asper. Aspiracijos (žr.) ženklas, graikų kalboje žymimas diakritiniu ženklu ‘, kilusiu iš raidės *н* (pvz., *ὁ* - *ho*).

Subjunktyvas (modus subjunctivus). Iš lotynų kalbos *subjungo* „prijungiu“. Subjunktyvas yra veiksmažodžio nuosaka, reiškianti kalbėtojo santykį su veiksmu. XVI—XVII a. gramatikos moksle subjunktyvas buvo priešpastatomas tiesioginei nuosakai kaip nuosaka, žyminti priklausymo santykį tarp pagrindinio ir šalutinio sakinio.

Tranzityviniai veiksmažodžiai. XVI—XVII a. gramatikos moksle tranzityviniais buvo vadinami veiksmažodžiai, reikalaujantieji papildinio be prielinksnio. D. Kleinas, remdamasis hebrajų kalbos gramatika (žr. hifil), tranzityviniais laiko parūpinamuosius lietuvių kalbos veiksmažodžius (žr. atskyrimas).

Vokiečių aukštaičių kalba (Hochdeutsch). Vokiečių aukštaičių kalba vadinamos vidurio ir pietų Vokietijos tarmės, kurių pamatu susiformavo literatūrinė vokiečių kalba. Šiuo terminu taip pat vadinama ir literatūrinė vokiečių kalba.

Albertas (1490—1568) — paskutinis kryžiuočių ordino didysis magistras (1510—1525) ir pirmasis Prūsijos hercogas (1525—1568), priėmęs liuteronų tikėjimą ir įvykdęs ordino sekuliarizaciją.

Aristotelis (394—322 pr. m. e.) — graikų filosofas.

Benediktas Laurencijus — čekų kalbos gramatikos autorius, parašęs „Grammaticae bohemicae, ad leges naturalis methodi conformatae et notis numerisque illustratae ac distinctae, libri duo, autore M. Laurentio Benedicto Nudozierino, Pragae, ex officina Othomariana, 1603, in 8°".

Dachas Simonas (1605—1659) — XVII a. vokiečių poetas.

Devicijus Kasparas (m. 1665) — nuo 1643 m. iki mirties buvo Tilžės elektorinės mokyklos rektorius.

Finkas Kasparas ir Helvigas Kristoforas — XVII a. pradžios vokiečių humanistai, parašę lotynų kalbos gramatiką: „Grammatica Latina. Ex praecipuis veterum et recentiorum grammaticorum, oratorum, historicorum, poetarum etc. coryphaeis, in legitimum systema, qua fieri potuit brevitate, redacta: nunc denuo recognita... Studio et opera Caspari Finkii et Christophori Helvici, Philosophiae antehac in Academia Giessena Professorum, Lipsiae 1621". (Ankstyvesnieji leidimai — 1610 m. ir 1615 m.).

Folkmaras Nikolajus — autorius dviejų knygų apie lenkų kalbą: „Compendium Linguae Polonicae in gratiam iuventutis Dantiscae collectum a Nicolao Volkmaro. Dantisci 1640" (I leidimas — 1596 m.); „Vierzig Dia-

logi, oder lustige Arten zu reden / von allerhand Sachen und Händeln / so täglich in Hausshaltung / Kauffmanschafft und andern Gewerben / daheim und auff der Reise pflegen fürzulauffen, in Deutscher und Polnischer Sprache gar herrlich zusammen gebracht / Durch seligen Herrn Nicolaum Volkmarum Weyland der Polnischen Sprache verordneten Praeceptorn im Gymnasio zu Dantzigk / jetzt aber der lieben Jugend zu sonderlichem Nutz / auch die Lateinische Sprache hinzugesetzt / und in Druck gegeben / Durch Balthasarum Kannengiessern Rectorem der Schule zu Graudentz. Die andere Edition merklich verbessert. Dantzigk. Gedrukt und verlegt durch Andream Hünenfelden Buchhändler 1649".

Fosas Gerardas Johanas — XVII a. filologas, gramatikos teorijos traktato „Gerardi Ioannis Vosii de arte grammaticae libri septem. Amsterdam 1635" autorius.

Fridrichas Vilhelmas — Brandenburgo elektorius ir Prūsijos hercogas 1640—1688 metais.

Georgas Fridrichas — Prūsijos hercogas 1578—1603 m.

Georgas Vilhelmas — Brandenburgo elektorius ir Prūsijos hercogas 1619—1640 metais.

Gvaltperijus Otonas — graikų kalbos gramatikos autorius, parašęs „Grammatica Graeca, ex optimis quibusque Auctoribus collecta... auctore Othone Gualtperio, S. Theolog. D. Editio Quarta, Marpurgi 1611".

Hurtelijus Johanas (m. 1667) — nuo 1635 m. Ragainės lietuvių kunigas, neišlikusio žodyno ir kai kurių giesmių autorius.

Klajus Johanas — vienos pirmųjų vokiečių kalbos gramatikos, daug kartų leistos, autorius (Grammatica Germanicae Lingvae Ex optimis quibusque autoribus collecta, opera et studio M. Johannis Claii, Hertzberg. Editio Septima, Lipsiae 1625).

Kleinas Johanas (m. 1662) — nuo 1633 m. Katėnų kunigas.

Lėmanas Johanas (vyresnysis, 1590 — 1664) — nuo 1638 m. Klaipėdos lietuvių kunigas.

Marcialas Markus Valerijus (g. apie 40 m., miręs po 100-tųjų m.) — romėnų poetas-epigramikas.

Martinijus Vilhelmas (m. 1671) — nuo 1642 m., pa-

gal kitus šaltinius — nuo 1645 m. Verdainės kunigas, 1670 m. persikėlęs į Priekulę, kur mirė 1704 m.

Ovidijus (Publijus Ovidijus Nazonas, g. 43 m. pr. m. e., m. 17 mūsų eros metais) — romėnų poetas.

Plinijus, Gajus Sekundus (vad. Vyresniuoju, 23 — 79) — romėnų rašytojas, 37 knygų veikalo „Gamtos istorija" autorius.

Pretorijus Fridrichas (1624—1695) — nuo 1646 m. Žilių kunigas, neišlikusio žodyno, giesmių ir kt. raštų autorius, išvertęs kai kurias biblijos vietas.

Pretorijus Kristoforas (1626—1654) — nuo 1648 m. Karaliaučiaus lietuvių kunigas.

Priscianas VI a. — lotynų gramatikas, parašęs 18 knygų veikalą apie lotynų kalbą „Institutiones grammaticae".

Propercijus Sekstus (g. apie 49 m. pr. m. e., m. apie 16 m. pr. m. e.) — romėnų poetas.

Ramus Petras (1515—1572)— prancūzų humanistas, daugelio filologinių ir gramatinių veikalų autorius.

Roteris Jeremijus parašė knygą: „Schlüssel zur Polnischen und Teutschen Sprache / Das ist recht gründliche Anleitung / wie nicht alleine ein Teutscher die Polnische / sondern auch wie ein Pole die Teutsche Sprache / leichter und eher lesen / verstehen / reden und schreiben lernen könne... Allen jungen Knaben, so in Polen ziehen: Wie auch denen / so hienein nicht kommen können / alle und jede Sachen im Handel und Wandel Polnisch zu verstehen und auszzusprechen / zu nothwendigem und nützlichem Brauch verfertiget / Durch Jeremiam Roterum, Glog. Colleg. der Schul. bey S. M. M. in Breslaw, Dantzig 1646".

Sapūnas Kristijonas (1589—1659) — antrosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos (Compendium Grammaticae Lithvanicae Theophili Schultzens Past: Cattenov, Regiomonti: Typis Friderici Reüsneri: Ser. El. Br. Typogr. 1673), išleistos T. Šulco 1673 m., autorius.

Seneka Liucijus Aneus (g. 4 m. pr. m. e., m. 65 mūsų eros metais) — romėnų filosofas ir rašytojas.

Skaligeris Julijus Cezaris — XVI a. humanistas, parašęs kelis veikalus, jų tarpe „De causis linguae Latinae libri tredecim. Apud Petrum Santandreanum, 1597 m.".

Teokritas (gyvenęs apie 300 m. pr. m. e.) — graikų poetas, idilinių poemų autorius.

DALYKINĖ RODYKLĖ

Medžiaga rodyklėje išdėstyta pagal tematiką, būtent: 1) tarmių dalykai, 2) fonetika, 3) morfologija (pagal kalbos dalis), 4) sintaksė ir 5) kiti dalykai.

Romėniškais skaitmenimis žymimi Gramatikos (G) ir Kompendiumo (K) pirmieji, originale nenumeruoti puslapiai, arabiškais skaitmenimis — originalo numeruoti puslapiai (jų numeriai vertimuose pažymėti paraštėse).

1. Tarmių dalykai

Lietuvių kalbos tarmės G XVII t. Tarminiai skirtumai G XIV tt., G 17 tt. *A* žemaičių tarmėje G 3. *D, t* vietoj *dž, č* žemaičių tarmėje G 38. Vardo galūnių *-ė* ir *-a* kaitaliojimas tarmėse G 47. Vardų galūne *-as* vienask. kilmininko tarminės formos G 36, G 38. Daiktavardžių galūne *-a* vienask. galininkas aukštaičių tarmėje G 45. Vardų galūne *-ė* vienask. galininkas aukštaičių tarmėje G 48 a. Daiktavardžių galūne *-as* vienask. vietininkas aukštaičių tarmėje G 40. Priebalsinio kamieno daiktavardžių linksniavimas tarmėse G XXIV. Įvardis *toks* žemaičių tarmėje G 80. Veiksmažodžių, turinčių jungiamąjį balsį *-y-* es. l. 3 asmens galūnė tarmėse G 114. Veiksmažodžių, turinčių jungiamuosius balsius, būt. kart. 1. 3 asmens sudarymas tarmėse G 111. Veiksmažodžių būsim. 1. sudarymas žemaičių tarmėje G 100. Veikiamosios rūšies dalyviai žemaičių tarmėje G 60. Būt. kart. l. veik. rūšies dalyvių tarminės formos G 132.

2. Fonetika

Garsai G 1. tt., K 2 tt.

Garsų skirstymas G 13.

Balsiai G 2 tt., K 2 tt.

Balsių skirstymas G 15. Užpakaliniai b-iai po minkštųjų priebalsių G 13 t., K 9 t. Nosiniai balsiai G 21.

Balsių iškritimas G 21. Sutraukimas G 20.

Jungiamųjų balsių ilgis G 107.

Atskiri balsiai: *a* — G 2 t., K 3, *a* vietoj *o* — K 3 t., *a* po *j* — K 7, *ą* — G 3 t., K 4, *e* — G 5 t., K 5 t., *ę* — G 6, K 6, *ė* — G 5, K 5, *i* — G 8, G 14, K 6, *į* — G 9, K 6 t., *y* — G 8 t., G 13, K V, K 7, *y* vietoj *in* ir *į* — K 7, *o* — G 10, K 8, *u* — G 11, K 9, *w* rašymas vietoj *u* — G 12, K 9, *ų* — G 12, K 9.

Priebalsiai G 1 tt., K 2 tt.

Skirstymas G 14 t., G 16. Kaita G 16. Matatezė G 19. Priebalsių minkštumo žymėjimas G 14. Aspiracija G 21. Vienos priebalsės rašymas vietoj dviejų G 19.

Atskiri priebalsiai: *b* — G 4, K 4, *c* — G 4, K 4, *č* — G 4 t., K 4, *d* — G 5, K 5, *dž* — G 5, K 5, *f* — G 6 t., K 2, *p* tarimas vietoj *f* — K 2, *g* — G 7, K 6, *h* — G 7, K 2, *j* — G 7, G 8, K 6, K 7, *k* — G 9 t., K 8, *ks* vartojimas vietoj *x* — K 9, *x* — G 12, K 2, *kv* vartojimas vietoj *q* — G 10, K 8, *k* vietoj *ch* — G 7, *l* — G 10, K 7 t., *m* — G 10, K 8, *n* — G 10, K 8, *p* — G 10, K 8, *p* tarimas vietoj *f* — K 2, *r* — G 10, K 8, *s* — G 10, K 8, *š* — G 10 t., K 8, *š* žymėjimas G 11, K 8, *t* — K 8, *v* — G 10, K 8, *z* — G 13, K 9, *ž* — G 13, K 9.

Dvibalsiai G 13 t., K 9 t. Dvibalsiai po minkštųjų priebalsių G 14. Dvibalsis *uo* G 14.

Galūnių trumpėjimas G 19 t.

Kirtis G 21 tt. Kirčių žymėjimas K V. Dvibalsių kirčiavimas K V. Priebalsinio kamieno daiktav. kirčiavimas G 56, K 34. Veiksmažodžių su jungiamuoju balsiu kirčiavimas G 107 t.

3. Morfologija

Kalbos dalys G 24, K 10. Žodžių vartojimas įvairiomis kalbos dalimis G 143.

Vardas G 23 tt., K 10 tt.

Skirstymas i daiktavardžius ir būdvardžius G 24, K 11.

Giminė G 60 tt., G 24, K 11, K 40. Vyr. g. vardai G 61, G 62. Vyr. g. vardų galūnės G 63 t., K 41 t. Mot. g. vardai G 61 t. Mot. g. vardų galūnės G 63 t., K 41.

Skaičius G 24, G 28, K 11, K 13. Dviskaita G 28. Dviskaitos vartojimas G 145 t., G 149. Daugiskaitos vartojimas G 146.

Linksnis G 24, G 28 tt., K 11, K 13. Linksniavimas G 24. Įnagininkas G 28, K 13. Įnagininko prieveiksmėjimas G 138. Vietininkas G 141, K 13. Senieji vietininkai G 26 t., G 134, G 135. Šauksmininkas G 24, G 28, K 11, K 13.

Linksnių vartojimas. Vardininkas K 105. Tarinio vardininkas G 149. Kilmininkas G 147 tt. Dalies k-as G 157. Neiginio k-as G 154, G 157, K 107. Įžymio k-as G 146. K-as su skaitvardžiais G 149 t. Naudininkas G 155 t. Galininkas G 156 tt. Laiko g-as G 162. Neiginio g-as G 107, G 154, K 106. Dvejybinis g-as G 158. Įnagininkas G 158 tt., K 108 t. Tarinio įn-as G 160. Vietininkas G 161, K 109 t. Senieji v-ai G 161. Laiko v-as G 162. Vietininko pakeitimas prielinksnine konstrukcija K 109.

Daiktavardis G 24, K 11.

Skirstymas G 24, K 11.

Giminė K 11. Vyr. g. d-iai galūne *-a* G 41, K 21. Vyr. g. d-iai galūne *-ė* G 46, K 24. Bendrosios g. d-iai G 62, K 41. Dviejų giminių d-iai G 72. Giminės įvairavimas G 72. D-ių galūne *-is* (-io) giminė K 42. D-ių galūne *-is* (*-ies*) giminė K 24 t., K 42. Priebalsinio kamieno d-ių giminė G 53, K 32.

Vienaskaitiniai d-iai G 69 t. Daugiskaitiniai d-iai G 41, G 70 t. Linksniuotės G 30 tt., K 13 tt. D-ių galūne *-as, -is, -ys* linksniavimas G 31 tt., G 36, K 13 tt., K 16 t. D-ių, turinčių *t, d* prieš galūnę *-is*, linksniavimas G 37 t. Vardininkas G 36, G 40. Kilmininkas G 36 t., G 40. Naudininkas G 38, G 40. Galininkas G 38, G 40. Įnagininkas G 36. Vietininkas G 36 t., G 41, G 48a. Šauksmininkas G 39, G 40, K 15. Daiktavardžių galūnių *-as, -is* kaitaliojimas G 35.

D-ių galūne *-a, -i, -ė* linksniavimas G 41 tt., G 46, K 21 t., K 24 tt. D-ių, turinčių *d, t* prieš galūnę *-ė*, linksniavimas G 48a. Daugiskaita G 45 t. Vardininkas G 44 t. Kilmininkas G 27 t., G 44 t., G 48a. Naudininkas G 45. Galininkas G 45, G 48a. Įnagininkas G 45, G 48a. Vietininkas G 45, G 48a.

D-ių galūne *-is (-ies)* linksniavimas G 46 tt., K 24 tt. D-ių, turinčių *d, t* prieš galūnę *-is* (*-ies*), linksniavimas G 48a. Vyr. g. d-ių galūne *-is (-ies)* linksniavimas G 47. Vyr. g. d-ių galūne *-is (-ies)*. dviskaita K 29. Kilmininkas G 48a, K 27 t. Šauksmininkas G 48a.

D-ių galūne *-us* linksniavimas G 49 t., K 29 t. D-ių galūne *-us* po minkšto priebalsio linksniavimas G 52. Daugiskaita K 31 t. Vienaskaitos įnagininkas G 52. Vietininkas G 52.

Priebalsinio kamieno d-ių linksniavimas G 52 tt., K 33 tt. Daugiskaitos vardininkas K 34. Šauksmininkas G 55, G 56, K 34. D-ių galūne *-uo* daugisk. naudininkas G 56.

Netaisyklingieji d-iai G 41, G 69 tt.

Svetimvardžiai G 73.

Daryba G 64 tt. Mažybiniai d-iai G 64, G 65 t., K 42.

Išvardžiai G 65 t. Būdvardiniai d-iai G 66. Skaitvardiniai d-iai G 75. Veiksmažodiniai d-iai G 67 t. Sudurtiniai d-iai G 68 t.

Atskiri d-iai: *daugis* G 72, jo vartojimas K 106, *duktė, jentė* G 54, *kiekas* G 72, *mėnuo* G 55, *sesuo* G 55, *smertis* G 47, *žmuo (žmogus)* G 52, G 55 t., G 71, K 31.

Būdvardis G 24, K 11.

Būdvardžių giminė G 24, G 62 t., K 11 t. B-ių bevardė giminė G 25, G 60 t., G 71 t., K 40 t.

Linksniuotės G 30 tt., K 13 tt., Vyr. g. b-ių galūne *-as* linksniavimas G 33 t., K 18. Vardininkas G 36, G 40. Kilmininkas G 40. Naudininkas G 38, G 40. Galininkas G 38, G 40. Įnagininkas G 39 t. Vietininkas G 39 t., G 41. Šauksmininkas G 39, G 40. Mot. g. b-ių galūne *-a* linksniavimas G 41 tt., K 21 t. Vardininkas G 44 t. Kilmininkas G 44 t. Naudininkas G 45. Galininkas G 45. Įnagininkas G 45. Vietininkas G 45.

Vyr. g. b-ių galūne *-us* linksniavimas G 49 t., K 29 t. B-ių galūne *-us* po *d, t* linksniavimas G 51. Naudininkas G 51. Įnagininkas G 52. Vietininkas G 52. Mot. g. b-ių galūne *-i* linksniavimas G 41 tt., K 21 t. Vardininkas G 44 t. Naudininkas G 45. Galininkas G 45. Įnagininkas G 45. Vietininkas G 45.

Vyr. g. b-ių galūne *-is* linksniavimas G 34, K 18 tt. B-ių, turinčių *d, t* prieš galūnę *-is*, linksniavimas G 37 t. Vardininkas G 36, G 40. Kilmininkas G 40. Naudininkas G 38, G 40. Galininkas

G 38, G 40. Įnagininkas G 39 t. Vietininkas G 39 t., G 41, G 48a. Šauksmininkas G 40. Mot. g. b-ių galūne *-ė* linksniavimas G 46 t., K 24 tt. Kilmininkas G 48a. Galininkas G 48a. Įnagininkas G 48a. Vietininkas 48a.

Įvardžiuotiniai būdvardžiai G 25 t., K 12. Linksniavimas G XXIII t., G 35 t., G 44, G 49, K 20 t., K 26 t. B-ių galūne *-us* įvardžiuotinės formos G 51.

Būdvardžių laipsniavimas G 27. Aukštesniojo laipsnio b-ių linksniavimas G 48, K 18 t. B-ių laipsnių vartojimas G 146.

Daryba G 64 tt., G 68. Mažybiniai vardai G 65 t. Išvardžiai G 65 t. Daiktavardiniai b-iai G 66. Skaitvardiniai b-iai G 75. Sudurtiniai b-iai G 68 t.

Būdvardžių *maža, menka* vartojimas G 146.

Skaitvardis G 73 tt., K 43 tt.

Kiekiniai sk-iai G 71, G 73 t., K 43 t. Kelintiniai sk-iai G 74, K 44. Kuopiniai sk-iai G 75. Dalybiniai sk-iai K 44 t.

Giminė G 74, K 25.

Linksniavimas G 44.

Atskiri sk-iai: *vienas* G 26, *du* G 62, K 41, K 103, *abu* G 71, *trys* G 25, G 46, G 48, G 62, K 25, K 41, *keturi—dešimtis* G 40, G 41, G 48, G 72, K 20, *vienuolika — dvidešimt* G 70, *tūkstantis* G 48, G 72.

Skaitvardžių derinimas su daiktavardžiais G 147, K 106.

Įvardis G 71, G 76 tt., K 45 tt.

Įvardžių suskirstymas G 76.

Asmeninių įv-ių linksniavimas G 77 tt., G 79, K 45 tt. Asmeninių įv-ių vartojimas G 148 t., G 149. Sangrąžinio įv-io linksniavimas G 78, K 47. Sangrąžinio įv-io vartojimas G 147. Savybinių įv-ių linksniavimas G 82, K 52. Jų vartojimas G 147. Jų derinimas K 104. Parodomieji įv-iai G 24. Jų linksniavimas G 79 tt., K 47 tt. Jų vartojimas K 10. Klausiamieji įv-iai K 52.

Sudurtiniai įv-iai K 52. Jų linksniavimas G 82.

Įvardžių linksniavimas. Dviskaita G 80. Naudininkas G 80. Įnagininkas G 81. Vietininkas G 76 tt.

Atskiri įv-iai: *alvienas* G 75, *anas* G 81, *kas* G 81, G 82, jo vartojimas G 148, K 105, *keli* K 13, įv-io *kiekas* vartojimas K 107, *kiekvienas* G 75, *kuris* G 81, K 49, *kursai* G 82, *pats* G 81 t., K 51 t., jo vartojimas G 147, *tas* G 25, G 60, G 81, K 40, jo vartojimas G 148, *tasai* G 82, *visas* G 26.

Įvardinės dalelės *-mi-*, *-im-*, *-si-* G 76, K 52. Jų vartojimas G 155, K 107.

Veiksmažodis G 83 tt., K 53 tt.

Suskirstymas G 83 t., K 53. Parūpinamieji v-iai G 83, K 53.

Asmuo G 84. Pirmasis asmuo K 61, trečiasis asmuo G 91, K 54. Beasmeniai veiksmažodžiai G 127 t., G 148, K 100. Jų vartojimas G 148. Neapibrėžtai asmeninės v-io formos G 128, G 148.

Skaičius G 84, K 53 t. Dviskaita G 90. Daugiskaita G 90.

Laikas G 84 t., K 54 t. Laikų sudarymas G 88 t., G 89. Es. l. infiksas G 101. Būtasis dažninis l. G 129 t. Būsimasis l. K 61 t. Sudurtiniai v-io laikai G 166. Jų vartojimas G 165.

Nuosakos G 85 t. Tiesioginės nuosakos vartojimas G 162. Tariamoji nuosaka G 85, G 87, K 54 t. Jos vartojimas G 167. Liepiamoji nuosaka G 85, G 86, G 91, K 55. Jos vartojimas G 162 t. Liepiamoji nuosaka su neiginiu *ne* G 167. Geidžiamoji nuosaka G 85. Jos sudarymas G 91. Jos vartojimas G 162 t.

Rūšys G 83a. Neveikiamoji rūšis G 102 tt., K 66. Jos vartojimas K 71.

Bendratis G 85, jos galūnė G 87, K 55, jos daryba G 90. Veiksmažodinis daiktavardis su prielinksniu vietoj bendraties G 164.

Veiksmažodžių galūnių redukcija G 84.

Asmenavimas G 88 tt., K 55 tt. Skirstymas asmenuotėmis G 88, K 55.

Veiksmažodžių jungiamieji balsiai G 71 t., G 89.

Veiksmažodžių be jungiamojo balsio asmenavimas G 91 tt., K 56 tt. V-ių kamiengalis G 88 t. Esamasis laikas K 62. Es. l. vienask. antrasis asmuo G 95. Es. l. vienask. trečiasis asmuo G 95. V-ių su minkštu kamiengalio priebalsiu es. l. G 95 t. Būt. kart. l. sudarymas G 96 tt., K 61, K 64 tt. V-ių su kamiengaliu *t* būt. l. G 96 tt. V-ių su kamiengaliu *-st-*, *-št-* būt. kart. l. G 96 t. V-ių su priesaga *-auti* būt. kart. l. G 97. V-ių su priesaga *-uoti* būt. kart. l. G 97 tt. Būt. kart. l. trečiasis asmuo G 98 t. Būsimojo l. sudarymas G 100 tt., K 62 tt. Neveikiamosios rūšies asmenavimas G 102 tt., K 66 tt.

Veiksmažodžių su jungiamaisiais balsiais asmenavimas G 105 tt., K 71 tt. V-ių su jungiamuoju balsiu *-ė-* asmenavimas G 108 tt., K 72 tt. Es. l. antrasis asmuo G 110 t., K 77. Es. l. trečiasis asmuo G 111, K 77. Būt. kart. l. trečiasis asmuo G 111. Būsim l. G 106. Neveikiamoji rūšis G 111 t., K 78. V-ių su jungiamuoju balsiu *-y-* asmenavimas G 112 tt., K 79 tt., jų galūnės G 114. Būt. kart. l. K 82. Būsim. l. G 106. Neveikiamoji rūšis G 114, K 82 t. Veiksmažodžių su jungiamuoju balsiu *-o-* asmenavimas G 115 t., K 83 tt. Jų būsim. l. G 107.

Atematinių v-ių asmenavimas G 116 tt., K 86 tt. Esamasis l. G 119 t. Atematinių v-ių es. l. lygiagretės tematinės formos G 119. Atematinių v-ių būt. kart. l. G 120, K 91. Būsim. l. G 120, K 91. Neveikiamoji rūšis G 121, K 91. Atskiri atematiniai v-iai K 90 t.

Sangrąžiniai veiksmažodžiai G 83a, G 94 t., G 155, K 53. Jų asmenavimas K 91 tt. Bendratis G 87. Atliktiniai laikai K 96. Sangrąžos dalelės vartojimas K 107. Sangrąžinių v-ių valdymas K 108. Sangrąžiniai v-iai vietoj neveikiamosios rūšies K 71. Sangrąžiniai v-iai su įnagininku G 159, K 108. V-ių su jungiamuoju balsiu *-o-* sangrąžinės formos K 86.

Pusdalyviai K 96. Padalyviai K 96.

Veiksmažodžių daryba G 129 tt. Išvestiniai v-iai G 83, G 129 t. Sudurtiniai v-iai G 83, G 130. Priešdėlėti v-iai G 131, G 169 tt., G 140 t.

Dalyvis G 26, G 68, G 85, G 131 tt., K 10.

Dalyvių laikų sudarymas G 131 t. Es. l. veik. ir neveik. rūšies dalyviai K 100 t. Neveikiamosios rūšies dalyviai G 105, G 133. Linksniavimas G 56 tt., G 132 t., K 35 tt. Dviskaita K 39 t. Da-

lyvių galūne *-įs* linksniavimas G 59, K 39. Es. l. veik. rūšies dalyvių daugisk. vardininkas G 59, K 36. Kilmininkas G 59. Įvardžiuotiniai dalyviai G 60. Es. l. įvardžiuotinių dalyvių daugisk. vardininkas G 60. Laipsniavimas G 133. Reikiamybės dalyvis G 133.

Dalyvių valdymas G 164. Dalyvių vartojimas G 164 tt., K 110.

Pusdalyvis G 59, G 60, G 131 t., K 101.

Padalyvis, jo vartojimas K 110.

Siekinys G 85, G 87, G 90. Jo vartojimas G 164.

Būdinys, jo vartojimas G 163, K 110.

Veiksmažodžių valdymas. V-iai su kilmininku G 151, G 153 t., v-iai su kilmininku ir prielinksniniu papildiniu G 153. V-iai su naudininku G 155 t., G 157, K 108, v-iai su naudininku ir prielinksniniu papildiniu G 156. V-iai su galininku G 56 t., G 152 t., K 108, v-iai su asmens galininku ir daikto kilmininku G 157 t., v-iai su galininku ir įnagininku G 160 t. V-iai su įnagininku ir prielinksniniu papildiniu G 159 t. V-iai su įvairiais linksniais G 152. Priešdėlėti v-iai su kilmininku G 153 t. Priešdėlėti v-iai su naudininku G 155 tt., G 157. Priešdėlėti v-iai su galininku G 158. Sangrąžiniai v-iai su įnagininku G 159, K 108. Atskiri veiksmažodžiai: *būti* G 117, G 123 tt., G 125, K 96 tt., *duoti* G 117 tt., jo vartojimas G 157, *eiti* G 121 tt., *gelbėti* G 57, jo valdymas K 108, *kęsti* G 95, *kentėti* G 95, *ketinti* G 164, *mokyti* G 158, K 57, K 61, K 100, *stotis* G 123, G 127, K 100, *tarti* G 95, *taryti* G 95, *tapti* G 123, G 129 tt., G 167.

Nekaitomosios kalbos dalys G 133.

Prieveiksmis G 26, G 71, G 133 tt., K V, K 10.

Prieveiksmių skirstymas G 134 tt.

Prieveiksmių laipsniavimas G 139, K 101 t.

Būdvardiniai p-iai G 138 t. Skaitvardiniai p-iai G 136.

Vardo įnagininko prieveiksmėjimas G 138. Prieveiksmių vartojimas G 166 t. P-ių valdymas G 166. Atskiri prieveiksmiai: *daug* G 72, K 106, jo vartojimas G 151, *kiek* G 72, G 75, jo vartojimas K 107.

Prielinksnis G 140 t., K V, K 10. Jo vartojimas G 75, G 166, G 167 tt., K 111, K 112.

Dalelės G 77: *gi* G 142, *gu* G 137, G 142, *juo* G 26.

Jungtukas G 141 tt., K V, K 10. Jo vartojimas G 173 t. *Kaip* vartojimas G 139.

Jaustukas G 143, K 10, K 102.

4. Sintaksė

Sintaksė G 144 tt., K 1, K 103.

Tarinio derinimas su veiksniu G 148. Būdvardžio jungimas su daiktavardžiu K 103. Dviejų suderintų įvardinių pažyminių vartojimas G 145. Būdvardžio vieta prie pažymimojo žodžio G 144 t. Bevardės g. būdvardžių vartojimas su įvardžiais G 145. Būdvardžių laipsnių konstrukcijos G 150. Žodžių įterpimas tarp dviejų suderintų sakinio dalių G 145. Išskirtinės sakinio dalys G 165. Sangrąžinių veiksmažodžių vartojimas su dalyviais G 165 t. Da-

lyvinės konstrukcijos su galininku G 163, G 165, K 111. Padalyvinės konstrukcijos G 163. Padalyvinės konstrukcijos su naudininku G 156, G 163. Kilmininko vartojimas su siekiniu G 164. Dvigubas neiginys G 166, K 111. Kilmininko vartojimas su skaitvardžiais G 149 t., K 106.

5. Kiti dalykai

Gramatikos paskirtis G XVIII tt. Kompendiumo paskirtis K IV. Bažnytinis potvarkis dėl lietuvių kalbos vadovėlių ir dėstymo G IV tt., K IV. Tilžės mokykla G III t.

Gramatikos sudarymo principai G XX. Recenzentai G XXI. Lietuvių kalbos abėcėlė G 1 t., K 2. Lietuvių kalbos santykiai su kitomis kalbomis G XIII t. Lietuvių dvibalsių atitikmenys kitose baltų kalbose G 18, G 19. Lietuvių kalbos paplitimas Rytprūsiuose G III, K III.

LIETUVIŠKŲ ŽODŽIŲ RODYKLĖ

Rodyklėje duodamos tik pagrindinės žodžių formos: daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių ir įvardžių — vienaskaitos vardininkas, veiksmažodžių (čia įeina ir dalyviai) — bendratis.

Romėniškais skaitmenimis žymimi Gramatikos (G) ir Kompendiumo (K) originalų nenumeruoti puslapiai, arabiškais skaitmenimis — numeruoti puslapiai. Skaičiai skliausteliuose rodo, kiek kartų žodis kartojasi tame pačiame puslapyje. Santrumpa žr. nurodoma į įprastas, plačiai vartojamas formas (pvz., *as* žr. *aš*, *er* žr. *ar*, *ghis* žr. *jis*).

a G 142, 143, 153, 167, 172, K 102
abelnai G 136
abu, abudu G 71 (4), 145 (3), 146 (2)
adyna G 45 (2)
adnas G 21 (2)
adventas G 12
afiera žr. apiera
ai G 143, K 102
aiman G 137, 143, K 102
ak G 85, 137, 143 (2), 167, K 102 (2)
akis G XXIV (2), 17, 20, 21 (2), 22 (3), 63, 153, 159 (2), 161, 169, K 28 (18), 42, 109, 113 (3)
akmuo G 14, 55 (3), 56 (2), 63, K 34
alba G 142.
alga G 151
aliejus G 69
alpti G 101 (2), K 63 (2)
alus G 22 (4)
alvienas G 75 (2), K 44 (2)
amen G 3
amžinai G 136
anas, ans(ai) G 76 (3), 81 (4), 134, 135 (2), 173
anasgi G 76
andai G 135
angelas G 38 (2), 61, 173
anksti G 17 (2)
ankstybas (-yvas) G 16 (2)
ant G XV (2), 17 (2), 60, 61, 152, 153, 156 (4), 158, 160 (2), 164 (2), 167 (3), 174 (2), K 108, 109, 110 (3)
antraip G 137
antraliekas G 74, K 44
antras G 74 (5), 138, K 44 (5)
ansgu G 77
apačia G 134, 139
apaštalas G 150, K 106, 114
apbiaurinti G 83a (3)
apčystijimas G 67
apčystyti G 67
apdovanoti G 159
apdulkėti (-dulkti) G 97 (3), K 65 (2)
apeiti G 117
apgalėti G 140, 169
apie (apietai) G 140, 167 (2), 168 (3), K 110
apiera G 7, K 2 (2)
apikalbis G 140
apimti G 158
apipenai G 70
apipiaustymas G 169

apipiaustyti G 169, 170
apipilti G 158, 169
apiplėkti G 170
apkalbėjimas G 140
apkęsti G 20 (2), 153
aplankyti G 129
aplenkti G 158
aplink G 140, 167 (3), K 111
apmaudas G 12, 150
aprūpinti G 83a
apsakyti G 170, 173
apsaugoti G 119 (2)
apsčiai G 166
apsergėti G 119 (2), 153
apsibiaurinti G 83a (2)
apsidžiaugti G 169
apsieiti G 83 a
apsiginti K 53 (2)
apsipažinti G 169
apsirūpinti G 83 a
apskųsti G 12, K 9 (2)
apslysti G 127 (3)
apstai žr. apsčiai
apstoti G 169
apšviesti K 61
apteisinti K 107 (2)
apturėti G 169
apžaisti G 169
ar (arne) G 17 (2), 137 (3), 142, 143, 162 (2)
arba G 142
argi G 137, 142
argu G 137 (2)
arklys G 14
artes G 137, 138
arti G 68, 140, 166
artimas G 68
as žr. aš
ast. žr. būti
aš G 17 (2), 19 (2), 25, 76, 77 (3), 85, 147 (4), 148, 149, 154, 173, K 12, 45 (2), 104 (4), 105 (4), 107, 109 (3), 110 (2), 111 (man) G 6 (2), 18 (2), 20 (2), 77 (8), 78, 79 (3), 85, 132, 134 (2), 135, 139, 141 (4), 149 (2), 152, 153, 155 (6), 157 (3), 159, 161, 162 (2), 164 (2), 167 (2), 168 (4), K 45 (6), 71 (2), 104, 106, 107 (5), 108, 110 (2) (mes, mudu) G 15, 18 (2), 20 (2), 26, 76, 77 (3), 78 (9), 79, 132 (2), 135, 139, 141 (2), 147, 148, 149 (2), 153, 154, 155 (3), 158 (3), 160, 161 (2), 162, 176, K 45 (4), 46 (7), 104 (3), 107 (3), 109, 110 (2), 112 (2)
ašaros K 109.
ąšgu G 77, 142
ašmas G 74, K 44
aštuoni G 44, 73 (3), K 43 (3), 44
aštuoniasdešimtas G 74
aštuoniolika G 73, K 43
aštrus G 51
atboti K 111
atdaryti G 170
atdėkavoti G 170
atdrėkti K 100
atduoti G 116, 119 (2), 140, 170, K 90
ateiti G XV (2), XVI (4), 8 (2), 17 (2), 117, 131, 137, 161, 162, 163 (2), 164 (3), 170, 173, 174, K 40 (2), 106
ateivis G 9
atgalios G 23.
atgrąžinti G 170
atgręžti K 63 (2)
atgriausti G 170
atgrįžti K 61
atilsėjimas G 159
atilsis G 146
atlankyti G 164
atleisti G 88 (3), 89 (3), 95 (3), 96 (4), 99 (4), 131 (2), K 64 (3), 101 (4)
atlikti G 117
atloti G 170
atmesti G 162
atminti G 9 (2), 20 (2), 21 (2), 26 (3), 99 (2), 152 (2), K 7 (2)
atnešti G 100 (4), 145, K 63 (2), 107 (2)
atpenč G 136
atpirkti K 54 (2)
atpirktojas G XVII (2), 35 (2), 37 (3), 39 (3)

atpulti G 170
atsakyti G 170
atsidėkavoti G 170
atsigręžti G 6 (2)
atsiklausti G 170
atsirasti G 83a
atsisveikinti G 159
atsiųsti G 21 (2)
atsižadėti G 154
atskirti G 17 (2)
atstoti G 163, 170
atsverti G 170
atšipti G 101 (3), K 61, 64 (2)
atverti G 170, K 110
atvesti G 15
atviras G 138
atžaisti G 170
augyvė G 61
augmuo G 55, K 34
augti K 109
auklė G 61
auksas G 12 (3), 38 (2), 145, 150, 159, 172, K 3 (2), 9
auksut G 143, 176, K 102
aukštai G 134, 136
aukštas G 24 (2), 27 (2), 167
aukštyn G 135
aukštintis K 53 (2)
ausis G 28 (2), 48 (18), 48 a (4), 49 (2), 175
aušti G 127 (3), 129
avelė K 42
avietė G 70
avinėlis G 39 (2)
avis G XXIV (2), 22 (3), 48a (4), 64, 75, K 42 (3), 113
avižos G 70
ąžuolas G 62

ba G 143, K 102
badas G 2, 159, K 3
bagotas G 138, 165
baidytis G 153, K 108
baimė G 2, 166, K 6
baisus G 63, K 8
bala G 146 (3)
balandis K 16 (17)
balsas G 159 (2)
baltas G 149
barti G 96 (3), K 65 (3), 71, 110
basas G 4
bau G 137
baudėjimas G 12
bažnyčia G 5, 13 (2), 29 (13), 45, 146, 154, 159, 161 (4), 162, 166, 175 (4), K 10 (2), 22 (12), 23 (8), 24 (5)
be G 140, 174
be- (veiksmažodžius su priešdėliu *be-* žr. prie pagrindinių žodžių)
bėda G 151
bėgti G 83
bei G 139, 142, 145, 146 (5), 148, 159 (2), 162, 173 (9), K 109
beigi G 173
bemaž G 136
ben G 137, 138 (2), 142 (2)
bengti G 102 (2), K 64 (2)
berti G 96 (3), K 65 (3)
beržas G 62
bės G 137
bet G 142
betaig G 142
biaurus G 14 (3), K 40 (3)
bijoti G 60 (4), 107 (3), 153, 164, 174, K 72 (2), 83 (19), 84 (25), 85 (16), 86 (12), 108, 114 (3)
byloti G 107 (3), 111 (2), 128, 132
blogas G 160, K 108
brangus G 4, 15 (2), 22, 25 (2), 27 (4), 51 (4), 52 (3), 63, 145, 150, K 10 (2), 12 (3), 23 (2)
briedis G 64
bristi G 91, 99 (3), 101, 102 (2), K 64 (3)
broliškai K 8
burna K 110
būtent G 142
būti G XXIII (6), 6, 15 (2), 17 (2), 18 (2), 20 (2), 21 (2), 25 (10), 60, 63, 68, 81, 83, 83a, 85 (3), 87 (2), 102, 104, 117, 123 (23), 124 (48), 125 (33), 128 (3), 130 (2), 131 (2), 132, 137 (4), 138, 139 (6), 142 (3), 145, 146,

148 (3), 149 (4), 150 (2), 154 (7), 159 (3), 160 (11), 161 (4), 162 (2), 164 (5), 165 (4), 166 (5), 167, 168, 169, 174, K 12 (7), 40 (2), 41 (4), 58, 66, 70, 71, 86, 96 (18), 97 (32), 98 (28), 99 (20), 100 (9), 101 (2), 105 (5), 108 (2), 109, 110 (3), 111, 114 (3)

chvola G 7
ciesorius G 4, K 4
cit K 102
čartas G 4 (2), 5
čėdyti G 153
čepčius K 5
česas G 136, 146, 148 (2), 162, K 105 (2), 112 (2)
čestis G 5
četvergas K 5 (2)
čia G 134 (2)
čionai G 5, 134, K 106
čystas G 167, K 5
čystyti G 96
čyžė K 5
čui G 143, K 102

dabar G 135, K 111
dabartėl(iai) G 135 (3)
dabojimasis G 67
dabotis G 67, 174
dadirbti G 170
daiktas G XVII (2), 2, 18 (2), 22, 36 (2), 134 (3), 146, 152 (2), 154, 157, 159, 161 (2), 166 (2)
dailyda K 21
dakepti G 170
dalelė G 64
dalgis K 10 (2)
dalis G 10, 64
dalytėti G 131
dalyvas G 151
danckionis G 65
dangujęsis G 6
dangus G XV (2), 17 (2), 135, 148, 151, 167 (2), 169, 172, 173, K 30 (17), 31 (2), 112, 113
daraŝyti G 141, 170
darbas K 107, 112
darbatėli(ai) žr. dabartėl(iai)
darbininkas G 164
darbuliuoti G 129
darbus G 51
daryti G 2, 3 (2), 6, 9 (6), 60 (7), 63, 88, 106 (3), 130, 149, 155, 163, K 3, 4 (2), 36, 53, 55, 79 (18), 80 (23), 81 (19), 82 (15), 101 (2), 107 (3), 109, 111, 114 (3)
dasiklausti G 170
dasverti G 170
daug G 7, 26 (4), 72 (5), 136 (4), 138, 139 (3), 150 (3), 151 (6), 152, 154, 159, 167, K 102 (3), 106 (4)
daugintis G 159
daugĭs G 72 (4), 136, K 106 (2)
davimas G 68
debesėlis K 42
debesys G XV (2), 47a, 64, K 25, 42
degti G 22, 91 (2), 99 (2)
deja G 143, K 102
dėkavoti G 87, 176
dėl(iai) G 72, 140 (2), 159, 160, 167 (2), K 111
dengti G 99 (2), 102 (2), K 64 (2), 66
derėti G 6, 15, 111 (4), 156 (2), K 77 (4)
deringa G 149
dešimt(is) G 48, 71, 72 (3), 73 (9), 74, 150 (2), K 43 (8), 44 (4), 106
dešimteriopas G 75
dešinė G 135, 167, K 112
dėti G 117, 120 (2), K 90 (5)
devyni G XXIII, 44, 73 (3), 74, K 43 (3), 44
devyniolika G 73, K 43
devintadešimtas G 74, K 44
didybė G 18 (2)
didis G XV (2), 5, 13 (2), 14 (2), 22 (3), 25 (2), 27 (5), 34 (23), 35 (3), 36, 37 (2), 47 (22), 138, 146, 151, 159 (4), 160 (2), 161, 175 (2), K 11 (2), 19 (15), 20 (11), 26 (23), 109

didžiai G 26 (6), 136, 138, 139 (3), K 102 (3)
diena G 3 (4), 8, 15, 19 (4), 22 (2), 23, 44 (2), 63, 72, 74, 75 (2), 136, 148 (2), 150, 162 (4), 166, 168, 169 (2), 174 (2), K 45 (2), 105 (2), 112 (2), 113
dievaitis G 61
dievas G XIV, 3 (2), 15, 17, 18, 19 (4), 36 (2), 38, 39 (2), 60, 61 (3), 132 (2), 134 (2), 139 (3), 141 (2), 145, 146, 147 (2), 149, 150 (2), 151 (3), 152 (4), 153 (2), 154, 156 (2), 158, 159, 160, 161 (2), 163, 164, 166 (2), 167 (3), 168 (2), 169, 173, K V, 4, 14 (17), 41, 108 (3), 109, 110, 112
dirbti G 16 (2), 91, 132, 162, K 54 (2), 55 (4), 56 (3), 61, 62 (2), 109, 110
doleris G 150
dosningas G 63
dovana G 5, 158, 164
drąsiai G 137
drąsinti K 53, 114
drausmė K 27 (3)
drausti G 99
drebėti G 68, 111 (2), K 6, 77 (2)
drebus G 68
drėgnus G 51
drįsti G 102 (3), K 7 (2), 62 (2), 64 (3)
du G 28 (5), 62, 73 (3), 74 (4), 78 (2), 79 (12), 80 (8), 147 (2), 150, 176 (4), K 29 (2), 41 (2), 43 (5), 45 (2), 46 (2), 47 (4), 48 (2), 49 (3), 50 (3), 103 (8), 106 (2), 114 (4)
duktė G 54 (5), 55 (2), 65, 146, K 32 (8), 33 (10), 34 (3)
dukterait̃ė G 65
dūmoti G 91 (3), 95 (2), 96, 98 (2), K 55 (2), 56 (3), 62 (2), 64 (3), 66
duobė G 146 (3)
duona G 8 (2), 14, 28 (2), 42 (10), 43 (7), 45 (10), 147 (3), 157 (2), 158, 166, 173, 175, K V
duoti G XIV (3), 19, 61, 68, 83 (2), 83a, 85 (2), 89, 116, 117 (23), 118 (39), 119 (16), 120 (13), 121 (4), 130 (2), 131 (2), 132 (2), 156 (2), 157 (3), 161, 164, K 4 (2), 87 (29), 88 (28), 89 (18), 90 (12), 91 (6), 101 (2), 109 (2), 114
durti G 90 (4), 91, 99 (2), K 65 (3)
dūšia G 11, 47a (4)
dvasia G 5, 25, 148
dveigys G 75
dvejetas G 75 (3)
dveji G 74 (2)
dvejopai G 136
dvejopas (-kas) G 75 (2)
dvidešimt(is) G 73 (5), 74 (4), K 43 (6), 44 (4)
dvylika G 73, 150, K 43, 106
dvĩlinkas G 75
džiaugsmas G 5, 12 (3), 16, 148, 159, 168
džiaugtis G 7, 16, 87 (3), 151 (2), 159, 165 (2), K 53, 111
džiūti G 97 (3), 98 (2), K 5

ėdžios G 5
eglė G 62, K 5
ei G 137
eiti G XIV (2), 14, 20 (2), 68, 117 (2), 120 (16), 121 (22), 122 (41), 123 (9), 130 (2), 131 (4), 132 (4), 157 (2), 159, 161, 162, 167 (2), 170, 176 (2), K 90 (6), 110
ėjimas G 68
elnis K 5
emi žr. ėsti
er žr. ar
ėrytis G XXIII, 37 (2)
erškėtis G 4 (2)
ertes žr. artes
esybė G 68
eslė G 137

esmi žr. būti
ėsti G 117, 120 (3), 176 (2), K 90 (6)
eš žr. aš
evangelija G 12
evangelista G 41, 146, K 21

figa G 7

gailėtis G 155
gaišti G 91, 97 (3), 98 (2), 101 (2), K 65 (2), 66
galas G 168, K 111
galėti G 10 (3), 67, 87 (5), 106 (3), 154, 157, 159, 161, 174, K 8 (2), 107, 108
galia G 67
galiausiai G 142, 143
galybė G XV (2)
galvijas G 75
gana G 166 (2)
gandaryti G 130
garas G 7
garbė G 17, 47a (4), 63, 150, 167, 173, K 6
garbinti G 20 (2), 98 (2), K 56 (3), 61, 66, 101 (7), 105
garuoti G 128 (3)
gatavas G 164 (3)
gauti G 75, K 44
gėda K 6
geisti G 5, 13, 91, 96, 99 (3), 151, K 5, 10 (2), 62 (7)
gelbėti G XXIV (2), 6, 20 (2), 154, 155 (2), 157 (4), 166, K 108 (3)
gelbėtojas G 35 (4), 39
geležinis G 66
geležis G 66
gentis G 47a, K 25
geradėja G XXIII, 41, 46 (3), K 21
gerai G XXIII, 9, 26 (4), 137 (2), 138
geras G XXIII, XXIV (6), 3 (2), 8 (3), 15 (2), 17 (2), 22 (3), 24, 25 (11), 28 (4), 29 (4), 36 (2), 38 (2), 40 (3), 48 (2), 61, 62 (7), 63, 66, 138, 139, 142, 145 (4), 146 (2), 149 (2), 150 (2), 151, 152 (2), 153, 154 (4), 157 (3), 158, 160, 164, 166, 173, K 9 (2), 11 (4), 12 (6), 18 (27), 19 (11), 20 (12), 21 (8), 23 (2), 26 (5), 27 (18), 40 (4), 104, 105, 107 (3), 111, 113 (2)
gerdaryti G 130
gėrybės G XXIII, 48a (2), 168
gėrimas G 146
gerokas G 23, 66
gerti G 96 (3), 99 (2), K 6, 55, 66
gerumas G 63 (2)
gesinti K 6
ghis žr. jis
gi G 142
gydymas G 68
gydyti G 67, 68, 89 (3), 106 (4), 107 (5), 159
giedoti G 120 (5), 128, 176 (2), K 91 (7)
giesmė G 5, 7, 22, 23 (2), 28 (2), 47 (17), 48a (7), 49 (2), 175, K 5, 6, 27 (3)
gilbti G 83
giliai G 136
gilus G 25, 146
gimdyti G 6, 114 (6), K 109
gimdytojas G 167
giminė G 14, 151
gymis G 14 (3)
ginti K 53 (4)
girauti G 130
girdenti G 128
girdėti G 106 (3), 133, 152 (2), 162, 163 (6), 165 (2), K 7 (2), 71 (2), 72 (2), 77 (4), 78 (3), 101 (2), 108, 111
girdyti G 106 (4)
girsnoti G 130
girtas G 154 (2)
girtis K 111
gyvas G 164
gyvata G XIV, 69, 146
gyvenimas G XIV (2), 139
gyventi G XIV, 14, 83, 139, 161, 174 (2), K 35 (20), 36 (25), 37 (21), 38 (27), 39

(17), 40 (2), 44, 109 (2), 110, 113 (3)
godas K 6
grašis G 75, 169, K 44
graudenti G 91
graudinti G XVII (2)
gražiai G 139 (3), 166, K 102 (3)
gražybė G 66
gražinteliai G 139
gražintelis G 139
gražumas G 66
gražus G 25 (2), 44 (2), 48 (2), 50 (13), 51 (8), 66, 71, 151, 165 (2), 175 (3), K 12, 23 (12), 24 (7), 40 (4), 41 (2)
greitai G 137, 137 (3)
greitas G 164
gręžti G 91, 99 (2), 101 (2)
griausmė K 27 (3)
griausti G 128 (3), 148 (2)
griekas G XIV, 19, 145, 149, 150, 153 (2), 158, 159 (2), K 112 (2)
griekininkas G 160
griešnas G 10, 149
griešninkas G XIV
grikai G 70
grivinas G 75
grįžti K 63 (2)
grūdelis G 161
gu G 142
gulėti G 10, K 8 (2)
gundyti G 114 (2)

hadyna G 7, K 2
hadnas G 21
harfa G 7
hukis G 7, 21, K 2
humas G 7, 21, K 2

į G 9 (2), 140, 167 (2), K 7 (2), 111
idant G 85, 93, 104 (3), 107, 113, 115, 118, 122, 126 (2), 142, 154, 174 (4), K 58 (2), 69, 70, 74 (2), 80 (2), 84, 85, 88, 89, 93, 94, 98 (2)
įeiti G 141
ieškoti G 23 (3), 107 (3), 153
ik(i) G 140 (2), 168 (5), K 112 (4)
ikrai G 70
ilgai G 135, 136, 138, 162, 174
įmesti G 167
imti G 6, 75, 91, 98 (4), 169, K 44, 65, 66 (2)
in G 9 (2), 140, 167, K 7, 111
ing G 9, 140, 154, 161 (3), 167 (2), K 7, 107, 109 (2), 111
ypačiai G 137
ir G XV (6), 73 (4), 74 (3), 139, 142, 146, 151, 154, 164 (2), 172, 173 (9), 174, K 43 (4), 44 (3)
įrašyti G 131 (2), 141, K 7 (2
irgi G 142
įsakymas G 9 (2)
įsakyti K 7 (2)
įsiduoti G 141
įspausti G 9 (2)
įstatyti G 160 (2), K 109 (2)
iš G 73, 134 (4), 139 (2), 140, 150 (2), 151, 153, 159 (2), 167 (2), K 106, 107, 111
išduoti G 116
išeiti G 117, 132 (2), 164, 170
išgalėjimas G 68
išgalėti G 68, 170
išganymas G 69
išganyti G 68, K 108
išganytojas G XVII (2), 20 (2), 35 (4), 37 (3), 39 (3), K 7 (2)
išgąstis G 159
išgikur G 166
išguldymas G 67, 68
išguldyti G 68, 106 (4), 114 (4), K 82
išimti K 110
iškada G 167, K 104 (2)
iškakti G 167
iškalbėti G 133
iškariauti G 170
yškiai G 9
iškirsti G 170
yškus G 51, 71
išlikti G 117
išmintingas G 146

išmintis G 69, 151, 166
išmokti G 63
išpildyti G 170
išrinktĩ G 147 (4)
išsigerti G 153
ištaisyti G 170, 174
išveržti G 67 (2)
išvysti G XV (2), 97 (3), 152
įteikti G 67 (2)
įtekėti G 141 (2)

jau G 8, 135, 142, K 108
jaunikaitis G 151
jaunikis K 14 (7), 15 (11)
jaunystė G 69
jausti G 153 2)
jeg G 142
jei (jeine) G 85, 93 (3), 104 (7), 109 (9), 113 (3), 116 (3), 118 (3), 122 (3), 124 (3), 126 (3), 142 (2), 173 (2), 174, K 58, 59 (2), 69, 70 (5), 74 (2), 75 (2), 81 (3), 85 (3), 89 (3), 94 (2), 95, 98, 99 (2)
jeib G 85, 104 (3), 109, 113, 115, 118, 122, 124 (2), 126 (2), 137, 142 (2), 154, 167 (2), 174 (5), K 58 (2), 69, 70, 74 (2), 80 (2), 84, 85 88, 89, 93, 94, 98 (2), 99
jeig(i) G 142 (3)
jeng G 85, 142, 174 (3)
jentė G 54 (5), 72 (4)
jis G XXIV, 7 (8), 18 (2), 26 (3), 76, 79 (31), 80 (6), 81 (2), 85 (4), 136, 138 (2), 139, 147 (2), 148 (2), 149, 151, 154 (2), 155, 156 (2), 157 (2), 158 (3), 159, 160 (6), 163 (2), 164 (3), 165 (2), 167, 173, 174, K 6 (3), 7, 46 (2), 47 (13), 48 (23), 104 (2), 105 (3), 106, 108 (4), 109, 110 (5), 111
jog G 93, 104 (2), 113 (2), 116, 122, 124, 126, 142, 149 (2), 165 (4), 174 (2), K 58, 70, 71 (2), 81, 85, 98, 108
joti K 6, 61
juodas G 8, 66 (2), K 7
juodokas G 65, 66
juokas G 8, 130
juokdaryti G 130
juokinti G 83
juokti G 8
juosta K 6
jūrės G 70, 74
jūsiškas (-kis) G 76 (2)
justi G 101 (3)

kaboti G 68
kabus G 68
kač(iai) G 142 (2)
kad G 174 (2)
kada G 85, 137 (3), 142, 162, 174 (5)
kadangi G 142
kaimynas G 165 (2)
kaip G 85, 137, 138 (2), 139 (7), 142 (2), 162, 165 (2), 174 (4), K 108
kaipo G 136
kairė G 135, 168
kalavijas G 2
kalbėti G XVII (9), 3, 23, 56 (14), 57 (45), 58 (44), 59 (4), 60 (3), 67 (2), 84 (4), 111 (4), 128, 132, 148 (2), 163 (2), 168, 170, 176 (4), K 40 (2), 54 (2), 77 (4), 78 (3), 110
kalėdos G 71, 176
kalėdoti G 98 (4)
kalnas G 167 (2)
kaltas G 150
kamanos G 70
kantrybė G 66
kantrumas G 66
kantrus G 66
karaliaučionis G 47a, 65, K 25
karalienė G 24, 61
karalystė G 17 (2), 18 (2), 48a (2), 153
karaliūnas G 65
karalius G 9, 24, 52 (8), 61, 65, 160 (5), 165, K 31, 32 (5), 105, 108, 109
karas G 2, 7, 68 (2), 130 (2), K 3, 111
karavesti G 130

kariauti G 97 (3), 99 (2), 164, K 65 (3)
kariavimas G 164
karonė G 67, 174
karoti G 67
karščiuoti G 98 (3)
kartais G 136
kartunta G 174
kartus G XVII, 51 (7)
kas G 62, 69, 71, 76 (2), 77, 81 (2), 82, 134, 135, 138, 145, 148 (4), 155, 156 (6), 157, 170 (2), 171, 172 (2), 173, K 41, 52, 105 (5), 109
kasgi G 77, 82 (2), 145 (2), K 52 (2)
kasti K 8, 55
kaštuoti G 150
katraip G 137
kaulas G 2, K 9 (2)
kaulyti G 2
kaunonis K 25
kautis G 98 (3)
kažkas G 76 (2), 82 (3), K 52 (2)
keletas G 154
keli K 20 (3)
kelias G XVI, 22 (2), 157 (2), 158
keliauti G 97 (3), 161, K 65 (3)
kėlimasis G 67
kel(i)nės G 70
kelti G 67, K 110
kentėjimas G 68
kentėti G 14 (2), 68, 95 (12), 96 (7), 99 (2), 106 (3), 107 (3), 111 (4), 131 (3), 147, 168, K 6 (3), 77 (2), 101 (4), 110 (2), 114
kerdžius G 52, K 31, 32
keršyti G 131 (2)
ketinti G 164 (3)
keturi G 40 (2), 41, 44, 73 (4), 74 (8), 147 (2), 176, K 20 (2), 43 (4), 44 (3), 106 (2), 113
keturiasdešimt G 74, K 44
keturiolika G 70, 73, 74, K 43, 44
ketvergis G 75
ketveriopai G 136
ketveriopas (-kas) G 75 (2)
ketvertas G 75 (2)
kiek G 72 (3), 75 (4), 148 (2), 151 (2), K 44, 45 (3), 107 (2)
kiekas G 72, 73, K 107
kiekvienas G 75 (2), K 44 (2)
kiemas G 65, 167, K 7 (2), 109 (3), 110
kiemionis G 65
kieno žr. kas
kietas G 9
kišti G 100 (2), K 63 (2)
kitaip G 137, 142
kitas G 19 (2), 137, 141, 154 (2), 157, 166, 168 (2), K 7, 108
kitur G 134, 135
klausimas G 12 (3)
klausinėti G 129, 130
klausyti G 2 (2), 3, 128, 129, 152 (5), 156, 157, K 4, 72 (2)
klausytojas G 158
klebonaitis G 65
klebonas G 65, 158, K 109
kliudyti G 106 (5)
knygos G 165 (2), K 104 (2), 105
kodėl(iai) G 137 (2)
kodrin G 137
koja G 159, 169, K 106
koznadėja G 41, 46 (2), K 21
kozonis G 13, K 9
kožnas G 152, 173, K 105 (2)
kraštas K 112
kraujas G 8, K 7 (2), 109
krauti G 98 (3)
kriaušė G 62
krikščionis G 4 (2), 47a (18), K 24, 29
krikštas G 167
krikštynos G 71
krimsti K 64 (3)
kryžius G 20 (2)
krutėti G XVII (2), 111 (4), K 77 (4)
kūdikis G 64, K 42, 113
kulti G 91, 96 (3), K 65 (3)
kūnas G 66, 159, 160, K 108, 109
kunigaikštis G 65

kunigas G XXIV, 24 (2), 40 (2), 65, K 106
kūniškas G 66
kur G 134 (2), 135 (2)
kurgi G 134, 135
kuris (-sai) G 9, 18 (2), 71, 76 (5), 77, 81 (2), 82 (2), 135, 137, 145 (2), 147, 153, 154, K 7, 49 (3), 52 (2), 61, 108, 111
kurjeng G 134
kurs(ai)gi G 77 (2), 82, K 52
kurtinys G 36 (3)
kvapas K 8
kvepėti G 10
kvieslys G 10, 175
kviesti K 110
kvietys G 70 (2), K 8
kvola G 7

labai G 136, 146, 166 (3)
laiduoti G 98 (3)
laikyti G 106 (3)
lankyti G 106 (3), 130 (2)
lašėti G 128 (3)
laukas G 65, 134, 135, 166, 176
laukininkas G 65
laukti G 12, 96 (4), 99 (2), 134, 137, 151, 153
lauras G 62
leisti K 55
lencūgas G 4, K 4
lenkai G 61
lepus G 6
lėtas K 5
liaupsinti G 10, 148
liautis G 153
liekas G 74 (7), K 44 (7)
liemuo G 55, K 34
liepa G 62
liepti G 15 (3), 96 (3)
lieti G 91, 96 (7), 98 (2), K 55
lietuvininkas G 65
liežuvis G XXIV, 14 (3), 28 (2), 32 (17), 37 (2), 38, 40 (2) 152, 175 (4)
lyčyna G 5
liga G 18 (2), 159 (2)
lygiai G 137, 138
ligonis G 47a, 160, K 25, 108
lygus G 52 (3)
likti G 117, K 91 (5)
linksmybė G 12 (2), 148 (2), K 9
linksmintis G 87 (3), K 53, 92 (26), 93 (22), 94 (25), 95 (16), 114 (4)
lipynės G 70
lipti G 91, 101 (3), K 64 (2)
lįšti G 9 (2), 102 (3), K 64 (3)
lyš G 137, 142
lyti G 128 (3), 130, 148 (2), K 100
lytus G 65
lytutis G 65
lobis G 14 (3), 151 (2), 166
loska G 10
lotyniškas G 152

macis G 4 (2), K 4
majestotas G 15 (2)
malda G 19, 168
malonė G 6, 10, 15
maloniai G 9, 139
malonybė G 48a, 66
malonumas G 66
malonus G 27 (12), 66, 139, K 12, 105
manas G 22, 76 (2), 79, 82, 147 (2), 148 (4), 153, 159, 161, 172, 176, K 52 (2), 104 (4), 105
maras G 2, K 3
marios G 70, 81, 167, 168
marškiniai G 41, 63, 70
matyti G 152
matuoti G 98 (3)
mazgoti G 13
maž(ai) G 136 (4), 137, 166
mažas G 146, 159, 160, 161, 166, 169
mažinteliai G 136
mažinti K 107 (2)
mažtinteliai G 136
mažuma G 162
medis G 8, 13 (2), 37 (2), 38 (2), 64, 154, 161, K 13 (2), 42, 107 (2), 113
medus G 69
mėgti K 108

megzti G 101 (2), K 64 (2), 66 (3)
meilė G 8, 150, 176
meitelis G 64
melsti G 5, 83a, 99 (2), 105 (3), 131 (3), K 66
menkai G 166
menkas G 146
mėnuo G XXIV (3), 55 (5), 162, 173, K 34, 35
merdėti G 129
mergaitė G 66
mergaitėlė G 66
mesti G 96 (2), K 65 (2)
meška K 41
metas (-tai) G 74, 75, 162 (2), 167, K 45
midus G 69
miegoti G 117, 120 (6), 157 (2)
mielas G XVII (2), 3, 12, 25 (4), 26, 29 (2), 33 (11), 34 (8), 35 (22), 36 (6), 37 (2), 39 (2), 41 (2), 44 (3), 48 (2), 49 (17), 148 (2), 150, 167, 175 (3), K 12 (6), 23 (2), 105
mielul G 143, K 102
miera G 72 (2)
miernai G 137
miesčionis G 65, K 5 (2), 25
miestas G 9 (2), 65, 141 (4), 156, 158, 161 (5), 166 (2), K 7 (2), 109 (2), 110 (2)
miežys G 70 (2)
mylėti G XVII (2), 5, 6, 8, 9 (3), 20 (4), 23 (5), 38, 59 (11), 60 (3), 63, 83a (2), 87 (3), 89 (12), 90 (5), 131 (2), 132, 133, 147 (2), 149 (2), 175, K V (3), 7, 39 (2), 72 (21), 73 (27), 74 (24), 75 (32), 76 (15), 77 (4), 78 (18), 79 (6), 83, 101 (2), 105 (4)
miltai G 70
minti G 99
mirimas G 139
mirinėti G 130
mirti G 99 (2), 159 (2)
mokėti G 106 (3), 107 (3)
mokinti G 26 (2), 68 (3), 133 (4), 151, 152 (2), 158 (2), K 54 (5), 56 (18), 57 (26), 58 (27), 59 (25), 60 (16), 61 (5), 66 (8), 67 (23), 68 (18), 69 (13), 70 (11), 71 (8), 83, 111, 114 (6)
mokytojas G 35 (2), 161, K 106, 109, 110
molis G 64
motė, moteris G XXIV (2), 25, 28 (3), 53 (5), 54 (16), 55 (2), 72 (4), 146, 147, K 25, 34 (3), 106 (2)
moteriškė G 147, K 10 (4), 105, 106
motina G 146
muomuo G 55
mūsiškas (-kis) G 76
mušimas G 164
mušti G 83 (2), 99 (2), 100 (2), K 63 (2)

naktis G XIV, 48a (2), 136, 162
namas G 41, 65, 135 (3), 152 (2), 158, 165, K 106, 114
namie G 134
namiškis G 65
namo G 135, 165, K 111 (2)
nasrai G 41, 63, 70
našta G 145
naujas K 7 (2)
ne G 18, 20, 137, 154, 161, 162, 166, 167 (2), 174 (2), K 111
neapykanta G 44, 45
neatmenu G 20
neatskiriu G 17
nebylys G 36
nei G 152, K 111
nekas G 77, 82 (3), K 52 (2), 109
nekatras G 176
nekuris (-sai) G 77, 82 (3), K 52 (2)
nėra G 154, K 106 (4), 111
neprietelis G 20 (2), 39 (2), 158
nes(a) G 142 (3)
nesang G 142

nešioti G 145
nešti G 154
netiek G 166
netyčiomis G 138
nežiniomis G 138
niekada(is) G 136 (3)
niekaip G 137
niekas G 69, 70 (2), 145 (2), 150, 154, 157, 161, 166
niekatras G 134
niekur G 134, 135
niežai G 70
nopikanta žr. neapykanta
norėti G 106 (3), 107 (3), 142, 149, 151, 160, 166, K 108
notmenu žr. neatmenu
notskiriu žr. neatskiriu
nu K 108
nugi G 137
nuimti G 171
nukirsti G 171
nulyti G 159, K 109
numarinti G 98 (2)
numirti G 152, 164 (2), 174 (2)
nuo G 140, 153 (3)
nuobažnai G 139
nuobažnystė G 69, 149
nuodai G 70
nuog G 140, 151, 153 (2), 167 (2), K 41, 111
nuotartis G 67, 151
nuplėšti G 67 (2)
nuramdyti G 171
nusidėjimas G 174
nusiduoti G 128 (3), 155
nusigąsti G 97 (3), 98 (2), 159
nusilenkti G 153
nusisaugoti G 153
nusitikėjimas G 154
nusitikėti G 159, 160, 165, 171, K 108 (2)
nusitvėrimas G 159
nusiųsti K 104
nutarti G 67
nutartis žr. nuotartis
nužeminti G 171
nužengti G 171
o G 143 (2), K 102 (2), 108
obelis G 62
pa G 140 (2)
paaukštinti K 107
pabaiga G 67
pabaigti G 67
pabėgti K 110
pabudinti G 98 (2)
padaryti G 18 (2), 145, 160, K 104 (3), 109
padėti G 117, 120, 128 (3), 139, 156 (2), 163, K 107 (2), 110
padonis G 156
paduoti G 117, 141, K 90
paduotuvės G 71
pagadinti G 158, 159
pagal(iai) G 140, 168 (3), K 112 (6)
pagelbėti G 157 (2), K 108 (2)
pagilbti G 101 (2), 165 (2), K 63 (2)
pagynėti G 98 (2)
pagirti G 68
pagonis K 25
pagundymas G 154, K 107
pajunkimas G 67
pakajuoti G 97 (3)
pakajus G 69, 139, 174
pakakti G 155
pakarnas G XIV
pakasti G 100 (2)
pakelės G 70
pakelti G 171
pakentėti G 162
pakloti G 171
pakulos G 70
pakviesti K 110
palaimingai G 138
palengvai G 136
palenkti G 171
paliauti G 67, 98 (3), K 65 (3)
palig G 140, 168 (2)
palikti G 117
palinksminti G 132
palinksmintojas G 7, 35 (2)
paliovimas G 67
palytėti G 131, 151
pamažai G 136
pamesti G 67, 91, 96 (2), 139, 173
pametimas G 67
pamidėk K 107

pamimokink G 155, K 107
paminėti G 151, 152
paminti G 171
pamisakyk G 155
pamokinimas G 67
pamokinti G 155, K 107
pamumsdėk K 107
pana G 3, 167, K 103 (3)
panešti G 171
paniekinti G 26 (2)
papeikti G 133 (2)
papenėti G 171
paragauti G 99 (2), 151
parašyti G 20 (2), 147 (4), 148, 171
parduoti G 117, 119 (2), 120 (3), K 90
pareiti G 117, 165 (2), 171, K 111 (2)
pareitis G 171, 174
parpulti G 132, 140, 171
parsieit G 156, 171
pas G 140, 167 (2), K 111
pasakyti G XXIII, 155, 165, 168
pasekti G 156, 171
pasenti G 21, 98 (3), 129
pasiaukštinti G 95 (3), K 53 (2), 107
pasidaryti G 155, 160
pasididinti G 83a
pasigailėti G 151
pasilikti G 174
pasilinksminti K 53, 96 (13)
pasiremti G 159, 160
pasiuntinys G XXIV
pasižeminti G 155 (2)
paskiausiai G 142
paskiausias G 27
paskirti G 60
paskui G 140
paskujas G 27 (3)
pasmaugti G 154
pastatyti G 165, 171
pastoti G 83, 149 (2), 160 (2), 165 (3), K 108 (2)
pasveikti G 83, 162 (2), K 63 (2)
pašokti G 100 (2)
pašukos G 70
pateikauti G 97 (3), 130, K 65 (2)
patogiai G 137
patogystė G 66
patogumas G 66
patogus G 66
patriarka G 7 (2), 41
pats G 4 (2), 76, 81 (12), 82 (25), 147, 168, 176 (2), K 51 (31), 52 (10), 114
paukštelis G 64
paukštis G 64 (2), K 17 (19), 42, 113
pavadinti G 165
pavargti G 26 (3)
pavėluoti G 97 (3)
pavirsti G 151, 161, K 109
pavyti G 171
pažandės G 70
pažeminti G 155 (2), 176
pažinti G 98 (3), 154 (2)
peilis G 158
pelai G 6
penigai žr. pinigai
penkergis G 75
penkeri G 74
penkeriopas G 75
penketas G 75
penki G 40, 41, 44, 73 (3), K 20 (2), 43 (3)
penkiokas G 75
penkiolika G 70, 73, K 43
penktadešimtas G 74
penktadešimtinis G 75
penktas G 74 (2), K 44 (3)
per G 74, 140, 159 (2), 167 (3), K 111
perdaug G 136 (2)
perdurti G 158
pereiti G 60, 117, 158
pergalėti G 158, 172
pergirti G 172
gerguldyti G 171
perirti G 171
perkalbėti G 23
perkasti G 171
perkelti G 171, 176
perkęsti G 171
permaž G 136
permelsti G 171
pernai G 135

perrašyti G 23, 171
perregėti G 23
perreikti G 155, 172
perristi G 171
perrišti G 172
perrūstauti G 172
persigerti G 172
persimanyti G 23
persirgti G 172
peršvęsti G 172, 176
peršviesti K 62 (4)
pervaikščioti G 158
perversti G 171
peržengti G 154, 171
peržinoti G 23, 172
pėsčiomis G 71
piauti G 14 (2)
piemuo G XXIV, 25, 54 (10), 55 (11), 56 (5), 145 (2), 176 (2), K 12, 33 (14), 34 (13), 105, 113
pienas G 69
Pietuvys G 61
pykinti K 53
piktadėja G 41, 46 (3), K 21
piktai G 9, 137, 138
piktas G 18 (2), 25 (4), 138, 142, 145, 146, 150, 151, 153 (3), 154 (2), 159, 173, K 12 (4), 40 (3), 41 (3), 107, 109
piktenybė G 164
piktybė G 150, 153, 158, 168
pildyti G XIV (2), 106 (4), 114 (4)
pilis G 64, 161, 168
pilnas G 150, 151
pinigai G XV (2), 63, 70, 150
pirkti G 98 (2), 99 (3), 102 (3), K 62 (2), 64 (3), 66, 104 (2), 105
pirmai G 135
pirmas G 74 (2), 138, 140, 167 (2), K 44 (2), 111
pirmgimis G 63
plačiai G 136
plakti G 132, 133
platus G 25 (2)
po G 17, 20, 21, 75 (2), 140 (3), 146, 168 (4), 169 (15), K 44 (3), 112 (5)
podžius žr. puodžius
pokim (= po akim) G 17, 20, 140, 166
ponas G 3 (4), 10, 15 (2), 18, 19 (2), 24, 28 (4), 31 (12), 32 (5), 36 (2), 37 (2), 38 (3), 39 (4), 40 (2), 41 (2), 63, 65, 141, K 4 (2), 8, 11 (2)
ponelis G 65
porytoj G 135
potam G 136, 138, 142, 143
potrečiai G 138
pra G 140 (2), 167, K 111
praaušti G 98 (2)
pradėjimas G 68
pradėti G XVII (2), 68, 117, 119 (2), 120 (6), 121 (4), 130 (2)
pradžia K 5
praeiti G 132, 158 (2), 172 (3)
pragysti G 120 (2)
pragyventi G 172
prakaitas G 40 (2)
prakaitauti G 97 (3), K 65 (2)
prakelti G 172
pralenkti G 172
pralieti K 110 (2)
pramaitinti G 146
praminti G 99 (2), 102 (3), 160, K 64 (3), 109 (2)
pranešti G 100 (2), K 63 (2)
pranokti G 172
prarakas G 146, 160 (3), K 109
prarakauti G 97 (3), K 65 (3)
prasidėti G 128
prasijuokti G 8 (2)
prašyti G 10, 83a, 90 (3), 106 (3), 107 (3), 158
pražūti G 97 (4), K 61
pražuva (daiktav.) G 141
pri G 140
priderančiai G 137, 139
priderėti G 128 (3), 139, 155
pridėti G 117
priduoti G 117, 172
prie G 140
prieg G 140, 162 (3), 168 (5) K 110 (2), 112
priegtam G 138, 142, 143
prieiti G 117, 131, 155, 156, 158, 172

prieš G 140, 167 (3), K 111
prietelis G 52, 72 (4), 150, 158, K 31, 32 (3)
priežastis G 72, 176, K 28 (2), 106
prigauti G 98 (3)
priimti G 62, 159
prilaikyti G 19
prilyginimas G 67
priminti G 99 (2), K 110
priprasti G 68
pripultinai G 138
pripuolis G 64
prisakymas G 2, 150, K 106
prisakyti G 85, 139, 172
prisigerti G 172
prisikelti G 159
prisiklausyti G 172
prisilyginti G 156
prisimiegoti G 172
prisipildyti G 150
prisitekinėti G 172
pritarti G 172
priversti G 99 (2), K 66
privolė G 15
pro G 140 (2), 167 (4), K 111
propernai G 135
prūsas G 61, 62, 63, 65
puikystė G 157
puldinti G 83, 83a
pulkas G 138 (2), 159
pulti G 83a, 139, 174, K 61
puolinėti G 129
pušis G 62, 64

ragauti G 97 (3), K 65 (2)
ramtis G 14, 37 (15), 38 (5), 64, 159, 160, 175 (2)
ranka G 159, 168, K 13 (3), 21 (8), 22 (11), 114 (2)
rankščiai G 137
rasa G 69
rasti G XXIII, 101 (3), 132 (2), 137 (2), K 63 (2), 65 (2), 101 (2)
rašyti G 23, 83 (3), 83a (2), 106 (3), 164 (2), 170
raudoti G 117, K 91 (5)
raumuo K 34
regėti G XXVII (2), 6, 22 (5), 23, 68, 84 (4), 87, 89 (4), 90 (5), 105 (9), 106 (3), 107 (4), 108 (42), 109 (39), 110 (16), 111 (15), 112 (13), 128 (3), 129 (2), 131 (2), 132 (6), 133, 152, 159, 166, 176, K 5, 77 (3), 106
reikėti G 128 (3), 151, 152, 155, 162
reikšti G 99 (2)
regzti K 64 (2), 66 (3)
replės G 70
rėsti G 96 (3)
retai G 166
rykštė G 153
rymijonis G 47a, K 25
rinkti G 99 (3), 102 (3), K 62 (2), 64 (3)
ryšys G 36 (2), 63, K 7, 16 (17), 113
rišti G 100 (2), K 63 (2)
rytoj G 135
rodynos G 71
rods K 108
ruduo G 55, K 34
rugys G 70 (2)
rūkštus G 51, 68 (2
rūpestis K 42, 113
rūpintis G 23, 83a (3)
rūstauti G 67, 68, 97 (3), K 65 (2)
rūstavimas G 67
rūstus G 68
sakymas G 67
sakyti G XVII, XXIV (2), XXV, 2, 5 (2), 6, 20 (2), 85, 87 (3), 88 (3), 89 (4), 90 (3), 91, 105 (11), 106 (3), 107 (3), 112 (33), 113 (33), 114 (13), 116, 128 (2), 129, 130 (2), 131 (2), 132 (4), 148, 149 (2), 163 (3), 164, 165 (2), 172, K 3, 7, 8, 55 (2), 82 (2), 111
saldokas (-kus) G 66 (3)
saldus G XVI (2), XVII, 51 (7), 66 (2)
saldžiai G XVI (2), XVII
samanos G 70
samdyti G 164
sąnariai G 147
sandora G 139, 159

saugoti G 119 (6), 153 (2), K 91 (5)
saulė G 12, 69, 173, K 9 (2
sausis G 61
savas G 76 (3), 77, 82, 145 (2), 147, (5), 151, 153, 158, 159 164, 165, 168, 176, K 52 (2), 104 (2), 105 (4)
savęs G 6 (2), 71 (5), 76, 77 (4), 78 (6), 79 (2), 134 (2), 135 (2), 141 (2), 147 (6), 153, 155 (5), 157, 163, 165 (5), 168, 176 (2), K 45, 47 (6), 104 (9), 105, 107 (4), 108
sėdėti G 5 (2), 13, 106 (3), 111 (2), K 7 (2), 39 (5), 78
sėkla G 5
sekmas G 74, K 44
sekminės G 71
sektis G XXIII, 128 (3)
sėmenys G 70
semti K 61
senai G 135 (2)
senas G 22, 169
senatvė G 168
senystė G 69
senovė G 168
septynadešimtas G 74, K 44
septynergis G 75
septyneri G 74 (2)
septyni G 41, 44, 73 (3), K 43 (3)
septyniolika G 73, K 43
sereda G 45 (2)
sergėti(s) G XXIII, 119 (6), 153, K 91 (5)
sesuo G 53, 55 (5), 63, K 32, 34, 42
sėti K 5
sidabras G 145, 150, 159, 172
sielvartas G 72 (2)
siera G 159, K 109
syla G 10
silpnas G 66, 174
silpnintelis G 66
silpnokas G 23, 66(2)
sirgti G 98 (3), 99 (3), 102 (3), K 61, 62 (2), 64 (3), 66
siųsti G 5, 12 (2), 129, 160, 165, K 8, 9 (2), 109
skaityti G 48a, 83a (2), 114 (4), 128, K 82 (4)
skalsus G 51
skarbas G XIV
skelbti G 148
skirti G 137, 138
skribelė G XXIV, 46, K 24
skroblus G 62
skųstis G 83a
slapčiai G 138
slaptomis G 138
sloginti G 159
sluzvti G 164
smagenos G 70
smarkiai G 136
smertis G XXIII, 14 (2), 47a (5), 62, 69, 72 (4), 154, 159, K 41
smirdėti G 106 (3)
smūtka(s) G 72 (2)
smūt(n)ytis K 53 (2)
snigti G 128 (3), 148, K 100
sodinti G XVII, 18 (2), 21
solas žr. suolas
sopulys G 153
spausti G 96 (7), K 61
spiauti G 98 (3)
sprogti G 97 (3), 101 (2), 65 (2)
sriuboti G 130
stačias G 40 (2)
stalas G XIV, 24
statyti G 67, 114 (4), K 82 (2)
stengti G 102 (2), K 64 (2)
sterblė G 151
stogas G XIV
stokoti G 150
storai G 136
stoti G 83, 83a, 123, 125, 127 (4), 149, 158, 160, K 86, 96, 100 (3)
stovėti G 83, 174
stumti G 99 (2)
stuomuo G 55, 56, K 34
su G XV (2), 20 (2), 140, 159 (4), 168 (4), K 112, 114 (2)
subėgti G 172
suderėti G 15, 111 (2)
sūdyti G 145, 164 (2)
sudraskyti G 172
suduoti G 117, K 90

sūdžia G 41, 42 (11), 43 (7), 45, 61, 160, K 21
sueiti G 117
sugaišinti G 172
sugrįžti G 131
sukti G 91
sulaukti G 145, 153
sulig G 140, 166 (2)
sumania G 67 (2)
sunkokus G 23, 66
sunkus G 66, 164
sūnus G XV (2), 148 (2), 151, 153, 161, K 104 (2), 109
suolas G 24, 147, K 106
suplėšyti G 172
suprasti G 3, 101 (3), K 3, 63 (2), 65 (2)
surukti G 101 (3)
susieiti G 151
susimilti G 156 (2), K 107 (2)
sušalti G 162
sutikti K 107
sutverti G 146, K 41
sutvertojis G 35, 39
suvadinti G 130, 172
suvokti G 100 (2), 176
svečias (-tys) G 6, 20 (2), 162
sveikas G 68, 165 (2), K 111 (2)
sveikinti G 130, 176
sveikti G 68
svetimas K 5
svietas G 3 (2), 4, 69, 138, 154, 157, 161, 169 (2), 176, K 109, 110, 112

šalin K 110
šalis G 167
šaiti G 128 (3)
šašas G 170
šaukti G 96 (3), 159 (2), 160, K 62 (2), 109 (2)
šeimyna G 19 (2)
šen G 20, 134
šengu G 135
šermuo K 34
šešadešimtas G 74, K 44
šešergis G 75
šešeri G 74
šeši G 40, 41, 44, 73 (2), 74, K 20 (2), 43 (3)
šešiolika G 73, K 43
šeštadešimtinis G 75
šeštas G 74, K 44
šeštinės G 71
šiaurė G 61
šičia G 134
šildyti G 106 (4)
šilkai G 70, K 8 (2)
šimtas G 73 (9), 74, K 43 (9), 44
šimtergis G 75
šimteriopai G 136
šimteriopas G 75
širdelė G 64, 66
širdingai G 137
širdis G 11 (3), 22, 48a (2), 64 (2), 66, 148, 153, 154, K 28 (2), 42
šis, šitas G XXIV, 42 (2), 76 (3), 79 (30), 80 (6), 81 (3), 134 (2), 138, 150 (3), 154, 157 (2), 161, 162 (2), 168, 170, 173, K 10 (3), 47 (12), 48 (23), 112, 113, 114 (2)
š(i)tai G 21 (2), 137 (2)
šitaip G 137
šlovinti G 3 (2), 18 (2)
šluoti G 97 (3)
šonas K 8 (2)
št G 143, K 102
štič G 143, K 102
štyl G 143, K 102
šukos G 70
šulinė G XIV (2)
šulinys G XV (2)
šuo G 55, 56, K 34
šventai G XVII (3), 11, 18 (2), 19 (4), 22 (2), 27 (9), 29 (2), 44 (2), 68, 145, 146 (2), 162, 169, K 26 (4)
šventas G 169, 174
šventė G 48a (2)
švęsti G 6 (2), 16 (2), 68, 88 (4), 91, 95 (2), 96 (3), 99 (3), K 6 (3), 28 (2), 113
šviesybė G 173
šviesuma(s) G 72 (2)
šviesus K 30 (9), 31 (12)
šviežiai G 135

tačiau G 142
tada G XV (2)
taip G 136, 137 (2), 138, 139, 174 (2)
taipag G 142, 173
taipajeg G 142, 173 (2)
taipo G 137 (2), 163
takas G 15 (2), 22 (2)
tankiai G 14
tapagaliaus G 142, 143
tapti G 83, 102, 123, 125, 126 (53), 127 (15), 149, 160 (3), 174, K 86, 96, 100 (3), 108
taryti G 95 (2)
tarnaitė G 4 (2), 48a (2)
tarnas G 165
tarnauti G 67, 97 (3), 99 (2), K 65 (2), 66
tarnavimas G 67
tarp(iai) G 140 (2), 146, 150 (3), 167 (2), K 111
tarti G 95 (3), 148, 165 (2)
tas(ai) G XVI (4), XVII (2), 3 (2), 25 (4), 45 (4), 60 (4), 71, 76 (2), 77, 80 (23), 81 (17), 82, 138, 145, 147, 148 (4), 151 (2), 152, 153, 173, 174 (3), K 10 (2), 32 (3), 40 (5), 41, 49 (21), 50 (23), 52, 105 (3), 108
tas(ai)gi G 77 (2), 82 (3), K 52 (3)
tasjau G 77, 82 (2), K 52 (2)
taskat G 77
tatai G 148
tavas G 17, 18, 22, 38, 76 (2), 82, 147 (3), 148, 152, 165 (2), 176, K 52 (2), 104 (3), 105
te G 137
tegul G 137, 163 (2)
teisybė G 9, 66 (2) 69, 167
teisumas G 66
teisus G 43 (16), 45 (6), 66 (2), 157, 165 (2), 175 (2), K 107, 111
tekėti G 161, K 109 (2)
temti G 128 (3), 129
ten(ai) G 18 (2), 134 (4), K 106
tenaigi G 134
tengu G 135
tešmuo K 34
tėvainis G 63, 64
tėvas G 3, 5, 17 (2), 19, 65, 147 (2), 151, 152, K 4, 5, 103, 104 (2), 105 (5), 106
tfui G 143, K 102
tič G 143, K 102
tiek G 72 (2), 151 (2), K 107, 111
tiekas G 72
ties G 140, 168 (3), K 112
tiesa G 67, 168
tiesastatis G 67
tiesiog(iai) G 134 (2)
tiesuma G 169
tiesus G 134
tikėti G 8, 59 (3), 63, 68, 87 (5), 106 (3), 107 (3), 151, 165 (4), 167, K 39, 55 (4), 72 (2), 111
tykoti G 107 (6)
tikrai G 137, K 7
tikras G 19 (2)
tikt(ai) G 21 (2), 137 (2), 142
tikti G 101 (3), K 63 (2)
tylomis G 71, 138 (2)
tilžėnas G 65
tirpti G 83
todėl(iai) G 142 (2)
todrin G 142
toks G 80 (4)
tol(ei) G 21 (2)
toli G 68, 134 (2)
tolyn G 135
tolus G 68
traicė G 4 (2), 169 (2)
trečialiekas G 74, K 44
trečias G 74 (4), 138, K 44 (4)
treigys G 75
trejetas G 75 (3)
treji G 74 (3), 176
trejopas (-kas) G 75 (2), 136
trylika G 70, 73, K 43, 106
trilinkas G 75
trys G 25 (3), 46, 48, 62, 73 (4), 74 (2), 75, 162 (3), 169 (2), K 25 (3), 32, 41, 43 (3), 44 (2), 106 (2), 112 (2)

trisdešimt(is) G 73, 74, K 43 (2), 44
trokšti G 97 (3), 101 (2), K 61
trukti G 101 (3), K 61, 63 (2)
trumpai G 163, K 110
trumpinteliai G 136
tu G 6 (2), 8, 15, 17 (3), 20 (2), 63, 76 (2), 77 (15), 78 (12), 79 (4), 80, 81, 134 (2), 135 (2), 141 (4), 147 (5), 148 (3), 149 (3), 152, 154 (3), 155 (2), 159, 162 (2), 164 (3), 165 (5), 168 (2), 173, 176 (3), K 41, 45, 46 (19), 71, 104 (7), 105 (4), 111
tugu G 77, 137, 142
tūkstantis G 48, 72 (3), 74 (5), 150 (2), K 43 (2), 44 (2), 113
tūkstinis G 74, K 44
tukti G 101 (3), K 63 (2)
tuojau(s) G 8 (3), 135, 136
turėti G 5 (2), 9 (3), 19 (2), 26 (3), 59 (6), 68, 87 (5), 106 (3), 137, 145, 148, 150, 151, 152, 154, 165 (6), 173, 175 K 111
tuščias G 40 (2)

ugnelė G 64
ugnis G 64 (2), 159, 167, K 109
ūkis G XIV, 7, 14 (3), 21 (2), 64, K 10 (2), 42
ūlyčia G 5, 45
ūmas G 7, 21 (2)
ungurys G 63
unksti žr. anksti
unt žr. ant
upė G XV (4), 19 (2), K 112
urėdninkas G 160
už G 62, 140, 146, 150, 166, 168 (5), 172, K 112 (3)
užaugti G 161
uždaryti G 173
uždėti G 120
uždirbti G 173
užduoti G 117, 173
užeiti G 117
užengti G 173
užgerti G 173
užgimti G 161
užlankyti G 173
užmigti G 120 (4)
užmiršti G 152
užmokėti G 111, 168
užmušti G 167
užpernai G 135
užpulti G 129, 158 (2)
užpuolinėti G 129
užsakyti G 173
užsiginti G 83a
užtrukti K 54 (2)
užu G 140, 172
užubėgti G 173
užusilaikyti G 173
užusisvečiauti G 173
užuturėti G 172
užvakar G 135

vadinimas G 67
vadinti G XVII (2), 59 (12), 63 (2), 67, 83 (2), 83a (2), 84 (24), 85 (2), 87 (6), 88 (3), 89 (19), 90 (23), 91 (8), 92 (40), 93 (32), 94 (15), 95 (5), 96 (3), 98 (2), 100 (5), 102 (12), 103 (41), 104 (20), 105 (16), 127, 129 (2), 130, 131 (2), 132 (6), 160 (3), 176, K 54 (6), 55 (3), 56 (2), 62 (2), 64 (3), 71, 109 (2), 110 (2)
vagis G 47a, 170
vaikas G 65, 75, 168 (2), K 103 (2), 104
vaikelis G 39 (2), 65, 165
vaikščioti G 2
vaikštinėti G 130
vaisius G 50 (12), 51 (5), 52 (7), 154, K 107 (2)
vaivada G 41, 44 (2), K 21
vakar G 135
vakaras G 2, 69, 70 (2), 136 K 3
vakarinė G 61
valdyti G 67
valdžia G 45, 67
valgydinti K 53
valgymas G 68
valginėti G 130

valgis G 14 (2), 146
valgyti G 68, 107 (2), 129, K 82, 114 (2)
valia G 10, K 8
valnas G 165 (3)
vanduo G 55, 56, 151, 161, 162, K 34, 109
vardas G 138, 147 (4), 148
vargas G 147
vargiai G 136
varginti G 98 (2), 104
varyti G 83, 101, 129, K 63 (2)
vasara G 2
vasaris G 61
važnyčia G 5, 41, K 21
vedu G 78, 149, K 45
vei G 137
veidas G 139, 151
veikiai G 14, 136, 137
veizdėti G 152 (2), 153
vėjas G 8 (3), 153, K 7
vėl G 136, 143
velykauti G 97 (3), K 65 (2)
vel(i)nias G 21 (2), 61, 154
venčiavonė G 154
vengti G 99 (2), 102 (2), K 64 (2)
verkti G 91, 98 (2), 152, K 66
vertas G 150 (2)
vesti G 130, 154, K 107 (2)
vėtyti G 106 (3), 107 (2), 114 (2)
vežimas K 114 (2)
vežti K 63 (2)
vidurys G 63
vidus G 134, 135, 138, 165, 166
vidutinis G 34 (18), 35 (2)
vienas G 26, 45 (2), 71, 73 (2), 74 (2), 141, 149, 150, 154, 161, 163, 166, K V, 43 (4), 106 (2), 110, 111
vienat G 136
vieneriopai G 136
vieneriopas G 75
vienok G 137, 142
vienokas G 75
vienokybė G 75
vienuolika G 44 (4), 70, 73, 150, K 43, 106
viera G 69, 159
viešpatauti G 131 (2)
viešpats G 10, 44 (6), 47a, 148, 153 (2), K 24 (5), 25, 29 (19), 108, 109
viežlybai G 137
viežlybas G XVII (3), 3 (2), 16 (2), 63 (2), 66 (2), K 103 (2)
viežlybystė G 66
vilnionis K 25
vilnis K 25
vylius G 154
vynas G 69, 151, 166, 173, K 8
vynyčia G 5, 13 (2), 14 (2), 45 (3), 63, 164, 175, 176, K 24 (5)
vinis K 42
vyras G 12, 25, 28 (3), 40, 70, 146, 147, 150, 151, K 8, 10 (4), 25, 103 (3), 105, 106 (4), 113 (2)
vyresnis G 27 (2), 150
vyriausybė G 156, 158, 167, 174
virsti G 83, 165 (2)
viršus G 165 (2)
visada(i) (-dos) G 23, 136 (3), 153
visas G 26, 81, 145 (2), 148, 149, 150 (3), 153, 161, 167, 169 (4), K 40, 41 (2), 111 (2), 112, 113
visiškai G 136
vyskupas G 160 (2), K 105, 108
visoks G 151
vystyti G 106 (4)
visur G 134
vyšnia G 62
vogti G 102 (3), 167, K 64 (2)
vokiečiai G 4 (2), 175, K 5 (2)

zokanas G XIV, 13, K 9, 107

žadėjimas G 68
žadėti G 6, 68, 106 (3), 107 (3), 163 (2)
žadis žr. žodis
žaibas K 109
žaibuoti G 128 (3)

žaisti K 62 (7)
žąsis K 9
želmuo G 55, K 34
žemai G 134
žemė G XV (2), XVI (3), XXIII, 5 (2), 6 (2), 14 (2), 16, 17 (2), 18 (2), 19, 150, 158, 167, 172, 173, 174 (2)
žemyn G 135
ženklas G XV (2), 18 (2)
žentas G 63 (2)
žydas G 61, K 9
žiedotuvės G 71
žiema G 162
žieminis G 61
žynauti G 97 (3), K 65 (2)
žiniomis G 71, 138
žynys G 9, 36 (4), K 15 (4)
žinoti G 19 (2), 23, 89 (4), 105 (3), 107 (7), 111 (2), 115 (49), 116 (20), 128, 130 (2), 137 (3), 149, 165 (2), 166, K 7, 110 (2), 111
žirgas G 13 (2)
žirklės G 70
žyvatas G XIV
žmogus G XV (2), 22 (4), 24, 52 (11), 55 (2), 56 (2), 62 (2), 63, 65, 71, 72 (5), 128, 139 (2), 145, 146, 148, 150, 151 (7), 152, 154 (3), 158, 159 (3), 161, 169, 173 (2), K 31 (9), 41, 71, 106 (3), 107 (4), 109, 113
žmogutėlis G 66
žmogutis G 65, 66
žmuo žr. žmogus
žodelis G 64, 66, K 42, 113
žodis G XVI (4), XVII (2), 3 (2), 5 (5), 9, 13 (2), 14, 15, 18 (2), 28 (4), 36, 37 (15), 38 (8), 39 (3), 63, 64 (2), 66, 73, 145 (3), 151, 152 (7), 158, 160, 163, 166, 172, 175 (5), K 4 (2), 7, 42, 107, 108
žuvelė G 65
žuvis G 22, 64, 65, K 9, 42
žvaigždė G XVI (2), 48a (2), K 27, 28, 113
žvaizdė žr. žvaigždė
žvakė K 25 (19)
žvalgyti G 152
žvėris K 41 (3)

TIKRINIAI VARDAI

Adomaitis G 65
Adomas G 3, 24 (2), 65, 139
Adomienė G 24
Ansulis K 15 (2)
Anusis G 3, 7, 39 (2), K 15 (2)
Archelaus K 108
Argeninkai G 62
Augustinas G 72 (4)

Daimena G 61
Danckas G 65
Dovydas G 12, 39, K 15 (2)

Elbis G 39 (2)
Elijošius G 51, 146, K 31
Elzbieta G 61
Enzis G 39 (2), 175
Enzulis G 39 (3)
Ezechielis G 7

Gilija G 61, 62
Grigalis K 15 (2)

Instrutis G 61
Izajas G 72 (2)
Izajošius G 72 (2)
Izraelis G 73

Januarijus G 176
Jeruzalemas G 73
Jėzus G 13, 24, 26, 51, 61, 165, K 9, 31
Jokūbaitis G 65
Jokūbas G 18 (2), 39, 65, K 15 (2)
Jonas G 39, 61, 134, 146, K 15
Jozefas G 7, 146
Jozuė G 46, K 24
Jurgienė G 24
Jurgis G 24, 39 (2), 175 (2)

Karaliaučius G 62, 65, 161 (2)
Kaukė G 61
Kaukėnai G 62
Kaunas G 62, 161
Kristus G 7 (2), 51, 159, 160, K 31
Krokuva G 62

Levita G 41, K 21
Lietuva G 65
Lukošius G 146

Malakijas G 7 (2)
Marija G 61, 146
Markošius G 51
Markus G 51, 146
Matejošius G 51, 146
Mauričė K 24
Milkėrė G 46, K 24
Moiziešius G 72 (2), 146, 160, 176
Motiejus G 51
Mozė G 72 (2)

Nemunas G 61, 69
Nepras G 61
Noė G 46, K 24, 26 (3)

Pamarė G 62
Paulius G 72 (4)
Peteris G 69, 176
Petras G 39, 69, K 15
Piktupėnai G 62
Povilas G 69

Pregelus G 61
Prūsija G 62, 65

Ryga G 61
Rymas G 62
Rusnė G 61
Sardonichus G 7
Simeonas G 146
Sionas G 73
Spitrė G 62

Šilezija G 62

Tilžė G 61 (2), 65
Tobijošius G 51, K 31
Tulženčiai G 62

Vilnius G 62
Vysla G 61

Žemynė G 61

SUTRUMPINIMAI

a.	= amžius
abl.	= ablatyvas
būsim. l.	= būsimasis laikas
būt. kart. l.	= būtasis kartinis laikas
būt. l.	= būtasis laikas
daugisk.	= daugiskaita
eil.	= eilutė
es. l.	= esamasis laikas
g.	= giminė; gimęs (kai stovi prieš skaitmenį, pvz., g. 1626 m.)
ir t. t.	= ir taip toliau
k.	= kalba
kn.	= knyga
kt.	= kitur, kiti
liep. nuos.	= liepiamoji nuosaka
m.	= metai; miręs (kai stovi prieš skaitmenį, pvz., m. 1667 m.)
mot. g.	= moteriškoji giminė
nuos.	= nuosaka
pan.	= panašiai, panašus
plg.	= palygink
pr. m. e.	= prieš mūsų erą
psl.	= puslapis
pvz.	= pavyzdžiui
sk.	= skyrius
sutr.	= sutrumpintai
t.	= tolesnis, sekantis
t. b.	= turėtų būti
t. p.	= ten pat
tt.	= tolesnieji, sekantieji
vienask.	= vienaskaita
vyr. g.	= vyriškoji giminė
žr.	= žiūrėk

TURINYS

1. Pratarmė 5
2. Pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos (įvadinės pastabos)... T. Buchienė ir J. Palionis 9
3. Grammatica Litvanica (fotokopija) 65
4. Compendium Litvanico-Germanicum (fotokopija) 273
5. Grammatica Litvanica (lietuviškas vertimas) 395
6. Compendium Litvanico-Germanicum (lietuviškas vertimas) 529
7. Gramatikų turinys 611
8. Kai kurių D. Kleino vartojamų terminų ir tikrinių vardų paaiškinimai 615
9. Dalykinė rodyklė 625
10. Žodžių rodyklė 633
11. Tikriniai vardai 654
12. Sutrumpinimai 655

Pastebėtų korektūros klaidų atitaisymas

Psl.	Eilutė (a — iš apačios, v — iš viršaus, sk — skiltis)	Atspausta	Turi būti
14	10v	perití∫zimi	perití∫simi
21	18v	*∫awa*	*∫awa* (I 228)
23	10v 1 sk	*notskiriu*	*notſkiru*
	11v 1 sk	*neatskiriu*	*neatſkiru*
	22v 1 sk	ultima syllaba	ultimâ syllabâ
	12-11a 1 sk	*Tewainis/*, haeres à *Tewas*	*Tewainis/* haeres, à *tewas*
	8a 1 sk	paganus,	paganus, rusticus
34	11v	— αϛ. — ηϛ 2	— αϛ, — ηϛ[2]
34	12v	— αι,	— α,
35	7v	ἄγω	ἄγω
36	8a 2 sk	doer	oder
44	8v 1 sk	*wiſſu*	*wiſſû*
	19v 1 sk	*gátawas ira ant muſzimmo*	*gátawas yra ant karawimo, greits ira ant muſzimo*
50	19a	priebalsių,	dvibalsių,
52	7v	*i* net prieš *a*	*a* net prieš *i*
53	18v	*spáudżete*	*∫páudżete*
56	20a	*garbiſu*	*gárbiſu*
	12a	*išſiſérgeti*	*išſiſérgeti*
	9a	*∫ześergis*	*∫ześergis*
131	4v	liezuwis	lieżuwis
177	3a	patíes	patiès
186	4a	wadi∫iwa	wadj∫iwa
205	10v	regejes	regėjes
440	15v	*ramćeis*	*ramćieis*

Psl.	Eilutė (a — iš apačios, v — iš viršaus, sk — skiltis)	Atspausta	Turi būti
440	2a	*ramczéms*	*ramczéms*
	1a	*ramczeis*	*ramczeis*
445	13a	*geradeja*	*géradeja*
	12a	*geradejai*	*géradejai*
448	15v	*karalifćiu*	*karalisćiu*
450	14a	*Kriftus*	*Kristus*
452	13v	*moter*	*moters*
453	17v	*Piemenimis*	*Pieminimis*
455	3a	*kalbefenćiu*	*kalbefenćiû*
456	13a	*mylejufo*	*mylejufo*
464	18a	*keturi tufktanćiei*	*keturi tukstanćiei*
470	16v	*tafjau*	*tasjau*
486	5a	*régite*	*régitė*
491	4v	*fákiusi*	*fákiufi*
503	11v	buwau	buvau
504	13a	*atlei-*	*atlėi-*
506	10a	*jusump*	*jufump*
520	11a	*fwećias*	*fwéćias*
582	11v	*Mylejowa*	*Mylėjowa*
584	16v	*e*	*fe*
597	16v	*Linkfminowas*	*Linkminowas*
	1a	*linfminowas*	*linkfminowas*
605	4v	ἡ ὁς	ἡ ὁς
611	10v 1 sk	Reveren	Reveren.
	13v 1 sk	literis	literis,
612	10v 1 sk	genere	genere,
616	20v	ἔφερον	ἔφερον